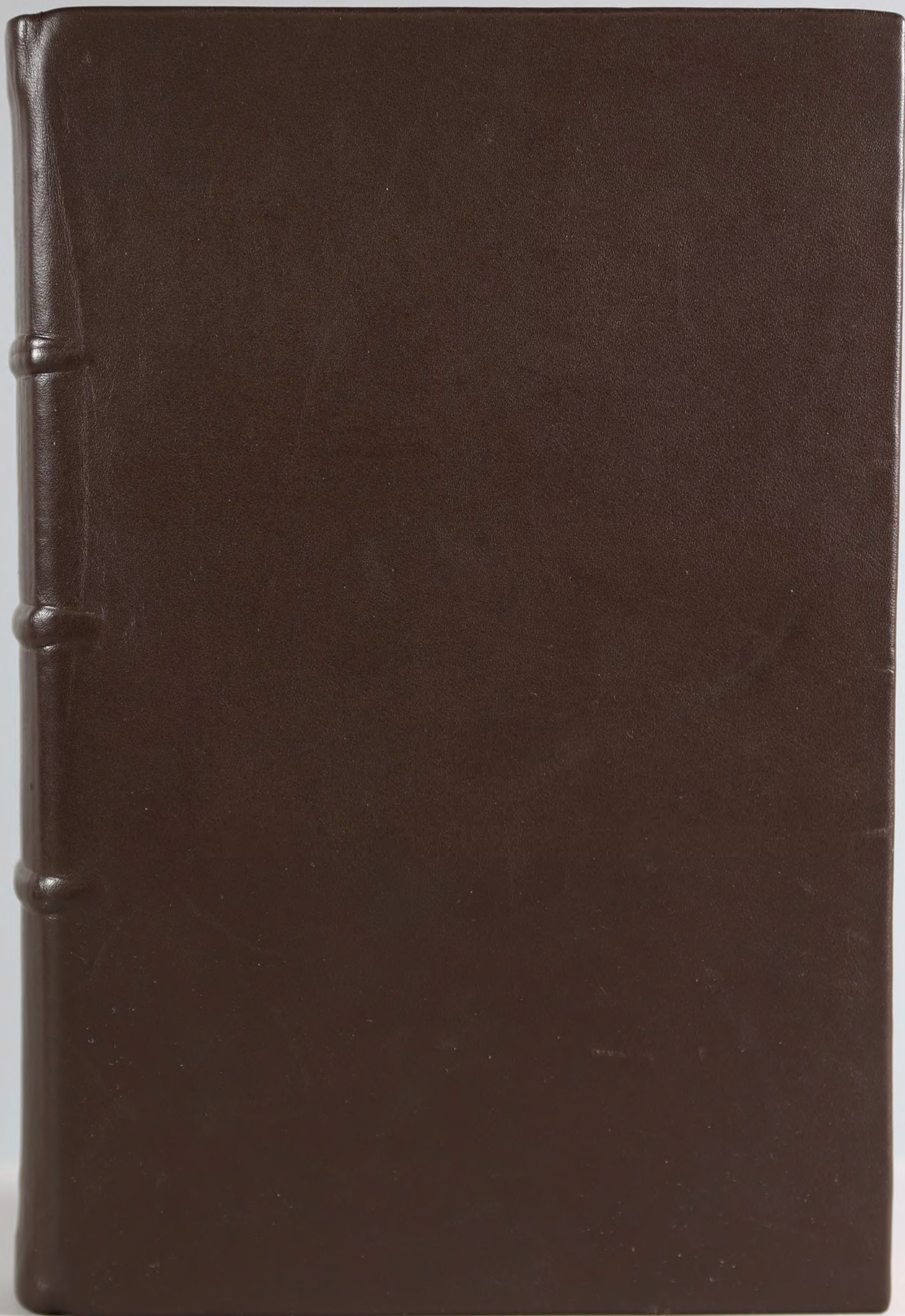
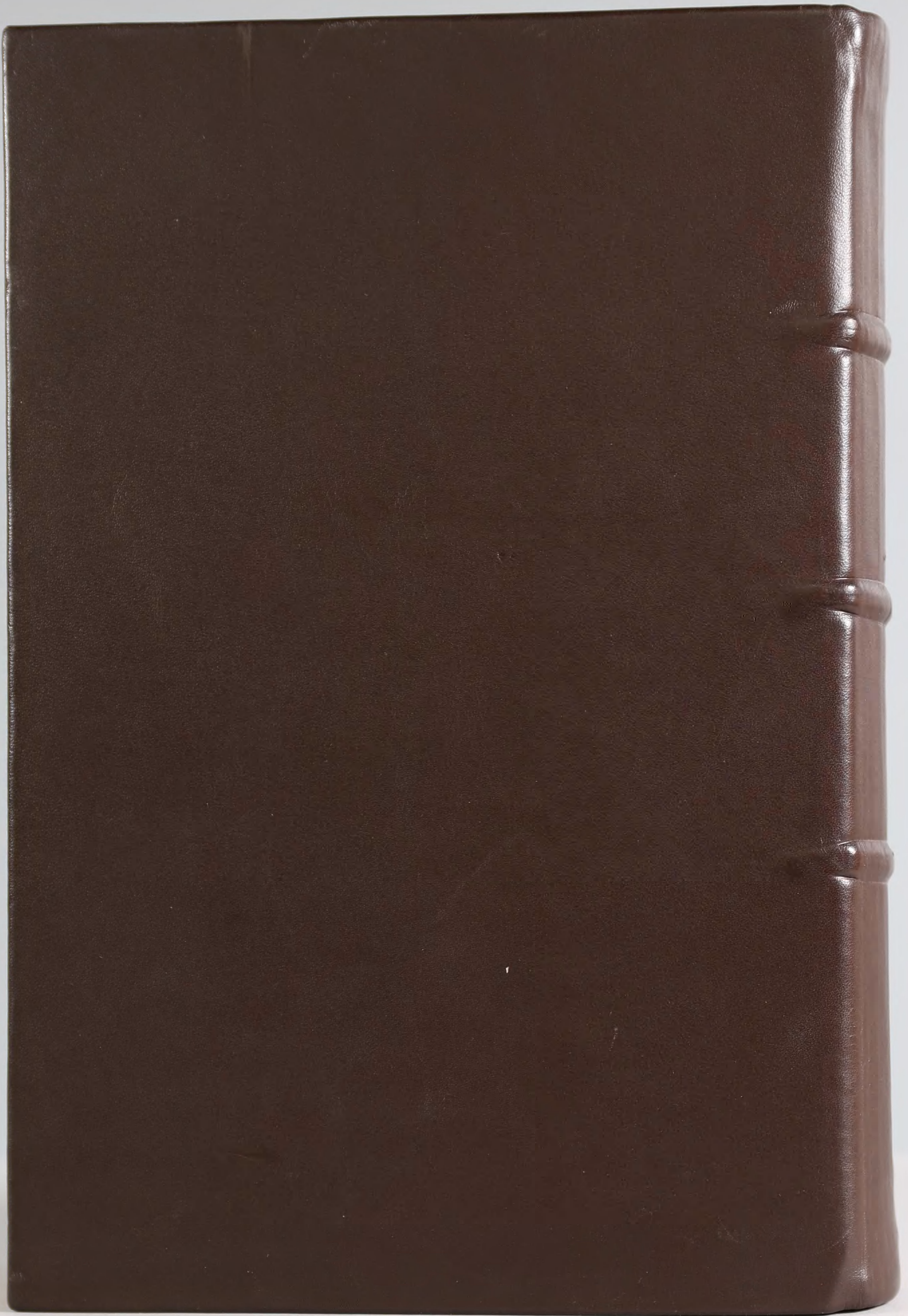

Thematata dominicarum totius anni

Tabula p sermonibus de tempore ex
hoc libro colligendis.

Dominica prima ad uentus domini

Ecce rex tuus venit tibi
mansuetus. *Dat. xi.*
Jam p pñā tēpore cele/
bratur aduentus christi
put venit in vterū virgi
nis marie. z factus ē hō

Circa quem aduentum hic tria sunt di/
cenda. Prio qualr incarnatio christi fa
cta sit. z qualiter tota trinitas istā incar
nationē opata sit. hoc q̄re. *xxij. B.* Se/
cūdo qualiter incarnatio christi sp̄alr
sp̄ū sancto attribuit. Et quomodo sol⁹
filius incarnatus sit. hoc quere. *xxij. J.*
Tercio quare christus natus sit de vir
gine. hoc habet. *xxij. K.*

De eadem dominica.

Hora est tam nos de sompno surge/
re. *Ro. xij.* Ubi sciendum q̄ per somnū
peccatum intelligitur. de quo surgerē
bemus si nos aduentum christivolum⁹
preparare. Unde hic dicendum est que
damna ip̄um peccatum mortale infert.
habetur. *xij. F.*

Dominica secūda aduentus dñi.

Tunc videbūt filiū homis venientē
in nube. *Lu. xxi.* Iste aduentus fiet in
iudicio: cū dñs ad iudicādū venerit. vñ
hic tria sūt dicenda. Prio vbi z in q̄ lo
co fiet extremū iudiciū. habet. *xxij. P.*
Secūdo q̄o citabūt oēs per tubam.
z qualiter in celo z in mūdo z in inferno
hec vox audiet. habet. *xxij. P.* Tercio q̄
iudicium extremū timorem nobis incu
tere debet propter rationem districtam
quam sumus reddituri de cogitationi/
bus. locutionib⁹ z operib⁹ nostris. habe
tur. *xxij. Q.* Item de temporalibus reb⁹
q̄o scz sumus lucrati. z qualiter expen
dimus. habetur. *xxij. V.* Item gulosi
de omnib⁹ in crapula supflue consump
tis. *xxij. T.* Item de tpe q̄o expendim⁹
illud. *xvi. A.* Exemplum ibidem.

Dominica tertia aduentus dñi.

Ecce qui mollibus vestiuntur in do
mibus regū sūt. *Dat. xi.* Super q̄ ibe

mate tria sūt dicēda. Prio q̄ vestes cul
pabiles sunt. z hoc ppter quatuor. Prio
ppter p̄ciositatem. secūdo propter moll
ciem. Tercio propter extraneitatem. q̄r
to propter supfluitatē. habet. *xij. E.* Ex
emplū ibidē. Secūdo q̄ supfluitas ves
tium in trib⁹ attēditur. *xij. F.* Exēplū
ibidem. Tercio q̄o in vestib⁹ homies
tripliciter peccāt mortāl. *xij. A.* Exem
plum ibidem.

Dominica quarta aduentus.

Quid dicis de teip̄o. Ego vox clamā
tis in desertum Johannis. i. Hic dicen
dum est: q̄ non debemus testimonium
ferre de nobis p̄s nos inaniter iactādo.
z cōmendando. Ap̄ls. Non enī qui se/
ipsum cōmēdat ille p̄batus est. zc. Uñ
hic quatuor sunt dicēda. Prio q̄ iac/
tantia detestanda est propter tria. habe
tur. *xij. P.* Secūdo q̄ nō debemus te/
stimoniz de proximo ferre scz mala cō
mendando. q̄ hoc est vñū de peccatis a
lienis. habet. *xi. E.* Tercio q̄ falsus te/
stis testificās i damnū proximi. tria ma
gna mala cōmittit. habet. *vij. A.* Quar
to quomodo testis iniqui puniatur a
deo. z quandoq̄ i p̄ni. habetur. *vij. A.*
z exemplum ibidem.

In natiuitate christi.

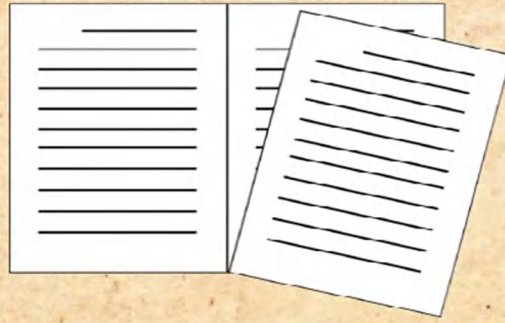
Annūcio vobis gaudium magnum
quia natus est. zc. *Lu. ij.* Hic tria dicen
da sunt. Prio q̄ christus triplici ratō
ne nasci voluit de virgine: z nō de mulie
re. habet. *xxij. K.* Secūdo q̄ mariesi/
lius magister noster est. septem nos do
cens bona. *xxij. F.* Tercium est scilicet
q̄ ipse debet esse dominus noster. z libe
ter debemus eum p dñō habere propter
eius quinqz conditiones. habet. *xxij. B.*

Iterū in natiuitate christi

Annūcio vobis gaudiū magnū zc. Hoc
gaudiū qd̄ hodie oēs fideles i gratia ex
istētes de natiuitate christi p̄cipiūt valde
magnū est. Uñ angelus dixit annūcio
vobis gaudiū magnū. S; hoc gaudiū
lusoꝝ nō p̄cipiūt: q̄ ista nocte sacra vel
alio tpe luserāt. Uñ hic tria sūt dicenda
Prio q̄ magnū peccatum sit ludus
taxilloꝝ qd̄ in duobus p̄pendi potest.

Prio i detestatōe taxilli. habet. *vij. i. i.*
Secundo ostenditur in boc q̄ in ludō

Inc 376

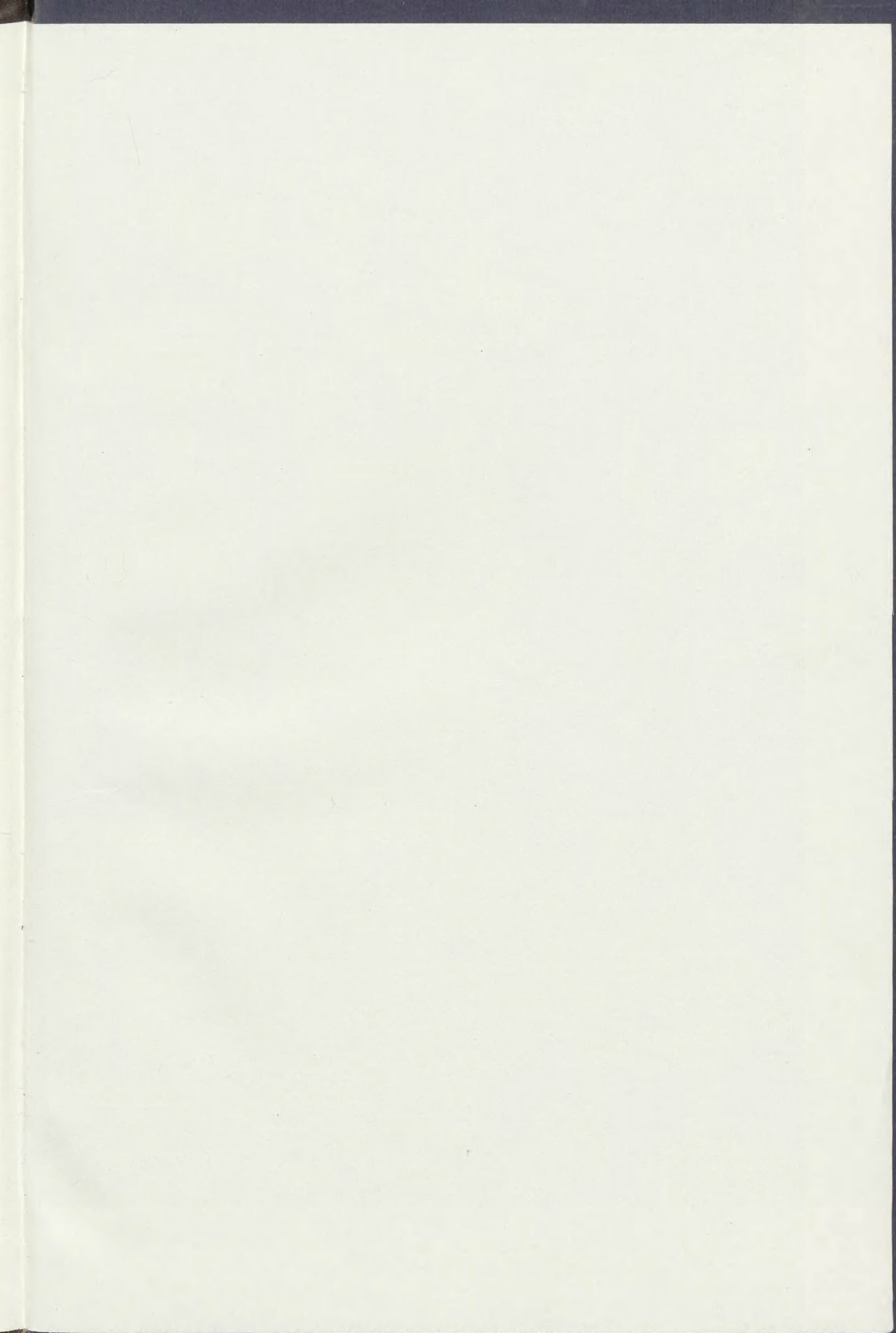
W woluminie kolejno współprawne sygnatury:

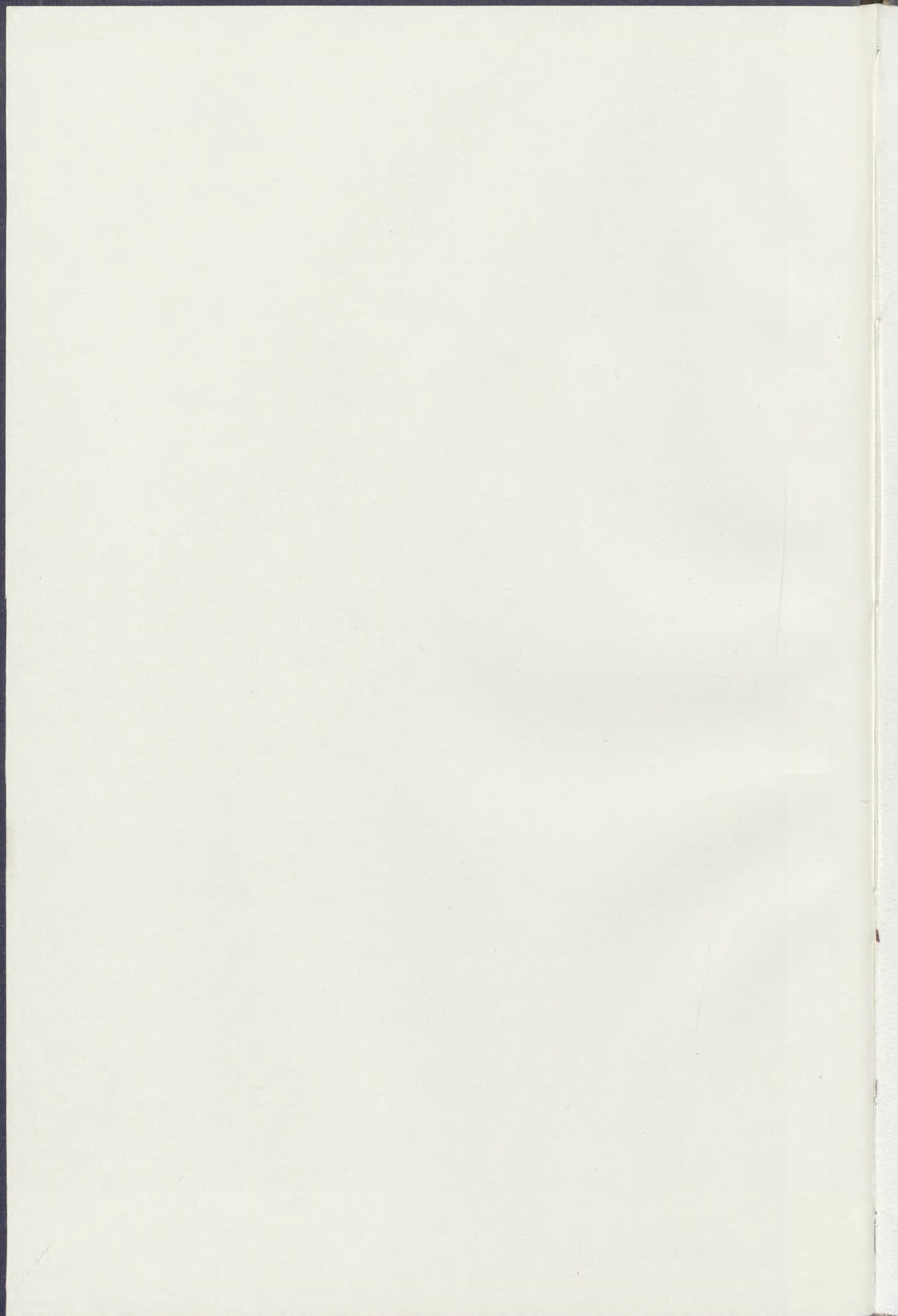
Rękopis niesygnowany

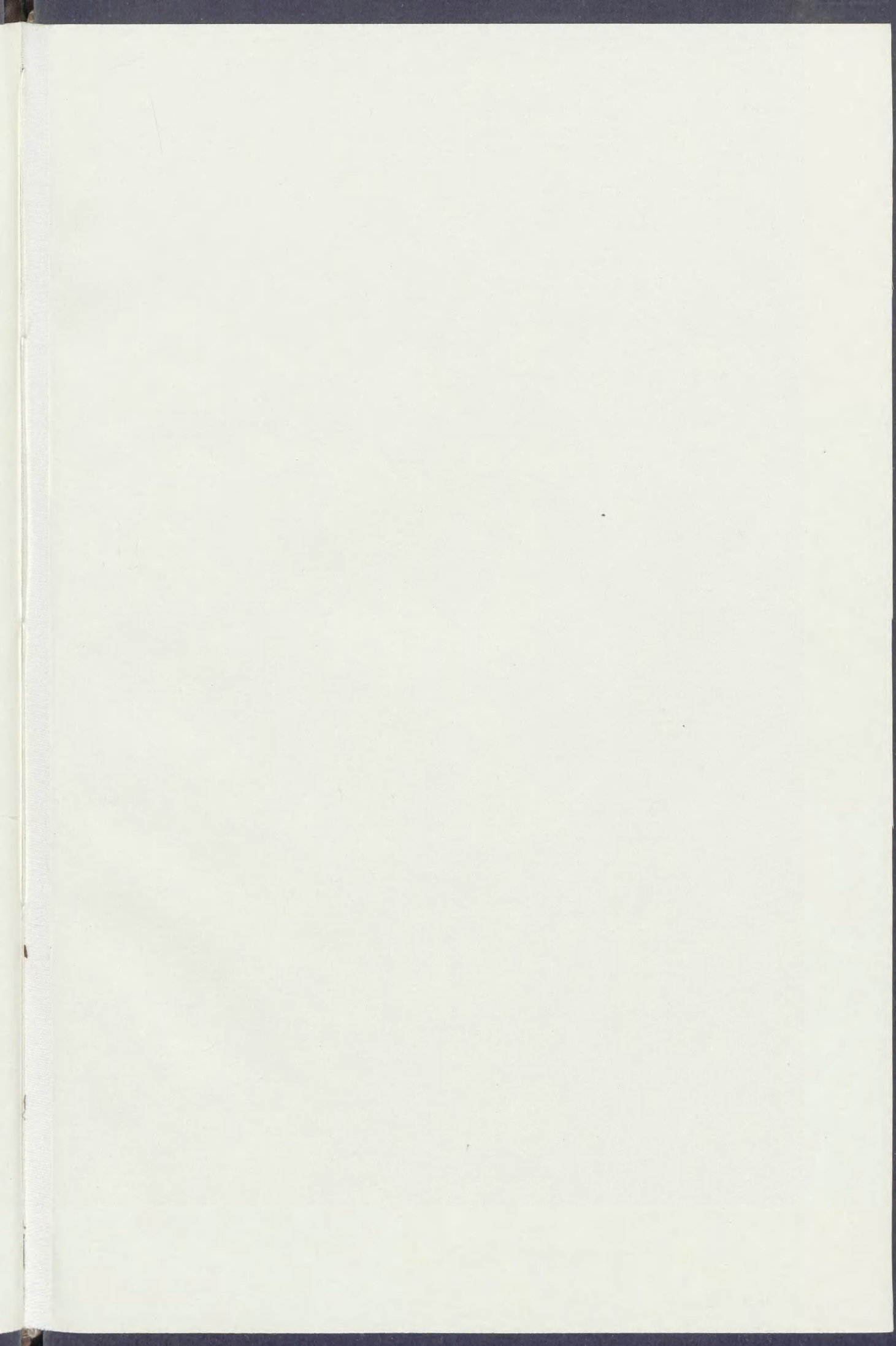
Inc. 376

Inc. 377

Inc. 376

1439283 10/

J.P. R. Stanislas Gaudin, Revere
R. Matteo Lucchi amore in lido

18P 2733
9W 12330

Thematata dominicarum totius anni

Tabula p sermonibus de tempore ex
hoc libro colligendis.

Dominica prima ad uentus domini

Ecce tuus venit tibi
mansuetus. *Mat. xxi*
Jam p pñi tēpore cele/
bratur aduentus christi
put venit in vterū virgi
nis marie. et factus ē hō

Circa quem aduentum hic tria sunt di/
cenda. Pñio qualr incarnatio christi fa
cta sit. et qualiter tota trinitas istā incar
nationē opata sit. hoc qre. *xxij. D.* Se/
cūdo qualiter incarnatio christi spēalr
spūs sancto attribuit. Et quomodo sol⁹
filius incarnatus sit. hoc quere. *xxij. J.*
Tercio quare christus natus sit de vir
gine. hoc habet. *xxij. K.*

De eadem dominica.

Hora est tam nos de sompno surge/
re. *Ro. xij.* Ubi sciendum q per somnū
peccatum intelligitur. de quo surgeres
bemus si nos aduentum christi volum⁹
preparare. Unde hic dicendum est que
damna ipum peccatum mortale infert.
habetur. *xxij. F.*

Dominica secūda aduentus dñi.

Tunc videbūt filiū hominis venientē
in nube. *Lu. xxi.* Iste aduentus fiet in
iudicio: cū dñs ad iudicādū venerit. vñ
hic tria sūt dicenda. Primorbi et in q lo
co fiet extremū iudiciū. habet. *xxij. P.*
Secūdo quō citabūtur oēs per cubam.
et qualiter in celo et in mūdo et in inferno
hec vox audiet. habet. *xxij. P.* Tercio q
iudiciū extremū timorem nobis incu
tere debet propter rationem districtam
quam sumus reddituri de cogitationi/
bus. locutionib⁹ et operib⁹ nostris. habe
tur. *xxij. D.* Item de temporalibus reb⁹
quō scz sumus lucrati. et qualiter expen
dimus. habetur. *xxij. B.* Item gulosi
de omnib⁹ in crapula supflue consump/
tis. *xxij. T.* Item de tpe quō expendim⁹
illud. *xvi. A.* Exemplum ibidem.

Dominica tertia aduentus dñi.

Ecce qui mollioribus vestiuntur in do
mibus regū sūt. *Mat. xi.* Super q tbe

mate tria sūt dicēda. Primū q vestes cul
pabiles sunt. et hoc ppter quatuor. Pñio
ppter pñositatem. secūdo propter moll
ciem. Tercio propter extraneitatem. q
to propter supfluitatē. habet. *xxij. E.* Ex
emplū ibide. Secūdo q supfluitas ves
tium in trib⁹ arēditur. *xxij. F.* Exēplū
ibidem. Tercū quō in vestib⁹ homines
tripliciter peccāt mortali. *xxij. A.* Exem
plum ibidem.

Dominica quarta aduentus.

Quid dicis de teipso. Ego vox clamā
tis in desertum. *Johannis. i.* Hic dicen
dum est: q non debemus testimonium
ferre de nob⁹ ipsis nos inaniter iactādo.
et cōmendando. *Aplo.* Non enī qui se/
ipsum cōmēdat ille pbatus est. et cū
hic quatuor sunt dicēda. Primū q iac/
tantia detestanda est propter tria. habe
tur. *xxij. P.* Secūdo q nō debemus te/
stimonium de proximo ferre scz mala cō
mendando. qz hoc est vñ de peccatis a
lienis. habet. *xi. E.* Tercio q falsus te/
stis testificās i damnū proximi tria ma
gna mala cōmittit. habet. *vij. A.* Quar
to quomodo testis iniqui puniatur a
deo. et quandoq i pñi. habetur. *vij. A.*
et exemplum ibidem.

In natiuitate christi.

Annūcio vobis gaudium magnum
quia natus est. et c. *Lu. ij.* Hic tria dicen
da sunt. Primo q christus triplici ratō
ne nasci voluit de virgine: et nō de mulie
re. habet. *xxij. K.* Secūdo q mariesi/
lius magister noster est: septem nos do/
cens bona. *xxij. F.* Tercium est scilicet
q ipse debet esse dominus noster. et libe
ter debemus eum p dñō habere propter
eius quinq⁹ conditiones. habet. *xxij. B.*

Iterū in natiuitate christi

Annūcio vobis gaudium magnum et hoc
gaudium qd hodie oēs fideles i gratia ex
istētes de natiuitate christi picipiūt valde
magnum est. Vñ angelus dixit annūcio
vobis gaudium magnum. S; hoc gaudium
luzores nō picipiūt: q ista nocte sacra vel
alio tpe luserāt. Vñ hic tria sūt dicenda
Primum q magnū peccatum sit ludus
tarilloz qd in duobus ppendi potest.
Primo i detestatōe tarilli. habet. *vij. i. i.*
Secundo ostenditur in hoc q in ludo

Thematata dominicarum

quāq̄ cōmittunt. viij. peccata mortalia. v. habet. v. kk. Secūdo q̄b̄ lūsores re-
stinere tenent ea q̄ ludēdo lucrātur ha-
bet. viij. nn. z Exemplum ibidem. Ter-
cio q̄ ludus sit licitus ad h̄ q̄tuor requi-
runtur. viij. o o

Dñica infra octavas natiuitatis dñi
Puer at̄ cōfortabat̄ z crescebat. Lu. ij. ex
quo mētio hic fit d̄ puero iesu nobis no-
uiter nato. Ex sequēti de pueris h̄ duo
dicēda sūt. P̄rio q̄ filij tenentur sex suis
parētib. iij. A. z exemplū ibidē. Secū-
do q̄ filij q̄ parētes suos p̄turbāt quitu-
plici pena a deo puniunt. iij. B. Et exē

In epiphania dñi plā ibidē
Procedētes adorauerūt eū Mat. ij
Dicēda dicēda sūt. P̄rio q̄o deus
z imāginē z cruc̄ christi z reliq̄ scōrum
sunt adorāde. i. X. Secūdo q̄o calix in
elevatione missē sit adorandus. i. S.
Tercio quomodo sacramētū deuote su-
mendū est. z summe honorādū. iij. X.

Dñica infra oct. ephie Exēplū ibidē
Ascēdētib. parētib. ei⁹ hierusalē reman-
sit puer iesus. Lu. ii. Ex quo hic mētio
fit de parētib. tūc hic dicēdū est quomo-
do parentes tenent sex filijs suis P̄rio:
tenētur eos informare de his q̄ spectant
ad deū. iij. L. Secūdo q̄o se debēt ha-
bere ad primū Tercio q̄o se debent ha-
bere ad seipos. Quarto parētes tenent
p̄bere bonū exemplū filijs suis: hec oīa
q̄re. iij. D. Quīto tenētur eos d̄ excessi-
bus corrigere. iij. E. Sexto debent eis
relinquere res iustas. iij. B. Itē q̄gravi-
ter p̄ntes peccāt q̄ res iniustas filijs su-
is relinquit̄ hoc quere. v. A. z exemplū
ibidem. Itē habes hoc idē. viij. pp. Et
exemplum ibidem

Dñica prima post oct. epiphaniē dñi
Nuptie facie sūt in chana galilee. Joh.
ij. Dicēda sūt tria P̄rio q̄o deus
mūltipl̄ matrimonij honorauit. xxi. A
Secūdū q̄ matrimonij cōtrahere volē-
tes debēt tria habere. xxi. B. Tercium
q̄ septem sūt causē quare aliquib. in ma-
trimonio non bene succedit. xxi. E

Item de eadem

Nuptie facie sunt Sciendū q̄ status
matrimōij habet regulā vnā q̄ habz sep-
tem capla: quā reglāz vnq̄quisq̄ in ma-

trimonio cōstituit̄ cū diligentia summa
obseruare debet si vult saluari p̄ statum
matrimonij. xxi. B

Dominica secūda.

Vade ostendere te sacerdoti Mat. viij
Hic dicēdū est q̄ in hoc q̄ christus lep-
sū mūdātū ad sacerdotē misit. in hoc dat
nobis exemplū honorādi sac̄dotes. Vñ
hic dicēda sūt q̄tuor. P̄rio q̄ sacerdos
honorādus ē tripl̄. hoc q̄re. iij. an lite-
ram J. z postea. i. T. Secūdū q̄ sacero-
dotes habēt nouē priuilegia p̄ cūctis boi-
bus mūdi. xxviii. A. Tercio sacerdotib.
destrahētes q̄grauiter deū in hoc offen-
dūt. iij. A. Quarto q̄ p̄c̄lose stāt mali
sacerdotes. sex cōcubinarij. z sūt concu-
bine eor. xxviii. F B

Dñica terciā

Vare z venti obediūt ei Mat. viij
Hic dicēda sūt tria P̄rio q̄o q̄libet libet̄
d̄ obedire p̄laris loco christi Ex q̄ mare
z ventus obediūt ipi xpo. iij. S. Se-
cūdo q̄ inobedientia detestanda est p̄
ter q̄tuor. xxi. K. Tercio vñ inobedi-
entia sit peccatū mortale. xxi. K

Dominica quarta

Cū aut̄ creuisset herba: z fructū fecisset.
Mat. xxi Hic videndum ē q̄ sit zizania
Zizania sūt filij neq̄ id est luxuriosi. viij
Mat. vi. Si oculus tuus neq̄ fuerit totū
corpus tuū tenebrosū erit Sic eti-
am intelligit̄ de alijs sensibus: sicut de
oculo Vñ hic dicendū est q̄ luxuria si-
ne actu cōmittitur decē mōis Et q̄n sit
mortale z q̄n nō. hoc quere. xxi. B

Dominica in septuagesima

Formauit deus hominē de limo ter-
re Genes. ij. Ex quo legitur iam liber ge-
nelis vbi tractat̄ de creatōe celi z terre
z oīm creaturā Et de creatione ipsius
hoīs p̄pter quē oīa creata sūt Vñ sup illd̄
thema dicēda sūt q̄tuor P̄rio q̄ de
triplicē creaturā creauit. z que sit differē-
tia inter facere z creare. xxi. D. Secun-
do q̄ oēs hoies sūt filies in quatuor. xxi
F. Tercio q̄ dignitas hoīs p̄cellit aliq̄
modo dignitatē angelor. in quin. xxi.
R. Quarto q̄ aīe p̄prie debet q̄a exhibe-
re sex op̄a mie. xxi. E. Itē de eadem

Quid hic stas tota die ociosi Mat.
xx. Hic dicēda sūt tria P̄rio q̄ labora-

re debemus et non otiari exemplo christi: qui sex mōis p nobis laborauit. xvi. **D** Secūdo quō occidia est hōi multū nocua. xvi. **D** Tercō quā accidia ē peccatū mortale. xvi. **J**.

Dominica in septuagesima

Quod autē inter spinas cecidit hī st? **Lu. viij.** Hic christ? cōpat diuitias spinis. Unde hic duo sūt dicēda. Priō quō diuitie quietē mētis impediūt. et quomō talis inquietudo ē peccatū mortale. xviij. mortale. xviij. **D** Scōdo qb mōis spaliū affect? ē pctm mortale. ix. **A**

Dominica i quinquagesima.

Ecce ascendimus hierosolimam et fili? homis. **Lu. xviij.** Sciendū q? ideo in p senti dñica: passio christi nobis ad me/ moriā reducit: vt gaudia illicita iporuz mundanoz et chorisantium temperentur. **Uñ** hic tria sunt dicēda. Primo q? chorea est magnū peccatuz: qd p quinqz probatur. iij. **L.** Secūdo quō chorisantes rurū filiū dei crucifigūt. iij. **D** Tercio qd signat cātus chorisantiū. iij. **A.** et

De eadem dominica exemplū ibid

Ecce ascendimus hierosolimā. Sciēdū q? passio christi que nobis in euangelio hodie pponit docet spantiā et abstinentiam. In signū huius tūc christus p nobis in cruce bibi facit cū felle mixtū. Unde hic tria dicēda sūt. Primo q? ebrietas multum periculosa ē. iij. **P.** Exemplum ibidem. Secūdū p ebrietas qñqz est peccatū mortale. qñqz vñale. et mors in ebrietate periculosissima est. xviij. **J** Tercō qualiter in futurū ebriosi puniantur. et quis eoz potus erit. xviij. **K** Exemplum ibidem.

In capite ieiunij

Conuertimini ad me i toto corde vestro. **Jobel. ij.** Ex quo est iā tēpus penitentie: tunc ille sermo communis frequenter cōicari potest illo tpe sacro. scz q? decem genera hominū agūt penitentiam et nouē genera hoim illoz agūt falsā penitentiam. Et ideo eis nullū dimittitur peccatū. Sed decimum genus veram. xrv. **A.** et consequenter Exemplū ibidez.

Dominica in quadregesima

Et cū ieiunasset quadreginta diebus. **Mat. iij.** Ex quo iam tempus ieiunā

di est: dicenda sunt hic sex. Primo quō christus ter esurit. et qualis tunc cibis eius fuit. xviij. **R.** Secūdo a quibz cibis ieiunātes abstinere debet. xviij. **D.** Tercio solūna ieiunij qñ peccat mortali ter: et quando non. iij. **D.** Quarto: an laboratores et peregrini et medici et mulieres pregnantēs ad ieiunium tenentur. iij. **R.** Quinto: quō abstinētia in cibor potu est vite prolongatio. xviij. **B** Sexto q? abstinētia seu ieiunium in nobis causat castitatem. xrv. **P.** Et exemplū ibi

Dominica secūda in. xl.

Miserere mei dñe fili dauid filia mea. **Mat. xxv.** Verba p̄dicta quilibet peccator cū cordis contritiōe dicere debet iam illo sacro tpe: quod tempus penitētie est. **Uñ** hic tria sūt dicēda. Primo q? dolor contritiōis debet ēē maximus. quod pbatur p tria. xrv. **E** Secūdo q? quatuor sūt signa vere contritiōis. xrv. **F.** Tercium q? contritio tanta potest ēē q? totū reatū pene delet. xrv. **G.** Et exemplum ibidem.

Decadem dominica plurimū ibidē

O mulier magna est fides tua. **Mat. hi. xv.** **Uñ** hic dicēda sūt tria. Primo q? fides est fundamētū humane salutis. et qui si de caret: in statu est damnationis. i. **D.** Secūdo qualiter quilibet christiānus symbolū aploz scire tenet. i. **S** Tercium de duodecim articulis fidei qd aplo rum quēlibet articulū cōposuit. xrv. **L**

Dominica tertia.

Cū eiecisset iesus demoniū locutus ē mutis. **Lu. xi.** Cum ei diabolus illo sacro tpe p verā contritiōe eijcit: tūc mut? loquit id est peccata sua cōfiteit. **Uñ** hic dicenda sunt quatuor. Primo qd sit confessio: et quō qlibet adultus ad eā tenet. xrv. **D.** Secūdo q? confessio debet p̄cipaliter quiqz conditiones habere. xrv. **J** Tercio confessio que sit ex sola cōsuetudine vel timore et non ex charitate non ē fructuosa: et talis confessio p duo signa cōgnoscitur. xrv. **U** Quarto q? in quatuor casibz cōfessio reiterāda ē. iij. **P.**

Decadem dominica

In beelzebub p̄ncipe demonioz. **Lu. xi.** Sciendū q? beelzebub nō ē demonis est: qui p̄est immundis cogitationibz. Sed lucifer demō est q? p̄est supbiis.

Thematadominicarum

māmon q̄ pest diuitiis male acquisitis
z iste habet multos sub se. Quia om̄es
vsurariosz ceteras res iniustas posside
tes. **Uñ** circa hec quatuor sūt dicēda. Pri
mo qd̄ est vsura. z quale est peccatū. hoc
q̄re. vii. **L.** Secdo q̄ vsurarius peior est
oī peccōre: imo peior ē q̄ iudas. q̄ mors.
q̄ infern⁹. vii. **U.** Tercio q̄ nouē gñā v
surarioz h̄ enumerātur q̄ oēs dānant si
sic moriunt. vii. **y** Quarto q̄b̄ mōis v/
surarius cogat ad restitutionē. vii. e e

Dñica quarta in quadagesima.

Ab̄q̄ iesus trās mare galilee Johis
vi. Hic p̄ mare intelligit mūdus. **Uñ** h̄
quatuor sunt dicēda. Primo q̄ mūdū nō
debem⁹ diligere. Et hoc p̄pter q̄tuor. q̄/
re. xix. **L.** Secdo q̄ tēptari nos in p̄/
senti vita est necessarium. h̄ q̄re. xxi. **L.**
Tercio q̄o virtuosī ab amatorib⁹ bu
ius mūdi irrident. xi. **B.** Quarto q̄ bo
ni hoies debēt esse patiētes in p̄secutiōe
huius mūdi. xi. **D.**

De eadem dominica

Acceptit iesus panes: z cū grās zc. Joh.
vi. Sicut dñs iesus cibauit turbam cū
quib⁹ panib⁹: sic q̄libet debet cibare aīaz
p̄riā cū pane vere penitentie z satisfacti
onis p̄ccis suis. **Uñ** hic dicēda sūt tria
Pri⁹ q̄ satisfactio sp̄ debet fieri p̄ cōtra
ria: hoc quere. xxv. **L.** Secdo an satis
factio expleta in peccato mortali valeat.
vel vtz reiterāda sit talis satisfactio. xxv.
B. Tercio expleta penitētia quā sacer
dos iniungit vtz penitēs totaliter sit ab

Dñica i passione solutus. xxv. A.

Tulerūt lapides iudei: vt iacerēt i eū
Joh. vii. Hic incipit dñica in passiōe.
Uñ hic tria sūt dicēda. Primo qd̄ sit iste
q̄ passus ē p̄ nobis z q̄ z q̄lia passus sit. z
a q̄b⁹ passus ē. Et qd̄ coegit eū ad patiē
dū mortem p̄ nobis. xxi. **L.** Secdo q̄
liter iā christus patit⁹ a multis p̄latis in
suis membris. xxi. **p̄. L.** Tercio q̄ pa
tienter debemus p̄secutiōes z tribulati
ōes sufferre. qz hoc est valde meritorium

Dñica palmarū xx. **D.**

Eccē rectus venit tibi māsuet⁹ **Da.**
xxi. Ex quo nos coīcaturi sumus illo sa
cro tpe: nescienter indigne accedam⁹ ad
sacramētū eucharistie: tūc hodie scz i die
palmarum dicendū est d̄ sepiē maximis

periculis q̄ homo incurrit qñ indigne
accedit ad sacramētū. h̄ quere. xxvi. **B.**

De eadem dominica

Hoc totū factū est: vt impleret **Da**
tbei. xxv. Sic christus impleuit p̄missū
scz eq̄tādo a sinā: vt impleret p̄phetiam. z
nos viceuersa merito implere debemus
vota nostra deo z s̄c̄is p̄missa. **Uñ**
hic quinqs sūt dicēda. Pri⁹ qd̄ sit votū
z q̄ tria requirūtur ad votum fiendū. h̄
q̄re. ij. **L.** Scz qualiter peccat⁹: q̄ s̄c̄itavoz
ta p̄mittūt. i. **R.** Tercio q̄ votū licit⁹
sp̄ obligat exceptis q̄tuor casib⁹. ij. **B.**
Quarto vtz vouēs statim teneat votū
implere. ij. **P.** Exemplū ibidem. **Uñ**
to q̄ grauiter puniant q̄ vota p̄missa dō
nō soluit. ij. **R.** Exemplū ibide

Probet at̄ seipm̄ hō z **In** cena dñi
sicō pane zc. i. Cor. xi. **Sup** illō thema
dicēda sūt quatuor. Pri⁹ q̄ sacramen
tū eucharistie ē deuote sumēdū z sūme a
nobis honorādū. iij. **X** Jē. xxvi **L** Se
cdo: an pueris dādū sit h̄ sacramētum
eucharistie. Et in qualitate sit accedē
dū ad h̄ sacramētū. xxv. **B.** Tercio q̄ sa
cramētū eucharistie trib⁹ mōis sumitur
Pri⁹ sp̄ualit̄ tñ. scdo sacramētū tñ. ter
cio sp̄ualit̄ z sacramētū tñ. simil. xxvi. **A.**
Exemplū ibide. Quartū digne sumētes
hoc sacramētū multiplices fructus ex h̄
p̄sequunt. xxvi. **D.** Exemplū ibidem.

In festo pasche.

Surrexit nō est hic. **Mar.** vlti. Ex quo
hodie est dies resurrectionis tūc h̄ sunt
dicēda tria. Pri⁹ sicut necessariū ē cre
dere ipm̄ passum z mortuū: sic etiā neces
sariū est credere gloriōsā eius resurrecti
ōē. xxi. **A.** Secdum q̄ quadruplex ē
infernus. z q̄lem christus p̄fregit qñ ad
inferna descendit. xxi. **an** **B.** Tercium
qualiter nos optet resurgere in nouissi
mo die z i q̄etate. xxi. **A** Scdo sc. pas.

Et fēm̄ ē dñi fabricarētur: z secū q̄rerēt
Lu. xxiij. Hic sciēdū q̄ libet debemus
loq̄ de dō z d̄ bonis exēplo illoz duoz q̄
ibat i emaus. **Uñ** h̄ q̄nqz sūt dicēda. Pri
mū q̄ sūt q̄nqz q̄ dñs nos retrahere ab i
utilib⁹ p̄bis z a multiloq̄o. z qñ multiloq̄
um ē peccatū mortle. xxiij. **L** Secdū
q̄ loq̄ p̄ba scurrilia z luxuriosa ē p̄prium
ipudicoz cordcū. vii. **B.** Exemplū ibide

totius anni

et quoniam loquor de luxuria est peccatum mortale. **rit.**
F. Tercium quod maledicere quoniam est peccatum. et
 de pena maledictione proferetur. **ij.** **B.**
 Quintum quod bonum sit loqui de deo et de bo-
 nis. hoc patet per exemplum. **xviii.** **E.**

Feria tertia pasche

Logerunt enim dicentes: mane nobiscum:
 quoniam advesperascit. **Lu. xiiij.** Hic dicenda
 sunt tria. Primum quod peregrini libenter et le-
 tanter recipiendi sunt ad hospitium. **h. gre. xx.**
B. Secundum quod hospes qui nimium con-
 putat hospitibus peccat preceptum dei. et quod
 modo peccat hospes qui cibum prohibitum
 dat suis hospitibus. **vij.** **D.** Tercium quod
 tum peccat qui malefactores recipiunt ad
 hospitium. et permittunt in domibus suis ho-
 mines ludere. blasphemari. et luxuriari. et
 sic de alijs. **xi. D.**

Feria quarta pasche

Vado piscari **Johannis. xxi.** Hic docet
 mur quod redire debemus post festum ad
 labores manuales. quod secundum **Job.** Homo
 nascitur ad laborem: sicut avis ad volandum
 Unde hic dicenda sunt sex. Primum quod labo-
 rare debemus exemplo christi qui sex mo-
 dis laboravit pro nobis. hoc **gre. xvi.** **D.**
 Secundo quod laboratores multipliciter frau-
 dem committunt in suis laboribus. **vij. k.**
 Tercium mechanici qui preparant res et ve-
 dunt quod nisi ad malum usum valent: quod
 peccat. **vij. R.** Quartum mechanici: vel
 mercatores dolose iurantes primo tenen-
 tur ad restitutionem. **vij. D.** Quintum me-
 chanici qui emendo vel vendendo in di-
 ebus festiuis peccat mortaliter. vel quoniam non.
ij. D. Sextum quod in quatuor casibus potest quis
 laborare in die festivo. hoc quere. **ij. L.**

Dominica in octava pasche

Pat vobis **Johannis. xi.** Hic sciendum
 quod filii dei sunt qui pacem faciunt. Unde
 Gregorius in pastoralibus. Si dei vocantur
 filii: qui pacem faciunt: proculdubio sabbane
 sunt filii qui pacem confundunt. Unde tria
 sunt hic dicenda. Primum quod cum quatuor
 personis principaliter non est litigandum. **h.**
 quere. **xij. S.** Secundum: quoniam discordi-
 a est peccatum mortale. **xij. y.** Tercium
 quod irreversibile sit discordiam semina-
 re. **xij. E.** Exemplum ibidem

Dominica prima post octava pasche
 Ego sum pastor bonus **Johannis. x.** Pastor

est platus. oves sunt subditi. Unde hic quoniam
 quod sunt dicenda. Primum quoniam platus vel plati
 debet regere subditos. **h. gre. xi. L.** Ses-
 cundum quod plati exactores facientes in subdi-
 tos quoniam peccat preceptum dei. **vij. L.** Ter-
 cium quoniam talis exactio sit peccatum mortale. et
 quod teneant ad restitutionem. **xvij. E.**
 Quartum quod oves. i. subditi libenter debet
 obedire platis. et hoc propter tria. **ij. S.**
S. Quintum fuit et acule res dominorum suorum
 furantes et male expedites. quod peccant
vij. J.

Dominica secunda post pascha

Mulier cui parit tristitia habet. **Jo.**
xvi. Hic dicenda sunt quatuor. Primum quod iuxta
 si errores contingunt circa mulieres perituri
 res. **h. gre. i. A.** Secundum quod mulieres quoniam
 cumque sunt coram hominibus debent velare capita sua
 triplici ratione. hoc quere. **xij. D.** Tercium
 mulieres facies suas depingentes: quoniam
 peccat mortaliter. **xij. J.** Quartum quoniam super-
 bus ornatus mulierum nocet angelis hominibus et
 deo primo et sibi ipsi hominibus. **xij. D.** Quintum
 quod mulierum consorti debet fugi ab his
 qui volunt castevinere. **h. gre. xix. D.** Exemplum

Dominica. iij. post octava pasche ibidem
 Ille arguet mundum de peccato et de iusticia et
 de iudicio **Johannis. xvi.** Hic fit mentio de
 correctione. Unde quatuor sunt dicenda. Primum
 quod correctio subditorum spectat ad quemli-
 bet platum. hoc **gre. xi. k.** Ut autem illa corre-
 ctio fiat cum suavitate tunc quatuor sunt considera-
 da. **xix. J.** Secundum videtur quod libet homo te-
 net corrigere primum suum et quoniam ommissio fra-
 terne correctionis sit mortale: et quoniam non. **v.**
 Tercium an ea correctionis liceat di-
 cere prius iudici. **vij. J.** Quartum con-
 temptus qui est peccatum mortale. **xy. E.** Quin-
 tum quoniam debeat repellere concubitus nos-
 tris imperatum. et hoc propter tria. **viii. k.**

Dominica rogarionum.

Amen dico vobis Si quid petieritis pa-
 trem in nomine meo dabit vobis **Job. xvi.**
 Iam tempus rogarionum. Unde hic tria
 sunt dicenda. Primum quod oratio preceps elemo-
 syna et ieiunium: **h. gre. xxi. A.** Secundo oratio
 dominicalis excellit alias orationes in quatuor. **xxi.**
B. Tercio quod declarate sunt ille septem
 petitiones orationis dominice. **xxi. L.**

In ascensione domini.
 Postquam locutus est eis assumptus

Themata dominicarum

est in celū. Mathei. xvi. Dic dicēda sunt tria. Prīmū quō christus ascendit in montem oliueti corā discipulis suis. Secūdo quō ascendit gaudēter cū oīb; electis veteris testamēti. Terciū quō hoc intelligit. Seder ad dexterā dei: illa quere. xxij.

Dñica infra oct. ascētionis.

Abseq; synagoga faciet vos Joh. xv. Sciēdū quō nos debemus vitare iudeos et excoīcatos: sic ipi. indei p tūc vitabant pfortia scōz aploz. Un hic quinq; sunt dicēda. Prīmū quō excoīcatio ē duplex scz maior et minor. hoc qre. iij. J. Secūdo excoīcatio nō curās quō et qm peccat iij. J. Tercū quō maior excoīcatio valde timēda est ppter quinq; iij. k. Quartum quō excoīcatio in qnq; possumus cōmunicare absq; peccato. iij. B. Quintū quō excoīcatio intrat ecclesiam. an aliū teneant exire. Et q reuerentiā exhibent excoīcatos scz assurgendo ei an peccant. ples qstiones ibidē de excoīcatōne hoc quere. iij. A. D. Exemplum ibidez.

In die penthecostes

Paraclytus at spūsanctus. quē mittet pater in nomē meo. ille vos docebit omnia. Johannis. xiv. Dic dicēda sunt tria. Prīmū quō sicut necessariū est ad salutem credere in patrē et filiū: ita et in spūsanctum. hoc qre. xxij. R. Secūdū quare spūsanctus desiderandus est. xxij. S. Tercū quō spūsanctus scīficat ecclesiam catholicā h quere. xxij. S.

Ad eū veniem? et mālione. De eodē apō eū faciem? Johis. xiv. Dic dicēdū est de donis spūsci. Ex his septē potes facere duos sermōes: hoc qre. xxx. A. B.

Item de eodē festo

L. D.

Confirmat hoc deus quō opatus es i nobis. ps. lxxv. Ex quo iā pagit illd tēpus in quo grātia spūsancti data ē discipulis: et in sacramēto cōfirmationis grātia pferitur p quā deputat qd ad effectus sanctitatis. et p quam grātia data i baptismo pferuat. Un hic dicenda sunt tria. Primo vtrū sacramentū cōfirmatōis debeat omnib; pferri. h quere. xxij. A. Secūdum quō ser requiritur ad cōfirmationē. xxij. B. Tercū quō sacramentum cōfirmationis habet octo effectus divines suscipienti. h quere. xxij. E.

Feria secunda penthecostes

Qui credit in eū non pereat: sed habebit vitam eternā. Joh. vi. Dic dicēda sunt tria. Prīmū que sit dñtia credere deo. et credere deū. et credere in deum. h qre. xxij. L. Secūdū de illis q dubitāt de fide. v. q pferuari fidē volūt. Item q articulos fidei discere nolūt. i. B. Tercō de duo/decim articulis fidei que habēt. xxij. B. F. H.

Feria tertia post penthecostes

Amē amen dico vobis q non intrat rē. Johannis. x. Sciēdū quō iste erat modus iuradi in christo dicēdo amē amen dico vobis. Unde hic dicēda sunt sex. Prīmū quō iurare et iuramētū sine peccato recipere potest qd in quib; casib; iij. k. Secundo iurātes vane et sine causa siue sit verum siue non qualiter peccāt. ii. B. Tercio iurātes dolose et mēdaciter vti mercantijs solet fieri q graviter peccāt. ij. L. Quarto q periculosum sit se ad talem penā cum iuramēto obligare. ij. B. Quinto quō periurū solemnizatum est maximum peccatū. qd pbat p quinq; ii. A. Exemplū ibidez. Sexto qm peccat talis qui scienter recipit falsum iuramētum. ij. J. Exemplū ibidem.

In festo sancte trinitatis

Scimus quia a deo venisti magister Johis. iij. Et notandū sicut hodie ē festū trinitatis: sic hodie legit illud evāgelium in q qlibz psona a pte exprimit. nā psona filiū ē q in evāgelio loq: psona patris: cū dicit: scim? qz a deo venisti magister. a deo. i. a deo patre. psona spūsancti exprimitur cū dicit: spūs vbi vult spirat. Un hic quatuor sūt dicēda. Prīmū quō trinitas psonaz in divinis multipliciter pbat. xxij. B. Secūdū quō deus et creator oīz rez visibilū et invisibilū. xxij. D. Tercū quō hō oīz creatori pncipalr obligat ad tria. xxij. E. Quarto sup h pbo quō dicit mgr. dicēdū quō doctrinā bonā et salutē pīs ipēdere vald meritorū est. xx. F. Itē quō christ? mgr noster est. et docet nos.

Itē de eodē festo septē bona. xij. F. Amē amē dico tibi: nisi qd renat? fuerit pro q sciēdū quō spūs et nitas. s. corporalis: que sit a patre et matre. Secunda spiritalis que sit in baptismo. Tercia et

totius anni

lestis que fiti celo. 2 de secunda fit hic me-
tio. Unde circa eandē hic tria sūt dicen-
da. Primo quō baptisimus est ianua et
fundamentū omniū sacramētorū. 2 oēs
tenētur baptizari. Et an pueri vtero ma-
tris possit baptizari. xxiij. B. Secūdo
q̄ baptisimus habet nouē effectus. xxiij.
L. Tercio q̄ illa quatuor significāt q̄ fi-
unt puero aī baptisimū: 2 illa tria q̄ sūt
puero post baptisimū. xxiij. E

In festo corporis christi
Caro mea vere est cibus. Iohannis. vi.
Circa qd sciendū q̄ circa hoc sacra-
mentum tria sūt dicēda. Primo quō iste cib-
tribus modis sumitur. scz spūaliter tan-
tū 2 sacramentaliter tantum 2 spūaliter
2 sacramentaliter sūt. xvi. A. Exemplum
ibidē. Secūdo quō ibi sit christus sub
sacramēto eucharistie q̄ ibi sumūt q̄nq;
p̄ticle Et q̄ bona hō p̄sequitur ex digna sū-
ptione eucharistie. xvi. D. Exemplū ibi

Dñica p̄ma p̄ festū trinita. dem
Epulabat quodidie splēdide Luce. xvi.
Dictria dicēda sūt Primo q̄ gulosi in
comedēdo sepiē cōmittūt q̄ sūt multū re-
p̄hensibilia xviij. L. Secūdo quō vari-
etas 2 multiplicitas ferulorum est nociua
xviij. F. Tercij quō gulosus comedēdo
2 bibēdo peccat mortali quinq; modis

Dñica secūda xv. B
Hō quidā fecit cenā magnā Lu. xiiij
Hic p̄ cenā intelligitur cōmuniū celeste
qd sancti in celo habēt Vñ hic tria sunt
dicēda Primū q̄ cōsideratio celestis
gaudij debet nos inducere ad opandū
bona opa xvi B. Secūdū q̄ cōsideratō
gaudij celestis debet nobis eē remediū
contra auariciā. xviij. A. Tercij q̄ gau-
diū celeste sūme desiderādū ē p̄pter quat-
tuor. xviij. A. Exemplū ibidē

Dñica tertia
Uxorē duxi: ideo nō possū venire
Lu. xiiij. Sciendū q̄ si vxor accipitur
p̄prie tūc falsū dicit: qz p̄les i matrimo-
nio veniūt ad regnū celoz. Sed si p̄ vo-
luptate carnali accipitur: tūc verū dicit
Quia omnis fornicator aut immūdus
fm aplm nō habet partem in regno dei.
Hic dicendū est quomodo actus luxu-
rie cōmittit actū septem modis Et sem-
per vnus grauior est alio. vi. A. B. C.

Dominica quarta

Estote misericordes sicut pater vester ce-
lestis misericors est Lu. vi. Hic de sero/
peribus misericordie dicendū est. xx. A.
Item q̄ vxor q̄ misericors ē: 2 bona facit
bonū viz. vij. D. Exemplū ibidē

Item de eadem dñica. iij.
Nolite iudicare vt nō iudicabimī Lu.
vi. Hic q̄tuor sūt dicēda Primo q̄ iudi-
care nō debemus p̄imos: sed oīa dubi-
a in meliōrē p̄tē interpretari Et ex duob;
iudiciū temerariū oritur xxx. D. Secun-
do q̄ detractio p̄pter quinq; detestanda
est. v. P. Tercio q̄ detractio cōmittit
sex modis. v. Q. Quarto detractiōem
audire q̄ sit mortale. vel q̄ sit veniale
v. R. Exemplum ibidē

Item de eadem dñica
Dimittite 2 dimittimini Lu. vi. Scit-
dum q̄ quilibet libenter debet p̄rio suo
indulgere: 2 odii a corde suo amouere.
quia multū periculosū est odii in corde
retinere. Vñ. i. Iohannis. iij. Qui odit
fratrē suum: homicida est Unde quatu-
or sunt hic dicēda Primo quare inui-
dia a quolibet homine est detestanda. xiiij.
A. Secūdo q̄ inuidia cōmittitur sex
modis Et q̄n est mortale 2 q̄n n. xiiij. B.
Tercio q̄ inuidia deliberata puenit a
tribus. xiiij. C. Quarto q̄ inuidia facit
gaudere de aduersis: 2 dolere de p̄speris
quod est valde puerum. xiiij. D. E

Dominica quinta

Ascendens autem in vnam nauim q̄
erat symonis Lu. v. Vbi sciendum: q̄
p̄ nauim intelligitur penitētia. Vñ eu-
angelium p̄ns dicit de duabus nauibus
Per primā possumus intelligere statū
innocētie Per secundam ipsam penitē-
tiam. Unde hic circa nauem penitētie
quatuor sunt dicēda Primo q̄ peni-
tētie dignitas 2 vtilitas ostenditur in
tribus. xxv. A. Secūdo q̄ penitētia vera
potest omnia respectu dei 2 peccatoris:
p̄ter quatuor. xxv. L. D. Tercio q̄ pec-
cator volens penitere debet duo facere
vt veraciter consequatur indulgentiam
2 remissionem peccatorum suorum. xxv.
K. Item. xxv. D. Exemplum ibidē.

Quarto q̄ multum meritorium est in-
ducere illos ad penitētiā scz qui pro

Themata dominicarum

criminibus suis occidendi sunt. xx. E.
F. Exemplum ibidem

Dominica sexta

Omnes qui irascitur fratri suo: reus erit iudicio. Matt. v. Hic christus vult nos retrahere ab ira. Unde hic tria sunt dicenda. Primo quomodo irascitur quoniam est detestanda. xv. A. Exemplum ibidem. Secundo quod ira contingit octo modis: et quoniam non est peccatum. et quoniam est veniale et quoniam mortale. xv. B. Tercio prouocantes priores ad iracundiam causa solacii vel alia intentione graniter peccant. viij. L.

De eadem dominica

Non occides Qui autem occiderit: reus erit iudicio. Hic sex videnda sunt. Primum quod homicidium corporale est detestandum propter tria. v. A. Secundo quod homicidium manu siue facto committitur quattuor modis. v. E. Tercio an plus peccat qui occidit iustum. an qui occidit peccatorem. v. D. Quarto quot modis committitur homicidium corporale a lingua. v. E. Quinto quando homicidium committitur sola defensione. v. B. Sexto quod homo non est facilliter ad mortem sententia datus. v. B.

Dominica septima

Quidam de longe venerunt. Mat. viij. Sciendum quod de peccato veniunt in nocentes. Sed de longe qui post commissio- nem peccati reuertuntur. Vnde hoc dicendum est. quomodo homo elongat se a deo propter peccatum mortale. et quod peccatum quattuor modis committitur. hoc quere. xij. A.

Dñica octaua.

Attendite a falsis prophetis qui veniunt ad vos in vestimentis ouium. etc. Mat. viij. Hi falsi prophete sunt heretici et hypocrite. Unde hic quattuor sunt dicenda. Primo quae sunt signa: per quae cognoscuntur heretici. hoc quere. i. F. Secundo quod detestabilis est illa heresis: quae dicit visibilia esse creata a demone. et invisibilia a deo. xij. D. Tercio quod hypocrisis est peccatum valde detestandum triplici ratione. xij. L. Quarto quod hypocrisis committitur octo modis. et quando est peccatum mortale. et quando non. xij. A.

Dominica nona

Facite vobis amicos de mammona iniquitatis. Luce. xvi. Sciendum quod illa amicitiam nobis facere debemus per elemosynarum largitionem. Unde dicenda sunt hic quaeque. Primum quod elemosyna danda est de iuste acquisitis: et cum affectu magno. iij. R. Secundo quando elemosyna est in precepto. et quando non. v. D. Tercio. quod elemosynam potest dare vtorque sine licentia viri in tribus casibus. viij. B. Quarto quomodo serui et ancille de bonis domini suorum dare possunt elemosynam. et quomodo non. viij. J. Quinto non danda elemosynam et auare retinens temporalia ex nimia tenacitate grauiter peccat. ix. B. Item. xviij. L.

Dominica decima.

Videns iesus ciuitatem fleuit super illam. Lu. xix. Sciendum quod christus fleuit destructionem ciuitatis hierusalem. et delectationem iudeorum hoc fecit ex compassione cordis sui. Unde hic de iudeis quattuor sunt dicenda. Primo quare ecclesia ex toto non delet iudaeos. sed permittit eos vivere. viij. ff. Secundo quomodo iudei et christiani se inuicem debent habere. viij. gg. Tercio. vix pueri iudeorum sunt baptizandi inuitis parentibus. viij. hh. Quarto an pueri iudeorum sine baptismo decedentes sint similes pueris christianorum. Et ad quem locum tales pueri perueniunt. xxiij. F.

De eadem dominica

Et ingressus in templum cepit eiecere vendentes. Lu. xix. Hic dicendum est quod. xij. genera mercatorum damnabuntur si sic decedunt.

Dominica undecima.

Phariseus stans apud se orabat Lu. xviij. Hic dicenda sunt tria. Primum quod periculose peccat qui se perfert alijs in sua estimatione. sicut ille phariseus qui dixit. domine non sum sicut ceteri hominum. hoc quere. xij. L. Secundo quod iactantia detestanda est propter tria quae ille phariseus habuit dicentes. Jeiuo nobis in sabba. xij. D. Tercio quod iactantia octo modis committitur. et quoniam est peccatum mortale. xij. D. Exemplum ibidem. De eadem dominica. Non sum sicut ceteri hominum raptores Lu. xviij. Hic dicenda sunt quattuor. Primum quod raptores in tribus peiores sunt dyabolo. hoc quere. viij. A. Secundo: vix

Non nobis domine non nobis sed nomini tuo da

totius anni

or raptoris quomodo potest vti rebus raptis. et quomodo non. vij. B. Tercio rem raptam omnes scienter quinq; dāna incurrat. vij. S. Quarto rerum iniustarum participatio est vnū de peccatis alienis. xi. J.

Dominica duodecima

Adducunt ei iurdam et m. uti. Bar. ci. vij. Hic notatur compassio illorum hominum cum illo infirmo qui ex compassione adduxerunt eum ad iesum. Vñ sciendum q; infirmos visitare: et eos cōsolare. et eis ex corde cōpati est multū meritum. quia est vnum de sex spiritua/ libus operibus misericordie. de quibus super hoc presens thema dicendum est. quere. xx. D. H.

Dominica tredecima

Diligas dñm deus tuum ex toto corde tuo. Luce. x. Hic dicenda sunt tria. Primo quomodo quislibet homo teneatur diligere deum super omnia qui vult saluari. hoc quere. xii. E. Secundum: vtrum quis posset odire deum. xix. K. Tercio quomodo auarus colit temporalia pro deo. superbus honores. gulo/ lus voluptatem carnis. i. U

De eadem dñica.

Plagis impositis abierūt seminiuo relicto. Luc. x. Hic dicenda sunt tria. Primo sciendum q; homo in corpore vulneratur dupliciter. quandoq; vsq; ad mortem: sic spiritualiter per peccatum mortale vulneratur in anima. Quandoq; autē vulneratur homo in corpore et non tamen propterea moritur. Sic spūaliter possum de peccato veniali intelligere q; ad animam. Unde hic tria sunt dicēda. Primum quid sit peccatum veniale. et q; modis committitur. et damna que infert homini. hoc quere. xij. L. Secundum. q; peccata venialia sūt occasio peccatorū mortalium. et hoc quattuor modis. xij. D. Tercium q; peccata venialia octo modis dimittunt. xij. D.

Dominica decimaquarta

Ocurrunt ei decem viri leprosi. Luce. xvij. Per lepram peccatum mortale intelligitur. Unde hic tria sunt dicēda. Primum quomodo peccatum nocet homini in vita in morte et post mortē. hoc

quere. xij. F. S. Secūdo quomodo nocet illis qui sunt in purgatorio. xij. J. Tercio quomodo nocet damnatis in inferno: et etiam saluatis in celo. et hominibus in mundo. et postremo ipsi christo. hoc quere. xij. K.

De eadem dominica.

Et cecidit in faciem ante pedes eius gratias agens. Lu. xvij. Hic dicendum est q; gratiarum actio offerenda est deo pro beneficijs multiplicib; que nobis impendit. hoc quere. iij. S. Item. liij. U.

Dominica decimaquinta.

Non potestis deo seruire et mammo ne. i. diuitijs. Mat. vi. Hic dicenda sunt quinq;. Primum quomodo auarus seruit diuitijs. scz colēdo eas pro deo. hoc quere. i. U. Secūdu quando nimia sollicitudo et inquietudo circa temporalia est peccatum mortale. xvij. D. Tercius quare temporalia nō possunt satiare a/ fectum hominis. xvij. B. Quartum remedium contra omnem auariciā. xvij. J. Quintum q; temporalia plurib; hominibus sunt occasio q; mali et peruer/ si efficiuntur. xvij. D. Exēplū ibidem.

Dominica decimasexta

Ecce defūctus efferebat filius vnicus matris sue. Lu. vij. Vñ greg. in moral. Tota vita sapientis debet eē meditatio mortis Vñ hic sex sūt dicēda. Primum q; mortis memoria facit cōtinere omnia spalia. hoc quere. xvij. J. Secūdu q; morientib; i agone occurrūt peccā perpetrata. xij. B. Terciu mortis pena cui aliqd dirimat de pena p peccatis debita. xx. E. Quartū qūo morientes in agone debet scīpos et cognatos et pueros et oīa spalia deo spōte offerre. xvij. K. Quintum qd sentiēdu sit de illis q; p dñt rōem i agone mortis. an dānent vel nō. xij. L. Sextum q; multiplices errores perpetrāt ab hoīb; circa moriētes. i. D.

Dominica. xvij.

Dis qui se exaltat humiliabit. Luc. xiiij. Hic dicēda sunt tria. Primum q; sup/ bia exterior detestāda est ppter tria. xij. A. Scdm qūo ornatus mlier sūt et viroz triplr potest eē peccatū mortale. xij. R. Tercium q; ornatum corporis cohibere debent illa. hoc quere. xij. D.

Thematata dominicarum

De eadem dñica

Omnis qui se exaltat humiliabitur. Luc. xiiij. scz qui se in sua estimatione exaltat. Unde hic dicenda sunt tria. Primum: q̄ superbia interior habet quattuor species. xiiij. B. Secundum superbus preterens se alijs in estimatione sua q̄ periculose peccat. xiiij. E. Tercium q̄ sunt sex remedia contra omnem superbiam. xiiij. cc. Exemplum ibidem.

Dominica eadem

Licet sabbato curare. Luce. xiiij. Hic dicenda sunt quattuor. Primum quare sabbatum translatum sit in diem dominicam. Et q̄ dies dñica habeat. xij. privilegia. hoc quere. iij. A. B. Secundum quomodo obfuario festi octo modis transgreditur. iij. E. Tercium quādo festum incipiendum est. et quādo terminandum. iij. F. Quartum quō triplici puniuntur qui non celebrant festa. hoc quere. iij. G.

Dominica decima octava.

In his duobus mandatis uniuersa lex pendet et prophete. Mathi. xxij. Hic dicenda sunt tria. Primum: quomodo precepta decalogi emanant a dilectione dei et proximi. hoc quere. i. E. Secundum quomodo quilibet adultus tenet scire precepta dei. xij. E. Tercium q̄ precepta dei cum diligentia sunt seruanda. propter decem fructus. i. A.

Dominica daci manona

Hic blasphematur. Mat. ix. Hic dicenda sunt tria. Primum quomodo blasphemia est grauissimum peccatum. et committitur corde. ore. et ope. hoc quere. ij. D. Item. xv. F. Secundum quomodo blasphemii puniuntur in presenti. et quomodo puniri sunt tempore moysi. ij. E. Tercium: quomodo blasphematores peiores sunt canibus iudeis. et omnibus animalibus. ij. D.

De eadem dominica

Ut quid cogitatis malum in cordibus vestris. Mat. ix. Hic dicenda sunt duo. Primum est quando cogitationes non sunt peccata et quando venialia. et quando mortalia. hoc quere. xix. B. Secundum quando morosa delectatio est peccatum mortale. x. E. Item. xix. E.

Dominica vigesima.

Ligatis manibus et pedibus mittite eos in tenebras exteriores. Mathi. xxij. Hic dicenda sunt quattuor. Primum ē q̄ ignis infernalis miro modo grauis est. et ibi nulla est redemptio. xij. D. Exemplum ibidem. Secundum. vtrū dā nati vellent omnes homines damnari. xij. K. Tercium q̄ damnati in inferno habebunt tria fercula. xvij. S. Quartum quid sit potus damnatorum. xvij. K. Exemplum ibidem.

Dominica vigesima prima.

Incipiebat enim mori Jobānis. iij. Sciendum q̄ sicut homo corporaliter moritur in corpore: sic spiritualiter in anima. quod contingit per peccatum mortale. Unde hic tria sunt dicenda. Primum est q̄ peccatum mortale quattuor modis committitur. xij. A. Secundo. quid faciendum sit de illo qui dimittit peccatum mortale perpetrare non propter deum vel salutem propriam: sed propter penam vel quodcumque damnum temporale. xix. B. Tercium q̄ quilibet homo potest viuere absq̄ mortali peccato mediante dei gratia. hoc probatur tripliciter. xij. D.

Dominica vigesima secunda

Sic pater meus celestis faciet vobis: si nō dimiseritis vnusquisq̄ fratri suo. Mat. xvij. Hic dicenda sunt quattuor. Primum est qualiter indulgere tenemur. offensoribus nostris. xx. A. Secundum vtrū sit de necessitate salutis in iniustos diligere. xx. D. Tercium vtrū tenemur inimicis signa charitatis ostendere. et ante teneamur eis iniuriam nobis illatā indulgere. xx. B. Quartum vtrū teneamur pro inimicis orare. xx. post D.

Dominica vigesima tertia

Consilium interunt ut caperent testem in sermone. Mathi. xxij. Hic dicenda sunt duo. Primum est q̄ grauius peccat qui malum consilium dat alijs. hoc quere. v. K. Item. xi. B. Secundum q̄ consilium malum super illum qui illud dedit deuoluetur. xi. E. Exemplum ibidem.

De eadem dominica.

Magister scimus q̄ verax es. Mat. xxij. Sciendum q̄ christus veritas est. ideo diligit veritatem. Psal. Ecce enim

totius anni

veritatem dilexisti. Sic conuerso odit mendacium. Unde hic dicenda sunt tria. Primum q̄ mendaciū detestandū est p̄pter quinq; mala. viij. B. Secundum q̄ mendaciū occasiones sunt due. viij. E. Tercium q̄ mendacium est triplex. scilicet officiosum iocosū. et p̄nciosū. viij. D. Dominica vigesima quarta.

Confide filia. Psal. ix. Hic dicenda sunt quinq;. Primum est q̄ deus quadruplicem confidentiam requirit a quo liber homine: Prima est q̄ temporalia sperare debemus a deo. hoc quere. xviij. K. Secundum est spes de peccatorum remissione. i. L. Contra hanc est desperatio de dei misericordia. hoc quere. xviij. H. Tercium q̄ vult nos exaudire in orationibus nostris. i. L. Quartum est q̄ fiducialiter debemus sperare ad eo futuram gloriam. i. L. Quintum est q̄ illam futuram gloriam debemus ex toto corde desiderare. et hoc propter quatuor. xviij. A. Exemplum ibidem.

Dominica vicesima quinta
Filia mea modo defuncta est. Mat. ix. Sciendū q̄ q̄n pater recessit ab ea tūc reliquit eā in extremis sicut alius euāgelista dicit. Sed q̄n venit ad christum: tūc estimabat eā iterū obisse: ergo dicit domine filia mea. et. Vñ sciendū q̄ q̄n hō est in tali infirmitate q̄ verisimile est: q̄ moriatur: tūc sacramentum extreme unctionis recipere debet. Unde hic dicenda sunt tria. Primo quibus conferendum sit. et vñ possit reiterari et quoties. hoc quere. xxviij. A. Secundū quid sit effectus illius sacramenti. xxviij. B. Tercius q̄ parentes in se demereri possunt q̄ pueri moriuntur in iuuentute. hoc quere. xxviij. D.

Sermo de dedicatione

Si quem defraudari reddo quadruplum. Lu. xix. Hic dicenda sunt tria. Primum est q̄ septem instigant hominē ad restituendum res iniuste acquisitas. B. quere. viij. p. p. Exemplum ibidem. Secundum an statim teneatur ad restitutionem qui iniustas res possidet. viij. qq. Tercium q̄ res iniuste restituende sunt heredibus. viij. rr. Exemplum ibidem. Quarto quomodo restitutio debet fieri

ri ab illo qui impediuit aliquem a consecutione muneris vel beneficii. viij. ff. Quid res p̄uas furātes q̄n peccāt mortali. et q̄n nō. viij. f. et q̄ illas p̄uas res restituere tenemur. B. patet per tria exempla viij. B. Item. viij. cc.

Sermo communis de sanctis

Unde hic dicenda sunt quinq;. Primum est. quare festa sanctorum ab ecclesia instituta sunt. hoc quere. iij. L. Secundū q̄ sancti orāt pro nobis triplici de causa. iij. U. Tercium sanctos honorātes et diffinitive credentes. q̄ p̄terea certitudinaliter eis hoc vel illud contingat errant. iij. X. Item. iij. Z. Quarto sanctorum reliquie qualiter sunt adorande. i. X. Quintum sanctorum reliquias emere vel furari symoniacum est. viij. E.

Sermo alius de sanctis

Hic dicenda sunt tria. Primum est: q̄ celebratio festorum octo modis transgreditur. hoc quere. iij. L. Secundo quādo festum incipiendū est et quando terminandum est. iij. f. Tercium quomodo tripliciter puniuntur: qui non celebrant festa. et q̄ illis bene succedit qui celebrant festa. iij. B.

Sermo communis de b̄a virgine

Maria qualiter iuuat nos in vita in morte. et post mortem. iij. y. Exemplum ibidem.

Alius de sermo de eadem

Maria habet sex priuilegia q̄ denotant in salutatione angelica. xxi. A.

Alius sermo de eadem

Maria adorāda est adoratione yparulie. i. X. Maria quis esset pulcherrima: tamē a nullo potuit concupisci. et B. p̄pter tres rationes. xxi. D.

Explicit tabula thematum dominicarum totius anni

Tabula

Incipit tabula fm ordinem
alphabeti

Abstinentia

in cibo et potu est p/
logatio vite. xvij. B.
Abstinentia cibi et
potus causat casti/
tatem in homine. xix.

P. Exemplum ibidem

Abstinentiam docet christus. quia tri/
bus vicibus esurivit. xvij. R.

Accidia valde displicet deo. et hoc propter
tria. xvi. A.

Accidia placet diabolo et locus accidio
si non est nisi infernus. xvi. B. C.

Accidia multum nociva est homini. xvi. D.

Accidia quoniam est mortale vel veniale in ho/
minis operibus. xvi. J.

Accidia palliat se sub triplici specie vir/
tutum. xvi. K.

Accidie remedia sunt quinq. xvi. L.

Adorare qualiter debeamus deum et sa/
ctos. i. E.

Adulatores qui fraudulentem proximis
loquuntur graviter peccant. viij. B.

Adulatio et laudatio malorum est unum
peccatum de novem peccatis alienis.
xi. E.

Adulatores imponunt vicij nomina s/
cuto. xi. F.

Adulterium est gravissimum peccatum.
quod probatur per sex. et de pena adul/
terorum. vi. D. et duo exempla

Amor mundi et amor superbius: quan/
do sunt mortalia peccata: et quando ve/
nialia. xix. K. L.

Angelos homines precellunt in quin/
que dignitatibus. xxi. R.

Animarum receptacula post hanc vitam
sunt quatuor. xxij. ante. D.

Anima proprie debet habere sex o/
pera misericordie. xxi. C.

Aque benedictie aspersio est multum v/
tilis. xij. D. Exemplum ibidem

Avaro nihil est iniquius. quomodo s/
probat. xvij. A.

Avaro non possunt affectum cordis sa/
tisare temporalia. et hoc propter tria. xvij. B.

Avaricia quomodo se occultat sub tri/
plici specie virtutum. xvij. D.

Avaricie remedia sunt septem. xvij. J.
Avarus quomodo colit pecuniam pro
deo. i. A.

Augurium observantes graviter pec/
cant. i. L. Exemplum ibidem

Aptissimus est fundamentum et
ianua omnium sacramentorum
et quomodo homines tenentur

baptizari. et an puer in utero matris pos/
sit baptizari. xxij. B.

Baptismus habet novem effectus.
xxij. C.

Baptizando puerum sacerdos quatuor
signa facit ante baptismum. et tria
post. et quid illa significant. xxij. E.

Blasphemia quoniam est gravissimum pec/
catum. et committitur corde. ore et ope
re. ij. D. xv. F.

Blasphemi peiores in deis sunt. et cani/
bus et omnibus animalibus. ij. D.

Blasphemi qualiter puniantur in futu/
ro. et tempore moysi puniti sunt. ij. E.

Alicem in elevatione misse qui/
dam adorant vel sepulchrum. et
non vel sacramentum. i. S.

Cantus chorizantium quid significat.
iij. A. Exemplum ibidem

Carminatrices hominum et pecudum:
graviter peccant. i. D. Exemplum ibidem

Carmina talia quandoque videntur inua/
re. et hoc propter tria. i. D.

Carmina talium nullum effectum ha/
bent. et hoc propter tria. i. D. Exemplum
ibidem

Caste potest quilibet homo vivere me/
diante gratia dei. et tenere oppositum er/
roneum est. xix. A.

Cogitationes quoniam non sunt peccata et quan/
do venialia. quando mortalia pecca/
ta. xix. B.

Cogitatio et delectatio morosa quando
est peccatum mortale. x. E. Item. xix. E.

Chorea est magnus peccatus. hoc probat p/
quinq. iij. L. Exemplum ibidem (tes. iij. D.)

Chorizantes rursum filium dei crucifigen/
tes. Confessio quid sit. et quomodo tenemur
ad confessionem. xxv. D.

Confessio ad minus debet quinq. condi/
tiones habere. xxv. J.

Confessio que fit ex sola suadente et timo/
re non est utilis. xxv. A.

Confessio est iter ad i quatuor casibus. iij. D.

alphabetica

Cognoscere quis debet deum primum
et seipsum. xxx. E
Consilium querere debemus a deo et a pr
imo et a propria conscientia. xxx. J
Consilium malum cum aliquis dat quod graviter
peccat. v. k. et xi. B
Conscientia erronea quomodo ad peccatum ob
ligat mortale. xij. D
Consentire in mala aliorum: et fouere aliorum
mala est damnable. xi. D
Confirmatio est secundum sacramentum.
et se requiritur ad hoc sacramentum. xxij. A
Confirmatio habet septem effectus. xxij. E
Compati primis in tribulationibus suis
multum meritorium est. xx. B
Contentio detestanda est: et pretere non de
bemus cum quatuor personis. viij. F. Item. xij. S
Corruptio dolor maximus esse debet. quod
probat per tria. xxv. E.
Corruptionis vere sunt quatuor signa. xxv. F
Corruptio tanta preterquam totum reatum pene tol
lit. xxv. S. Exemplum ibidem.
Contumeliam et comitium repellere debe
mus propter tria. viij. k
Contumelia quod est peccatum mortale. xv. E
Correctio fraterna ut fiat cum mansuetudi
ne ad hoc valent quatuor consideraciones. xx. J
Correctio fraterna est in principio: et quando or
missio ipsa est mortale vel veniale. xx. k
Correctio fraterna omittenda debemus
et possumus licite in quatuor casibus. xx. l
Correctio subditorum ad quolibet presiden
tem spectat. xi. k. dicere. viij. J.
Correctio non est cum liceat puicium primo
Correctio fraterna omittenda quod peccat
mortale. et quando non. v. l. Item. xx. k
Creaturam consideratio ad tria bona
nos inducit. xxij. E
Cruc christi qualiter sit adoranda. i. x
Ecce quomodo et qualiter sunt soluenda
iij. T. Exemplum ibidem
Deridere primum quod est peccatum
mortale et quando non. viij. E. xvi. B
Desperatio est unum de peccatis maximis.
Detractio est detestanda propter quatuor mala
Detractio committitur sex modis. v. D. (v. p
Detractor quomodo tenetur restituere famam
primi cui detraxit. xxv. R
Detractione non audire quod est mortale. et quando
non. v. R. Exempla duo ibidem. (est. iij. A
Dies sabbati quod in die dominica translata

Dies dominica habet duodecim privilegia. iij. B.
Diligere deum super omnia quomodo tenet quilibet
homo. xij. E. sedunt. viij. F
Discordia seminantes quod graviter deum of
Discordia quod est peccatum mortale. xij. y
Discordias seminare quod sit detestabile. xij. y
Exemplum ibidem
Dives qui ex peccato retinet temporalia et pau
peribus non subueniunt graviter peccat.
ix. B. Exemplum ibidem. Item. xxv. E. Item. xx. R
Ebrietas est multum periculosa. iij.
Exemplum ibidem
Ebrietas quod est peccatum mortale
le vel quod veniale. et quod mors in ebrietate
est periculosissima. xxv. J
Ebriosi quomodo puniantur in futuro. et quod sit e
orum erit potus. viij. k. Exemplum ibidem.
Elemosyna est danda de laboribus et iuste ac
quisitis et magno affectu. iij. R
Elemosyna quod est in precepto et quando non
v. D
Elemosyna dare potest vxor sine licen
tia mariti in tribus casibus. viij. B
Serui et ancille quomodo dare possint elemosy
nam de rebus temporalibus dominorum suorum: et quomodo
non. viij. J
Elemosynam non danda scilicet parvus et im
misericos quomodo peccat temporalia retinendo
ex nimia peccato ix. B. Exemplum ibidem.
Item. xxv. l. Item. xx. A
Elemosyna an ab usurario recipi possit
viij. bb
E mens rem furatam vel raptam scien
ter quatuor mala incurrit. viij. S.
E mens rem in bona fide: quatuor bona co
sequitur ibidem
Errores circa morientes multiplices fi
unt. i. B.
Errores diversi circa mulieres putrien
tes contingunt. i. A
Eucharistie sacramentum est devote sus
cipiendum: et summe a nobis honorandum.
iij. x. Item. xxvi. l
Eucharistie sacramentum an pueris da
dum sit: et in qualitate. xxv. B.
Eucharistie sacramentum tribus modis sus
cipitur. xxvi. A. Exemplum ibidem
Eucharistiam indigne sumentes septem
magna pericula incurrunt. xxvi. B. Ex
plum ibidem.
Eucharistiam digne sumes multiplices

Tabula

fructus consequitur. xvi. D. Exemplum ibidem.
 Exactiones in subditos facientes pec-
 cant mortaliter. et contra preceptum dei.
 vij. E.
 Exactio in subditos quando est peccatum mor-
 tale. et qualiter tenentur ad restitutionem
 xvij. E.
 Exemplum bonum et doctrina bona mul-
 tum utilis est. xx. D.
 Exemplum malum probens primo homi-
 cidam est contra deum. v. D.
 Excommunicatio dupliciter est maior et mi-
 nor. iij. J.
 Excommunicatio maior valde timen-
 da est propter quinque. iij. K. Exemplum
 ibidem.
 Excommunicacionem minorem non curas
 quomodo et quantum peccat. iij. L.
 Excommunicatus potest homo partici-
 pare sine omni peccato in quibuslibet.
 iij. D.
 Excommunicatus intrans ecclesiam:
 an alij tenentur exire. iij. A.
 Excommunicato assurgens vel ei ali-
 quas reverentiam exhibens an peccat
 iij. D. Exemplum ibidem
 Actus suas depingentes peccant
 mortaliter tribus modis. xij. J.
 Fatum tenentes graviter pec-
 cant. i. R.
 Festivitatum celebratio octo modis trans-
 greditur. iij. E.
 Festorum celebratio quomodo soluitur a ve-
 ctioribus ferratoribus et minoribus et
 quomodo non. iij. E.
 Festum qua hora incipitur. et qua ho-
 ra finitur. iij. F.
 Festum dominice non celebrantes sunt
 ingrati deo patri et filio et spiritui san-
 cto. ij. D.
 Festorum celebrationem transgredientes
 puniuntur in rebus. in corpore. et in a-
 nima. iij. B.
 Festa celebrantibus dat deus prosperi-
 tatem corporis et anime. iij. B. Exemplum
 ibidem
 Festa sanctorum propter quinque sunt institu-
 ta ab ecclesia. iij. T.
 Festivis diebus gravius peccat quis: quam
 alijs diebus et alio tempore. iij. K.
 Festivis diebus quatuor sunt servanda

a quolibet christiano. iij. D.
 Fides est fundamentum salutis humane
 i. D. Item. xxi. A.
 Fide carentes semper sunt in statum
 nationis. i. E.
 Fidei articulos id est symboli apostolorum
 quilibet christianus tenetur credere. i. B.
 Fides habet. xij. articulos secundum numerum
 Fides catholica est apostolorum. xxi. C.
 una. et quomodo hoc probatur. xxi. S.
 Filij tenentur sex prout. iij. A. Ex. ibidem
 Filij qui suos parentes perturbant quin-
 tuplici pena puniuntur. iij. B. Exem-
 plum ibidem
 Fortitudinem triplicem habere debemus
 scilicet tolerando. i. sustinendo. in operando
 xxx. B.
 Fraus et deceptio primi in emendo vel ven-
 dendo est peccatum mortale. xvij. F. B.
 Furum quod committit in parvis rebus: quando
 est mortale: et quando non. vij. F.
 Audia celi sunt desideranda quia
 ibi habebimus fercula magna.
 dulcia et preciosa. xvij. U. Ex-
 plum ibidem
 Gaudiorum celestium remuneratio de-
 bet nos inducere ad opera bona. xvi. D.
 Gaudiorum celestium consideratio debet
 nobis esse remedium avaritiae. xvij. A.
 Gaudium illicitum sine inepia leticia quan-
 do est peccatum mortale. xvij. A.
 Gratiarum actio est deo offerenda pro bene-
 ficijs multiplicibus. iij. S. Item. iij. U.
 Gula detestanda est propter tria. xvij. B.
 Gula habet quinque filias. et quando sunt pecca-
 ta mortalia. xvij. L.
 Gula causat ebrietatem mentis. et quan-
 do talis ebrietas est peccatum mortale. xvij. D.
 Gula quomodo occultat se sub triplici specu-
 tutum. xvij. D.
 Gula infert homini triplicem mortem. xvij. D.
 Gule remedia sunt sex. xvij. P.
 Gulosus comedendo et bibendo peccat
 mortaliter. et hoc quinque modis. xvij. L.
 Gulosus non debet appetere cibaria de-
 licata propter tria. xvij. D.
 Gulosi varietas et multiplicitas fercu-
 loz nociva est. h. probat per quinque. xvij. F.
 Gulosi in comedendo committunt septem
 que sunt reprehensibilia. xvij. L.
 Gulosus qualiter pro deo colit ventrem

sum. i. **U.** z. xviii. **A.**
 Sulosus districtam rationem redditu/
 rus ē de his q̄ supflue expēdit. xviii. **Z.**
 Sulosoz z ebriosorum pena in futuro
 z que erunt fercla. z qualiserit potus
 eoz. xviii. **R. S.**
 Ereticoz signa per que cogno/
 scuntur. i. **F.**
 Homicidium: corporale maxi/
 me detestandum est ppter tria. v. **A.**
 Homicidium corpale manu siue facto
 cōmittitur quattuor modis. v. **L.**
 Homicida qui occidit iustum. an plus
 peccet q̄ qui occidit peccatorem. v. **D.**
 Homicidium corporale qūo cōmittit a
 lingua. v. **E.**
 Homicidium corporale quomodo cō/
 mittitur sola defensione. v. **H.**
 Homicidiū spūale cōmittitur octo mo/
 dis. v. **J.**
 Homines sūt siles in q̄tuor. xxx. **F.**
 Homīnū dignitas pcellit angeloz dig/
 nitatem in quinq. xxi. **R.**
 Homo non est faciliter occidēdus: nec
 leuiter ad mortem sentenciandus. v. **S.**
 Honorandus est deus pater. z hoc tri/
 pliciter. iiii. **U.**
 Hospes qui nimium computat hospi/
 tibus p̄ preceptum dei peccat. vii. **D.**
 Hospes qui hospitibus suis dat cibuz
 phibitum: reus erit illoz peccatorum
 vii. **D.** Item. xi. **H.**
 Hospicio recipere peregrinos z paupes
 est deo multum acceptum. xx. **B.**
 Iactantia de bonis operibus sū
 me cauēda est ppter tria. xii. **P.**
 Iactantia octo modis commit/
 titur. z quando est mortale. z qū non
 xii. **D.** exemplum ibidem
 Ieiuniū ecclesie soluens an peccet mor/
 taliter. iiii. **D.**
 Ieiunantes a quibus cibis debeāt ab/
 stinere. xviii. **H.**
 Ieiunare an teneantur laboratores pe/
 grini z mendici. iiii. **R.**
 Ignorantia est triplex inuincibilis ne/
 glecia z affectata. xii. **B.**
 Ignorantia que excusat a peccato. z qū
 xii. **B.**
 Inimicis ex corde indulgens deus di/
 mittit peccata. xxxv. **S.** Exem. ibidem.

Inimicos tenemur diligere z eis offen/
 sas indulgere. xx. **A. D.**
 Inimicis nostris tenemur quinq. sig/
 na charitatis ostendere. xx. **P.**
 Inimicitias retinens in corde an debe/
 at dicere in orōne dñica illō. dimitte no/
 bis debita nostra: sicut z nos dimitti/
 mus debitoribz nostris. xxi. **K.**
 Inobedientia detestanda est ppter q̄tu/
 or. z quomodo sit peccatum mortale.
 xii. **R.**
 Inuidia valde detestanda est. xiii. **A.** Ex/
 emplum ibidem
 Inuidia cōmittitur sex modis. z qū ē
 mortale. z quando non. xiii. **B.**
 Inuidia deliberata prouenit ex tribus.
 xiii. **L.**
 Inuidia facit gaudere de aduersis pri/
 mi: z tristari de p̄speris. xiii. **F.**
 Inuidia qūo occultat se sub triplici sp̄e
 virtutum. xiii. **S.**
 Ira valde detestanda est ppter quinq.
 xv. **A.**
 Ira octo mōs cōmittitur z qū est mor/
 tale. z quando veniale. xv. **B.**
 Ira habet sex filias: z quādo sunt pecca/
 ta mortalia. xv. **D.**
 Ira occultat te sub triplici specie virtuo/
 rum. xv. **S.**
 Ira p̄pria habet quinq. remedia. xv. **H.**
 Ira aliena habet tria remedia. xv. **J.**
 Ad iram prouocantes proximos causa/
 solaciū vel cū ea intentione grauiter pec/
 cant. viii. **L.**
 Iubere mala fieri est vnum de nouem
 peccatis alienis. xi. **A.**
 Iudeos ecclesia permittit viuere ppter
 tres rōes. vii. **ff.**
 Iudei z christiani nouem habere debēt
 ad se inuicem. vii. **gg.**
 Iudeoz pueri an sint baptizandi in ui/
 ris parentibz. vii. **hh.**
 Iudeoz pueri an sint similes pueri xpi
 anoz an baptismum decedētes. xii. **F.**
 Iudex an licite possit occidere malefaco/
 rem. v. **L.**
 Iudici non licet vendere iustum iudi/
 cium. v. **F.** Exemplum ibidem
 Iudicia temeraria z suspensiones debe/
 mus cauere z omnia dubia in melioze
 partem interpretari. xxx. **D.**

Tabula

Judicia temeraria causant ex duobus
xxx. D.

Judiciū extremū in quo loco fiet. z q/
lis erit citatio ad iudiciū. xxi. B.

Judiciū extremū debet nobis incutere
timorem ppter districtam rōem quam
reddaturi sumus. xxi. D.

In iudicio extremo qñ oēs hoies re/
surgent. z in qua etate. xxi. A.

In iudicio extremo reddemus triplicē
rationem de temporalibus. xxi. B.

Item. xxi. Z.

Jurare non debemus assuescere ppter sep/
tem. ij. A.

Jurantes vane z sine causa siue sit ver/
siue falsum: qualiter peccat. ij. B.

Jurantes dolose z mendaciter. vi. i mer/
cancūs solet fieri q̄ grauer peccant.
ij. L.

Jurando obligare se ad talem vel ad ta/
lem penam periculosum est. ij. B.

Periurium solemnizatum est maximus
peccatorum. quod pbatur per quinq.
ij. D. Exemplum ibidem.

Qui recipit vel qui cogit aliquem scie/
ter periurare peccat mortaliter. ij. J. ex/
emplum ibidem.

Jurare z iuramentum recipere sine pec/
cato quis potest in quinq. casibus.
ij. K.

Aborauit christus pro nobis
sex modis. xvi. B.

Laboratores multipliciter frau/
dem committūt in suis laboribus
vii. K.

Litigandum non est pncipaliter cū q̄/
tuor psonis. xii. S.

Lites facere inter homines est factus di/
abolicum. xii. E. Exemplum ibidem.

Loqui contumeliam z cōiciū pmo
quando est mortale. vii. D.

Loqui verba scurrilia z luxuriosa est p/
prie maloz z impudicoz cordium. vii.
B. Exemplum ibidem.

A multiloquio debent hominē cobibe/
re quinq. z qñ est peccatum mortale.
xvii. Z.

Loqui debemus libēter in mensa de bo/
nis z honestis. xvii. E. Exemplū ibid.

Loquendo de luxuria qñ z qñ pecca/
tum mortale. xix. F.

Ludus tarilloz q̄ magnū peccatum sit
potest ppendi ex descriptione tarilloz
xvii. ll.

Ludus q̄ sit licitus ad hoc quatuor re/
quiruntur. vii. oo.

Lusores qñq̄ in ludo committūt. decē
octo peccata mortalia. vii. kk.

Lusores peccatis participes se faciunt
qui sortem luminis recipiunt. vii. ll.

Lusoris qui maledicūt deo z sanctis q̄
grauiter peccant. ij. F.

Lusor quocūq̄ auertat oculos cordis in/
ueniet que sibi ludū dissuadēt. vii. mm.

Lusores qui bō tenent restituere ea que
lucratur in ludo. vii. nn. Exemplū ibi.

Luxurie actus septem modis committ/
titur. vi. A.

Luxurie actus semper est peccatus mor/
tale. etiam qui sit cū soluta. hoc pbat/
per duo. vi. A.

Luxuria que committitur cū meretrici/
bus est periculosa ppter tria. vi. B.

Luxuriosus qui virginem deflorat gra/
uiter peccat. hoc pbatur p q̄tuor z qua/
liter puniatur. vi. C. exemplum ibides.

Luxuria zodomitica est pessimum z gra/
uissimum peccatum. vi. E.

Luxuria nocet homini. displicet deo et
omnibz sanctis. z placet diabolo. qd̄
sic probatur. xix. A.

Luxuria sine actu cōmittitur decē mo/
dis. z quando est peccatum mortale. et
quando non. xix. B.

Luxuria habet octo filias. z quando sit
mortalia z qñ nō. xix. J.

Luxuria qñ se palliat sub triplici spe/
cie virtutum. xix. D.

Luxuriosi qui dicunt se nō posse caste
vivere mentiuntur. hoc pbat per qñq̄
rationes. xix. A.

Luxurie remedia sunt tria cum tribz ex/
plis ibi positis. xix. D.

Luxurie concupiscētia quādo est mor/
tale peccatum. x. A.

Luxuriosa delectatō cū plena delibera/
tōne z ratione est peccatū mortale. x. C.

aledicere dō nō licz nec scis nec
boibz nec sibz ppi. nec alicui cre/
ature. ij. F. Exemplum ibidem.

Maledicere quando sit peccatum mor/
tale pena pferentis maledictionem p̄

alphabetica

Deum. ij. F. in fine.
Maria adoranda est adoratio ypdulie
Maria q̄re obligat nos iuuare. xx. E.
 z qualiter nos iuuat in morte z in vita
 iij. y. Exemplum ibidem
Maria habet sex maxima privilegia p̄
 ceteris que enarrantur in salutatione
 angelica. xij. A. exempla duo ibidem.
Matrimoniu honorauit deus multi
 pliciter. xxij. A.
Matrimoniu contrahere volentes:
 debet tria habere. xxij. B.
Septē sunt cause quare aliquibz i ma/
 trimonio non bene succedit. xxij. E.
In matrimonio existentes debet seprez
 habere ad se inuicē saluentur. xxij. E.
Matrimoniu cōtrahere post votū sim/
 plex q̄ periculosum sit. ij. D.
In matrimonio existentes qui nō ab/
 stinent in sacris diebus z noctibz ab ac/
 tu matrimoni. q̄to quandoq̄ puniā
 tur. iij. K. Exemplum ibidem
Matrimonij actus quādo est veniale. z
 q̄ mortale. vi. F.
Quinqz sunt tpa in quibus abstinēduz
 est ab actu matrimoni. vi. B.
In matrimonio existentes q̄to p̄nt vo
 uere. z quomodo non. ij. D.
Uxor que furatur viro: z male expendit
 peccat contra p̄ceptum dei. vij. D.
Uxor misericors quandoqz facit p̄bitz
 viz. vij. D. Exemplum ibidem
Uir percutiēs vxorem sine causa an pec
 cet mortl. xv. E. versus finem.
Mechanici z laboratores qui fraudulē
 ter opa sua pficiūt peccant contra p̄cep/
 tum dei. vij. K.
Mentiri z falsum loqui q̄to differunt
 vij. A.
Mendaciu detestandum ē p̄pter quin/
 qz mala. vij. B.
Mendaci occasionē due sunt. scz cu/
 piditas auaricia z timor. vij. E.
Mendacium est triplex. iocōsum. offici
 osum z p̄niciosum. vij. D.
Mercatores iurantes p̄mis dolo se z
 mendaciter tenentur ad restitutionem
 ij. E. Item. vij. A. Exemplū ib idē.
Mercatores q̄to emendo z vendendo
 die festino peccant mortaliter. z quan
 do non. iij. D.

Mercatoz duodecim genera damnan
 tur. vij. D.
Mercatores in statera peccant triplici/
 ter. vij. P.
Mercatores qui p̄pter dilationem t̄pis
 chari vendūt. vel q̄ defectuosam rem
 sciēter vendūt tenent restituere. vij. D.
Mercatores vel mehanici qui vendūt
 res quē n̄ ad malū vsum valēt q̄liter
 peccant. vij. R.
Mercatoz fraus z deceptio q̄ sit ex p̄po/
 sito semper ē peccatū mortle. xvij. F. B.
Mortis pena an aliquid dirimat o pe
 na p̄ peccatis. xx. E.
Mortientes qui occidēdī sunt p̄ crimi/
 nibz suis qualiter inducendī sunt ad
 penitentiam. xx. F.
Mortientes in agone debent seip̄os et
 cognatos z pueros z omnia tempora/
 lia deo sponte offerre. xvij. K.
Mortientibz in agone occurrūt peccata
 perpetrata. xij. B.
Mortientes qui in agone perdūt vsum
 rationis q̄d sentiendū sit de illis. xij. E.
Mortientium errores sunt multiplices
 i. B.
Mortis memoria facit cōtemnere oīa
 t̄palia mūdi z dlectabilia carnis. xvij. J.
Mortis memoria q̄n est remedium cō/
 tra gulam. xvij. P.
Mulier debet velare capita triplici
 ratione. xij. D.
Mulier debet facies suas dep̄gentes pec/
 cat mortaliter. xij. J.
Mulierū consortia vitanda sunt eis q̄
 volūt caste viuere. xij. D. Exemplum
 ibidem.
Mundum amare est periculosum p̄pter
 quatuor. xij. I.
 Actus est christus de virgine. et
 hoc p̄ncipalr p̄pter tria. xij. R.
Nobiles z p̄sidentes debent terrā su
 am z subditos suos tueri. xi. I.
Nouem sunt peccata aliena. xi. A.
Nouitatum presumptio: quomodo sit
 peccatum mortle. xij. aa.

Nedire debet quis libenter suis
 superioribus p̄pter tres causas.
 iij. S.
Ndire est velle alicui malum. z hoc est

Tabula

valde peruersum. iij. D.
Opera misericordie spiritualia nobi-
liora et utiliora sunt corporalib⁹. xx. B.
Operari magna cum gaudio. et odire il-
los qui te in bonis informant et nauseam
habere audire bona et saluifera quan-
do est mortale. xvi. F. B.
Opera bona facere cum tedio quando est
mortale vel veniale. xvi. J.
Orare tenemur per inimicos nostros. xx. D.
Oratio in quibus precellit ieiunium et ele-
mosinam. xxi. A.
Oratio dominicalis omnes alias orationes pre-
cellit. xxi. B.
Oratio dominicalis expositio. xx. L.
Oratio sanctorum in celo semper exau-
ditur. iij. A.
Ornatus vestium incitans ad malam
libidinem est peccatum mortale. r. B.
Ornatus mulierum in crinibus et pennis
reprehensibilis est. xij. B. H.
Ornatum et pulchritudinem corporis de-
bent cohibere illa quibus. xij. D.
Patientia per tria acquiritur
xxx. B.
Patientiam habere debemus in
aduersis in tribulationibus nostris.
xx. D.
Parentes tenentur sex suis filiis. iij. L.
Parentes debent informare filios quomodo
se debeant habere ad primos
iij. D.
Parentes debent filios suos cum vir-
gis corrigere et non maledicere eis cum
verbis. iij. E.
Parentes quomodo semper mereri pos-
sunt in educatione puerorum. iij. F.
Item. xxi. B.
Parentes qui hereditant iustas res su-
per pueros suos. iij. B.
Parentes quomodo debent informare
pueros suos ne quicquam furentur etiam
de paruis rebus. vii. B. Exempla ibi-
dem.
Parentes in sex possunt demereri pro pu-
ericorum moriuntur ante etatem legiti-
mam. xxiij. D.
Passio christi ad memoriam reducen-
da est illis qui pro criminibus suis oc-
cidendi sunt. xx. B.
Passionem christi rememorando con-

siderare debemus qualia pro nobis su-
stinuit. Et a quibus. et pro quibus su-
stinuit. Et quomodo iam patitur a ma-
lis christianis. xxi. L.
Pater noster est deus et quare eum sic no-
minamus. xxi. L. Item. xxi. L.
Pater supnaturalis id est celestis a no-
bis honorandus est tripliciter. iij. A.
Pater spiritualis id est sacerdos est tri-
pliciter honorandus. iij. B.
Peccata aliena sunt nonem. xi. A.
Peccata clamantia in celum sunt qua-
tuor. v. B.
Peccata manifestanda sunt ad emenda-
dum et corrigendum. xi. B.
Peccatum mortale quatuor modis com-
mittitur. xii. A.
Peccatum oritur in cogitatione. p. gredi-
tur in delectatione. et consumitur in con-
sensu rationis. xix. B.
Peccatum mortale nocet homini in vi-
ta et in morte. et post mortem. xii. F.
Peccatum nocet illis qui sunt in pur-
gatorio illis qui sunt in inferno. in celo
et in mundo. xii. J.
Peccatum mortale potest precauere quod
libet homo mediante gratia. et hoc pro-
batur per tria. xii. B.
Peccatum quodcumque mortale: quod
quis dimittit non propter deum sed pro-
pter timorem hominum. xix. B.
Peccator volens penitere debet duo fa-
cere. et habere spem firmam de indulgentia
peccatorum. xxv. K. Et. xxv. D. Ex-
emplum ibidem.
Peccatum veniale quid sit. et quot mo-
dis committitur. et damna que infert
homini. xii. L.
Peccata venialia sunt occasio peccatorum
mortalium. et hoc quatuor modis
xii. D.
Peccata venialia octo modis dimittun-
tur. xii. D.
Pene inferni sunt multum acerbe. xii.
B. Exemplum ibidem.
Damnati vtrum vellent omnes homi-
nes damnari. xii. K.
Pena purgatorii grauis sit. xii. A.
Exemplum ibidem.
Pena damnatorum est grauissima:
quod probatur per fercula et potum

alphabetica

ipforum. xvij. k. S.
 Penitentie dignitas et utilitas ostendi-
 tur in tribus. xxv. A.
 Penitentiam falsam agunt nouem ge-
 nera hominum. xxv. A.
 Penitentia est omnipotens respectu di-
 z peccatorum propter quatuor. xxv. E. D.
 Penitentia vera que sit. xxv. r. Exemplus
 ibidem
 Pertinacia quomodo sit peccatum mor-
 tale. xij. r.
 Pietas est triplex. scilicet quoad deum quo
 ad primum. et quoad seipsum. xij. B.
 Precepta quomodo quilibet adultus tenetur
 scire. xij. L.
 Precepta sunt cum summa diligentia ser-
 uanda propter decem causas. i. A.
 Precepta sunt scripta in tripli parte cor-
 poris nostri. et quare. i. B.
 Precepta decalogi emanant a dilectione
 dei et primi. i. L.
 Presumptio nouitatum quomodo sit
 peccatum mortale. xij. aa.
 Pusillanimitas quomodo sit mortale
 p. vi. E.
 Queritur: an teneamur penitere
 de venialibus. et utrum confite-
 ri: et an dimittantur sine mortali-
 bus. xij. B.
 Queritur: an damnati vellent omnes
 homines damnari. xij. k.
 Queritur: an quis possit odire deum et
 non. xij. k.
 Queritur an quis potest viuere sine pec-
 cato mortali. xij. D.
 Quietem mentis quomodo impediunt diuitie
 et quomodo inquietudo talis est pecca-
 tum mortale. xvij. D.
 Proximi in tribus peiores sunt
 diabolo. vi. A.
 Raptoris vxor quomodo potest vti
 rapinis. et quomodo non. vii. B.
 Reliquie sanctorum que sunt adorande. i. E.
 Reliquie sanctorum: furari vel emere sy-
 moniacum est. vij. E.
 Res inuente qualiter restituende sunt:
 vij. I.
 Res iniustas heredibus relinquentes quomodo
 puniuntur. v. A. Exemplum ibi.
 Item. vii. pp. Exemplum ibidem
 Res iniustas et paruas furantes quan-

do est mortale: et quando veniale. vij. F.
 Res paruas furantes qualiter oportet
 at restituere. tria exempla de hoc. vii. B.
 Res que furantur serui et ancille domi-
 nis et male expendunt quomodo peccant
 vij. J.
 Res iniustas possidentes debent septe
 cogitare que instigant eum ad restitu-
 tionem. vii. pp. Exemplum ibidem.
 Res iniustas possidentes an statim te-
 neantur restituere. vij. qq.
 Res iniuste restituende sunt heredibus
 et non debet cum eis ecclesias vel mo-
 nasteria edificare: nec pauperibus eroga-
 re. vij. rr. Exemplum ibidem
 Res iniuste restituende sunt: alias pec-
 catum non dimittitur. xxv. D.
 Rem raptam vel furatam emens quin-
 q. damna incurrit. vij. S.
 Rerum iniustarum participatio est vna
 de nouem peccatis alienis. xi. J.
 Restitutio quomodo debeat fieri per il-
 lum qui impedit alique in consecu-
 tione muneris vel beneficii. v. ff.
 Restitutio quomodo debeat fieri per illos
 qui male receperunt a personis ecclesiasticis
 vij. tt.
 Restitutio etiam debet fieri de paruis.
 rebus iniustis. Et hoc patet per tria exem-
 pla. vij. S. Item. vij. tt.
 Restituere non tenet ille cui creditor: sponte
 et libere dimisit. vij. tt.
 Sacramenta sunt septem. et quin-
 q. sunt necessitatis: et duo volun-
 tatis. xxiij. A. i. S.
 Sacramentum calicis quomodo sit adorandum
 Sacerdotes habent magna nouem priuile-
 gio pro cunctis hominibus mundi. xxviii. A.
 Sacerdos existens in peccato mortali qui
 tiens exercet actum aliquem sacris ordini-
 bus annexum totiens peccat mortali.
 xxviij. E.
 Sacerdos fornicarius est suspensus ipso
 iure ab officio. xxviij. F.
 Sacerdotes male expedites patrimo-
 nium christi tenentur ad restitutionem. xxviij. F. B.
 Similiter et concubine sacerdotum te-
 nentur restituere ea que sic per tali actu re-
 ceperunt. ibidem
 Sacerdotes que honorandi sunt. iij. A.
 Sacrilegium committunt qui furant in

Tabula

loco sacro. vii. E
 Sancti orant pro nobis triplici de cau/
 sa. iiii. A.
 Sancti qualr adorandi sunt. i. X.
 Sanctos honorantes z diffinitue cre/
 dentes q eis hoc vel illud contingat:
 errant. iij. X. Item. iij. Z
 Spem quadruplicem requirit deus a
 quolibet homine. i. Z.
 Satisfactio debet fieri p contrarium. z sa/
 tisfactio expleta in peccato mortali: q/
 modo valet. xxv. L. D.
 Spūs sancti dona sunt septem. xxx. A.
 Spūs sanctus p donū scientie docet co/
 noscere deū. primum z seipm. xxx. E.
 Item. xxx. Z
 Suffragia facta p malos: vtz valeant
 defunctis. xij. J.
 Supbus qualr p deo colit ornatū cor/
 poris. i. A.
 Supbus ornatus incitās ad libidines
 est peccatū mortale. r. B.
 Supbia detestāda est ppter tria. xij. A.
 Superbia est duplex interior z exterior
 Interior habet qtuor spēs. xij. B.
 Supb se pferēs alijs in estimatōe sua.
 ppericulose peccat. xij. E.
 Supbie interioris species qtuor qūo
 sūt peccata mortalia. xij.
 Supbus habitus est culpabilis ppter
 quatuor. xij. E. duo exempla ibidem.
 Supbia capitis in crinibz z in peplis
 est repbēibilis ppter ista. xij. B. exē. ibid
 Supbia cinguloz z sotalariū est stulti/
 cia. xij. K. L.
 Supb ornatus nocet hoī deo z angel/
 z primis. xij. D.
 Supbia occultat se sub triplici specie
 tū. xij. bb
 Supbie remedia sunt sex. xij. cc
 Tempus pns est vtiliter expen/
 dendū. z quare. xvi. A.
 Tempus obseruare in actibus
 hominū qn licet z qn non. i. B.
 Tpalia nō pnt satiare affectū hoīs z a/
 nime triplici ratione. xvij. B.
 Tpalia affectus quibz mōis est peccatū
 mortale. ix. A.
 Tpalia cū in mīa tenacitate retinēs qli/
 ter peccat. ix. B. Exemplū ibidem.
 Item. xx. A.

Tpalia z necessaria vite pntis debem?
 sperare a deo. xvij. K.
 De tpalibz reddemus deo rōem triplice
 xvij. D. Et. xvij. Z
 Tpalia plibz hoībz sūt occasio q maliz
 puerst efficiunt. xvij. D. exemplū ibi
 Telonea z vectigalia soluēda sūt. vij. A.
 Telonea z pedagogia exigēs a clericis est
 ipso facto excoīcatus. vij. A.
 Testis falsus tria magna mala pmittit
 Testes iniqui qūo puniātur. vij. A.
 a deo qūq in pnti. xvij. A. exēplū ibid
 Trinitas i diuīs mltiplr pbat. xxij. B.
 estire nudos est multū meritor/
 Vestitū pcciositas ē um. xx. E.
 culpabilis ppter qtuor. xij. E.
 Vestitū supfluitas acie Exēplū ibi.
 dicitur in tribz. xij. F. Exemplum ibid
 Vestitū ornar? ppter eē peccatū mortale tri/
 plici rōe. xij. A. exēplū ibidem
 Videns mulierē ornata vel faciem pul/
 chram duo bona ex hōz elicere. xix. E.
 Visus z oculi diligenter sūt custodiēdi.
 ppter tres causas. xix. D.
 Virgosi z virtutes qūo ab amatoribz
 mundi irridēt. xi. B.
 Vinctio extrema qbz cōferēda sit. z ā pos/
 sit iterari. xvij. A. ctus. xxvij. B.
 Vinctio extrema habz principalr sex esse
 Vota stulta pmittētes qli peccēt. i. R.
 Votū qd sit. z q tria requirunt ad votū
 Votū licitū sp obligat. sūdiū. ij. L.
 exceptis qtuor casibz. ij. D.
 In qbz votis epī pnt dispēlare: z in qbz
 Votēs vtz statim tenet vo. nō. ij. A.
 tū adimplere. ij. P. z exemplum ibidem
 Votere q pnt z q nō. ij. D.
 Vota nō p soluētes qgrauiter puniānt/
 tur: dē exēplū. ij. R. /per tria. vij. Z.
 Vtū q sit peccatū z iusticiā. pbat
 Vsurarius peiar ē diabolo. indeo: in da/
 morte. inferno. insup oī pccōre. vij. A.
 Vsurarij publici qdrupl pena plectūt/
 z de sepultura eoz. vij. X. exēplū ibid
 Vsurā in emēdo z vendēdo committūt
 Vsurarioz nouem iusti hoīs. vij. D.
 gna enumerātur qvsurā cōmittūt. ii. Y.
 Qn licz mutū sub vsura recipere: z qn nō
 Qn licet ab vsurario elemosinā. /vū. aa
 vel dona recipere: z qn nō. vij. bb
 Vicitus q bz filiā vsurarij in vxorem

Alphabetica

quomodo potest dotē recipe ⁊ qñ nō.
vñ c c.
Creditor qñ potest recipe solutionē de
biti ab usurario: ⁊ qñ nō. vij. d d
Usurarius quibz mōis cogit ad restitu
tionem. vij. e e.
Uxor qualem dilectionem debet habere
re ad virum ⁊ econuerso. xxix. f.
Uxor qñ mortaliter peccat furando vi
ro suo. ⁊ quando non. xix. d
Voluntas dei quoad nos principaliter
consistit in tribus. xxi. b
pñs est magister noster. ⁊ docet
nos septem bona. xxii. f.
xpñm debemus preeligi i do
minū nostz ppter quinqz. xxij. b
xpñi incarnatio qñ facta sit. ⁊ quare con
ceptio ipsius attribuitur spiritui sanc
to. xxij. d
xpñs laborauit pro nobis sex modis
xvi. d.
xpñs tribus vicibz esurijt. ⁊ qualem cibū
tūc habuit. xvij. R
Dolatriam committunt supbi
auari gulosi. U
ymagines possumus adorare
sine ydolatria. i. r.
ypocrisis detestanda est ppter tria. ⁊ q
sunt tres species ypocrisis. xiiij. T
ypocrisis octo modis committitur. et
quando est peccatum mortale. xiiij. U.

*Dom. Vñs R. Stanislaus Sacerdos Gloriosus
Radomianus donauit hunc librum amico ei. R. M. L.*

*Pr. Ioannes Rosniatorosky quondam Plebanus
in Vrtenie, amoris ergo Tr. Valentino Posnamien
Cantori p. tum loci Colensis Ord.
Min. de Observant. S. Francisci
donavit ratione Iubilei
Scti, ubi morabatur
ibidem duabus heb
domadibus pro
excipiendis Confes
sionibus cum
scitu superioris
sui p. tunc l. Tris
Iosephi Posna
mien. Guardiani*

De preceptis.

Liber discipuli de eruditione christi
delium incipit

De preceptis in generali.

Sis ad vitam in-
gredi: serua man-
data dei. **Matth.**
xix. In verbis p-
positis ostendit
Christus cuilibet
homini viam vi-
te eterne: cum di-

Ait: Si vis ad vitam re. Sciendum q
pcepta sunt pre oibus intime diligenda
et cum summa diligentia seruanda. **Un**
ps. ideo dilexi mandata tua super auz
et opation. Et hoc ppter decem causas
Prima causa est: quia faciunt obser-
uatores suos amicos dei. **Unde Joh**
xiii. Vos amici mei estis si feceritis q
pceptis vobis. Nec hoc est parum: quia
deo seruire est regnare. **O** quantu bo-
num cedit homini cum non solum fit ser-
uus regni celestis: sed etiam amicus re-
gis eterni. **Eccl.** vi. Amico fideli nulla
est comparatio. sed xps est fidelissimus
amicus. **Unde Aristo.** i. rethori. osten-
dit si quis sit verus et fidelis amicus di-
cens Amicus est qui operatur alteri q
putat sibi esse bona et hoc ppter illum.
Modo hoc manifeste et plenissime ine-
nitur in christo: qui nobis quotidie be-
nefacit ex sua bonitate et misericordia et
hoc ppter nostrum bonum: quia de bo-
nis nris nihil indiget. **Unde ps.** Bo-
noz nostror non indiges. Ideo discre-
te et sapienter faciunt qui querunt quomo-
do amorem et amicitiam dei possunt ac-
quirere. sed hoc fit in obseruatione pcep-
tor: vt patet in auctoritate **Joh.** palle-
gata. Sed quales amici et consanguis-
nei erunt obseruatores pceptorum dei
Respondeo q pcepta faciunt observa-
tores attinentes esse deo quasi omni ge-
nere attinentie. **Unde Matth.** xxi. Qui-
cunq; fecerit voluntatem patris mei qui
in celis est: ipse meus frater et soror et ma-
ter est. Frater vel soror christi est q co-
heres. Quasi mater christi est bona mu-
lier que mandata obseruat: quia coronat

sicut mater christi: que regina celiz terre
est. **Un Luc.** vii. Mater mea et fratres
mei sunt qui verbum dei audiunt et faciunt.

Secunda causa: quia homines ad h
a deo faciunt vt mandata eius custo-
diant. **Unde optimu** q homines secu-
lares et comunes possunt facere in mu-
do isto fm suum statum videtur hoc ee.
Unde in puer. Nil melius q attende-
re in mandatis dei re. quia hic est finis
hominis. **Unde Aristo.** vi. topico. Fi-
nis in vnoquoq; genere est optimum et
cuius gratia fiunt alia. **Unde Eccl.** vi.
Time deum et mandata eius obserua: hoc
est omnis homo. id est ppter hoc siue ab
hoc est ois homo. **Unde Bern.** Si hoc
est ois ho mo: sine hoc nihil est ois bo.
Nihil in qua in valore est homo sine ob-
seruatione pceptor. Quando aliquares
fit ad aliquod opus et quando illud no
consequitur: tunc fit illares inutilis et
destruitur. Sic homo qui facit se vt
mandata seruaret quando pcepta dei ser-
uare noluit: destrui et mori dignus fuit.
Unde iustissima fuit illa sententia **Bern.** q
Quacunq; die comederitis ex eo: morte
moriemini. sic dicit iam cuilibet homi-
ni. Quacunq; die pceptum aliquod tras-
gredieris: morieris. **Un Bern.** Dignu
plane est morte qui tibi domie iesu recu-
sat viuere. Ex quo homo factus est ad
hoc vt pcepta dei impleat: tunc non pot
meliozem thesaurum sibi in mundo isto
thesaurizare q mandata dei fuare. **Eccl.**
xxix. Pone thesauru tuu in pceptis altis-
simis: et pderit tibi magis q auz. **Ter-**
tia causa q nos debet mouere est q de-
vult ea multu et stricte seruari. **Unde ps**
Tu mandasti mandata tua custodiri
nimis. **Prover.** vii. Legem meam qua
si pupillam oculi tui custodi. Pupilla
diligenter seruatur eo q leditur de facili
et valde periculosum est. Facilius aute
leditur lex dei q pupilla: quia sola volu-
tate. **L**editur etiam piculosius. qz meli-
us esset homini oculu erui q pceptum
dei transgredi. **Unde Matth.** xviii. Si
oculus tuus scandalizat te: erue eum et
pice abste: imo homo potius deberet
ambos oculos et ambas manus et abos
pedes perdere: q vnū pceptu trasgredi.
Sed beu multi oppositu faciunt q ppter

Possem libi R. Math. Luc.

4
vnam partiam z momentaneaz delecta
tionē transgrediunt pcepta dei. Sicut
luxuriosi: q si scirent se statim post actū
vñū perdere oculū vñū vel manū: nullo
modo peccarent. sed ppter deum z sa
lutem ppiam non dimittūt qñ libidinē
suam expleant. Et per hoc non oculos
z manus solū perdunt: sed etiam vitam
eternā z in super mortē eternā corporis
z anime incurrūt. Simili modo dicen
dum est de auaris qui ppter modicā sub
stantiam ipale quā iniuste lucrari pñt
pceptum dñi trāsgrediunt. Similiter
iracundi qui ex paruo motu z ppter paruā
iniuriā eis illatā: iurant z blasphemāt
creatorem suū z maledicūt primis: qd
in p toto mundo nō esset faciendū chri
stiano. z sic de alijs transgressoribus p
ceptoz. Quarta causa que nos mo
nere debet ad obseruandū pcepta est q
deus vult habere mansionē delectabile
cum illis qui obseruant eius pcepta ab
eo eis data. Joh. xiiij. Si quis diligit
me sermonē meū seruabit. z post. Et ad
eum veniemus z mansionē apud eū fa
ciemus. qdñ aliquis pcepta eius fuerat
tādū deūz secū habet: imo in seipso nec
pōt amittere deum dum ipsa seruat. Et
ideo qui libet eū tanta sollicitudine de
bet dīna pcepta seruare sicut deūz in se
vult retinere. Et sic vitā gratie in pñti
ti z gloriā in futuro nō amittere. Pro
uer. vii. Serua mandata mea z viues:
supple vita gratie in pñti: z glorie in fu
turo. Ergo quasi ipsum deū z quasi vi
tam z salutem nostrā custodire debem?
pcepta dei. Quinta causa est q obser
uatio mandatorū gratissimū est sacrifici
um deo. Eccl. xxxv. Salutare sacrifici
um est attendere mandatis dei z dis
cedere ab omni iniquitate. Salutare
vocatur hoc sacrificium: quia est causa
salutis eterne. Cum alijs sacrificijs po
test homo damnari: cum hoc non. Un
de. i. Reg. xv. dixit samuel ad saul. 'Nū
quid vult dominus holocausta z victi
mas: z nō potius vt obediatur voci do
mini. Sexta est qz faciunt q homo
ipetrat a deo quicquid voluerit. i. Joh
iij. Ebarissimi si cor nostrum non repre
benderit nos: fiduciā habemus ad deū
z quicquid petierimus ab eo accipiem?

qm mandata eius custodim. Ideo de
qm non vult hominē exaudire in ora
tione: qñ homo nō vult eū audire i mā
datoz obfuatione. Prover. xxvij. Qui
declinat aurem a me ne audiat legē: ora
tio eius erit execrabilis. Ergo non de
bent conqueri transgressores pceptorū
si deus eos non exaudit cuz aliqd postu
lant ab eo. Unde Aug. Quia frōte pos
tulas qd pmisit deus: pñmū audiam?
monitiōes: z sic exige pmissiones. Se
prima est quia custodiunt obseruatores
suos ne aliquod malum eis contingat.
Eccl. viij. Qui custodit pceptū: non ex
perietur quicqz mali. Hoc intelligitur
nec in vita pñti: nec in morte: nec post
mortem. Hoc pbat. quia licet accidat
viris sanctis i vita pñti qd esset alijs
malum: eis tamen est bonum cuz sit ma
teria corone coeterne. Bern. Jocū dum
est dei iudiciū: qñ ille superbus mallea
tor humilium: nesciens: fabricat eis co
ronas ppetuas. ps. Super dorsū meū
fabricauerūt zc. Aug. Quid times do
minem: homo in sinu dei positus: tu de
illi sinu noli cadere. Quicquid ibi pa
tieris ad salutem tuam erit: non ad per
ditionē. Nec in morte: quia a mala mor
te custodiunt eos. Aug. Morte mala
mori nō potest qui bonam ante duxerit
vitam. Ergo si bene vis mori: serua mā
data. Nec post mortem: quia custodiūt
a morte eterna suos obseruatores. Un
Joh. viij. Si quis sermonem meū ser
uabit: non gustabit mortem in eternuz
Sap. iij. Iustoz anime in manu dei
sunt: z non tanget illos tormentū mor
tis: supple eterne. Unde etiam Damas
cenus li. iij. Mors sanctorū somn⁹ ma
gis est qz mors: laborauerunt enī in pre
senti vita vt viuerent in eternuz. Unde
ps. Preciosa in cōspectu dominī mors
sanctorū eius. Octaua causa est q nos
debet mouere ad obseruationem māda
torū. Quia mandata dei sunt leuia. hoc
patet pma Joh. v. Nece est charitas dei
vt mandata eius faciamus: z mandata
eius grauiā non sunt. Un Aug. Mā
data dei alleuiant suos operatores: z fa
ciunt eos agiles sicut penne auem pen
natam. Hoc autē in fit ppter charitatez
hominis quam habet ad deum. Unde

*Uden
Malj*

7

8

De preceptis

amanti nihil est difficile. Itē sūt suauia
Unde ps. Et dulciora super mel et fauū
Barth. xi. Jugum enim meum suauē
est: et onus meum leue. Item sūt sancta:
quia nihil iniquum continēt: nec repu/
diari dignum. Roma. vii. Lex quidem
sancta. et mandatum sanctum et iustum et
bonum. Ex his patet qd nulli melius ē
in hac vita qm homini qd deo seruit et vir/
tuosam vitam ducit. Unde Aristo. ix.
eibroz. Virtuositas beatissima est vi/
ta. Unde etiam Grego. in moralibus.
Absit qd tanta sit delectatio in vitijs qn
ta in virtutibus. Unde etiam Chrysos.
super iohannem. Sicut malicia etiam
ante iehennaz eos qui bicea participāt
cruciare consuevit: ita virtus etiam an/
te regnum eos qui eam hic operantur p/
parat voluptati: cum spe optima et dele/
ctatione perpetua viuere facies. No/
na causa est qd observatoribus suis mul/
tiplices benedictiones conferunt: que
deus eis promisit vt habetur Deutero.
xxviii. Si audieris vocem domini dei
tui vt facias scilicet opere atq; custodis
as scilicet mente omnia mādata eius: fa/
ciat te dominus deus tuus ex celsiorem
cunctis gentibus que versantur i terra.
Venientq; super te vniuersę benedictio/
nes iste et apprehendent te idest circūda/
bunt te vndiq;. Si tamē precepta eius
audieris: benedictus tu in ciuitate idest
in ecclesia presenti: et benedictus i agro
idest exercitio laboris. Benedictus fru/
ctus ventris tui: idest cogitationes. Et
fructus terre tue idest exercitium corpo/
ris: fructusq; iumentoz; tuozum: idest
quinq; sensuum. Benedicta horrea tua
idest virtutum custodia. Benedicte reli/
quie tue: idest bona voluntas que rema/
net post opera tua. Benedictus eris in/
grediens: idest in ecclesiam presentes p/
fidem. et egrediens de presenti vita. Da/
bit dominus inimicos tuos: idest de/
mones qui consurgunt aduersus te: cor/
ruent in conspectu tuo. Abundare te
faciet dominus omnibus bonis. si ta/
men audieris mandata domini dei tui:
et custodieris ea et feceris: ac non decli/
neris ab eis nec ad dexteram nec ad sini/
stram: nec secutus fueris deos alienos.

Decima causa est. quia observatores

suos a multiplicibus maledictionibus
preservant: quas deus transgredientib;
minatur. Unde Deutero. xxviii. Quod
si audire nolueris vocem domini dei tui
vt custodias et facias omnia mādata
eius que ego precipio tibi: venient sup/
te omnes maledictiones iste et apprehē/
dent te. Maledictus eris in ciuitate id
est in ecclesia presenti. Maledictus in
agro: idest in exercitio laboris. Male/
dictus fructus ventris tui: idest cogita/
tiones. Et fructus terre tue: idest exerci/
tium corporis. Maledictus eris ingre/
diens in hanc vitam. Et egrediens sup/
ple de hac vita. Dittet dominus super
te famem et esuriam propter adinuentio/
nes tuas pessimas in quibus reliquisti
deum. Percutiat te dominus egestate:
febris ardore et frigore. Tradet te domi/
nus corruentem ante hostes tuos. Sit
q; cadauer tuum in escam cunctis vola/
tilibus celi et bestiis terre: idest demoni/
bus. Et non sit qui abigat. Et venient
super te omnes maledictiones iste. et p/
sequentes apprehendent te donec intere/
as: qui non audisti vocē domini dei tui:
nec seruasti mandata eius. Et idem
probat ps cum dicit: Maledicti quide/
clinant a mandatis tuis. Ne autem
obliviscamur precepta dei: ideo sunt no/
bis scripta in triplici parte corporis: vi/
delicet in manibus: propter decem digi/
tos manuum. In pedibus: propter de/
cem articulos pedum. Et in ipsis sensi/
bus: propter quinq; sensus exteriores: et
quinq; interiores. Ideo autem scripta
sunt in predictis tribus partibus ad de/
signandum qd precepta diuina debēt re/
gulare in nobis manus operationum:
ne in operibus nostris contra diuina pre/
cepta faciamus. Dirigere gressus affec/
tionis ne precepta diuina transgredia/
mur. Et moderare sensus et motus con/
uersationis: vt in omni conuersatiōe ex/
emplum nostre sanctitatis pīendamus
Et nota qd decem precepta fuerunt da/
ta moyli in duabus tabulis scripta digi/
to dei. Et in prima tabula fuerūt tria
prima precepta per que homo ordiatur
in deum. In secunda alia septem preces/
pta per que homo ordinatur ad primū
Et ista omnia precepta et eozum impletio

A 2

salutifera originaliter emanant a radi/ ce charitatis tanquam a fontali princi/ pio. Et in ipsam vltimate ordinant tan/ quā in finem et terminum completiuus. Unde apostolus Roma. xij. Plenu/ do legis est dilectio: quod sic patet. Nā precepta prime tabule emanant a dilec/ tione dei: et ostendunt nobis quomodo nos habere debemus ad deum. Et pri/ mo corde: quia credere in vnum deum debemus. et hoc tangitur in primo pre/ cepto: Nō adorabis deos alienos. Se/ cundo quomodo ore et hoc in secundo p/ pro: Non assumes nomen rē. Tercio quomodo in opere: et hoc i tertio. Sab/ bata sanctifices. Sed alia septem ema/ nant a dilectione proximi: et per illa septē precepta secunde tabule homo ordinat ad proximum. et hoc duobus modis. Pri/ mo quidem in beneficētia vt bona que homo potest proximo faciat vel impen/ dat. Et sic est preceptum quartum: No/ nora patrem et matrem. In quo pcepto sū Augustinus implicat omnes actus beniuolentie proximo impendendos. Secundo in innocentia vt nihil iniu/ ste sibi inferat: nec in aliquo sibi nocent proximo autē potest inferri triplex no/ cumentum: puta cordis: oris: et operis. Opere autem nocet quis proximo. Pri/ mo quidem in persona propria. et hoc p/ hibet quintum preceptum Non occi/ des. Secundo in persona coniuncta. et hoc prohibet sextū pceptū: Non mecha/ beris. Tercio in exteriori substantia: et hoc prohibet septimum preceptum: Nō furtum facies. Nocumentum autē oris prohibet octauum preceptum. Non di/ ces falsum testimonium. vbi sū Augu/ stinum: implicite prohibetur omne no/ cumentum oris respectu proximi. Ter/ tium nocumentum est cordis vtquādo q̄s cogitat mala contra proximum: et hoc prohibetur in nono. Non concupisces rem proximi tui. Et in decimo: Nō cō/ cupisces vxorem primi tui.

De primo precepto.

Primum preceptum. Non ado/ rabis deos alienos. Quod q̄/ dem preceptum christus expo/ nit Matth. iij. Dominum deum tuū

adorabis: et illi soli seruies. In quo deo/ rum pluralitas excluditur: et vnus sol/ verus deus colendus ostenditur. Quod tamen expressius patet Deutero. vi. vbi dicitur. Audi israel dominus deus tuus: deus vnus est. Sciendum autem D q̄ primum preceptum tangit fidem. q̄ fides est fundamentum omnis boni. vnde apostolus. Fundamentum aliud ne/ mo potest ponere preter illud quod po/ situm est: id est fides christi. Unde Au/ gustinus. Fides est bonorum omnium fundamentum. Fides est humane salu/ tis initium: sine hac nemo potest ad fi/ liorum dei numerū peruenire. Hoc etiā patet per Bernardum qui dicit: Nemo liberatur a damnatione que facta ē per Adam nisi per fidem domini nostri Je/ su christi. Unde apostolus ad Heb. xi. Impossibile ē sine fide placere deo. vnde Bernardus de patribus veteris testa/ menti dicit: Vultis ante saluatoris ad/ uentum deum omnipotentem timētes: et diligentes sue salutis gratissimum p/ missorem: credentes in promissione fides/ lem: sperantes certissimum redemptorē in hac fide et expectatione saluari sūt. Er/ go sū Augustinum Deus vnus ados/ randus est fide integra et non ficta. vnde dicitur. Non adorabis deos alienos

Circa quod sciendum q̄ hoc prece/ ptum a multiplicibus hominibus mul/ tipliciter transgreditur. Primi q̄ tras/ grediuntur preceptum hoc sunt infides/ les non baptizati: qui continue sunt in statu damnationis. Unde Job. iij. Nā si quis renatus fuerit ex aqua et spiritu sancto: non potest intrare in regnū dei. Et Mar. xvi. Qui rediderit et baptiza/ tus fuerit: saluus erit. Qui vero nō cre/ diderit: condemnabitur. Sciendum q̄ hoc firmiter credendum est q̄ extra fidē catholicam nullus saluatur. Vnius fi/ guram habemus in archa Noe: in qua solummodo tempore diluuij octo ho/ mines in vita manserunt: alijs omnib⁹ extra archam submersis. Queritur de pueris iudeorum et christianorum qui decedunt sine baptismo viz sint equa/ les. Respondetur q̄ sic. Et ratio huius quia solummodo habent culpam origi/ nalem et nullam actualet: tam iudeorū

De precepto I

Christianorum qui sine baptismo decedunt ad limbum puerorum descendunt: et ibi habebunt penam damni: id est priuationem visionis dei: et non penam sensus: id est penam sensibilem. Item queritur utrum pueri iudeorum et infidelium in uitis parentibus sint baptizandi? Respondeo secundum Theodorum scilicet scilicet de. q. x. non licet. Sed quando ad annos discretionis perueniunt: possunt fidem suscipere parentibus etiam inuitis. Concordat etiam Basil. Sciendum tamen quod si quis in articulo mortis puerum iudeorum baptismi zare: statim ad celum euolaret. **Secundi** sunt heretici: qui falsam opinionem de fide et de eius articulis inueniunt: vel sequuntur: vel etiam de sacramentis vel de sacra scriptura. Et tales heretici excommunicati sunt: ut habetur extra de hereticis. Signa autem hereticorum sunt quia loquuntur contra potestatem prelatorum ecclesie: quam christus eis contulit dicens eis in apostolis suis: ut habetur Matth. xviii. Quodcumque ligaueritis super terram: erit ligatum et in celis. et quodcumque solueritis super terram et. Sed tales heretici excommunicationes et sententias prelatorum paruipendunt et contemnunt. Item loquuntur quidam contra sacramentum matrimonii. Item contra baptismum: penitentiam: et confessionem: de quibus modicum curant. Item paruipendunt ordinationem sancte ecclesie dei in ieiuniis: in festiuitatibus: et sic de alijs. et tales non sunt fouendi: quia ipsi cum fautoribus sunt omnes excommunicati: ut patet extra de hereticis. **Excommunicamus.** Tertijs qui dubitant de fide: et tales solent dicere: si sic est ut scriptura dicit et fides catholica tenet magnum quid est? non enim contradicunt simpliciter scripture et fidei: sed tamen non firmiter credunt. Et tales si sic decedunt: damnabuntur. quia fides christiana debet esse fortis in homine: ut si etiam angelus de celo descenderet aliam fidem predicaret: sibi credendum non esset: ut patet per apostolum ad Gal. i. Sed hoc non est intelligendum de his qui temptantur cum amaritudine cordis de fide: tales resistere debent. Quia secundum Gregorium in pastoralibus. Humanum est in cor

de temptationem perpeti: demoniacum vero est in temptationis certamine superari. Sciendum quod sacramentum confirmationis datur in fronte: ut quilibet christianus libere audeat nomen christi confiteri: etiam si propterea mori deberet maxime propter ista que sunt de necessitate fidei. Unde ad Roma. x. Loquor de creditur ad iusticiam: ore autem confessio fit ad salutem. Ergo qui fidem obseruare solum volunt in corde: et ore non audent confiteri: tales sine dubio per hac occultationem fidei damnantur. **Quarti** sunt qui articulos fidei addiscere negligunt cum possint et debeant eos scire. Quilibet enim christianus cum ad annos discretionis peruenierit: tenetur discere et scire symbolum apostolorum nisi esset impossibilitas ingenij sic quod nullo modo addiscere posset. Ergo qui articulos fidei friuole et conceptu addiscere nollit cum addiscere posset: mortaliter peccaret. et tali non est ministrandum sacramentum eucharistie donec addiscat. Unde ad remouendum impedimentum predictum statuerunt iura quod tenentur docere patrini filios suos spirituales symbolum et orationem dominicam si patres in hoc negligentes sunt: ut patet per decretum Augustini. quod ponitur de consecra. dist. iij. **Quinti** sunt qui fidem presumptuose scrutari volunt et nihil credere nisi quod possit eis ratione liquida demonstrari qui plerumque in errorem labuntur: et tales mortaliter peccant et meritum fidei perdunt. Quia secundum Gregorium. Fides non habet meritum ubi humana ratio prebet experimentum. Unde hanc presumptuosam perscrutationem dehortatur Sapiens Ecclesiastici. iij. Altiora te ne quesieris: et fortiora te ne scrutatus fueris. Quia qui scrutator est maiestas opprimitur a gloria. Bernardus. Fidem presumptuose scrutari temeritas est. Credere pietas est. Floscere vero vita eterna est. Impossibile est enim fidem per rationem perscrutari. Unde Gregorius in homelia quadam. Fides est earum rerum que apparere non possunt. que ergo apparent: fidem non habent sed agnitionem. **Sexti** sunt qui inspectiones foris legas faciunt et diuinationibus in-

rendunt. Ut autem appareat quoniam actus
divinationis sit mortale vel veniale pec-
catum. Tunc sciendum secundum Henricum
de firmaria: quod actus divinationis et sor-
tilegi quis potest exercere. Primo mo-
do credens per illum actum realiter as-
sequi quod intendit: puta alicuius amo-
rem: vel furti revelationem: vel futuri even-
tus precognitionem. Sicut quis cum
qua contrabere debeat: et sic mortaliter
peccat et est gravissimum peccatum. Se-
cundo licet non credat per actum illum
realiter assequi quod intendit: tamen vult
curiose experiri utrum aliquid efficacie
sit in tali actu an non: et hoc iterum est mor-
tale licet non ita grave sit sicut est primum.
Et ratio est: quia talis est dubius et flu-
cilians in fide catholica postquam contra
veritatem et firmitatem fidei catholice po-
nitur experiri talia que scire debet
per fidem catholicam esset reprobari.

B Tercio modo si ex sola lenitate vel sim-
plicitate hoc exerceat: nihil tamen credens
in hoc esse virtutis et efficacie: nec etiam
experiri intendit an in hoc efficacia ali-
qua existat: sed solum ex lenitate et simpli-
citate hoc facit. hoc solum videtur venia-
le peccatum maxime quantum ad laicos.
Sed quantum ad clericos qui tenentur
scire hoc in iure esse prohibitum: semper
est peccatum mortale: cum per hoc iura
decernant eos per annum de communio-
ne privandos: quod solum indicitur per
mortale peccatum.

7 Septimi sunt qui
tempus et dies egyptiacos observant.
Sciendum tamen est quod si certum tem-
pus observetur in his actibus qui depen-
dent a causa naturali puta ab influentia
celesti: sicut portionis sumptio in medis-
cinalibus: agrozum seminatio: arborum
plantatio: et sic de alijs: hoc non est ido-
latricum: sed sagacitatis et prudentie. et hoc
nullum peccatum est. Sed si obser-
ventur hec in alijs actibus qui solus de-
pendent ab hominis libero arbitrio pu-
ta mercatio: vxoris tractatio: herbarum
collectio: et sic de consimilibus: quia in
talibus observare tempus et dies egypti-
acos est peccatum mortale. Unde dis-
citur in decretis. xxvi. q. v. Non licet chris-
tiano elementa colere: nec lune nec stel-
larum cursum observare in coniugijs

sociandis: nec in herbis colligendis: nec
incantationes licet attendere. Ergo re-
prehensibiliter peccant qui in nocte na-
tivitatis Christi et Johannis baptiste
suas incantationes faciunt. Scien-
dum quoque quando necesse est aliquem
christianum ire vel ali quod opus incho-
are primo signo crucis debet se munire
et dominicam orationem et symbolum di-
cere: et sic de dei adiutorio confidere quod si
bi prosperabitur in his quantum ad sa-
lutem suam pertinet. Unde Augustinus
dicit. Omnis dies bona est: quia sicut
primam diem: sic secundam et tertiam et
quarta fecit deus. Ergo nullus observet quod
die exeat de domo vel opus aliquod in-
choet. In contrarium faciunt illi qui ob-
servant diem innocentium et alios plures
dies esse dies egyptiacos. Unde Augu-
stinus. Non observetis dies egyptiacos.

Octavi sunt qui somnia aduertunt
et servant. Contra quod dicitur Leviti-
xi. Non augurabimini: nec observetis
somnia. Sciendum tamen quod somnio-
rum est multiplex causa. Prima est dis-
positio corporis: sicut homines frigidi
somniaantur frequenter quod sint in glacie
vel in nive: quia fantasmatum formantur
conformia tali dispositioni. Unde Au-
gustinus de spiritu et anima. Iuxta fir-
mitatem diversitatis diversa accidunt
somnia. Et secundum morum et humorum va-
rietatem variantur et somnia. nam alia vi-
dent sanguinea: alia colerica: et sic de alijs.
Hoc possumus cognoscere. nam timo-
rosis apparet quandoque quasi sint in an-
gustijs constituti scilicet in persecutio-
ne gladii: vel in deuotione ferarum: et ca-
num: et quod cadant ab alto ad imum.

Secundo contingunt somnia secun-
du: Grego. li. octavo morali. ca. septimo.
ex plenitudine ventris vel inanitate. Et
hec duo omnes experimento cognosci-
mus: quia esurienti apparet in somno quod
si comedat: et sitiens quasi bibat. Ter-
tio contingunt somnia ex precedentibus
cogitationibus et occupationibus. Un-
de Salomon. Multas curas sequun-
tur somnia: Hoc apparet in nobis ipsis
manifeste: quia quicquid attente cogita-
mus vigilando: hoc occurrit communi-
ter in somnis. Quarto contingunt som-

3
8
Somnia

De precepto I

nia a demonibus ut quando a demoni-
bus immittuntur aliquae visiones ima-
ginarie in dormiendo: et sic plures deci-
piuntur. Unde Eccl. xxxij. Multos er-
rare fecerunt somnia et illusiones vane.
Unde Latho. Somnia ne cures nam
fallunt somnia plures. Exemplum de
illo diuitie cui somnauit quod diu deberet
vineretur sic multas diuitias congrega-
uit: et postmodum in breui defunctus est
dicens. O vanitas somniorum quali-
ter decepisti me. Quinto contingunt
somnia et visiones cum deus per se vel per
ministerium angelorum immittit alicui
imaginaras visiones ad aliqua futura
designanda: ut patet de Ioseph sponso
Marie cui apparuit angelus in somni-
is dicens: Tolle puerum et matrem eius
et fuge in egyptum. Sed hoc raro con-
tingit nisi valde bonis et perfectis. Sed
illa somnia a demonibus contingunt mul-
tis ut communiter. Unde Gregorius octa-
uano moralium: Nimirum cum somnia
tot rerum qualitatibus alternent tanto
eis credi difficilius debet: quanto et ex
quo impulsu veniant facilius non ele-
uet. **Noni sunt qui ad phitonissas**
accedunt: et quædam occulta ab eis requi-
runt: ut furta: et de alijs: quod stricte
prohibitum est: ut patet. xxvi. q. vij. Non
obseruetis: Ubi dicitur. qui talibus cre-
dunt. aut ad interrogandum eas earum
domus introeant: aut eas ad domos pri-
as ducunt: sciant se fidem catholicam
et baptismum preuicasse: et paganum
et apostoram: et dei inimicum et iram dei
in perpetuum grauiter meruisse. Sci-
endum quod omnes qui tales phitonissas
accedunt totiens mortaliter peccant. quia
non licet consilium a diabolo inquirere:
quia inimicus mortalis est omnium
nostrum: et semper habet malam volun-
tatem contra nos quomodo nos impe-
diat a salute nostra. Insuper ne eis cre-
dendum: quia diabolus qui per eas lo-
quitur secundum dictum christi in eu-
gelio ut habet Iohannis octauo. De-
dare est et pater eius scilicet maledictus. Et
per hoc nititur quandoque innocentes in-
famare eo quod sunt sibi magis contrarij.
Unde exemplum. Quidam comes in

una ciuitate sui dominum habuit talem
phitonissam que occulta et secreta reue-
laret: et manifestabat. Ad quam accessit temptans
eam: et quesivit ab ea de duobus equis:
quos dicebat sibi esse furatos. et ipsa in-
dicabat ei: et quo venissent. Et ille de
grande mentita est et illos de quibus di-
cis innocenter inculpauit: quia equos me-
os ambos adhuc in stabulo meo ha-
beo. Decimi sunt qui per ferrum can-
dens: vel per aquam bulientem vel ignem
ellum temptant deus: quod est grauiter
prohibitum. Tum quia ibi expectatur
aliquis miraculosus effectus a deo. tum
quia ordinantur ad iudicandum occul-
ta: que diuino iudicio reseruantur. tum
quia etiam huiusmodi iudicium non est
auctoritate diuina sancitum sed probi-
bitum: ut patet Deutero. sexto et Mar-
tbei quarto ubi dicitur: Non temptabis
dominum deum tuum. Ergo talibus
sic deum temptantibus: Nec est dandum
auxilium vel consilium ad talia exercen-
da. Sed omnibus viribus retrahendi
sunt a talibus. quia si sic moriantur: eter-
naliter damnabuntur. Undecimi
sunt qui peccata sua constellationibus et
influentijs planetarum ascribunt: et tales
qui dicunt fatum esse. Contra quod
dicit Gregorius. Absit inquit a fidei-
bus quod esse fatum aliquid dicant: vitam
enim hominum solus conditor qui hanc
creauit administrat. Fatum in vulgari
dicitur: das ist mir beschert. Ego autem
addo: das beschertlin vnd das verlin to-
uffent miteinander. Si vnus non fura-
retur non suspenderetur. Et Chrysostomus
per Dabibenz arguit et improbat tales
qui dicunt quod sua vitia habeant a constel-
lationibus dicens: Si aliquis aduiter
aut homicida fieret per stellam: magna
esset iniquitas stellarum. Maior autem est
illius qui creauit stellas. Nam cum pre-
scius futurorum deus sit: ex quo tanta
iniquitas futura esset ex stellis si noluit
emendare non est bonus. Si autem vo-
luit et non potuit: non est omnipotens:
que omnia sunt contra fidem christi-
nam: cum deus sit summe bonus. Unde
ps. Confitemini domino quoniam
bonus. Unde Aristoteles. xi. methaph.

Deus est optimum bonum et sempiternum. Item quia omnipotens. *Un ps.* Omnia quecumque voluit dominus fecit in celo et in terra. Unde dicimus in symbolo: Credo in unum deum patrem omnipotentem factorem celi et terre. Ergo grauius peccant qui tenent fatum: dicendo quando homo male moritur siue suspēdatur siue comburatur: tunc tales dicunt quod sic oportuit fieri: quia deus sic voluit et ordinauit: et ad hoc natus est quod talia facere et talia pati debuit. Hoc est contra honorem dei loqui: quia deus qui est summus bonus: non vult nisi bonum. *Unde apostolus. 1 Thessal. iij.* Nec est voluntas dei: sanctificatio vestra. Ergo ascribi debet malitie proprie ipsius hominis et non diuine ordinationi: licet secundum Augustinum. *Postea animalis sensus suas per constellationes plus inclinatur ad unum vitium in una constellatione quam in alia.* Et etiam intelligitur sic de virtutibus utpote sub venere natus ad luxuriam. Natus sub marie ad bellum. Natus sub virgine ad castitatem: et sic de aliis. Tamen ista inclinatio manet sub potestate ipsius rationis humane. Unde *Beatus Bernardus* dicit deus ad *Laynam* iratum volentem occidere fratrem suum: Subtus te erit appetitus tuus: et tu dominaberis illius. Unde etiam Augustinus. *Omne peccatum est a deo voluntarium.* quod si voluntarium non est: peccatum non est. Unde *Seneca*. Dimitte excusationem: nemo peccat inuitus. Ergo illa inclinatio siue ille constellationes non ponunt necessitatem peccandi. *Quodecim* sunt qui augurium observant: quod augurium attenditur in gestu et cantu et in volatu avium. Verbi gratia. *Luz galina* cantat: et canis latrat: et corui supra domum se ponit: et cuculus gurguc clamat: que omnia vana et superstitiosa sunt. *Exemplum* legitur quod quedam mulier egrotavit usque ad mortem: et dixit ei filia sua. Mater mitte pro sacerdote ut confitearis peccata tua. Cui mater: ad quid si modo sum infirma cras aut postcras

ero sana. Filia vero videns eam semper deteriorari adduxit plures vicinas ut eam similiter monerent. Quibus illa. Quid dicitis vel timetis? Ego non moriar ante duodecim annos: quia audiui cantare cuculum indie. *Bartholomaeus* qui dixit mihi. et tandem in illo periculo obmutuit. Et tunc misit filia sua pro sacerdote. Qui venit et attulit quod debuit: et ad eam veniens querit si velit aliquid confiteri. Illa solum dicebat gurguc. Item sacerdos offerit ei corpus domini etiam querit iterum si credit esse saluatorem. Et illa respondit gurguc. Et sic reuertente presbytero post paululum obiit. *Tredecimi* sunt qui nigromantiam exercent: quod sit per mortuos suscitatos. sed ista nigromantia non est apud vulgares homines usitata. ergo de ea pro presenti non loquimur. *Sciendum* tamen quod plures homines plures vanitates circa morientes attendunt. *Primo* enim dicunt quod quando agonizans sudorem emittit quod sit baptizatus. quia sicut in ingressu baptizatus est: sic in egressu exdat eundem baptismum: quod est erroneum. Item aliqui dicunt quod anima recedens a corpore non habebit requiem: donec pulsatum fuerit ei. Item aliqui dicunt quod quando anima egressa est a corpore: tunc prima nocte pernoctabit cum beata gertrude. secundam noctem cum archangelo Michael. tertia nocte vadit sicut diffinitum est de ea: quod est erroneum. Unde de peccatoribus dicit *Job*. Ducunt in bonos dies: et in puncto ad inferna descendunt. Simile dicendum est de bonis et perfectis et innocentibus: qui immediate volunt ad celum. Sed qui sunt mediocriter boni: immediate deducuntur ad purgatorium. Item aliqui dicunt quod sabato de sero anime exibunt de purgatorio: et sic requiem habebunt usque ad secundam feriam: tunc reintrabunt cum primo quis aliquid ceperit laborare. et ex hoc volunt inferre quod peccatum sit si se

De precepto. I

cunda feria nimis mane surgere et labo-
 are. Sed quod sabbatis diebus diu
 borant hoc pro nullo peccato repu-
 tat: uis oppositum tamen est verum. qd an-
 te non exibunt de purgatorio ante ple-
 nariam purgationem ostenditur. Mat-
thei quinto. Non eries inde donec cred-
 das nouissimum quadrantem. Ite
aliqui exerceant superstitionem cum acu-
tum qua cadaver mortuum confutum
est. Quartidecimi sunt qui circa so-
tes et circa variam inspectionem psalmo-
rum: euangeliorum et aliarum scriptura-
rum futura prenosticare volunt. Item
qui ponunt cumulum salis et cedulas
scriptas vel non scriptas in occulto posi-
tas: et considerare volunt quisquam ac-
cipiat. Uel ex festucia in equalibus pre-
positis quis maiorem vel minorem ac-
cipiat. Uel ex taxillorum proiectione in
librum qui nominatur liber sortiu: vel
etiam considerando in taxillis quis plu-
ra puncta proficiat: vel etiam dum consi-
deratur quid in apertione libri occurrat:
et sic de alijs. Quindecimi sunt qui
in puerperio et cum mulieribus pregnan-
tibus et parientibus superstitiones ex-
ercant. Verbi gratia. Sicut qui mulie-
 rem difficultatem habentem in parien-
 do circumcingunt cingulo viri ut eo le-
 uius pareat. Item dicunt mulieres
 que in partu vel in puerperio moriuntur:
 non posse videre claram faciem dei: sed
 per velamen. Et dicunt qd mulieribus
 nocet cum in partu periclitantur: quod
 est falsum: nisi essent culpabiles qd abor-
 sum parerentur. Puero enim sic in ute-
ro morienti nocet: quia nunquam vide-
bit faciem dei. Item qui mulieres fa-
ciunt steriles: quia tot homicidiorum
reisse videntur quot conceptus cona-
tur impedire. Et qui occidunt pueros
 in utero matris scienter. Sicut ille me-
 retrices que gerunt se pro virginibus cu-
 impregnate fuerint: et sic fetus in utero
 occidunt. Uel illis et illis antiquis ve-
tulis que talibus dant auxilium et con-
filium ad occidendum tales pueros in

utero matris: quod est maximum pec-
 catum: quia exsuperat homicidium cas-
 iuscuq; proximi baptizati. Et ratio est
 quia in puero isto occiditur anima cum
 corpore: Sed in homine baptizato oc-
 ciditur solum corpus. Unde Macha-
beorum decimo. Nolite timere eos qui
 occidunt corpus: et una anima preciosis-
 or est qd centum milia corpora. Item
de illis viris maledictis qui uxores su-
as impregnatas perturbant verbis vel
factis percutiendo tradendo: et sic effici-
untur homicide propriorum filiorum.
 Et mulieres non debent se super hoc re-
 mittere que sunt impregnate: et propter
 ea viros suos ad iracundiam pronoca-
 re: sed viros suos debent honorare et eis
 sponte obedire. Unde dixit dominus
ad Eua ut habetur Gene. tertio. Sub
 potestate viri eris. Quia mulier existens
 pertinaciter inobediens viro suo in li-
 citis et honestis: et contemnens precep-
 tum eius in his in quibus tenetur sibi
 obedire peccat mortaliter et offendit de-
 um graviter. Ergo debent simul pacifi-
 ce vivere: tunc deus moratur cum eis.
Unde ps. In pace factus est locus eius:
 Sice conuerso cum simul litigant: tunc
 diabolus moratur cum eis. Ite qui
 cum gladio euaginato benedicunt mu-
 lieres in puerperio: et excussant cande-
 lam accensam in facie eius: quod etiam
 est supersticiosum. Sed si ibi ado-
leatur siue accendatur lumen consecra-
tum: vel aqua benedicta ibi aspergatur:
vel signum crucis ibi habeatur talia li-
cent et similia. Sciendum quod om-
 nes homines libenter debent honora-
 re et seruire mulieribus impregnatis: ex-
 emplo virginis Marie: que ascendit in
 montana cum festinatione: et intrauit in
 domum Zacharie seruini Elisabeth
 cognate sue tribus mensibus. Se-
decimi sunt qui carminant homines et
pecora senes et iuuenes: et hoc fit multis
placiter. Primo caput cingunt et mensu-
rant eum cingulo proprio: et tunc ponunt
cingulum sub pedibus eius: et ipse dicie
Velius te calco. Ite porro. Item

Videant viri

*Mulier
obediens
est viro*

Q

16

A v

oculos benedicunt et sic cum manu terra
tam tangunt: et sic cum tali manu oculos
sibi contingunt. Item alij qui lauant
oculos ex locione pedum: quod est ocu/
lis magis nocuum. Item aliquos ponunt
ad terram in modum crucis et sic cum fi/
lo eos mesurant: et tunc tale filum com/
burunt: et sic cineres dant ad potandum
cum aqua quae tacendo allata est. Item
quando aliquos ducunt per aquas flui/
dam. Item vertunt se contra ortum so/
lis. Item ducunt eos quandoque ad ar/
bores: et faciunt eos quassare. Item qui/
dam carminant equos et cetera anima/
lia cum vermes habent. et cum de mane
pecora expellunt: vel cum alas perdita sunt
ea benedicunt ne lupi earapiant. Unde
exemplum legitur. quod quidam deuotus
homo pergens ad siluam vidit diabolum
in specie humana custodire porcos et fu/
it in autumnino cum porci pellunt ad sil/
uam ad comedendum glandes. Et requi/
siuit ille deuotus heremita a diabolo quid
ibi faceret. Et ille respondit: Custodio
illos porcos ne a lupis et feris ledantur
quia carminatrices carminauerunt eos.
Ut ergo illis carminibus fides adhibe/
atur: et ut illi homines in isto errore per/
seuerent: ideo ego illos cum diligentia
custodio. Item quidam serpentes: sicut
incantatores serpentum. Item quidam
gladios ne ledere possint. Item quidam
vulnera cum homo vulneratus est. Item
quidam sanguinem cum homo cruen/
tat. Item quidam contra amicos et ini/
micos. Item quidam contra canes et lu/
pos cum vulneribus iesu christi se car/
minant. Item aliqui dicunt quod virgo ma/
ria iohannem euangelistam carminauit
cum semel caput doluit: quod est falsum.
Et ex hoc volunt inferre quod licitum sit car/
minare: et sic conantur se in peccatis su/
is cum falsitate excusare: et sic de alijs va/
nitatibus. Sciendum quod omnes isti qui car/
minant vel se faciunt carminare: vel pueros
suos portant ad carminatrices grauiter
peccant: maxime quando de hoc antea am/
moniti sunt nec tamen desistere volunt.
Nota quod talia non habent efficaciam sa/
nandi: quia sanare hominem sine medi/
cina est miraculum: et conuenit deo vel

sanctis qui ex diuina operatione hoc ho/
mini impetrant quod sine medicinalibus
sanatur. Tunc queritur quare talia
quique videntur suuare. Respondeo quod
propter tria. Primo propter peccata ho/
minum deus hoc quandoque permittit quod
diabolus priuat quandoque hominem visu
aliquorum membrorum et sensuum sicut
visu vel auditu et gressu: et sic de alijs. Et
quando homo habet recursum ad dia/
bolum id est ad illas carminatrices tunc
cessat a lesione membri vel sensus: et sic cre/
dit homo quod iuuat: cum tamen nullum ef/
fectum naturaliter habeant talia carmi/
na. Huius simile legitur in legenda san/
cti Bartholomei de diabolo et idolo as/
choroth: qui ex permissione diuina qua/
doque fecit aliquos ad tempus surdos: ali/
quos cecos: et sic de alijs. Et quando ho/
mines inuocabant eum et eum colebant
pro deo ut eis sanitatem darent: tunc ces/
sabat torquere eos. et sic credebant ei quod
si eos sanasset. Secundo permittit deus
hoc fieri ut probetur fides in hominibus
ut quando vident vel audiunt hoc fieri
probenitur in quali fide sint apud deum.
Augustinus dicit quod quisque fidelis non
debet eis credere etiam si aliquando
eueniunt que predicunt: aut sanare vide/
antur aliquos languidos vel ledere sa/
nos: quia hoc ex permissione dei fit quod ip/
si qui hoc audiunt vel vident probentur:
et appareat quod fide et deuotione sint apud
deum. Ergo cum apostolo Roma. viij.
firmo et integro corde dicamus: Quis
nos separabit a charitate christi: an tri/
bulatio: an angustia: an persecutio: an fa/
mes: an nuditas: an gladius: an mors etc.
Boni christiani nec tormentis separan/
tur a christo. Lepidi vero et negligentes
interdum ociosis fabulis separantur. et
si vel leue damnum pertulerint continuo
scandalizantur et contra deum murmu/
rant: et ad detestanda auguria redeunt.
Sed fidelis homo vana ista respuens
beatificatur: iuxta illud psalmi. Beatus vir
cuius est nomen domini spes eius: et non
resperxit ad vanitates et insanas falsas.

Et oppositum dicitur de vanis ob/
seruationibus in alio psalmo: qui sunt
in odio dei. Unde psalmi. Disti omnes ob

De precepto. I

erantes vanitates supuacue: id est inuoliter. Tercio propter paruam fiduciam quaz homo habet ad deum et firmam fidem quaz habet ad illa carmina et carminatrices: quia si non adhiberent fidem et fiduciam ad talia nihil inuarent. Et ergo quia in talibus confidunt: et a deo recedunt cum fiducia sua. ergo sunt maledicti. Unde Hieremie. xviij. Maledictus homo qui confidit in homine: et ponit carnem brachium suum. Glosa: id est in re fragili.

Quod illa verba nullam efficaciam habent hoc probatur. Primo quia non habet a natura: quia alias semper inuarent: cuius oppositum sepe contingit. quia quicquid inest a natura alicui rei interit quod est: semper inest. sicut caliditas ignis: durities lapidi: et sic de alijs. Secundo non habent a dignitate: quia tunc propter nos et hominem dignius est quod a christo dictum est et institutum ab eo quam illa verba: que verba antiqua vetula inuenit cui diabolus hoc inspirauit. Ergo si a dignitate inesset his verbis efficacia: tunc potius inesset pater noster: quod est dignius.

Tercio modo non habent ex institutione: quia a deo illa verba non sunt instituta ad illum effectum consequendum. si autem verba consecrationis habet vis transsubstantiandi panem in corpus christi. quod sine fide effectum non habet talia verba: et quod solum ex firmitate fidei videtur inuare pater per exemplum. Quia fuit quidam ciuissis que doluit oculos et inuit ad scholas et requisit si aliquis scholarium sciret scribere pro oculis: quod si eam inuaret tali nouam tunicam emere vellet. Tunc vnus exposuit se scire talia scribere: et scripsit ei cedula: et inuoluit eam panniculo quodam: et dedit ei ut portaret eam circa se: et nullo modo aperiret: sed firmam spem adhiberet tunc indubitanter inuaret et sic sanata fuit in oculis. Tunc alia ciuissis similiter dolens oculos requisit quomodo ipsa esset sanata. Et illa indicauit ei quomodo per litteram esset sanata. Tunc illa instanter petiuit ut sibi etiam concederet illam litteram quam illa vix et cum difficultate magna ei concessit: sic tamen quod nullo modo aperiret sed sibi eam tali modo restitueret sicut ei concederet: que similiter sanata est: et ei litteram restituit.

Tercia mulier que similiter doluit oculos cui etiam sub simili allegati o ne litteram concessit: et sic etiam sanata fuit: et illa litteram ei restituit. Sed scholaris qui litteras scripsit accepta noua tunica a ciuitate recessit. Tunc mulier illa cuius littera erat omnino volens videre materiam littere: aperuit eam: et nihil ibi reperit scriptis nisi illam trifoliam. Diabolus tibi eruat oculos et luctum tibi proiciat in foramina: que statim concipiant inuit ad plebanum: et ei omnia narrauit: et ei litteram obtulit dicens ei quomodo omnes tres mulieres propter fidem quam habuissent ad litteram: essent sanate. Tunc plebanus vir prudens huiusmodi insidias diaboli populo publice intimauit ut sibi amplius de talibus canerent. Sed diceret aliquis cum talia verba sint bona: quare tunc est peccatum? Respondeo primo: quia ibi sunt verba falsa mixta cum bonis verbis. quod raro vel nunquam est aliquod carmen quin ibi sit aliquid falsitatis. Secundo in casu quod illa verba sint bona et vera tunc gestus in huiusmodi falsificant quod terram tangere contra solis ortum se vertere per aquam fluidam calcare: arborē quassare. et sic de alijs gestibus quibus credunt. quod si tales gestus dimitterentur talia verba nihil inuarent. Et sic ibi exhibetur creaturis reuerentia creatoris: et consequenter peccant. Tercio si illa predicta non essent scilicet quod verba non essent falsa sed vera: et tales gestus falsificantes talia carmina non fierent: adhuc esset peccatum: quia prohibitum est ab ecclesiis: ut habetur in decretis. xxvi. q. viij.

Decimiseptimi sunt qui lunam adorant sicut hodie plures inueniuntur homines qui cum nouilunium viderint adorant eum flexis genibus: et deposito caputio aut pileo aut capite inclinato honorant alloquendo et suscipiendo: immo et plures ieiunant ipso die nouilunii: siue sit dies dominica in qua secundum ordinationem non est ieiunandum propter resurrectionis christi leticiam siue quacumque alia die etiam si esset resurrectionis christi vel natiuitatis christi: que omnia habet species idolatrie ab idolatriis relicte: de quibus dicitur Hieremie. vij. quod fecerunt placem

tas regine celi scilicet lune offerendo eas ei. Et volentes hoc palliare dicunt qd non honorant lunam ieiunando: sed omnes sanctos quorum festa et ieiunia incidunt in mense lunationis lune. Ecce qualis est illa excusatio: quia ieiunant quando non est ieiunandum scilicet die dominica. Et si sequens dies esset dies ieiunii sub precepto ecclesie et ambos dies non possent commode ieiunare tunc potius ieiunium ecclesie ad quod obligantur sub precepto ecclesie quam ieiunium lune soluerent. Contra quod dicit Hieronymus: Ingratum est spiritui sancto quicquid obtruleris neglecto eo quod teneris. Item aliqui venerantur solem. Exemplum dicitur una vetula que credidit solem esse deam: vocans eum sanctam dominam aliquando solem benedixit per eum cum certis verbis cum obseruantia quadam superstitiosa: que dixit se plus quam .xl. annis credidisse hoc et multas infirmitates curasse per hoc. Sed postea fuit compuncta in quodam sermone et cognoscens errorem suum: et sic amplius deseruit eum errorem: et sic penituit. Item reprehenduntur homines qui stulta vota promittunt et eis fide adhibent ut illi qui cancrum non comedunt propter oculos: et credunt quod oculi manent in tali sanitate sicut tunc fuerunt quando tale vovum emisissent. Item abstinentes a capitibus animalium et volucrum et piscium ne capite infirmantur. Item qui quinta feria in angaria non comedunt carnes: et credunt quod pestilentia non possit eos invadere. Item qui tertia feria non intrant balneum quod valeat contra febres. Item mensuratio luminis blasphemie consecrati: vel etiam cum stola consecrata: vel qui comedunt palmam consecratam glutiendo et sic de alijs. Sequitur secundum magistrum Nicolaum gauer sacre theologie professorem in tractatu de superstitionibus dicitur: quod tales abutuntur talibus quia non sunt ad hunc finem consecrata: nec etiam ex consecratione aliquam contrahunt virtutem sanationis: sed solum ordinantur et deputantur ad usum hominum ut reuerentia hominum et deuotio magis excites. Unde sicut nec ecclesias consecratas vel vestes sacratas licet conuertere ad usum

hominum: ita et in proposito. Item in superstitio oblatorum in missis et cereorum panis vel alterius rei oblate super crucifixum in magna sexta feria. Similiter aliqui recipiunt denarios qui sunt oblati super crucifixum eadem sexta feria: et inde faciunt sibi annulum qui debet valere contra caducum morbum. Item qui sabbato die crines non prescindunt: nec caput lauant: nec balneum intrant. Et etiam aliquae mulieres illo die non filant: vel finum de stabulo non portant: et sic de alijs. Cum tamen secundum Hostium. Sabbatis diebus debemus plus laborare ne nos christiani videamur iudaeizare. Item qui in natiuitate christi et pasce vel penthecostes abstinent a carnibus. Et quia talia vota sunt prout frequenter stulta et superstitiosa. ergo preponere debent tales homines confessoribus suis vel alijs sacerdotibus discretis et litteratis intentiones et fides et causas quare talia voverunt eorum iudicio relinquendo utrum debeant ea seruare: vel in alia meliora vota commutare. Decimioctauum sunt qui dicunt quod aliqui homines in nocte apparent eis et ponunt se super eos et premunt eos. sed falsum est: quia est proprius sanguis in homine. hoc patet ex eo quia contingit homini quando dure iacet et in dorso: et quicquid se vertit tunc nihil est amplius. Et quomodo quis iannuis clausis ad te ingredi posset: cum hoc solum spectat ad corpus glorificatum: ut patet in christo qui post resurrectionem suam venit ad discipulos suos iannuis clausis dicens eis: Pax vobis. Item aliqui dicunt quando sonitum sentiunt in sinistra aure: quod sit signum oblocutionis. Sed si sentiunt in dextera aure tunc credunt quod aliqui bene loquuntur de eis. Item qui quando sentiunt pustulam super linguam similiter dicunt quod aliqui mentiendo detraherunt eis. Decimnonum sunt qui fortiligia sua cum sacramentis exercent: ut quandoque cum baptismo: et quandoque cum sacramento eucharistie. Exemplum fuit quedam mulier que sacrum eucharistie accepit in ore: et de ore ad paniculum cadere permisit volens diuinationes suas cum eo exercere. et cum quatuor ebdomadas se cum portaret et in intentione sua nihil perficere

De precepto. I

commota fecit ignem in domo et clausit
ianuam: et recepit sacramentum de bursa.
Tunc christus loquebatur ad eam: Fi-
lia quid de me vis facere? Et illa. Volo
te ad ignem proicere. Et christus. Cur
filia vis me comburere? Et illa. quia iam
te per mensem portaui et intentione mea
nihil profeci: et proiecit eucharistiam desi-
nu suo ad ignem. Tunc christus salta-
uit e conuerso de igne in sinum suum di-
cens: Si tu me non vis habere: tamen
ego te volo habere et tecum esse. Que sta-
tim compuncta et perterrita flexit genua
sua et petiuit veniam: et locauit sacramen-
tum in discum: et statim cucurrit ad ple-
banum: et retulit ei omnia. Et sic sacer-
dos veniens sacramentum ad ecclesiam
reportauit. et mulieri penitentiam in iun-
xit: que amodo usque ad mortem fideliter
christo seruiuit. Item aliqui simpli-
ces ex simplicitate quadam adorant ca-
licem in elevatione misse tanquam ibi sit
sepulchrum christi: et non sacramentum
in calice: cum tamen secundum Thomam super
quarto dist. x. ubi dicit. quod licet ex virtute
sacramenti sub specie panis sit tantum
corpus: et sub specie vini tantum sanguis:
tamen propter naturalem concomitantiam
sub utraque specie scilicet panis et vini est
totus christus: sed secundum corpus animam
et deitatem. Et ergo sic adorandus est chri-
stus sub specie vini in calice: sicut adora-
tur sub specie panis: quia ut dictum est sub
utraque specie est totus christus sicut na-
tus est de virgine: et sicut pependit in cru-
ce: et sicut sedet ad dexteram patris: et ideo
uenturus est iudicare vivos et mortuos
Quia ergo cito sacerdos profert verba super
hostiam: tunc panis substantiatur in cor-
pus christi: et ibi desinit esse panis: et so-
lummodo species panis remanet Et sic
dicendum est similiter de verbis que di-
cuntur super consecrationem calicis quod
amodo ibi non est vinum: sed verus san-
guis christi cum corpore et anima et dei-
tate sicut sub specie panis. Vicesimi
sunt qui sciunt ciromantiam: et sunt qui
manum hominis ab intra inspicunt et
ibi per quandam crucem in manu exis-
tentem cognoscere volunt utrum homo
cito mori debeat. Item inspicunt ungues
hominis: et sic cognoscere volunt utrum

sibi aliquid nouitatis continget. Vi-
cesimi primi sunt qui cum simul in ma-
trimonio conueniunt: et qui primum ob-
dormit: illum citius mori contingit. Item
sponsa primitus domum ingreditur spon-
situnc palpat cum manu super limina-
ria dicens: Ich griff vber das vbertur:
myn krieg gang alle wegẽ fur. Et sic cre-
dit semper in omnibus victoriam obti-
nere. Et tunc e conuerso vir dicit. Ich
griff an die wenden ich byeg dir dinen
rucken vnd lenden. Vicesimisecon-
di sunt de inuentiis: sicut est nidus
cuius matre incubante ouis vel pullus: cu-
ius stulta credulitas apud quosdam in-
tantum inualuit quod sicut causam sue fe-
cunditatis ac prosperitatis temporalis
abundantie quicquid inueniret custodi-
ret. Huic autem tantam tribuebant vir-
tutem integre reservato quod scilicet secun-
ditas et prosperitas a domo in qua custo-
diebatur nunquam recederet. De matre
etiam sic inuenta multa mala operaban-
tur: ad reconciliandum amorem et stan-
dum secunditatem eidem virtutem mis-
ericordiam inesse credebant. et ita dei dona
et opera alij quam deo attribuebant. et per con-
sequens alium autorem fecunditatis et
opulentie temporalis quam deum altis-
simum opinabantur. Item ad hunc er-
rorem pertinet quod vetule credunt melio-
rem inuentionem modici ferri quam multi
auri. Et fortunatissimam credunt esse in-
uentionem acus. Et meliorem credunt
esse inuentionem oboli quam denarii. Item
credunt infortunatissimam esse inuenti-
onem ouis vel bouis. Fortunatissimam
autem lupi vel colubri vel draconis vel
busonis Item aliqui dicunt quod anulus
fabricatus de tribus clavis ferreis diu-
taxat inuentis valet gestatus contra in-
firmitates. Vicesimiterterti sunt qui
spem suam non totaliter ponunt in deum
sed in aliquod creatum. Sciendum quod
deus quadruplicem spem exigit a nobis
primam est spes providentie de tempore
rali sustentatione. Sapientie. vi. Equa-
liter est illi cura de omnibus. ps. Oculi
omnium in te sperant domine: et tu das
illis escam in tempore opportuno. ps. Qui
das iumentis escam illoz et hac spem
non habent auari qui nunquam satiatur

21

22

23

Quadruplicem spem
exigit a nobis

20

sed semper timentis sibi deficere: et procu-
rant sibi cum omni sollicitudine repos-
italia usque ad .xxx. vel .xl. annos. et non vi-
uent forte .xxx. dies. Unde Luc. xij. de
illo diuine qui dixit: Anima mea multa
bona habes etc. Et responsus est ei: Stul-
te hac nocte animam tuam reperent a te
Secunda est spes remissionis peccato-
rum. unde dicit ad quemlibet illud Math.
ix. Fili confide remittuntur tibi peccas-
ta tua. i. Joh. ij. Si quis peccauerit: ad-
uocatum habemus apud deum iesum
christum: et ipse est propitiatio pro peccatis
nostris. Hanc spem petebat dauid dicens:
Dic anime mee quia salus tua ego sum
Hanc spem non habuit Layn: similiter
et Judas. Unde Gen. iij. dixit Layn.
Dator est iniquitas mea quod ut veniam
merear. Et de Judas dicit Leopapa in
sermone. Sceleratior omnibus o iuda
infelicioz extitisti: quem non penitentia
duxit ad dominum: sed desperatio traxit
ad laqueum. Sciendum quod nullus con-
sequitur misericordiam dei et remissionem
peccatorum quantumcumque conteratur
sine confiteatur: si non habet spem et fi-
duciam quod deus sibi indulgeat. Unde
Aug⁹. Penitentia que ex fiducia non pro-
cedit inutilis est sterilis manet et sine mi-
sericordia. Ergo penitentia vera debet
esse fidelis fiducialiter sperans misericor-
diam et remissionem se posse consequi peccato-
rum. Quicquid enim sperare possu-
mus. crimus accepturi. Dicit enim do-
minus per prophetam: Ezechiel. Qua-
cumque hora peccator ingemuerit omnia
peccata eius in memoria non erunt. Un-
de Hieronimus. Peccata preterita non
nocent quando non placent. Item Ebr-
yso. Peccata preterita non condemnant
neque iudicant hoc leniter et breui addito: si
non placent. Omnis enim iniquitas ad
diuine misericordie clementiam compa-
rata minor est quam gutta rosis ad mare.
Quia gutta et mare in hoc saltem habent
similitudinem quia utrumque finitum est.
sed misericordia dei est infinita. et omnia
peccata omnium peccatorum sunt finita. ergo nul-
la potest ibi esse proportio. Unde Ari-
sto. viij. phisicor. Finitum ad infinitum
nulla est proportio. Ergo nullo modo cui-
cumque peccatori desperandum est de ve-

nia. Unde Aug⁹ super Iohannem. Ne-
mini desperandum est dum est in hac vi-
ta. Solum enim desperationis crimine
est quod mederi non potest. Unde Ipsi-
dorus de summo bono. Perpetrare fla-
gitium aliquod mors est anime. sed des-
peratio est in infernum descendere. Er-
go secundum eundem: desperatio peior est om-
ni peccato. Tertia spes est quod nos vult
exaudire in omni petitione salubri. Un-
de Bar. xi. Quicquid orantes petitis
credite quia accipietis et ueniet vobis.
Sed qui cum dubio cordis sui petiti-
bil impetrat. Unde Bernardus. Tanta
oratio celum non penetrat. Sciendum
quod deus vult quod cum bona fiducia enu-
uocemus in nostris necessitatibus: et sic
paratus erit nobis subuenire in omni ne-
cessitate tribulationis. Unde ps. Cum
ipso sum in tribulatione eripiam eum et
glorificabo eum. Sic fecit David: ut pa-
tet in psalmo: ubi dicit. Ad dominum cum
tribulaberer clamavi: et exaudivit me. In
signum huius christus in cruce pendens
habet caput inclinatum ad nos exaudi-
endum: sic quod quilibet nostrorum potest dis-
cere illud ps. Inclinauit dominus aurem
suam mihi. Quarta spes est glo-
rie: quam de deo sperare debemus. Un-
de Luc. xij. Nolite timere pusillus grex. com-
placuit enim patri vestro dare vobis regnum. Un-
de ad Heb. x. dicit apostolus. Nolite amittere fi-
duciam vestram quam magnam habet remunerationem.
Ad Ro. v. Gloriamur in spe glorie fili-
orum dei. Hanc fiduciam non habemus ex no-
stris meritis: sed ex meritis iesu christi. Et
proximus qui est redemptor noster quem pater
dedit nobis. Ro. viij. Quod etiam non
omnia nobis cum eo donauit. In signum
huius habet latus apertum in cruce quod per eius
intremus in regnum celorum: quod ipse per passio-
nem suam ianuam vite referauit omnibus in-
trare volentibus. Un-
de Luc. xi. Veni enim
filius hominis querere et saluum facere quod
perierat etc. Vicesimiquarti sunt qui ali-
quod equaliter deo vel supra deum diligunt et
hoc idem erit eorum deus. Unde Aug⁹
Hoc ab homine colitur quod per ceteris dili-
gitur. Sciendum tamen est quod sicut pagani
diuersos colebant deos: sic iam christi-
ani diuersos faciunt sibi deos. Nam
superbus colit per deo vanam gloriam: sicut

De precepto. I

quicumque plus diligit et maiorem com-
placenciam habet in ornatu corporis
sui quam in deo: et omnem sollicitudinem suam
ordinat ad hunc finem quomodo exal-
tari et honorari possit in hoc mundo: et
quomodo placere ei possit in verbis mor-
tibus et gestibus. Contra quod dicit apostolus
Si inquit adhuc mundo placere: christi
seruus non essem. Et hoc etiam patet
per dictum Iohannis qui dicit ut habet
prima Ioh. ij. Nolite diligere mundum
neque ea que in mundo sunt Ideoque qui
hoc preceptum contemnit et diligit mun-
dum: et ei placere appetit inimicus dei con-
stituitur. Unde Iacobi. Amicitia huius
mundi inimica est deo. Ergo etiam de
quolibet superbo dicit Augustinus in epistola
Quem superbum videris: filius diaboli
esse non dubites. Unde etiam Ezechiel
super Iohannem. Superbia in nobis
existente: omnis vita nostra imunda
fit etiam si sobrietatem virginitatem si
ieiunium et orationem et elemosynam et
quocumque alia perfecimus. Hoc etiam
probat Augustinus dicens. Superbia etiam bo-
nis operibus insidiatur ut pereat. Item
cupidus pecunie siue nimis pro deo co-
lit. Unde Innocentius de conditione
vilis humane. Avaritia secundum apostolum
est idolorum servitus. et sicut idolatra ser-
vit simulacro: sic avarus servit thesau-
ro. Nam ille cultum idolatrie libenter
ampliat: et ille cumulum pecunie libenter
augmentat. Item cum omni diligentia co-
lit simulacrum: et ille cum omni cura cu-
stodit thesaurum. Ille spem in idolatria: ille
spem constituit in pecunia. Ille timet mu-
tilare simulacrum: et ille timet minuere
thesaurum. hec ille. Hoc etiam patet ex eo
quod avarus potius delectatur audire de
temporalibus quam de spiritualibus: et liben-
tius videt florem quam sacramentum. et
remotius et libentius vadit ad mundi-
nas quam ad indulgentias Et plura ardua
sustinet pro temporalis lucris que nullo mo-
do sustineret pro deo. Hoc manifeste ap-
paret in illis qui in diebus ferialibus pro
temporalis lucro mane surgunt. sed in die-
bus festis in quibus lucris anime que-
rendum est diu dormiunt et servitium dei
negligunt. Item potius habent corpus suum
inclinatum plus et frequenter ad mun-

dum et raro vel nunquam erectum ad deum
Et secundum dictum christi Matth. vi. Ubi
est cor tuum: ibi et thesaurus tuus erit.
Item gulosus ventrem sine ventris in-
gultum pro deo colit. Unde apostolus.
Quorum deus venter est. Nam hoc est re-
gulare secundum Hieronymum et Augustinum. quod id
quod unusquisque super deum vel equa-
liter deo diligit: quod hoc sibi pro deo pre-
stituit: quod diu sic illud diligit. Sed domi-
nus dicit. Non adorabis deos alienos

Circa quod queritur. utrum sine idolatria
possimus imagines adorare? Respon-
detur breviter quod imago potest conside-
rari dupliciter. Uno modo put est res
quedam puta lignum sculptum vel pictum
et sic non adoramus imagines quia hoc
esset idolatria. Alio modo potest consi-
derari ut est imago et signum alicuius rei:
quia idem est motus quo quis vertitur
in imaginem et in ipsam rem cuius est si-
gnum: ideo etiam eadem adoratione qua
veneramur ipsam imaginem et ipsam re-
m cuius est imago. Item queritur utrum
crux christi in qua pependit debeat ado-
rari adoratione latrice? Respondetur quod
crux illa in qua fuit christus passus po-
test dupliciter considerari. Uno modo
in quantum imago christi extensum in ea:
et sic adoratur eadem adoratione latrice
sicut christus: et sic eam alloquimur si-
cut christum dicentes. O crux que spes
unica. Alio modo in quantum est res qua
dam: sic etiam non potest eadem adora-
tione adorari cum ipso christo: quia ut sic
non pertinet ad personam verbi ut pars
eius. ergo non potest eadem adoratione
adorari cum ipso. Sed alie cruces quia
non sunt in eis christus: adorant ut ima-
go christi: ideo adorantur adoratione la-
tricie. Utrum beata virgo sit adoranda
adoratione latrice? Respondeo quod non cum
tamen beata virgo sit per se quaedam creatura ex-
cellens ei debet honor per se. Utrum alia ado-
ratione adoratur quam filius eius? scilicet non la-
tricie que soli deo debetur. sed adoratione
ipdultie: quia ultra alios sanctos debet
adorari. Ergo invocamus eam dignis-
simam et sanctissimam dei genitricem vir-
ginem virginum: dominam angelorum. et sic de
aliis. Utrum sanctorum reliquie sint ado-
rande. Dicendum quod sanctos dei in res

neratione debemus habere tanq[ue] mem-
bra christi: tanq[ue] dei filios et amicos et in-
tercessores nostros: et iam eorum reliq[ue]as
qualescunq[ue] honore congruo in eorum
memoriam honorare debemus. Et pre-
ci p[ro]p[ter] eorum corpora que fuerunt templu[m]
spiritus sancti et organa per que spiritus
sanctus operatus est. et sunt corpori no-
stro configuranda in gloriam resurrecti-
onis. Unde ipse deus huiusmodi reli-
quias conuenienter honorat in eorum
p[re]sentia miracula faciendo. Unde scien-
dum q[uod] deus solus adorandus est tanq[ue]
largitor omnium bonorum. unde dicim[us]
in oratione. Miserere mei deus s[ecundu]m ma-
gnam misericordiam tuam. Sed sancti
adorandi et inuocandi sunt tanq[ue] medi-
atores et intercessores nostri ut nobis
impetret a deo quod petimus. Ergo di-
cimus in oratione. Sancta maria ora
p[ro] nobis. Sancte Petre. ora p[ro] nob. et
sic de alijs.

De secundo precepto

Non assumes nomen dei tui in va-
num. Exo. xx. Ubi s[ecundu]m Aug. p[ro]hi-
betur iuramentu[m] frivolum et
etiam periurium. uterq[ue] enim et qui p[ro]-
ni bilo iurat: et qui false iurat nome[n] dei
assumit inuani. Sciend[um] q[uod] qui
libet debet sibi cauere ne assuescat iura-
re. Primo ideo: quia qui frequenter iurat
repletur omni iniquitate. Unde Eccli.
xxij. Vir multum iurans replebit in-
iquitate: et non recedet a domo eius pla-
ga. Ergo illi qui solent frequenter iura-
re pessimi homines efficiuntur. et reple-
buntur non solum cum vna iniquita-
te: sed cum omni iniquitate. Secundo
quia ille qui licitum iuramentu[m] facit
ipse quasi laqueu[m] ad collum suu[m] ponit:
iuxta illud Prover. vi. Illaqueatus es
verbis oris tui: et captus p[ro]p[ter] sermoni-
bus. Quando vero licitum iuramentu[m]
transgreditur: ipse laqueo illo quasi p[ro]-
p[ri]js manib[us] se strangulat. Ergo quot
iuramenta etiam licita quis facit: tot la-
queos spiritualiter ad collu[m] sibi ponit.
et q[uo]t[ies] cito vnum debis transgressus fuerit
ita cito seipsu[m] spiritualiter occidit. Ter-
tio ille qui periurat fur et sacrilegus esse
videtur. Coniuncta enim rem alienam

inuito d[omi]no: et cum hoc rem sacra[m]. q[uia] nos
men domini inuani[m] assumit contra p[ro]-
hibitionem illa[m] sibi ac cuiuslibet homini
factam in secundo p[re]cepto ubi dicit. Non
assumes nomen d[omi]ni dei tui inuani. Er-
go contra illud p[re]ceptu[m] sunt rebelles deo
et inobedientes qui siciurant. Quarto
quia talis videtur esse falsarius. hoc eni[m]
patet ex eo: q[uia] si quis sigillo alicuius do-
mini sibi co[m]misso ad confirmandam ali-
quam veritatem vteretur ad aliud co[n]fir-
mandu[m]: ipse falsarius iudicaretur. Sic
cum deus permiserit hominibus ut as-
sumant nome[n] suu[m] ad confirmationes
veritatis: si vtiuntur ad confirmationes
falsitatis: ipsi falsarii sunt: et quo ad deu[m]
exco[m]municati exco[m]municatio[n]e illa que beatur
p[ri]ma ad Corin. xvi. Si quis non amat
d[omi]nu[m] iesu[m] x[pistu]m: anathema sit. Quinto
quia iste q[ui] scienter piurat ipse p[ri]mo
rem alio[rum] peccantiu[m] vult deu[m] inuoluere
in peccato suo. Cu[m] eni[m] iurare s[ecundu]m Aug.
sit deum in testem adducere ad testifica-
du[m] sibi. et s[ecundu]m hoc talis inquantu[m] in se
est vult maius malum facere q[uam] crucifi-
xores eius. Ipsi eni[m] intuleru[n]t x[pistu]m tan-
tum malum pene ipse vult euz inuolue-
re in malum culpe: quod deterius e[st]. Se-
cundo q[uia] deterius videtur esse talis q[ui] q[ui] s[un]t
in inferno. hoc p[ro]p[ter] q[uia] cu[m] in no[m]i[n]e iesu
omne genu flectatur celestiu[m] terrestriu[m]
et inferno[rum]: ut legit ad Phil. ij. Ille ve-
ro q[ui] periurat deterius videtur esse illis
q[ui] s[un]t in inferno: q[uia] nome[n] dei non ve-
retur: sed scienter et pertinaciter per ip[su]m
sanctum nome[n] iurat. imo aliquant[um] vi-
detur esse deterius ipsis demonibus: q[uia]
demonibus terrentur a nomine iesu. Se-
cundo q[uia] sacra scriptura nota[m] diffusa
de iuramentis p[ro]pter magnu[m] periculu[m] p[ro]-
iurij. Unde Matthe. v. Ego aut[em] dico
vobis nolite iurare neq[ue] per celu[m] neq[ue] p[er]
terram. Unde Eccli. xxij. Iurationi no[n]
assuescat os tuu[m]. Multi eni[m] sunt casus
in illa. Unde Aug. in lib. de mendacio
Dico vobis non iurare o[mn]ino ne scilicet
iurando ad facilitatem perueniatur ad
consuetudinem: et consuetudine ex faci-
litate in piurium decidatur. Quia sc[ilicet]
Chrysostomus super Mattheu[m]. Nemo est q[ui]
frequenter iurat q[uam] aliquando piuret. Er-
go d[omi]nus p[ro]hibet nobis signanter in sc[ilicet]

De precepto II

Brecepto dicēs. Non assumes rē. Sciendum q̄ contra hoc preceptum faciūt p̄r. genera hominum. Primi nominātes deum vane et sine causa et timore et ex consuetudine quāuis hoc idem sit verū et licitum quod iurant: tamen peccāt q̄ sic nomen dei sine causa et ratione nominant: vt dicendum per deū cras ibo ad ecclesiam vel ad sermonem: vel per deū cras comedam vel ieiunabo velequitas bo: vel hoc vel illud faciā: et sic de alijs iuramentis vt cōmuniter sic in quottidianis iuramentis ex quadam leuitate vel cursu verborū vel consuetudine factis peccatur venialiter: cum talia iuramēta que sic ex leuitate fiant non sint semper peccata mortalia. Nam sicut dicit Raymundus. Si iuratur in cōmuni locutione et aliquod licitū, sicut fit in iuramentis quottidianis que fiunt sine solempnitate ex cursu verborum ex quadam leuitate et mala consuetudine de re tamen licita: vt per deum cras ibo ad ecclesiā vel comedam: hoc veniale est. Lōcordat Innocentius et etiam Bern. in glo. sup. capitūlo. Sicut nostris. Tamen sciendū q̄ non est cautum sic iurare quāuis verū sit et ex leuitate et consuetudine fiat: quia fm̄ Lbryso. super Mattheū. Nemo est qui frequenter iurat quin aliquando p̄iuret. Secundi qui scienter falsū iurant siue ioco siue serio: mortale est: quia fm̄ beatum Tho. scda scda. q. xcviij. nō excusatur a mortali peccato qui iocose periurat: quia non euitat diuinam irreuerentiam: imo quantū ad aliquid magis auget. Item fm̄ eundem bñm Tho. vt supra: vbi dicit q̄ ille qui ex lapsu lingue iurat: si quidem auertat se iurare et falsum esse quod iurat: non excusatur a peccato mortali: sicut neq̄ a dei contemptu. Si autem hoc non aduertat: tunc non videtur habere intentionem iurandi: et ideo a crimine periurij excusat. ista etiam patent in summa pisanī. p̄iuriū. Quarto ex isto possumus elicere q̄ isti incaute faciunt qui in ioco scienter falsum iurant trufando vel deridendo alios. Item non est bonū aliquibus mulieribus que pueris suis iurant verbis quod tamen factis non intendūt: vt dicendo per deum vel per animam meam

si non tacebis ad plateam te p̄iciā: et sic de alijs. Tertijs sunt qui scienter dolo se et fraudulenter iurant: vt in contractibus primum suum decipiendo vt in rādo rem suam meliorem esse q̄ sit: vel etiam q̄ plus sibi constiterit q̄ fecerit. vel etiam q̄ plus sibi in illa ciuitate soluisse. Item qui in superiori parte ponunt qd bonum est: et in medio miscent illud qd defectuosum est: Et sic iurant q̄ totum sit sic vt superius apparet: et sic proximum suum decipiunt. Et omnes isti tenentur recompensare damnum primum et dupliciter peccant contra deum et primum. Unde Isidorus de summo bono. Qui dolo se iurat dupliciter reus sit: quia nomen dei in uanum sumit: et primum dolo caput. Unde etiam Aug⁹ d̄ verbis apostoli li. sermone. xciiij. Tantum mali habet falsa iuratio q̄ etiam qui lapides colunt timeat falsa iurare per lapides. Tu vero non times deum p̄sentem et deum viuentem. Item etiam quādoq̄ in paruis aliqui deceptorie iurant. verbi gratia vt q̄ habet vendere coclearia in ciuitatibus: vel etiam rustici vitulos vel oues i vilis: qui quandoq̄ multa iuramenta faciunt q̄b⁹ primos suos decipiunt. Et quandoq̄ per talia iuramenta modicu lucrantur: cum tamen quilibet christianus p̄ vno toto regno vel p̄ toto mūdo semel periurare non deberet. Item aliq̄ dicunt q̄ non possunt vendere velemerē nisi iurent: et allegant q̄ si semper veritatem deberent loqui et nō iurare: oportere os mendicare: quod tamen nō est verum: quod patet in p̄s dicēte. Nunq̄ vidi iustum derelictum: nec semen eius querens panem. Ergo qui iustus esset: et deum veraciter p̄ oculis haberet: ipse eum nunquam desereret. Quarti sunt qui iurant per orationem dubiam siue indiscretam: vt cū quis iurat de quo dubitat: et si ex pposito et deliberato animo sic iurat: mortale ē: quia discrimini se exponit talis sic iurans: etiam si postmodum cognouerit q̄ verum fuit quod sic sub dubio ptunc iurauit tamē grauititer peccat: Ergo si vnq̄ sic sub dubio iurasti vel aliquid sub fide tua asseruisti vel affirmasti: d̄ quo tamē certā certitudine non habuisti: confiteri et penitere debes

Quinti sunt qui iurant execrabili-
ter illi qui iurant per inestina dei: vel p
pulmones dei: vel per caput: vel per alia
membra dei. Et talis sic iurans si cleri-
cus est: debet deponi. si laicus fuerit: ana-
themazari. xxij. q. i. Si quis per capil-
lum. Item irreuerenter iurando: ut cum
quis iurat sine causa per quinq; vulne-
ra christi: vel per mortem: vel per sangui-
nem christi. hec enim iuramenta quan-
tumcunq; sint vera: tamen sunt vitanda:
et prohibenda. quia sonant in blasphemiam
et irreuerentiam dei. Magna enim
est dei irreuerentia. preciosa sua vulnera i-
uanum assumere unde nobis tota salus
effluit. Ideo si talia iuramenta ex delib-
eratione fiant sunt mortalia peccata: p-
pter quod etiam in aliquibus terris ta-
lia iuramenta sic sunt restricta q; quicunq;
in talibus offendit: aurem vel lingua
vel digitum perdit. Si autem talia iu-
ramenta fiant ex cursu lingue vel inde-
liberate: tunc sicut Henricus de firmaria
sunt peccata venialia sicut p; zimi motus
infidelitatis. Sed sicut beatum Thomam
secunda secunde. q. xij. Notandum q; blas-
phemia absq; deliberatione et surrepti-
one potest contingere dupliciter. Uno
modo q; unus non aduertit hoc quod
dicit esse blasphemiam: ut cum aliquis
subito ex aliqua passione in verba im-
ginaria prorumpit: quorum significatio-
nem non considerat vel aduertit hoc esse
blasphemiam considerans significata
verborum. Et tunc non excusatur a mor-
tali peccato: sicut nec ille q; ex subito mo-
tu ire aliquem occidit. Ex illo possumus
elicere q; periculose iurant isti blasphe-
mantes: qui ex consuetudine mala sic iurant:
non habentes intentionem se emenda-
di vel dimittendi. Et quandoq; tales a
deo puniuntur in eisdem membris in q;
bus deum blasphemauerunt et creatorem
suum et redemptorem. Et tales blasphe-
matores peiores sunt iudei: quia christum
aliqua iter ignozanter vulnerauerunt et
crucifixerunt. Unde Apo. Si cognos-
uissent nunquam dominum glorie cru-
cifixerunt: licet illa ignorantia eos non ex-
cusauit: quia noluerunt cognoscere ip-
sum esse filium dei. Sed tales blasphe-
mantes sciunt et credunt hunc esse crea-

tozem suum per cuius membra et vulne-
ra sic execrabili ter iurant. ergo ipse chri-
stus non potest pro eis rogare patres si-
cut p; crucifixoribus suis fecit: pendens
in cruce dicens: Pater: ignosce illis q; a
nesciunt quid faciunt. Sed illi blasphe-
matores sciunt et cognoscunt q; contra deum
faciunt: quia eius filium in quantum in
eis est iterum crucifigunt. Unde apostolus ad
Heb. vi. Rursum crucifigentes filium
dei. Item peiores sunt canibus: quia ca-
nis non mordet dominum suum sed ap-
plaudit ei. Sed blasphemus eodem ore
quo vinum bibit et donum dei recipit: deum
blasphemat. Unde ps. Retribuebat mi-
hi mala pro bonis. Et alibi scriptum est
Eccl. xxi. Pasce et potabis ingratos: et
adhuc amara audiet. Virus est q; deus
vix permittit vinum in abundantia cre-
scere: cum tot blasphemie sibi inferuntur
a potatoribus ipsius vini. Item tales
peiores sunt omni creatura: quia omnis
creatura laudat suum creatorem: immo
omnis creatura incitat ad laudandum
deum in continuo suo cursu. Arbores et
herbe se erigendo et crescendo super se erga
creatorem suum. Aues in cantando: sol
in lucendo: et sic de alijs. Sed blasphemus
in illo membro deum inhonorat
in quo cum ipse deus preceteris crea-
turis honorauit: scilicet in lingua. Un-
de Aristoteles in lib. politicorum. Nul-
lum enim animalium naturaliter habet
sermonem nisi homo. Et hanc linguam
homo accepit: ut deum laudaret prece-
teris creaturis irrationabilibus. Item
blasphemia est peccatum diabolicum: q;
est loquela infernalis. Unde Apocaly.
Blasphemaucrunt deum celi pre dolo-
ribus. Ergo tales hic addiscunt deum blas-
phemare: quod est opus damnatorum: ut
in futuro eo melius sciant. Item blasphe-
mus habet linguam diabolicam: q; dia-
bolus loquitur per blasphemos: sicut spi-
ritus sanctus per bonos. Unde Math.
x. Non enim vos estis qui loquimini: sed
spiritus patris vestri qui loquitur in vo-
bis. Sciendum q; aliqui dicunt si non
iurarem: tunc nullus me timeret nec ali-
quis reputaret me aliquid esse: ut ergo ti-
meantur et magis reputentur iurant ut
deum blasphemant. O miser homo ibi

De precepto II

queris honorem ubi inuenies eternam confusionem. Item aliqui licet nō per-
tinaciter blasphemant: tamen sanguinez
et mortem christi frequenter et sine causa
nominant: vt dicendo in vulgari: heil-
ges blut es gar dem also ybel. vel sic. hei-
lige marter wie ist es dir beschehen. et sic
de alijs. Item aliqui iurant et nō no-
minant creatorem: sed creaturas: vt di-
cendo Gocks blut. Contra quos dicit
Aug⁹ de verbis apli sermone. xxiij. Ec-
ce dico charitati vestre q^d qui false iurat
per lapidem periturus est: quis nō audi-
at: tamen eius creatorem in testem acci-
pit. Item Jac. v. Nolite iurare neq^{ue} per
celum neq^{ue} per terram. Item contra eos
dem dicit christus in euāgelio. Ego au-
tem dico vobis: nolite iurare: sed sit ser-
mo vester est: non non. Et per hoc pa-
tet. s. ex verbis xpi q^{ui} reprehensibiles sūt
isti qui toriens iurant: quis pertinaciter
non blasphemant: scilicet nominando
vulnera vel mortem xpi. Sed qui siciu-
rant. s. per deū viūū: vel per deū sanctū
vel per omnes sanctos sine omni causa
et necessitate ex mala consuetudine: tales
merito cogitare deberent dicūz christi.
qui dicit Mathei. xij. De omni verbo
ocioso quod loc. fue. ho. red. zc. Multo
strictius exigitur a nobis ratio de tali-
bus iuramentis. Si autem pponis te
emendare a modo et verba tua simpliciter
fm dicūz euangelij explanare scilicet di-
cendo est est: non non. Et si postmodum
ex lapsu lingue iuras: tunc immediate cō-
teri debes de hoc: et dic vnum aue maria
beate virginis: tunc ipsa impetrabit tibi
gratiam a filio suo vt amplius eo meli⁹
tibi caueas ne recidues. Item quan-
titas huius peccati patet ex pena qua le-
gitur punitum esse hoc peccatum itaz in
nouo q^{ui} in ve. testa. Unde legitur Leui-
ti. xxij. Ecce ingressus filius mulieris
israelitidis quē peperit de viro egyptio
iurgatus est cum viro israelita. Cumq^{ue}
blasphemasset et maledixisset nomen dⁱ
adductus est ad moysen et aaron qui du-
perunt eum ad carcerem donec nosceret
quid iuberet dñs de eo fieri: qui locutus
est ad moysen dicens Educ blasphemū
extra castra: et ponant illi qui audierunt
manus super caput eius: et lapidet eum

populus vniversus: quod et factum est.
Deinde pmulgauit deus legem de pena
blasphemoz dicens: Loquere ad filios
israhel. Homo qui blasphemauerit no-
men dñi: morte moriat ur: lapidibus op-
priet eū omnis multitudo populi. Si
iam omnes blasphematores lapidari
deberent q^{ui} plures iam in mundo essent
Item puniuntur etiam a deo quandoq^{ue}
in presenti vita: et hoc subitanea morte.
Unde refert Gregorius in dialogo q^{uod} q^{ui}
dam ciuis rome tenere dilexit quandam
puerum quinq^{ue} annorum: qui consue-
rat blasphemare nomen domini: statim
quando animo eius aliquid obstiteret
Quadam autem die cum pater eius re-
neret eū in brachijs: clamauit puer: ma-
li et nigri homines veniunt qui me tol-
lere volunt. Qui cum hoc dixisset: nomē
domini blasphemauit et animam reddi-
dit. Si deus in puero quandoq^{ue} qnq^{ue}
annorum vindicauit peccatum istud:
nunquā parceret adultis? **Sexti sūt**
qui plena voluntate disponunt solenni-
ter et manifeste per iurare: et anteq^{ue} peri-
rant videntur perituri censendi: quia de-
us non iudicat ex operibus sed cogita-
tionibus: vt pater. xxiij. q. ij. Ergo si vnq^{ue}
ad iudicium accessisti in illa intentione
q^{uod} perituri voluisti: penitere et confite-
ri debes: quia coram deo piurus es. Ex-
emplum de duobus ciuibz quoz vn⁹
concessit alteri summam pecunie. Sed
postq^{ue} terminus solutionis aduenit: ille
ille simpliciter negauit pecuniam. Qui
perductus ad iudicium: iterum cōstan-
ter negauit: et ei pro pecunia iurare volu-
it. Cumq^{ue} flecteret genua ad iurandum:
obmutuit: et nihil loqui potuit. sed erec-
tus econuerso loquelam recepit. Qui
iterum secunda vice genua flectit et peri-
urare voluit: tunc iterum obmutuit. et sic
manifeste omnibz innotuit q^{uod} periura
re voluit. **Septimū** cum quis iurat se
aliquid facturum quod est illicitū: sicut
verberare proximum: vel vindicare se de
isto quocunq^{ue} modo potest: vel etiam si
bonum quid faciendū esset p deo et ppria
salute vellet facere: vt elemosinam dare
vel aliquem hospitare: et sic iste alijs. Si
ex certa malitia sic iurat: periurat. et pec-
cat sic iurando mortaliter: sed nō peccat

8
contrahendo. Unde Iſido. de ſumo
mo bono. In malis pmiſſis reſcinde ſi
dem: et in turpi voto muta decretum. Si
autem ex abrupto ſic iurauerit: venialis
ter peccat. et in vtroque caſu frangendum
eſt iuramentum tale: quia non peccat fran
gendo: ſed peccauit iurando. et confiteri
tenetur maxime cum ſcienter et expoſito
ſic iurauit: ſed non debet ſoluere. Unde
Iſido. de ſumo bono. Non eſt obſeruan
dum iuramentum quo malum incante
pmititur: vt fornicari vel occidere &c.
Tolerabilius eſt non implere iuramen
tum tale: quam in flagitio ſtabiliter perma
nere. Octauum ſunt qui iurant et iſtru
gunt poſtea. Vtrum autem ille qui cre
ditori iuraſſet ſoluere ad certum terminu
num: hoc ei infringeret ſit cenſendus p
turus. Reſpondeo ſm Hoſti. Si quan
do iurabat credebat ſe non poſſe ſoluere
tunc periurabat. Si vero ab initio ſe cre
debat probabiliter poſſe ſolueres non pui
rabat: et ſi poſtea fecit poſſe ſuum non eſt
periurus. Sed ſi poſtea lapſo termino
poſſet et non perſolueret: periurus eſſet:
extra de dolo et contu. Concordat Tho
mas ſecunda ſecunde. q. lxxxix. Quid graui
ter et multotiens illi medaces delinquent
qui primis ſuis ſuper certum terminu
pmitunt: quod tamen non intendunt
vel ſi intendunt: tamen poſtea poſſe ſuū
non faciunt: et ſic pmiſſum infringunt et
ſolutionem de die in diem contra volū
tatem creditoris producant. Sed tamē
ſciendum quod ſi aliquis pauper alicui cre
ditori pmitteret ſe ſoluturum ſuper cer
tum terminu: et poſſe ſuum faceret: et ſi
pedimentum interueniret quod ſoluere ſu
per terminu non poſſet: tunc tali pau
peri plonatio propter deum concedenda
eſt. Et creditor cum tali charitate com
paſſione poſſet ſibi terminu plongare
quod deus in extremis tempus vite ſue ſibi
prolongaret: et ſic poſſit penitere gloriā
dei pmereri. Ergo multum reprehendi
biles ſunt iſti qui ſuos debitores angu
ſtant termino adueniente: et cum ſine dā
no ipſorum ſolutionem prolongare poſſent
et ab eis extorquerent cum tamen alias li
berer eis ſoluerent ſi poſſent. Et talibus
immifericordibus remittetur eadē men
ſura. Unde Grego. Dei miſericordiam

9
non poteſt pmereri qui miſericors pri
mo non fuerit. Beda ſuper epiſtola Ja
cobi: Sine miſericordia iudicabitur il
le: qui cum facere poſſet: non fecit miſeri
cordiam. Ex quo maiorem quis miſeri
cordiam a domino conſecutus eſt: eo in
iſtius indigenti proximo miſericordi
am denegat. Noni qui compulſus
per metum iurauit ſe aliquid daturum
et huiusmodi non ſoluit: quia talis ſcō
Thomam ſcda ſcde. q. xcviij. Non ex
cuſatur a peccato moralis non implens
quod coacte iurauit. Et Ray. dicit quod ta
lis quantumcumque fuerit metus: nihilomi
nus obligatur dūmodo ſit de re licita. ſe
cus eſt de re illicita. Sed talis ſoluens
quod coacte promiſit poteſt illud repe
tere: et alius coram deo ſemper tenetur reſti
tuere quicquid extorſerat contra deum
ſi ſaltem indulgentiam peccatorum con
ſequi voluerit. Item: quid ſi aliquis ex
impetu iuraſſet illud quod deliberatē
iuraſſet. Reſpondeo ſm Guil. ſeruare te
netur ſi eſt licitum. Decimi qui male
dicta verba pferunt. ſicut iuſores faciūt
maledicendo deo cum non pſperantur:
in ludo taxillorum: qui culpam diaboli
cam retorquent in diuinam innocentia
am. Et ideo deo maledicunt et ſanctis quod
etiam horribile eſt audire. Horum enim
conuictorum particeps ſunt qui talibus
conuictantibus hoſpitiā concedūt: vel
qui veſtimenta ipſorum de luſa diuidūt
vel qui cum ipſis familiariter bibūt: vel
ab eis ſortem luminis recipiūt. Omnes
eum tales ſic maledicentes deo vel ma
tri eius vel ſanctis non poſſunt abſolui
niſi ab episcopo vel ab eius penitentiā
rio. Et maxima debet eis imponi peni
tentia. put dicitur extra de maledicis. ſta
tuimus vbi plura inuenies de hoc i textu
et in glo. Exemplum legitur in mariali
magno. quod puer quidam educatus a ma
tre ſua beatam virginem ſemper deuote
ſe ſalutare et ſalutauiſſe precipue in neceſ
ſitatibus: quod faciendo raptus a ſur
mine cum ceteris pueris ludentibus et ma
ledicentibus. Tandem ſubmerſis om
nibus alijs pueris propter maledictiones
ſuas ipſum ſolum beata virgo ei appare
do mox ſaluauit in ſinu ſuo cum ſuſci
piendo et confortando. Item aliqui etiam

De precepto II

maledicunt creaturis irrationalibus cum ab alijs offenduntur. Et in hoc ostenditur magna stulticia hominum quod brutis animalibus maledicunt: cum tamen non intelligent. Item sanctus Thomas secunda secunde. q. lxxvi. dicit. quod maledicere irrationalibus rebus in quantum sunt creature dei: est peccatum blasphemie. sed maledicere eis secundum se consideratis: hoc est ociosum et vanum et per consequens illicitum. Item aliqui maledicunt proximis suis: et ut frequenter talis maledictio quas quis facit seu dicit proximo super caput ipsius maledicentis reuertitur. Unde Beatus Hieronymus. xxvii. dicit Isaac ad Iacob filium suum. Qui maledixerit tibi: sit ille maledictus. Sic deus ita loquitur de quolibet bono homine: cui iniuste maledicunt. Quia quicquid maledicendo proximo tuo optaveris de hoc tureus eris secundum dei iusticiam. Et deus iusto homini convertit maledictionem in benedictionem. Unde psalmus. Benedicent illi et tu benedices. Matthei. v. Beati estis cum maledixerint vobis homines. Unde Augustinus. Qui iustus est et maledicunt: premium ei pro maledictione redditur. Item maledicere adeo est illicitum quod etiam non est licitum maledicere diabolo. Unde Ecclesiasticus. xxi. Cum maledicit impius diabolum: maledicit ipse animam suam. Cum enim diabolus sit creatura dei: et secundum suum esse bonus: licet in voluntate sit malus peccatum est ei malum optare. Unde legitur cum Michael archangelus cum diabolo disputans altercaretur de corpore Moysi: non est ausus vitium inferre blasphemie. sed dixit imperet tibi dominus quod si Michael archangelus cum diabolo aduersanti blasphemiam dicere noluit: sed modesto sermone eum coercuit: quanto magis hominibus omnis blasphemia est cauenda. Item aliqui maledicunt vxoribus suis. Unde refert Celsarius in dialogo. quod quidam dixit vxori sue: vade in nomine diaboli: et diabolus statim in eam intrauit: et eam grauiter vexauit: de quo vir multum contristatus fuit: et amplius se nunquam vxori nec alicui homini vel alicui creature maledicere permisit. Item aliqui maledicunt proprijs

filijs quos genuerunt. Unde idem Celsarius in dialogo suo narrat de quibusdam parentibus qui habuerunt puerum sepius flentem: cuius ira una vice maledicentes dixerunt: Taceas quod diabolus te habeat. Et diabolus mox arripit puerum cum corpore et anima ab oculis eorum abstulit. Et aliqui sibi ipsis maledicunt propter infirmitatem corporis: vel propter amissionem rerum temporalium: vel etiam propter aliam quamcumque tribulationem et angustiam. Exemplum de clerico quatuor annis infirmo. Qui dixit. Deus tu accepisti mihi corpus: et ego accipio tibi animam: et dabo diabolo. Et dixit: Diabole accipias mihi animam: quod diuino iudicio statim factum est. Item aliqui maledicunt diuine voluntati: ut faciunt isti qui maledicunt aure pluuiam. Exemplum legis in dialogo Celsarii: quod miles quidam tempore messis sicut et ceteri conuicantij sui: cum per aeris intemperiem ad colligendas fruges impediretur: videns a parte occidentali aerem obscurari nubesque oriri dixit. Ecce ibi iterum diabolus ascendit. Uix sermonem finierat: et ecce orta tonitrua filium eius in sinu nutricis percusserunt: ipsa incolumi permanente. Et in alijs eius rebus scilicet segetibus iumentis blasphemus ille est flagellatus: ut disceret decetero non blasphemare. Unde stultum est valde ut homo mortalis cinis et vermis ponat in celum os suum: murmurando contra creatorem suum: reprehendendo eum in factis suis. Queritur utrum maledictio sit peccatum mortale. Respondetur secundum beatum Thomam secunda secunde. q. lxxvi. Maledictio de qua nunc loquimur est per quam nunciatur malum contra aliquem vel imprecando vel optando: Quod quidem secundum se repugnat charitati proximi. ergo est peccatum mortale. Unde. i. Corinth. vi. Neque maledici regnum dei possidebunt. et tanto grauius quanto personam cui maledicimus magis amare et reuereri debemus. Unde Leviticus. xx. Qui maledixerit patri vel matri: morte moriatur. Contingit tamen esse veniale vel propter paruitatem mali: quod quis alteri imprecatur: vel propter affectum

eius qui profert: dum ex leni motu vel ex
ludo vel ex surreptione aliqua talia ver
ba profert: quia peccata verborum ma
xime ex affectu pēlantur. Queritur que
sit pena proferētis maledictionem cōtra
deū. Respondeo. Si quis contra deū
vel aliquem sanctum maxime contra be
atam virginem talia presumpserit: de
bet septem diebus dominicis pre foribz
ecclesie in manifesto esse dum missa dici
tur: ita qd vltima die nec pallium nec cal
ciamenta: sed corrigiam circa collum ha
beat. et qd septem precedentibus septis se
rijs ieiunet in pane et aqua nec ingredi
atur ecclesiam. et in quolibet dierū die
rum tres reficiat pauperes: et si non po
test tres: saltem duos vel vnum. Et si hoc
non potest: illud in penam aliam cōmu
tetur. Et si predicta rennuerit: debet ei i
ter dici ingressus ecclesie: et in obitu debz
carere ecclesiastica sepultura. Sed hec
omnia secundum Boffre. pro tribuna
li fiunt. Ceterum in iudicio anime dis
cretus sacerdos molliat hunc rigorem.

B Undecimi sunt qui iurant per deū
et sanctos: cū hoc obligant se ad aliquā
penam: vt dicendo per deum si hoc non
fecero: vel si hoc non est sic sicut dico itē
hoc accadat mihi vel filijs meis. Vel sic
dicendo. Nunquam per diem vnā vi
uam: vel adhuc hodie moriar. vel sic. nū
q̄ ab oculis tuis viuens discedam si mē
tiar. vel: Deus nunquam miseretur ani
me mee si non fecero quod dico: et sic de
alijs. Et tunc secundum Augustinum:
illa per que sic iurat obligat deo vt hoc
sibi vel illis eueniat si secus est qd dicit: et
satis horribile est se vel suos mēdaciter
sic obligare. Nec etiam homo facilius
se debet obligare etiam in causa vera: q̄
stultum est se sic obligare: maxime si nul
la causa subsit nec vrgēs necessitas. Ex
emplum legitur qd quidam vsurarius i
more compunctus: rogauit duos ami
cos suos vt pecuniam vsurariam quā
eis tradidit restituerent. Et prim⁹ se ob
ligauit hoc facturum sub imprecatione
ignis sacri. Secundus se obligauit sub
imprecatione lepre: qui post obitū istius
vsurarij negligentes in hoc negotio fue
runt: volentes primitus cum ista pecu
nia aliqua lucrari: et postmodum eaz re

stituerē. Et mox in illis infirmitatibz
ambo consumpti sunt prout seipsos ob
ligauerunt. **D**uodecimi cū quis iu
rat qd nolit ludere etiam pro poculento
vel esculento. Et sic secundum Henri
cum de firmaria semper peccat mortali
ter quotienscunqz ludit. Item qui iura
uit non chorizare vel non tabernam in
trare: et sic de alijs: que homo licite po
test iurare: et talia tenetur seruare: et quo
tienscunqz oppositū scienter fecerit: mor
taliter peccat. **T**redecimi qui cū so
lennitate periurium solemnizatum com
mittunt. et hoc est mortaliſſimum pecca
tum. vnde per tres digitos quos ponit
quis super sanctos: significatur qd cor
pus et animam et res siue famam dat in
potestatem diaboli: imo secundū Guil
ludunensem in summa vitiōrum: qui
scienter periurat in primo periurio: ma
num diabolo dat cum qua tangit euan
gelium vel reliquias sanctorū: et donec
ille peniteat pro periurio: man⁹ illa dia
boli est. Et quādo cunqz manu illa se
signat: ipse se signat manu diaboli: et nō
potest penitere vel absolui nisi restituat
illi damnum cui iurauit. Sciendum qd
grauitas vel magnitudo illius peccati
scilicet periurij perpēdi potest ex hoc qd
tale peccatum peius est alijs peccatis: qz
cum alia peccata fugiunt et quasi timent
res sacras: peccatum periurij non timet
eas: sed illis appropinquat. Si aliquis
vult fornicari: si est in ecclesia exit inde.
si est in cimiterio ab eo recedit. Et si est
propinquus ecclesie vel cimiterio: elon
gat se ab eis. Ille vero qui vult periura
re intra ecclesiam si est extra: accedit ad
altare et committit peccatū periurij quā
doqz super altare: quandoqz super euan
gelium: quandoqz super corpus: quod
horrendum est. Mirum est quomodo
terra ipsum non absorbeat: et quomodo
angeli qui corpus christi sunt eum non
perimunt. Item ipse videtur peior dia
bolo. quia diabolus timet res sacras et
qualiter reueretur: quod ille non facit qui
periurat. Item talis quantum in se est
vult maius malum facere christo q̄ cru
cifixores eius. Ipse enim intulerūt chri
sto tantum malum pene Periurus eum
vult inuoluere in malū culpe: quod de

terius est: in hoc quod assumit eum et omnes sanctos in testimonium suae malicie et iniusticie. Quia sicut Thomam secunda secunda. q. lxxix. Jurare est deum testem invocare. Et sicut Augustinus: Jurare est deum in testem adducere: quod idem est. Secundo quia gravitas periurii pendendi potest ex austeritate penitentie: quia sicut canones pro periurio manifesto et solennizato debet imponi penitentia septennis. Tamen Raymundus dicit quod in spectro modo periurii vel qualitate persone: et ceteris circumstantiis vel maior vel minor penitentia est imponenda. Et concordat Hostius. Tercio patet quod ex eo quod secundum Hostium hoc crimen in penitentia comparatur homicidio voluntario. Quarto patet ex eo quod periurus infamis efficitur nec postea quantumcumque peniteat in testimonium recipit: extra de testi. Quinto est pena que inflicta est etiam in presenti a deo super periueros. Unde legitur quod quidam de canis ecclesie coloniensis quinquaginta marcas auri de pecunia sue ecclesie fratri suo carnalimiserit: mutuando: quo decano mortuo canonicus debitum repetit: et quod super hoc non habebant testes. Ille pertinaciter debitum negavit: quod cum iuramento firmavit: quod rediens domum in media via remansit: is mobilis ita quod nec ante nec retro poterat se movere: et similiter factus fuerat mutus. ideo in corde suo vouit quod ad locum periurii rediret: et suam maliciam manifeste diceret et restituere ecclesie pecuniam detentam iniuste: et sic penitentia ductus liberatus est. Et aliud exemplum legitur quod quidam super sepulchro sancti Patricii mar tyris periuravit: et mortui manum retrahere non potuit: et sic omnibus malitiarum iniusticia sua innotuit. Queritur quare per euangelium et reliquias sanctorum iuramentum. Respondetur sicut Thomam secunda secunda. q. lxxix. De iuramento principaliter refertur ad ipsum deum cuius testimonium invocatur. Secundario autem assumunt aliquae res non sicut se: sed quantum in eis divina veritas manifestatur: sic iuramus per euangelium et per eum cuius veritas in euangelio manifestatur: et per sanctos qui hanc veritatem crediderunt et servaverunt. Quartidecimi qui recipit vel cogitat aliquem false iurare et sic recipit frivole iuramentum ab illo peccat mort

taliter. Ratio est: quia qui compellit alium ad iurandum et scit eum false iurare vincit homicidam: et committit duplex homicidium. quia ille occidit corpus: et ille animam. imo duas animas illius. scilicet qui iurat fallum et suam ipsius qui recipit: ut patet per patrum. q. v. ille. et c. qui exigit. In hoc concordat Henricus de fir. in expositione secundi precepti. Sciendum quod si quis diceret: existis sequeretur quod nullus posset alium cogere ad sibi solvendum si nullus deberet accipere aliquod iuramentum. Respondetur quod ad iudicium potest eum citare et iusticiam ab eo exigere. et si tibi negaverit quod potest ipse scire si recepturus es iuramentum ab eo vel non. quod secundum Aristoteli primo per amorem. De futuris contingentibus non est determinata veritas. Quia autem consideras quod aliter esse non potest et nihil potest tibi amplius fieri nisi iuramentum: quod ergo iuvante illud iuramentum quod sic frivole ab eo recipis: nonne una mensura vini valeret plus tibi quam tale iuramentum periurii? Ergo quoniam oino vult iurare tunc interrogat creditor ut coherer fieri solet: ut velit eum supportare de iuramento. Etiam quicquid a bonis hominibus sit petitio ut eum supportatum habeant. Tunc offer hoc deo in patientia cordis tui quod ille tibi solvere tenetur: et ex fraterna charitate ora deum pro eo: et erit tibi meritorium. Sed si diceret ex hoc sequeretur confusio mea quod crederent me homines iniuste agere cum ab eo iuramentum nolles accipere. Respondetur quod propter malos homines qui ut frequenter malum iudicant: non debes deum offendere et animam tuam perdere sic recipiendo scilicet ter falsum iuramentum ab eo. Quia secundum Chrysostomum super Mattheum. Dis hominem sicut se estimat alter: fornicarius neminem putat esse castum. Castus de fornicatione non facile suspicatur. Superbus neminem humilem putat. Humilis neminem putat superbum. propter tales ergo non debes deum offendere. Sciendum quod si unus malus propterea quod non recipis iuramentum de te malum iudicat tunc sex vel octo converso de te bonum iudicant. et te propterea commendant apud homines et deum quod deum et animam tuam in hoc honorasti: et eum a iuramento falso supportasti: sicut mali ex omnibus malum iudicant: sic boni bonum. Unde Chrysostomus super Mattheum. Sicut

difficile est aliquem suspicari malum qui bonus est: sic est difficile aliquem suspicari bonum qui malus est. Unde etiam Greg⁹ in homelia. Quantum vos in bono perficitis: tantum etiam bona de alijs sentitis. Sciendum tamen quod exigens iuramentum si est persona publica: ut puta iudex non peccat: quia tenetur ex ordine iuris recipere iuramentum siue sit verum siue falsum. Item quia ipsa persona publica non videtur exigere iuramentum sed ille ad cuius instantiam erigit: quod autem deo displicet recipere iuramentum scienter falsum patet in hoc exemplo.

Legitur quod quidam bonus homo citavit quendam ad iudicium propter aliquam summam pecunie: ille instantiter negavit: et se ad iuramentum exhibuit: quod alius ab eo accepit licet sciret eum falsum iurare scienter. **D**ox sequenti nocte raptus ad iudicium dei: vidit Christum sedere in sede maiestatis sue exigentem ab eo rationem de anima illius qui iuravit: et de anima sua propria qui cognovit ambas esse damnandas. Tunc iudex quesivit cur iuramentum ab alio receperisset. Et ille: quia mihi meum negavit. Et iudex. Nonne debuisti potius perdere talem substantiam quam ipsius animam et tuam? Nonne anima melior est quam omnis temporalis substantia? Tunc iudex fecit eum flagellari. Qui vigilans omnia que sibi acciderant: enarrauit. Et in signum huius plagas in corpore et in dorso suo ostendit: quod nullo modo potuit sanari donec penituit: et deus sibi illud peccatum indulxit. **Q**ueritur in quibus casibus potest quis iurare et etiam iuramentum recipere ab alio sine peccato? Respondetur. Primo cum aliqui bus suadetur aliquod bonum quod est eis utile: et non credunt verbo simpliciter: conceditur nobis iurare. xxij. q. i. non est contra. Unde Isidorus. Plerumque sine iuramento loqui disponimus. sed incredulitate eorum qui non credunt quod dicimus iurare compellimur. Secundo potest etiam quis innocentiam suam purgare iuramento cum mendaciter a malis informatus est et iniuste. Et in hoc casu debet sibi credi nisi contrarius per testes posset convinci. Tercio ad confir-

mationem debitorum ut cum quis non habet fideiussorem ponere: et alias non lunt sibi credere: tunc potest iurare se vel le in tali termino solvere: et sic intendit et suum posse facit: nec peccat iurans nec etiam recipiens iuramentum. **A**ug⁹ de Augustinus de verbis apostoli Ieremone. xxij. Qui erigit iuramentum sine scit alium falsum iuraturum: et dicit iuram mihi ut ei fides fiat: non audeo dicere peccatum: tamen humana temptatio est. Quarto ad dubietatis remotionem ut ipsi pro re litigiosa iurentur. verbi gratia. Si duo pro re aliqua simul litigarent: et alicui certe constaret quomodo se totum factum haberet: tunc talis sine omni peccato posset iurare: et certitudinem illius dubij enarraret sic a litigio illi cessarent. Quinto ad promittendum obedientiam suis superioribus vel fidelitatem suis prelati: vel etiam alicui communitati: vel ex parte officij vel alijs de causis licitis. Tamen sciendum quod qui propter officium: quod a prelati vel a consilio civitatis committitur: si intendit sic facere ut iurat non est periurus. Sed valde sollicitus esse debet quod illud quod iuravit et promissit: ut hoc secundum exigentiam iuramenti ad effectum producat. Alias si fraudem faceret exequendo hoc quod in iurando promissit toties periurus efficeretur quoties hoc scienter transgrediretur. Ergo valde magnum et terribile est sic aliquid recipere super iuramentum: quia talis animam suam preciosam ponit pro pignore. Si autem pro aliquo negotio ut mechanici iurant: vel aliquo officio ut ceteri officiales: et hoc in principio non intendit exequi ut iuramentum erigit: sed propter lucrum et affectum acquirendum iurat. ipso facto sic iurando est periurus. et quotienscumque postmodum ita iuramentum transgreditur: toties mortaliter peccat. Quot iuramenta contingunt que iurantes adimplere non intendunt. Et qui scienter dant occasionem talibus transgrediendi sua iuramenta: vel eos propter suum lucrum ad talia inducunt reiecti in peccatis illorum: et deus graviter offendit quia plus debent diligere salutem proximorum quam proprium lucrum vel commodum

De precepto. II

15 ² Quindecimi qui votum deo factum transgrediuntur. Unde ad maiorem eius evidentiam circa votum principali ter septem sunt notanda. Primo quid sit votum: et quod et quot requiruntur ad votum. Respondeo secundum Henricum de firmaria. Votum est spontanea promissio cum deliberatione et obligatione firmata. vel sic. Votum est conceptio melioris propositi cum deliberatione firmata. ergo patet quod ad votum tria requiruntur. Primum est propositum voluntatis: quod debet fieri ex animi libertate: non autem ex coacta necessitate. Ex quo patet. si aliquis cogatur metu cadente in constantem virum ad aliquid vouendum: non tenetur exolvere. Similiter si parentes vel cognati alicuius vouerunt aliquod votum pro aliquo eo ignorante ipse post modum potest hoc acceptare vel non. quia votum debet fieri ex animi libertate. Et hoc est primum quod requiritur ad votum. Secundum est deliberatio voluntatis: quia si aliquis subito aliquod bonum concipiat: non obligatur ex voti necessitate ad seruandum. sed solum ex quadam decencia et congruitate inquantum diuinis et bonis instinctibus non est resistendum. Tertium est quod votum sit de re bona: aliter non obligat dicente Iste. in libro de summo bono. In malis promissis rescinde fidem: et in turpi voto mutetur decretum. et xxij. q. viij. Idem in eodem libro: Quod incaute vouisti ne facias.

Sciendum quod votum licitum semper obligat ad seruandum si vouens sit sui iuris. quia eius transgressio est mortale peccatum: exceptis quattuor casibus. Primus est si aliquis vouit sub conditione: non tenetur exolvere votum: puta si aliquis vouit beate virginis ieiunare si sanetur: talis si non sanatur in tempore prefixo: non obligatur ad solutionem voti: et sic de alijs. Secundus si accedit dispensatio eius qui dispensare potest in voto: quod tamen nunquam fieri deberet nisi in eque bonum vel in melius commutaretur. Queritur quis potest in votis dispensare: vel vota commutare. Respondeo secundum Raymundum diocesanum episcopus potest suis subditis omnia vota commutare. vel etiam cum eis dispensa-

re exceptis quattuor votis. Primus est votum continentie quia cum vir aut nux non possit aliquid melius inueniri in quo commutetur. ut patet Ecclesiastici. xvi. Non est condigna ponderatio anime continentis. ergo etc. Secundum est terre sancte: scilicet pugnaudo pro fide christiana. Tertium est votum visitandi limina apostolorum petri et pauli. Quartum votum visitandi liminaria beati Jacobi. in his solum papa potest dispensare: et ita fuerat curia. Alia vero vota possunt episcopi commutare et aliquando in voto dispensare: nam quandoque absolute determinatur aliquod votum non esse seruandum dicitur esse dispensatio voti. Verbi gratia. si illud quod vouetur esset malum vel inutile vel maioris boni impedimentum quod est contra rationem: eius quod cadit sub voto. Quia secundum Thomam: votum debet esse melioris boni. Et ideo in tali casu necesse est quod determinetur votum non esse seruandum: et hoc dicitur dispensatio voti. Sed commutatio voti dicitur quando per hoc voto quod seruandum erat aliquid aliud imponitur. Unde minus est vota commutare quam in votis dispensare. vtrumque tamen in auctoritate prelatorum ecclesie consistit. Pro quo sciendum quod ad dispensandum vel vota commutanda duo requiruntur scilicet auctoritas et causa siue necessitas. Sed que est causa sufficiens in dispensando de votis. Respondeo secundum Albertum. Sufficiens causa est paupertas ut si vouit ieiunium et mendicans non inuenit in una hora quod ei sufficiat. Similiter et infirmitas: ut si vouit abstinentiam a vino et a carnibus et incurrit languorem: et in talibus potest fieri dispensatio. Tertius casus est si impotentia et impossibilitas accedat. Nam quicquid votum seruandum impediret si presens esset hoc ipsum superueniens voto facto obligationem aufert. Vnde si aliquid possibile sit dum vouetur: postea fiat impossibile: tollit obligationem prout ad hoc: puta si aliquis diues vouit edificare ecclesiam: postea paupertate superueniente perficere non potest non obligatur. Hoc tamen sicut intelligendo secundum Henricum de fir. si factum est omnino impotens: absolutus est a toto. Si autem sit impotens in preterita quod totum perficere non possit: tunc rema-

ner soluz ligatus ad illud qđ potest ⁊ ad aliud non. Quartus casus est si vouens non sit sui iuris: quia quicūq; subest potestati aliene non potest aliquid vouere quod illum cui subest a debito subiectiōnis impediat. Unde seruus qui subest dño non potest vouere quicūq; quod pōt eum impedire a seruitio dñi sui: ⁊ sic de alijs subditis. Tercio notandum qđ votum est duplex. scilicet solenne ⁊ simplex. Et vtriusq; transgressor fm Thomam secundūda secunde. q. lxxxvii. peccat mortaliter. Quidam grauius peccant frāgendō votum solenne. dñs. lxxvii. Si vir. Et votum solenne dicitur quod fit per susceptionem sacri ordinis: vel per professionem exp̃ssam vel tacitam faciam alicui de religionibus approbatis. Simplex votum est de non contrahendo vel castitatem seruando: ⁊ huiusmodi. Et quanto manifestius est emissum tanto maior penitentia debetur transgressori. Loquēdo de voto simplici: tunc sciendum secūduz Henricū de firmaria qđ peccat mortaliter qui post simplex votum continētie contrahit matrimonium. Tuz quia facit contra preceptum diuinū quo dicitur: *Vouete ⁊ reddite.* Tum quia i foro conscientie ⁊ apud deum tantum obligat quantum solenne simplex votum. Ex quo euidenter patet quam p̃bane faciunt qui vtrūq; consilium ⁊ licentia aliorum quas personas post votum simplex contrahere matrimonium: qui peccant tripliciter. Primo qđ suo consilio impellit aliam virginem ad peccatum mortale scilicet transgrediendo votum: quia quicūq; dat consilium vel auxilium vel fauorem ad aliquid quod est peccatū mortale erit particeps illius peccati. Unde Aug⁹ super Iohannem. Homicida diabolus dicitur non qđ gladio armat⁹ vel ferro cinctus ad hominem venit. sed qđ malum verbum seminauit. Noli ergo te non putare homicidam quando proximo tuo mala psuades. Scđo qđ per personam illam maximo piculo exponit cum fm certiore opinionē nunq̃ possit petere debitū sine peccato. vnde lxx petere nō debeat: reddere tamen tenet. Tercio qđ xpm sponsū ill⁹ virginis grauit⁹ offendit: qui dat consiliū vel auxiliū talib⁹ ad

contrahendū matrimonium. Hoc p̃: qđ tales virgines post votū continentie spūnt xpm: quē p̃mitus p̃ omnibus viris sibi elegerunt. Qđ nō est modica irreuerētia ipsi xpo qđ p̃ eo elegit vnū aliū sponsū qđ est minus pulcher: min⁹ bonus: minus dulcis: min⁹ diues: ⁊ sic de alijs. Item ppter voluptatē breuem sue misere carnis derelinquit dulcedine ⁊ celestis gaudiū: ⁊ ipsum deū qui ē deus tot⁹ ⁊ solatiōis ⁊ ois dulcedinis. Insup ppter societatem talis mortalis spōsi p̃uat se societate bēmarie virginis ⁊ oīum sanctorū ⁊ oīum angelorū vniuersaliter oīum electorū i celo existentū. Insup ppter talē sponsū damnat secū corpe ⁊ aīa: ⁊ associat se ad societate oīum dānatorū: ⁊ oīum demonū qđ sūt in inferno si sic moriē. Ex p̃missione dīna qñq; talis virgo venit ad amaritudinem vbi quesiuit carnis delectationē. Quia forte hēbit vix iracundū quēa pcutiet ⁊ multis afflictionib⁹ affliget. Itē sciendū qđ nunq̃ talis sciētē deberet sibi talē desposare: qđ qui recipit psonam alterius contra voluntatē eius talē p̃ graui⁹ offendit. Sic ⁊ ille xpm graui⁹ offendit: qui ei⁹ sponsam sibi assumit: ⁊ ideo qñq; sequit⁹ hoc malū qđ nunq̃ bñ viuūt nec bñ habebūt: nec i corpore nec in aīa: nec etiam in rebus sp̃alibus. qđ sibi mutuo discordant ⁊ diabolice simul viuunt. Quarto queritur vtrū vouens teneat statim votū adimplere. Respon⁹ deo fm Guil. Si votum est absolutū: tenetur statim: cū potest adimplere nisi in vouendo aliud habuerit in mente scilicet qđ super illam diem vel illum terminum voluit adimplere: ⁊ tunc poterit vsq; ad illū terminū p̃fixū licite expectare: sed non vltra. Et dñs Deutero. lxxii. Euz votum voueris domino deo tuo nō tardabis illud reddere: quia requireret illud dominus deus tuus: ⁊ si morat⁹ fueris: reputabitur tibi in peccatum. Hoc bene illi non aduertunt qui votum suū qđ deo vel beate Marie virginī vel sanctis eius vouerunt vsq; ad decem vel ad viginti ānos protrahunt: ⁊ super illos iradei quandoq; etiam in presenti vita desciunt. Exemplum legitur qđ fuit quidam homo litteratus multorū vicioz seruus: qui cum a quodam priore āmo

De precepto. II

nitus fuisset frequenter ut seculo renun-
ciaret et vitam suam emendaret: et cum fre-
quenter se hoc facere promississet et promif-
sum non adimpleret: incepit subito gra-
uiter infirmari. Qui cum misisset pro-
pre et veniens ad eum admoneret eum ut
promissum adimpleret subito clamare ce-
pit. O pater ora pro me: quia duo vrsi
veniunt ad deu orandum me. Qui ora-
tionibus eius liberatus non curauit pro-
missum adimplere. Et mox iterum cla-
mare cepit: ecce ignis occupat me ad de-
uorandum: et iterum petit orare pro se. Et
ignis per orationem euauit: et hic iterum
liberatus est: et promissum adhuc adim-
plere contempsit quasi desperando: ad
dei iudicium raptus audiuit perferre sen-
tentiam contra se de malis suis: et a rap-
tu iterum subito rediens reculit coram
omnibus visa et audita: et quod ab eo esset pro-
pensa omnis spes salutis. Et addidit. Ecce
adsunt duo demones portantes vnam
maximam sartagine[m] ut frigar in ea in
eternum. Et tunc clamare cepit. Uere
mihi: quia votum meum non adimple-
ui et dedeo et de salute anime mee nihil
curavi. Ideo sententia ire dei placata est
contra me. Qui cum hec diceret vna gut-
ta de sartagine cecidit super manum eius
que usque ad ossa omnibus videntibus cum de-
uorauit. Et ipse tunc ait. Nunc credite:
ecce me demones in sartagine[m] proijci-
unt: et hec dicens: expirauit infelicitur.

Quinto queritur de votis que fiunt in
angustiis: an obligent. Respondeo secundum
Basil. mulieres in partu vouentes: vel
quicumque alij in angustia constituti si ha-
beant deliberatam intentionem obligati
esse: obligati sunt. Secus est subito et in-
deliberate. Sexto videndum est qui
possint vouere: et qui non. Circa quod
queritur: Utrum pueri possint vouere?
Respondeo secundum beatum Thomam secun-
da secunde. q. lxxxviii. Pueri ante annos
pubertatis duplici ratione vouere non
possunt. Primo quia ut in pluribus pa-
tiuntur rationis defectum: hoc tamen
contingit in aliquibus accelerari. Secun-
do quia sunt in potestate parentum
vel tutorum qui sunt eis loco parentum:
et ideo eorum vota non habent effectum.
Ille autem filius qui venit ad annos

pubertatis est quidem sue potestatis quan-
tum ad ea que pertinent ad suam perso-
nam: puta quod per votum obliget se in re-
ligionem: vel quod matrimonium contra-
hat. Et idem est de filia que est in domo
patris. Utrum religiosus possit voue-
re? Respondeo secundum beatum Thomam
ubi supra. Cum nullum tempus excep-
tum sit in quo prelati non possint sub-
ditum circa aliquid occupare: ideo nullum
votum religiosi firmum est sine con-
sensu prelati. quia nouum est sue potestatis.
Unde et secundum Raymundum. Si uenerit non
debet exequi sine licentia prelati: ne forte
super hoc alij scandalizarentur si con-
traria consuetudines voluerit excedere: vel
ne detur occasio euagandi. Item queri-
tur utrum prelati possint absolvere re-
ligiosos a votis factis ante ingressum.
Respondeo secundum Thomam et Ray. Ipsa
religio in ipso primo ingressu soluit huius-
modi vota. Addit tamen beatus Tho-
mas in quodlibet quod cum obedientia sit
maximum votorum p[ro] omni voto suffi-
cientissime recompensat. Et quia ingre-
diens religionem nihil ibi potest retine-
re proprie voluntatis. nullum ergo vo-
tum propria voluntate factum retinere
oportet. Sed statim illud debet ostende-
re patri monasterij et se eius subicere vo-
luntati. Septimo queritur utrum al-
ter coniugatorum possit se obligare vo-
to ingredi religionem sine alio. Respon-
deo si non interuenit copula carnalis:
potest alter vouere et ingredi religionem
inuito alio. Sed postquam interuenit car-
nalis copula: tunc unus sine consensu al-
terius non potest. Item queritur utrum
uxor vouere possit. Respondeo quod non
sine consensu viri: maxime in his votis
que sine scandalo viri perfici non pos-
sunt. Tamen si uxores emisserunt votum
abstinentie peregrinationis vel continen-
tie: vel etiam de mane surgendo: vel quod-
cumque aliud non debet auctoritate sua co-
trauenire. sed viri possunt irritare talia vota
etiam si ante matrimonium pertractum emi-
serant talia vota. sicut iunando: peregrinando
mane surgendo. et mulier tenet in hoc sequi
virum et ei consentire. Sciendum tamen
quod vir sola illa vota reuocare potest: que
ipsa implere non potest sine scandalo ipsius

vir: sicut ieiunare: pegrinare: mane sur-
gere: et ire ad matutinas: et huiusmodi.
Alia vero vota non: vi si vouerit quod da-
ret aliquid de proprio ubi est consuetudo quod
mulier habere potest bona parafernalia vel
si vouerit orationem aliquam et huiusmodi.
Item queritur utrum in votis confici-
endis vel dimittendis vxor et vir ad pa-
ria iudicentur. Respondeo secundum Raymū-
dum. quantum ad votum continentie secundum
omnes doctores vir et mulier ad paria
iudicantur. In voto autem abstinentie
dicunt quidam quod cum vir sit caput mu-
lieris: potest tale votum facere inuita vxo-
re. Quod tamen intelligendum est secundum
Dugonem nisi per tale votum fieret per-
iudicium vxori de debito reddendo quod
per iura videtur satis probabile. In voto
autem peregrinationis dicendum quod neu-
ter coniugum potest alio inuito facere.
Fallit tamen hoc in voto hierosolymi-
tano: quia in fauore terre sancte et fidei
christiane potest vir sine consensu vxo-
ris facere hoc votum et implere. Vxor ta-
men ut consentiat est attentius monen-
da. Innocentius dicit quod preter votum
ultra marinum neuter coniugum pere-
grinari potest sine consensu alterius imo
si aliquando consenserit potest reuocare
relicet peccet. Nec Innocentius. Et nota
exemplum terribile de illis qui non per-
solvunt vota sua sed suscipiunt dispen-
sationem false et sine causa. Legitur quod
in diocesi traiectionis erat quidam rusti-
cus usurarius qui tempore predicationis
sancte crucis crucem accepit et postea cru-
cem et votum redemit quinq; libris et cir-
cumuenit dolo dispensatorem cum pos-
set dedisse. xl. libras. Ille sedebat quidam
die in taberna dicens alijs qui vota sua
persoluerunt. Vos stolidi transibitis
mare super periculo vite vestre et expen-
ditis substantiam vestram: ego autem re-
demi quinq; libris votum meum. Et cum
domi maneam similem mercedem vo-
bis habeo. Et sic iactabat se de dolo et
fraude sua. Nocte autem quadam cum
iaceret cum vxore sua audiuit in molen-
dino suo quod erat domui contiguum
motum quasi molentis rote. Et dixit pue-
ro suo. Vade et vide quid sit in molendi-
no: puer iuit. et redijt bonore percussus.

Lui dicens. Quid est tibi? Et ille
horror inuasit me in hostio molendini et
compelleret me redire. Et ille. Etiam si
diabolus ibi sit: ego ibo et videbo. Inie-
cta toga scapulis venit ad molendinum
Erat enim nudus: hostium aperuit et in-
trospectit: et vidit duos equos nigerri-
mos: et virum nigrum stantem iuxta e-
quos nigras: qui dicebat ad rusticum. fe-
stina: ascende equum istum qui propter te ad-
ductus est. Ille expauit. At ille. Quid
tardas. pice vestem tuam et veni. Erat
enim vesti eius crux affixa. Ille despera-
tus ex virtute vocis diabolice reiecit ve-
ste equum ascendit: et vir ascendit alterum
equum. Et statim deductus est ad diuer-
sa loca penarum ubi ille miser vidit pa-
trem et matrem torqueri propter res iniu-
stas quas possiderunt et sibi hereditario
iure reliquerunt. Insuper et alios multi-
rimos ibi vidit: quos cognouit et vidit
ibi quendam militem insidentem vac-
ce furenti querso corpore ita ut dorsum
haberet ad cornua vacce que huc illuc
que discurrebat: accrebris ictibus dorsum
militis cruciabat. Et cum quereretur ru-
sticus: quare illam penam sustineret? Res-
pondit vaccam istam rapui sine miseri-
cordia cuiusdam vidue: et ideo oportet me
hanc penam sine misericordia ab ea tol-
lerare. Offensa est ei ibi sedes ignea et di-
ctum est ei: modo reuertere ad domum tu-
am. et post tres dies reuertaris ad locum
istum et mercedem accipies in ista sede.
Mox a demone reductus seminiuus et
inuentus est in molendino ab vxore et fa-
milia. Et conuocatis cognatis et amicis
suis dixit omnia que ei acciderant et que
viderat quasi sub desperatione. Vocat
est sacerdos qui cum eum amoneret ad con-
tritionem et confessionem. Respondit.
Quid posunt verba ista? non possum con-
teri: superfluum video confiteri. et video
quid me dispositum sit necessarium: esse
impleri. Sicque miser ille sine sacramen-
to ecclesie defunctus est.

De tercio precepto.

Ememento ut diem sabbati sancti
fices. Hoc preceptum refertur ad
spiritum sancti bonitatem sicut se-
cundum ad filij veritatem: et primus ad

De precepto III

patris potestatem. Decet enim hominē per effectum deuotionis hac die tota liter quiescere deo: ita quod si homo quicquid in orationibus vel etiam bonis operibus per totam septimanam neglexit hoc recuperet in ista die. **A** Unde ad eundem tiam huius precepti queritur quare sabbati dies fuerit translata in dominicam. Ad quod dicendum quod hoc conuenit rationi. Primo ob memoriam beneficii dominice incarnationis. Quia sicut die dominica mundus fuit creatus: sic eodem die fuit per mysterium incarnationis re-creatus. Et hoc beneficium dignissime in memoria iugiter est habendum. quia per hoc deus summam charitatem exhibuit: dicente apostolo. Propter nimiam charitatem qua dilexit nos deus filium suum misit. Ex maxima enim charitate processit quod uerbum eternum fieri et nasci homo uoluit: ut nos deificaret et ut hominem abiectum ineffabiliter exaltaret. et ut hominem mendicum thesauro diuinitatis locupletaret. Unde Augustinus super canonicam primam Iohannis. Amavit te dominus et fecit se propter te hominem: deus subiecit se et exaltauit te. in claritate se et suscepit te. Et inaniuit semetipsum: et impleuit te diuinitate. descendit usque ad te: ut tu descenderes usque ad eum.

Secundo propter memoriam beneficii resurrectionis que fuit dominica die facta: et que est causa exemplar nostre resurrectionis. Nam illa die contulit nobis tria bona. Primo: quia mortem nostram destruxit et eam in seipso occiso occidit. Nam secundum Augustinum. Dignum erat ut quia diabolus christum in nocenter peremit potestatem perderet eos quos sua calliditate deuictos tenebat.

Secundo quia naturam humanam uel immortalitatis induit cum immortalis et impassibilis resurrexit. Tertio quia timorem mortis abstulit quoniam per suam resurrectionem de eterna beatitudine nos assecurauit: cum certum sit quod membra sequi debeant ubi caput suum processit. Unde Gregorius in homelia psalmi. Filius dei factus homo apparuit in carne: mori dignatus est ex uoluntate: resurrexit ex potestate: et ostendit exemplo quod nobis promisit in primo. Si igitur membra nostri

redemptoris sumus: presumamus in nobis quod iam gestum constat in capite. Tertio ne videamur iudaizare diem sabbati more iudeorum obseruando. Quia secundum Hosti. In sabbatis maxime operari debemus ne iudaizare videamur. Quarto propter dignitatem diei dominice. **B** Scien- dum quod duodecim dignitates diei dominice inueniuntur in scriptura. Prima quia illa die celum et terram et angelos deus creauit. Secunda eadem die stetit arca noe post diluuium super montes armenie. Tertia quia eadem die eripuit dominus populum suum de egypto in manu forti: et brachio excelso. Quarta quia eadem die pluebat primitus manna de celo in escam filiorum israel adhuc existentibus in deserto. Quinta quia eadem die christus natus est de maria uirgine. Sexta eadem die christus baptizatus est a Iohanne. Septima eadem die conuertit aquam in uinum in nuptiis: quod fuit initium signorum que fecit in conspectu discipulorum. Octaua eadem die satiavit quinque milia hominum de quinque panibus et duobus piscibus. Nona quia eadem die honorificatus est dominus cum palmis. scilicet die palmarum. Decima quia eadem die resurrexit a mortuis. Undecima quia eadem die misit spiritum sanctum apostolis. Duodecima quia eadem die erit dies iudicii ut plures opinantur. sed tamen certitudinaliter nemo scit nisi solus deus. Ergo honorifice honorare et celebrare debemus hanc diem si non sit eadem in numero: sed tamen eadem in specie intelligere debemus ut patet cuilibet intuenti. Unde Ius canonicum. Constat diem dominicum inter festas et precipuas festiuitates contineri. ergo dicitur Exodi. xx. Vemento ut diem sabbati sanctifices. id est summo studio illam diem honores: nihil. scilicet operis corporalis in eo faciendo quod possit impedire quietem mentis in deo. Pro quo sciendum quod illud preceptum contingit octo modis transgredi. **E** Primo modo manualiter operando: quod prohibitum est a deo. Unde Exodi dicitur. xx. Non facies in eo omne opus. Ex quo patet quod sabbatum violat: mortaliter peccat. excusat tamen quis a mortali peccato in quattuor casibus. Primo propter laboris vel ope-

ris modicitatem: puta si labor tam mo/
dicus sit q̄ quietem mētis impedire nō
possit i deo: quia solus ille labor qui tur/
bat quietem animi z spiritus libertatem
causat mortale peccatum. Secundo p̄/
pter laboris necessitatem: que tanta de/
bet esse vt labor operis sine rei periculo
p̄ueniri vel differri non possit sicut con/
tingit in messibus p̄pter incursum hostiū
Veleiam fm Buil. Si iacentibus se/
getibus in agro aut feno in pratis: imi/
neat tempestas possunt inderemoueri
Item non videntur peccare mortaliter
p̄incerz z carnifices qui p̄parant victu/
alia vt sequenti die vendant: si prius nō
poterant comode p̄parare aut p̄parata
seruare. Et si contingit in vindemijs p̄/
pter frigus z in captura allecum que so/
lum sit tempore determinato: in talibus
enim excusat necessitas que legem non
habet vt patet extra de consue. Tercio
p̄pter cordis pietatem: quia bene licet p̄/
pter deum arare z agruz pauperis semi/
nare: Vel ducere religiosis ligna z alijs
miserabilibus personis. Quarto p̄pter
publicam vsilitatem puta laborare p̄ pō/
te vel p̄ via sine ecclesia repanda. Scien/
dum tamen q̄ wilhelmus dicit q̄ non
credit q̄ diebus dñicis aut maioribz fe/
stinitatibus liceat huiusmodi labores fie/
ri. In minoribus autem festis sicut ifra/
octauas pasce z pentecostes z similibus
credo q̄ liceat sequi consuetudinem re/
giōis Ad hoc autē q̄ tales labores licite
fiat oportet q̄ non fiant vsq̄ ad vltimaz
fatigationem: vel p̄pter hoc non dimitta/
tur missa z huiusmodi diuina. z q̄ talia
non faciat propter affectionem carnalē:
z speremerationis: sed propter deum
z q̄ paupertas illorum exigere videatur

2
Secundo transgreditur hoc p̄ceptū
frequentando placita secularia: vt exer/
cendo actum iudicarium. Est enim iu/
re statutum vt illo die strepitus iudicia/
rius conquiescat. Posset tamen illo die
vt dicit wilhelmus in glo. pro pace tra/
ctari vel p̄ pace firmanda iuramentum
licite p̄stari. Item quando causa eet de/
bilitum vel miserabilium personarū ita
q̄ alio die non possent expedire: tunc qñ
q̄ licite posset fieri. Et nota q̄ isti multi
rep̄bensibiles sunt qui classatiōes suas

in loco sacro. s. in cimiterio vel ambi/
tuerpediunt. z hoc patet ex eo. quia scōz
Ray. z Hosti. cimiterium gaudet eadez
munitione quaz habet ecclesia. ergo sicut
illicitum esset in ecclesia talia placita z ta/
les locutiones exercere: sic in cimiterio il/
licitum est talia fieri. Tercio mercan/
tīs intendēdo. Unde queritur quid de
euntibus ad mercata que fiunt in festis
Respondeo fm wilhelmus. Si q̄s hoc
faciat non consuetudinarie: sed p̄ sua ne/
cessitate z ante audiuit diuina: nō credo
q̄ peccet mortaliter. Secus si consuetu/
dinarie seu lucrandi cupiditate: z maxie
se abstrahendo a diuinis. Aut etiam si
huiusmodi mercata prohibita sunt a p̄/
latis illius loci seu forsan excomunica/
ta. Mercata tamen que ex quadam ne/
cessitate fiunt de victualibus z necessa/
rijs ad diem aliquam: non credo illicita
esse: dñ tñ p̄pter hoc se non subtrahant a
diuino officio. Ne hoc non attendunt
isti institutores qui in dedicationibus vel
i alijs festinitatibus sūmo mane suave/
nalia exponūt: z totū diuinū officiū ne/
gligunt. nec illa die missam vel sermonē
audiunt. z in hoc grauiter delinquit. in
signum huius in tempore pasche probi/
betur cōmunio omnibus talibus q̄ mer/
cata sua diebus festiuis exercent: z com/
munio non phibetur nisi p̄ p̄ctō morta/
li. Quam qui vecurā in diebus dñi/
cis exercent. Ad intelligentiā huiusmodi
queritur. quid debentes dñis vecturam
bladorū afferunt in diebus festiuis? Re/
spondeo fm Buil. non excusant nisi ali/
qua necessitas ad hoc eos cōpellat. z ideo
tales domini qui eis dant occasionē vel
iubent eos talibus diebus exercere vec/
turam: participes sunt illorū peccatorū.
Sed vectores meritiū z alimētorū aut p̄/
sonarū ad loca remota cū alias non p̄nt
sine graui incōmodo: credo excusari. Et
simile de viatoribus z cursoribus in bo/
num est talibus vt antea missam audiat
maxime in diebus festiuis. Ne hoc isti
rustici non attendūt qui qñq̄ ad quat/
tuor vel ad quinq̄ miliaria vebūt z nūq̄
missam vel sermonē isto die audiūt: z cre/
dunt se celebrare z eis hoc licere. qd̄ m̄ ē
vez. Quinti sunt mechanici sicut fer/
ratores equorū: minutores dominiū: cur

3
D

E 4

T

De precepto III

rifices: et sic de alijs de quibz dicit Basil. Si in festis hoc faciunt: principaliter propter necessitatem eorum quibus seruiunt credo qd possint excusari. Secus si propter cupiditatem lucri hoc faciant: sicut illi qui de talibus requirunt eos: excusantur si alias non poterant sibi commode providere: aliter non excusantur.

Sexti qui faciunt festa in diebus festis: queritur utrum peccent mortaliter. Respondeo deo non credo tales esse excusabiles propter periculum quod de facili potest contingere ex abusu huiusmodi. quia sunt excusamenta vanitatis et lascivie: violatur autem observantia diei sacre in operando talia festa. Posset tamen esse labor tam modicus et sine pretio: nec ad lasciviam intentionem: sed moderatam recreationem quod non esset peccatum aut non mortale. et hec sententia est Basil.

Septimi qui in vigilijs festivitatum et sabbatis die nocte nimis diu laborant. Unde queritur quando debeamus festum incipere. Respondeo quantum ad feriacionem a vespere in vespere. Et intellige vespere: id est sero: cum festorum initium et finis iuxta eorum qualitatem et regionum consuetudines servari debeant. et sic magnitudo ipsorum exigit prius incipere et tardius terminari. extra eo. quoniam. Ergo hic reprehenditur error quorundam hominum simplicium: qui non reputant peccatum esse sabbatis diebus de nocte diu laborare. et secunda feria de mane laborare peccatum reputant: quod tamen non est verum.

Sciendum tamen qd illi qui laborant in diebus festis et non curant preceptum dei et ecclesie tales tripliciter puniuntur quandoq; a deo. Primo in temporalibus: quia tales ex hoc non ditantur: quia quicquid lucrantur in temporalibus: hoc perdunt in spiritualibus que sunt bona anime. Insuper quandoq; fortunium ex permissione divina habebunt in temporalibus. s. qd captivantur vel a raptoribus spoliantur: vel equieorum leduntur vel moriuntur: vel domus eorum igne comburuntur: vel talia infortunia talibus accidunt qd sic depauperantur. Secundo puniuntur in corpore: v. s. quando tales infirmantur p. melem: vel quandoq; cadunt et frangunt cru-

ra vel brachia: et sic de alijs: et tunc oportet eos festinare cum merito deberent laborare: quia antea laboraverunt cum festinare debuerunt. qd fm Salomonem. Perque homo peccat: per hec et punitur. Tertio puniuntur in anima quod maximum est: quod quotiens festum solvunt: torrens mortali peccant et animam propriam occidunt. Exodi. xxxi. Qui polluerit sabbatum: morte moriatur. Sed qui festinant illis: deus prosperitatem concedit in corpore et in anima. Exemplum habemus de duobus sutoribus: unus illorum habuit multos pueros cum uxore sua. et non neglexit quando omni die libenter audiret missam. et in omnibus sibi prospere successit. Et alius nullum puerum habuit sed solam mulierem et quotidie laboravit tam in diebus festis quam in sacris noctibus et raro missam audivit: et tamen semper in paupertate vixit: qui quesivit semel ab alio sutore unde sibi ista bona puenirent quod cum filiis et uxore semper satis haberet ipse plus laboraret et semper egeret. Qui respondit. Cras ibis mecum et ego tibi ostendam ubi italia reperiam. Mane facto duxit eum secum ad ecclesiam. et finita missa dixit ei: vadas modo ad laborum tuum. Sequenti vero die iterum de mane venit ad domum eius: et duxit eum iterum secum ad ecclesiam: et finita missa iussit eum redire ad domum et laborare artificium suum. Tertia die de mane venit iterum ad domum eius volensq; eum ducere secum ad ecclesiam. Tunc ille dixit: Ebarissime: si vellem ire ad ecclesiam: ego per me bene scirem viam: ego desiderabam a te ut me duceret ad locum ubi tu thesaurum inuenisti. Tunc ille dixit. Alium locum non habeo ubi thesaurum corporis et preminis vite eterne requiro nisi ecclesiam. Nonne audisti dictum xpi in evangelio. Primum querite regnum dei: et hec omnia adhaerent vobis. s. que ad necessitatem corporis et anime pertinent. Tunc ille compunctus et amodo xpo factus devotus: post modum missam libenter audivit: et tunc sibi prospere in omnibus successit: sic tu fac similiter: et erit tibi gloria eterna. Sciendum qd qui violant festivitatem diei dominice: peccant in patrem et filium et spiritum sanctum. In patre cuius potentia

mundum creauit. In filiū cuius sapien-
tia mundum redemit. In spiritum san-
ctum qui tali die in mundus missus est.
Et persequens tales ingrati sūt suo cre-
ator: redemptori: et solatori. Ergo tales
transgressores graniter a deo puniuntur.
Unde legitur Numeri. xx. Factū est cum
essent filij israel in solitudine et inuenissent
hominem colligentē ligna in die sabba-
ti: obtrulerunt eū moyses et aaron et inuer-
se multitudinē. Qui recluserūt eum in
carcerem nescientes quid super eo face-
rēt. Dixitq; dñs ad moysen. Morie mo-
riatur homo iste: obtrinat eū lapidibus
turba extra castra. Cū eduxissent eū so-
ras obtruerunt eū lapidibus et mortuus
est sicut pceperat dñs. Octauī qui ī
diebus festiuis peccant: contra quos di-
citur Ero. xx. Vemento vt dies sabba-
ti sanctifices. i. sūmo studio illam bono-
res pēpue mortalia peccata caueas: nū-
bil in eo operando facinoris vel cōmit-
tendo. Et multo maius est peccatum cō-
mittere in tali sancto die q̄ in alio. Unde
narrat Grego. in li. dialo. q̄ quedam le-
gitima a suo viro ī sabbato de nocte co-
gnita cum dñica die se pcessioni coniun-
geret: a diabolo arripiebatur et multum
verabatur ab eo. Et si hoc fit in legiti-
mīs personis: quanta pena concubir? illegi-
timus plectendus erit. Et notandū q̄
isti sunt valde fatui et peruersi qui in tē-
pore sancto non scē volunt viuere. quia
sicut loco sancto inferendus est honor:
sic et tempori sancto. Unde si quis ī om-
nibus festis araret et foderet: ipse valde
malus reputaretur. Quomodo ergo
non multum amplius peccant qui die-
bus dominicis fornicant. Litus enī
posset concedi q̄ aliquis in omnibus fe-
stiuitatibus araret vlt foderet q̄q̄ semel
in die dominico fornicaretur. Sciendū
tamen q̄ duo sunt peccata que maxime
frequentantur diebus dominicis et festi-
uis. s. ebrietas et chorea.

De Choreā.

Chorea est valde graue peccatum:
quod patet primo ex vindicta:
vt habetur Ero. xxi. c. vbi legi-
tur q̄ cum descendisset moyses de mon-
te synai et appropinquasset ad castra filio-
rum israel: vidit vitulum et choreas: ira-

tusq; valde proiecit tabulas de manu: et
confregit eas ad radicem montis. Dein-
de assumptis secum filiis leui interfecit
xxij. milia hominū. Et hoc q̄ moyses
erat mansuetissimus hominū qui erat
in terra: a deo iratus fuit: et tantam vindi-
ctam sumpsit de hoc q̄ dei honorem vi-
tulo impenderant et choreas duxerāt: sa-
tis pōt esse manifestū q̄ magnū peccatū
sit choreas ducere: ppter quod peccatum
deus permisit tantā plagam in populo
suo. Item in nouo testamento legitur et
habetur Mar. xiiij. q̄ saltatrix ampus-
tari fecit caput iohannis baptiste: quem
xps per se cōmendabat dicens Matih.
xi. Inter natos mulierū nō surrexit maio-
ri iohanne baptista. In hoc enim pre-
figuratū est quantā potestatem habitu-
ri erunt saltatrices ad separandum eos
in quibus est grā dei qui per iohannem
designant: a capite suo. s. xpo. Secū-
dum per qd pōt ostendi q̄ malū est cho-
reas ducere est multitudo peccatorū que
cōmittitur et que cōmittunt persone que
choreas ducunt: q̄ quasi oīa peccā mortā-
lia ibi pcurrūt. Primo cōmittitur pecca-
tum superbie: quod est inītiū oīs pecca-
ti. Unde Iſi. de sū. bono. Superbia est
inītiū oīs peccati et omnīū criminū. vnde
Augustinus in epistola. Quē super-
bum videris: filiū esse diaboli non dubi-
tes. Ex isto patet cui filij sint qui ex su-
perbia choreas ducūt. Item ibi cōmitti-
tur luxuria. quia tales chorizontes plu-
rimorū corda videntur: ad luxuriā ac-
cendūt. Item cōmittitur ibi inuidia. q̄
qñ aliqui qui ibi habent meliora orna-
menta: vel si vna persona plus honorat
q̄ alia: cerere sibi inuident. Item auari-
tia quia talia ornamenta non habentes
sepe contra deū affectant. Item cōmit-
tunt ibi iudicia et suspensiones contra dī-
ctum xpi qui dicit Luce. vi. Nolite iudi-
care vt non iudicabimini. Tercio q̄ du-
cūt choreas faciūt quodāmodo pira oīa
sacramēta ecclesie. Primo pira baptismū
quia frangūt pacū quod inierāt cū xpo
in baptismo qñ patrinus eorū dixit. Ab-
renūcio diabolo et oībus pompis eius.
Pompā enim siue pcessionē diaboli in-
trant cū choream intrant. Unde patrini
eorū pnt timere de pfectione eorū si illi rei-

De precepto III

inueniantur apud deum: si non admo-
nuerunt eos diligenter ne choreas intra-
rent. Processio diaboli est chorea. Si/
gnum autem huius est hoc q̄ tendit ad
sinistram. Unde legitur puerbioꝝ. iij.
Uias: que a dextris sunt: nouit domin⁹
peruerse enim sunt a sinistris. Item fa-
ciunt contra sacramentū cōfirmatiōis ī
quo in fronte signum crucis suscepērūt
tanq̄ empti passione christi. In choreis
vero signo christi abiecto signum diabo-
li pro eo in capite ponunt: quod est sup/
bia: quod non potest fieri absq̄ magna
contumelia xpi. Tercio faciunt contra
sacramentum penitentie per quam deo
reconciliati erant in quadagesima duz
pacem illam frangunt z in exercitiū dia-
boli vadunt. Quarto faciunt contra sa-
cramentum matrimoniū: quia sepi⁹ quis
concupiscit vxorem alterius. Et sic cō-
uerso mulieres concupiscunt maritos
aliarum mulierum: quod est contra pre-
ceptum non ūbi dicitur. Non cōcupi-
sces vxorem: primi tui. Quartus est
q̄ nullo sancto vel sancte deferūt bono-
rem qui choreas ducunt: imo omnibus
contumeliam faciūt. Sicut enīz contu-
meliam facit alicui sancto qui peccat in
loco ei dedicato: sic qui peccat in tempo-
re ei dedicato. Unde cum in nullo festo
timeant choreas ducere: nullo scō time-
ant contumeliā facere. Ergo nullū habebūt
sanctum qui p̄ eis intercedat: qui omni-
bus sanctis tam beate marie taz aposto-
lis z ceteris sanctis contumeliā z irreue-
rentiam fecerunt in eoz festiuitatibus
chorizando. Itē euz phibitus sit labor
manualis in diebus dñicis z festiuitati-
bus sanctorū etiam iste labor qui eēt ad
bonorem dei z ad utilitatē p̄p̄iam vel p̄
primi: nūquid concessus est chorizantib⁹
talis labor qui sit in cōtumeliā dei z san-
ctorū z īdānū primi. Irritū videtur eē
qui petit requiem eternam p̄ ducentib⁹
choreas: qui absq̄ penitencia decesserūt
cum labore chorizandi in uita sua quie-
ti mentis z corporis peligerūt: qui in di-
ebus festiuis quiescere noluerūt. Ergo
eternā inquietudinē z laborē sibi in cho-
rizando acquisierūt. Unde ps. Labo-
rabit in eternū z uiuent adhuc in finem
Unde Hier. xvi. Seruietis dñs alie/

nis supple in p̄sentī: qui non dabunt vo-
bis requiem in futuro. Unde legitur in
libro de donis. q̄ quidaz iuuenis bon⁹
z deuotus raptus ab angelo ductus est
ad uidendū penas maloz qui inter cete-
ras penas uidit circulum ferreum cōstis-
patum acutissimis clauis in quib⁹ cho-
rizabant plures hoies vtriusq̄ sex⁹ cal-
cādo de vno clauo in aliū. Et desuper
uidit pluerē ignem cū sulphure mixtum
super quibus requisit. Respondit an-
gelus. Tales sunt chorizantes z ipudis-
ce saltantes: z pedes suos cum calciame-
tis ad hoc ornantes. Ergo modo habe-
bunt istū circulū cū clauis acutissimis
cōstipatū. Item q̄ per ornatū corporis
plures ad malas concupiscencias cōci-
tauerunt. Ergo modo fm dictum p̄phe-
te dauid. Pluit sup eos ignis z sulphur

Quintū est q̄ tales chorizātes rur-
sum crucifigūt filiū dei quantū in eis ē.
Ut autē hoc plenius possitis intelligere
choreā volo vobis declarare z exponere
z ex isto potestis intelligere quantū ma-
lum sit chorizare. nōtate ergo diligenter
artem bene chorizandi. Primo si vultis
bene chorizare z recte hōppizare z diabo-
lo in hoc multū cōplacere z periculū aie
incurrere: tunc debetis primo alte salta-
re: hoc est q̄ debetis pedes alte d̄ terra le-
uare: hoc ideo vobis fm glo. dico vt eo
pfund⁹ ad infernū cadere z saltare pos-
sitis. quia fm Aug⁹. quilibet saltus qui
fit in chorea est saltus ad pfundū infer-
ni: ideo quanto altius in chorea saltate
ritis: tanto pfundius ad infernū cadetis.
Ergo saltate z alte saltate vt in chorea in-
ferni sup ignitos carbōes possitis etiaz
saltare z chorizare. Et est magna stulti-
cia sic saltare sicut hircus: vel etiam si vi-
deres animal bestiale. s. equū vel vaccā
sic saltare: tunc diceret q̄ esset aīal fatūū
Tu es homo rationalis z assimilas te
hirco vel alij aīali irrationali: contra di-
ctum p̄phete qui dicit. Nolite fieri sicut
equus z mulus quibus non est intelle-
ctus. Ergo si non vultis ad infernū p̄-
funde cadere: sed ad celum sursum ascen-
dere: fugite choreas z caueatis vobis ab
illa. Et hoc est meum consiliū: q̄ mul-
tum melius est cū deo z omni⁹ sanctis
in celo regnare q̄ in inferno cum demo-

eg. Eph. de

R

Inibus et damnatis esse. Secundum quod
fit in chorea est quod brachia late expandunt.
ut choream latam faciant. Et ideo secundum glo.
vrius christo magnam irreuerentiam pos-
sunt facere et irrisionem siue etiam contem-
ptum. Et talis expansio brachiorum si-
gnificat expansionem christi in cruce: quod
sic fuit tractus et expansus quod omnia ossa
sua dinumerare quis potuisset. Unde
ps. Dinumerauerunt omnia ossa mea.
Item omnes vene eius in suo sanctissi-
mo corpore fuerunt extense. Unde legitur
de eo quod expansis brachijs et extensis ve-
nis pendit in cruce. Et isti extensioni
et expansioni magnam contumeliam et
irrisionem tales chorizantes faciunt in
hoc quod sic in vana leticia se expandunt: cum
christus tam maximam tristitiam habu-
it: et in maximo dolore fuit extensus. Item
per hoc quod se sic per modum crucis expa-
dunt: misericordiam dei derident et a se re-
pellunt. quia in signum misericordie chri-
stus in cruce manus et brachia expandit:
ut paratus esset ad amplectendum nos
peccatores: misericorditer nos suscipien-
do. Quando ergo sic chorizantes eius
misericordiam derident iusticiam suam
contra se excitant ut eo iustus eos dam-
net. Igitur si non vultis ex iusticia dam-
nari: nolite eius misericordiam ampli-
ficare: et hec est expositio secundi membri.

Item quotienscumque deuoti homi-
nes orant et manus suas puras in ora-
tione eleuant totiens deo sacrificium ma-
nuum suarum offerunt. Unde ps. Ele-
uatio manuum mearum sacrificium ve-
spertinum. Sicut conuerso chorizantes
quotienscumque manus suas extendunt:
diabolo eas offerunt et seipsos consumunt.
Unde Bernardus in persona christi. Ego
te acquisiui manibus crucifixis: et tu te
consumis manibus diabolo dedicatis.
Tertium quod fit in chorea est alia vo-
ce clamare et cantare: hoc significat cla-
morem christi in cruce pendentis. Unde
dicitur Matthei. xxv. Clamans voce
magna emisit spiritum: pre cuius clamo-
re terra mota est: petre scisse sunt: et sol ob-
scuretur est: et tali clamore christo fit magna
irreuerentia vel per talem canitum: etiam per
sonitum fistularum qui fit in chorea. Et ta-

les qui sic delectantur in cantu et in fistu-
larum sonitu miserabilius et terribilius cla-
mabunt et lugebunt in inferno dicentes il-
lud Apoca. viii. Ve ve ve. Ve quis pri-
mo dicit quod vnus natus sum homo: quia
melius illi erat quod natus homo non esset
dicendo etiam. Maledictus venter qui
me peccatore portauit et vbera que laci.
Item secundum ve clamabunt super se et super
propria membra corporis: dicentes ve vo-
bis pedes mei maledicti quid mihi mise-
ro imputastis quod per malum gressum et salu-
tus illicitos mihi celi ianuas obfastis.
Ve vobis manus cur per malum tactum
et illicitam extensionem coronam glorie me
priuastis: iam propter vos ducar ad infer-
num: de quo nunquam egrediar. Ve tibi o
maledicta lingua: quanta mala mihi fe-
cisti quod tot turpia verba protulisti: et tam
frequenter illicitos cantus cantasti. O
maledicti oculi qui me per illicitam visu-
m visionem dei priuastis: et nunquam vnquam la-
chrymam pro peccatis meis fudistis. Jam
incipit fletus vester intolerabilis coram
omnibus demonibus et damnatis. Acti-
bicoz quid mihi imputasti quod tuis cogi-
tationibus malis et gaudijs illicitis me
eternis gaudijs priuastis: sic de alijs. Ter-
tium ve clamabunt pro amaritudine do-
loiosa et eternitate penarum. Quar-
tum quod fit in chorea est quod cum mani-
bus firmiter se tenent: et cum manibus
et brachijs se inuicem complacent ne cho-
rea de facili rumpatur. Et hoc signifi-
cat quod hoc ideo fieri debeat ut diabolus
firmius vos teneat in manu et potestate
sua. Nam omnes in chorea sunt in po-
testate diaboli: quia sunt in seruitio eius.
Et ille diabolus vocatur schickedanz.
Ideo diabolus qui vocatur schickendanz
der nympt dich sin gewalt ganz. Sed
si quis diceret. si chorizans est in potesta-
te diaboli: cur tunc diabolus potestatem
suam in talem hominem non exercet. Re-
spondeo quod hoc libenter faceret si deus
omnipotens permitteret. Unde legitur
exemplum quod fuit quedam puella que erat
in cantilenis et choreis assidua quam can-
tarentem et pulchre ornata confestim tur-
bo rapuit et in alium deferens illam spiritus
malignus crudeliter verberauit et di-
uersis flagellis hac diuersimode flagel-

De precepto. III

labat. Ictus quidem audierunt pluri/
mi: sed videre non poterant: flentē etiam
puellam audiebant in aere et clamantes:
et post modicum interuallū cecidit mor/
tua. Quid nimis horribilis ad videndum.
¶ Quintum quod fit in chorea est quod pul/
chrese ornant. scilicet caput cum coronis et ca/
putijs et peplis: corpus cum indumentis
varijs: ventrem cum cingulis argente/
is. Et hoc significat quod ideo fieri debet a
charizantibus ut eo difformiores et ni/
griores et diabolo similiore in inferno
fieri possint. nam quanto plus se nūc or/
nant varijs vestimentis et diuersis vesti/
bus et coloribus: tāto oportet eos habere
rein inferno magis diuersas et varias pe/
nas et multiplicia tormenta: quia queli/
bet tunica superflua: et quilibet color va/
rius specialem penam habebit. Quia ali/
am penam habebit color rubeus: aliam
color flauus: et sic de alijs. Et sic fī di/
uersitatem colorum in vestibus augmē/
tabitur pena damnatorum. Et ideo di/
uersimode chorizantes se ornāt ut chri/
sto maiorem contumeliā inferāt: nam
sicut christus coronatus est corona spi/
nea: Sic in signum huius chorizantes
derisorie ornant capita sua cum sertis de
floribus et cum mitris et peplis ergo do/
lorem christi quem habuit in capite suo
cum coronatus fuit cum corona spinea
memorare debes cum caput tuum sic su/
perbe ornas. Item vestes nimis lōgas
habentes et caudas in terram post se tra/
bentes designant albam vestem et fatuā
quam herodes christo induit cum eum
cum exercitu suo sprenit: et conuerso ad
pilatum misit: que vestis fuit longior q̄
christus in persona. Et quando sic pro/
cedere debebat super eandem vestem cal/
cabat et sic ad terram cadebat: quia man/
fuerunt sibi ad dorsum ligate quod non po/
terant longitudinem vestis ante se tol/
lere. Talia memorare debent qui lōgas
vestes habent. Item cingulus argente/
us signat funem cum quo christus erat
ligatus: et sic ad patibulum crucis duct/
Taliam memoranda essent chorizantibus
cum se ad choream ornant. Et exemplum
de hac materia habetur infra. xiij. l.

De ebrietate.

Ebrietas est secundum peccatū
quod maxime exercetur diebus
festiuis. Unde sciendū quod ebrie/
tas est mater omnium vitiōrum: sicut so/
brietas est mater omnium virtutum: ve/
dicit Ouges homelia. xxxvij. Unde
Ambrosius in libro de anima. Ebriosus
confundit naturam: amittit gratiam: per/
dit gloriam: incurrit damnationem eter/
nam: Item ebrietas facit de homine be/
stiam: de robusto infirmum: et de pru/
dente insanum. Et hoc patet per exemplū
Legitur de quodam ebrioso qui cum ve/
nisset de taberna ebriosus occurrit ei pa/
ter suus arguens eum: quem cum crede/
ret aduersarium suum extracto gladio
occidit eum: et cum de nocte occurreret
ei mater propria et eum increparet idem
de ea fecit. Et captus est et tentus in car/
cere. De mane autem obstupuit se talia
fecisse.

De festiuitatibus sanctorū qualiter
sint celebrande.

¶ Veritur festa sanctorum quali/
ter sint celebranda. Pro quo sci/
endum quod quattuor sunt que p/
tinent ad obseruantiam solennitatum.
Unde Exodi. xx. Sex dies operaberis
et facies omnia opera tua. septimo autem
die sabbatum domini dei tui est: non fa/
cies in eo omne opus. Unde dicit Be/
nesis. Requieuit dominus die septimo
ab omni opere quod patrarat. Et meris/
to cum sex dies corporis tuo seruisti: dig/
num et iustum est: ut septimum dies deo/
des et in salutem anime tue expendas: et
te ad seruendum deo prompte exhibe/
as. Secundum quod debemus serua/
re in festiuitatibus est quod debemus pec/
catorum onus deponere. Unde Hiere/
mie. xviij. Nolite pōdera portare die sab/
bati. In vigilia solennitatis deberet at/
tendere quilibet vtrum aliquod peccatū
haberet in se: et si haberet per veram con/
tritionem et confessionem deberet illud
remouere. Unde Bernardus. Ad hoc
nobis vigilie preponuntur ut vigilemus
si aliquo peccato vel negligētia dormiuim/
ut pōcuppemus sanctorum facies in p̄fessi/
one. Si aliqui qui pōdera peccatorum suorum

In festiuis diebus volunt portare valde peruerse faciunt poti⁹ volūt portare on⁹ diaboli graue q̄on⁹ christi leue. q̄on⁹ christi est leue habetur Matthei. xi. q̄ on⁹ diaboli. s. peccatum sit graue: habetur ex illo psalmo: Sicut onus graue grauante sunt super me Item tales poti⁹ volunt portare quod demergat eos ī pfundum inferni: q̄ onus pro quo def eis honor paradisi. Item non sufficeret onera peccatorum deponere nisi homo caueret etiā peccata futura non cōmittere in die festiuo: quāuis omni tempore homo debeat a peccatis abstinere: tamen principaliter ⁊ maxime in die festiuo. ⁊ hoc innuitur Exodi. xx. Meministi ut diem sabbati sanctifices: Hoc est: sancti conserues diligenter in eo a peccato abstinendo. Tertium est q̄ opera bona ⁊ salutaria exerce nda sunt diebus festiuis. s. audiendo missas. Unde qui libet s̄m Hosti. tenetur die dominica audire missam ex precepto: ⁊ totam ita q̄ accipiat benedictionem sacerdotis: vt patet de conse. distin. i. Missas. ⁊. ca. Omnes fideles. nisi excusetur magna necessitate quod notatur in dicto. c. Missas Sed: si diceris remote habeo ire ad ecclesiam. Respondeo quando cum deuotione ad ecclesiam accedis: tunc angel⁹ tecum vadit omnes gressus tuos dinumerat: ⁊ singuli remunerabuntur tibi ī retributione iustorum: quia nullū bonum irremuneratum: ⁊ nullum malum impunitum. Ergo in via eundo ⁊ redeundo ad ecclesiam non est claudendum: sed deuote orandum. Item verbum dei audiendum est in die festiuo: quia est ciuis anime. Vñ Matthei quarto. Nō in solo pane viuit homo: sed in omni verbo quod procedit de ore dei. Ergo q̄ libet homo si commodè potest libenter debet audire verbum dei in die festiuo vt animam pascat. Unde Gregorius Libus mentis est verbum dei. Et christus dicit in euangelio vt habetur iohānis. viij. Qui ex deo est verbum dei audit. propterea vos non auditis: quia ex deo non estis. Ergo malum signum est q̄ aliqui fugiunt sermonem: quia est signum q̄ non sunt ex deo: sed a diabolo s̄m dictum christi. Hoc tales non curāt

qui in cimiterio ⁊ in foro stant: ⁊ sic sermonem negligunt. Item elemosyna danda est in die festiuo: de his que cum labore tuo acquisisti. Unde Augustin⁹ in libro de vita christiana dicit. Illam elemosynam deus approbat que de iustis laboribus ministratur: sicut scriptum est. Non ora dominum de tuis iustis laboribus. Et contingit sepius q̄ paruum donum a paupere datum quādoq; plus a deo remuneratur q̄ donū a diuite. hoc patet in euangelio de paupere vidua que duo era obtulit: de qua christus dicit ad discipulos. Ista paup vidua plus obtulit q̄ omnes dicens. qz deus respicit intentionem ⁊ affectū plus q̄ incensum. Unde Isidorus de summo bono. Quali enim intentione ab vnoquoq; largitur taliter ⁊ apud deum recipitur. Item orationi insistendum est in dieb⁹ dominicis ⁊ festiuis. Unde Augustinus. Oratio tua locutio est ad deū Quando legis deus tibi loquitur: quādo oras deus tecum loquitur ⁊ cum deo loqueris. Ergo multum ⁊ deuote orandum est die festiuo. Unde Augustinus Oratio est anime sancte presidium: angelo bono solamen: diabolo supplicium deo gratum obsequium. Item in diebus festiuis laudare debemus deū: quia obseruatio solennitatum quasi quedam inchoatio est beate vite quam expectam⁹. Unde sicut ibi erit operatio assidua dei laudatio: sic in festis attendere debemus laudi diuine. Vñ nihil adeo representat in terris quendam celestis habitationis statum: sicut alacritas laudantium deum. Unde Augustinus in libro confessionum. Vere felix esset qui posset diuine laudi semper insistere. Quartū est q̄ quietem cordis nostri debem⁹ deo offerre cum meditationibus bonis: vt possumus dicere cum psal. Meditatio cordis mei in conspectu tuo semper. Et hoc debet fieri cum meditatione beneficiorum dei. Unde Chrysostomus super Mattheum: Optima beneficiorum custos est ipsa memoria beneficiorum: ⁊ perpetua confessio gratiarum. Unde Bernardus. Dignum est deo gratias agere semper: quia nunquam cessat nobis benefacere. Et memorare debem⁹ si

De precepto. IIII

bene vti fuerimus beneficijs dei tunc deus nobis multa meliora et maiora dabit in vita futura. quia dabit tibi seipsum. Unde Aug⁹ sup Job. De⁹ tibi totum est si esuris panis tibi est. si sitis: aqua tibi est. si in tenebris es: lumen tibi est. si nudus es: im mortalitatis tibi vestis est. Idem li. xi. de ciui. dei. Quod deus pparauit diligenter: si fide non capitur: si non attinetur: charitate non apprehenditur: de fideria et vota transgreditur acquiri potest: estimari non potest.

Festa sanctorum propter sex sunt instituta. Esta sanctorum quare ecclesia instituit? Respondeo quod propter quinque. Et primo propter honorem diuine maiestatis. Quia deus in sanctis honoramus qui eos sanctificauit: ut si debitas gratiarum actiones rependamus de donis et gratijs: quas illis contulit in hoc quod eos suos filios et heredes fecit. Olim deus solummodo in seipso honorabatur: modo autem honoratur in se ipso et in suis sanctis. Secundo propter auxilium nostre infirmitatis: quia per nos salutem habere non possumus: quia in peccatis sumus: et peccatores deus non exaudit. Unde ps. Iniquitatem si asperi in corde meo etc. Ergo ut pro nobis intercedant eos honoramus. Querit

Utrum sancti orant pro nobis. Respondeo secundum Bonauenturam super. iiii. quod sancti orant pro nobis duplici ratione. Primo propter nostram necessitatem: quia indigemus per alios reuelari. Secundo propter dei voluntatem. quia vult ut membra spiritualia semutuo iungantur. Ipsi enim sciunt dei voluntatem et in omnibus eam implent: et nos eorum sumus membra. et ideo solliciti sunt nos iuuare. Tertia ratio potest addi propter charitatem et affectum magnum quem habent ad salutem nostram. Item querit utrum sanctorum orationes semper exaudiantur. Respondeo quod sic. quia non orant nisi in his in quibus cognoscunt deum se velle exaudiri. Quia voluntas eorum est uniformis voluntati diuine sic quod nunquam peccant vel quicquam faciunt quod sit contra voluntatem dei. Ergo errant isti qui hoc firmiter credunt et diffinitive tenent quod quandoque hoc seruitiū vel istud fecerit isti sancto vel huic quod hoc sit

bi fiat vel quod ab ista infirmitate liberetur quia potest esse quod deus vult quod illam infirmitatem debes pati: vel quod tibi hoc non fiat quod petis: quia forte non esset ad salutem tuam. Et sancti nullo modo orant pro te in tali casu. Sed spes est habenda ad suffragia sanctorum quod tibi hoc quod postulas ab eis tibi impetrare velint a deo. Et bene possunt tibi impetrare si salutem tue proderit vel diuine voluntati placuerit. Tertia ut spes nostra augmentetur. Si enim homines mortales quondam nobis similes sic sunt subleuati: ut non solum a deo et sanctis in celo honorantur: sed in terris ab hominibus venerantur: tunc nos debemus habere spem quod mediante auxilio dei possumus etiam mereri quilibet in suo statu quod honoremur in celo a deo: et ab omnibus veneremur sanctis et angelis dei. Verbi gratia Si es in statu matrimoniali: respice beatam annam et beatam Kunegundam et beatum henricum. Si in viduitate tunc respice beatam Elizabeth et Brigitam et sic de alijs. Si es in statu virginitatis tunc respice beatam Barbaram et Katherinam: qui omnes passibiles similes nobis mortales fuerunt et in tantam gloriam apud deum in celis meruerunt. Sic et quilibet nostrum secundum suum statum potest mereri mediante gratia dei. et sic multa bona confert fidelibus sanctorum cultus. nam iustos letificat cum audiunt quod deus pro terrenis celestia: pro temporalibus eterna his retribuit qui sibi seruierunt. Sice conuerso cultus sanctorum peccatores confundit: quando ad sanctos comparantur apparet quod bestis similes facti sunt: et illi angelis. et quanta bona obtinisset si ut ipsi deo seruissent. Quarto propter debitum vicissitudinis. quia gaudent de salute nostra et conuersione in celis. Sic et nos de gloria ipsorum in terris. Quia magna ingratitudo videretur esse angelis et alijs beatis: qui tanta bona fecerunt et faciunt viatoribus ab eis sibi nullam reuerentiam exhiberi: propter quod merito a nobis mortalibus venerandi sunt. Quinto propter eorum dignitatem quia sunt reges et regine regni celestis. Unde in psalmo de quolibet sancto dicitur. Posuisti domine super

caput eius coronaz de lapide p̄cioso rē.
Si reges terreni honorandi sunt hic in
terris: Multo amplius reges celestes
qui iam possident regnum celi cū anima
post resurrectionem cū corpore ⁊ anima:
cū christus dicet eis vt habetur Mat
thei. xxv. Venite benedicti patris mei:
possidete regnum.

De quarto precepto

Honora patrem ⁊ matrem. In q̄
precepto s̄m Auḡ. implicat om
nis actus benivolētie proximo
impendendus siue ex debito naturalis
obligationis: sicut in honore qui debet
patri naturali: siue ex debito charitatis
sicut aliq̄ actus pietatis qui ex charitate
A primo impenduntur. Sciendū q̄
hoc p̄ceptum transgrediuntur sex gene
ra hominum. Et sunt primi qui verecū
dantur de suis parentibus ⁊ eis seruire
contemnunt: quod est contra preceptus
dei. Quia tenemur humiliter ⁊ reveren
ter seruire parentibus nostris tota vir
tute corporis nostri: vt si debiles sunt ip
sos corporaliter portemus: ⁊ eis manna
liter seruiamus. Item si ceci sunt q̄ eis
ducatum prebeamus: ⁊ eoz quascūq̄ in
firmitates leniter tractando. Unde Ec
cle. vii. Honora patrem tuum: ⁊ gemit̄
matris tue ne oblitiscaris. Memento
quoniam nisi per illos natus non fuist̄
les. Tria enim nobilissima in parentibz
nostris accepimus. s. esse: nutrimentum
⁊ doctrinam: quoz nullū eis sufficiēter
recompensare possumus. Unde Aristot.
ix. ethi. Magistris dñs ⁊ parentibz nō
potest reddi equalens: Ergo deo qui
nos creauit. Magistris qui nos docue
runt Parentibus qui nos genuerūt: nō
potest fieri condigna recompensatio. er
go quilibet nostrum perp̄dere deberet
cum quanto labore educatus est: ⁊ cum
quanta sollicitudine ⁊ inquietudine et
dolore nutritus ⁊ genitus sit. Vñ Tho
bie. iij. Honores habebis matri tue om
nibus diebus vite tue. Memento quā
ta perp̄ssa sit in vtero suo propter te. sic
quilibet pater deberet puerum suum ad
hoc tenere ⁊ eum informare vt matrē ho
noraret sicut Thobias fecit filium suū
Et simili modo quilibet mater deberet

2
puerum suum ad hoc tenere vt patrē su
um in reuerentia haberet. Secundi
sunt qui in corde suo odium portant cō
tra parentes: cum tamen quilibet ex cor
de tenetur diligere parentes: Quod est
contra illos qui mortem parentibus su
is optant vt hereditatem percipiant: vt
sine reprehensione s̄m motum proprie
voluntatis viuant: quod valde est repre
hensibile ⁊ graue peccatum. Quod si p̄
batur. Si enim s̄cōm Jobem qui dicit
i. Job. iij. q̄ ille qui odit fratres suos: ho
micida est. Item alibi dicit. Qui nō di
ligit fratrem: manet in morte. hoc intel
ligitur de quolibet proximo: quid tunc
de illo dicendum est: qui parentes suos
odit quos plus diligere tenetur. Querit̄
tur vix filij plus diligunt parentes vel
ecōuerso Rñdet q̄ parētes pl⁹ diligunt
suos filios. Unde Aristot. viij. Ethico.
Parentes plus amant filios q̄ ecōuer
so: eo q̄ magis sciunt parentes q̄ filij q̄
ex eis geniti sunt. Hoc tñ intelligendus
est naturaliter qd̄ etiam est vix cōmuni
ter: l3 quicūq̄ fallat. Ergo merito parentes
diligendi sunt vicēuersa a filiis. Unde
Basilius. Parentes nostros vt prop̄a
viscera diligamus. Tertiū qui duris
⁊ asperis verbis cū parentibus conten
dunt: quod est cōtra p̄ceptum q̄ quilibet
blandis verbis respondere debet paren
tibus suis ⁊ eoz rep̄hensiones ⁊ correcti
ones patienter ⁊ humiliter sustinere: qd̄
est contra illos qui parentibus maledi
cunt: ⁊ ex hoc diuinā maledictionem in
currunt Exod. xxi. ⁊ Leui. xx. Qui male
dixerit patri vel matri: morte moriatur.
q̄ tales qui sic dure ⁊ contemptibiliter
cum parentibus loquuntur in hoc gra
uiter delinquūt. hoc possunt aduertere
ex dictis ipsius christi in euāgelio vt ha
betur Mat̄. v. Qui dixerit fratri suo
fatue: reus erit iehenne ignis. hoc intelli
gitur confundendo: debonestando: deri
dendo vel paruipendendo fratrem. Q
quid tunc reus erit qui patrem suū ⁊ an
tiquum fatuum nominat vel ei maledi
cta verba improp̄at. Unde Eccle. iij.
q̄ male fame est qui derelinquit patrem
⁊ est maledictus a deo qui et asperat ma
trem. Quarti qui parentibus in nes
cessarijs non subueniunt cū tamē quilibet

De precepto. IIII

bet tenetur necessaria vite ministrare suis parentibus cum degent. Et ad hoc tenemur propter secundum donum quod ab ipsis recipimus naturale videlicet nutrimentum in hoc filij non possunt reddere equivalens: quia parentes nutriunt filios de sua carne et substantia propria. Filij autem nutriunt parentes de substantia aliena. Et ideo filij qui parentibus in necessitate non subveniunt: peccant mortaliter: sicut et isti qui molestant eos iniurijs: ut patet per glo. Exodi. xx. quod dicitur quod hoc precipitur quod filij honorent parentes officio pietatis ipsis videlicet in eorum necessitatibus subueniendo: et ipsi beneficentiam exhibendo. Unde Eccle. iij. Elapsus a patris non erit in oblivione. Et possumus ad hoc uti exemplis inter que precipuum est exemplum christi: qui cum esset in angustia passionis: tamen non est oblitus matris sue: imo curam ipsius habuit et iohannem eam commendavit: ut habetur iohannis. xix. Etiam ipsa irrationalia animalia de hoc nobis dant exemplum. Dicitur enim de grue quod cum pater et mater eius depilati sunt: filij querunt necessaria donec pilos habeant vel usque moriantur. Item ad ostendendum quod debemus parentibus subvenire quando sunt senectute confecti: ostenditur exemplum ciconiarum: de quibus legitur quod quando ciconie senescunt filij parentes suos in nidos ponunt et velut infantes iuxta pectus suum collocant fovent et nutriunt. Soli vulvures parentes suos fame mori permittunt. Item valde ingratus videtur esse qui parentibus suis non providet: quando ipsi sibi ipsis non possunt providere: cum ipsi sibi providerint in pueritia eius quando ipse sibi providere non potuit. Ideo dicitur Ephe. Filij reddite vicem parentibus vestris. et hoc est acceptum coram deo. Unde exemplum scribit Valerius ubi ostendit quod debemus parentibus subvenire quando sunt in necessitate positi. Recitat enim quod quedam mulier nobilis ob quoddam flagitium fuit morti adiudicata: noluit tamen eam iudex comburere vel alia morte publica eam punire: propter honorem parentele. sed inclusa est carceri ut ibi fame periret. Filia vero ei

que erat nupta de licentia iudicis eam quotidie in carcere visitavit: prius tamen diligenter perscrutabatur ne aliquid comestibile sibi afferret. Illa vero extracto vberibus singulis diebus lacte proprio matrem alebat. Cum vero iudex miraretur quod tanto tempore superviveret: repertus est quod ei fiebat a filia. Tunc iudex pietate movens: filie matrem donavit. Quinti qui sunt parentibus suis inobedientes. Quia quilibet tenetur honorare patrem et matrem ipsis in his que ad bonum suum et ad salutem pertinent obediendo. Et ad hoc tenetur filius ratione terij donum quod a parentibus accepit: videlicet salutarem informationem et doctrinam. Ad hoc nos christus proprio exemplo inducit qui suis parentibus subditus fuit: ut patet Luce. ij. ubi dicitur quod erat subditus illis. Ergo quilibet debet obedire parentibus: in licitis. scilicet quando aliquid iubent quod bonum est et ad salutem anime: ut ad missam et ad ecclesiam ire: et verbum dei audire: vel tacere vel sedere: vel dormitum ire: vel surgere: et sic de alijs licitis. Vel quando prohibet pueris aliquod malum sicut non chorizare vel ludere: vel de domo de nocte non exire vel ad aliquem locum inhonestum non accedere: et sic de alijs. Et quando cumque aliis quis scienter et pertinaciter contra preceptum aliquod predictorum facit: peccat mortaliter. Sexti qui parentum suorum defunctorum obliviscuntur et non subveniunt: cum tamen quilibet tenetur liberare siue subvenire animabus parentum suorum post hanc vitam: eorum animas missis et elemosinis et orationibus de purgatorio liberando. Et filijs pirarum facientibus conqueruntur parentes. Unde Job. Quare me persequimini: et carnibus meis saturamini? Et merito: Nonne qui multa bona a patre suo accepisset scilicet ducentos vel quadringentos florenos: et videret eum in angustia vel in paupertate esurientem: sitientem: nudum: et sibi in nullo subveniret cum tamen bene posset: merito infidelis esset censendus. Sic et similiter in proposito ista sex iam dicta tenentur filij parentibus suis.

Quomodo mali filij puniuntur

B

Aliorum cor perforatur quintu
plici hasta diuine ultionis q̄ su/
os parentes perturbant vel eo/
rum indigentias non subleuant: aut eo/
rum mandatis pertinaciter recalcitrāt
1 Prima est rerum temporalium subtra
ctio. nam di uino iudicio dignet talibus
infortunia rerum eueniunt: qui suis pa
rentibus contra diuinum preceptum in
suis indigentis non succurrant. Ergo
tales mali filij sepe frequenter depaupe
rantur et diuitijs suis priuantur: et sem/
per habebunt infortunia in temporali/
bus rebus: et hoc meruerunt in parenti
bus. quia tales filij quandoq; captiuan
tur vel etiam quandoq; spoliuntur ara
ptoribus. Vel etiam quandoq; bona eo
rum igne comburantur et sic de alijs in/
2 fortunis. Secundo puniuntur in fi
lijis p̄p̄is et hoc dupliciter. Primo quia
ipsi filij quandoq; eis moriunt p̄pter in
honoratorem parentum. Exemplū in
cesario de illo qui inhonorauit matrem
suam et filij eius omnes in breui defun
cti sunt. Secundo si filij supernixerint:
tunc quandoq; cōtingit vt talis in sua
senectute filios sibi duos inueniat Et
hoc multotiens iusto dei iudicio p̄mit
titur. Unde legitur q̄ quidam pater fa/
milias totam hereditatem suam dimisit
filio suo filius vero ille primo benigne
se habuit erga patres. sed post expulsi eū
a thalamo suo volens thalamū sibi ha
bere et vxori sue. Et ad vltimum fecit si
bi lectum fieri post hostium: et cū hyems
esset et senex pater frigore grauaret: quia
filius abstulerat sibi bonum cooperto
rium. ipse rogauit filium filij vt rogaret
p̄ eo vt daret ei aliquid ad tegendum se.
Puer autē vir obtinuit duas vlnas bu
telli a patre suo ad opus aui sui. Et euz
alię duę remanerēt: puer flendo rogauit
eum vt si bibeas daret. Qui fletibus illi
3 victus: quereretur quid inde faceret. Fili
respondit. Seruabo illas quousq; talis
sis qualis et pater tuus: nec dabo tibi am
plius sicut tu modo non vis dare patri
tuo. Tercio puniuntur in corpore p̄
prio: quia quandoq; tales filij incurrūt
cecitatem. Unde Hieronymus sup̄ il
lo verbo Honora patrem et matrē. De
retur cecitatis sue subire supplicium qui

parentum vultum toruo visu desperit et
elatis oculis leserit pietatem. Item qñ/
q; incurrunt claudicationem ariditatez
et infirmitates diuersas: quia non serue
runt parentibus cum corpore quod ab
eis receperunt. Quarto quādoq; pun
4 nuntur per abbreviationem tempora
lis vite. Nam sicut premium parēs ho
norantium est vite longeuitas. vt patet
Ecclesiā. iij. Qui honorat patrem suū:
vita viuet longiori. Sica sensu contra
rio ipsos de honorantium est vite breui
tas: quia plurimi tales filij proterui im/
prouisa et subitanea morte moriuntur.
Unde ps. Subito defecerunt: perierūt
propter iniquitatem suā. Quinto pu
5 niuntur eterna morte: hoc malū est su
per omne malum. Unde glo. super illō
Exo. xxi. Qui maledixerit patri vel ma
tri: morte moriatur: dicit q̄ moriet mor
te eterne damnationis. Nec mirum si ta
les reputantur indigni vita eterna: qui
etiam reputantur indigni hac vita pena
li et misera: que eis diuino iudicio repen
tine subtrahitur: cum tamen alijs pecca
toribus vita ad penitentiam cōcedatur.
Et ex hoc pōt rationabiliter colligi qñ
tus sit reatus transgressionis illi⁹ quar
ti precepti: quia contra hoc preceptum
peccantes erimuntur a sentētia p̄teritis
ipsius dei: que dicitur de ceteris pecca
toribus. Nolo mortem peccatoris s; zc.
De istis autem propter repentinā mortē
qua plectuntur per diuinam sententias
dici poterit e contrario. Nolo vitāz pec
catoris scilicet hoc preceptum transgre
dientis: sed vt repente moriatur et eterna
liter puniatur. Exemplum s; q̄ graniter
punit deus filios impios. Quidam di
ues fuit qui cum vxore sua cessit omnib;
bonis vnico e⁹ filio vt ille duceret spon
sam ditiozem. filius autem fideliter pro
misit patri et matri q̄ abundanter q̄ diu
viuerent eis prouideret. Separatis ita/
q; patre et matre habitantibus: primo sa
tis abundanter prouidit filijs ipsorum
ipsis. Tandem cum desponsasset quan
dam iuuenulaz clausit viscera pietatis
nimis eis: tenuiter procurauit. Quodā
die dominico vidit mater carnes ferri i
domuz filij: Et dixit mater marito Diu
est q̄ parum de carnibus comedistis: ne

hodie ad domum filij nostri et inuenietis ibi bonam assaturam. Tempore igitur prandij pater venit pulsans ad ostium: statimq; filius impijssimus assaturam quam ad comedendum in partes diuisat abscondit. Intrante autem patre interrogauit filius quid vellet. Respondit pater. Volebam hic prandere putans hic aliquid bonum paratum esse. At filius. Vides quid habemus: accipe duos denarios: et eme tibi et matri mee quod comedatis. Exeunte patre: ostium clausum est et assatura reportata: cuius frustum cum ad comedendum oris applicaret: versum est in bufonem. et insiliens in facie eius siccit ei adhesit ut pedes superiores cum duabus maxillis una caro fieret et reliquum corpus coram ore ipsius dependeret. Statimq; vocato presbytero presentatus est archiepiscopo peccatum suum confitens et rem gestam per ordinem narrans. Archiepiscopus autem ei pro penitentia iniunxit ut iret ad omnes maiores villas et ciuitates fractione. et conuocatis iuuenibus et pueris factum narraret ne quisq; auderet de cetero parentes contemnere: sed sicut precepit dominus in quarto precepto honorare. Eo tempore frater Johannes de magnoponte ordinis predicatorum vidit illum Parisius cum multis pueris et hominibus.

E Parentes tenentur sex filiis suis.

Equitur videre que parentes tenentur filiis. Pro quo sciendum quod parentes tenentur sex filiis.

Primo debent eos ad hoc inducere ut offerant deo innocentiam et puritatem suam cum pueris innocentibus qui sanguinem suum propter christum fuderunt. et hoc fit quando filij in pueritia incipiunt deo seruire. Thren. iij. Bonus est viro cum portauerit iugum domini ab adolescentia sua. Et hoc ideo: quia bonitas infigit in cor pueri quod habet tenerum subiectum. Unde dicit Aristoteles quod anima pueri est tanquam tabula in qua nihil est depictum vel scriptum: tamen apta depingi. Et ergo quicquid primitus receperit in se per ad hoc semper postmodum inclinatur siue sit bonum siue malum. Exemplum reale de testa et cypho in quem si primitus infunditur liquor preciosus. scilicet balsamus saporem illum semper tenet. Si autem

primitus fetor infunditur: tunc eundem saporem semper tenebit. Item puer est tanquam cera mollis in quam species sigilli facilius imprimitur. Item est sicut virgula recens: que cito flectitur et facilius ad quamcunque partem. Item in formare debent eos de bonis salutaribus: sicut sunt pater noster. et symbolum: et precepta dei quomodo ea seruare oporteat unumquemque qui saluari vult. Unde Matthei xix. Si vis ad vitam ingredi: serua mandata. Et in signum huius tunc precepta sunt scripta in manibus et pedibus nostris. scilicet per decem digitos et per decem pedicas: ne obliuiscamur precepta dei. Item in formare mandata sunt ut deum timeant: quia secundum psalm. Initium sapientie timor domini. Unde Iheronimus. Timor expellit peccatum: timor reprimit vitium: timor cautum facit hominem atque sollicitum. Unde etiam Bernardus in tractatu de septem donis. Contra nexa sunt quidem timor et religio: nec unum manere potest sine altero. quod sine timore dei: homo non perseuerat in bono nec saluatur. Unde scriptum est. Si non instanter in timore dei tenueris te: cito subuertetur domus tua. Ergo secundum Augustinum de verbis domini sermone. xlvij. Deum timendus est in publico: timendus est in secreto: cum procedis videris: et cum intras in cubiculum videris ab eo. Qui ad quicquid deum semper per oculos haberet: nunquam vel raro peccaret. Unde Salomon benedixit dicit. Beatus homo qui semper est pauidus. Item in formare mandata sunt quod deum ament et sibi regantur de beneficiis suis: et principaliter de passione sua. Unde Anselmus. Fateor domine gratias ago quia me creasti ad imaginem tuam: ut tui memor sum: te cogitem: te diligam: te intelligam. Unde etiam Chrysostomus. Quicquid potes debes creantem redimenti et vocanti te. Quia valde est homini fructuosus et deo acceptum pre alijs operibus et seruitijs que exhibentur deo: deuote memoriam passionis eius. Unde Albertus magnus ordinis predicatorum. Simplex recordatio seu meditatio passionis Iesu christi plus valet quam si integrum annum ieiunaret quis in pane et aqua vel si quot die virgis vel flagellis cederetur usque ad effusionem sanguinis: vel si quot die

legeret vnum psalteriū. Item informan-
di sunt vt ecclesiam libenter visitent. Ex
emplo pueri christi: qui cuz esset duode-
cim annorum ascendit cum parentibus
suis in hierusalem a nazareth: que ciui-
tas sita est in galilea: Er multum distat
a hierusalem. Et tibi debent audire mis-
sam et precipue verbum dei: quia verbū
dei est cibus anime. Unde dicitur Mat-
thei. iij. Non in solo pane viuit homo
et. Unde Greg⁹. Libus mentis est ver-
bum dei. Unde canitur de sancto Alico-
lao adhuc puerulo. Quocunq; de sacris
scripturis audire poterat: armario pec-
toris recondebat. Bonum enim est pu-
eris cum adhuc pueri sūt audire verbū
dei: quia sine fructu non cedit. Unde pro-
pheta Esa. lv. Verbum meum nō reuer-
tetur ad me vacuum. Ex his sequitur qd
vix vel nunq; ita pueri erunt qui an-
diunt a iuuentute verbum dei: sicut illi
qui sic educantur vt nec de deo audiant
nec quicq; salutis addiscant: quia tales
nihil vt cōmuniter operatur nisi que vi-
dent ab alijs fieri Sed heu plura mala
vident q; bona. ergo heu in peius profi-
ciunt. Et sciendum qd quando puer ta-
lis libenter audit verbum dei: signū est
qd deus in eo est et ad deum pertinet. Un-
de Johannis. viij. Qui ex deo ē: verba dei
audit. Sic cōuerso quando nō potest
de deo audire loqui: signum est qd expu-
lit deum a se. Item seruitiū saluum in-
nocentum est deo multum acceptum: qz
illi qui innocentiam deo offerunt: vinū
purum bonum et optimū deo offerunt:
Sed inueterati dierum feces deo offe-
runt respectu iuuenum. sed tamen deus
hoc non spnit ex sua misericordia et bo-
nitate. Item secundo sunt filij ifor-
mandi a parentibus quōmodo se habe-
re debeant quo ad primos quibus tria
tenentur. Prīmū qd eos diligant et fide-
litatem fraternam eis exhibeant. et si sūt
pauperes qd eis sint misericordes: et eis
cōpatiantur in miserijs suis vt cū tales
filij senuerint dicere possint cū Job. xxi
Ab infātia creuit me cū misericordia et
misericordia. Et non debēt despiciere nec
deridere pauperes: quia quicquid fidei
christus sibi reputat esse factum. Unde
de Matthei. xxv. Quicquid vnus mi-

nimis meis feceritis: mihi fecistis Ra-
tio autem quare pauperes nō sunt deride-
di: quia quilibet cogitare debet qd talis
fieri potest si deus super eū fieri permise-
rit. s. cecus claudus vel leprosus. Et illi
qui a iuuentute sunt misericordes: beati
sunt. Unde Matthei. v. Beati miseri-
cordes: quoniam ipsi misericordiā con-
sequuntur. Et tales habebunt bonū si-
ne vite. Unde Hiero. in epistola ad ne-
potianum. Non memini me legisse ma-
la morte mortuum: qui libenter opa pie-
tatis exercuit. Habet enim multos iter-
cessores: et impossibile est pces multorū
non exaudiri. Secundo tenentur pro-
ximis vt eis damna non inferant neq;
in rebus neq; in fama: quia quicunq; in-
fert primo suo damnum in rebus: tenetur
ad restitutionem: siue furado: siue lude-
do ex auaritia: siue alias iniuste lucran-
do. Unde Augustinus. Peccatum nō
potest dimitti nisi restituatur ablatum.
Et hoc non solum intelligitur de rebus
in magna quantitate: sed etiam de paruis
rebus. Verbi gratia. Si iunxeris ad pra-
tium primi tui et acceperis ei contra vo-
luntatem suam vnum panem plenū cum
graminibus: tunc si vere peniteas tene-
ris satisfacere sibi cōsiliū confessoris
Ergo parentes informare debent filios
ne damna inferāt proximis: siue in pratis
siue in segetibus: siue cum pecorib; et sic
de alijs. De hac materia quere infra se-
ptimo. 8. et duo extra ibidem. Item in-
formandi sunt ne trahant proximis de-
nigrando famā primū: quia tales tenen-
tur ad restitutionem sicut isti qui habēt
res iniustas. ergo ista duo peccata. s. re-
rum iniustarum ablatio et detractio ma-
gis difficulter dimittuntur. Quia non
sufficit confessio et contritio nisi fiat res-
titutio sibi possibilitatem hoīs. Unde
Hiero. Non facilis venia praua dixisse
de rectis. Item tenentur primis indul-
gere offensas: vt eis deus indulgeat sua
peccata. Unde Luce. vi. Dimittite et di-
mittetur vobis. Qui autē non dimittit
primo in corde: talis nō pōt saluari. et om-
nia bona opera sua que interim facit nō
sūt a deo accepta Unde. i. Joh. iij. Qui
odit fratrem suū: homicida est: supple sui
ipsius. Tercio informandi sūt quōmodo

4
se habere debeant quo ad seipsos. s. vt corpus suū munde teneant et caste viuāt. Unde dixit Thobias filio suo. Atten- de fili ab omni fornicatione. Et rō hui⁹ est quia omnis fornicatio p̄ter q̄ in ma- trimonio facta: semper est peccat⁹ mor- tale. Unde apostolus: Omnis fornica- tor aut imundus non habet partem in regno dei. Ergo pueri debent suare suā virginitatem vsq; ad matrimoniū vt in virginitate sancti conueniant. In si- gnum huius adam et eua quando matri- moniū inchoabant virgines fuerūt. Et tales pueri sic caste viuētes ducunt an- gelicam vitam. Unde Ambro. Qui nō nubunt et vxo- res non ducunt: sicut an- geli in terra sunt. Quarto parentes tenentur filiis dare bonū exemplū et hoc est valde vtile. Unde Greg⁹. Nūq̄ peccatores ad lamentum penitentie re- dirent: si nulla essent bonorū exēpla que eorū mentem traherent. Ergo cōmuni- ter loquendo quando parentes bonū exemplū prēbent filiis: tūc filij tales ef- ficiuntur magis virtuosī et per hoc tales parentes multum merentur. Unde Le- sarius. Quātis exemplū vere humi- litatis et perfecte charitatis ostēderis cū tantis et p̄tantis eterna p̄mia posside- bis. Sed heu aliqui parentes infor- māt filios suos ad malū verbo et exemplo: in quo deum grauit̄ offendunt. Vero- bi gratia. sicut chorizare: grauit̄ ince- dere et deum blasphemare: et sic de alijs. et tales reuerunt omniū peccatorū illorum que ex mala informatione vel malo exē- plo filij sic addiscunt. Ergo qui teprimi- tus superbiaz docuit: princeps erit om- nium illoz peccatorū que chorizando et alias superbe incedendo perpetrabis: et sic de alijs peccatis. Item de illis paren- tibus qui vestes pomposas suis filiis emunt. Dicit Bui. lugdunē. Qui fili- as suas ornant vt eas ad choreā mittāt quasi vestucam vngūt vt eo meli⁹ arde- at. Item aliqui parentes faciunt pueros suos ebriosos potando eos cum vino. Contra quod dicit Aristot. vii. poli. Iu- uenes maxime ab ebrietate custodire o- portet. Idem. Iuuenes esse sine vino ē bonū: quia tales pueri postmodū effici- unt bibuli et lazes et mali hoies: quib⁹

parentes sunt occasio per suam malam informationem et exemplū. Vñ Greg⁹. in moralibus. Tot moribus quis di- gnus est: quot exempla prauitatis in pos- teros relinquit. Quot mores meru- erunt tales: qui tot exempla mala in pos- teros reliquerunt. Quinto paren- tes tenentur filios corrigere: q̄ non suf- ficit q̄ informent eos in bono. s. opor- tet etiam correctiones habere ad filios si excedunt. Quia omnia peccata que filij perpetrāt sub obedientia parentum. o- bis parentes respōdebunt in die iudicij. Unde apostolus Ro. i. Nō solū digni sunt morte qui faciūt: sed etiam qui consentiūt faciētib⁹. Ergo hic aduer- tite parentes q̄ etiam si sancte vite estis tamen p̄pter filios vestros potestis dam- nari. Verbi gratia. Si pater et mater nū- q̄ peccassent: et permitterent filiis aut fi- liam peccare mortaliter: eos non corri- gunt: eternaliter cū filiis talibus dam- nabuntur: sicut Innocēti⁹. Gregori⁹. Cyrillus: Isidorus: Augustin⁹. illi om- nes concorditer dicunt de beli sacerdo- te vt habetur. i. Reg. i. Qui audito q̄ fi- lij sui in boneste se habebant in templo: quia ibi dormiebant cum vxoribus suis legi q̄ tepide arguebat eos. ergo si dā- natus est: nō est alia causa nisi q̄ nō cor- rexerit filios suos. Sciendū q̄ boni filij cum mansuetudine verborū corrigendi sunt: exemplo marie vt habetur Luce. ii. que dixit ad filiū suū iesum. Fili quid fe- cisti nobis sic? Dati autem filij cū aspe- ra virga sunt corrigendi. Vñ Salomō puer. xxiij. dicit. Noli subtrahere disci- plinam a puero. Si enī percusseris eū virga non moriet̄: et animā eius de infer- no liberabis. Ergo quando audis pue- rum tuum iurare deū blasphemare: ac- cipere debes virgam et undē puer bene disciplinare: in hoc letificabis deū et bea- tam mariam et oēs sanctos: et mereris ti- bi ipsi coronā vite eterne: cū hoc ea inten- tione feceris: vt puer ille creatorē suū amplius non offendat taliter blasphe- mandō vel etiam aliter peccando. Ergo parentes nunq̄ debent maledicere filiis suis verbis maledicis. Quia maledicē- do pueris deum offendunt: et pueri in hoc nihil p̄ficiūt et plus eis obest q̄ prodest.

Exemplum in Celario de puero quē dī
abolus cum corpore z aīa abstulit ppter
maledictionem parentum q̄ ampli⁹ pa/
rentes illum puez nūq̄ viderunt. Et
hoc deus permisit in terrorem alioz pa/
rentum ne filijs suis maledicant sed po/
tius cum asperavirga corripiant: immo
maledicere nō licet alicui irrationali cre/
ature in quātū creatura dei est: q̄ oīs cre/
atura dei bona est: vt patz Beñ. i. Vidit
deus cuncta que fecerat z erāt valde bo/
na. Ex isto patet q̄ si non licet equo vel
asino vel cani vel boui vel oui maledi/
cere: multo minus licet hominibus ma/
ledicere. Ergo nūq̄ aliquis alicui ho/
mini debet maledicere. Contra quod fa/
ciūt aliqui parentes: qui maledicūt suis
p̄p̄ijs filijs. Et etiāz peruersi viri qui se
pius ex ira z vindicta maledicunt suis p/
p̄ijs filijs z vxoribus. De illis maledi/
centibus dicit apostolus. q̄ neq̄z males/
dici neq̄z rapaces regnū dei possidebūt.

Sciendum q̄ parētes qui filios su/
os educant tali intentione vt efficiātur
boni christiani z famuli dei: quicqd̄ ero/
ga filios suos faciunt totū erit eis meri/
torizū cum in gratia sunt z sine peccat/
o mortali. Ergo mater quotiens lactat
puerū: quotiens inquietatur a puero: q̄ti/
ens poriat vel balneat vel quecūq̄ pue/
ro amīnistrat semper meretur. Vñ apo/
stolus Ro. viij. Scimus quoniam dili/
gentibus deum oīa coopantur in bonū
Ex his patet q̄ parentes possunt mere/
ri in filijs suis eternam gloriam vel etiā
eternam damnationē. Ergo pueri a pa/
rentibus informandi z corrigendi sunt
vt iam dictum est. quod si fieret pculdu/
bio non essent tot mali homines z pec/
catores ī mūdo. Hoc quilibet potest co/
gnoscerē in seipso. quia si a pueritia fuis/
ses debite informatus z ī timore dei nu/
trit⁹: vtiq̄ melior es ses q̄ iam sis. Sz
heu quia in iuuentute tua nutritus es ī
superbia: in gula. in luxuria: sic de alijs
vitijs. ergo tam peruersus es in vīa tua
Sciendū tamen q̄ parentes p̄cipue de/
bent corrigere filios suos ne iurent vel
blasphemant: quod heu iam coīter a plu/
ribus hoīb⁹ sit. Sed q̄ grauit⁹ deū
in hoc offendāt z qualiter de⁹ puniat ta/
les p̄ncipales patet supra scōo. l. **S**e

cto parentes tenentur filijs suis heredi/
tates iustas: quia melius est modicūz
iusto super diuitias peccatorū multas
Contra hoc faciunt aliqui tam inordi/
natum amorem ad filios habentes qd̄
q̄uis bene cognoscant q̄ possident res
iniustas. tamē nolunt eas restituere ne
filij depauperentur: z sic seipos z filios
damnant. Item aliquando vnus parē/
tum permanet in viduitate non propter
deum nec amorem castitatis: sed ne filios
exheredet: z tamen non intendit caste vi/
uere. Et talis pater plus diligit inordi/
nato amore filios q̄ deum. z salutem p/
p̄riam z potius vult damnari cum luxu/
ria sua quā in statu viduitatis cōmittē
q̄ p̄ncipales suos exheredare. Ergo consu/
lendum est talibus viris qui nolunt ca/
ste viuere vt iterato vxores ducāt ne tot
peccata mortalia extra matrimonium cō/
mittant. Quia omnis fornicatio ē pec/
catum mortale. Insuper notandum q̄
filij z cognati qui tali patri dant consi/
lium ne matrimonium contrahat z ali/
os p̄ncipales generet propterea vt bona pa/
tris ipsis solis permancant: z sciūt vera/
citer q̄ pater non abstinēt amore castita/
tis: nec caste viuūt: tales peccant mortā/
liter. quia plus diligunt illa temporalia
q̄ animam patris. Et potius volunt pa/
trem multa peccata cōmittere mortalia
cum alijs mulieribus q̄ amittere p̄ncipales
illi bonis paternis. Ergo infideles
filij in hoc cognosci possunt quando in/
dignantur tali patri qui alias non caste
viueret: cum iterato matrimonium con/
trahit. Item parētes qui iustas res pos/
sident preuenire debent ne lites z inimic/
itiē inter heredes post obitum eozū fi/
ant. Quia melius esset modicum vel nī/
hil heredibus post se relinquere q̄ lites
z odio ex his generā. q̄ grauit⁹ isti pa/
rentes peccent qui iniustas res suis he/
redibus relinquunt: z quomodo filij cō/
querentur de talibus parentibus: pa/
tet infra. v. **A.** exemplum ibidem. Item
hoc idem querē septimo. **D.** exemplum
ibidem. **S**eptimi sunt qui contra **B**
hoc preceptum faciunt qui in bonorant
patrem spiritualem puta sacerdotē con/
fessorem: q̄ te de fonte baptismatis rege/
nerauit. Unde Iohannis. iij. Nisi q̄s

De precepto IIII

tenatus fuerit ex aqua et spiritu etc. Item qui tibi per sacramentum diuinum alimentum ministrat. Iohannis. vi. Caro mea vere est cibus et sanguis meus vere est potus. Item qui sanctis predicationibus et exemplis te instruit et informat. Unde Gregorius in homeliis. Plus est verbi pabulo victuram imperpetuum mentem reficere quam ventres moriture carnis terreno satiare. Item Gregorius in dialogo. Mirum constat quod maius est miraculum predicationis verbo atque orationis solatio peccatorem convertere quam carnem mortuam suscitare. Hunc patrem spirituales tripliciter honorare debemus. Primo enim humiliter obediendo in his potissime quod de iure teneris plebano: puta cum tibi precipit celebrare tunc celebres. quod interdicta ecclesie serues: quando tibi precipit ad ieiunandum ieiunes. quod excommunicatos strictissime vitas et penitentiam tibi iniunctam in perfessione adimpleas. Omnium enim horum transgressio predicatorum maxime si fiat ex deliberatione et preceptu inducit peccatum mortale.

De excommunicatione.

Iuxta predicta tria sunt notabiliter aduertenda. Primum est quantum ad excommunicationis sententiam: quam quilibet christianus merito debet abhorere: que est duplex maior et minor. Minor separat a sacramentis ecclesie. quia nullum recipiendum est sacramentum in minori excommunicatione nec etiam osculum pacis: quam minorem excommunicationem quis incurrit precito scienter et contra prohibitionem communicat cum excommunicato comedendo: loquendo emendo: vendendo: et sic de alijs. Et ab ista minori excommunicatione potest absolvere quilibet sacerdos qui habet potestatem super talem hominem quod possit eum absolvere a peccato mortali. Et ista absolutio fit solo verbo dicendo absoluo te a sententia excommunicationis quam incurristi communicando in loquendo siue comedendo etc. Et ista absolutio potest fieri sine sacramentali confessione sic quod ille exhibeat se et fateatur se communicasse excommunicato vel loquendo vel comedendo. et sic de alijs. Excommunicatio vero maior separat ab ingressu ecclesie et a

communione fidelium et a sacramentis. Et talis excommunicatio est timenda merito cuilibet christiano propter quod iniquas rationes. Primo quia propter ipsam talis excommunicatus excluditur a consortio omnium christi fidelium in terra uiuentium. Item a consortio dei et beatorum in eterna felicitate existentium. Ergo comparatur leproso qui habet mortuum infectuum qui a consortio omnium ejicitur. Et ideo lepra carnalis ab omnibus hominibus multum timetur: eo quod est morbus contagiosus. Et multi sunt homines qui alias infirmitates potius sustinerent quam lepram: eo quod ab hominibus separat. Sed multo fortius timenda est excommunicatio: quia est ictus gladii spiritualis qui magis timendus est quam gladius corporalis. Unde Augustinus dicit de illo qui excommunicatur quod grauius est hoc illi quam si perforaretur gladio vel a feris deuouaretur siue in flammis exureretur. Secundo timenda est excommunicatio: quia est valde damnoisa. Aufert enim homini partem suam de omnibus missis: orationibus: et elemosinis: et alijs bonis que fiunt in ecclesia dei: quod non est paruum damnum. Quis enim digne sufficeret estimare valorem unius missae: quid tunc de omnibus missis que celebrantur per totum mundum et de omnibus bonis que fiunt de omnibus hominibus: quorum participatione ex toto carebit et priuatus est quod diu in tali excommunicatione perdurat. Tertio timenda quia ille qui excommunicatur sathan traditur. Unde Augustinus. Omnis christianus qui a sacerdote excommunicatur: sathan traditur. Et etiam secundum Henricum de firma. A potestate dei si loqui liceat et defensione angelorum sanctorum eripitur: et tam in anima quam in corpore potestate diaboli traditur. Quarto timenda est: quia excommunicatus est velut membrum abscisum a corpore quod amplius nullius valoris est. Quid enim valet manus abscisa a corpore: vel pes: vel auris: et sic de alijs. Sic iste excommunicatus coram deo et sanctis eius nullius valoris est. Et sic super omnia timenda est abscisio membrorum a corpore hominis: sic nihil magis debet timere christia

nus q̄ separari a corpore christi mystico
 quod est ecclesia. Unde Augustinus su-
 per Iohannem. Nihil debet formidari
 christianus q̄ separari a corpore xpi my-
 stico: quod est ecclesia. Unde Augusti-
 nus. Quia xpus est caput oīum fidelīū
 z omnes fideles in gratia existentes sūt
 sibi inuicem membra. Sic quādo quis
 excomunicatur: tunc a capite id est a xpo
 z a membris id est a fidelibus abscindit̄.
 Et nullam influentiam diuine gr̄e am-
 plius habet q̄d in sic abscisus est sed are-
 scit. Quinto quia excomunicatus ad
 nihilum valet nisi ad eternum ignē. hoc
 probatur ex euangelio Iohannis: xbi
 christus dicit: Ego sum vitis vera z vos
 palmites. Sed homo excomunicatus
 similis est palmiti absciso a vite: qui sic
 abscisus ad aliud non valet nisi vt in ig-
 nem ponatur z cōburatur. Ex alijs mul-
 ta vtilia possunt fieri: sed non sic ex pal-
 mite absciso. Vñ Ezechie. xv. Fili hoīs
 quid fiet de vite. i. ligno vitis ex omni-
 bus lignis nemoz que sunt inter ligna silua-
 rum: nunquid tollitur de ea lignum vt
 fiat opus: aut fabricabitur de ea parill?
 vt dependeat in eo quodcunq; vas: ecce
 igni datum est in escam. Et ab illa maio-
 re excommunicatione nemo potest absol-
 uere nisi episcopus vel papa vel aliquis
 alius de auctoritate ipsoz. z talis absol-
 uendus est cum miserere z virga. Nō
 potestas ecclesie z prelatoz ligādi z sol-
 uendi a christo eis tradita habeat magis
 nam efficaciam hoc possumus cognos-
 cere per tale exemplum. Fuit quidāz co-
 mes tholosanus fautor z receptor here-
 ticoz. Et omnis talis ipso facto ē ex-
 comunicatus vna cum hereticis. Et q̄-
 dam sanctus abbas fuit ad eum missus
 ad commonendum eum. Qui duz viro
 sancto nollet acquiescere nec excomuni-
 cationem timeret. Sciens vir sanctus
 q̄ cor peruersum non eruditur verbis:
 dixit abbas. Ut tu z tui videant q̄ in se-
 cra sit anima que excommunicationis vin-
 culo est innodata: volo mihi apportari
 album panem: quo sibi allato dixit. O
 panis licet tu non merueris tamen vt in
 te ostendatur veritas fidei nostre: z ma-
 ledictio anime excommunicationē non ser-
 uantis Excomunico te: quo dicto panis

qui inter manus eius erat candid⁹ mox
 niger factus est Quem precepit in duas
 partes diuidi: z intus similiter apparuit
 niger mussidus z corruptus. Tunc sub-
 iunxit vt etia z sciatis virtutem absoluti-
 onis: accepto pane absoluit eum qui in
 priorem speciem z candorem est reuert⁹
 Sciendum q̄ non solum illi qui denū-
 ciantur in ambone sunt excomunicati:
 sed etiam in pluribus casibus scdm̄ ius
 canonicum cum quis incidit in excom-
 municato ne in maiorem.

In illis casibus quis incidit maio-
 rem excommunicationem.

A quibus casibus incidit quis
 i maiorem excoicationē. Rñdeo
 in multis: ex quibus aliquos ca-
 sus hic exponam. Primo qui man⁹ vio-
 lentas in clericum vel alias in religiosū
 mittit. Item qui hoc mādat vel post fa-
 ctum eius nomine ratum habeat. xviij
 q. iij. Si quis suadente dia. Secūdo
 cum quis incidit in heresim: similiter et
 receptor hereticoz. Tercio cum quis ro-
 manam ecclesiā nō asserit esse caput oīo-
 niū nec ei tanq̄ capiti obediendū. Quar-
 to cum quis participat excoicato in cri-
 mine ppter quod quis excomunicatus ē
 dando ei consilium auxilium aut fauo-
 rem. Quinto qui in articulo mortis aut
 ob aliquod impedimētū absoluitur ab
 excoicatione. z cessante impedimento non
 p̄sentat se: q̄ cito poterit ei a quo absolui
 debeat reincident eandem excoicationem
 Sexto qui intendit vel qui frangit ec-
 clesiam vel iubet aut consulit: vel i ec-
 cle-
 sia cōmittit aliquod enorme factum: vt
 capiēdo corpus xpi vel destruēdo al-
 tare vel crucem vel similia. Septimo cū
 quis vtitur litteris apostolicis p se vel p
 alios falsificatis. Octauo qui sciēter cō-
 trabunt matrimoniū in gradibus con-
 sanguinitatis vel affinitatis prohibitis
 vel cum monialibus contrahentes sunt
 excomunicati. Nono dñi qui inbibent
 subditis ne vendant personis ecclesiasti-
 cis vel molant vel pissent vel alia serui-
 tia faciant. Decimo qui pedagium vel ibe-
 loneum recipiunt a personis ecclesiasti-
 cis. z tales non debent absolui nisi resti-
 tuant eis que ab ipsis receperūt. Simi-
 liter qui noua pedagia ipso iurunt. Un-

decimo consules ciuitatū rectores et alij potestatem habentes qui faciūt exactiones indebitas in clericos et ecclesias. si milititer qui faciunt statuta contra precepta ecclesie et libertatem et scriptores eorum et etiam qui seruāt talia statuta et consuetudines et per ea iudicant. Duodecimo potestates rectores consules iudices officiales qui statuta faciunt scribūt dictant: per que quis compellitur soluere usuras: vel nō repetere iam solutas: aut qui obseruāt illa statuta et per ea iudicāt. Tredecimo qui impediunt iudiciū cuiuscunq; iudicis ecclesiastici: vel impediunt volentes recurrere ad forum ecclesiasticum in causis ad ipsum pertinentibus. Quartodecimo qui absolutionem ab excommunicatione vel interdicti extorquent per vim. nam talis absolutio non valet: et incurrunt nouam excommunicationem. Quintodecimo qui occasione sententie excoicationis suspensionis vel interdicti late in eos seu suos subditos aut eorum rusticos: dederunt licentiā grauant eos iudices qui tulerūt sententiā: vel iudicis seruos qui litteras tulerunt nisi re integra licentiā huiusmodi reuocauerit: vel si in aliquo processit ut. scilicet aliqua rapuerint de predictis: si nō reddiderint infra octo dies. Sedecimo qui cogunt celebrare in loco interdicto. vel ad audiendū diuinā conuocans excommunicatos: et in interdictis prohibens ne moniti exeant ecclesie. Decimoseptimo suspensi vel interdicti si moniti a celebrante missam non exeūt ecclesiam sūt excoicati: et per absolutionem ad papam mittēdi. Decimo octauo insecutor cardinalium seu episcoporum: vel hec mandans: vel ratū huius vel loci existens excoicati sunt. Idem de his qui impediunt visitationes monialium: nisi moniti destiterint. Decimonono quicunq; personas ecclesiasticas aut monasteria vel ecclesias eorum spoliauerint vel alias iniuste grauauerint pro eo quod non elegerūt illū pro quo rogauerunt. Item vicesimo religiosi qui sine licentia speciali proprii sacerdotis solennizauerunt matrimonia aut administrauerunt eucharistiaz: seu sacre unctionis: vel baptismatis sacramenta. Item vicesimo primo religiosi qui excommunicatos a canōe absoluerūt a casibus

nō concessis eis de. aut absoluerūt a sententijs per statuta puincialia seu synodalia promulgatis. Item religiosi qui alios a penarum culpa absoluerint. Item de clericis et religiosis inducētib; ad uonēdū: iurādū: aut permittendū de eligēdo apud eos sepulturā: vel ut iam electi ulterius non mutent. Item religiosi qui temere vbi cūq; habitū sui ordinis deponūt. Insuper monachū mittēs iuxta se habitū sue religionis ad saltandū vel huiusmodi: statim resumpitur si sit corā laicis excoicatus: si corā clericis tūc nō. ut per ne clerici vel monachi secularib; negocijs. ea. ut piculosa. li. vi. Item religiosi qui infra septa monasterij sine licentia arma tenēt. Item religiosi qui cōfiteantur sibi nō faciūt processiones decimis soluendis sunt suspensi a predicandis officio: donec si cōmode possint faciant eis processiones. Et si interim predicant excoicari sunt. Item de religiosis qui nō seruāt interdictū quod mater ecclesia seruat. Item religiosi qui processerūt se ad curias principū ut inferant dāna suis platīs. Item de religiosis qui dicūt aliqua uerba in sermōib; vel alibi ut retrahāt audientes a solutione decimarū. Item religiosi similiter canonici regulares archidiaconi decani ppositi plebani et alij clerici personatus huiusmodi: aut etiam quicunq; presbyteri qui audiūt leges aut prebendam. Item mulieres que dicūt vulgariter beginē: et religiosi qui fouēt eas in illo statu: sūt excoicati. Item religiosi qui accedunt ad studia sine licentia suorum prelatorum. Item religiosi precipiunt sub virtute sancte obediētie sub interminatione maledictionis eterne ne in sermonibus suis platibus suis detrahāt vel retrahāt alios ab ecclesiis suarū frequentatione: vel indulgentias inconsuetas pronūciant: et ne retrahant testatores a restitutionibus debitis aut legatis misericordibus ecclesiis factis: nec legata vel debita aut male ablata incerta: sibi vel sui ordinis fratrib; vel quēlibet in aliorum preiudiciū fieri vel erogari: pcurēt nec absoluant quēlibet in casibus reuerentis pape vel episcopis vel prelatibus huiusmodi: ut de puile. religi. in clementinis. Item sacerdotes qui sepeliūt in cimiterijs tempore interdicti corpora defunctorum in casibus nō processis a iure: vel qui excoicatos publice aut notatim interdicatos: aut usurarios manifestos sepeliūt excommunicati

sunt. Item sacerdos qui recipit oblatio-
nes manifesti vsuarij est suspensus ab ex-
ecutione officij donec satisfaciat arbitrio
epi. Item de ingressu religionis symo-
niace qui dat vel qui recipiunt excoicati
sunt. Et sic de alijs pluribus casibus quos
in iure inuenire poteris.

De excommunicatione minore.

Equitur de peccato eorum qui con-
tinent minorem excoicationem
et ideo non timent coicare cum ex-
coicatis: sed coicando minorem excoica-
tionem incurrant. Notandum quod ille qui
comunicat excoicato. Primo peccat in se
ipsum quia non cauet sibi ab ipso qui ha-
bet morbum contagiosum: in quo videtur
minus amare animam suam quam corpus.
Quia si sciret se incurrere lepram corporis
propter comestionem vnam vel locu-
tionem: et sic de alijs. Tunc cito accederet
ad excoicatum: cauere sibi ab excoicato-
rum participatione. Sed lepra anime quae in-
currit non curat quae tamen periculosior est quam
corporis. Item temporalia preponit ta-
lis anime suae: quia si prohiberetur sibi esset
sub pena vnius floreni ne loqueretur il-
li excommunicato cauere sibi a danno tem-
porali in quantum possibile esset. Sed
tamen de gratia christi et de anima sua non ti-
met. Secundo peccat in eum cui coicatur:
quia cum ipse sit infirmus usque ad mortem: ipse
aufert ei remedium. Vel saltem minus effi-
cacem reddit dum perfusione ipsius minuit per
quam corrigi debuit. Ecce. iij. Et perfusio
adducens gloriam. ps. Imple facies eorum
ignominia: et querat nomen tuum. d. Ter-
tio peccat etiam in eum per cuius iniuriam ex-
coicatio lata est: quia aufert ei rem suum: id est
emendam et satisfactionem. quia talis excoi-
catus deberet cogi per tale ruborem et ve-
recundiam ad satisfaciendum primo lesio-
nam satisfactionem ille impedit qui ei
sic participat. Quarto peccat etiam in pa-
trem spiritalem cuius iniuriam continet. Quinto
peccat etiam in deum quem in ministro suo
continet. Ipse enim potius puari amat
mensa dei. id est altaris sacro quam mensa excoi-
cati: et potius amat societatem excoicati quam
filiorum dei. ideo merito in inferno erit socius
diaboli. quia si aliquis pertinaciter participat
excoicatis: mortaliter peccat. Querit

in quibus casibus quis licite coicetur seu par-
ticipat excoicato. Rpondeo quod in quinque ca-
sibus. Primo quando quis loquitur ei in his que
pertinent ad absolutionem vel alias ad sa-
lutem anime: et alia verba icideter interponat
ut magis perficiat. Secundo quicumque aut ora-
tor. id est causa orationis vadens: aut pegrinus
aut viator vadens in terras excoicato-
rum denenerit ubi non possit emere vel non
habet vbiemat: tunc datur licentia ab ex-
coicatis accipiendi propter necessitatem. Ter-
tio propter excoicatum excusatur a participa-
tione cum viro suo excoicato. Quarto filij
excusantur a participatione patris excoi-
cati. Et hoc intelligitur secundum Basil. de filiis
qui adhuc sunt in potestate patris et comen-
sales patris. Alii vero filij extra domum
patris existentes non excusantur. sicut serui et
ancille qui ante excoicationem fuerunt in ser-
uitio illius domini excoicati. Quinto propter
ignorantiam: cum quis ignorat illum esse excoi-
catum. Quid autem si sciam habitum aliquem
esse excoicatum: sed actu non aduerto et com-
munico ei. Rpondeo secundum Basil. Si hoc fa-
cio subito et non aduertendo: credo quod non
pecco nec excommunicationem incido.

Queritur vtrum si excoicatus intret ec-
clesiam alij teneant eum exire. Rpondeo secundum Ray.
manifestum est illum esse excoicatum etiam alij ex-
ire tenent vel procurare quod ille exeat. xi. q.
iij. sicut apostoli. Quid si excoicatus intrat
ecclesiam et sacerdos iam incepit missam.
Rpondeo secundum Ray. si est occultum: non de-
bet dimittere officium. Si vero est ma-
nifestum: moneat eum publice ut exeat.
Et si quidem non vult exire et sacerdos
non inchoauit canonem: non debet procedere
sed debet dimittere. Si veropus quod
ille intraret ecclesiam vel prius quam sacerdos
eum videret iam canonem inchoauit: debet
sacerdos procedere in officio: ita tamen quod finito
canone vel sumpto sacramento ante quod dis-
cat communionem moneat illum quod exeat.
Quod si non vult: potest sacerdos eum
eicere. et si non potest reici: in sacristiam
rediens dicat eum et reliqua que post
canonem restabant. Querit si quis assur-
gat vel reuerentiam exhibeat alicui excoi-
cato: vel inclinasse salutari se: aut moue-
at labia quasi resalutans eum cum tamen ni-
hil dicat: quid de illo? Rpondeo secundum
Basil. non incurrit excoicationem: quia

pena nō sunt extendēde sed restringēde. Unde qui verbo salutatur ab excoīca/ to non debet eū resalutare sed dicere pōt deus vos vel te emēdet z h' mōi. Scien dū q' qui sciēter ab excoīcato mun' reci/ pit inducendus ē: vel q' in pios vsus cō uertat. Al' etiā benefaceret si ad ruborē iducendū excoīcato remitteret. Itē vtz excoīcatis possit aliqd dari? Rūdeo fm Buil. q' pōt causa humanitatis z in su/ stenationē vite. s. qñ indigentes sunt: z hoc intellige solū quo ad necessaria vite: vt alimenta: vestes z hospitia. Sic tñ q' ppter hoc non dimittat laborare p abso lutionē. Secus si perit alia vniuersalia: vt securim vel fossorū z h' modū que non sunt eis concedēda. xi. q. iij. qñ multis. Sed quid si vir vocat excoīcatū ad mē/ sam: nūquid vroz poterit ad ipsam mē/ sam comedere? Rūdeo fm Buil. credo q' non. tamen poterit ad aliam mēsam in eadem domo ita remote q' merito possz dici q' nō comedant simul. Quid si i ali qua domo hospitatus sū ad mensam z superueniat z ingerat se excoīcatus: nū/ quid teneor surgere? Rūdeo fm Buil. Si est publicus excoīcatus: teneor sur/ gere: nō obstante cuiuscūq' scādalo. Si vero est occultus z nō possum sine ei' no ta: non teneor surgere. Sed supueniēte publico excoīcato an ego teneor exire d' domo. Respondeo fm Buil. non: imo etiam si sciam publice excoīcatum recep tum esse in aliqua domo possum ibi hos pitari si sit tante capacitatis sic q' possū cōmunionem vitare. Nam licet mihi cū excoīmunicato in eadem camera come/ dere: sed non in eadē mensa. Similiter nec in eodē loco iacere. Quid si veniā in uitas ad aliqd festū vel cōmuniū: z in/ uenio ibi publice excoīcatū: teneor rece/ dere? Rūdeo q' sic: nec debeo ibi epulari licet sedeat ad aliā mensaz. qz oēs taliter cōuenientes ad festum vel pūniū simul in uicem cōmunicare dicunt q' sp pñtia platoz valde horrenda est z contēnenti valde periculosa. Ex hoc patet. quia cō stituit eum in inimicitiaz dei. Vñ exem plū legitur q' Breg' papanonus quēdā diuine excoīcauit. Qui cū ptemneret/ coīcationē pape tūc miraculo dei ciconie que nificauerūt super domū ei' recesse

rūt: z nidū transtulerūt ad domū alteri? Nō vidit dice? psumat z amonit' a cog natis suis q' hoc idē p' siderauerūt icico niis. postea hūiliauit cor suū petēs abso lutionē. Et q' cito absoluit' fuit a snia il la tunc dicte ciconie redierūt z nidū suū supra domū suā reportauerūt. Itē aliud exemplū. legit' q' in ecclesia sci vinctij martyris multi passerēs solebāt intrare z ecclesiā fedare z diuinū officiū ipēdire. Cū autem nō possent excludi: eps illius loci eos excoīcauit mortem cōmīnās eis si ecclesiā deinceps intrarent. Qui ab ecclesia recedentes nunq' oīno ecclesiāz intrauerūt: imo si aliquis aliquem capi/ ar z violenter in ecclesiā ponat: statim moritur. Item sciendum cū quanto conatu z diligentia confessionē z penitēz tiam tibi impositā debeas adimplere: qz negligentiaz z contēptus penitentie inuū cie facit confessionē pcedentem nō vale re. Vñ in hoc casu sicut in alijs quattu or casibz infrascriptis p'fessio ē tibi iterā da. Pro quo sciendū q' sūt quattuor ca/ sus cōmunes z vsitati in quibz doctores dicunt p'fessionē esse iterandam. P' mus est ppter enormitatē sceleris ob quā oportet peccatōrē ad supiorē remitti qui confessionē remissi audire debet z absol uere: nisi malit alteri cōmittere. tunc ta/ lis peccatōr tenet illa peccata reiterare p quibus missus est ad supiorē: p abso lutionē. Sed p' mus confessor debet eū absoluerē ab illis a quibz potest: nisi cōfi tens excoīcatus sit maiori excoīcatione quia tunc a nullo peccato pōt absolui ta lis confitens nisi ante sit absolutus ab excoīcatione. quia fm doctores absol u tio ab excoīcatōe debet pcedere absolu/ tionem peccatoz. Secundus casus propter ignorantiam sacerdotis: vipo te quando sacerdos ignarus est: queren dus tunc est sacerdos qui sciat ligare et soluerē: z cum hoc discernere differentiā peccatoz: z ei itēz confitendum est vel li centia proprij sacerdotis vel auctoritaz te superioris. Ex quo patet q' illi seipos decipiunt qui ignaros z illiteratos sa/ cerdotes querunt. Tertius casus ē si p'fessio nō fuit itēgra vt q' sc. ēter obticu it al: qd mortale peccatū: aut etiā si acces/ sit cū volūtate a modo vltius peccandi

Quartus si cōtēpsit vel neglerit satif
facere: et oblitus est satisfactionē sibi in
iunctam. Nam si sciret et eam implere vel
let et cum vera contritione et cū bono p
posito confessus esset: nō oporteret reite
rare p̄fessionē. Et intelligunt isti duo vl
timi casus quādo mutat sacerdotē. Si
autem ad eundem sacerdotē reueritur:
tunc distinguendū est. qz aut recenter ac
nouiter p̄fessus est: aut iam de memoria
sunt elapsa ab ipso sacerdote ppter diu
ritatem ip̄is. in p̄mo casu. s. quādo pec
cata confessa adhuc sunt in memoria sa
cerdotis: tunc non tenet omnia reitera
re: sed solum illud peccatū qd̄ sciēter ob
tigit: vel etiam illam fictionem q̄ cum
voluntate amplius peccandi ad p̄fessio
nem accessit. Sed in casu secūdo. s. quā
do peccata sunt elapsa a memoria sacer
dotis: tunc tenetur omnia reiterare etiā
si decies esset p̄fessus et semper aliqd̄ pec
catū sciēter obtigisset: tūc oēs iste p̄fessi
ones sunt reiterande: qz confitenti vnū
peccatū mortale non dimittit a deo sine
alio. Versus. Larga dei pietas veniā n̄
dimidiabit. Aut totū aut nihil relach: y
mante dabit.

Casus papales
Ubi manus violentas mittit in
clericum vel religiosum. vel qui
mandat: vel factum eius nomie
ratum habet: excoīcati sunt et mittēdi ad
papam. Itē incendiarij vel fractores ec
clesiarū seu locorū religiosorū aut cimiteri
orum excoīcati sunt ipso facto: et ante de
nūciationē ab ep̄o absoluitur post de
nūciationem nō nisi papa. Incendiarij
aliarū domorū nō religiosarū excoīcandi
sunt. Si ergo excoīcati sunt et denūciati
mittuntur ad papā. Item de ingressu re
ligionis simoniace qui dant vel qui re
cipiunt: mittuntur ad papam. Itē qui
phibent excoīcatīs et interdictis ne mo
niti exeat ecclesiā: omnes excoīcati sūt:
et mittendi ad papam. Itē qui grauant
eos q̄ tulerūt sn̄iaz v̄l dāt licētiā grauādi
eos qui tales litteras tulerūt ad papam.
eos quorū occasiones sunt platee: vel
Itē qui falsificauit bullā vel l̄ras apo
stolicas. Itē clericus participans scien
ter et sponte excoīcato a papa in diuinis
excoīcatus est et mittendus ad papam.

Casus episcopales.

Asphematōres dei et sanctorū
Item fractores votoz. Item p
iurus scienter in iudicio. vel etiā
qui recipit iuramentū quem sciuit false
iurare. Itē falsus testis in iudicio. Itē
sortilegi: et qui demones inuocā p̄ furto
manifestando. Item qui carminant ho
mines vel pecora: vel qui crediderūt eis/
dem carminibz: et fecerūt se sciēter carmi
nari: et sic de alijs diuinationibz q̄buscūqz.
Item qui deflorat virginē. Item qui cō
mittit adulteriū. Itē qui cōmittit incestū
cū consanguinea: et si cōmittit cū cōsan
guinea vxoris sue: amodo nō pōt petere
debitū ab vxore: sed tenetur reddere. Itē
qui peccauit cum pagana vel iudea. Itē
qui peccatū contra naturam cōmisit cū
seipso vel cū alio vel cū bruto aiali coies
cit. Item qui cōtrahit matrimoniū post
votum castitatis emissum. Item qui cō
trahit matrimoniū post sp̄salia cū alia.
Item qui clandestine contrahit m̄rimo
nium vel contra interdictū ecclesie. Et
nota q̄ clādestina matrimonia duobus
modis sūt. Uno modo cū occulte et si
ne p̄sentia testīz p̄trahūt: ita vt exinde le
gitima p̄batio nō appareat. Alio modo
dicuntur clandestina cum sine solenni
tatibus cōtrahūt p̄sueris in facie ecclesie
Ideo autem clādestina p̄iugia phibent
quia si taliter p̄trahentes discordes fie
rent: et cohabitare sibi inuicem nollēt: ec
clesia eos compellere ad cohabitandum
nequiret. ideo necesse est in facie ecclesie
contrahere: et ante fores ecclesie matri
monia contrahantur. Item qui vel que
procurauit abortum vel sterilitatem si
ue in se siue in alia. Item oppressores fi
liorum ex proposito sine conatu. Itē pa
rentes quorum negligentia pueri ante
baptismum decedunt. Itē mulier que
concepit a non suo viro legitimo: quem
vir credens filium suum in p̄iudiciū
aliorum heredem instituit. Item qui
illicite procurat quod vir non potest co
gnoscere vxorem suam. Item et qui ma
chinatus est in mortem legitime sue: et
econuerso. Item qui cognouit monia
lem consecratam vel non consecratam:
sue fuerit virgo siue non. Item mul
ier cognita a viro religioso. Itē ille
qui peccauit cum ea quam baptizauit

De precepto. IIII

vel cuius confessionē audiuit. Item qui baptizauit puerū ppter absq̃ necessitate. vel tenuit ad baptisū seu p̃firmationē Item clericus seu p̃byter cui⁹ negligētia furtum sublatū est ab ecclesia. Item sacrilegi qui furtū cōmittūt in locis sacris Item violatores ecclesiarū seu cimiteriorum per effusionē sanguis vel seminis. Item qui cum aqua benedicta vel chrismate vel baptismo vel cū eucharistia: vel alijs sacris vel sacris maleficia exercent. Item qui credidit hereticā prauitatē absoluedus ē quo ad peccatū: sed nō ab excoicatione nisi a papa vel ei⁹ licentia. Item simoniacus in beneficio nō curato sed post resignationē q̃ ad peccatū: s; nō quo ad dispensationē. Item qui celebrauit excoicatus quo ad. Item simoniacus i beneficio nō curato: sed post resignationem quo ad peccatū: sed nō quo ad dispensationē. Item qui celebrauit excoicatus quo ad peccatū: sed nō q̃ ad irregularitatem. Item qui celebrauit in altari nō cōsecrato vel sine sacris indumentis ṽl nō ieiunus. Item ordinatus ab alieno ep̃i scopo sine licentia p̃p̃i ep̃i quo ad peccatum. Item clericus per saltum p̃mo: tus quo ad peccatum: sed nō quo ad dispensationem. Item qui luxuriat in ecclesia maxime consecrata. Item qui contra mandatū ep̃i sepeliuit corpora excoicatorū vel manifestorū vsurarioz. Item vsurarius cuius peccatū non dimittit: nisi restituat ablatum. Item omnis publicus criminofus. Item qui confecit falsum instrumentū. Item raptos mulierum. Item falsarij litterarū vel mone tarum. Item omnis homicida voluntarius vel casualis. Volūt tamen dñi decanus et capitulū bambergen. q̃ homicide et opp̃sores filioz voluntarij et exposito mittantur ad papam et ad sedem apostolicam: ppter horrorem criminis et terrore alioz: non tñ ppter necessitatē iuris. Versus de casib; papalib; Ad papā feriens clez: falsarius: viens ecclesiā: s; mon. Audens celebrare ligatus: iussu p̃lati nolens exire ligatus. Versus de casib; ep̃iscopilib; Qui facit incestū: deflorans aut homicida. Sacrilig⁹: patris percussor: vel sodomita. Et voti fractor: periurus: forniculosq;. Suscipiens

furtus: faciens symon: ordine salū. Falsum testificans: parit qui suffocat eius Raptor adulterium: dans toxica: vel fenerator. Accumbens percutit pueri neglector alendi. Qui p̃prium iradens do minum mactare videtur. Furtum suscipiens es dotis et ecclesiarum. Si quis commisit maleficia cum sacris. Atq; heresis fautor: rapiens furtim sacramentum. Si quis maiori manet ex anathemate vincius: Pontifices querat: necnō qui miserat ignem.

De ieiunio.

Bedire etiam debet libenter p̃lato suo quilibet q̃cūq; p̃cipit ieiunare sub p̃cepto: quia quā docunq; transgressus fueris quod ē sub p̃cepto ecclesie scienter et sine causa et ex contemptu peccas mortaliter. Secus ē si ex causa rationabili solueres ieiunium. Unde queritur de pauperibus et mendicantibus virum obligentur ad ieiunium ecclesie. Respondeo fm Tho. secunda secunde. q. cclvij. Si possunt habere tantum simul quod sufficeret ad ṽnā comestione nō a ieiunio excusant. Similiter et q̃ ppter p̃cedentē inedia ieiunium ferre non p̃nt. Ex isto possumus elicere q̃ isti potius ad ieiunium obligantur q̃ hñc sufficientiā comedere et bibere et etatem et vires corporis ad hoc. Quid de pegrinantibus et multū laborantibus. Rñdeo fm Tho. vi supra. Si pegrinatio et labor commode p̃nt differri: vel diminui absq; detrimento: non sūt ppter hoc ieiunia ecclesie dimittenda. Si autē imineat necessitas multū laborandi: ṽl magnas dietas faciendi et simul cu; hoc non p̃nt ieiunia obseruari non obligatur homo ad ieiunandū. Videtur tñ in talibus ēe recurrendū ad superioris dispensationē: nisi forte nō esset consuetū: quia p̃lati dissimulantes vidēt anuere. Quid de mulierib; p̃gnātib; lactantib;. Rñdeo si necessitas debilitatis corporalis ipedit eas: nō tenent ad ieiunium: imo si timeat p̃babiliter de piculo earū vel abortu nō solū p̃nt sed tenent soluere ieiunium. sicut Bñl. ponit vix vxores ppter phibitionē viroz debeant dimittere vota: n̄ tñ ieiunia ab ecclesia p̃stituta. qz deo et ecclesie plus ē obediens

dum q̄ hominibus. Sed ieiunia que
uouissent sp̄ote illa p̄termittere possent
p̄pter prohibitionem viroz. Sciē/
Sdum q̄ quilibet ad prompte obediendū
suis superioribus merito debet induci
p̄pter tres prerogativas ipsius obediē/
tie. Prima est quia obediētia est via cer/
ta salutis eterne. q̄ sicut per inobediē/
tiam homo fuit expulsus a gaudijs pa/
radisi: ita per obediētiā certitudina/
liter oportet illuc redire. Unde figura
huius legitur de tribus magis qui per
aliā viā reuersi sunt in regionē suā:
vt exponit Greg⁹. Secunda quia obe/
diētia est sc̄hala regni celestis et felicitas
eterne. Insuper est etiam clauis eter/
ne iocunditatis. Quia sicut nobis per in/
obediētiā aditus eterne iocunditatis
clauditur: ita e contrario per obediētiā
nobis aperitur. Tertia est q̄ p̄latus est
in loco dei: et ergo subditus debet habe/
re p̄latum quasi vicarium dei. quia tan/
tam mercedem obediētie accipiet qui p̄/
lato obedit i bono quod iubet vt si deo
in hoc obediuit. Unde et is dicit dñs
Luce. x. Qui vos audit: me audit. et qui
vos spernit: et. Unde etiam p̄latus dñs
nominat deos. Exo. xxij. Dñs nō detra/
hes. Vñ subditis murmurantibus moy/
ses dicit Exo. xvi. Non contra nos est
murmur vestrum: sed contra dominum
Ergo contra p̄latus non est murmurā/
dum: sed eis humiliter obediendū sicut
dño. Unde Bern⁹. Quicquid vice dei p̄/
cipit homo q̄ non sit certum displicere
deo: hoc non est accipiendum quasi p̄ci/
piat homo sed quasi deus. Secundo
patrem sp̄ialem honorare debemus si/
bi debitum iusticie integraliter p̄soluen/
do: vt videlicet sacrifices quando fuerit
sacrificandum: et decimam p̄stes de om/
nibus bonis tuis. et etiam sibi confitea/
ris quando fuerit cōfiteendū. **Q**uerit
q̄modo decime et talia sunt soluēda. Re/
spondeo fm̄ wilhel. lugdunens. q̄ de me/
lioribus sunt soluēda: et nō de deterio/
ribus. Unde Eccl. xxxv. Noli offerre mu/
nera praua: non enim suscipiet illa. Itē
Numeri. xvij. Quia que offertis de deci/
mis optima et electa erant. Item debent
etiam solui absq̄ mora. Unde Exo. xxij
Decimas et primitias nō tardabis offer

re. Item integre sunt etiam soluēde hu/
iusmodi. Unde Eccl. xxxv. Bono ani/
mo gloriam redde deo: et non minuas p̄/
mitias manū tuarum. Sed hic pau/
ci sunt qui decimas sponte et integre sol/
uūt: cum tamen sit p̄ceptum Malachie
ij. Inferte omnes decimas in horreus
meum. Seruantes autē illud p̄ceptū in/
quattuor remunerantur. Primo remu/
neratione temporali que est abundātia
rez. Secundo remuneratione corporali
que est sanitas corporis. et de his duobus
dicit Aug⁹. Si decimas dederis nō so/
lum abundantiā fructū recipies: sed etiā
sanitatem corporis consequeris. Tercio
remuneratione sp̄iali que ē adeptio
p̄mior et peccatorū venia. de his duobus
dicit Augustinus. Qui sibi vult eternū
p̄m̄um comparare ac peccatorū veniam
p̄mereri: decimas reddat. Unde legitur
exemplum. Miles quidam in dandis
decimis erat deuotissimus. habebat au/
tem vineā quandā que solebat ferre ano/
nuatim decem carrucas vini: tēpore ve/
ro quodam dedit nisi vnā carrucā vi/
ni. Quo viso dixit miles quod meū erat
dominus mihi abstulit: ego illi portio/
nem suā nō auferam. s. decimā partes
de decem carrucis: vade et da sacerdoti
hanc carrucam. Quod et factum est. Eo/
des tempore frater militis sacerdos qui
dam transiens iuxta vineam p̄dictā re/
fertam vuis inuenit. Et arguens fratrem
de tanta negligentia collectionis vna/
quare tādū cū collectura tardasset. Et
miles estimabat eum loqui talia ex qua/
dam subsannatiōe. Tūc dixit sacerdos
seriose vineam vuis esse plenissimā. Et
sic inuentum est q̄ vberiores fruct⁹ tūc
habuit q̄ habuerit aliquo āno p̄terito.

Tercio honorare debemus patrem
sp̄ialem ei honorem et reuerentiam exhi/
bendo. et de hoc scribitur Eccl. vij. Hon/
orifica sacerdotes: et da eis partē vt mā/
datum est tibi. Sed ve illis qui sacerdo/
tes non honorant: sed ipsis detrahunt
et infamant qui rursus crucifigunt filiū
dei in semetipsis: vt ait apostolus. Nam
quoties sacerdoti vel religioso detrahis/
toriens spineam coronam capiti christi
imprimis: quia christi sūt caput et supe/
rior pars ecclesie militantis. Quotiens

autem ipsis iniuriam facis: totiens ipm
ipm clavis configis. Quotiens eis con
uictus fueris: totiens in faciem chris
ti conspuis. Quoties ipsos exosos ha
bueris: vel dicta eoz exprobraueris: toti
ens lancea latus xpi transfigis. Vñ cum
xps ostendere voluerit quantum istud
peccatum detestetur: declarauit hoc i pe
na insolita: quam dathan z abyron per
tulerunt dum eos viuos terra absorbu
it. p eo qd ipsis sacerdotibus insultaue
runt: z ignem alienuz obtulerunt. Ex quo
patet qd sacerdotes ab omnibus merito
sunt honorandi ppter tria. Primo ppter
tuam vtilitatem: quia per absolutiones
te a peccatis purificant: z per sacramen
ta in esse gratie te confirmant: z regnum
celoz per clauem sue lingue tibi aperiunt
z referant. Secundo ratione dignitatis
que tanta est qd suu creatorem mirabili
ter creant z p humana salute imortalem
hostiam consecrant. Tercio ratione po
testatis: quia iram dei per oblatione sua
placant: z manum dei ad vlticendū ere
ctam quodā modo immobilitant virtute
oblationis p te facte. Unde auctoritas
Sacerdos est sigillum dei: clauiger ce
lioz ecclesie: sepulchz christi: animarū
medicus: dignior angelis: gall⁹ excitas
clamore suo a somno peccati.

Deus pater est honorandus tripli.

Atem celestem. s. supernatura
lem: idest ipsum deū patre omni
potentē honorare debes tripli
citer. Primo in seipso. Secundo in vni
co eius filio iesu xpo Tercio in eius mīe
virgine benedicta z gloriosa. In se liqui
dem debes honorare celestem patre z i
pliciter. Primo sibi p omnibus bene
ficijs tam donis naturalibus q̄ gratui
tis deuotas z iuges gratiarum actiōes
referendo: ad quod exequendum te mo
net scriptura ppheta dicente. Benedicā
dñm in omni tempore. Ad hoc etia te
monet tota natura. Videmus enim qd
auicule statim cantant z creatorem suū
laudant cum in auroza locis z diei dñū
beneficium sentiūt. Valde autem est ab
surdum qd ibi obmutescit creatura rati
onalis vbi deo plaudat creatura irratio
nalis z iubilat. Ad hoc etiam te excitat
natura tua ppria. nam in corpore huma

no formauit natura tot mēbra vt dicunt
philici: quot sunt dies in anno. Ut ex
rationali instinctu informet vt nulla di
es transcat sine laude diuina z gratiarū
actione Secundo mō ipsum patrem
supernaturales honorare debes omnes
actiones tuas cogitationes z affectiōes
in suam laudem z gloriam referēdo. Ad
hoc hortatur nos apostolus cum dicit.
Colocen. iij. Omnia quecunq; facitis i
verbo z opere: omnia in nomine domi
ni nostri iesu christi facite. Omnia scili
cet vestra dicta vel facta z cogitata iei⁹
gloriam z honorem referēdo. Et ex hoc
tue actiones non censentur humane: sz
potius celice z diuine: quia celica forma
ipsis imprimis quando in eis solum di
uinum honorem intendis. Ecce deo
maximam iniuriam irrogat qui in suis
actibus intendit ostentationem ppriam
aut complacentiam humanam. Exem
plum de illo qui arborē fructiferā plā
tauit in horto suo z alius sibi per violē
tiam surripit z in horto pprio repōit.
Nam arbor fructifera est bonavolūtas
per diuinam gratiam irrigata z secūda
ta: que tot fructus bonos pducit: quot
actus bonos z meritorios elicit: quā tūc
de horto deuellimus z in hortum dia
boli transplantauimus quando de acti
bus virtuosis z de alijs donis nobis di
uinitus concessis superbim⁹ z nobis ip
sis acribimus: vel per eozum recogniti
onem deo laudes debitas non referim⁹
Tercio ipsum honorare debes eum p
omnibus z super omnia diligendo. Ad
qd potissime moueri debes ex eo qd tan
tis amoris beneficijs te diligendo dot
uit z puenit. nam cum non esses de nibi
lo te creauit. Cum perditus esses: te pro
prio sanguine redemit vt beatus esses: z
seipsum in laboris tui premium repro
misit. Ben. xv. Ego ero merces tua ma
gnanimis. Ideo autem fm Aug. Te
ram multiplici dilectione puenit vt om
nem ingratitude z tepiditate tui
amoris in corde tuo excluderet: vñ qñ
qd piguisset amare: iā nō pigeat reamare
qd tūc sit mltū acceptū eū diligere z lau
dem eius in omnibus querere: z ei oibo
tam in prosperis q̄ in aduersis semper
gratiaz actiones referre: z insup ipsi ho

E

4

Ep̃m

mini multum utile et salubre patet per illud exemplum. Legitur quod quidam monachus ordinis cisterciensis fuit: cuius virtute multi sanabantur infirmi: maxime ex contactu vestimentorum eius. Qui cum interrogaretur ab abbate quare esset virtus miraculorum? Respondit non pre ceteris fratribus laboro ieiunio vel oratione, sed hoc unum scio quod extollere me non potest prosperitas nec frangere aduersitas. Cui abbas. Non te turbauit quod miles quidam nuper grangiam nostram incendit? Respondit non. Totum enim deo commissi si modicum habeo cum gratiarum actione recipio, si multum iterum gratias ago. Et cognouit abbas quod virtus tantorum miraculorum esset amor dei: et contemptus rerum terrenarum. Patrem celestem secundo modo honorare debes in filio eius benedicto unico domino nostro iesu christo et hoc tripliciter. Primo saltem semel in anno ipsum ad tuum hospitium inuadendo. Scias autem quod quoties deuote comunicas: totiens ipsum ad tuum hospitium inuistas. Sciendum quod quilibet fidelis postquam ad annos discretionis peruenit confiteri tenetur omnia peccata sua: et communicare saltem semel in anno, si in pascha: nisi de consilio sui sacerdotis vel propter aliam causam rationabilem ad tempus abstineat, ut patet extra de penitentia et re. ca. Omnis. Et quicumque saltem semel in anno non communicando statutum ecclesie pertinaciter violauerit peccatum mortale incurrit. Secundo ut eius filium benedictum in sacramento altaris quilibet christianus ad minus semel in die libenter videat et missam audiat: quia ex illa visione triplex solatium homini peruenit. Primum est de peccatis compunctio. Et de petro: qui statim visu christi post negationem compunctus fuit, et seipsus humiliter recognouit. Et similiter quoque contingit ex deuota contemplatione sacramenti quod peccator compungitur: et peccata sibi dimittuntur. Exemplum de publicano: qui in contritione vera. d. Deus propitius esto mihi peccatori. Secundum est quod angeli cum eodem homine solent gratanter habitare, et talis homo perficitur tam in donis spiritualibus, scilicet in virtutibus quam in corporalibus, id est necessariis corporis. Tercium

quod tali homini in iudicio coram omnibus gratiarum actio maior a domino referetur: et coram omnibus in celo acceptior familiarior et dilectior erit. Tercio quando cumque in ecclesia vides corpus christi in missa eleuari seu in via portari: vel etiam audis nomen aut campanam ad elevationem pulsare: te ipsum flexis genibus humiliter: et cum reuerenter et deuote adores. Id est quod hortatur apostolus Philippensis. In nomine domini omne genu flectat. Unde quilibet non solum quando videt corpus christi eleuari in missa: sed etiam quando non potest esse in ecclesia pre laboribus suis et audit pulsus qui fit in fraelevationem corporis christi debet genibus suis flectere et deum humiliter inuocare. Unde legitur exemplum de hoc quod quidam mulier a diabolo temptata laqueum ad suspendium sibi preparauit. Quod dum cepta conaretur perficere: ecce pelenatione corporis christi iuxta morem campanellam audiuit. Tunc illa mulier flexis genibus deuote dixit. Ave iesu christe fili dei miserere mei. Et ecce mox trabes et funis suspendii fracti sunt de monibus fugientibus et dicentibus. Quia virtus plenarie corporis christi te liberauit a temporali et eterne mortis. Patrem celestem tertio modo honorare debemus in matre sui filii benedicti. Quae mater merito ab omnibus hominibus veneranda: quia a deo donata est in matrem omnibus hominibus ut ipsis in omnibus necessitatibus subueniat. Circa cuius adiutorium quattuor sunt consideranda. scilicet. Quae efficaciter adiunuat. Secundo unde hoc habeat quod tam potens est. Tercio qualiter adiunuat. Quarto propter quid adiunuat. et hoc ideo: quia potest et scit et vult. Ipsa enim habet ad adiuvandum posse: quia est mater omnipotentis. Unde Bernardus. Data est tibi omnis potestas in celo et in terra: ut omnia quaecumque volueris valeas impetrare. Item habet adiuvandi sapientiam: quia cognoscit defectus nostros et necessitates nostras. Ergo dicitur mater sapientie et agnitionis. Unde Ecclesiasticus. Ego mater pulchre dilectionis et timoris et agnitionis et sancte spei. Item habet adiuvandi velle: quia est mater misericordie et bonitatis. Sciendum quod magnitudo

misericordie virginis marie ostenditur
 in hoc qd eius misericordia precellit om-
 nium sanctorum misericordias in celo
 viventium. Unde assimilatur olive cā/
 pi que est omnibus patens et cōmunis.
 Eccl. xxiij. Quasi oliva speciosa in cam-
 pis. Nam omnibus personis miseretur
 nobilibus: ignobilibus: sanis: infirmis
 diuitibus: et pauperibus: iustis et iniustis
 iuuenibus et antiquis. Item omnibus
 morbis: et infirmitatibus subuenit si p
 honore dei est vt homo liberetur ab illis
 z Unde sciendum qd sancti nō inuāt
 hominem nisi quantum deo placet et sa-
 luti ipsius hominis expediēs est. Ergo
 credere diffinitive vt qui honorat illum
 sanctum: vel qui hoc facit vel qui hoc di-
 mittit ad honorem illius vel illius san-
 cti qd ideo sibi hoc cōtingat vel hoc eue-
 niat: hoc sic credere est erroneum. Quia
 forte sic voluntas dei est vt nō libereris
 a tali infirmitate vel tribulatione vel ne-
 cessitate. Et sancti non orant p nobis ni-
 si in quantum cognoscunt deū se velle eos
 exaudire. Quia forte talis infirmitas vel
 talis necessitas vel paupertas est: tibi cā
 salutis: et pseruat te forte a peccatis: aut
 forte deus ex misericordia sua vult sic pu-
 nire in presenti peccata tua: aut per has tri-
 bulationes augeri meritiū tuum. Unde
 Hugo de sancto Victo. iij. li. de anima
 Quosdam psciens deus multa peccare
 posse flagellat in infirmitate corporis ne
 peccent: vt eis felicius sit frangi labori-
 bus ad salutem qd remāere scolumas ad
 damnationem. Unde Aug⁹ in li. de ci.
 dei. Deus cum aduersis rebus exagitat:
 aut merita examinat: aut peccata casti-
 gat: aut mercedem mihi eternam p tole-
 rantis malis temporalibus seruat. Et er-
 go cum puer tuus infirmatur: aut aliquē
 defectum habet: et tu imploras et inuocas
 patrociniū alicuius sancti: et mittere hoc
 debes deo et illi sancto vtum expediat: et
 non diffinitive tenere nec credere si hoc
 vel hoc faceres qd puer tuus propterea
 liberaretur. Quia tu forte cum peccatis
 tuis demeruisti qd deus te punit in pue-
 ro tuo vt per has tribulationes et occu-
 pationes quas habes cum puero pecca-
 ta tua cognoscas: et sic cum deuotione deū
 inuocas: et merearis remissionē peccatorū.

Et tamen nihilominus sancti inuocan-
 di et honorandi sunt cum magna fiducia
 quia meruerunt hoc apud deum qd pos-
 sunt nobis subuenire in nostris necessi-
 tatibus. Item misericordia marie osten-
 ditur p alijs sanctis: quia inuat in omni-
 bus locis: in mari: in terra: in domo: in
 campo: in mensa: in lecto. Item in omni-
 bus operibus die noctuq: de mane: et se-
 ro: in iuuentute: in senectute: et sic d alijs
 Unde Bernardus. Virgo beata omni-
 bus veniam petentibus misericordie si-
 num aperit: reis obtinere veniā: egri me-
 delam: pusillis corde robur: afflictis cō-
 solationem: periclitantibus adiutoriu
 et liberationem. Unde Ebrystomus.
 O dulcis virgo non est fas te posse illū
 deferere: qui spem suam fiducialiter in te
 ponit. Et his patet magnitudo miseri-
 cordie marie. Circa secundum notā
 dum vnde Maria hoc habeat qd tā po-
 tens est in celo et in terra. Respōdetur qd
 hoc habet triplici ratione. Et hoc patet
 ex eo qd quis potest aliquē regē terrenū
 habere magnum posse: aut ratione parē-
 tele: aut ratione gratie inuente circa illū
 regem: aut ratione beneficii quod exhibu-
 it illi regi. Ista triplici ratione beata vir-
 go apud regem celestē obtinuit magnū
 posse. Primo ratione parentele: quia est
 mater regis eterni. Et ideo merito habet
 magnū posse tamq̃ mater regis celestis.
 Hoc signatū est. iij. Reg. ij. vbi dixit sa-
 lomō Berſabee matri sue. Vere mater
 mea: neq̃ enim fas est vt auerſam faciem
 meam a te. Secundo habet magnū pos-
 se ratione gratie inuente. Unde dixit ei
 angelus in annūciatione. Inuenisti enī
 gratiam apud dominū. Et non tantum
 apud deū inuenit gratiam: sed etiā apud
 totum mūdū. Unde Bernardus. Vnde
 dicitur Maria gratia plena: quia deo
 angelis et hominibus est grata: deo p bu-
 militatem: angelis per virginitatem: ho-
 minibus per fecunditatem. Tantā gra-
 tiam apud deū inuenit qd eam ab eter-
 no sibi in matrem elegit. Item tantam
 gratiam inuenit qd omnes petitiōes ei⁹
 exaudit. Unde. iij. Reg. ij. Omne qd
 petieris a me: impetrabis. Illa verba di-
 xit salomō matri sue: sic et xps dicit ma-
 tri sue. Tercio habet magnū posse rōne

meriti. Quia ipsa sup omnes puras cre/ aturas merita cumulauit. Pro quo sciē dum q eius merita sunt nobilia magna z multa. Primo dico nobilia ppter ime/ diationem. nam opera misericordie: q nos iubemur r pauperibus exhibere: ipsa imediate in ipsum deum exercebat. Ipsa enim est lacte suo potauit z pavit. Hospi tio vieri sui hospitaui: vestiuit eum hu manitate. s. corpore: quod de purissimo sanguine eius factuz est co operatione spi ritus sancti. Jacentem in cunis: penden tem in cruce tanq in carcere visitaui: qz iuxta crucem stetit: z sepulture eius inter fuit. Sed quia opera misericordie que nos facimus pauperibus z exhibemus ipsa imediate in ipsum deum exercebat. Ergo eius merita sunt nobiliora meritis nostris. Secūdo fuerūt eius merita ma gna ppter duplatam operationē. quia sis mul z semel contemplationem z actionē exercebat. Nam in eo q nutriuit iesū ne cessaria corporis ministrando: in hoc ip sa intendit deo: eius deitatez sublimiter contemplando. Tertio eius merita fue runt multa ppter continuationem: quia sine cessatione meruit: z merita cumula uit. Sed diceris. quomodo semper me ruit: nonne aliquando comedit z bibit z dormiuit? Respondeo q illa oia neces saria corporis ita discrete ordinauit: q etiam cessando ab operibus z quiescendo semper meruit: z hoc ex feruenti charita te. Et hoc non est mirum: quia nobis est possibile semper mereri in omnibus que facimus vel dimittimus. cum i gra tia dei sumus z omnia ad deum referam? Unde apłs Ro. viij. Scimus quoniā diligentibus deum omnia cooperantur in bonum. In hoc etiam pcellimus san ctos in celo existentes: quia nihil ampli us mereri possunt. Sed nos possumus in pñenti vita semper mereri. Verbi gra tia. Si comedis ppter confortationem nature: z cum gratiarum actione cibis tuis laudas deum: z sic comedendo me reris coronam vite eterne. Si dormis i tentione ea vt fortior fias ad surgēduz z fruendū deo dormiēdo mereris. Breg. Sōnus scōz non vacat a merito. Itēz si laboras manualiter ea intentione vt ha beat vndere vxorem tuam z pueros de

iustis bonis nutrire valeas. vt non in/ digeas furari: nec quicq in iuste lucrari: vel si laboras vt penitentiam Ade huius mano generi iunctam perficias. Et quā docung harum trium intentionū vnaz habes: z sic in gratia laboras: semper me reris in quolibet opere coronaz vite eter ne. Ergo pistor non potest pinfere panē quin non mereatur coronā. Similiter faber sutor rusticus z sic de alijs laborāz ribus. Et pro vno die in quo fideliter la borasti: habebis maius premium qz to tus mundus valere potest. Vñ ps. La bores manuum tuarum que manduca bis zc. Unde Bernardus de considera tione. Si labor occurrer merces inuier vnusq uisq enim fm suum labores mer cedem accipiet. Unde Ambrosi. Bre uis huius laboris est meta: sed corona p petua. Tertio sciendum qualiter be ata virgo adiunat. Ipsa quidem inuat hominem in omni statu. s. in vita: i mor te: z post mortē. Unde canitur d ea. Ma ria mater gratie mater misericordie in zc. Adiunat quidem in pñenti vitam ma los qz bonos. Bonos. s. eos i gratia cō fortando z eis gratiam augmentando. Ideo dicitur: Maria mater grē. Ma los vero ad misericordiam z penitentiā reducendo. Ideo dicitur: Mater mise ricordie. Circa quod queritur. Vtrum ipsa vel eius filius sit magis misericors? Respondeo q filius eius: quia sicut est infinite potentie: sic etiā est infinitē mise ricordie. Unde ps Miserationes eius super omnia opera eius. Sed ipsa di citur mater misericordie: quia semp mi sericorditer agit. Sed filius eius est ius tus z misericors in omnibus operibus Ideo dicitur: Mater misericordie. Ad iuuat etiam in morte ab insidijs diaboli protegendo Ideo subditur: Tu nos ab hoste proteges. Adiunat etiā post mortē animas in suis manibus suscipiendo z in celum deducendo. Et ideo subditur. Et in hora mortis suscipe. Quarto ppter quid nos adiunat. Pro quo sci endum q virgo gloriosa iureiurando tenetur obligatur nobis peccatoribus misericordiam z gratiā exhibere vt nul lo modo valeat a nobis continere mise ricordiam. Etiam si veller in isto dei ius

bb

cc

dictio convincitur oportere gratiam nobis dare. Et hoc contingit triplici ratione. Primo convincitur nobis gratia exhibere propter ipsius gratie inuentionem. Humanum enim genus in lapsu primum parentum gratiam perdidit: quam angelo testante Maria inuenit. Sic enim ait angelus ut habetur Luce. i. Inuenisti enim gratiam apud dominum. Iustus autem est tam in iudicio ecclesiastico quam civilis ut qui rem alterius inuenit ei restituat cuius erat. Et sic per iustam sententiam cogitur maria nobis peccatoribus qui gratiam perdidimus restituere velit nolit. Secundo cogitur nobis misereri propter maternum affectum. nam ex eo quod eius filius dignatur dici et esse frater noster: in pra illud ps. Narrabo nomen tuum fratribus meis. Item in euangelio dicit Christus Magdalene. Vade dic ad fratres meos. Item ascendo ad patrem meum et patrem vestrum. Ex hoc iusta ratione cogitur esse mater nostra. Scimus autem quod omnis mater diligit filios suos. Unde sicut Iesus Christus secundum deitatem naturalis est filius patris: et omnes electi filii adoptivi. Sic a simili Iesus Christus secundum humanitatem est filius virginis marie: et nos eius filii ex materna affectione. Hinc est quod Luce. i. dicitur. Perperit filium suum primogenitum: quia primogenitus eius filius iusto ordine dicitur respectu nostri qui post illum eius filius sumus. Ex hac autem materna affectione cogitur habere curam nostri. Scimus quod omnis mater animalium volucrium serpentium etiam quantuncumque venenosam habeant ferocitatem. diligit tamen imo cogitur diligere ferum suum. Quod si tam fortis est natura: ut omnis creatura ex virtute materna cogitur velle bonum filiis suis: multo magis diuinus affectus in matre dei cogitur nos amare. Quia filius dei qui in misericordia venit in eius uterum: imo qui misericordia dicitur et est. Ipse fecit eius viscera in eternum misericordiam redolere. Hinc Bernardus. Qui posuit in manu habuerit per medium diem: per reliquam partem diei manus redolet odore. Sic a simili. quia misericordia que deus est in eius visceribus non enim mensibus requieuit. ideo eius viscera redolent

misericordiam in eternum. Tercio cogitur nobis misereri ex filii recommendatione. Ad hoc enim elegit filium marie tempus et locum aptissimum quo nos recommendaret matri: hoc est tempus passionis et locum passionis: quo dixit. Mulier ecce filius tuus: ut ex loco et tempore ipsam recommendationem ei profundius inculcasset. Nam noie iohannis qui interpretatur gratia: omnes peccatores conuersi ad dominum intelligunt quos in illo loco et tempore matri recommendare voluit: ut cum ira dei iusto dei iudicio egredere ad puniendum et damnandum peccatores. Ipsa memor loci et temporis passionis pro nobis affectuosius interpellaret. Actum in illa causa seu recommendatione filius eius ei diceret illud Ecce. xvi. Absconde fugientes et vagas ne perdas. ac si dicat. Vide mater oculis cordis et corporis quot quantum et qualia pro peccatoribus patior: et eos tibi habeas recommendatos. Licet hec multa et magna sit valde misericordia matris christi super peccatores: et tamen maior est misericordia filii: ut ipse quia ipsa est misericordia habens misericordiam essentialiter in infinitum. Affectuosius cupiens nos saluari quam danari. Et ideo matrem sue passioni interesse voluit: ut per suam intercessionem: cui non est fas aliquid denegare: occasionem haberet miserendi. quod autem Maria sollicita sit reconciliare peccatores: patet per tale exemplum. Fuit quidam peccator volens ire ad peccandum ad altare beate virginis stabat: salutans eam angelica salutatione. Quia modus eius erat quandocumque poterat altare vel imaginem virginis salutavit. Quod cum faceret: vidit imaginem eiusdem virginis que super altare erat viuificari cum puero quem tenebat. Viditque sanguinem fluere de puero in gremium eius: sicut fluxerat de vulneribus christi in cruce. Quod cum cerneret obstupescit dicens. O domina quis fecit hoc? Et beata virgo respondit. Tu et ceteri peccatores qui amplius crucifigitis me et filium meum quam fecerant iuxta dei. Volebatque virgo sanguinem pueri tergere et restringere: sed non poterat. Et peccator ille conuersus ad imaginem dixit. O mater misericordie intercede pro me. Et illa. Vos peccatores vocatis me ma

trem misericordie quia non cessatis face
 re me matrem miserie et tristitie. Et ille
 non sic piissima domina loquere: sed me
 mento aduocatam peccatorum te esse et iter
 cede pro me. Et mater ad filium. O pater
 si me filii amore mei miserere huic pecca
 tori. Et filius. Non mater: nec grauari
 debes quod te non audio: quia ego rogavi
 patrem meum primo si possibile foret aliter
 humanum genus saluari transferret a
 me calicem passionis. Et noluit audire
 me. Et mater. O fili mi mentote quod ma
 terno amore te foui et alui uerbis et pec
 tore meo et condona huic peccatori. Et fi
 lius. O mater ex iusticia tibi ostendo quod
 exaudire te non teneor. Et mater. Non
 est iusticia causa meum: sed ad misericor
 diam confugimus. Et ergo propter tuam
 misericordiam miserere huic peccatori.
 Et filius: rogavi ego secundo patrem meum
 ut si possibile foret alio modo genus hu
 manum saluari transferret a me calicem
 passionis et non audiuit me. Et mater. O
 memento laborum quos sustinui tecum: et
 dona mihi istum peccatorem. Et filius.
 O mater noli grauari quod te non exaudio:
 sed memento quod tertio rogavi patrem me
 um: ut transferret a me calicem passionis
 et non exaudiuisti me. Et pia mater depo
 suit filium: et uoluit procidere ad pedes
 eius. Quod cernens filius: ad eam. Quid
 est mater quod facere vis? Et illa. Tam
 diu ad pedes tuos cum peccatore iacebo:
 quousque veniam ei concedas. Et fili. Ab
 sit hoc mater sanctum est in lege diuina quod
 filius debet honorare matrem. Et iusticia
 pcludit. quod ille legem debet implere qui le
 gem dedit. Cum autem ego sum filius tu
 us: et tu mater mea: te honorare uolo in
 isto peccatore: et sibi propter te omnia pec
 cata indulgeo. et sic pax erit inter me et eum
 Et in signum pacis osculetur vulnera
 mea. Et sic peccator osculando sanauit
 omnia peccata christi vulnera.

De quinto precepto

A Non occides. In quo precepto
 prohibetur homicidium. A
 quo peccato primo deberet co
 hibere homines hoc quod ipsum est con

tra naturam. Docuit enim natura ani
 malia quod deberent diligere ea que sunt eius
 dem speciei cum ipsis. Unde Ecclesiast.
 xiiij. Omne animal diligit suum simile.
 Unde mirum est quomodo homo uult
 occidere suum simile scilicet alium ho
 minem: cum natura doceat unum lupum
 amare alium. Sic similiter intelligen
 dum est de homine quod naturaliter et ex in
 stinctu nature deberet diligere alium ho
 minem sibi similem. Unde Aristoteles
 octauo ethicorum. Omnis homo omni
 homini naturaliter est amicus. Ergo ta
 lis peccat contra naturam humanam ei
 inditam. Insuper peccat contra rationem
 humanam. Dictat enim ratio hominum
 quod non deberet facere aliquid quod sibi odit
 fieri. Unde Thobie quarto. Unde cum
 ipse homo super omnia naturaliter ab
 horret mortem. Ideo ipse super omnia
 cauere deberet ne mortem aliquid inferret.
 Unde commentator secundo de anima
 Omne naturale desiderat permanentiam
 et esse. Secundo deberet cohibere ho
 mines ab hoc peccato: quod peccatum
 diabolicum est et diabolo assimilatur. Un
 de Iohannis. viij. Ille homicida erat
 ab initio. Diabolus ab initio homici
 da fuit superbius: et consequenter Ade et
 Eue et totius humani generis. Unde
 Augustinus. Diabolus est humani ge
 neris inimicus inuictor mortis. Ter
 tio deberet cohibere: quia est unum de
 quattuor peccatis: que dicuntur ad do
 minum clamare. Et primum horum pec
 catorum est oppressio puerorum innocen
 tum. Unde Exodi secundo. Ascendit uox
 filiorum israel ad dominum. Ergo sum
 me cauendum est cuiuslibet ne pupillos et
 orphanos et uiduas innocenter opprimat
 uel eis aliquam iniuriam faciat. Secun
 dum est peccatum sodomitarum. Unde
 Genesis. xviij. Clamor sodomitarum et
 gomorreorum multiplicatus est. Ter
 tium detentio mercedis mercenariorum
 Unde Jacobi ultimo. Ecce merces ope
 rariorum uestrorum: que fraudata est a
 uobis clamat: et clamore eius introiit in
 aures domini sabaoth. Quartum est ho
 micidium proximi. Unde Genesis. iij.
 dixit dominus ad Eayn. Ecce uox san
 guinis fratris tui Abel clamat ad me et

terra. Sic itaque potest deus dicere ad quem libet homicidam. Ecce sanguis innocens a te effusus clamat ad me de terra requirens vindictam super te. Item patet ex hoc quod sit unum de maximis peccatis occidere proximum et innocentem quod dominus minus maledixit terre que aperuit os suum et recepit sanguinem Abel fratris Cayn. Si autem terra est maledicta a domino que sanguinem innocentem recepit: quando tunc de illo erit qui sanguinem innocentem effudit. Ergo merito dicitur occisores in iudicio extremo. Item maledicti in ignem eternum etc.

Quod homicidium sit duplex.

E

Liendum autem quod homicidium est duplex: corporale et spirituale. Corporale committitur manu vel facto: et hoc quattuor modis. Primo iusticia dicente: ut cum iudex reus iuste damnatur: vel minister taliter damnatum occidit. Unde queritur: utrum iudicio liceat occidere malefactorum. Respondetur secundum Thomam secunda secunde. q. lxxij. Sicut pro salute totius corporis precipitur laudabiliter membrum putridum: sic malefactor est corruptivus aliorum et laudabiliter occiditur ut commune bonum conservetur. Si tamen hoc occisio fieret a iudice vel ministro lutoze vindicte vel delectatione fundendi sanguinem humanum: licet iste iuste occidatur: nihilominus iudex mortaliter peccat. Similiter et minister si hoc facit per aliquo questu quem exinde se consequi speraret. Similiter autem uterque scilicet iudex et minister peccant mortaliter si reum occidunt iuris ordine non servato hoc est si occidunt non sententialiter condemnatum. Et hoc probatur. xxij. q. iij. §. penultimo. et q. v. miles et c. cum minister. Queritur utrum liceat private persone occidere malefactorum. Respondetur secundum Thomam ubi supra. non licet sed illi cui communis cura commissa est: sicut principi habenti publicam auctoritatem: non autem privato. Secundo fit homicidium necessitate instigante. Sed tunc distinguendum est. quia aut illa necessitas est evitabilis: puta cum quis

potest evadere insequentem se hostem tunc reus est homicidii: et tunc per mortali peccato debet agere penitentiam. Aut est necessitas inevitabilis: puta si quis occidit insequentem se non ex odio fomite sed ex dolore animi quia aliter non potuit periculum occisionis evadere: et talis non peccat: nec astringitur ad penitentiam nisi si ad cautelam propter ambiguum dubietatis: quia potest timere ne illum occideret motus ex indignatione vel iracundia: vel libidine vindicte: et non ex sola necessitate defendendi se. ideo interiori semper debet agere penitentiam: et quasi suis peccatis ascribere quod in tantam venit necessitatem: et in hoc concordat Bonifredus et Hosti. Sciendum tamen quod quis per preservationem proprie persone liceat in inevitabili necessitate alium occidere ne ipse occidatur: hoc tamen nullatenus est licitum per preservationem reus temporalium: quia vita primi preferenda est rebus fortune. Tercio hoc homicidium corporale fit casu. sed ibi distingue. quia aut dabit operam rei licite aut illicite: puta si percutiebat lapides vel iaculum siue in ludo siue per corporis exercitio versus locum ubi convenit esse transitus hominum: reus est homicidio: ut patet. xv. q. i. merito. Et irregularis efficitur: ut patet per Innocentium super causa exhibita. Si vero dabit operam rei licite puta si pulsavit et baculus cadens interfecit aliquem vel occidit eum non imputatur ei. Vel si quis secans arborem et arbore adens fortuito aliquem occidat non est culpabilis: quod verum est si fiat in privato loco et adhibeat veram et plenam diligentiam. scilicet circumspectando se et alte clamando quod sibi caueat: aut si imputabitur ut patet di. l. hi qui arbores. Quid de parentibus in quorum lectis parvuli inveniuntur mortui. Respondeo secundum Raymundum. Si mors intervenit gravi eorum culpa precedente atque negligentia: gravis est eis penitentia iniungenda. Si autem levis culpa precesserit: non gravis penitentia est eis iniungenda. Si autem nulla precessit negligentia vel culpa de iure non sunt puniendi: nisi ad cautelam propter ambiguum est eis aliqua penitentia iniungenda. Concordat Hosti. et addit quod moriendi sunt parentes ne pueros teneros

secum in vno lecto collocent ne forte op-
primantur. ij. q. v. consulisti. Quid dis-
cendum est de custodibus infirmorum
qui ad eorum petitionem vocaverunt mi-
nutorem vt minueret eis sanguinem: vl
dederunt eis vinum: vel non bene custo-
diunt eos ita qd ipsi mortui sunt. Respō-
deo fm Buil. In omnibus talibz quā/
do bona fide fiunt non debet aliquis de
facili scrupulosam conscientiam habe-
renisi sit evidens culpa aut negligentia
dissoluta: et certum sit qd inde mors pre-
ueniret: tunc irregularitas contracta est

D Quarto homicidium corporale cō/
mittitur voluntate et p̄pria iniquitate im-
pellēte: puta si quis ex odio vel livore vi-
dicet aliquem occidat: et tunc sine omni
distinctione dicendum est qd tale homici-
dium voluntarium semp est mortale pec-
catum et enorme. Queritur vtruz magis
peccet qui occidit iustum q̄ qui occidit
peccatorem. Rūdeo fm Tho. scōa scōe
q. lxiij. Sic. et hoc quadruplici ratione.
Primo quia nocet ei quē plus debet di-
ligere: et ita magis agit contra charitatē
Secundo quia iniuriam infert ei qui ē
minus dignus et ita magis p̄tra iusticiā
agit. Tertio qz p̄uat cōsates maiori bo-
no. Quarto qz cōtēnit deū in iusto bo-
mine. Lu. x. Qui vos sp̄nit: me sp̄nit.
Item quia fideles sūt filij dei. i. Jo. iiij.
Videte qualē charitatē nobis dedit de-
us vt filij eius noīemur et simus. Igitur
qui aliquē fidelē occidit: filium dei occi-
dit: qd constat immanissime severitatis eē
Quō ante conspectū dei p̄stare audebit
qui fratrē eius occidit. Queritur vtrum
occidere aīalia sit peccatū. Respōdeo fm
Tho. vbi supra nō: quia nullus peccat
vitando re sua ad hoc ad quod est ordina-
ta. Generaliter autē plante et aīalia p̄pter
hoīem sunt. Querit vtrz mulier liceat se
ipsam occideri: p̄pter stuprum vel adulte-
rium vitandum. Rūdeo fm Tho. vbi
supra nō. quia nō debet i se cōmittere cri-
men maximū vt vitet minus crimen alie-
num. Non est enim crimē mulieris si ei
violentia inferatur. Et iterum fornicā-
tio vel adulterium minus peccatū est q̄
homicidij: p̄cipue sui ipsius quod est pe-
riculosissimū. Quia non restat tempus
vt per penitentiam expietur. Sed hoc ē

verum qd potius debet se violenter per-
mittere occidere q̄ in peccatum fornicā-
tionis voluntarie incidere. Scien-
dum qd occidere seipm est peccatū mor-
tale: vt probat Thomas secūda secūde.
q. lxiij. qua drupliciter. Primo quidem
quia est contra naturālē inclinationem
quia vnaqueqz res seipsam nititur cōser-
uare quantum in se est et potest. Secun-
do quia est contra charitatē qua homo
tenetur se diligere. Tertio est iniuria cō-
munitatis: quia quilibet homo pars est
communitatis. Quarto quia talis in-
deum peccat: sicut qui alienum seruū in-
terficit peccat in dominum. Ideoqz nul-
lo modo licet illud vt miseriam p̄sentis
vite quis euadat. nam finis omniū ter-
ribilium est mors fm philosophū. Itē
nec propter vindictam alicuius peccati
in seipso licet se occidere. Quid de his q̄
seipso mutilant. Respondeo non licet
membrum sanum precipere. Et quidem
si talis mutilatio fiat ex impatientia ali-
cuius infirmitatis. aut etiā credebat ob-
sequi se p̄stare deo vt puta vt caste vine-
ret: nihilominus talis grauiter peccaret
quia nō licet aliquo modo mēbra p̄scin-
dere ad vitandū piculū anime siue pecca-
tum: qz saluti suāli semper potest aliter
subueniri: cū peccatū subiaceat ipsi volū-
tati. Et ergo tales homicide sui ipsi iu-
dicantur. et talis repellit a p̄mōtione et re-
ceptione sacroz ordinū. Secus ē si mē-
brum putridum ideo abscindatur a se vt
ab alio: qz est corruptiū corpus: quia
tūc licitum est p̄scindere: de volūtate tūc
eius cuius est mēbrz aut illius ad quē
p̄tinet curare dē salute illius. Quinto **E**
homicidium corporale cōmittit a lingua
et hoc primo. s. percipiēdo sicut herodes
occidit omnes pueros qui erant in beth-
leem iude. Barthel. ij. Vitiens occi-
dit oēs pueros qui erant in bethleē et in
omnibz finibz eius: nō qd manu eos occi-
derat: sed quia iussit et precepit. Ses-
pto cōmittit consilio. puta cū quis alteri
suadet vel rogat homicidiā facere: osten-
dens sibi vtilitatem sequentem ex homi-
cidio tali. Et talis fm Innocen. est reus
homicidij: et cū hoc irregularitatē incur-
rit. Nec interest si ille cui dat cōsiliū sta-
tim occidat vel diu postea tpe interiecto

De precepto. V

nisi interim contrariū suaderet. et primū
consilium reuocaret: imo quod plus est
oportet q̄ illi denunciet de cuius mor-
te contractū est q̄ sibi caueat: nisi pbabi-
liter credat q̄ post reuocationē filij ille
cui dedit consiliū reuocet a pposito occi-
dendi: vt dicit Inno. Tunc tñ ne quē/
q̄ pdat. Sic cayphas christum occidit
dando consilium de morte eius. Jos. xi
dicit. Expedi vobis vt vnus moriatur
homo p populo et non tota gens pereat.
Unde Augustinus. Non solum illi ho-
micide sunt qui manu homines occidit
sed etiam illi per quorū consilium frau-
dem et exhortationem hoies extinguun-
tur. Et ad istud duplex homicidium di-
scernendum quidam euangeliste dicunt
seu tradunt christum esse crucifixum ho-
ra tertia: alij dicunt hora sexta. Quia iu-
dei suis prauis consilijs machinantes i-
mortem christi ipsum linguis crucifixe-
runt hora tertia. Milites vero hoc fac-
to impleuerunt hora sexta. Septimo
committitur seu fit defensione seu ani-
mo defendendi eum qui homicidium p-
petrat. Nam s̄m Henricus de firmaria.
Si quis vadit ad interficiendum aliū
et te ipsum scienter associas: non tamē ip-
sum incitas ad homicidium perpetrā-
dum: nec super hoc aliqua verba cuz eo
habuisti nec ipse tecum: immo tu sibi ex
animo hoc dissuastisti: licet tibi acquies-
cere noluerit. Et nihilominus tu de ip-
so timens ipsum associas eo animo vt si
forte ille insequeretur eum tu eum defen-
deres: et sic occidit alium per te associat.
Et in hoc casu dicit Hostien. q̄ talis est
homicida nec vnquam poterit ad ordi-
nes promoueri. Et sic intellige q̄ sola de-
fensione committit homicidium. Octa-
uo committitur tradendo proximum in
mortem sicut iudas christum: de quo di-
citur Mathei. xxvi. Querebat opposi-
tatem vt eum traderet. Et tales tradi-
tores cum iuda damnabuntur: et rei erūt
in sanguine innoxio sicut iudas in chri-
sto. Nono committitur iudicando is
iuste aliquem ad mortem. Sic pilatus
occidit Christum: de quo dicitur Luce
xxiii. q̄ ad iudicauit fieri petitionem eo-
rum. De illis falsis iudicibus qui pro-
pter munera vel fauorem iudicium et iu-

sticiam peruertunt: quia enormiter pec-
cant in christum qui est veritas et iusti-
cia. Unde Isidorus de summo bono. Nō
est persona in iudicio consideranda: sed
causa. Qui consanguinitatis et amicitie
faoris sine inimicitiarum occasione iu-
diciū peruertunt: sine dubio in Chri-
stum qui est veritas et iusticia peccare no-
scuntur. Unde Chrysostomus. Facile
deuiata iusticia qui in causis non deus
sed hominem formidat. Hoc patet in pi-
lato: qui christum multis modis et vijs
nitebatur liberare: sed postmodum fina-
liter ex timore humano iniuste ad mor-
tem sententiauit. Sciendum q̄ ius-
dici non licet vendere iustum iudiciū. S
Unde Augustinus. Non debet iudex
iustum vendere iudiciū: non testis ve-
rum testimonium: licet vendat ad uoca-
tus iustum patrocinium: et iuris peritus
rectum consilium. Ergo grauiter peccat
qui iusticiam exequi nolunt: nisi accep-
tis antea muneribus. Et tales quando
q̄ confunduntur hic in futuro. Un-
de legitur q̄ quidam iniquus iudex nul-
li veluit facere iudiciū nisi antea acce-
ptis aliquibus muneribus. Et cū que-
dam vidua quandam causam habuit:
quam iudex ei continue prolongauit.
Tunc ipsa fuit conquesta cuidam bo-
no viro qui dixit ei. Ipse tibi non faciet
iudiciū nisi ei manus inungas. Tūc
illa mulier accepit pinguedinem buis
et coram omni populo presenti in iu-
dicio ad iudicem accessit: et ei manus in-
unxit. Qui indignanter dixit. Erit mihi
macula manus. Et illa. Quia mihi
dictum est q̄ non habebo finem nec ex-
peditiōem cause mee: quam mihi iam
diu protraxisti nisi vngerem vobis ma-
nus. Et sic ille confusus coram omni po-
pulo stetit et ei ex verecundia iudicij se-
cit. Item sciendum q̄ iudex iniuste iu-
dicans puniendus est a superiori suo vt
exemplo eius alij timeant tale facin-
dum committere. Unde legitur q̄ qui-
dam rex persarū cum deprehendisset quē-
dam iudicem suum iniuste iudicasse eū
iussit excoari: et sellam iudicis cum tali
cute cooperire vt iudex futur-
memor fieret supplicij et timeret iniuste iu-
dicare. Sciendum tamen q̄ non faci B

liter homo iudicandus est ad mortem: que est nobilissima creatura. Unde Aristoteles de regimine principum. Nobilissimum animalium est homo caue effundere sanguinem humanum. Unde etiam Augustinus de spi. 7 li. Tante dignitatis est humana conditio: vt nullū bonum pter summū bonum ei sufficere possit. Unde Bernardus in sermōe. Fecit deus hominem fm corpus egregiam creaturam: sed fm animā magis: vtpote imaginem creatoris in signē: rōnis participē: bñtudinis eterne capacē. Ergo tal' nobilis creatura nō leuiter est delenda. Hoc isti deberent attendere qui hoīem quasi pullū galline occidūt: 7 modicum estimant effundere sanguinez humanū: 7 occidere hoīem. Cum tamen de' loquitur per Ezechielē. c. xviij. Nunquid voluntatis mee est mors impij dicit dñs 7 non magis vt auertat a via sua 7 viuat. Ergo qñ esset spes pbabilis de emenda tūc melius esset hominē viuere 7 se emēdare: 7 peccata sua per satisfactionem delere: q̄ sic leniter 7 facilliter occidere. In signum huius dicit dñs per Ezechielē xviij. Nolo mortē peccatoris sed vt rē. ergo illi qui ita atrociter hoīes cruciant 7 puniunt: 7 ita imisericorditer sententiāt 7 iudicant: timere deberent illud dicitur Jacobi. ij. Iudiciū ei fit sine misericordia: qui hic non facit misericordiam. Et illud dictum apli. Quo iudicio alius iudicas: teipm condēnas. Et super oīa timere deberet dictū xpi quod habet Lu. vi. Eadem mensura qua mensi fueritis remetietur vobis. Decimo cōmittit hoc homicidiū nō liberādo primum a morte. Unde querit vix quilibet tenet liberare primum a morte. Rūdet q̄ sic. qz quilibet ex debito charitatis tenet repellere iniuriā a primo 7 liberare eū a morte vel defendere eū cum pōt. alias erit re' homicidij. Et istā veritatē docet euidenter instinctus naturalis in brutis aialibus: vt pz de delphinib' put dicit phus. xi. de aialibus. Similiter pater in porcis qui sibi mutuo subueniūt: 7 vnus nūc aliū liberare. nam cū quilibet tenet p tali liberatione alterius piculo mortis se exponere: sed solus iudez tenet ad hoc certā manu armata. Qui autem ex charitate

boc faceret: opus perfectionis exerceret. De persona priuata dicit magni docto. qz si credat qz hoīem solo verbo possit liberare a morte iniusta qz tenet facere verbo: verū etiam facto tenet impedire si possit efficere sine periculo.

Homicidiū spūale octo modis cōmittit.

b Omicidium spūale quoque in terpratiue dicit homicida committit octo modis. Primo quidē cōmittit in corde primū odiendo: de quo pma Joh. iij. Vis qui odit fratrem suū: homicida est. Et scitis qm oīs homicida non habet vitam in se manentem. Glo. ibidē. Et si viuens inter hoīes viuere cernitur: imperpetuū tamen cū demonibus condemnabitur. Et istud homicidium tanto grauius est corporali homicidio: quanto anima que per suā diā occiditur est pstantior corpore: qd secūdo patet ex hoc qz homicidiū corporale est quo homo interficit alium per iudiciū autem homo perimit seipsum. 7 ideo quanto nequādius est hominem interficere seipsum qz alium: tanto detestabilius est homicidiū spirituale corporali. Et isto modo tam pueri qz mulieres iudeoz xpm crucifigētium facte sunt homicide: odientes dñm iesum xpm. Et sis militer hodierni iudei fiunt homicide xpi hoc modo. Homicidiū quando sit peccatum mortale vel veniale patet ifra. xiiij B. Secundo cōmittitur in voluntate: fetum. s. spirituale 7 bone voluntatis propositum suffocando. Nam quoties in te bonum conceptum tibi diuinitus inspiratum per negligentiam 7 contemptum extinguis: totiens diuinum fetus manu gratie diuine in te plantatum voluntarie iugulas 7 perimis. Quia anima cuiuslibet hominis est sponsa christi: q tunc ab ipso impregnabitur quando bona voluntas 7 bonū ppositum concipitur. Tunc idem conceptum occidit quādo bona voluntas per negligentiam et contemptum ad effectum nō pducitur.

Tertio cōmittit verbo 7 ore pūo fuggerendo mala que sunt contra deum 7 salutem. Ideo christus dicit de diabolo vt habetur Johannis. viij. Ille erat homicida ab initio. Unde Aug' super Joh. Homicida diabolus dicitur: non quod

De precepto. V

gladio armatus nec ferro cinctus ad hominem veniat: sed quia malum verbis seminavit. Noli ergo te non putare homicidam esse: quando fratri tuo mala persuades. Unde apostolus prima ad Corinthios. xv. Corrumpunt bonos mores colloquia prava. Ergo quancumque cum verbis tuis occasio es alicui ad peccandum: si hoc ex proposito et scienter feceris homicidium spirituale committis. Quamto committitur quando homo subtrahit fraternam correctionem atque admonitionem. Unde Gregorius in moral. Tot personas occidimus quot ad mortem ire quotidie tepidi et tacentes videmus.

1 Circa quod queritur: utrum correctio fraterna sit in precepto. Respondeo secundum Ioh. scilicet secundum q. xxxij. in precepto est. Sed quia preceptum est affirmativum non obligat ad semper: sed pro loco et tempore. Unde et ommissio eius uno modo fit merito: ut quando quis opportunum tempus inquit: vel quod diptis metuit ne deteriores fiant vel ad bonam vitam alios impediunt et huiusmodi. Secundo modo omittitur cum peccato veniali: quando scilicet timor et cupiditas facit tarditatem ad corrigendum delictum fratris: non tamen ita quod si constaret ei quod si fratrem posset a peccato retrahere dimitteret propter timorem et cupiditatem: quin imo in animo preponit charitatem: ut dicit Augustinus. Tertio modo omittitur cum peccato mortali: scilicet cum formidatur iudicium vulgi vel carnis cruciatio: vel quodcumque temporale: dum tamen hoc ita dominetur in animo quod fratris charitati preponatur. Quinto committitur per malum exemplum quod datur primo. Unde Augustinus in libro de pastoralibus. Qui in conspectu populi male vivit quantum in eo est illi qui ab eo accenditur occidit. Ergo qui te proximus suo malo exemplo ad peccandum induxit ille animam tuam et suam occidit suam per maliciam: tuam per malum exemplum: de quo dicit Christus Matthaei. xvij. Ne homini per quem fit scandalum. Unde etiam Aristoteles. ij. ethicorum. Periculosus est ille qui vivit male: non solum ad se sed etiam ad alios. Ergo tales multipliciter puniuntur. Unde Gregorius

in moralibus. Tot mortibus quis dignus est quot mala exempla pravitatis in posteros relinquit. Sermo committitur quando quis heredibus suis iniustas res relinquit. Nam quot denarios eis scienter relinquit: tot gladiis ipsos transfigit. Ergo tales heredes siue filii si illas res iniuste acquisitas scienter possident: tunc damnantur cum parentibus. Et tunc secundum dictum christi euangelio. Filii consurgent adversus parentes: Hoc intelligatur quod in iudicio extremo siue etiam in inferno puniet eos dupliciter. Primo conqueruntur de eis sicut de crudelibus occisoribus eorum. Ecclesiastici. De patre impio conqueruntur filii: quoniam propter ipsum sunt in obprobrium. Secundum quod est gravissimum: quia in inferno semper eos torquentur ad minus per improperia: intantum quod nescio utrum gravius per filios: vel per demones puniantur. Unde legitur quod quidam comes quo ad humanam estimationem satis bonus: visus est post mortem a quodam heremita in inferno in quadam scabala ignea stare. Et cum ille quereretur cur ibi esset cum satis laudabiliter in mundo vixisset. Respondet quod propter possessionem cuiusdam ecclesie quam proavus suus sibi usurpasset. Et ipse admonitus non eam restituisse. Quia eam se possidere licite estimabat: ex quo ab antiquo super eum sic devoluta esset. Et ipse fatebatur decimum se esse possessorem. Et quot de generatione illa qui eam scienter possiderent morerentur: illuc ad eum et ad eandem scabalam futuri essent. Septimo committitur victum necessarium in necessitatis articulo pauperi subtrahendo. Nam qui victum necessarium pauperi in necessitate subtrahit: spirituale homicidium committit. Unde Ambrosius. Pange fame morientes: si non pavisti occidisti. Gratia habet potestatem queri ut dare elemosynam cadat sub precepto. Respondeo quod dare elemosynam in necessitatis articulo cadit sub precepto quod patet per hoc quod ipsam obmittens eternallyter punietur: ut patet Matthaei. xxij. Esuriis: et non dedisti mihi manducare. Et ratio huius est: quia cum dilectio proximi sit in precepto: necesse est omnia illa cadere sub

pcepto sine quibus dilectio primi non suat
 Ad dilectionem autem primi pertinet: ut non
 solum velimus ei bonum sed etiam opemur
 secundum illud. i. Johannis. iij. Non diligam?
 lingua neque verbo: sed opere et veritate:
 Ad hoc autem ut velimus alii cui requiritur
 eius necessitati subueniamus. Iuxta
 illud. i. Joh. iij. Qui viderit fratrem suum
 habere necessitatem et clausit viscera sua
 ab eo: quomodo charitas dei manet in
 illo? Ergo elemosynarum largitio est in p-
 cepto. Sed quia precepta dantur de actibus
 virtutum: necesse est quod hoc donum elemo-
 syne cadat in precepto secundum quod actus est de ne-
 cessitate virtutis: puta secundum dictam recte
 rationis. et secundum hoc aliud est consideran-
 dum ex parte dantis: et aliud ex parte re-
 cipientis. Et ex parte quidem dantis re-
 quiritur quod illud quod in elemosyna datur
 sit superfluum non solum respectu sui ip-
 sius: sed etiam respectu aliorum quorum sibi
 cura incumbit. Quia recta ratio dicat
 quod unusquisque sibi primum provideat de his
 quorum sibi cura incumbit. et postea de reli-
 quo necessitati aliorum subueniat. Ex par-
 te autem recipientis requiritur quod neces-
 sitatem habeat: alioquin non esset ratio
 pietatis quare ei daretur. Unde dicitur. lxxxij.
 ca. i. His pauperibus danda est elemo-
 syne qui in manibus suis laborare non
 possunt. Non autem omnis necessitas ob-
 ligat ad preceptum: sed solum illa sine qua
 quis sustentari non potest. Et ideo relin-
 quitur quod dare elemosynarum de superfluo
 est in precepto respectu eius qui est in extre-
 ma necessitate positus. Sciendum tamen
 quod non simpliciter expectanda est semper
 extrema necessitas: quia tunc non possit
 iuvare natura consumpta. Sed tunc in-
 telligendus est casus extreme necessita-
 tis quando apparent signa future neces-
 sitatis extreme probabilia: ut cum quis vi-
 det alios imbeciles vel pigros ad subue-
 niendum: et vidit pauperem indigere vite ne-
 cessariis nec sibi posse satisfacere: tunc enim
 ex precepto charitatis tenetur sibi subueni-
 re. Sed circa necessitatem extremam dare
 elemosynam est in consilio sicut de quolibet
 meliori bono dantur consilia. Unde dicit
 Basilus. Cur tu abundas: ille vero me-
 ritum consequaris: ille vero patientie meri-

tis decoretur. Famelici panis est quem tu
 tenes: tunica nuda est quam in conclavi
 conseruas. calcens discalcia est qui pe-
 nes te marcescit. Idcirco tot iniurias
 committis quod dare valeres. Octavo
 committitur primo detrahendo de qua
 detractio tam dicitur.

De detractioe.

d **E**tractio detestanda est. Primo
 quia comparatur homicidio: quod
 ille cui detrahitur in conscientia
 illius qui audit detractioem occiditur: in
 cuius conscientia prius vivebat per bo-
 nam famam: et tale homicidium gravius est
 corporali. Quia secundum Henricum de firma.
 ibi solum corpus unius occiditur: hic autem
 simul plures anime derimuntur una ipsius de-
 tractoris. alia eius cui detrahitur cum hoc
 perceperit et irascitur et querit vindictam.
 Tertia ipsorum audientium. unde tale ho-
 micidium periculosissimum est: quia est con-
 tagiosum. serpit enim de uno ad alium. et
 letaliter inficit omnes illos in quos ve-
 nenum detractiois infunditur. Unde
 Bernardus super canonicam Iohannis.
 Unus est detractor qui loquitur: et tamen
 unum verbum eodem in momento multi-
 tudinis audientium dum aures trans-
 figit: animas interfecit. Secundo po-
 test valere ad detestandam detractioem
 hoc quod detractor diversis generibus
 rebus comparatur. Nam primo compara-
 tur cani: ut dicitur Matthei. vij. Nolite
 sanctum dare canibus. Eccli. xix. Sagitta
 infixi femori canis: sic verbum in ore
 stulti. Canis sagittam habens infixam
 femori non quiescit donec remouerit: ne-
 que stultus quiescere potest donec verbis
 quod audiuit de proximo alii retulerit. De-
 tractores sunt canes diaboli non permit-
 tentes etiam unam auriculam auferri ab
 hinc quin latrent et eum mordeant. Item
 comparatur porco: quia ad modum porci
 os citius inquitur quam pedem. Et sicut por-
 cus ingreditur in horum aliquem et ibi
 lutum in florem inueniens: flores dimittit
 et lutum ingreditur: et se in eo volutat.
 Sic detractor bona visa vel audita de pro-
 ximo obliuiscitur et mala audita vel vis-
 ta de proximo ponderat et retinet. Et sic
 os et linguam inquinat: quod est mem-
 brum nobile pre aliis membris. Unde

De precepto V

Aristo. i. poli. Nullum enim animalium naturaliter habet sermonem nisi homo. Item detractor comparatur serpenti in his proprietatibus. Serpens est animal perditiosum: in silentio mordens: tortuose incedens. Sic detractor proditor est qui occulte obloquitur proximo. Unde Ecclesiastes. x. Si mordeat serpens in silentio: nihil eo minus habet qui occulte proximo detrahit. Tortuose etiam incedit detractor: dum a laude eius incipit cui detrahit. et deinde subdit. Non dico hoc animo detrahendi: sed ut fides ei adhibeatur: dicit se multum amare eum cui detrahit. Et ego dico quod sic eum diligit sicut iudas iesum christum dilexit qui eum falso osculo tradidit. Unde versus. Non bonum faris et malum in corde meditari. Oscula que iudas domino dedit hec mihi in das. Ergo tales sunt proditores proximi sicut iudas christi. Tertio quia detractores peiores sunt furibus illis qui vestes et alia furantur temporalia. Unde Ambrosius. Tolerabiliores sunt fures qui vestes et alia bona diripiunt quam fures qui famam nostram bonam dilaniant. Cur ratio potest esse hoc quod dicit Salomon. Melius est nomen bonum quam multe diuitie. Unde qui nomen bonum alicui aufert: magis nocet ei quam si multas diuitias furaretur. Quarto quia detractoris lingua peior videtur esse inferno. Infernus enim solus malos deuorat. Lingua vero detractoris bonos et malos. Insuper detractores vno more fello comedunt vnam totam puinciam: vel archiepiscopatum ciuitatem: vel parrochiam: vel villam cum eis obloquuntur. Est valde periculosum cum dicitur: in tali puincia sunt raptores: in tali episcopatu sunt furarii. in tali ciuitate aduerti: et sic de alijs. Quia ibi innocentes nocente infamatur: quod est contra iustitiam. hoc patet: quia si vnus est reus: tunc tres vel plures sunt innocentes. Quinto quia inter omnia alia peccata istud videtur peius expiari: quod patet per hoc quia secundum Augustinum. Non dimittitur peccatum nisi ablatum restituatur. Cum igitur per detractionem abstuleris proximo bonam famam (que inter bona corporalia est aliquid nobilissimum) impossibile

bile vel summe difficile videtur ut ei valeas plene restituere: cum non possis scire in quorundam cordibus hominum virtus tue detractionis sit diffusa. quare etc. Unde sciendum quod iter omnia peccata ista duo peccata. scilicet detraccio et rerum ablatio magis difficulter dimittuntur homini. quia sine restitutione nec valet contritio nec lachrymarum effusio: etiam si torcular mas effunderes sicut Petrus et Maria Magdalena effuderunt quando amare peccata sua plangerunt. Item nec valet peccatorum confessio nisi fiat secundum possibilitatem predictorum restitutio. Ergo detractores qui iniuste proximos infamauerunt tenentur in publico reuocare: et eis bonam famam restituere secundum posse et nosse si volunt gratiam et dei misericordiam et remissionem peccatorum consequi.

Quot modis fiat detraccio.

Detraccio fit sex modis. Primo cum quis occulta mala mala primi manifestat: eum infamando et confundendo. et si ea intentione etiam quod verum est de proximo malum loquitur ad nocendum ei: mortale est. Verbi gratia. Si quis aliquid occultum peccatum commisisset quod tibi et soli deo constaret: et si hoc publicares alij infamando eum: peccares mortaliter: si verum esset. Sed si manifeste scires illi qui posset prodelle ut emendaretur: hoc esset bonum et laudabile: quia in hoc queretur salus primi. Item si ille apud quem tu illum infamasti alteri eadem intentione hoc occultum malum reuelat. scilicet ipsius infamando similiter peccat: et sic singulis ascendendo. Quot peccata perpe- trantur cum quis in vna tota terra vel ciuitate infamatur: imo si aliquis manifestetur in aliqua ciuitate infamatus est et factum eius notorium est in illa ciuitate: et tu venires ad aliam ciuitatem ubi hoc non sciretur: tunc si publicares ibidem peccatum et excessum illius hominis: ea intentione ut ibi etiam infamaretur: grauius peccares. Ergo nullo modo debemus manifestare mala primi illis qui non sciunt et maxime ubi non potest sed magis obest. Secundo quando audita mala de proximo cum augmento referunt alijs.

Et hec hoc valde comune est vt mala p/
rimorum aggraentur et augmententur
Quod tamen est multum periculosum et
grande peccatum talia mala cum augmen-
to proferre: et sic primum suum confide-
re. Tertio crimina falsa imponere p/
rimo: et hoc est grauissimum inter pecca-
ta detractorum: quia vix remittitur ta-
le peccatum. Unde Hieronimus. Non
facil' venia dixisse praua de rectis. Quar-
to cum quis negat occulta bona proximi.
Verbi gratia. Sicut cum aliqua bona
referuntur de proximo: et ille inuidus ne-
gat hoc bonum verum esse quod dicitur
illo cui inuidet quis verum sit in se et cum
hoc facit ex inuidia et vindicta grauiter
peccat. Quinto cum quis nescit eam
nuere bona manifesta proximi que non
potest ex toto negare: tamen nescit ea mi-
nuere. Unde Hugo. Detractor est qui bo-
na primi inquantum potest diminuit.
Sexto cum quis bona primi peruertit
in mala: dicens ea esse facta mala inten-
tione: cum tamen cor soli deo pateat. Un-
de Hugo. Detractor est locutio ex inui-
dia pcedens: bona aliorum denigrans. Et
hoc. scilicet sic bona primi quis conuertit
in mala: pcedit ex inuidia et ex defectu ca-
ritatis. Unde Augustinus. Certum est
quod de aliquo incerto neminem iudicare:
quem tanquam meipsum diligere. Insup-
er est signum magne nequitie et peruersita-
tis in homine quod sic primus suus indicat
et bona sua deprauat. Unde Chrysostomus.
Super Matt. beatus. Sicut difficile aliquem
suspiciatur malum qui bonus est: sic dif-
ficile aliquem suspiciatur bonus qui ipse
malus est. Idem ibidem. Omnis homo
semel se estimat alterum. Sciendum quod
summe debemus cauere ab his modis de-
tractorum. Ut autem hoc melius seruare
possemus: nullus nostrorum deberet loqui de
primo eo absente quod noller loqui deo pre-
sente. Unde Leviticus. xix. dicitur. Non ma-
ledices surdo. Surdo maledicit qui ab-
senti detrahit. Homo enim absens mi-
nus potest audire detrahentem quam si sur-
dus esset. Surdus enim quandoque au-
dit quando sibi alta voce clamat: absens
vero qui quandoque distat per duas leua-
cas vel amplius non audiret detrahentem
quantumcumque clamaret. Unde etiam

Hieronymus. Noli diligere detrabere.
ne radiceris. pauci enim sunt qui huic
vitio plene renunciant. Existis patet quod
detractio est comune peccatum: et tamen
grauiter in hoc offenditur deus. Unde
Augustinus super illud psalmi. Pro eo ut
me diligerent detrahebant mihi. Plus
nocent in membris detrahentes christo
qui animas interficiunt creditorum: quam
qui eius carnem mox resurrecturam pe-
rimerunt. Et propterea detractores graui-
ter puniuntur a deo: et quandoque tales de-
sperant in agone mortis: ut pater per ex-
emplum. Fuerunt duo socii clerici quo-
rum vnus detractor pessimus de nemine
ne bene poterat loqui: qui infirmitate do-
tentus cum ad penitentiam a socio mo-
neretur parumpendens ipsius monita in
nullo se penitus corripuit. Et quando ad exte-
ma appropinquaret adiuratus a socio suo
pmisit ut infra triginta dies sibi appare-
ret si posset et si deus pmitteret: et sic mor-
uus est. Post paucos igitur dies deo p-
mittente non pro salute eius, sed ut ceteri
tali erudiret exemplo. Apparuit socio to-
tus niger et accensus totus ignitus in-
ter foris incendio infernali. Ad cuius con-
specum cum ille tremore deficeret: dixit ei
Ego sum ille infelix quondam socius tuus
per quo oras inaniter: quia perpetue sum
damnatus. Et cum ille quereretur quomodo
sibi accidisset in agone: Respondit cum
essem in extremis: ductus sum coram iu-
dice. Eumque obmutescere pre timore vi-
di multas animas sole lucidiores ad iu-
dicem contra me manus extendentes et cla-
mantes. Unde dicitur sanguinem nostrum
de illo mendace detractore: qui nos apostoli
homines mendaciter infamauit. ad hanc
vocem cum me iudex inspiceret toruor vul-
tu et irato: et ego in eius aspectu territus
confusus et de platis contra me malis mi-
hi conscius me ipsum misericordiaz
dei sum oblitus: et sic desperas perpetue
sum damnatus.

De his qui detractores libenter audiunt

Equitur de peccato eorum qui libenter audiunt detractores: contra quod peccatum primo possunt
valere verba sacre scripture que illud dis-
suadent. Unde puer. iij. Labia detra-
hentium sunt percul a te. Item Eccl. xxviii.

Sepi aures tuas spinis: et noli audire linguam nequam. Unde queritur verum peccet quis audiendo detractores. Rñ/ deo fm Tho. scda scda. q. lxxij. Si qñ detractorem audiat. s. absq; resistētia: videtur detractori consentire: unde fit particeps peccati eius. Et si quidem iducat eum ad detrahendū vel saltē placeat detractio ppter odium eius cui detrahitur non minus peccat q̄ detrahens et qñq; magis. Unde Bernardus de consideratione. Detrahens aut detrahentē audire quid horū dānabilius sit: nō facile dīserim. Si vero ei peccatū non placeat s; ex timore vel negligentia vel etiam ex verecundia quadam obmittitur detrahentem repellere et ostendere q̄ ei detractio displiceat: tunc peccat quidem: sed multo minus q̄ detrahens et plerūq; venialiter. Quandoq; etiā ipsum pōt esse mortale: vt quia non ex officio incumbit ei detrahentem corrigere: vel etiā ppter aliquod periculū inde consequēs. Vel propter radicem qua timor humanus qñq; potest esse peccatū mortale: quod fit quādo homo sic dispositus est vt ppter timorem cuiuscūq; rei tpalis faciat aliqd p/bibitum vel p/termittat aliquid quod est pceptū in lege diuina: talis timor ē peccatum mortale. Item qui libenter audiunt detrahere proximos sunt sicut canes. Quia cum vnus canis leditur tunc oēs concurrūt et eum lacerāt et mordēt. Sic similiter faciūt detractores. cum audiūt alicui obloqui: tunc obloquenti applaudunt: insuper et verba sua etiā apponunt. Et sic aīas suas prias occidunt et mortem eternā incurrunt. Cōtra quos dicit Augustinus. Non accōmodes aures tuas ad percipiendum verba detrahentis ne concipias mortem in anima tua. Detrahentis enī et audientis vtriusq; esca est mors anime. Et vt breuius pcludaz. Detractor et libens auditor diaboli potant in lingua. Unde quilibet inquantū potest debet compescere detractores. Unde legitur d quodam epō qui erat i purgatorio et vehementer affligebatur i feroze clerici sui existentis in inferno et ascendentis ad ipsum: quia detractiones eius quandoq; audierat et eum non satis corripuerat: q̄ ep̄s satis in se bon⁹ fuerat.

Item q̄ infelix sit lingua detractoris patet per hoc exemplū. Fuit quidaz maximus detractor religiosoz et sacerdotū et alioz bonoz hominū: qui tandem mortuus. Post multos vero annos cū aperiebatur sepulchz eius: totum corp⁹ ei⁹ putridum erat ppter linguam eius. Et rane linguam illam inter se volūtes rodere non valebant: in signum q̄ lingua illa non erat digna in terram redigi p eo q̄ multos homines leserat. Et miser ille homo cuius lingua illa erat iam ianīma: et post iudicium in corpore: anima in eternum torquebitur: nec tamen consumetur. Unde Apocalyp. xix. Vires fugiet ab eis.

De sexto precepto

Non mechaberis. Hoc sextū preceptum exp̄sse prohibet leſiones iugale in psona iūcta: sicut pcedens pceptum p/bibebat leſionē alius cuius i pria persona. Unde fm Augustinū. Hoc pceptum p/bibebat leſiones alicuius in persona pria: illud autē omnem illicitū concubiū: et hoc implicite. Unde dicitur. Non mechaberis i. nulli alteri excepto federe matrimoniali te cōmisceris: vt dicit glosa interlinearis.

Sciendum tamen q̄ istud pceptū transgrediunt septem genera hominū. Primi sunt fornicarij sicut solutus cūz soluta. Et h; quidam dixerūt fornicationem simplicem nō esse peccatū mortale. Hoc tamen Henricus desir. dicit ē falsum et impossibile ppter duo p/rimo. qz fornicatio simplex inuenitur in diuina lege p/bibita. Lex autem diuina nihil p/bibet nisi peccatum mortale. Secundo patet euidenter quia nihil a participatiōe celestis regni excludit nisi peccatum mortale. Sed ppter simplicem fornicationem aliquis excluditur a participatiōe regni celestis: vt patet per apostolūz Ephe. v. Hoc autem scire quoniā fornicator aut imundus non habet partē i regno dei. quare zc. Ex quo patet q̄ luxuria est malum peccatum: quia nunq̄ potest scienter et voluntarie fieri sine peccato mortali. Homicidiū potest fieri si ne peccato iusticia exigente: vt cūz iudex amore iusticie aliquem occidit. vel etia;

quando vim vi repellere decet: ut patet i quinto pcepto. Item aliquis potest furari sine peccato i extrema necessitate: qz tunc oia sunt cōmunia. Itē in festis pōt quis laborare sine peccato. Itē quis qñ qz potest iurare sine peccato. Similiter z irasci potest quis qñqz sine peccato. sed nullus potest fornicari sine peccato sci/enter quia mortaliter peccet. Ponamus q aliquis nullum malū cogitauerit neqz dixerit neqz fecerit: z omnia bona egerit que excogitari possunt: z semel fornicetur: z sic decedit sine penitencia: tūc de necessitate damnabit: etiam si oēs misse que vsqz ad finem mūdi celebrabunt ab ecclesiap eo celebrarentur non liberaret eum a morte eterna. Et ppter illam breuē delectationem omni gaudio celi z societate beatorum priuabitur. Unde Hieronymus. Qui luxuriatur viuens mortuus est.

B Sciendum q ad detestatiōnem huius fornicationis que fit cū meretricibus valent tria. Prīmū est hoc q qñqz sunt cōiugate. Et sic quando aliqz credit se peccare cum talibz simplici fornicatione ipse qñqz cōmittit adulterium. Secundū quia quandoqz talis cōmittit incestum: quia quandoqz tales meretrices cognite sunt a consanguineis illius qui peccat cum eis. Ergo si duo consanguinei peccarent cum vna soluta meretrice: tūc primus absoluitur a simplici sacerdote: secundus autē mittitur ad auctoritatem epī. Tercio qui cū talibus peccat: magno se cōmittit discrimini: licet non sint coniugatez affines eius. ipe tamen fm Builugdunē. in sūma vitiōrum. capitulo de luxuria: eque peccant: ac si forent: ex quo equalis est contēptus.

Defloratio virginum qz magnus peccatum sit.

Ecundi sunt qui cōmittunt stuprum quod est illicita defloratio virginum. Ad detestatiōnem huius peccati. s. stupri valent quatuor.

Primū est magnitudo huius peccati: que ostenditur in hoc qz sichen filius emor qui filiam iacob dignam corrupit i terfecit est de hac causa cum patre suo z toto papulo vrbis sue: ut legitur Genes. xxiij. vbi inuenies historiam rei geste. Secundo quia hoc peccatū aufert

virginitatem que est thesaurus incomparabilis. Unde Eccl. xxvi. Non est cōdigna ponderatio continentis anime. Omnia enim visibilia in terris precellit dignitas virginitatis. Unde Ambro. in li. de officijs. Super greditur virginitas conditione humane nature: p quas homines angelis assimilant. Itē idem. Qui non nubūtz vxores non ducunt sicut angeli in terris sunt. In signū huius dignitatis debetur eis fructus centesimus: cum coniugatis solum debetur tricessimus: z viduis solum sexagesimū. In super perditō isto thesauro nunquā recuperari potest. Unde Isidorus de sūmo bono. Omne peccatū per penitentiā recipit vulnere sanitatem: virginitas autem si labitur nulla penitentiā reparatur ad integritatem. Unde etiā Hieronymus. Audenter loquor: cum etiam de omnia possit suscitare: tamen nō potest virginem post ruina: valet quidez liberare de pena: sed non valet coronare corruptaz. Tercio quia virgo casta est vxor z sponsa christi: qui est summus sacerdos: qui virginē deberet ducere i vxorem: ut habetur Leuitici. xxi. Modo si quis vere diligeret sponsum virginis id est xpm: non sponsam eius pollueret. S. patet. Si quis maritum alicuius mulieris veraciter z fideliter diligeret: vxorem eius nullo modo pollueret etiam si vxor cōsentiret ei. Insuper aduerrere deberet talis: qz christus qui est spūs virginis scit z videt q sponsam eius polluit. Et si hoc tibi fieret cum vxore tua legitima nonne punires illū z irascereris super eum: qui talē tibi iniuriā z irreuerentiam faceret in coniuge tua: z cū hoc te pssente z vidente. Sic similiter attendendum est de christo cui omnia nudaz aperta sunt: qui indubitanter talem irreuerentiam sibi in sua sponsa factam grauiter in te vindicabit nisi penitueris z cū penitentiā placaueris. Quarto quia ille qui illicite deflorat aliquam virginē: aliquid quando est occasio mille fornicationūz quas ipsa postmodum cōmittit. Quia ille qui primo corrumpit clausuram vel sepem alicuius horri vel vinee: occasio est illius damni quod faciūt qui postea veniūt: qui aliter non intrassent. Quia ē

De precepto VI

communis regula. q. qui occasionem dā-
ni dat: dānū fecisse videtur. Et talis vir/
go sic corrupta quandoq. nunq. maritū
legitimū habebit: sed communis omnib.
erit. Et quocūq. peccata sic perpetrave-
rit: ille qui eam primitus violavit: oīum
reus erit. Sciendum q. hec est differen-
tia inter stuprum et raptum. Nam stu-
prum est illicita defloratio virginū: ita
tamen q. ipsa puella spontanea volunta-
te in talem deflorationem cōsentiat. Ra-
ptus autem dicitur quodocūq. per ra-
ptoris violentiam virgo defloratur. Et
tal' raptor graviter peccat: et debet excom-
municari cum omnibus suis fautorib.
ut patet. xxxvi. q. ii. ca. i. Unde etiam di-
citur: extra de adulterio. q. si quis deflo-
rat virginem inuitam tenetur ducere eā
vel maritare. Sed si defloret eam volun-
tariam: ad neutrum tenetur. In foro ta-
men penitentiali est iniungendum q. pu-
elle satisfaciatur vel cum ea componatur. Er-
go confessores debent iniungere illis qui
virgines defloraverunt pro penitētia q.
eis satisfaciatur. Tamen nunq. potest ta-
le dānū plene recompensare: quia vir-
ginitas est thesaurus incomparabilis.
q. illi deflozatores virginū graviter pun-
niantur patet per tale exemplū. Miles
quidam virginem quandam sepius cor-
rupuerat: quo mortuo cū illa pro eo ora-
ret et fletet: mortuus miles visibiliter ap-
parens ei voce raucissima illā alloquens.
Que dum quereretur causā raucitatis ei?
ait. Quia in vocis dulcedine gloriabar
cantilenas luxuriosas et seculares decan-
tando. Cuius cū crura nigerrima et sca-
biola et vlcibus plena apparerent: et in-
quireretur causā: respondit: quia multū
gloriabar in cruribus meis de pulchri-
tudine: more militari illa extendens et or-
nans superbe: nūc inter spinas gradior
crucior et vulneror in illis. Illa iterū di-
xit. Domine quis est reliquus status ve-
ster? Et ille aperit oculos tuos et vide: et re-
iecit palliū a pectore quo amictus vi-
debatur: et vidit maximū bufonem et teter-
rimum pectori eius inherentem: ita ut
brachijs eius collū stringeret: et os suū
ori illius iungeret. Cuius etiam venter
per ventrem dependens: pedibus ei⁹ ge-
nitalia quasi quibusdā lorīs stringeret

ligare videbatur. Requisitus quare hoc
pateretur. Respondit pro osculis lubri-
cis quibus et alias mulieres illicite os-
culatus sum hec patior oscula: pro am-
plexibus tuis stringor amplexibus bu-
fonis: pro opere libidinis in genitalib.
crucior sine cessatione. Cui mulier ques-
reret utrum ab his penis esset liberad⁹?
respondit. Non ores pro me: quia nihil
mibi prodest: quia eternaliter damnat⁹
sum. et hoc ideo: quia medicinam peni-
tentie neglexi. hoc dicto: disparuit. Mu-
lier postea inclusorium elegit: et ibi pecca-
ta sua defleuit.

De adulterio.

Erit⁹ sunt qui transgrediuntur
legem coniugalis promissionis
qui fidem cōiugalis thori teme-
re violantes per adulterium se pollunt
Unde dicitur: Adulteratio est quasi ad
alterum thorum illicita accessio Et ideo
adulterium est gravius peccatum q. stu-
prū: quia maior fit iniuria in abusu mu-
lieris que alterius potestati subijcitur.
Magnitudo huius vitij potest ostendi
per sex. Primo quia est contra sacra-
mentum matrimonij: quod ipse deus in-
stituit in paradiso in statu innocentie: vn-
de fit iniuria tanto sacramento: nō absq.
magna dei contumelia. Si monachus
professus ordinis sancti benedicti vel al-
terius sancti: peccat transgrediendo or-
dinem quem ille sanctus instituit: quid
tunc de illis qui transgrediuntur ordinē
quem deus per se instituit. s. matrimo-
nium. Secundo per hoc quod ē con-
trarium iuri naturali. Unde etiam ex p-
cepto iuris naturalis est hoc. Quod ti-
bi non vis fieri: alteri ne facias Ergo sic
tu non velles q. aliquis cum vxore tua
peccaret: sic tu non pecces cum vxore al-
terius Jus ergo naturale docet hominē
q. hoc nullo modo debet facere hominē
alteri q. odit sibi fieri. Tercio q. hoc
peccatum exuperat omne furtum tēpor-
ale quia illud quod sic aufert suo proxi-
mo est maius quacūq. terrena substan-
tia. hoc patet. q. plus debet diligere vxo-
rem super omnia temporalia: imo super
alios hoies in mundo existentes. Vnde
de Gen. ii. dixit Adam de Eva vxore sua
Propter hoc relinquet homo patrem et

Matrem: et adhaerebit uxori tue. In signu
huius multi sunt qui potius vellent ex
heredari et omnibus temporalibus pri
uari. Hoc malum scienter et voluntarie
in suis uxori bus sustinere. Quarto. qz
hoc vitium quodammodo assimilatur ho
micidio. Cum enim vir et mulier sint vna
caro vt patet ex veteri testamento. vnde
Gen. ij. q. postq. misit dominus sopore
in adam: tulit vnam de costis eius et ide
formauit eam: Tunc post soporem et for
mationem dixit adam. Hoc os ex ossibz
meis et caro de carne mea. Item in no
uo testamento: vt habetur in euangelio
Mat. x. vbi christus dicit. Jam no sunt
duo sed vna caro. Ergo qui auferit uxore
suam alicui: idem est ac si ipsum et aufer
ret. Ergo prohibitio adulterij in decalogo
immediate ponitur post prohibitionem ho
micii: et ante prohibitionem furti. An
de Clemens papa. Quid in omnibz pec
catis adulterio grauius? scdm enim i pe
nis locum tenet: id est in prohibitionibus
Quinto potest ostendi per mala que
sequuntur ex adulterio. Sequuntur autem
ex hoc peccato homicidia. Vnde dauid
cum in adulterium cecidisset fecit interfi
ci militem suu. Sequitur inde etia qnq
incestus: vt. s. quis cognoscat filiam pa
tris sui vel eius uxorem ignorans quis
sit pater eius. Item sequuntur ex hoc pec
cato exheredationes. Vnde Eccl. xxiij.
Mulier relinquens suu viru peccabit
statuens hereditatez ex alieno matrimo
nio. Sciendum q mulier que de adu
lterio concepit filium ita q ille puer qui no
est filius suscipit sibi expensas ab eo qui
putatur esse pater: et suscipit hereditatem
cum alijs filijs qui sunt veri heredes: tunc
talis mulier et similiter talis filius spuri
us si hoc scienter fecerint et admiserint in
iudicium heredum: ambo tam mulier
q spurius damnabuntur si sic decedunt
Ergo consulte agendum est mulieri ta
li casu fm informationem discreti con
fessoris. Et de hac materia plenius ha
betur in suma pisana. Adulterium. i. ij.

Sexto potest ostendi grauitas ad
ulterij ex penis que infliguntur pro hoc
vicio. Pro quo sciendum q adulteriu
punitur quandoq corporaliter: quando
q temporaliter: quandoq spiritualiter:

quandoq eternaliter. Et primo corpora
liter quandoq a deo: Vnde. ij. Reg. xij
dixit Nabab ad Dauid postq commi
sit adulterium. Non recedet gladi? d do
mo tua vsq in sempiternum: eo q despe
xeris me et tuleris vxorem Arieethi. et
quandoq talis adulter ex permissioe di
uina torquetur quandoq hic in presenti
a diabolo in terrorem aliorum. Vn Pe
trus damianus dicit q quidam vir ru
sticus in vigilia sanctoru geruasij et pro
thasij martyrum mane surgens boues su
os ad pascua duxit. sed vicinus suus se
illum febricitantem simulans: lectu vxo
ris ingreditur: quem vxor vt maritu suu
febricitantem et frigus sustinentem am
plectitur: quam ille cognoscens statim re
cessit. Nec multo post maritus ei? redi
ens stratus recepit: et debitu petiuit. Qui
vxor exprobrans ait. Optime poteris ho
die ecclesiam martyru ingredi que tibi
congrua est cu ceteris christianis. Liq
il le attentius audiret quid illa loqueret
et per ordinem didicisset: consternati me
te cognouerunt se esse delusos. Tandem
sumpro spiritu vindictam a domino po
stulabant: vt latentem adulterum no
tum faceret. Vnde adulter demone ple
nus et seipsum lacerans ecclesiam intras
uit: modo in altum volans: modo i ima
se precipitans: modo ad pariete caputell
dens: modo ad pavimentum se proster
nens: tandem infelicem animam coras
populo exalauit. Item quandoq puni
untur temporaliter vt a iure. quandoq
fustigantur. et quondam lapidabantur.
vt patet Iohannis. viij. vbi scribe et pha
risei duxerunt mulieres in adulterio de
prehensas ad iesum dicentes. q Moy
ses precepisset talem lapidari. Tunc chri
stus dixit. Qui sine peccato e vestru pri
mus in eam lapidem mittat. Sed si mo
do omnes deberent lapidari: forte lapi
des deficerent. Et si hic non: tamen i fa
turo ipsis continget si non penituerint.
Item spiritualiter. scilicet in priuatione regni
celestis. Vnde apostolus. Adulteri re
gnum dei non possidebunt. Item eterna
liter. Vnde Apoca. xxi. Erit pars eoru
in stagno et sulphure et igne vrenti. Osee
ij. Omnes adulterantes quasi cibus
accensus. Vnde exemplum. Legitur q

Capitulum

Capitulum

De precepto VI

quidam vir sanctus et deuotus orauit p
vxoze sua defuncta. Illa apparens dicit
ei q sequeretur eam: et duxit eum ad do
mum teterrimam: in qua vidit demones
horribiles portantes cupam vnam igo
neam in quam proiecerunt burgensem
vnum mortuum de villa sua et vxoze al
terius: et ibi comburebantur et balneas
bantur tanquā in metallo bullienti. Et
narrabant in tali pena tanquā pisa in ol
la bullienti: et ambo clamauerunt ve ve
ve. Quod ille audiens perterritus est. Tūc
vxoze eius dixit ei. Cum his quos bene
nosti balnearer ego eternaliter: nisi mi
sericordia dei per penitentiam a pecca
to me reuocasset. Illi enim duo relicto
maritali iboro adulterio sibi inuicem ad
heferunt diu simul peccantes: et horum
peccatorum ego mediatrix fui: et eis mo
dum et viam ad hoc dedi perpetrandum.
Sed illis in peccatis morientibus: ego
penitentiam paruli salutarem. Tunc
vir dixit. Quid tunc eis profuit confes
sio in agone et sacramentorum susceptio
Respondit mulier nibile eis profuit: quā
ex charitate non sed ex timore processit
talis confessio et penitentia. Unde Apo
stolus. Sola charitas est que liberat a
morte. Ergo quod non fit ex charitate:
non est meritorium vite eterne. Quar
ti transgrediuntur legem regularis pro
fessionis qui vorum continentie quo se
deo astrixerunt miserabiliter violant: et
isti peccant contra fidem deo datam: et
contra veritatem diuine obligationis
qua se deo astrinxerunt. Unde tales sa
cilegi dicuntur: vt sunt religiosi et sacer
dotes in sacris ordinibus constituti: et
sanctemoniales postquā per velationē
fuerunt domino consecrate. Et hoc pec
catum est omnibus predictis grauius.
quia in eo maior fit iniuria ipsi deo.

Quinti transgrediuntur legem natu
ralis conditionis: vt incestuosi qui cum
consanguineis suis cōmiscetur. Quod
tamen aliqua animalia bruta facere ve
rentur: vt pater de camelo qui sue matri
proprie naturaliter refugit commisceri.
Unde narrat philosophus. xi. libro de
animalibus. q quidam oculos cameli
cum clamide sua obtegit: et sic matrē suā
submisit. Quod cum camelus post con

cubitum agnouisset statim illum calcibus
peremit: et suis pedibus cōculcauit. Itē
hoc peccatum hominem quasi canē red
dit. Canis enim in opere suo nō seruat
consanguinitatem. Item propter ma
gnitudinem istius peccati apostolus pau
lus tradidit sathane ad cruciandum illū
fornicatorem qui cum nouerca sua pec
cavit: vt habetur. i. ad Corin. v. Se
xti transgrediuntur legem naturalis in
clinationis: qui vitio indicibili se con
taminant contra naturam peccantes et
naturalem vsum coeundi: quacūqz arte
vel ingenio puerientes. Et hoc peccatū
fm Augustinū est grauius oībus alijs:
propter quod mutum vel indicibile dici
tur eo q ipsum nominare turpissimum
est. Item os dicentis aures audientis
polluitur inde: vt pater. xxiij. q. v. In eo
Et istud idem peccatū propter suam e
normitatem est vnum de peccatis cla
mantibus ad diuinam vltionem et eam
iugiter postulantibus. Unde Bene. xij.
dixit dominus. Clamor sodomorum et
gomorreorum multiplicatus est: et pecca
tum eoz aggravatum est nimis. Et pos
tea dominus quasi admirans et dubi
tans super tanto scelere dicit. Descendā
et videbo virum clamorem opere com
pleuerunt: quasi diceret Incredibile mi
hi videtur homines tantum flagitiū p
petrasse: et tantum peccatū in natura hu
mana eē. Et hec fuit etiā vna causa qua
re combustus iā diu distulit incarnari. Enā
in signum huius omnes sodomite ex
cisi sunt in nocte natiuitatis Christi: Ad
designandum q amodo humana natu
ra nunqz incurrere deberet tale peccatū:
quam naturā filius dei dignificauit cum
homo natus sit. Et sciendū q tales so
domite pessimi homines sunt. Vñ Be
ne. xij. Homines autem sodomite erant
pessimi: et peccatores coram domino ni
mis. Item grauitas illius peccati pars
ex vindicta subuersionis quinqz ciuitas
tum: in qua vindicta attendendum ē q
dominus non solum puniri nocētes vo
luit: sed etiā innocentes. s. paruulos vni
us diei. In hoc est prouisum pueris ne
diutius viuentes exemplum patris seque
rentur et grauius damnerentur. Et etiā cir
cūiacentes regiones punire voluit. Nec

solum homines sed etiam animalia i terra nascentia. Ipsamq; terram destruxit: eam conuertendo in mare mortuum: in quo nihil uiuit nec auis nec piscis. Unde Gen. xix. Dominus pluit super sodomam et gomorā ignem et sulphur de celo subuertit ciuitates has et omnem regionem: uniuersos habitantes urbium et cuncta terre uidentia. Et cum ista pena punitū est hoc peccatū a tempore abrahe usq; ad hanc diem. et interim longū spacium est transactum. Quia ab abraam usq; ad xpm elapsi sunt duo milia sexcenti septuaginta sex anni. A christo autem iam transacti sūt mille quadringenti quadraginta quattuor anni. His simul computatis sunt quattuor milia annorum centus et viginti anni. Et adhuc usq; hodie semper punitur hoc peccatum: quot ante tot annos perpetratum est: quia nihil potest ibi uiuere nec auis nec piscis. Ergo idem locus dicitur iaz mare mortuū. Ite nec homo cogitare debet de tali peccato. Unde vxor ipsius Loth educta de sodomis cum filiabus et marito respiciens retro uersa est in statuā salis: ad ostendendum quantum displiceat deo memoria huius peccati.

Actus matrimonij quando est peccatum et quando non.

Optimi transgrediuntur legem naturalis dilectionis: ut sūt ipsi coniuges concubitiū coniugale cum nimia libidine exercentes. Ad cuius pleniorē intellectu est notandū qd actus matrimonialis fit sex modis. Primo cum sit causa plis pcreande ad cultum dei. et hoc est opus pietatis et nullum peccatū: sed potius meritorium. Unde Gene. i. dixit dominus ad adam et euam. Crescite et multiplicamini. Secūdo cum sit causa reddendi debitum: et hoc est actus iusticie. Unde apostolus. Uxori uir debitum reddat. Quia quilibet in matrimonio constitutus tenetur reddere debitū cum ab eo exigitur p loco et tempore. Et si hoc ex contemptu dimitteret: grauiter peccaret. Et tali modo actus matrimonialis ad reddendum debitum pro loco et tempore: nullum est peccatū: sed potius meritorium. Tercio cum sit causa fornicationis uiuande: non in se sed in ipa co

iuge. Et hic actus est etiam licitus et nullum peccatum: non tamen uidetur habere rationem meriti. Et isto modo antiqui patres vsi sunt actu coniugali cum magno timore dei et cum magna mētis puritate solum intendētes in eo diuini cultus propagationes. Quarto fit causa delectationis: et tunc distinguitur. Vel illam delectationem exerceat affectu maritali: aut fornicario. Si maritali utpote si delectatio sistat infra terminos matrimonij ita qd eam nō cognosceret: si vxor eius non esset: sic solum peccaret uenialiter. Si autem affectu fornicario utputa qnodo affectus delectationis et concupiscentie fertur extra terminos matrimonij ita qd eam cognoscere uellet etiaz si vxor eius non esset: et tunc peccat mortaliter. quia tunc amor istius delectationis preponitur deo. Quinto committitur actus matrimonialis qui dicitur impetuosus: et est iste actus qui ex sola libidine prouenit ens metas honestatis et rationis transcedens. Quod fit primo faciendo libidine per meretricias blandicias: aut causa ex plende libidinis: ut cum uiuitur calidis et uentibus: ut potentior sit illo facto. vel cum conatur facere cum non appetat tūc credo eū mortaliter peccare. xxxij. q. iij. Digo. Sexto cum contra naturam: vel naturalem usum cognoscit vxorem suam tūc mortalissime peccat. Quia omne animal naturam suam seruat: sic etiam debet homo. Non enim debet homo esse sicut equus et mulus vel aliud animal brutum. Unde ps. Nolite fieri sicut equus et mulus etc. Istud peccatum est maximū ita qd predicator propter suam turpitudinem nō audeat nominare cum iter oēs species luxurie est pessima. Nam quinq; sunt species luxurie. Simplex fornicatio: stuprum adulterium: incestus: et peccatum contra naturam quod est pessimū. Unde Gregorius. Grauius peccant adulteri: sed grauius incestuosi: sed omnes transcendunt contra naturam delinquentes. Unde Augustinus. Valde detestabile esset qd esset mulier accincta gladio: et uir fusa. Istud peccatum clamat ad celum propter suam enormitatem. Et est maius qd si quis cum propria matre peccaret. Unde caute est de hoc peccato

De precepto. VI

loquendum.

S Duo tempore ab actu matrimoniali sit abstinendum.

Liendum q sunt quinqs tem/ pora in quibz ab actu matrimo/ niali abstinendum est. **Primus** tempus est quadragesima ante pascha: quia tunc legitur in capite ieiunij. Egredietur sponsus de cubili suo: et sponsa de thalamo suo. Etiam merito. Quia sicut quis ieiunata cibo corporali: sic etiam debet abstinere a delectatione carnali. Et ut ipsi peccatori a deo dimittatur: quod licite contra deum pertotum annum uiuendo commisit: per istud sacrum tempus sibi etiam licita abstrahere debet. Unde Bernardus in sermone de sanctificatione ieiunij. Nam in eo qd ab ipsis licitis abstinemus: ea nobis illicita condonantur: que prius commissum. Unde Ambrosius. Nullus omnino in quadragesima uxori sue ante octauas pasce iungatur. **Secundum** tempus est quatuor temporum et dies rogationum: quia tunc rogat ecclesia pro magnis et arduis causis. Primo rogat deum ut bella sedentque in vere frequenter sunt. Secundo ut teneros fructus seruet et multiplicet. Tercio ut ad receptionem spiritus sancti habilitemur. Augustinus. Tempore processionis et ieiuniorum non licet coniugibus conuenire: quia tunc a licitis abstinendum est ut facilius impetretur quod postulat. **Tertium** est tempus sacrorum dierum et sacramentorum noctium. Exemplum Beato Gregorio in libro dialogorum dicit q quedam legitima a viro suo cognita in sabbato de nocte: et cum die dominica processionem se coniungeret: a diabolo rapiebatur coram omni populo: et multum vexabatur et torquebatur ab eo. **Quartum** est tempus infirmitatis feminarum id est tempore menstrui. Quia ut dicit Hieronymus: tunc concipiuntur pueri mensibus condemnati et leprosi: et tunc patebunt peccata parentum. **Quintum** est tempus pregnationis et purificationis. Unde queritur. Utrum licet petere debitum vel reddere tempore pregnationis. Respondet deo secundum Petrum. Si esse potest sine periculo abusus reddi debet: et etiam

potest sine peccato mortali exigi: quia usus matrimonij non tantum est in officium sed etiam in remedium. Si vero esset periculum pueri existentis in utero: non deberet exigi nec reddi: quia in matrimonio principalior est institutio in officium quam in remedium. Similiter post partum id est ante tempus purificationis non licet eos conuenire. Unde Augustinus. Si quis mulieri in puerperio commisceret peccatum valde magnum perpetrat. Et mulieres quandoque hoc non pariunt amplius: quia semen viri cum sanguine mortificatur. Et hoc maxime contingit si infra decem dies conueniunt. Quos pueri sic negliguntur: de quibus readi sunt tales rationem scilicet pariter. Et valde absurdum est q homines rationales hoc tempus non seruant. Unde Aristoteles. h. animalium dicit. Femina elephantis impregnata a masculo: omnino non tangitur ab eo: et post partum quiescit per triennium. Unde etiam dicit Augustinus. Quod qui tempora predicta non seruant q tales pueri qui tunc concipiuntur: efficiuntur epileptici: cecidi: claudi: surdi: et stulti: et obsessi a demone. Et tunc patebunt peccata parentum istorum in pueris. Queritur virum peccent coniuges exigendo vel reddendo debitum in solennitatibus et ieiuniis. Respondet deo secundum Raymundum. Exactus debet reddere nisi caute et sine periculo possit differre. Exigere tam non debet in predictis temporibus. I. Leborin. vii. Nolite fraudare invicem: nisi forte ad tempus de consensu ut vacetis orationi. Nam propter dies processionis et ieiuniorum conuenire non debent: quia etiam a licitis abstinendum est ut facilius impetretur quod postulat. xxxiiij. q. iij. Christiano. Idem dicitur de temporibus festiuis. xxxiiij. q. iij. Quotiens cumq. Itaqz qui reddit illis temporibus non peccat. Sed qui exigit aliqua infirmitate: ut puta concupiscentia ductus. ne contemptu temporis: sine ecclesiasticis exhortationis vel ordinationis vel aliter peccat. Concordat Thomas. Sed existis elici potest q qui peritaciter et contemptu temporis sacri vel ordinationis

eccl. sic exigit debitum istis diebus peccat mortaliter: sed non ista persona que reddit debitum: cum tamen potius ob reverentiam dei et sanctorum abstineret. Ergo acriter arguendi sunt illi pertinaces et obstinati qui temere exigunt debitum illis diebus sine omni timore dei.

De septimo precepto

A On furtum facies. Ubi secundum Augustinum prohibetur omnis correctio rei aliene proveniens ex cupiditate vel iniuria. Et sic contra illud preceptum peccant. xvij. genera hominum. Et sunt primi raptores qui aliena violententer rapiunt. Et tales raptores in tribus peiores sunt diabolo. Primo quia diabolus solum torquet in futuro eos qui hic male agunt. Sed ille converso plus torquet et spoliatur bonos quam malos. Unde Esaie. lix. Qui recessit a malo prede patuit. Et puerbiorum. xxiij. Viri sanguinum oderunt simplicem. Diabolus iustificare se potest in comparatione istorum dicens. Ego affligi in inferno solum illos qui meruerunt. Ille converso illos spoliaverunt qui nunquam meruerunt. Secundo quia diabolus timet angelum in hominis et signum crucis et aquam benedictam et non violentiam facit homini in corpore. Sed raptores nec timent angelum: nec etiam ipsum deum: nec signum crucis: nec aquam benedictam: sed suam sevitiam exercent violententer in hominem eum spoliando. Tertio quia in inferno punit diabolus ubi est proprius locus tormentorum. sed illi in mundo ubi deus dedit homini libertatem de se et suis rebus facere secundum voluntatem. Ergo merito illi raptores possunt dici angeli diaboli missi in mundum ad faciendum illud in mundo quod facit diabolus in inferno. Ergo dicitur eis in iudicio ultimo. Ite maledicti in ignem eternum qui parati estis. Unde queritur. utrum rapina gravius peccatum sit quam furtum. Respondeo secundum Thomam in summa. q. lx. art. ix. q. sic: Quia violentia magis est contra voluntatem quam ignorantia. Ite per rapinam non solum inferitur iniuria ali

cui in rebus: sed etiam vergitur in quamdam persone iniuriam. Quod autem homines iniqui minus verecundantur de rapina quam de furto: hoc est ex eo quia homines sensibilibus inherentes magis gloriuntur de virtute exteriori que magis manifestatur in rapina quam de virtute interiori que tollitur per peccatum. Et ideo minus verecundantur de rapina.

Sciendum autem quod non solum raptores sunt qui rapiunt: sed etiam qui precipiunt et consulunt: et qui eos scienter ad hospitia recipiunt: et qui inde comedunt vel bibunt: vel qui pro suis debitis furtum vel rapinam scienter recipiunt. tales tenentur ad restitutionem partis quam habuerunt. **B** Si dices. Quid faciet virum raptoris vel furis potest ne comedere de rapina vel furto? Ad hoc dicendum. Si maritus habeat aliquid de iusto: de istis rebus debet mulier separatim expendere et victus sumere. Si vero nihil habeat nisi de rapina: vel si sit aliquid de iusto: hoc tamen ita permixtum est quod discerni non potest: tunc mulier secundum doctores non debet de rapina comedere vel de furto: sed aliunde sibi victum querere: vel a consanguineis et amicis: vel labore manuum: vel etiam querendo elemosinas hostiatim ut dicit Hostiensis. Si autem maritus sit ita malus quod omnino cogat eam vivere de rebus raptis: nec etiam possit sibi aliunde victum conquirere: tunc ne fame moriatur: restat ei triplex remedium. Primum quod vivat de dote vel de sponsalicio. Nam ut dicit glosa. in hoc casu potest recuperare dotem: etiam si ante matrimonium. Secundum remedium est ut denunciet episcopo qui potest compellere maritum ut pascat uxorem de iusto. ij. q. i. Si peccaverit. Vel committat eam alicui persone honeste: que de honesto lucro sibi provideat: ut habetur extra de pignoribus. Et litteris. Tertium remedium est si sit tam in arto posita quod de nullo alio possit sibi victus acquirere vel invenire: tunc potest vivere de rapina: quia necessitas legem non habet. Et quicquid sic expenderit: dolenter sumat et vivat secundum quod pariter potest ad sublevandum solum necessitate

De precepto. VII

et proponat firmiter restituere quod citius poterit quicquid inde sumpserit. Semper tamen vxor tenetur viro debiti reddere in casibus supradictis: et econuerso. Est tamen sciendum quod quauis vxor de oue vel boue vel alia re rapta in specie comedere non poterit extra casum vel tunc necessitatis: tamen ea vendita de pretio nutriri potest: cuius ratio est. Cum enim res rapta venditur: tunc in pretio dato vitium furti vel rapine purgatur per hoc quod emens voluntarie dando pretium transfert dominium. Unde pretium illud licite quilibet potest recipere ab eo nec tenetur restituere. Quidam tamen magistri doctores dicunt quod vxor licite potest uti rebus sic permixtis: dum tamen in mente habeat quod libenter vellet vivere de licitis acquisitis. Sciendum autem quod nulli homini licet comedere de rapina: furti propter quod in necessitatis articulo: nec elemosine dande sunt de talibus: sed restituerende sunt heredibus. Unde legitur quod quidam miles rapuit pauperi viduam unam vaccam. Que cum fletet et instanter peteret ut ei vaccam restitueret propter paruos pueros quos habuit. Respondit. Si ego tibi eam non acciperes tunc alius sequens me tibi eam acciperet: et sic vaccam retinuit et recessit. Post mortem eius puniuitur est a diuersis demonibus. Et vnus eum inter ceteros incessanter et infatigabiliter puniuit. Tunc ille damnatus dixit ad talem demonem. Cur me tam continue persequeris et punis magis quam aliquis aliorum? Respondit. Si ego non facerem tunc alius faceret. Hec sunt verba que promissi dum pauperi viduam vaccam receperat et violenter rapuisti. Secundi sunt qui per indebitas exactiones a subditis bona extorquent. Ubi sciendum quod licite ultra debitum censum nullus dominus potest aliquid extorquere a subditis sine peccato. Ex causis tamen rationabilibus potest petere moderatum subsidium: dum modo hoc petat sine exactione. Et prius casus quo ultra censum domino licet petere moderatum subsidium: est pro defensione patrie: ut puta cum patria iniuste ab hostibus inuaditur: tunc enim subditi non solum tenentur res suas i-

partiri: sed etiam tenentur ad hoc corporaliter laborare. Secundus casus si sit captus in iusto bello. Tertius si sit in suum principis vel pape vel populi debeat ire contra hereticos vel paganos. Quartus est si debeat filium militare vel filiam desponsare. In omnibus his et similibus potest licite a subditis petere subsidium moderatum. Sed si dominus vult inungere in aleis et in alijs vanitatibus vult expendere ultra vires propter tales causas: non licet quicquam exigere a subditis. et si exegerit tenetur restituere secundum Basilicam extra de consue. in fine. Sciendum quod qui ultra debitum censum accipit a subditis nisi in casibus concessis et iam remuneratis: peccatores dicuntur. Et ratio est quia eandem fidem debet dominus subdito: quam subditus domino. Sed si subditus capere faceret dominum: vel aliud malum ei faceret: diceretur peccator. Et simile est de domino quo ad deum. Sed si diceret si non esset meus subditus non facerem. Respondeo. Non ideo eum tibi dominus commisit ut eum spoliare: sed ut eum protegeres. Et talis est donatio diabolica que affligit subditos suos seruientes sibi et illos magis quam sibi magis seruiunt. Item tales iudicia dei sine misericordia merentur: quia taliter exhibebit se eis dominus quales ipsi se exhibuerunt suis subditis. Ubi Luc. vi. Eadem mensura qua mensi fueritis. et. Unde exemplum legitur quod quidam miles habuit patrem et matrem qui multum fuerunt misericordes et timentes deum. Sed parentibus defunctis filius factus est opprobrior subditorum et pauperum. et cum argueretur ab amicis et religiosis quare tantum spoliaret suos pauperes subditos. Respondit: oues nostre sunt: ideo debemus eas condere et uti eis. Tandem volens eum deus ab hoc errore reuocare propter seruitium quod in inuenture sibi exhibuit misit ad eum angelum qui rapto eo ostendit ei pulcherrimum palatium in quo erant homines vestiti aureis vestibus et cantabant dulcissime: et omnia genera organorum audiebantur in palatio illo: qui audire tantum gaudium volebat intrare et repulsus est a custode porte dicente. Quomodo vis intrare istud mundissimum et pulcherrimum palatium cum habeas vestem sanguinolentam?

tam. Qui cum resperisset vidit se resper-
sum sanguine. Lui angelus. Iste est san-
guis et labor pauperum quem tu violenter et
sine iure exactioes facies in subditos ac-
cepisti. Si igitur vis intrare istud pala-
tium reijcias a te istam vestem. Qui ad-
serediens vitam in melius commutauit et
omnia in iuste recepta restituit: et postea
eis multum misericors fuit et vitam suam
in bono finivit. Tertiū sunt qui propter
debita dominorum ciues et alios subditos
indebite pignoraunt quod est rapina co-
ram deo quando sic res pauperum inde-
bite pignorauntur: dimissis rebus princi-
palium debitorum. scilicet dominorum. Sed heu iam
commune est quod rustici et mercatores totam
guerram luunt: qui nunquam causam vel oc-
casionem ad hoc dederunt. Et tales pau-
peres merito cōtē martyres christi: si pa-
tienter hoc sustinerent: et cum hoc sibi a
peccatis cauerent. Quartū sunt qui mer-
cedem aliorum iniuriose detinent et perseruat
Ubi sciendum quod iniuriose detinentes
mercedem alienam tripliciter peccant et
triplex malum incurrunt. Primum est quod
iram dei grauissime contra se prouocant: quod
patet: quia illud est vniū peccatū de claman-
tibus: et in auribus dei clamorem diuine vl-
tionis iugiter expostulatibus. Dicitur
enim peccatū clamare: quia sua enormi-
tate deū prouocat ad vindictam: et talia pec-
cata sunt quattuor ut patet supra. v. B.
Quinti qui vtuntur re apud ipsos de-
posita vel etiam ipsis accommodata ad aliū
vsum quam eis concessa est. Vel etiam vniū
pignorauntales furtum committunt et contra
dei preceptum faciunt. Sexti sunt sa-
cristi qui rem sacram furant siue aufer-
runt de loco sacro siue non sacro: ut patet
xviij. q. iij. quilibet. Et tale furtum dicitur
propter sacrilegium: quod etiam committitur
cum quis facit iniuriam clericis vel per-
sonis ecclesiasticis: eos scilicet detinendo vel
eorum res auferendo. tales enim sacri-
legi sunt excommunicati ipso facto et prout
perceptione sacramentorum. Queritur
vtrum reliquie sanctorum possint furtive
subtrahi ut honorabilius reponantur.
Respondeo secundum Bonum non. nam sacrile-
gium est quotienscunque auferitur sacrum
de sacro: vel sacrum de non sacro. Et no-
ta quod reliquias emere vel vendere secun-

dum Raymundum: symoniacum est.

Septimi sunt qui furtum committunt
Unde queritur vtrum in re parua com-
mittatur furtum sicut in re magna. Respon-
deo quod sic: quia in furto non quod ablatum est sed
mens furantis attenditur. xiiij. q. vi. c. vi.
Et hoc intelligendum est quoniam voluntas est ta-
lis quod etiam maiora subtraheret si posset.
Vel quoniam ex ablatiōe parue rei dominus intelli-
gitur grauari. Nam sicut dicit Thomas. 2. 2. q. 86. c. 1.
Si aliquis res minimas furtive ac-
cipiat per quas homo non reputat sibi no-
cumētur inferri: et ille qui accipit possit per-
sumere hoc non esse contra voluntatem domini
excusari. Alias furtum semper est peccatum
mortale quod est contra dilectionem: primum cui
inferri nocumētum. Unde etiam in talibus
minimis si quis habeat animū furandi
et inferendi nocumētum primo erit pec-
catum mortale: ut Thomas. ibidem dicit. Hoc
sūme aduertendum est quod non solum fur-
tum notabile: sed furtum paruum ē pericu-
losum homini. Unde si decem furarent
vnam aulam et eam comederent quilibet
tenetur restituere partem que eam con-
tingit si vult indulgentiam et remissionem
peccatorum consequi. Similiter intelligitur
de his qui gramina de pratis aliorum
metunt: vel cum pecoribus suis scienter
damna pratis in segetibus vel pratis in-
ferunt. Item qui fructus arborum vel rapas
agrorum subtrahunt contra voluntatem
proximorum. Item venatores qui cum equis
et canibus suis hominibus in segetibus
suis damna inferunt. Item vectores
qui cum curribus suis per sata agros va-
dunt et sic eis damnum inferunt et sic alij. Item
rustici qui quicquid agros aliorum primorum sibi
proximos cum aratro diminuunt et suos aug-
mentant. Vnde exemplum in dialo. cesarii: ubi
legitur quod rustico cuidam morituro diabolus
assistens palum igneum in os eius mit-
tere minabatur. Ille culpam non ignorans
quocumque se vertebat semper diabolus presen-
tem vidit qui habebat palum. siquidem eundem
cuidam vicino suo subtraxerat de agro
suo ut agrum suum augmentaret. Ad quem
cogere iam dicta necessitate suos amicos
transmisit et ablata restituere promisit et ve-
nit postulat. quod ille rēdit. Non igno-
sco: finit enim bene torqueri. Item terret ut
prius: et item mittit nuncios ut prius: sed

De precepto. VII

veniam non consequitur. Tercio cum la-
chrymis venientibus et dicentibus: quod miser
ille non potest mori nec vivere. Respondit
Dodo bene vindicatus? scilicet: modo remit-
tam. Ab illa igitur hora omnis terror dia-
boli abscessit. Item exemplum de pa-
rentibus qui debent pueros suos fideliter
informare quod ipsis nec alicui alteri homi-
ni aliquid subtrahant et furtive recipiant
Unde legitur quod quidam puer defunctus est
et iudici presentatus: quem puer quasi per
velamen contemplabatur: multumque ei
severus videbatur. Diabolus autem eun-
dem puerum accusabat dicens. Domine
iudica secundum iusticiam: quia puer iste ger-
mano suo obolum furatus est: nec inde
fecit penitentiam: nec restituit ablatum.
Cui dominus. Velles ut pro tantillo hunc pu-
erum damnarem? Dea iusticia non est
sine misericordia. Supplicantibus pro
puero quibusdam sanctis quibus puer
servierat culpa pueri remittitur: sed ad pre-
ceptum iudicis puer ad putem igneum
pignitur: in quo tantam penam sustinuit
quod postmodum hanc verbis exprimere non
potuit. Postea de puteo extractus iudici-
cem iocundum et dulcem invenit. Data
est sententia anima corpori restituitur: et
obolum soluere iussus est. Et mirantibus
cunctis qui aderant per signa que in eo
invenierunt verbis eius compulsi sunt cre-
dere. Item quod homo post hanc vitam pu-
niatur pro minimis rebus patet per tale
exemplum. Nam filius cuiusdam ducisse
decedens confessus est (quis tantum esset
nouem annorum) qui post mortem apo-
parens dixit matri sue se esse in valde
magna pena purgatorium: quia non soluis-
set quedam debita que accommodauerat a
familia patris sui ad ludos faciendos et
globos emendos: nec de hoc memor fu-
it in morte ut soluisset tales ballenses Et
petiuit a matre ut pro se solueret: et sic pe-
na sua finem haberet. Respondit se libe-
ter velle facere. Et inquisitione facta fe-
cit omnes tales ballenses soluere famu-
lis et famulabus suis: qui ei illos ballen-
ses concesserant. postmodum autem pu-
er apparuit matri in magna claritate inci-
mans quod esset liberatus a pena: et positus
in felicitate maxima.

De vxoribus que furant viris suis.

Et auisum vxores que furant vi-
ris suis: et res virorum furtive
subtrahunt: et de ipsis contra vo-
luntatem virorum seu maritorum elemo-
synas faciunt: quod fieri non debet. unde
scribitur. xxxij. q. iij. Nihil etc. Sed
nunquid vxor in aliquo casu potest fa-
cere elemosynam sine licentia viri. Re-
spondeo quod sic: et hoc in triplici casu. Pri-
mo si vxor fuerit lucrativa. Secundo si
habuerit res parafernales et proprias pre-
ter dotem ubi huiusmodi parafernalia
locum de consuetudine habent et vxoris
sunt: potest de illis etiam invito marito
elemosynam facere. Tercio si faciat ele-
mosynam de rebus sue dispensationi
commissis: puta de pane et vino et huius-
modi (nam de approbato more solent ad
dispensationem vxoris pertinere) po-
test et debet facere elemosynas: modera-
te tamen quod egestatem coniungi non indu-
cat. Et debet sibi formare conscientiam
quod non displiceat viro: licet aliquando
displicuerit et prohibuerit. Quia aliquan-
do prohibent ut temperent vxores: non
tamen ex toto sed ab excessu. Potest etiam
sibi formare conscientiam ex miseria pa-
uperis: cogitans quod si maritus videret pla-
ceret ei quod sibi fieret elemosyna. Quid
tunc dicendum est de illis mulieribus que
furantur maritis: et illa superflue et inuti-
liter expendunt scilicet in superbia ve-
stium vel cingulorum vel peplosum: et etiam
quandoque in conuiujs cum viri ab-
sentes sunt multa expendunt: quod est
contra unum capitulum de regula ma-
trimonialium. Quia existentes in matrimo-
nio debent sibi invicem esse fideles in re-
bus temporalibus et vnus non subtra-
here alij et inutiliter expendere. Item re-
prehendi sunt isti parci viri qui recludunt
omnia bona sua ab vxoribus nullas eis
potestatem committentes tanquam ancil-
le et famule hoc illi facere deberent solus
qui habent vxores tales quales: ne occasio
mali eis esset potestas talis rerum tem-
poralium. Sed eis qui probas et bone-
stas: et timent deum et conscientiosas etiam
probatas vxores habent: non est faciend-
da talis reclusio. Quia ex hoc datur ta-
libus mulieribus occasio furandi: quia
omnia debent esse illis communia simul

egit qd
no debuit pau-
per co-feminer

scilicet tam viro q̃ mulieri: exēplo p̃miti-
ue ecclesie: vt dicit Aciū. iij. Erāt illis
oīa cōmūia. Si hoc omnibus xp̃ianis
fuit: multo fortius debet esse illis qui sūt
simul in matrimonio. Hoc etiam videt
x̃ps approbare in euangelio dicens. Jā
non sunt duo sed vna caro. Ex hoc seq̃-
tur q̃ multo minus res illorum debent
esse diuise. Sciendum autem q̃ mulier
proba et honesta et misericors quādoq̃
facit hominem crudelem pium et miseri-
cordem. Exemplum legitur q̃ quedam
nobilis domina multum compatiēbat
isfirmis maxime tamen leprosis. Vir au-
tem nobilis et potens tantum abomina-
batur leprosos q̃ eos videre nō poterat
Qui quadam die equitabat ad venatio-
nem. Tunc quidam leprosus apparens
ante ianuam suam idest illius nobilis et
rauca voce clamare cepit. Quez mor vt
domina audiuit ad eum descendit et que-
siuit si vellet comedere et bibere? Et ille.
Ecce hic crucior vebementi solis ardo-
re non manducabo neq̃ bibam nisi me-
tuleris in domum tuaz. Et illa: Nunq̃d
nōsti quantum dominus meus abho-
reat leprosos? et ipse cito rediet de vena-
tione: et site in domo iueneret: forsan me
et te interficeret. Illo gemente et ploran-
te: domina non potuit eius lachrymas
sustinere: sed p̃p̃rijs brachijs in domum
portauit: eūq̃ rogauit vt comederet: nul-
lo modo voluit nisi euz domina in pro-
p̃riam cameram et in proprium lectū de-
ferret. Ibi enī desiderabat quiescere an-
teq̃ comederet. Dum ergo illa gemitum
et fletum eius tantum ferre non poterat
portauit euz p̃p̃rijs humeris ad came-
ram suam: et in lectu suo eum quiescere fe-
cit: et coopertorio precioso corpus ei⁹ coo-
periens. Et ecce vir de venatione veniēs
dixit mulieri. Aperi mibi cameram illaz
vt requiescam post estum solis. Tuncq̃
illa aliquantulū tardaret timens d̃m o-
re leprosi et sua: dominus euz magna in-
dignatione cameram intrauit: et satis ei⁹
ro post reuersus ad vxorem ait. Vodo
inquit bene fecisti q̃ lectum meum op̃i-
me preparasti: sed miror vbi talis species
aromaticas reperisti quibus rota came-
ra respersa est tanto scilicet odore suau-
tatis q̃ mibi visum est q̃ fuerim in para-

diso. Duo audito mulier que non nisi
mortem expectauit: et ingressa camerā na-
inuenit: sed leprosi minime inuenit: que
pre admiratione et miraculi magnitudi-
ne omnia per ordinez marito inuinauit.
Ille valde compunctus qui prius qua-
sileo fuit: manusescere cepit sicut agnus
et postea pauperes et maxie leprosos sem-
per dilexit: et vitam suam cum vxore sua
in bono finivit. Unde apostolus. i. ad
Lorin. vij. Saluatur vir ifidelis p̃ mu-
lierem fidelez. Non sunt serui et an-
cille qui res dñoz suoz furtiue et inuili-
ter consumūt: vel etiā de rebus dñoz ip-
sis inuitis elemosynā faciūt. Tales enī
p̃pter piam intentionē a peccato mortali
non excusant. Unde querit vix seruus
vel ancilla in aliquo casu possit elemosy-
nas facere de rebus dñi sui. Rñdeo fm
Tho. in. iij. dist. xv. Serui ancille et fa-
milii nō p̃nt elemosynas dare de rebus
dñoz suoz sine eoz consensu nisi panes
vel brodiū et huiusmodi: que nō inferūt
sensibile nocumētū. Itē reprehendende
sunt quedā ancille que p̃mitūt quādo-
q̃ comestibilia p̃resicūt brodiū pulmē-
tum et huiusmodi que nōlūt laborem ha-
bere vt pauperibus talia seruaret: et ipis da-
rent: quibz quandoq̃ dominus vel domi-
na illud libenter viderent: et eis bene pla-
ceret. Sed iste ancille p̃pter pigritiā suaz
nolunt illa fragmenta colligere que sup̃
sunt et pauperibus erogare: sed poti⁹ ca-
nibus et porcis tribuunt: et sic pauperes
egere permittunt. Et de his districtam
rationem reddituri sunt deo omnipotē-
ti que pauperibus vilia fuissent si eis di-
stribuissent. Item reprehendendi sūt ser-
ui et ancille qui furtiue bona dominorū
suorum subtrahunt et ea crapulose con-
sumunt facientes conuiuia. Postq̃ do-
minus et domina dormitum iuerūt: tūc
primo tales laute in comedendo et bibe-
ndo viuere incipiunt. Tales enim te-
nentur confiteri et dominis suis satisfā-
cere cum alias habeant satis comedere
et bibere. Item etiam reprehendendi
sunt domini et domine qui seruis et an-
cillis non necessaria sua administrant: et
eos in laboribus nimis aggrauāt et eos
vilipendunt verbis et factis maledicēdo
eis vel alias iniurias irrogando. Cum

3

De precepto. VII

tamen christus dicat in euangelio. **N**on enim ex minimis in eis fecistis etc. De cimi sunt artifices et mechanici qui opera sua fraudulenter faciunt. et sic priores suos decipiunt: malum pro bono vendentes. Contra quos dicit propheta. *Ueque dicitis bonum malum et malum bonum.* Verbi gratia sicut faber qui promittit se facturum aliquid de bono ferro: et oppositum facit. scilicet de ferro minus bono. Similiter sutor qui promittit se de bono cordeo facturum calceos siue occreas et oppositum facit. Etiam ipsi sartores qui scissuras nouas inueniunt et nouitates in scissionibus vestimentorum. quia secundum Henricum de bassia. *sup. Benef.* Non licet excogitare tales nouitates et vanitates: et multominus licent eis facere et preparare nisi causa exposcat. Ratio huius est: quia nullus debet prouocare proximum ad peccatum vel turbari ad vanitatem. Ergo qui excogitant et qui faciunt nouitates tales quibus ad peccandum vtuntur homines participes erunt illorum peccatorum. Quia qui occasione damni datur: damnum dedisse videtur. Item artifices qui nimium pro salario recipiunt plus scilicet quam meruerint. Item artifices et laboratores qui statutum et consuetum precium recipiunt sed infideliter laborant et desidiose. quia quandoque per tres dies laborant quod in duobus perficere possent: et sic de aliis. Et tales homines penitere et confiteri debent pro huiusmodi excessibus: quia unusquisque redditurus est rationem in die iudicii de suo labore et de suo artificio.

Undecimi sunt inuentores rerum. quia qui rem inuentam non restituit: rapto iudicatur: prout legitur. *xxiii. q. v. ca. primo.* Si quid inuenisti et non restituiisti: rapuisti. Unde Augustinus de verbis apostoli. Quod inuenisti et non reddidisti rapuisti: quantum potuisti fecisti. Quia non plus potuisti: id non plus fecisti. Qui alienum negat si potuit tollit. Unde etiam Origenes super *Leuitic.* Multi sine peccato putant esse alienum cum inuenerint si teneant: et dicunt de mihi dedit: ergo non debeo reddere. Dicant autem peccatum simile esse rapine si quid inuentum non reddant. Ad hoc

autem vtille qui rem alienam inuenit eundat penam furti: tunc secundum Henricum de firmaria: debet publice denunciare quod ille cuius fuit res veniat: et si certa iudicia expresserit sibi reddat. Vel secundum Hostiensem. Si ille non venerit cuius res fuerit: roget pauperibus: vel ipse idem inuentor tenere potest illam re si est indigena et pauper. Et hoc secundu quosdam auctoritate penitentiarii sui: seu sui diocesani si forte sibi re inuenit dispensationem talium rerum que dicuntur vage restitutiones.

Duodecimi sunt hospites qui vulgariter dicuntur *stuz benreuber*: qui nimium computant hospitibus secum comedentibus et hospitibus. Quia tales debent moderate hospitibus suis computare. Sic tamen eis pro laboribus et occupationibus suis satisfieret: quia quicunque talis ultra debitum et nimis excessiue suos proximos sic grauatur nimium computando sciens ter et ex proposito tenetur ad satisfactionem talium. Sciendum etiam quod isti hospites qui propter lucrum temporale preparant cibaria prohibita et illicita suis hospitibus qui sunt fortes et salini et bene possent uti cibo quadragesimali participes se faciunt illorum peccatorum. Verbi gratia. Sicut reperiuntur est in quadragesima in una quarta feria in qua fuit angaria: et cum hoc fuit vigilia apostoli *Matthie* quod plures fortes sunt et robusti si sunt de lacticiis et alias habuissent sufficientiam de cibis quadragesimalibus: in quo non modicum peccant tam comedentes quam etiam illi qui administrant propter lucrum eius alia fercula. Et ratio est: quia in tota quadragesima secundum Thomam secunda secunda de q. c. lxxv. Interdicuntur vniuersaliter omnia lacticia. Tredecimi sunt qui plebanum defraudant in oblationibus et decimis et alijs sibi debitis: Et de hac materia habetur super *practi.* S. Item qui censum subtrahunt suis dominis. Quia secundum Henricum de firmaria. Censum illum qui fuit ab initio rei impositus sine dolo et fraude integraliter debent soluere. Et qui de hoc aliquid subtraxerit: peccat mortaliter. Item qui ibetonea vel vectigalia

dominis suis fraudulenter subtrahunt
qui omnes tenentur ad restitutionem: dū
modo tamen tres conditiones habeant
huiusmodi rectigalia. Prima q̄ impo-
nantur auctoritate principis. Secūda
q̄ subsit causa rationalis ppter quam
fuerunt imposita: sicut pro pace facien-
da vel pro via publica reparanda. Tercia
q̄ sint moderata: quia sic toleranda
sunt: extra de verborum significatiōibz.
Queritur vtrum laicus a clericis possit
exigere pedagium. Respondeo ecclesia/
stice persone ad pedagia que dātur a trā-
sennitibus et guidagia que dantur p cō-
ductu per terram alicuius vt securi? va-
dant ad talia penitus non tenentur: nec
etiam pro rebus suis quas nō causa ne-
gociationis deferunt et deferri faciunt.
Et inhibetur ne ab eis talia exigant: cō-
traria consuetudine non obstante. alias
qui talia exigunt si sunt persone secula-
res: sunt excommunicati ipso facto. Si
collegium vel vniuersitas castz vel cūi-
uitas ipso facto subijcitur interdico nec
a p̄dictis absolui possunt nisi plene re-
stituerint et transgressioni satisfecerint: ex-
tra de cens. q̄q. libro sexto. et in clemen-
tinis eodem titulo p̄senti.

Quod. xij. genera mercatorz dānant.

Undecimi sūt mercatores q̄
q̄ mentiēdo et decipiēdo emūt
et vendunt. Unde querit̄ quan-
tum illi peccant qui nec emere nec vende-
re nouerunt nisi cum mendacijs et iuramē-
tis. Respondeo fm Ray. Quoties
causa decipiendi periurant vel mentiun-
tur scienter: peccant mortaliter et tenentur
ad restitutionem. Sciendū q̄ hoc nō
solum intelligitur d̄ magnis rebus: sed
etiam de paruis: vt patet in quibusdam
hominibus: qui paruas res hnt emere
vel vendere: et tamen in eisdem multipli-
citer mentiuntur et p̄m os decipiunt.
Sed si dicis: vtz est quod iuro? Respō-
deo q̄ peccas in hoc q̄ sine necessitate iu-
ras: et nomen domini dei tui inuānū as-
sumis. Sed si iterum dicis: nō credunt
mibi nisi iuramento. Respondeo nō est
laudabile in te q̄ sic te exhibuisti q̄ nul-
lus verbis tuis fidem adhibeat nisi hoc
quod loqueris ei cum iuramento affir-
mes. Et iterum dicis. Nulli credit am-

plius nisi iuret: nec aliquis potest iā ven-
dere vel emere nisi iurauerit. Respōdeo
nō est vniuersaliter vtz: quia plures bo-
ni viri emunt et vendunt et tamen nullo
modo iurant etiam in magnis et arduis
emptionibus: sed simplici verbo affir-
mant vel negant fm dictum christi qui
dicit. Sit sermo vester est est: non non.
Unde exemplum legitur in dialogo ce-
sarij q̄ duo ciues colonienſes inter cete-
ra peccata sua confessi sunt duoz peccas-
torum genera: quoe quides in se valde sūt
magna: licet propter vsum mercatoribz
his diebus parua videantur et quasi inul-
la videlicet mendacium et periurij. Do-
mine inquit pene nihil possumus eme-
re vel vendere quin oporteat nos menti-
ri iurare et sepe periurare. Quibus cum
diceret plebanus peccata ista valde sunt
grauia et a saluatore prohibita ipso dicē-
te: Sit sermo vester est est: non nō. Re-
sponderunt: nos non possumus hoc p̄-
ceptum in negociationibus nostris cus-
todire. At sacerdos. Utamini cōsilio
meo: et bene cederet vobis. Et nolite men-
tiri neq̄ iurare: sed sicut mercatū vestrū
vultis dare: sic eum laudate. Et promi-
serunt ei q̄ temptare vellent vno anno.
hoc enim sacerdos petiuit ab eis Impe-
dienti igitur eos sathana: qui semper sa-
luti humano aduersatur pene nihil āno
islo vendere potuerunt. Reuersiq̄ anno
reuelato ad suum plebanum dixerunt.
Obedientia huius aui fuit nobis mlti-
tum damnosa: homines a nobis deflu-
unt: nec aliquid sine iuramento vendere
possumus. Tūc sacerdos. Nolite time-
re quia temptatio est et fixum tenete i cor-
de vestro q̄ nulla aduersitas nulla pau-
pertas vos a tali p̄posito auerteret: et domi-
nus vobis benedicet. Qui ex verbis su-
is compūcti promiserūt q̄ custodire vel-
lent eius cōsiliū: diuinumq̄ p̄ceptum
per omnes dies vite sue etiam si oporteo-
ret eos mendicare. Mira res statim do-
minus imissam compescuit tēptationez:
et ceperunt omnes homines eos plus q̄
ceteros mercatores frequentare: et facti
sunt in breui diuites ita vt mirarentur.
Et reuersi ad suū p̄fessorem gratias ege-
runt: eo q̄ per eius salubre cōsiliū a tā
grauibus peccatis fuerunt exonerati: et

De precepto VII

P insuper in rebus ditari. Scđi mer-
catores sunt qui in statera delinquūt: et
hoc fit tripliciter. Primo cum quis ha-
bet diuersa pondera sic q̄ vendit ad mi-
nus et emit ad maius. Secundo cū ha-
bet mensuram iustam et pondus iustum:
sed sciēter male mensurat. vt caupones
qui replent mensuram cū spuma: et etia
qui digitum libe supponūt. Similiter
pannicide qui cum pollice vnam retra-
hūt: et sic de alijs. Tercio quando quis
habet iustam librā et mensurā: sed fa-
cit vt res ponderosior sit tempore vendi-
tionis: vt qui lanam aspergit aqua vel
piper ad cellare portat. Et vinū quod
vendunt cū aqua limpant: et sic d' alijs.
Duplex damnu habebūt tales. Primū
temporale. Vnde Deutero. xxx. Nō ha-
bebis in sacco tuo diuersa pondera. Et
post. Ut vinas longo tempore. Sic per
oppositum: cito moriuntur tales. Et etiā
res male acquisite cito perduntur. Se-
cundum est spirituale damnum quia cū
scriptum sit per que homo peccat p̄ hec
et punietur. Qui igitur in statera peccat
merito in statera Michaelis punietur:
vbi tunc mala eorum in magno ponde-
re: bona vero eorū nullius ponderis esse
videbuntur. Tercij mercatores sūt
qui ppter dilationem temporis res ven-
dunt maiori precio q̄ valent vel valere
possunt: nisi dubium sit q̄ merces ven-
dite tempore solutionis debeant pl⁹ vel
minus valere: quia tunc licite pnt ven-
di in tanto plus quanto estimat q̄ debe-
ant valere tempore solutionis. Et hoc i-
telligit si iste venditor iāz nolebat vende-
re merces suas: sed intendebat seruare
vsq; ad illud tempus: et tunc a primo ven-
dere. Cum enim venditor statuāt in cor-
de suo pro quanto velit rem suā dare. nō
potest ppter dilationem p̄cium augmen-
tare. Verbi gratia. Si quis iam vellet
vendere equum vnum p. x. florenis p̄m-
ptis: et si ppter dilationem addimidiū an-
nūz dat eum p. xi. florenis: tunc tenetur
vndecimū florenū restituere: q̄ vsu-
ram cōmisit. Sed si aliqui dicant: Nō
possumus vendere merces nostras sine
dilatione. Respondeo cum dilatione li-
cet vendere: sed ppter dilationem non li-
cet p̄cium augmentare. Quia qui vēdūt

res suas longe carius ppter dilationem
solutionis q̄ si eis incontinenti soluerē-
tur: cōmittunt vsuram: vt patet extra de
vsuris. c. Consultuit. Quarti sūt qui
aliud ostendūt et aliud vendunt. Et sūt
illi qui occultant malum sub bono et su-
perius ponūt illud bonū qd sit in aspectu
hominū: sed i medio illud quod deterius
est. Et dicunt q̄ totum sit sicut superius
apparet: et sic mentiēdo p̄mos decipi-
unt. Exemplum in dialogo cesarij Ba-
trona quedā venit in quadagesima cō-
fiteri peccata sua: flectens itaq; coram cō-
fessore gēua sua. Quicquid boni se me-
minerat cōmisisse cepit enumerare: et cū
phariseo in euangelio se iustificare dicēs
Domine tot septis ferijs soleo in pane et
in aqua ieiunare: tales elemosynas da-
re: ecclesiam frequentare: et multa in hūc
modum facere. Cui sacerdos dixit. Ad
quid domina venistis: nūquid pro istis
operibus vultis recipere penitentiam?
Quare non dicitis peccata vestra? Re-
spondit illa. Nihil mihi conscia sū. At
sacerdos. Cuius estis officij? Respōdit
mulier. Ferrum vēdere soleo. Ad quod
ille. Soletis aliquando minores p̄ticu-
las in ligaturis maioribus intermiscere
vt sic totum vendatis? Dicēte illa. So-
leo. Respondit. Ecce hoc criminale pec-
catum est: quia dolus et fraus. Secūdo
interrogauit. Soletis aliquando men-
tiri iurare et periurare? Respondit illa q̄
in talibus sepe excedo. Tercio quesitū ē
Soletis emulis vestris aliquādo ma-
ledicere et alijs plus vendentibus inui-
dere. Illa respondit. In his sepe deliq̄.
Et pleban⁹. Et ista omnia peccata mor-
talia sunt: et nisi penitentiam egeritis cō-
dignam citius ibitis in gehennā. Ter-
rita illa in verbis eius peccasse se cogno-
uit: et quid decetero confiteri debuit di-
xit. Quinti mercatores sunt q̄ vi-
lius et remissius solent emere rem q̄ va-
leat vt contingit in necessitate cum quis
est coactus: et necessitate urgente oportet
eum cum damno suo bona sua vendere:
et talis sic emens et multo minus p̄ eis dē
rebus dāns q̄ valeant: tenetur recompe-
sare damnum proximi. Hoc isti non ad-
uertunt qui quādoq; si possent libenter
emerent pro vno floreno quod valeret

Exemplum.

duos. Et de hoc sibi nullam conscientiam volunt formare: cum tamen sciant quod talis res communiter sic non vendatur. sed ille ex mera necessitate sic vendere cogitur. Exemplum de vno qui emit perpetuos redditus et certas super vnum florenum p. xiiij. sed venditor ex necessitate coactus sic vendidit: et alter cum damnatione sui et suorum sic emit. Item alius qui vni vnum equum pro xl. florenis vendidit qui vix decem florenos valuit. Et super hoc ei concessit. v. florenos per annum: et insuper eodem anno talis bis communicauit. Et talibus peccata non dimittuntur nisi restituant et recompensent damnum proximo. Et quod dictum est de venditione: intelligendum etiam est ex parte emptoris. Unde quando venditor crederet rem suam minus preciosam esse quam sit: ut puta vendit aurum proximo pro minori precio: quia credit esse aurum calcem. Aut animal sanum quod putat esse infirmum et sic de alijs. Nam emptor si hoc cognoscit et minus dat quam res valeat: iniuste emit et ad restitutionem tenetur. Secundo sunt qui vitiosum et defectuosum vendunt pro bono. Circa quod queritur utrum venditor teneatur dicere vitium rei vendende. Respondeo secundum Thoma. secundam secundam. quod lxxvij. Venditor qui rem vitiosam vendendam exponit ex hoc ipse dat emptori damni vel periculi occasionem. Damni quidem si propter huiusmodi vitium res sit minoris pretij et ipse nihil de pretio minuit. Periculi autem: puta si propter huiusmodi vitium versus rei reddatur impeditus vel noxius: puta si aliquis vedat alii cui equum claudicantem pro veloci. vel domum ruinofam pro firma: vel cibum corruptum pro bono: et sic de alijs. Unde respondendo breuiter. Si vitia huiusmodi sunt occulta et venditor non detegit: erit dolosa et illicita venditio: et tenetur venditor ad damni recompensationem. Si vero vitium rei sit manifestum: puta cum equus est monoculus: vel cum versus rei: et si non competat vni: potest competere alteri. et venditor propter huiusmodi vitium subtrahit de pretio quantum oportet: non tenetur ad manifestandum vitium rei: quod propter huiusmodi vitium emptor forte vellet plus de pretio subtrahi quam esset subtra-

hendum: unde venditor potest licite vitium reticere. hecille. Septimi sunt qui cum prompta pecunia emunt et in continenti illud idem sibi vel alij econuerso vendunt. Et propter dilationem dant carius quam valet vel valere potest. Et nullum laborem vel aliquod dubium nec aliquas expensas cum hac re habuerunt: sed immediate eodem tempore et loco propter dilationem multo carius vendiderunt. Verbi gratia. Sicut isti qui emunt anenam cum est in bono foro: propter dilationem carius vendunt quam expositum valere potest. Item qui quandoque emunt duo vel quatuor vasa vini pro prompta pecunia: et immediate propter dilationem multo carius vendunt: et quandoque nunquam ex cellario trabuntur et sic quandoque illa vasa bis vel ter venduntur: et tamen semper in eodem loco manent. Item qui emunt pannum vel lanam vel huiusmodi pro prompta pecunia et immediate carius vendunt propter dilationem: et tales quandoque plus lucratur quam ille qui talia mercimonia duxit per quadraginta vel quinquaginta miliaria in magnis expensis et laboribus. Circa hoc queritur. Utrum mercatores possint licite lucrum recipere et carius vendere quam emptum sit. Respondeo cum laborant pro omnibus et quasi commune negotium in mercibus gerunt: possunt moderatum lucrum recipere. secus de imoderato ut patet extra de emptione et venditione. ca. i. Sciendum est quod hoc intelligendum est si ipse venditor rem meliorauit: et etiam si pretium rei mutatum est propter diuersitatem loci vel temporis: vel propter periculum cui exponit transferendo rem de loco ad locum potest carius vendere: dum tamen moderate fiat ut dictum est. Octauo mercatores sunt qui querunt tenebrosa loca et lucem solis et claritatem diei obtineant. et hoc ideo faciunt ut res aliter appareat quam sit: sicut pannicide faciunt. et in hoc ostendunt se esse filios tenebrarum. Unde dominus merito dicit eis Matthei. xxij. Mittite eos in tenebras exteriores: quod tenebras dilexerunt: ideo tenebras habebunt. Et in hoc ostendunt se male vel le facere vel agere. De talibus dicit christus in euangelio ut habetur Johannis iij. Omnis enim qui male agit: odit lucem

De precepto VII

et non venit ad lucem ut non arguantur
 opera eius. Qui autem facit veritatem:
 venit ad lucem ut manifestentur opera
 eius: quia a deo sunt facta. Et tales mer-
 catores qui causa decipiendi hoc faciunt
 quantum in eis est: oculos christi conantur
 velare. Unde auctoritas. Oculos domini
 omnia conspicientis conantur velare et
 malum pro bono nituntur vendere da-
 re vel mutuare. Et tales in casu quo nu-
 quam primum decepissent: tamen solum in-
 tentio eorum ad eternam damnationem suffi-
 ceret. Non sunt qui cum mechanicis
 conveniunt et pactum faciunt dando eis
 promptam pecuniam ut sibi supra termi-
 num assignatum tot facta vel tot paria
 mechanica prepararent: et sciunt veraciter
 quod tempore illo assignato multo plus
 eisdem mechanicis solveret talia eis sic
 preparata: et sic nimis gravant istos pau-
 peres mechanicos: sic quod ipsi ex suis con-
 tinuis laboribus vix sibi nutrimentum
 acquirunt. Decimi sunt qui illas res
 vendunt que ad nullum usum sunt utiles
 nisi ad peccandum sicut gladios et sagi-
 tas intoxicatas: aut venena ac falsos tes-
 teres et huiusmodi. Tunc indubitanter
 peccant omnes illi qui faciunt vel tenent
 vel vendunt vel donant: et omnia mala sequen-
 tia istis imputabuntur. Quia qui occa-
 sionem damni dant: damnum dedisse videtur
 extra de iniuriis et damno. c. Si culpa. Con-
 cor. Tho. et Hosti. Si autem istes res
 que vendende sunt possunt esse utiles ut
 arma in iusto bello: aurifrigius ad orna-
 menta ecclesiastica. Et etiam quedam ve-
 nena que ad aliqua medicinalia vel con-
 tra animalia nociva qui talia vendit pre-
 parat vel dat non peccat: nisi forte proba-
 biliter dictaret sibi conscientiam quod em-
 ptor rem illam quereretur ad malefaciendum
 tunc enim non debet ei vendere nec dare
 nec accommodare. Verbi gratia. Sicut
 unus qui vellet aliquem iniuste occide-
 re vel alias letaliter vulnerare: tunc tali
 non debet gladium vendere vel accom-
 modare: alias reus eris illius peccati. Item
 aurifaber faciens anulum aureum illi quem
 veraciter scit velle aburi: sicut dando ali-
 cui mulieri in matrimonio constitutæ vel
 virgini ut alliciat talem mulierem vel vir-
 ginem ad actum illicitum. talis aurifaber

reus erit in peccato isto. et sic de alijs. Et
 hoc idem possumus per talia exempla a
 simili cognoscere. Quia si quis quereretur
 hominem aliquem ad occidendum eum
 et indicans scienter illi locum ubi eum in-
 veniet: reus erit homicidio. Item si quis
 indicaret alicui volenti fornicari: prosti-
 lum seu locum alium ubi tales mererentur
 ces inveniret: reus erit illius peccati. quod
 est regula iuris. quod qui occasionem dant
 dant: damnum dedisse videtur. Ergo unum
 saliter loquendo: quicumque inuat verbo
 vel facto aliquem ad peccandum: reus erit
 omnium peccatorum illorum. Undecimi
 sunt qui in diebus festis mercimonia
 sua exercent. Et de hac materia invenis
 es supra in tertio precepto. D. Duode-
 cimi sunt qui emunt furtum vel rapinam.
 Unde sciendum quod qui sciit vel probabi-
 liter credidit esse furtum vel rapinam: et
 sic emit: gravatur quinq; modis. Primo
 quia semper tenetur eam reddere etiam si
 animal moriatur vel violenter auferatur.
 Ergo quicumque emit rem furtivam vel ra-
 ptam semper tenetur restituere etiam si an-
 te decem annos emisset: et animal eodem
 die mortuum esset. Ne etiam eadem die
 emit violenter fuisset ablatum: adbu-
 netur restituere si vult veraciter penite-
 re. Semper tenetur fur de casu fortuito
 restituere nisi in uno casu: puta si res ob-
 tulisset domino tempore et loco congruo: et iste
 noluisse recipere. Secundo quia tene-
 tur restituere omnes fructus perceptos
 et qui medio tempore percipi poterant.
 Tertio quia res estimanda est secundum opti-
 mum eius statum. puta si res tempore ven-
 ditionis fuisset melior quam postea: tunc non
 sufficit quod simpliciter restituat. Quarto
 quia non possunt repetere pretium quod de-
 dit ab illo cuius res est: nec etiam potest
 agere contravenditorem de pretio soluto
 obstat enim sibi sua turpitudine. Quinto
 quia perdit etiam expensas voluntarias.
 Si autem emit bona fide: puta si probabi-
 liter rem credidit esse iustam: sic bona
 fides quattuor bona sibi confert. Primo
 quia non tenetur rem restituere durante
 bona conscientia. Sed si postea sciue-
 rit rem esse furatam: tenetur restituere et
 fructus sumptos non tenetur restituere
 Secundo potest rem alienare et vendere

stante bona consciētia. Sed si aliquid
lucrum ex venditione furti consequitur
illud debet dño restituere postea venien
ti. Tercio quia rem non tenetur restituere
re in casu fortuito durante bona consci
entia et fide: Si enim res interit pereat
absq; absq; culpa sua: in nullo tenet dño
restituere. Quarto quia post restitutio
nem rei potest agere contra venditor em
de p̄cio qđ dedit. Et venditor tenetur si
bi restituere p̄cium.

De usurarijs.

T

Q Undecimi sunt usurarij. Pro
quo sciendum. Quid sit usura?
Respondeo fm Boff. Usura est
quicquid sorti accidit ex intentione pre
cedenti vel pacto. Sed fm Ray. Usu
ra est lucrum ex mutuo pacto debituz vl
eractum. Sciendum q; usurarij quire/
cipiunt aliquid ex pacto vltra sortē: pec
cant graviter. Primo quia faciunt con
tra legem dei. Unde Levitici. xxv. Pe
cuniam tuā non dabis fratri tuo ad usu
ram. Item Deutero. xxij. vbi sic legitur
Fratri absq; usura id quod indiget ac
comodabis vt bendicat tibi dominus i
operetuo in terra quaz ingredieris pos
sidentiam. Vbi insinuat quāta sit vti
litas mutuari absq; usura et gratis. Be
nedicit enim ei dñs in omni opere suo. et
aliud testimoniu est in ps. vbi inquit
dauid a dño dicens. Domine quis habi
tabit in tabernaculo tuo? Et subiun
git dominus. Qui pecuniam suam non
dedit ad usuram etc. Secundo graviter
peccat: quia vendunt tempus: quod iter
omnia transitoria maxime voluit domi
nus esse comune omnib; absq; persona
rum acceptione. Cum enim in alijs re
bus diuites melius habeant q; paupes
de solo tempore nō potest habere diues
nisi idē quod pauper. nō enim potest ēē
tempus nisi vñū tempus simul et semel.
Magna enim iniquitas est cum usura
rius vendit pauperi illud quod omnib;
comune est. Ideo iusto dei iudicio i tem
poris indigentia punitur usurarius cū
illud vendit in p̄senti quod sibi datū su
ad penitentiam agendam. Unde mina
tur eis dominus per p̄phetaz dicēs. Cū
accepero sēpus iusticias iudicabo: quaz
si diceret. Tu modo habes tempus i ma

nu tua. sed cum accepero id est post mor
tem tuam: in manū meam omnib; faciā
iusticiam quibus iniuriatus es. Tercio
faciunt graue peccatū: quia vendūt vnā
rem bis. Ergo fm Tho. accipere usurā
p̄ pecunia mutuata fm se iniustus est: qz
venditur illud quod non potest. Verbi
gratia. Si quis vellet seorsum vendere
vinū: et seorsum vsum vini: venderet ean
dem rem bis: vel venderet illud quod nō
est: vnde manifeste per iniusticiam pecca
ret. Et simili ratione iniusticiam comit
tit qui mutuatur vinū et triticum petens
sibi duas recompensationes: vnaz qnī
dem restitutionem equalis rei: aliā vero
p̄cium vsus: quod usura dicitur.

De iniquitate usurariorum.

V Usurarius primo peior est fure
quia fur de nocte solum fura. ur.
sed usurarius die nocteq;. Et qz
magis depauperat et quia plures exhere
ditat. Secūdo peior est aliquo modo i
ferno: quia fm q; dicit Bnil. lugdunen
sis in sūma vitioz. Infernus enī in re
surrectione dñi que non sua erant resti
tuit. Usurarius audita passione et etiaz
resurrectione domini: non vult aliena re
stituere: sed potius vult carere oī fructu
passionis christi. Item infernus solum
punit malos qui meruerūt peccando in
p̄senti contra deū. sed usurarius spoliat
bonos et malos indifferenter. Itē sicut
infernus nūquā replebit vsq; ad nouis
simū diem. sic auarus usurarius nūquā
replebitur pecunia: sed semp anhelat ad
plura acquirenda. Tercio peior ē iudeo
quia iudeus a iudeo vsuras nō accipit.
sed usurarius a fratre suo christiano ac
cipit: quod iudeus nullo modo faceret.
Quarto peior est morte corporali: quia
mors solum interimit corpus. sed usura
rius corpus et animam. Quinto peior ē
iuda traditore: quia iudas semel christū
vendidit et eum p. xxx. bonis denarijs de
dit. sed usurarius totiens xpm vendidit
quotiens usuram accepit et non sicut iu
das p. xxx. sed p vno solo denario eū et se
pius vendidit. Et non solū vēdidit xpm
sed etiam beatā virginem mariā et socie
tatem omnīū sanctorū et angeloz in celo
existentiū. Item vendidit seipm et vxorē
et omnes liberos et beredes qui possidēt

pecuniam vel bona temporalia cum usu
ra acquisita. Item iudas. xxx. denarios
restituit quas iniuste acquisiuit. Unde
Matthei. xxv. dicitur: quod penitentia du-
ctus retulit triginta argenteos. Sed usu-
rarius nullo modo vult restituere que
iste acquisiuit. Unde exemplum in li. de
dono timoris. Legitur quod sacerdos qui-
dam monebat quendam usurarium de
salute anime sue: quia graviter infirma-
batur. Dicebat autem quod sibi tria essent
necessaria. scilicet conteri bene: et confiteri ple-
ne: et restituere pro posse. Et ille. Duo pri-
ma libenter faciam: tertium quomodo fa-
ceret? quia mihi nihil et filiis meis rema-
neret. Et sacerdos. Sine hoc non pote-
ris saluari. Et ille. Dicunt ita sapientes
et scripture? Et sacerdos. ita vere. Et il-
le. Ego volo probare utrum dicant verum
quia non restitui: et sic mortuus est ma-
gis timens paupertatem presentem quam fu-
turam. Sexto usurarius peior est omni
peccatore. hoc patet: quia cum alij pecca-
tores quandoque a peccatis cessant (Si-
cut superbus in quadragesima deponit
superbiam. luxuriosus desinit a luxuria
gulosus ieiunat) Sed usurarius usura
omni die committit: nulla die excepta sine
in parascene: siue in die natiuitatis et re-
surrectionis: et sic de alijs in tantum peccat
sicut in die simplici. Item peccat in om-
ni loco: quia siue sit in ecclesia audiendo
missam: siue in mensa comedendo: siue
in lecto dormiendo. ubicumque fuerit sem-
per peccatum eius augmentatur. Ex hoc
patet quod usurarius non vereatur coru-
miam facere deorum vniuersis angelis et san-
ctis eius: in quorum festiuitatibus peccat
committendo usuram. Et ideo destitutus
erit in extremis auxilio dei et omnium san-
ctorum. Unde cum dicitur. Domine mise-
rere anime istius usurarii. potest respon-
dere christus iesus. Quomodo misere-
bor eius qui nec in ipsa die quando ge-
nus humanum in cruce redemi me hono-
rare voluit. Sic potest dicere beata vir-
go maria de suis festiuitatibus in quibus
ab usura ob reuerentiam eius cessare no-
luit. Similiter omnes sancti cum interpella-
tur ad intercedendum pro usurario: respon-
dere possunt. Una festiuitas est nobis
anno consecrata. scilicet dies omnium sanctorum

hanc festiuitatem usurarius exprobravit:
qua nobis omnibus contra meliorem irrogauit:
nec honori omnium nostrorum pepercit. Ideo
possunt respondere omnes angeli quorum fe-
stiuitatem. scilicet festum michaelis quod est fe-
stum omnium angelorum non celebravit: sed
usuram suam exercuit. Ergo non immerito
usurarius mala morte morietur. Unde
legitur exemplum. In diocesi colonien-
si quidam usurarius diues defunctus est: qui
cum infirmaret: materia tandem ascendens
in cerebrum: facius est freneticus. Longe
quotidie dentes et os moueret. dixerunt
ei ministri sui. Quid comeditis domine?
Respondit ille. Denarios ego mastico. visus
enim fuerat ei quod demones denarios in os eius
infunderet. non possum inquit demones
istos sustinere: quia nimium me infestant: por-
tate me ad monasterium tale: illic boni ho-
mines sunt: forte auxilio eorum ab his de-
monibus liberabor. Quo cum delatus fuisset:
clamauit. reportate me: reportate me:
plures demones hic video quam in domo
mea. Sicque miser delatus et a demonibus
miserabiliter agitur: infelicem animam
reddidit: ostendens cunctis videntibus quam
execrabile vitium sit usura in tormentis si-
bi sic a demonibus illatis. Et nota quod
usurarii sunt duplices. scilicet publici et occul-
ti. Nam publici usurarii plectuntur a iure
pena quadruplici. Prima est quod ipso iure
sunt excoicati. Secunda est priuatio coe-
nis: quia sacramentum eucharistie talibus non
est dandum tam in morte quam in vita nisi ve-
re peniteant et restituant. Tertia exclu-
sio oblationis. Quarta priuatio sepul-
ture: quia non debent in loco sacro sepeliri
ut habetur extra de usuris. c. Quia in om-
nibus. Sed si diceretis ubi est locus sepul-
ture usurariorum? Respondetur quod infra paribus
lum sepeliendi sunt. Unde hoc idem ostē-
sum est per exemplum ubi legitur quod fuit quidam
usurarius qui nolebat restituere: et
frequenter admoneret. Infirmitas usque
ad mortem vocauit sacerdos et petiuit sa-
cramentum et ecclesiasticam sepulturam. Sa-
cerdos respondit quod non daret nisi plene
restitueret: quod ille facere renouit. Recedente
sacerdote et infirmitate inualecente
te appropinquabat morti. Reuocatus est
sacerdos ut animam angelis dei recomen-
daret. Sacerdos ait. Ego commendando eam

Exemplum

X

Hinc de

omnibus demonibus in inferno existen-
tibus. Et sic sacerdos recessit: quia ille ad
huc restituere noluit. Ipso defuncto ro-
gauerunt amici sacerdotem ut defunctum
sepeliret in atrio benedicto propter amico-
rum suorum honorem. Quod sacerdos eis
negavit: quia in vita usuras restituere non
luit. Habebat autem dictus sacerdos unum
asinum qui nihil aliud faciebat quam li-
bros ad ecclesiam ferebat et deferrebat. et
ideo nullam aliam viam sciebat. Roga-
uerunt sacerdotem amici defuncti ut corpus
super asinum poneret: et ad quicumque locum
illud deferret: ibi sepeliretur. Qui putan-
tes quod ad ecclesiam delaturus esset vel ad
domum sacerdotis (quia aliam viam nescie-
bat) placuit pactio sacerdoti. Asinus cor-
pus usurarii super se positum non declinans
ad dexteram vel ad sinistram tulit ad pati-
bulum. Et se executiens coram omni populo proiecit
illud a se sub patibulo: et ibi sepultus est.

Usura multis modis committitur

Usura multis modis committitur.
Primo cum aliqui prestant sub co-
ditione ad pactum plus recipere:
dicitur: isti sunt expressi usurarii: etiam si in
iudicium ecclesie. Secundi sunt qui peccant
sine aliquo pacto: eo tamen animo quod aliquid
ultra sortem recipiant alias non mutua-
rent. Et isti sunt usurarii quo ad deum
propter intentionem corruptam quam prohi-
bet saluator. Luce. vi. Mutuum dantes
nihil in desperantes. Ergo quicumque sub
specie recipiendi aliquid mutuat pecuniam:
precipue si alias non erat mutuaturus: quicquid
quid postea accipit: usura est. Quis etiam
nihil postulet: et teneatur ad restitutionem.
Tertii sunt qui mutuatur res suas ad cer-
tum terminum: quo veniente nolunt pre-
stare ulteriorem dilationem: donec aliquod
emolumentum inde percipiant: licet etiam
expressse non petant. Quartii sunt qui ven-
dunt res suas longe carius propter dilatio-
nem quam eis incontinenti soluerent: ut
patet extra de usuris. c. Consuluit. Est
enim illa generalis regula. quod quicquid
accipit ultra capitale: usura est ut patet. xiiij.
q. iij. plerique. Quintii qui pro prompta pecu-
nia iam emunt et immediate super dilato-
tionem illi eidem a quo emerunt vel alij
reconuerso vendunt in cariori foro quam va-
let vel valere potest. hoc patet supra in eo

dem precepto circa illam litteram. D.

Sextii qui emunt vinum vel bladum: dum
adhuc crescit ita in bono foro quod veri-
simile est quod nullo modo tempore solu-
tionis ita modicum valeret: et tales usu-
ram committunt. Verbi gratia. Sicut
qui in quadragesima emunt vinum ab
ipsis vindemiatoribus cum sint in ne-
cessitate constituti. et tam pro vili precio:
quod indubitanter tempore solutionis mul-
to plus soluere oporteret. Similiter et
illi qui emunt a rusticis frumenta et tam
pro vili precio quod tempore solutionis plu-
soluat. et tales omnes sunt usurarii: et te-
nentur ad restitutionem. Quid si quis
emit fructus proventuros hoc anno de
agro seminato. Respondeo: non est usu-
ra. quia dubitatur utrum plus vel minus
debeat valere: et tamen hoc stat adhuc in
voluntate dei utrum eos velit conserva-
re a tempestate aeris et alijs periculis su-
peruenturis. Et eodem modo dicendum
est quod si emit fructus proventuros ad tres
vel ad quatuor annos. Septimi sunt
illi qui recipiunt aliquod pignus: vel
concedunt pecuniam super predium ali-
quod: Et fructus eius non computant
in sortem. Circa quod queritur. Quid
de communitatibus quarundam ciuitatum
que dant pecuniam ad usuram. Respon-
deo secundum Raymundum. Omnes il-
li ciues quorum auctoritate et consilio fit
usurarius sunt. Et eodem modo si ciuitas
vel communitas reciperet aliquod pi-
gnus scilicet ciuitatem vel castrum. vel
huiusmodi. et fructus eius non compu-
tarent in sortem: omnes tales usurarii
sunt. arg. vii. q. i. Sicut vir. xxiij. q. iij. si
habet. Similiter intellige de vno solo
qui pecuniam locaret super castrum vel
super aliquam ciuitatem: et sic de alijs: et
fructus huiusmodi tolleretur et eos in sor-
tem non computaret: usurarius est et te-
netur ad restitutionem. **O**ctavi sunt
qui qui dant granum vetus et postea re-
cipiant nouum. Et de his dicit Raymundus
quod usuram committunt quia meliorem
rem recipiunt: quod intelligit Hostien-
sis quando al. quis propter hoc facit ut
illam meliorem lucretur. Si vero facit
ne sua messis pereat et inde accipiat gra-
tiam faciat: non committit usuram: sed

De precepto. VII

etiam tunc sine dubio excusatur quando presumitur quod novum debeat minus valere. extra eo. Flauigati. Noni qui emittit a pauperibus oues et boues: quas illi forte non habent: et talia animalia locat eis. Quid ergo d illis. Responde f'm Buil. Si emptor scit vel credit quod venditor illa non habeat: et locat ei pro annua pensione: usura est: vel saltem in fraude usuris fit. Si vero credit eum habere et sine fraude emit: non est usura. Decimi sunt qui mutuam pecuniam sub illo pacto ut illi sibi remutent: utrum committant usuram. Respondeo f'm Tho. secunda secunde. q. lxxviii. Licitum est quod mutui vnum aliud simile mutuetur. sed non licet obligare debitorem ad mutuum in posterum faciendum. Queritur utrum liceat accipere mutuum sub usura. Respondeo f'm Thomam secunda secunde q. lxxviii. Non licet aliquem inducere ad mutuandum sub usura: licet tamen ab eo qui paratus est facere. Et qui exercet usuram: mutuum accipere sub usuris propter aliquod bonum: ut est subuentione sue necessitatis vel alterius. Et intelligit Adalricus non solum de necessitate absoluta: sed etiam de necessitate utilitatis quam aliquis consequitur agendo negotia sua. Sed hac utilitate cessante puta cum reciperet propter ludum aleae vel huiusmodi: tunc secundum eundem accipere ad usuram: est peccatum mortale.

Queritur utrum liceat dona vel elemosinas ab usurariis recipere. Respondeo secundum Adalricum sic: nisi per hoc efficiantur non soluendo. Nam tunc qui reciperet ab ipsis teneretur eis restituere: vel illis a quibus ipsi receperunt. Secus itaque si habent alia propter usuram. et per hoc non efficiuntur non soluendo.

Queritur utrum maritum liceat recipere dotem a patre uxoris sue qui est usurarius. Respondeo secundum Buil. Si pater non sufficit ad soluendum que de usura habet: et maritus sciens voluntatem vel habens ignorantiam crassam contra: cum filia non debet recipere dotem a tali patre. Si autem non putabat socerem esse usurarium vel alias esset soluendo: qui cum non erat: potest dotem in solutione recipere. licet postmodum sciat veritatem. Dec Buil.

Tertius autem dicitur quod sciens veritatem non recipiat dotem: aut si recipit restituat illis quibus pater tenebat. Si autem veritate socer de alijs bonis erat sufficiens ad soluendum: tunc gener indubitanter potest dotem recipere. Item queritur utrum liceat creditori recipere debitum quod usurarius ei debet. Respondeo secundum Buil. Si bona fide credidit ei pecuniam ut ex illa commodum suum faceret. et lucrando forte se ex ea liberare. recipere potest quod mutuauit: et si ille alias non sufficiat usuram soluere. Si vero alia causa credidit putata ad ludendum in alea: vel dandum meretrici aut histioni: non debet debitum ab illo recipere qui nec usuram exortas sufficit restituere. Notandum est etiam quod ecclesia tantum detestatur usurarios voraginem quod eam restringit omni modo quo potuit. hoc patet quia contra eorum solutionem multiplex remedium adhibuit. Quia si promississet aliquis usuram soluere: cogi non debet ad soluendum: quia usure sunt indebite. extra de usuris. ca. Debitores. Quia quicumque iudex sententiam daret ad soluendum usuram excommunicationis sententiam incurreret. Item secundum remedium est quod post absolutionem potest eas repetere: et usurarius tenetur sibi restituere que per usuram ab eo recepit. Circa quod queritur. Utrum usurarius teneatur ad omnia damna. Respondeo secundum Raymundum: tenetur ad omnia damna que illi propter solutionem usure passus est: ut si domum suam propter hoc vilius vendidit. et si aliam conduxisset: aut si propter hoc alia bona sub usura quesivit. Tertium quod si non vult restituere: tunc potest iudici vel alij prelato denunciare. et iudex siue talis prelatus ex officio suo potest illum cogere ad restituendum.

Sciendum quod antiquitus usurarii fuerunt ab alijs hominibus valde despici et cum hocrari. Unde narrat Buil. lugdunensis in summa vitiis quod antiquitus quandoque in vna tota ciuitate vix inueniebatur vnus fenerator. Et ille non fenerabatur nisi data fide quod non publicaretur: de quo cum certitudinaliter constaret eum esse usurarium. tunc amplius dicebatur domus eius domus

diaboli: et sic de alijs rebus eius. Osculū
pacis non dabatur ei in missa. Ignis a
vicinis suis in domo eius non sumeba-
tur: pueri ad eius occursum pauescebāt
et in alterutrum cum digito demonstra-
bant. Hunc vero nostro tempore fuit ta-
les cubicularij principum: et ab homini-
bus eis assurgitur: quod inest absurdū
et abominabile multum. **S**edecimi
sunt illi qui recipiunt donā et munuscu-
la a iudeis. Circa quod noranda sūt hic
duo. Primo quare deus noluit ut iudei
penitus consumerentur sed dispergerē-
tur. et quare eos ecclesia nō prosequitur
quasi hereticos: sed sinit eos vivere quod nō
ex toto deleatur. et hoc fit propter tres ra-
tiones. Prima quia in fine mūdi debet
conuertri. Unde ps. *Conuertentur ad re-
speram.* Et tunc sūm dictum christi ut ha-
beretur Iohannis. x. *Fiet vnum ouile et
vnus pastor.* Unde etiam Hier. xliij.
In diebus illis saluabitur iuda. Secū-
da ratio: quia sunt liberarie nostre quan-
tum ad vetus testamentum. Et ergo ne
pagani dicerēt. Vos christiani istas lit-
teras composuistis. Habemus vetus te-
stamentum et dicta prophetarum a iudeis.
Tertia ratio est propter memoriale do-
minice passionis. Ergo quotiens cūq;
aliquem iudeum videmus: totiens me-
moriam dominice passionis ad memo-
riam reducere debemus? ps. *Ne occidas
eos: ne obliuiscantur populi mei.* Secū-
do videndū est quo modo christiani se
habere debent erga iudeos. Tunc scōz
Ray. dico quod christiani non debent cūq;
eis comedere aut ad conuiuia sua voca-
re. Secundo quod infirmi christiani non
debent in suis infirmitatibus ad se vo-
care iudeos nec ab eis recipere medici-
nas. Tercio nec christiani debent cum
eis in eisdem balneis balnari. xxviij. q.
i. ca. Nullus. et ca. Omnis. Quarto nō
debēt permitti habere inter christianos
officia publica: ne occasionem habeant
seuendi. dis. liij. Nulla. xviij. q. iij. Cō-
stituit. Sexto in diebus lamentationis et
dominice passionis non debent in pu-
blicū prodire. Et etz in die parasceues
nō debent habere ostia et fenestras aper-
tas. extra eo. Que super his. Septimo
quod non debēt habere famulos vel famu-

las christianos: quia christiani nullo mo-
do debent esse assidui intra domū iudei
nec tanquā famuli aut nutriti aut obste-
trix. Alias ipsi christiani si ab eis recede-
re nolunt debēt excommunicari. extra eo.
Iudei. et ca. Ad hec. Octauo quia chri-
stiani non debent eis locare domos su-
as ad exercendum vsuras in eisde. No-
no quia christiani non debent retinere
munuscula vel dona a iudeis eis data.
Circa quod queritur: vtrum christiano
liceat accipere dona vel munuscula a iude-
is. Respondeo quod sic: et tamen tali modo
quod ipse recipiens non velit aliquid face-
re propter talia dona quod sit contra de-
um: tunc licite potest recipere: sed nō de-
bet sibi retinere nisi forte essent talia que
ab eo vel ab antecessoribus suis ipsi iu-
dei per vsuram recepissent. Unde dicit
Tho. in quadam episto ad ducissam lo-
thoringie. Cum ea que iudei per vsurā
extorserunt non possunt licite ab ipsis re-
tineri. Consequens est ut si vos illa ab
eis receperitis nec vos licite retinere po-
testis: nisi forte essent talia que a vobis
vel antecessoribus vestris hactenus ex-
torserunt. Si qua vero dant que extor-
serunt ab alijs: debent restituere eis quib;
ipsi iudei tenentur restituere si inueniū-
tur. Alioquin in pios vsus secundum
sui diocesanū consilium sunt talia dona
et munuscula eroganda. Quid ad hoc
dicturi sunt qui recipiūt propinas et do-
na a iudeis scilicet aucas vel cātros vel
ciphos argenteos et sic de alijs propinis
quia omnia talia eroganda sunt paupe-
ribus. Ergo quicūq; recipere vñ can-
trum a iudeis qui non habent nisi vsu-
rariam pecuniam: et si sic moritur: ipse et
omnes heredes qui illum cantrum pos-
sidebunt scienter: omnes damnabūtur.
Ergo isti etiam qui comedunt de aucis
istis quas iudei propinauerūt dominis
suis circa festum Martini: quilibet ta-
lis teneatur in tantum pauper: b; erga
re sūm consiliū sui confessoris. Querit **bb**
tur vtrum pueri iudeorum inuitis pa-
rentibus sint baptizandi. Respondeo se-
cundū Tho. secunda secunde. q. x. Nō
licet ante annos discretionis. sed quādo
ad annos discretionis peruenierint pñt
fidem suscipere etiam parentibus inuuis

De precepto. VII

Septuaginta
de psalmo
lxxviii
 Et nota q̄ iudei adhuc hodierna die li-
 bēter persequerent xpm si possent. Unde
 legitur exemplū q̄ cum iudei in quadaz
 ciuitate fecissent in parascene imaginem
 xpi ceream z eam clauis cruci affixissent
 z lancea aperuissent: apparuit beata vir-
 go conquerens christianis de hoc q̄ ad
 huc in vrbē illa filium suum crucifigeret
 iudei. Christiani autem domus indeo-
 rum penetrantes z eos capientes: inue-
 nerunt imaginem crucifixi z eius vulne-
 ra cruentata. Quo viso miraculo: multi
 iudei ad fidem sunt cōuersi. Decimi
 septimi sunt qui mala fide faciūt hoīem
 incurrere damnum: sicut qui incitant ho-
 minem ad ludum aleæ z huiusmodi. Ad
 cuius euidentiam tria sunt per ordines
 consideranda. Primū est quantum pec-
 catum sit ludus alearum z taxilloz. Se-
 cundum quid iuris sit de eo quod perdi-
 tur in alea: puta an ipsi vel quibus perso-
 nis sit reddendum. Tertium quomodo
 z quales ludī possunt esse licitū fieri sine
 peccato mortali. Circa primū querit.
 Vtrum ludus sit peccatum mortale. Re-
 spondeo fm̄ Guil. q̄ sic etiā si homo nō
 ducit in consuetudinem mortaliter pec-
 cat. Hoc intellige quando ex auaritia lu-
 dit. quia auaritia de se est peccatum mor-
 tale. z quantitas peccati in talibus ludis
 potest cōiici ex duobus. Et primo ex de-
 scriptione taxilli. nam taxillum recipiēs
 ad manum ad ludendū ex auaritia z cu-
 piditate: si iactat vnum oculum: per hoc
 intelligere debet q̄ priuatur regno dei:
 quod deus oī po tens daturus est omni-
 bus suis electis cum in iudicio dicit il-
 lud Dauid. xxxv. Venite benedicti pos-
 sidere regnum paratum vobis ab initio
 mundi. Vbi dicit regnum in singulari
 z non in plurali: quia omnes sancti z ele-
 cti vnum regnum possidebunt: qđ con-
 diuident ipsi sibi vnicem ex charitate sic
 q̄ hoc quod omnes possident vnus pos-
 sideret z econuerso. Unde Gregori⁹. Om-
 nia enim sunt omnibus cōmunia ppter
 eum qui in omnibz est omnia. Vñ An-
 sel. Vnusquisq̄ in tantū gaudet de alte-
 rius gaudio: in quantum de suo proprio. Et
 hoc ideo: quia ibi vnusquisq̄ pfecte dili-
 git primum suum sicut seipsum. Ergo
 omnes electi in celo sunt z erunt reges z

regine. Unde de quolibet electo dicitur
 illud ps. Posuisti dñe super caput eius
 coronam zc. Et hoc regno z hac corona
 priuat letalis lufor. Si autē duos o-
 culos iactat per hoc intelligere debet q̄ cū
 corpore z anima eternaliter puniri debz
 Quia homo est compositus ex anima
 z corpore. sed in morte anima separatur
 a corpore: tūc anima peccatoris sola pu-
 niatur vsq̄ ad nouissimum diem. Sed
 in resurrectione in nouissimo die: tunc
 anima z corpus econuerso simul cōiun-
 gentur: tunc peccator cum eodem corpo-
 re z anima z cum eisdem manibus oculis
 ceterisq̄ membris cum quibus pecca-
 uit eternaliter punietur. Unde Bernar-
 dus. In quo autem membro creator ma-
 gis offenditur: in eo peccator graui⁹ tor-
 quebitur. Si autem tres oculos iactat:
 per hoc intelligere debet q̄ eternaliter se-
 parabitur a visione sancte trinitatis sci-
 licet patris z filij z spiritus sancti. Quia
 visio est merces z premium electorum.
 Unde Iohannis. xviij. Nec est vita eter-
 na vt cognoscant te solum deum: z que-
 misisti filium tuum iesum christum. Et
 qđ iocunda sit ista visio ostendit prophe-
 ta Dauid in ps. dicens. Quoniam mil-
 le anni ante oculos tuos tanquam dies
 besterna que preterijt. Si autem quat-
 tuor oculos iactauerit per hoc debet in-
 telligere q̄ separabitur a quattuor ordi-
 nibz sanctorum noui testamēti: i quo
 testamento iam sumus scilicet ab apo-
 stolis: martyribz: confessoribz: atq̄
 virginibus. Isti sunt quattuor ordines
 sanctorum noui testamēti generaliter lo-
 quendo. Si autē quinque oculos iacta-
 uerit per hoc intelligere debet q̄ omnis
 salus que effluxit ex quinque vulneribz ie-
 su christi in eo frustrabitur. Ego de tali-
 bus conquerit Bern. in persona christi
 dicens. Nonne satis ppter te vulnerat⁹
 sum. nūquid p iniquitate tua afflicto⁹ sū.
 Cur addis afflictionem afflictio: magis
 aggrauant me vulnera tui peccati q̄ vnu
 nera corporis mei. Si autem sex oculos
 iactauerit per hoc intelligere debet q̄ de-
 us in iudicio requirit ab eo quod sex opa
 misericordie exercuit dices illud Mat.
 xxv. Esurini z non dedistis mibi bibere. z

tunc subiunget illis sententiā illam hor-
ribilē. Ite maledicti in igne eternū qui
paratus est diabolo ⁊ sanctis eius. Ista
horribilis sententia intelligi debet p̄ sex
oculos. Secundo quantitas peccati
in hoc ludo vel in talibus ludis pōt per-
pendi ex multitudine peccatorū que ī lu-
do accidunt: possunt enim ibi accidere
xviii. peccata. Et primū est idolatria qđ
est contra primū p̄ceptum vbi dicit: Nō
adorabis deos alienos. Sed lusor ta-
pillum p̄ponit deo: ⁊ facit eū deum suū
Unde Aug⁹. Hoc ab homine colit qđ
p̄ ceteris diligitur: qđ pz. qz ipse ad taxil-
li p̄ceptum largit: quod ad p̄ceptum dei
non largiret. quia si pauper p̄pter deum
peteret denariū: forte vix daret sibi vnū
obolum. sed ad p̄ceptū taxilli quādoq;
dat medietatem substantie sue. Ipse enī
largior est ad p̄ceptum taxilli q̄ fuit bea-
tus Martinus ad p̄ceptum dñi. Ipse
enim non solū dat medietatem pallij: im-
mo totū palliū. Item etiam interdum tu-
nicā ⁊ camisiā: ⁊ nudus sequit dñm
suum scilicet diabolum. Et in hoc appa-
ret magna stulticia ipsius lusoris q̄ se vi-
lissime seruituti subiicit: dum taxillū do-
minū suū constituit. Et ad hoc se astrin-
git q̄ facit quod ipse iusserit: vnde meri-
to deridēdus est talis lusor. Unde Se-
neca. Si videas murem velle domina-
ri alij muri: nunquid risū teneas: quan-
to magis ridiculum est q̄ os caninū qđ
minoris valoris est q̄ mus homini do-
minetur. Sciendum q̄ sicut deus de-
dit. xxi. litteras codicibus suis quibus
tota scriptura scribitur: per quam volū-
tas dei fidelibus insinuat. Sic taxil-
lus habet. xxi. puncta quibus lusor co-
gnoscit voluntatem dei sui. Secundus
est execrabilis iuratio ⁊ blasphemia que
in talibus ludis frequenter in deum ⁊ in
sanctos refunditur. Horum enim cōui-
tiorum ⁊ blasphemationum participes
sunt qui talibus lusoribus hospitia cō-
cedunt: vel qui vestimenta eorū ⁊ alia
delusa diuidunt: vel qui cum ipsis fami-
liariter bibunt: vel ab ipsis sortem lumī-
nis recipiunt. Quod dupliciter intelli-
gitur. Vno modo qui vident de lumī-
ne illo aliquāliter equaliter peccāt. Se-
cundo quo ad denarios illos qui dan-

tur ad lumen: sicut cum quotiens quis
lucrat tunc toties dat denariū ad lu-
men. Ergo qui tales denarios recepit
⁊ eis ad ludum luminat: teneat ad re-
stitutionem. ⁊ si blasphemare est cōtra
secundum p̄ceptum: vbi dicitur. Non
assumes nomen dei ⁊c. Unde etiā quan-
doq; dominus in presenti vindictam de
lusoribus accipit. Unde legitur de quo-
dam milite qui dum occasione ludi per
oculos dei iuraret: proprij oculi eius a
capite exilierunt ⁊ in alearium ceciderūt
Item quidam sagittarius cum iratus
esset valde ex hoc q̄ in ludo perdidisset:
sagittam direxit versus celum quasi vel-
let se vindicare de deo. Sequenti vero
die cum idem sagittarius eadez hora se-
dit ad ludum: rediit sagitta: ⁊ super alea-
rium sanguinolenta cecidit. Item caue-
re debet quilibet homo ne vel taxillos v-
l alia ad ludum necessaria locet. Sicut
enim valde malus reputaretur qui ali-
cui scelerato gladium locaret vnde ali-
quem sanctum ⁊ iustum virum interfi-
cere deberet. Sic malus reputatur qui
locat taxillos ⁊ alia ad ludum necessaria
quia occasionem dat ad deum blasphe-
mandum vel quasi ad crucifigendum.
Tertium peccatum est fractio solenni-
tatum. quia secundum Bui. Ingdunē.
In precipuis solennitatib; precipue cō-
mittunt lusores peccatum non attēden-
tes quod legitur Numeri. xv. d. illo qui
collegerat ligna in sabbato: morte mo-
riatur homo ille ait dominus: lapidib;
obruat eum omnis turba: Constat au-
tem esse peius cum blasphemijs ⁊ iniu-
rijs ludere q̄ in sabbatis ligna collige-
re. Quartum est inobedientia parentis
Quia quilibet tenetur obedire parentis
bus in bonis ⁊ licitis: Et hoc est contra
quartum p̄ceptum. Quintum est ho-
micidium: quia interdum vnus lusor p̄
solo obolo interficit alium: ⁊ hoc est cō-
tra quintum p̄ceptum. Sextus est fur-
tum: quia tales lusores postmodum es-
ficiuntur quandoq; fures. ⁊ sic commu-
niter quandoq; suspenduntur. Et hoc ē
contra septimum p̄ceptum: Non fur-
rum facies. Septimū est falsus testimo-
niū: qz sepius contingit q̄ vnus perbi-
bet testimoniū falsū alij: dicens eū lucra

De precepto. VII

tum esse cum tamen perdiderit. Et hoc ē contra octauū pceptum: vbi dicitur: nō falsum testimoniu dices. Octauū est de siderium lucrandi: quod est cupiditas: que est radix omnium malorum: vt habet i ad Thimo. v. Et hoc est contra nonū pceptum vbi dicitur. Non concupisces rem proximi tui. Nonum pceptum est in misericordia: quia vnus lufor alius spoliare vellet vsq; ad camisiam si commode posset. Et ergo sicut fm dictum christi i euangelio misericordes sunt dicti beati sic conuerso misericordes infelices sūt. Unde Jacobi. ij. Iudiciū sit ei sine misericordia quib; non fecit iudiciū. Decimū est vsura maxima: que attendit nō solum in anno vel in mense sed in eadez die vel hora. extra de excessib; platoz. iter dilectos. Undecimū est contemptus prohibitionis sancte matris ecclesie. Nam glo. dicit q; huiusmodi ludi sunt pphibiti et non tantum disuasi. Duodecimū est scandalum proximi. Corumpuntur enī multi qui ad ludum conspiciendum de consuetudine mala conueniunt. Unde Mathei. xviij. Vt homini pquescant dala fiunt. Tredecimū est amissio temporis et omnium bonoz que isto tempore quis facere potuisset. Et ē magna stulticia q; lufor quando potuit facere opus ad ppiam vtilitatem et proximi edificatiōem et dei honorem: ipse facit qd sibi ē damnosum et primo scandalosum. Decimūquarū est periniūm. Sepe enī iurat lufor se lucratum fuisse cum in veritate perdiderit. Quindecimū est fraus sepe enim vnus defraudat alium iurando: iactando: computando: et sic de alijs. Sedecimū est ira et odium: quia sepe lufor cum perdiderit puocatur ad iram. et sic maledicit quandoq; ipsi sibi et quandoq; proximis. Insup; et quandoq; acquirit odium contra alium qui ab eo lucratus est. Decimūseptimū sunt verba mendacia: quia sepe vnus mentitur i dānum alterius. Decimūoctauū est peccatum cōminationis: quia quandoq; minatur primo verbis: et super hoc quandoq; innuadit eū verberib; et consequenter qñ ad domū ppiam aduenerit cōturbat vxores et pueros et totam familiā. Sciendū autē q; ipse lufor: ppijs manibus se

ipsum consumit et p dicit: quē fili⁹ dei crucifixis manib; et pedibus redemit. Cū Bern. loquens in persona dñi ad talem dicens. Ego acquisiui te manibus crucifixis: Et tu consumis te manib; demonibus dedicatis. Et est magna ingratitude q; homo impugnat eum in eadem parte corporis sui: in qua dñs pro amore ipsius tantū dolorē sustinuit. Item lufor quocunq; veritatē oculos cordis ipe potest inuenire: quod sibi peccatum suū dissuadeat. Si lucratus est et vertit oculos mentis deorsum: tūc occurrere sibi debet q; lucratus est cū illa pecunia eternam damnationē. Si autē pdidit et vertit oculos sursum: tunc occurrere sibi debet q; perdidit eternam hereditatē et beatam vitam. Si autem vertit oculos mentis circa se: tunc aduertere debet demones qui eū tanq; leones rugientes circūdant et eū deuorare affectant si deus omnipotens eis potestatem sup lufores daret. Unde exemplum legitur in dialogo Lefari q; lufor quidam totus deditus erat ludo tesseriū. vt nec die nec nocte quiesceret. Et insuper semper sacculum cum nimis secum ferebat: vt secum volentibus ludere obuiaret. in ludis autem ita expectatus ac fortunatus erat vt vix aliquis sine dāno ab eo recederet. Vt autem posteris et p̄sentibus ostenderet inquantū tales ludi (in quib; ire inuidie rixe et blasphemie exercent) ptra deū forent: pmissum ē diabolo vt cū eo luderet qui multos eluserat et euiscerauerat et multorum marsupia euacuauerat. Noctē vero quadam in specie cuiusdā ludere volēis intrans sacculūq; nūmis repletū sub ascella portans ad tabulā sedir: denarios liberaliter apposuit: tesseres iactauit et multū in breui de pecunijs illi⁹ militis acquiuit. Cui cū p̄spe succederet et lufori pecunia iam quam apposuerat defuisset: iratus ait. Nunquid non diabolus es tu? Et ille. Satis est: Nunc appropinquat enim maturinale tempus: oportet nos ire. Tollenq; illum per tectū traxit cuius viscera tegulis retrahētib; miserabiliter excussit. Et quid de corpore factum sit vel in quem locum illud proiecerit vsq; bodie a cunctis qui ipm nouerant ignoratur. Hanc vero viscerē

rum eius reliquie tegulis inherentes re-
perite sunt. Ecce hoc vno exemplo osten-
ditur q̄ diabolus suos ministros finit
ad tempus bene prosperari: et qualiter
eos in fine remuneret corpora. s. occide/
do: animas vero in penas eternas per/
petuo secum cruciandas detrudendo.

Secundum principale est quid ius
ris sit de eo quod perditur in alea: puta
quando et quibus personis sit reddendū
da pecunia talis: Pro quo sciendum q̄
quicumq; ludit ex auaritia. s. causa lucrā-
di: quicquid lucratur tali intentione siue
paruum siue magnū tenetur restituere.
Verbi gratia. Si quis luderet ex auari-
tia cum intentione multum lucrandi. et
si talis solum quattuor denarios lucra-
retur: tenetur restituere. Ratio est. q̄ cum
ludus sit quedam expoliatio: nō potest
quis licite per ipsum aliquid acquirere:
et sic non potest retinere. Sed quibus
restituere debet vix ipsis vel alijs. Ad h
respondeo fm̄ doctores. Primo si cum
filio lusisti alicuius patris qui non ha-
bet peculium castrense. et qui adhuc sub
obedientia patris. et tunc fm̄ Ray. resti-
tuere teneris patri eius. Secundo si cum
uxore alicuius mariti lusisti: et lucratus es
que non h̄ res parafernales: tunc teneris
restituere marito eius. Tertio si cum reli-
gioso: tunc teneris restituere plato suorum
monasterio. Quarto si cum sacerdote: tunc
fm̄ consilium confessoris danda est pau-
peribus. et ratio: quia bona sacerdotum
sunt bona pauperum. Quinto si lusisti cum
illis qui sunt mēte capti. s. surdi: muti: ce-
ci. et qui morbo perpetuo laborant. quia
tales rebus suis p̄esse non possunt. Er-
go qui tales vici tenetur restituere: non
dico illi qui amisit: sed tutori vel p̄curato-
ri. Sed si tales antedicti lucrantur: tunc
non tenentur restituere tibi: quia non di-
gnus es re habere. Quia quantum in te fu-
it: eos spoliare voluisti: nec etiam possunt
licite sibi retinere. Sed fm̄ consilium
confessoris: tenetur pauperibus talia ero-
gare. Sexto quicumq; trahit aliquem ad
ludum tenetur sibi restituere quicquid vi-
cit fm̄ Tho. secunda sc̄de. q. xxxij. Et nota
q̄ ista attractio large intelligenda est sci-
licet quocumq; modo verbis vel factis in-
duxit cum cum ille alias non erat lusu-

rus. Item siue induxit eum in principio
siue in medio ludi cum ille vellet desiste-
re. Si autem lucratur ab eo qui ipsum in-
uitum attrahit ad ludum: hoc ipse sibi nō
tenetur restituere sed debet fm̄ consilium
confessoris pauperibus erogare fm̄ Ray.
et Tho. Septimo qui fraudulentē lusa-
dit fm̄ Tho. ubi supra: tenetur sibi resti-
tuere. et hoc intellige siue cōmisit fraude
ante: puta quia fingebat se quasi inscius
deludo: et quasi hominē qui possit decipi:
cum tamen decipere intenderet: siue
cōmisit fraudem in illo ludo et submittē-
do taxillos falsos: seu etiam veros mas-
le et fraudulentē iancendo seu mēdaciter
dicendo q̄ obtinisset seu male pecuniā
numerando et huiusmodi. Octavo quā-
do volūtarius cum volūtario ludit: et q̄
habet p̄pria bona que potest alienare: tunc
non tenetur sibi illi restituere: nec etiam
ipse sibi retinere. Ratio est: quia cum lu-
dus sit quedam expoliatio nō pōt quis
licite per ipsum aliquid acquirere: et sic
non potest retinere: sed nec illi debet red-
dere: quia ille non est dignus re habere q̄
quantū in se fuit p̄missum expoliare cona-
batur. Item supradicta collegi ex sūma
p̄lani et ex sūma Johānis. Item q̄ nul-
lus possit possidere cum deo in ipso ludo
res acquisitas sed debeat eas restituere
et dare sicut iam supra dictū est si vult sal-
uari patet per tale exemplū. Nam tēpo-
re beati Eyrilli episcopi fuit quidā ado-
lescēs consanguineus beati Eyrilli epi-
scopi Rufus nomine qui fuit in ei⁹ ser-
uitio. Et cum episcopus diuina celebra-
ret adolescens ille iuit ad tabernam et ad
suos consodales: et ibi cum eis ludum ex-
ercuit. Post aliquot vero tempus infir-
matus est vsq; ad mortem. et sic in eadem
infirmate defunctus est. Tunc episco-
pus peruiit suffragia ab vniuersis et cō-
muniter fieri p̄ eo a toto populo sibi sub-
dito. Quod populus gratanter accepta-
uit: quia adolescens ille satis laudabili-
ter quo ad populum vixit: et ideo dilige-
batur cōmuniter ab omni populo. Qua-
dam die cum ep̄s salutare sacrificiū ob-
tulisset p̄ animam defuncti et esset post mis-
sam in deuotione sua: apparuit ei defun-
ctus ille totus ignitus: et cum quereretur
quis esset: Respondit. Ego ium anima

Exm
sc̄ luyor

De precepto VII

cō sanguine tui p qua inaniter oras: qz
 eternaliter damnatus sum. Tunc epus
 perterritus dixit. Quomodo hoc meru
 isticiū tam laudabiliter vixisti: z ego spe
 rabam te adhuc habere innocentia ori
 ginalem. Qui respondit: sic est. quia ad
 huc virgo sum. sed ppter hoc damnatus
 sum: quia habui in consuetudine de ma
 ne infra diuina vestra ire ad tabernā ad
 confodales meos: z sic ibi cum eis lusi. z
 quicquid lucratus fui: mihi reseruauit. z
 fui eis quandoqz occasio ire z blasphe
 mie: z de hoc non formaui mihi consci
 entia: nec egi de hoc penitentia quāuis
 quandoqz admonitus fui in sermonibz
 z alijs bonis hominibus. Sed heu hoc
 non curauit: nec in hoc me emendauit. Ier
 go eternaliter damnatus sum. Et hāc vi
 sione z scripsit beatus Cyrillus bñs Au
 gustino. Tercio sciendū est quomo
 do z qualiter tales ludi possunt esse lici
 ti z fieri sine peccato mortali. Respōdeo
 q aliquis ludus sit licitus ad hoc requi
 runtur quattuor. Primo requiritur cō
 gruitas persone. Clericis enī in alea lu
 dere non licet: quia publicus aleator re
 pellitur a dignitate clericali: non obstan
 te consuetudine. extra de excessibus pre
 latorum. Inter dilectos. Et talis d iure
 deponi potest si se non correxerit. xiiij. q.
 liij. Si quis. z. xxxv. dis. ca. Episcopus
 Secundo requiritur congruitas mate
 rie: vnde pro esculento vel potulento qd
 ludere potest. Tercio requiritur tempus
 vt q non ludatur tempore luctus vl pe
 nitentie vel cōmunionis. Quarto requi
 ritur q non faciat contra legem ludi: vt
 q non male computet: nec etiam luden
 tem puocet: nec etiam ex cupiditate lu
 dat. sed solum pro recreatione viriū. Nota
 ta quando propter deductionem tēpo
 ris vel recreationem luditur id quod sic
 lucratur fm beatorum Thomā: dandum
 est pauperibus. Et Raymūdus dicit sal
 tem in iudicio anime. Nota q lud⁹ aleæ
 est omnis ludus qui innititur fortune.
 Ergo hoc quod hic dicitur de ludo aleæ
 intelligitur de quocunqz ludo: siue fiat
 in alea siue cum chartis depictis. et sic d
 alijs.

De inducentibus ad restitutionem
 rerum iniustarum.

Equitur de his que ad hoc va^l pp
 lere non possunt vt avarus libe
 ter iniustas res restituat si ea fre
 quenter meditetur. Primus est q nisi re
 stituat: particeps non erit bonorum to
 tius ecclesie z etiam omnium indulgen
 tiarum de quibus gaudent z sperant bo
 ni. Ipse autem nec gaudere nec sperare
 potest de ipis. Si autem restituat: tunc
 omnes lfratres spirituales restituuntur
 ei: z omnes amici dei fratres eius fiunt.
 Insup societas toti⁹ ecclesie ex qua par
 tem habet in omnibus bonis ecclesie.
 Unde ps. Particeps ego sum omniū
 timentium te. Secundū q iniusta velit
 aut nolit diu non possidebit: sed cū cito
 derelinqre oportet. Vñ ps. Relinquit
 alienis diuitias suas. Unde legitur ex
 emplum q quidam diues habuit totam
 sollicitudinem suam in diuitijs: z cōgre
 gauit magnam sūmam pecunie. z nullū
 heredem habuit. Una die cum sedebat z
 cogitabat se moriturus: z tunc non posse
 vii vlti⁹ diuitijs suis: z dixit. Anima
 mea multa bona habet: quicquid deside
 ras bene potes habere: horrea mea plena
 sunt frugibz: z ciste mee plene sūt auro z
 argēto: z cellaria mea plena sūt vino. Er
 go aīa mea semper leta fuit: z a me non re
 cedas. Statim audiuit vocem dicentem
 sibi. Stulte hac nocte subito morieris:
 z que congregasti cui manebunt: z dia
 boli repetent animam tuam a te z ad ier
 num deducunt. Quod sic factum est: ea
 dem nocte moriebatur sine confessione z
 contritione z sacramento. Tercium est
 q in iudicio dure conquerent de eo om
 nes quorum res iniuste vel violenter re
 tinuit: imo etiam pro modo loquēdi res
 quas iniuste habuit querelam contra eū
 deferent. Talia cogitare debet quilibet
 avarus q tot testes contra se habebit i
 iudicio: quot homines spoliati sunt ab
 eo. Et etiam quot res iniustas posside
 bit: tot testes contra se habebit. Quot
 testes aliqui contra se habebūt qui mul
 tas res iniustas possederunt. Quartum
 q corpus christi nec sanus nec infirmus
 amplius aliquo modo sumere debet nisi
 p: posse restituat. q si contrafecerit: cono
 ringet ei sicut iude: qui cum haberet. xxx.
 denarios de iniusto: cum accepisset: buci

cellum introiuit in eum sathanas et ma-
gis potenter eum possedit. Sic et auaro
continget si sic sacramentum accipit. Si
militer et sacerdos qui ei licentiam sciēter
tribuit vna cum eo simul damnantur.
Quinto quod nec deus nec aliquis sancto-
rum nec maria nec angeli dei in morte ei
in adiutorium subueniunt nisi restituat
imo deo et sanctis et angelis carere tale
oportet tam in vita quam in morte: et etiam
post mortem. Quod miser et infelix est ille
qui talia bona iniuste proponit deo et om-
nibus sanctis: et potius vult carere deo
et omnibus sanctis quam talia restituere. Se-
xtum quod quilibet res iniuste possessa par-
ui vel magni valoris eum imperpetuum
cruciabit in anima usque ad iudicium: et
post iudicium in corpore et anima diuer-
simode torquetur. Nam qui vnum de-
narium sciēter iniuste possidet et sic mo-
ritur: multum punietur. qui duos dena-
rios: plus. qui florentius: multo amplius.
et sic de alijs ascendendo. Item talis aua-
rus si cogitet patibulum infernale sibi cre-
ctum a quo alio modo euadere non po-
test nisi per restitutionem. quia non dimit-
titur peccatum nisi ablatum restituatur
secundum Augustinum. Quis latro videns pa-
tibulum sibi erectum non libenter restitu-
eret quicquid posset: si se per hoc euades-
re crederet. Unde Augustinus. Quis enim ut
viueret continue perdere noluit unde vi-
ueret: eligens potius vitam mendican-
tem quam celerem mortem. Septimum est
quod filij quibus res iniustas lucratur pa-
rum aut forte nihil de illis rebus habe-
bunt. Item si cogitet duritiam que post
mortem suam futura est in eius filiis er-
ga eum: vix enim semel in anno memo-
res sunt nominis ipsius ut eius anniuersa-
rium faciant. In semetipso autem po-
test respicere quam parum boni per suis fecerit
et sic sibi non dubitet fieri. et multo min-
us quia abundante iniquitate refrigescit ca-
ritas multorum: ut ait dominus. Unde legitur
de quodam diuite qui multas res iniu-
stas possedit: et volens experiri fidelitas
tem filij sui: periit ab eo ut amore ipsius
digitum suum ad ignem poneret donec vnum
solem aut maria diceret: ut et sic cognos-
ceret si esset paterne diligenter. et filius cepit
hoc acceptare. Sed quanto ardore ignis

sensit digitum suum retraxit dicens ad pa-
trem. Quid te in hoc iuuarem quod totum
corpus meum cremaret. Et pater ad filium
Quid tunc me iuuaret si propter te eterna-
liter damnerer. Et sic omnia iniusta res-
tituit: et vitam in bono finivit. Item co-
gitare debet talis auarus quod pecunia in-
iuste acquisita filijs suis relicta: occasio
erit mortis. Unde Ezechiel. xxi. Si quis per
industriam occidit proximum suum: mo-
rietur homo ille. proximus autem est fi-
lius eius qui est os ex ossibus et caro de
carne eius. Item vxor eius que teste christo
in euangelio. Erunt duo in carne vna.
Tales primos. scilicet vxorem et filios et om-
nes heredes gladio iniustarum rerum quas
eis relinquit occidit. Et hoc per industriam
facit cum res sciēte iniustas quas eis re-
linquit. Nam quot denarios sciēter eis
relinquit de iniusto. tot gladijs ipsos trans-
figit. Et ideo quia filios et heredes suos
eterna morte damnat. Dicit dominus de ipso
durum verbum in euangelio Matthaei
x. Insurgent parentes et filij in-
surgent aduersus parentes. et tales filij
dupliciter puniunt parentes suos. Primo
quia durum est quod conqueruntur de eis
filij sicut de crudelibus occisoribus. Unde
Ezechiel. xli. De patre impio conqueruntur
filij: quoniam propter ipsum sunt in oppro-
brium. Secundum quod est grauius: quod et
in inferno eos torquebant ad minus per im-
propria in tantum quod nescio vix grauius
per filios vel per demones puniant. Un-
de exemplum legitur. quod quidam usurarius
habuit duos filios: quorum vnus copun-
ctus in quodam sermone dixit patri suo.
Pater si moreremur in isto peccato et in
ista vita: tunc moreremur in corpore et anima
Ergo conuertere et redde vnicuique quod
debes. Cui pater et frater indignanter res-
ponderunt. Debes tu noster confessor esse
vade si mori volueris et nos permanebi-
mus in bonis nostris. Qui tacuit et abiit
in heremum et pauperem vitam ibi duxit
seruando deo Tandem pater morieba-
tur et post aliquot tempus moriebatur si-
militer et frater. Cum ille bonus heremi-
ta intellexisset quod pater et frater mortui es-
sent: misericordia motus statum eorum de-
siderabat sibi notificari. Tandem deus
perijt ut mereret eos videre. Una die cum

De precepto VII

esset in oratione sua: venit angelus domini et dixit ei. Fiat tibi quod petisti. Arripit eum cum manu et dixit. Veni ego ostendam tibi eos. Et dixit ei quo ipse nesciebat. Tandem veniebat ad montem unum: et dixit ei angelus. Vis videre et audire patrem et fratrem tuum? Qui respondit. Volo. Et vidit vallem et audiuit miserabilem vocem. Et vidit primo patrem bullientem in igne: sicut unum pilum in una magna olla bulliens. Et dixit pater. Ve ve ve. Maldicta sit hora in qua conceptus sum: et venter qui me portavit. Et cum audisset hec heremita tremuit: et dixit. O pateres tu hic? Qui dixit. Sum dilecte fili mi: benedictus sis tu quia timuisti deum et cauisti illam spellum et penam istam horribilem: sed caue tibi ut servias deo. Et interim quod loquebatur venit frater sicut pater in bulliente igne natando infra et supra sicut piscus in olla. Et cepit filius maledicere patri in peius dicens. Maldictus sis tu pater in eternum: quia iniusta acquisita super me hereditasti: et sic me damnasti. Et converso pater ad filium dicens. Maldictus sis tu fili: quia propter te talia iniusta acquisivi et retinui: et sic me omni bono privavi. Et in hanc penam propterea descendi. Quibus dixit filius vires. Possunt vos aliqua suffragia iuvare vel prodelle. Qui dixerunt. Non. quia in inferno nulla est redemptio. Et cum hoc videret quod in eis non esset aliqua spes recessit: et deo fidei liter servavit. Et sic salvatus est. Queritur utrum quis teneatur statim iniuste restituere. Respondeo secundum Thomas. secundum da secundum de. quod licet. quod sicut accipere rem est contra iusticiam: ita et eadem detinere. quod per hoc quod aliquis detinet rem alienam inuito domino impedit eum ab usu rei sue. et sic facit ei iniuriam. Manifestum est autem quod nec per modicum tempus licet in peccato morari: sed quilibet tenetur statim peccatum deferre: secundum illud Ecclesiastici. xxi. Quasi a facie colubri fuge peccatum. et ideo quilibet statim tenetur restituere vel petere dilationem per se vel interpositam personam si occultum est. scilicet per confessorem vel sacerdotem alium sine expressione nominis tui ab illo qui potest usum rei concedere. Et in hoc concordat Ray. quod si dene-

gat dilationem et velit quod cedat bonis suis et restituat. Rursus tunc absque dilatione cedere debet omnibus bonis: etiam si oporteat ipsum mendicare. Tamen sine culpa potest accipere vite necessaria. scilicet extreme necessitatis. Queritur utrum ille accipere potest propter dilationem aliquid. Rursus quod non. quod sicut non debet carius vendere rem aliquam propter dilationem: sic nec ibi aliquid recipere potest propter dilationem restitutionis. Ergo si dedisti uni sic supra ipse tenetur sibi computare in sortem. Quid si quis omnino est impotens ad restituendum. Respondeo secundum Ray. Doleat de hoc et ponat solvere quantum potest. Queritur cui restituenda sit res furtiva vel rapta seu alias male recepta. Respondeo secundum Ray. Et cui res subtracta fuit: vel si defunctus est suis heredibus et fiat caute quantum potest: ut per religiosum et huiusmodi: ita tamen quod nulla persona furem prodatur. Et secundum Ray. Quilibet male fidei possessor tenetur restituere rem cum omnibus fructibus preceptis: et quos ipse dominus percepisset si ipse possedisset. extra de restitutione. super. Et intellige fructus qui super sunt: deductis illis expensis que fiunt gratia fructuum que renduntur congregantur et reservantur. Si autem sunt vage restitutiones ubi dominus siue heredes ignorantur: tunc talis res secundum consilium confessoris qui auctoritatem habet distribuatur in pias causas et pios usus pauperum: maxime ubi episcopus reservat sibi talem causam de vagis restitutionibus. Quid si diceret sacerdos et monachi multa loquuntur in sermonibus de rebus iniustis ut sibi tribuantur. Respondeo quod res iniuste acquisite non debent dari nec sacerdotibus nec monachis nec pauperibus nec ecclesiis: sed restituende sunt veris heredibus cum sciuntur. Unde exemplum. Quidam dives de rebus iniuste acquisitis volens de hoc satisfacere deo ecclesiam in honore beate virginis construxit: eamque decenter ornavit. Perfecto igitur opere: quedam sanctum episcopum vocavit ut eandem ecclesiam consecraret. Qui cum ad petitionem eius venisset eandem ecclesiam vespere conspexiturus intraivit: invenit diabolum stantem extensis manibus utrumque parietem

complectentem. Cui dixit epus. Quare hic stas? Respondit: in predio meo sto. Cui epus. Quis tibi dedit hoc predium? Respondit. Nonne tu concordas cum sacra scriptura: quod ea que cum usura et iniustus rebus fiunt: mea sunt? Episcopus respondit: Eras deo dante auferam tibi possessionem istam. Demon respondit. Ergo iniuriam mihi inferes: cum nec ipse deus aliquam mihi velit fieri iniuriam. Epus dixit. Ne ergo tibi iniurias fieri conqueraris: adiuro te per crucifixum ut quicquid detuis hic inueneris hac nocte tollas: alia intacta relinquendo. Respondit demon. ita fiat. Dane autem facto cum epus cum magna populi turba ad ecclesiam dedicaturus prederet: non unum qui dem lapidem inuenerunt. Queritur qualiter restituet qui impediuit aliquem a consecratione alicuius muneris vel beneficii. Respondeo si impedit aliquem cui iam determinatum est ut ei detur: et ipse ex odio procurat renocari: tunc tenetur ad restitutionem equalem secundum suam facultatem. Si autem impedit antequam firmatum sit ut ei detur: tunc quidem ad aliquam recompensationem: non tamen tenetur ad equalem quia adhuc fuit dubium utrum illi daretur. Queritur qualiter satisfiat per his que restitui non possunt: ut mutilatio membri stuprum et similia. Respondeo secundum Basilium. in his quibus damnum neque in se neque in equi valenti restitui potest: satisfiat per recompensationem faciendam secundum arbitrium boni viri. Concordat Thomas. secunda secunde. Queritur de illis qui male recipiunt a personis ecclesiasticis quomodo teneantur ad restitutionem. Respondeo secundum Ray. Diuites et potentes qui receperunt per fraudes minas et per ipsorum turpitudines et huiusmodi: tenentur restituere ipsis vel ecclesie. Sed fornicarie et huiusmodi turpes persone quicquid per tali turpi actum receperunt a clericis: tenentur restituere ipsi ecclesie: nisi forte eis fuerit datum causa elemosine in summa necessitate. Sciendum quod meretrix quicquid recipit per salarium a secularibus personis hoc potest retinere. sed quicquid recipit a clericis per tali actum: tenetur restituere ecclesie. Queritur quando creditor dimittit debitorem: ut tunc sit liberatus a solutione.

Respondeo si debitor sponte et propria voluntate dimisit: non tenetur amplius soluere. Ergo si pauper esset: et creditor sibi sponte et propter deum dimitteret absolutus es. Similiter si habes restituere: et velles restituere: et creditor tibi ex gratia vel amicitia dimitteret: absolutus es a restitutione. Secus si deceptus vel coactus: vel quia putauit se nunquam aliquid posse habere: vel ille qui posuit se ad manus creditoris: sed tamen non intendebat restituere: imo sperauit quod per modicum vel per nullo quitaretur. alias non posuisset se: talis non est absolutus a restitutione: sed semper in tali casu tenetur ad restitutionem. Sciendum tamen quod non solum magna sed etiam parua restituenda sunt. Unde exemplum. Conuersus quidam ordinis cisterciensis cum missus esset ab abbate suo et deberet transire aquam quandam et non habebat nauulum permissit nauem obolum transmitti. Qui cum postea mortuus esset et non misisset illud obolum: nec fuisset confessus negligentiam illam quod vilipenderat eo quod paruum esset: predictum obolum post obitum ante oculos habebat: qui tantum creuit ut maior mundo ei uideretur. Et cum nihil aliud obfisteret quod ingressu celi eum impediret nisi obolus solus: et cum non posset enadere nisi ille obolus in illo puniretur: ad petitionem angelorum et sanctorum quibus seruierat permisa est anima ad corpus redire. Et confessus est illud abbati. Et missus est illi obolus secundum eum: cum magna velocitate: quod ut mox recepit conuersus expirauit et celi gaudia intrauit.

De octauo precepto

De falso testimonio dicitur. **A**bi secundum Augustinum. prohibetur omne nocumentum quo quis per falsitatem oris ledit proximum. Et contra hoc preceptum faciunt octo genera hominum. Primi sunt falsi testes et medaces homines qui prauis hominibus proximis nocere uolentibus prestant auxilium per suum falsum testimonium. Pro quo sciendum quod falsus testis in falso testimonio multa mala committit. Primo animam propriam occidit cum suo mendacio falso testimonio. Sapientia. I. Deus quod mentitur occidit animam. Secundo proximum negat: quod corruptio veritatis est negatio

De precepto VIII

dei. Unde qui veritatem negat: christus negat. imo est valde horrendum nomen dei assumere in testimonium falsitatis. Tercio proximū ledit et damnificat: aut in rebus: aut in fama: aut in persona: id est in corpore cum suo falso testimonio. Ergo quilibet talis bonus homo sic le sus potest dicere cum christo illud ps. Insurrexerunt in me testes iniqui. Notandum quod Tho. scda scde. q. lxx. dicit quod falsus testis peccat mortaliter: et tenetur ad restitutionem omnium. xiiij. q. v. Non sane. q. vi. Sires aliena. Et tales puni untur a deo non solum in futuro: sed etiam in presenti quandoque. Exemplum patet infra. viij. A. Sequitur de mendacio. Pro quo nota quod mendacium est falsa significatio vocis cum intentione fallendi. Unde queritur vix maius peccatum sit mentiri verbo vel facto. Respon do fm Tho. in quodlibeto. Eum eadem intentio sit fallendi in vtroque: vterque pec cat equaliter. verbum enim et factus assu munt ut instrumentum fallendi: unde non refert quantum ad peccatum vtrum ali quis verbo scripto vel nutu vel quocum que facto mentitur: sicut nec refert quan tum ad homicidium vix aliquis gladio vel securi interficiat. Item queritur in quo differt mendacium a falso. Respon deo. Falsum dicit quicumque credit se ve rum dicere. et tamen hoc idem quod esti mat verum esse non est verum. Sed me tiri est quando aliquis loquitur aliquid quod veraciter scit non esse verum: et sic contra mentem propriam loquitur. Nam et mentiri dicitur quasi contra mentem ire. Ergo difficulter vel nunquam potest ali quis scire aliquem mentiri: nisi solus de us: quia quando falsum loquitur quod credit esse verum non mentitur sed falsum loquitur. Sciendum quod quinque sunt que possunt valere ad detestationem hu ius peccati mendacii. Primum quia istud peccatum est diabolicum: quia primum me dacium commisit diabolus: ut habet Gen. ij. Cum dixit primis parentibus nostris Nequaquam moriemini. Unde Jobanis viij. legitur de diabolo. Cum loquitur mendacium: ex proprijs loquitur. quia me dax est et pater eius. Ergo mendax habet linguam diabolicam. Secundus est

hoc quod illud peccatum inquinat membra in quo magis indecens est immundicia scilicet os hominis. Reddit enim illud abominabile deo. Unde Prover. xij. Abomi natio est deo labia mendacia. Si ali quis os suum apertum haberet muscis et alijs rebus immundis quecumque vellent ibi intrare: et permitteret eas ibi nidificare: os eius abominabile esset hominibus: sic os mendax abominabile est deo: cum immundicia mendacii plus displicet deo quam immundicia muscarum. Tercium est quod illud peccatum hominem facit simile false monete. ergo quantum pro valet flore nus bonus florenus falso: tanto pro valet homo verax homini falso et mendaci. vix bonus florenus valet plus quam mille falsi Et bonus homo verax pro valet mille mendacibus. Et sicut falsa moneta non valet nec ad emendum nec ad vendendum: sic homo mendax ad nihilum valet nisi ad gehennam. Quartum est quod menda cium est quoddam venenum quod tante efficacie est quod in ipso homine existens ani mam interficit: iuxta illud Sap. i. Os quod mentitur occidit animam. Ergo mendaces habent linguam venenatam. Et mirum quoddam est quomodo illi miseri homines non timent illud vene num quod in ore sentiunt. Quintum est quod hoc peccatum multum displicet deo et hominibus. Quia sicut deus multum diligit veritatem: fm illud ps Ecce enim ve ritatem dilexisti. Sic conuerso odit menda cium ps. pdes oes qui loquuntur mendacium. Unde Aug. Verito perditur mentes quod declinat ab eo quod est: in id quod non est. Insuper etiam mendacium abomina bile est coram hominibus. Et veritas conuerso valde commendabilis est coram hominibus. Quid enim est laudabilius et honorabilius quam habere tale verbum. Il le verax in verbis et iustus in factis. Et quid vituperabilius quam ille qui mendax in verbis: et fallax in factis. et cum duo per mittit vix vnum soluit. Unde notan dum quod qui se vult a peccato mendacii ca uere: oportet quod remoueat a se occasiones mendacii: que sunt due. Prima est cupi ditas: quia ex cupiditate et auaritia plu ra mendacia procedunt ut patet in moder nis mercatoribus et alijs pluribus pec

catoribus. Secūda est timor mūdan⁹
hoc enim timore petrus christum ter ne/
gauit dicens: Non noui hominem.

D Et sciendū q̄ mendaciū est triplex
scilicet perniciosum officiosū. ⁊ iocosū.
In primo offendunt illi qui mentiunt
contra fidei veritatem: vt qui christū di/
cerent esse natum non ex maria virgine ⁊
huiusmodi. Item secundo offendūt illi
qui per mendacium ledunt primi famā
⁊ honorem: sicut est mendacium falsede/
tractionis. Item tertio offendunt illi q̄
per mendacium proximū damnificant
in bonis exterioribus. sicut illi qui fal/
sum aliquod deferunt iudici vel tyrā/
no. Et qui falsum testimonium contra
aliquem in causa pecuniaria deponunt:
ex quibus primus damnificatur. Cir/
ca quod queritur: quid de teste falso? Re/
spondeo fm Tho. scda scde. q. lxx. Te/
stis falsus peccat mortaliter inquantū
pius est: ⁊ inquantum facit contra iu/
sticiam ⁊ contra id de quo est speciale p̄/
ceptum in decalogo Et talis indubitan/
ter tenetur ad restitutionem omnium que
primus eius amisit per eius testimonium
piū. q. v. Non sane. ⁊. q. vi. Si res alie/
na. Queritur vtrū liceat testi aliquid
recipere. Respondeo p̄ ferendo testimo/
nio nihil debet accipere: nisi tantū expen/
sas ab illo qui eū producit. iij. q. iij. Ue/
turis. Et si accepit: turpiter accepit. ⁊ re/
stituet ei a quo recepit: nisi ille dederit ad
corrumpeudū testem. tunc enim debet
dare ei in cuius iniuriam accepit. Secū/
do circa mendacium officiosum primo
offendunt illi qui ex quadā pietate men/
tiuntur pro conseruanda vita primi: vt
si quis videat hominem queri ad mortē
dicat se non vidisse eum. Secūdo cir/
ca hoc offendunt illi qui mentiuntur pro
conseruanda hominis continentia vt si
virgo volenti eam deflorare mentiatur
⁊ dicat se esse coniugatam. Tercio circa
hoc offendunt qui mentiuntur conser/
uando hominis exteriorē substantiaz
vt si quis videret predonem velle spolia
redicā sibi parcas sibi: quia non portat
pecuniam. Circa quod queritur vtrū
sit licitum mentiri propter liberationem
hominis a quocūq; periculo. Respon/
deo fm Tho. scda scde. q. cx. Non. sed li

cet veritatem occultare prouidenter sub
aliqua dissimulatione. Ut etiam augu/
stinus dicit. Qz fm doctores. Omne q̄
dem mendaciū est peccatū ad minus ve/
niale sicut iocosum Sed perniciosū sp̄
est mortale. qz est contra charitatem dei.
⁊ proximi. Tercio circa mendacium io/
cosum offendūt illi primo qui mentiun/
tur pro releuando merore ⁊ re die. sicut
illi qui aliqua ludrica fingunt vt homi/
nem melancolicum exhalarent. Secun/
do circa idē offendūt illi qui mentiun/
tur pro aliquorum solacio. Sicut illi q̄
ex cupiditate alijs complacēdi fingūt a/
liqua iocosa mēdacia vt eos ad risum p̄/
uocent Tercio circa idē offendunt il/
li qui mentiuntur ex adulatione iocosa:
sicut qui false commendant hominē: vt
ex eo magis placeant

Secundi qui in hoc precepto offens/
dunt sunt derisores qui offendunt prox/
imum deridendo ⁊ subsannando. Et q̄li/
bet talis aduertere debet illud. Subā/
nans subsannabitur: ⁊ deridens deride/
bitur. Circa quod queritur: vtrum
derisio sit peccatum mortale. Respondeo
fm Tho. se. se. q. lxxv. Dicendum q̄ qñ
quis malum alicuius persone vel defec/
tum in risum vel ludum ponit: derisio
dicitur. Et si quidem hoc fiat inquantū
malum est paruum fm se: derisio ē ve/
niale peccatum. Sed quādo accipitur
quasi paruum ratione persone: sic alique
deridere: est eum omnino paruipendere
⁊ tam vilem estimare vt de eius malo nō
sit curandum: sed sit quasi pro ludo ba/
bendus. Et sic derisio est mortale pecca/
tum. ⁊ tanto grauius quanto maior re/
uerentia debetur persone que irridetur.
Unde grauisimum peccatum est irride/
re deum: ⁊ ea que dei sunt. Sicut beatā
virginem ⁊ sanctos. Secūdo est graui⁹
derisio parentum. qz in maiori reueren/
tia sunt habendi. Tercio derisio iustoz
per quam etiam homines de bene agen/
do impediuntur Tercij sunt discor/
diam inter homines seminantes. quod
peccatū dominus inter omnia alia ma/
xima detestatur. sicut per oppositū i corō/
dis charitate ⁊ cordiū vnitatem maxie des/
lectatur. Unde illi christi reuerentiam
plus perturbant: q̄ ille qui latus ei⁹ lā /

ca aperuit. vel qui ipsius cruci clavis affixit. Cuius ratio est secundum Henricum de sit. quia tales eius sanguinem euacuant. per quem omnia pacificauit: siue in celis siue in terris sint. Item illud peccatum operis est diabolicum et contrarium operi christi. Unde de diabolo scriptum est. Iohannis .x. quod dispergit oues christus vero desedicit. Matthei .xij. Qui non congregat mecum: dispergit. Ad christum et ad seruos eius pertinet in pace viuere et pacificare. Unde Matthei .v. Beati pacifici quoniam filii dei vocabuntur. Unde Gregorius in pastoralis. Si dei vocantur filii qui pacem faciunt: proculdubio satbane sunt filii qui eam confundunt.

S Quartus sunt qui fraudulenter proximo loquuntur qui habet mel in ore: et fel in corde. et sic proximos decipiunt. et traducunt. psalmus. Eum bonum facies: et in corde malum meditaris. Oscula que iudas domino dedit: hec mihi tu das. Et sciendum quod quando aliquis fraudulenter bonum loquitur de alio: et vult quod audiens eum loquatur oppositum et malum de eodem: tunc talis dupliciter peccat. Primo in seipsum quia fraudulenter loquitur. Secundo in proximum cui nittur dare occasionem obloquendi.

Quintus sunt qui proximum cum vicinis et improperiis perturbant. Et isti secundum Bernardum de sit. spiritualiter in facie christi spoliunt. et de spuris verborum suorum amabiliter faciem inficiunt. Vnde auctoritas. Faciem christi videtur a lapide contundere qui proximum in presentia nittur confundere. Queritur verum contumelia siue conuicium sit peccatum mortale. Respondeo quod proprie per se loquendo: tunc est peccatum mortale. Et non minus quam furtum vel rapina. maxime quando loquitur animo de honestandi proximum. Et ratio huius est. Quia homo non minus amat honorem suum qui ei per tale conuicium auferitur: quam rem possessam que per furtum vel rapinam ei auferitur. Ergo quicumque obicit proximo suo defectus suos iniuriose sine culpa. ut dicendo: tu es fur: vel usurarius. vel mendax: vel tu ibi hoc fecisti. vel ibi sic vixisti. et taliter registi. Vel etiam defectus pene in nate: ut dicendo. tu es cecus et gybbosus

vel scabiosus. et sic de alijs. etiam confundendo mortaliter peccat. et reus erit eterne pene. Unde Matthei .v. dicit christus. Qui dixerit fratri suo fatue (eius supple confundendo) reus erit gebenne ignis. Quid tunc rei sunt qui parentibus suis contumeliam inferunt. ut dicendo. tu antiquus stultus. vel alio quocumque modo eis maledicendo: tales filii incurrunt eternam maledictionem. Unde Exodo .xxi. Qui maledixerit patri vel matri morte moriatur. eterna. Queritur utrum causa correctionis liceat conuicium dicere. Respondeo secundum Thomam. secundum secundum. quod lxxij. Sicut licitum est aliquem verberare vel in rebus damificare causa discipline. sic potest etiam aliquis alteri quem corrigere debet aliquod verbum conuicium dicere. Et hoc modo dominus vocauit discipulos suos: qui inierunt in emaus. quibus apparuit in via post resurrectionem suam stultos dicens. O stulti et tardi ad credendum in omnibus que locuti sunt prophete. Nonne sic oportuit christum pati. et sic intrare gloriam suam: ut patet Luca .x. vi. Similiter et apostolus paulus Salathas nominauit insensatos dicens. O insensati galathe. Tamen sicut dicit augustinus. Ex magna necessitate obiurgationes sunt adhibende. ergo non leuiter sunt proferende. Item Queritur utrum homo contumelias sibi illatas debeat sustinere. Respondeo secundum Thomam. ubi .s. Sicut in alijs iniurijs: sic in verbis contumeliosis tenemur habere animum preparatum ad toleranciam si expediens fuerit. Quandoque tamen optet ut contumelia repellamur propter tria. Primo quod propter bonum eius quod contumelias infert. ut videlicet eius audacia reprimitur. et idcirco illa non attēter. Secundo: propter famam nostram. quod quilibet tenet defendere famam suam. Quod secundum augustinum. Qui famam suam negligit crudelis est. Et quod secundum salomone. Melius est nomen bonum: quam diuitie multe. Tercio propter bonum multorum quorum profectus per contumelias nobis illatas impeditur. Unde augustinus. Duo sunt tibi necessaria scilicet conscientia et fama. Conscientia propter te. et fama propter proximum.

Sexti sunt hi qui proximum suum

verbis rixosis ad iram puo cant. z talis
qui prouocat scienter proximum ad ira
cundiam omnium peccatorum que ille in ta
li ira committit siue in verbis siue in factis
reus erit. Quia iracundia est mater om
nium vitiorum. Merito sibi quilibet cauere
debet ne alium puocaret. Contra hoc fa
ciant isti qui annosos homines prouo
cant vel alios homines passionatos qui
cito prouocantur ad iram: z in hoc vo
lunt recreari: quod tamen vergit in picu
lum animarum ipsarum. Et grauer in
futuro pro talibus solatijs punientur.
Quia omnes maledictiones z blasphe
mias z cominationes quas iste sic pro
uocatus perfert ipsi lugebunt. Quia est
regula communis: qd qui occasionez dam
ni dardamnum dedisse videtur. Et Chri
stus dicit in euangelio. Omnis qui ira
scitur fratri suo: reus erit iudicio. Quid
tunc ille reus erit qui non solum irasci
tur: sed etiam qui primum suum ad iram
puocat. Unde sollicite vxor cauere de
bet ne maritum suum ad iram prouocet:
alias omnium peccatorum que ipse in tali
ira committit: ipsa particeps erit. Et sic si
militer intelligendus est de marito qd non
debet puocare vxores nec filios nec filias
ad iracundiam: z sic e alijs. Septi
mi sunt qui proximis suis detrahunt. z
talis detractio sex modis committitur. Et
audire detractionem quando est peccatum
mortale z quando non: hoc quere ante. v.
D. R. Detrahi sunt qui in verbis p
caciis z lasciuis primum scandalizant
z mentis integritatem corrumpunt. Un
de. i. Corin. v. Corrumpt bonos
mores colloquia praua. Item Eph. v.
Fornicatio autem z omnis immundicia
aut auaritia nec nominetur in vobis si
cut decet sanctos. Contra hoc plures fa
ciunt qui verba scurrilia z luxuriosa pro
ferunt per que proximos ad malas con
cupiscentias prouocant: z in hoc deum
grauiter offendunt. Et tunc cum tales
corriguntur: tunc dicunt qd non denotant
corde sicut proferunt ore: quod tamen est
falsum. Unde Christus dicit in euangelio
Ex abundantia cordis os loquitur. Er
go qui talia verba proferunt siue sint vi
ri siue mulieres in his ostendunt se ha
bere impudicicias cordis. Unde Lbry

so. super Johannem. Quale cor habet
vniuersus talia verba loquitur z opera
facit. Hoc etiam patet in bonis z bone
stis z pudicis personis: qui nunquam vel
raro talia proferunt: sed iesum christum
sepius nominant eo qd versatur in cor
dibus ipsorum. hoc patet in beato Jgna
tio martyre: qui in tormentis positus se
pius iesum nominant. Et requisitus
quare hoc nomen toties nominaret: di
xit. Quia hoc nomen scriptum habeo
in corde meo: z reticere non possum. Et
tortores post mortem eius cor extraxe
runt de corpore: z illud in partes scides
runt. z in qualibet parte fuit scriptum hoc
nomen iesus aureis litteris. Ergo qui
libet christianus se cauere debet a verbis
malis z scurrilibus z luxuriosis. Unde
Isidorus de summo bono. Vili sermo
nes in ore christiani esse non debet. Hoc
etiam ostendit apostolus dicens. Om
nis sermo malus ex ore vestro non pro
cedat. Et merito: quia fmi dictum chri
sti in euangelio. De omni verbo otioso
redditori sumus rationem. Multo for
tius de verbis scurrilibus z nociuis. Er
go merito quilibet nostrus debet a deo
petere cum ps. dicens. Pone domine cu
stodiam ori meo: vt non delinquam in
lingua mea. Et nota pro conclusioe oc
taui precepti scilicet de falso testimonio
quomodo falsi testes puniantur: quan
doq in presenti: quandoq in futuro. Et
de hoc pono tale exemplum. Legitur **A**
q quidam bonus homo et iustus ppter
rigorem iusticie a quibusdam malis ho
minibus odiebatur: vnde imposuerunt
sibi falsa crimina que z iuramento con
firmauerunt eo qd non faciliter credebant
eis homines propter excellentiam vite
illius boni hominis. Et primus ait: ni
si ita sit (vt proferam) igne pereas. Secun
dus dixit morbo regio ledar in toto cor
re si non ita sit. Tertius oculos perdat
nisi ita res se habeat. Quod totum sic eue
nit illis propter peccatum periurij z fal
si testimonij. Nam primus testis falsus
mox a plaga ignis exustus est. Secun
dus a pedibus vsq ad caput consumi
tur: quia putridus factus est. Tertius
taliter audiens et videns: ex de seipso ti
mens: factum reuelauit: et postmodum

ecce effectus est. Unde hoc dicit Salomon: Prover. xix. Falsus testis non erit impunitus.

a De nono precepto

On concupisces rem proximi tui. Superius in septimo precepto prohibuit furtum. hic autem prohibet concupiscentiam

cordis dicens: Non concupisces rem proximi tui. Et sciendum quod contra hoc preceptum faciunt decem genera hominum

Primi sunt qui concupiscunt bona aliorum: et scientes quod non possunt obtinere rem concupitam non prosequuntur concupiscentiam. Si autem scirent se posse consequi concupitam: forsitan fortissime conuarentur ad consequendam concupiscentiam in effectum. et isti taliter concupiscendo mortaliter peccant. Secundi sunt

qui aliena concupiscunt et cum omni conatu exteriori laborant pro tali re illicite obtinenda: qui quantum non obtineant peccant tamen mortaliter: quod apparet in fure et latrone pro furto et rapina laborante: qui licet in effectum non furentur nec rapiant mortaliter tamen peccant et grauius quam primi. Si autem prauis conatibus assurgitur appetita: adhuc grauius peccant ut patet in furibus et latronibus rem concupitam illicite obtinentibus. Et istis nunquam remittitur peccatum nisi prius restituatur ablatum: ut Augustinus dicit. Dico modo tamen habeant facultatem restituendi. Tertijs qui concupiscunt bona aliorum iniuste: et habent spem ut ea sibi possint acquirere: sed non audent attemptare propter timorem corporis et honoris. Sed si scirent se posse euadere: prosequerentur toto conatu: et sic non propter deum dimittunt: sed propter timorem et confusionem humanam. Quarti sunt qui concupiscunt iustas res: sed ad maiorem finem: id est ad peccandum: reputa

ad vanam gloriam exercendam: vel ad luxuriam: vel ad crapulam. Sicut ille diuites de quo scribitur Luce. vi. qui epulabatur quotidie splendide. Ergo quicumque videret aliquem ludere et pecuniam lucrari: vel usurarium usuras exercere vel videret superbias vestium: et sic de alijs. Et sic ad talem finem desiderare etiam ba

berere diuitias: ut sic etiam contra deum posset viuere: peccat contra hoc preceptum. Et secundum hunc intellectum non solum contra illud preceptum faciunt illi qui aliena concupiscunt: sed etiam qui sua propria male et illicite expendunt ut pomposi et voluptuosi tessarii et huiusmodi. Quinti sunt qui cum nimio appetitu et amore afficiuntur ad temporalia quantum non iniuste vellent ea acquirere: tamen quando ille appetitus et amor temporalium superat vel precellit amorem dei et appetitum proprie salutis: sic quod mens suffocatur ex toto: tales etiam grauius peccant. Sed

heuius plures sunt qui totum cor suum occupant cum talibus: sicque raro vel nunquam de deo vel propria salute cogitant. B Serti sunt qui auare possident et retinent sua iusta bona cum nimia tenacitate et cum insatiabili cupiditate: sicque de superfluis pauperibus non subueniunt secundum iussu Christi qui dicit Luce. xi. Quod superest date eleemosynam. Et de his dicit Hermannus scilicet quod si superflua tenent que danda essent: tunc si ex tali tenacitate superfluum alij magnam penuriam sustineret: reputa qui teneret superfluum bladium: vinum vel huiusmodi victualia ut carius vendere posset unde multorum penuria: et rerum charistia sequeretur: grauius peccaret. In necessitate enim extrema superflua tenacitas diuitum videtur omnino esse in iniuriam pauperum. Unde Ambrosius. Uniuersis creatus est mundus: quem pauci diuites occupant. Unde Basilus super illud Luce. xij. hominis diuitis dicit. Nonne inquit spoliator es qui dispensanda suscepisti propria reputando. Est enim panis famelicum quem tu tenes. Audi ruina quam in conclauem conseruas. Discalciam calcium qui penes te marcescunt: indigentis argentum quod possides humatum. Unde Ambrosius in sermone. Non minus est criminis habere tollere quam cum posset indigentibus denegare. Ergo tantorum scias te eripere bona: quantum posses prestare et nolis. Sciendum tamen quod magister in compendio theologicorum veritatis dicit. Cum quis retinet superflua ex insatiabili cupiditate: est mortale peccatum. Et precipuum signum talis affectus est

q̄ quis res poti⁹ putrescere sinat apud se q̄ vtiliter alijs dispenseret. Verbi gratia. sicut ille qui panem vel carnes z frumentum vel huiusmodi comestibilia perire permittit ante q̄ pauperib⁹ erogare vellet. Et hoc ex nimia paritate: q̄ timet sibi semper deficere. z quandoq̄ talis vir audet sibi suam necessitatē comedere. Et in hoc similis est bufoni d̄ quo legitur q̄ terram comedit. z quando caput super terram erigit: tunc timet sibi terram adhuc deficere z tunc non plus audet comedere de terra nisi inquantum potest cum vno pedetegere siue tollere. ergo quilibet possidens bona tempora/ lia debet pauperibus conuiuere. Unde Augustinus. Da christo in terris q̄ tibi reddet in celo. Unde etiā Beda super Lucam. Non reprehenditur diues q̄ terram coluerit: vel fructus in horrea congregauit. sed q̄ fiduciam vite in illis posuerit: nec pauperibus erogauerit: vt ab eis reciperetur in eternis tabernaculis. Nota exemplum de diuitibus tenacibus. Legitur q̄ quidam diues tempore famis ne audiret voces querulosas pauperum ad quandam suam hereditatem iuxta quandam aquam se transtulit vbi pre nimia fame pauper populus clamans: eum secutus est propter sustentationem. Quorum voces audiens: respondit. Non durabo cū istis canib⁹. Et sic fecit mensam suam poni retro in aliam cameram vbi tales voces audire non posset. Et statim quidem armatus pulsauit in porta dicens. Ancius dei sum z volo loqui domino vestro. Sed cum serui tor de mandato domini sui eum assereret tibi non esse. Respondit. Ventruris. Nam in illam cameram ideo se transtulit ne pauperum clamores audiret. Et nunc ex parte desego cito eum vt compareat coram deo reddere rationem de omnibus temporalibus sibi commissis. Qui diues morad mortem infirmatus a caris suis ad penitentiam z ad confessionem exhortabatur attentius: quos ille audire rennuie: sed dixit. Ego ad iudicium dei citatus sum: z comparui. et ad eternam damnationem indicatus sum sine omni spe salutis: quia sicut non exerceui misericordiam z compassionem ad

pauperes christi: sic eadez distictione sine misericordia sententiatus suus: z sic in felicem animam expirauit z res z corpus z vitam z animam perdidit. Unde Jacobi. iij. Iudiciū sit ei sine misericordia qui hic non facit misericordiam. Septimi sunt qui concupiscunt honorem z pulchritudinem proximi: honorem propter exaltationem z superbiam: pulchritudinem propter hoc vt ab hominibus placeant: z hoc est peccatum. Sed si naturaliter quis appeteret pulchritudinem non tamen contra deum propter hoc vivere vellet: sic quandoq̄ potest esse sine peccato. Octauum sunt qui famulū vel ancillam proximi sibi attrahūt: cum tamē alias a seruitio recedere non intendunt quod est prohibitum in lege vt habetur Exodi. xxi. Non concupisces seruū vel ancillam zc. Item est contra legem naturalem: quia hec est lex naturalis. Quod tibi non vis fieri: vide ne feceris alteri. Et christus in euāgelio. Que vultis vt faciant vobis homines zc. Ergo si haberes famulum vel famulam fidelem et non velles q̄ tibi quis eum vel eam abstraheret: sic z tu proximo teneris. Non sunt qui nimio amore afficiuntur de superbia: tamen infra deum: z hoc est veniale. Decimi sunt qui appetunt aliena cum voluntate conditionata: scilicet si possent habere sine offensa dei z iniuria proximi: tunc vel nullū vel tantum est veniale peccatum: siue talem conditionem actualiter addant siue habitualiter eam intendunt.

De decimo precepto

Non concupisces uxorem proximi tui. Vbi prohibetur omnis concupiscentia carnis. q̄ i sexto precepto prohibuit actum carnis: hic autem prohibet concupiscentiam carnis. Vbi sciendum q̄ contra hoc preceptum faciunt quattuor genera hominum. Primi qui de liberate concupiscunt z libenter opere actus perpetrarent si possibile ipsis foret. et tales contra preceptum dei faciunt z peccant mortaliter. Verbi gratia. Siquis vna die centū dom⁹ intraret: z i qualibet domo concupiscentiā malā sibi per visum

acquireret: tot peccata mortalia acquirere. Unde Barthel. v. Qui videri mulierē ad concupiscendū eam: iam mechatus est eā in corde suo. s. vt concupiscētia transeat in affectū cordis et in consensum rationis. Et etiā si facultas assit facere disponat: iam mechatus est eā i corde suo. qz fm iura voluntas p facto reputat.

B Secūdi sūt qui vellentz possent sed timent mūdū et scandalū. Sed si sciunt se posse latere in hoc actu: nec deum nec sanctos nec salutem anime curarēt quin hoc potius ppetraret. Et tales qui sic dimittunt: deū grauiter offendunt qz voluntas est deliberata ad actum illum.

Tertij sunt qui non concupiscunt nec actum perpetrare volunt: sed faciunt vt concupiscantur: vt multe mulieres: similiter et virgines que ad hoc se lauant et ornant vt amabiliiores fiant: que non solū in plateis et choreis: imo etiā in ecclesia corda viroz vulnerant: dum eis nūc color albo: nūc crubeo: nūc familiari colloquio: nūc manuū iniectione: nūc vultus compositione: nūc oculorū lasciua intuituione laqueum et occasionē ruine pstant. Et tales qui sic non concupiscunt nec actū facere volunt sed concupisci volunt sūt occisores aīaz. Unde Bern. i fmōe. Rōne videtur tibi grauiorem ab eo xps sustinere persecutionē: qui suggestionē maligna exemplo pernicioso scandali occasiōe ab eo puerit aīas quas redemit: qz a iudeo qui sanguinē eius effudit.

Quarti sunt qui non concupiscunt nec etiam actum facere pponūt: sed tamē delectantur in morosa delectatione cum plena ratione et voluntate. Et talis morosa delectatio est peccatum mortale. Contra quod beu multi faciunt tā mulieres qz viri quales nolūt concupiscere nec vel le concupisci ab alijs. tamē volunt agere diem festum in reliquijs nociuaz et turpium cogitationum: quod tamen nimis est periculosū: quia facillime ex hoc peccatum mortale incurritur: vt pbat Jacobus in canonica sua cum dicit. Concupiscētia id est interior animi delectatio cum conceperit: subaudiendo consensum rationis: parit peccatum mortale. Sciendum fm Greg. qz humana temptatio perficitur in tribus. s. suggestiōe:

delectatione et consensu. Si enim suggestio inducit passionem que est subitus motus cogitantis seu delectantis in re cogitata: sic est veniale peccatum. Si autem suggestio inducat passionē que est quedā anime formalis deliberatio: tūc aut nō esse sentitur delectatio in tali cogitatione. et sic vel non est peccatum vel solum veniale. Aut sentitur delectatio i cogitando: et hoc dupliciter. aut tūc deliberatio rationis non consentit in delectationem: et sic est adhuc veniale. aut cōsentit: sic est peccatum mortale: siue consentiat in delectationem interioris actus: siue consentiat in ipsum opus. Cuius ratio est: quia non solum consensus verus puta cum quis cōsentit in opus: est peccatum mortale. sed etiam interpretatiuus vt cū quis consentiuit solam delectationem interiorē: nō autem in opus. Et hoc habet veritatem si delectatio cadat super obiectum includens in se deformitatem ad rectam rationem. Si autē quis non delectetur in delectatione turpi: puta si alicui placeat cogitare de specie alicuius mulieris pulchre absqz ista deformitate concurrente: sic consensus in talem delectationem non erit peccatum mortale s. potius veniale.

Explicit tractatus de decē pceptis.

Incipit tractatus de nouem pctis alienis **A**

Quem sunt peccata aliena quorum si peccator aliquis in morte in vno deprehensus fuerit sic damnatur ac si in proprio. Licet hoc nobis videatur mirabile qz homo damnetur p alienis sicut pro proprijs. Ideo omnes solliciti discite nouem esse genera hominū que breuiter dicam qui damnantur pro alienis peccatis secundum qz sunt nouem peccata aliena. Prīmū est iussio scilicet cum quis iubet alterum peccare. Verbi gratia. Dominus qui iubet fas muli. vel pater qui iubet filium. et domina que iubet acillā bec facere que sūt cōtra charitates dei et pximi. sicut rustici qz iubent suos famulos dāna inferre pximis cū pecoribz suis in graminibz vel in

egitibus: vel domina que iubet ancil/ la ad pratum alterius ire et ibi gramina alterius recipere: quod tamen bene cog/ noscit esse contra voluntatem illius cu/ ius est pratum. Et si nisi unum pannu plenu graminiibus ancilla ex iussu dñe recepisset. domina obligatur ad restituti onem. Item mechanici in ciuitatibus qui iubent suos famulos infideliter la borare sua artificia. Item pannifices q iubent pannu nimis: excessiue laniare et extrahere. Item caupones qui iubent fao mulos suos mensurā cum vino: non be ne implere. Item parētes qui iubent fi lios et filias chorizare: et sic d alijs. Quia quicquid iussisti quod est contra chari/ tatem dei et primi in istis reus es. et dam naberis cum illis qui hoc ex iussu tuo p petrauerunt. Unde Sap. xviij. Simi li pena seruus cum domino afflictus est i mo quandoq iubentes plus peccāt q̄ facientes. Herodes enim nō decollauit Iohannem: tamen ita reus est tanquā cum p̄pria manu fecisset. Et hoc quare? quia iussit. Similiter pilatus qui non crucifixit xpm p̄pria manu: s; milites sui ex iussu suo. Nabuchodonosor Babilifer nem predari iussit. Antioch⁹ iussit q le/ ges non seruari deberent quod fuit con tra deum: et multi aliq qui hoc iusserūt fie ri quod est contra deum. Et hi omnes et consimiles damnati sunt et damnabunt. Et sicut iste bonus homo qui iubet bo num fieri saluabitur: ita qui malum iu bet operari damnabitur. Sed vtruz ta les tenentur ad restitutionem. Respon deo q sic: quādo p̄babiliter quis credit ex sua iussione secutam esse ablationem: vel nomine suo factam ratāz habuit: ali as non. Secundum peccatum alie num est consiliu. Quicunq ergo alte ri malum consulit siue suo superiori: si ue pari: siue suo inferiori vel alio modo cuicunqz damnabitur cum illo qui ope perfect. Unde peccant mali consiliarij dominoz: qui suadet guerras: rapinas: exactiones. et aliq qui suadent fornicatio nes et furtū vel huiusmodi. Et quicunqz dat consiliu vnde damnu. primis infer tur: vt telonea noua instituere: vel anci/ qua telonea aggrauare vel augmentare et etiam censum paupeꝝ aggrauare. Itē

qui in ciuitatibus dant consiliu ad no/ uas institutiones in damnu paupeꝝ et coitatis: tales reuerūt oim peccatoꝝ il loꝝ que ex consilio eoꝝ perpetrata sunt vel perpetrabunt vsqz ad nouissimu die si sic decedunt Ergo quilibet sibi cavere debet a consilio et doctrina mala: qz tas lis coram deo homicida reputabit. Vñ Augustinus super Iohannē. Homicida diabolus dicitur: nō q gladio accin ctus nec ferro armatus accedat ad ho minem: sed quia malū verbum semiauit. Noli ergo te putare non esse homicidāz quando fratri tuo mala persuades. Itē mali consiliarij sunt sicut diaboli q sem per malum suadent: sed quia sūt eis simi les in culpa. consequens est q erunt eis similes in pena. Sed quia boni consilia ri j sunt sicut angeli dei qui semp suadet homini quod bonū et salubre est et ea que sunt pacis: sic et boni consiliarij faciūt. et ideo merito cum angelis gloriāz eternā possidebunt Item mali consiliarij sunt filij cayphe: qui dedit consiliu vt xps oc cideretur. Unde o xpiane si consulis q aliquis dānificet primū suū in rebo qd alias non fecisset: tu teneris ad plenā res titutionem: etiam si inde nunquā aliqd emolumentū habuisti. Item si consulis vt quis peccaret mortaliter. s. fornicādo vel decipiendo vel furando et huiusmōis teneris satisfacere: quasi hoc ipz peccatū opere ppetrasses. Itē tu verula si suades alicui virgini fornicari: omniū peccatoꝝ rū ita rea es sicut ipsa fecisses. Item si suades iniusta p̄lia: iniustas guerras et huiusmodi: omniū maloz que ibi fiunt reus es: et consiliu tuum sup te reuertet. Unde dicit Eccli. xviij. Facienti p̄siliū nequissimū sup ipsum deuoluet. Unde Job. xviij. Precipitabit eū p̄siliū suum. Sciendū q mali consiliarij vt commu niter turpi morte moriunt. Exemplum de Aman. Hester. viij. qui fuit suspensus ad patibulū qd pparauit Mardocheo. Item pater de principibz qui dederunt consiliu contra Danielē vt mitteretur in lacū leonū. Qui postmodū per se fuerūt in lacū missi: et sica leonibus deuorati: vt habet Dan. vi. Itē p̄z hoc in achitophei qui dedit malū consiliū contra dauid et postmodū seipsum suspēdit: vt habet. ij

De peccatis alienis

Regū. xvij. Ideo sollicite cauendum est
vnicuique amalo consilio. Quia vi fre-
quenter malū cōsiliū sup ipm deuoluet
Exemplum. Tpe persecutionis fidei chri-
stiane fuit quidam cōsiliarius puerus.
q̄ cōsultuit pfecto vtfaceret fieri thaurus
eneti. z in medio lateris ipsius thauri fa-
cerz magnū foramiē cū optorio cū q̄ clau-
deret. z sic christianos intro poneret. et
ignē subtus thaurz supponeret. Et sic a
christianis mirabiles z lamētabiles vo-
ces audire: cum ab igne z calore torq̄ret
Quod pfecto volēs experiri: cōsiliarium
eūdem pmius intro posuit. Et sic scōz
dictū Eccl. xxvij. Faciēti cōsiliū nequis
simū super ipm deuolutū est. Terciū
peccatū alienū est cōsens⁹. videlicet cū q̄s
ex corde diligit malū qd̄ alter facit. imo
z fouet. z tales digni sūt morte. qz nulli
placere debet illud qd̄ dō maxime displi-
cet. hoc est peccatum z iniusticia. Quia
o christiane hoc deus meruit apud te q̄
debeas dolere de malo qd̄ sit dño tuo.
Et ideo cū gaudes d̄ quo dolere deberes
nō es ver⁹ amicus dei. z idō dānaberis
cū cōsentis z congaudes malefacienti⁹
bus. ergo si nō iussisti nec cōsultuisti sed
solū cōsensisti ad mala faciēda ques-
ne tuo cōsensu nō fuissent perpetrata:
reus eris oīm scōz illoz maloz. z dāna-
beris cū malefaciētibz. Vñ ad roma. i.
Digni sunt morte non solū q̄ faciūt: sed
etiā q̄ cōsentiūt malefaciētibz Verbi
gratia. tu non velles aliquē ludere: nec
cōsulis: s; solū modo p̄sentis: in hoc re-
us eris. Sicut pater z mater nō iubēt fi-
liū vel filia chorifare: s; p̄sentit: in h
rei erūt. z sic de alijs. Ergo qui: q̄ p̄est
alicui ciuitati vlcōitati: licet nō iubeat
malefacere: nec cōsulat: sed cōsentit mal-
efaciētibz p̄mittit fieri mala. siue hoc
fiat ppter tpale lucrū: vel ppter fauorē: vlcō-
timorem humanū: reus erit oīm maloz
rū q̄ sub dominio suo fiunt. Vñ Sap.
vi. Iudiciū durissimū fiet his q̄ p̄sūt.
Hoc aduē: re deberēt q̄ lusozes fouent
in ciuitatibz vel in domibz suis eos lu-
dere p̄mittunt. z sic de alijs malis ques-
ne cōsensu eoz nō p̄nt fieri. Quartū
peccatū alienū ē adulatio. Et in hoc rei
sunt isti q̄ peccata cōmēdāt: in hoibz qui

male faciunt pro q̄ dānabūtur. Nā qui
ita laudāt z adulant malefaciētibz: ita
rei sūt quodāmodō vt illi q̄ faciūt peccatū
Nā cū aliq̄s peccat icrepari z nō lauda-
ri deberet. Ideo iam ppter adulatorē
z laudatores peccatozū mali p̄forant i
malicijs. z ppter derisionē bonozū aliq̄
hoies verecūdanē bñfacere: qd̄ est misē-
rabile audire. z ideo tales participes sūt
oīm malozū istoz nā pueriūt ordiem re-
cte rationis in h̄ q̄ laudant illd̄ qd̄ rep/
hensibile z illicitū est. z vitupant z subā-
nāt illud qd̄ salubre z laudabile est Et p-
terea tales adulatorē sunt maledicti.
Ideo habet Esa. v. Vt q̄ dicitis bonū
malū z malū bonū. ponētes tenebras in
lucē. amarū in dulce. dulce in amarum.
Quare putatis q̄ iam taz femine q̄ viri
tot iā habeāt peccata: etiāz nescient qz
laudant in his q̄ faciūt: z ideo nō cogno-
scūt se esse peccatores sicut corā deo sunt
z ita decipiunt. Vñ ysa. ix. Eterūt q̄ be-
atificāt z q̄ bñficātur p̄cipitati. Vñ etiā
seneca. Valū hoīem blande loquentēz
agnosce tuū laq̄um eē. habet ei suū vene-
nū blanda locutio. Ideo nolite laudare
malū: z deridere bonū. qz hoc est vnū de
sūmis periculis in ecclia dei. Vñ aug⁹.
sup ps Duo sūt genera p̄secutoz. scz vi-
tuperatū: z adulantū. sed plus p̄sequi-
mur lingua adulatoris q̄ manu p̄sequē-
tis. Vñ etiā hiero. sup ps. Nihil est: qd̄
tā facile cor̄dipit mētes hoīm sicut adu-
latio. Plus ei nocet lingua adulatoris:
q̄ gladius persecutoris. Hoc cognosci
pōt ex eo q̄ adulatorē ligant hoies in
peccatis. Unde augustinus. Adulanti-
um lingue ligant hominēz in peccatis:
delectant ei ea facere in quibz nō solum
nō metuit reprehensor: s; etiā laudatur
operator. Itē tales adulatorē ponunt
z p̄sumūt puluillū sub capite iacentis i
in peccat. Vñ ezech. xij. Vt q̄ p̄sumūt
puluillos zc. Sup q̄ p̄bo dī gregi. sup
ezech. Omel. ix. Quis male agentibz ad-
ulat puluillū sub capite iacentis ponit.
vt q̄ corripī ex culpa debuerat: in ea sul-
citus laudibus quiescat. Sequit
videre quō mali in malicijs suis laudāt
z virtuosī in virtutibz suis irridentur.
Pro quo sciēdum q̄ vicia p̄ adulatorē

De peccatis alienis

acquisierunt sibi p̄tutū noīa. nā supbia e
difficiorū vestitū cinguloꝝ calceoz. et oīs
exteriorū gestozū ab ip̄s hōctas ē nūcu
pata. vt dicēdo Quābū decorat te ista tu
nica vlt̄ ista vestis. q̄ pulchra es in facie
q̄bū decorat te illō pep̄lū. q̄ pulchre in
cedis. et sic de alijs. Et i b q̄ imitatur lu
ciferū in supbia extollēdo se sup̄ alios: i
b cōmēdatur qd̄ ē valde nociuū et repre
hēibile. qz xps dicit enā. Qui se humiliat
Secūdo auaricia noīat puidētia. vt cum
qd̄ die noctiq; oib; virib; laborat pacq̄
sione rerū tpaliū. siue iustis siue iniuste
vel quocūq; mō potest. siue sit cū deo vlt̄
p̄tra deū minime curās. oēm sollicitudi
nē suā adhibēs qūo possit tpalia cōgre
gare: et cū tāta auiditate q̄ nūq; enā sati
atur. Et in b p̄p̄at inferno. Unde aug⁹
ad qndā comitē. Inferno auar⁹ ē silis.
Inferno ei q̄ntosq; deuorauerit: nūq;
dicit satis ē. Sic et si oēs thesauri p̄flue
rint in auarū. et tal ab adulatorib; nō no
mīat auar⁹: s; puidus. Tercio dissol
lutio socialis: nociuū ē noīata. vt cū
quis p̄iūgit se alijs indifferēter siue i bo
nis siue i malis siue in licitis siue illicitis
Sicut in chorizando. saltādo. in luden
do et sic de alijs. Et tal ab adulatorib; nō
noīat dissolut⁹: s; socialis siue socius. id
est gesellig. Et talis q̄ sic se p̄format mal
in illicitis: postmodū habebit societate
demonū et oīm dānatoꝝ. et carebit socie
tate dei et omnium electozū Quarto
astucia ab ip̄is adulatorib; puidētia nō
mīat. vt cū qd̄ est astut⁹. i. hynderlistig.
in mercatū. et in alijs suis negocijs. et
lucrat mēitēdo et decipiēdo defraudādo
homines. et trufando p̄imos. Qui nō
uās adinuētiōes inuenit vt sic p̄cios de
cipe possit. tales ab adulatorib; b⁹ mū
di prudētes nomināt. Vñ Lu. xvi. Fi
lii hui⁹ scilicet prudētiores sūt filijs lucie i
generatione sua. Quinto laxa p̄sci
entia libertas animi noīat. vt cū quis si
ne timore dei vinit: nihil timēs. nec cu
rās deū i cogitatōib; locutōib; et opi
bus: s; sine oī timore di peccat. et q̄ delcā
bilis sunt carni p̄petrat. Et talis lei⁹ ab
adulatorib; nomīat De quib; dicit dñs
Lu. vi. Vobis qui nunc rideris. et c.
Sexto garrulitas affabilitas noīat.

vt cū qd̄ est garrulosus. i. claffig. siue vlt̄
siue mulier scurrilia p̄ba p̄ferēs: non cu
rādovtrū deū offēdat i hoc. tales nomi
nātur solaciofi. i. kurtzwillig. In q̄ali
qui multū delinquūt. scilicet p̄ciādō ho
mīes ānosos ad iracūdiā et impatientis
am. et ad blasphemā. qui alias ex natu
raz ex sentio mirabiles et impatientes sūt.
Et quicquid tales sic peccāt: redūdat in
eos qui eos cōcitauerūt. Sequit⁹ vi
dere qūo virtutes et virtuosi irrident. et
p̄mo cū quis ē abstīnēs: et vult parce vi
uere. et iū i necessarijs cōtē⁹ ē talis ab
stīnētia auaricia siue parcitas noīatur.
q̄si nō audeat vt de bonis sibi p̄cessis.
cū iū tal nō p̄pter parcitātē dimittit: qz
scit reddiurū se eē rōem de oib; creatur
qūo vsus sit: ideo abstīnēs viuūt. Se
cūdo si humilitatē diligit exēplo christi
qui dicit. Discite a me qz minis sū et hū
milis corde. et humilitatē studet seruare
in verbis factis et iustis scādali cauere: i
mēs illud dicitū christi. Mathei. xviij.
Vehoi illi p̄ quē sit scādali: tūc tal ab
adulatorib; b⁹ mūdi b̄ypocrita noīatur
Tercio maturitas id ē ernsthabstikeit
oder dappferkeit. scz cū mature incedit
quis in verbis et factis timēs leuitatem
mentis ostendere: tūc talis maturitas a
maritudo vocat. id ē. surgesch. Quarto
quies deuotionis. scz cū quis nūq; expel
lere extraneas occupatiōes: et deo iran
quillū et quietū cor offerre: tūc talis qui
es deuotiōis pigricia noīat. Quinto
simplicitas. scz cū quis fm̄ p̄pham i sim
plicitate cordis q̄rit deū. et fm̄ dicitū xpi
studet simplicitatem colūbe cōdere: tūc
talis simplicitas stulticia noīatur. et tal
ab huius mūdi smatorib; deridet. Vñ
Johis. xij. Deridetur iusti simplicitas.
Sexto timor dei litigiosa p̄scia noīa
tur. scz cū quis d̄m p̄ oculib; in p̄bis et in
factis: timēs deū offēdere. talis nō dicit⁹
timorosus: s; errone⁹ in p̄cla. Septi
mo fugere publicā et malā societate sin
gularitas noīatur. vt cū quis vult sibi
cauere a mala societate aduētiēs illō di
cū p̄phe. Eū scō scīs eris: et cū p̄uersop
uerieris: tūc talis singularis et d̄spectoz
noīat. Octauo: si quis iusticiā q̄rit et ex
igit: tūc tal impatientes et auster⁹ noīat

De peccatis alienis

Nono si quis grām hoīm habet: tūc ad
ulatoz noīat. Decimo si q̄s informati
onē z correctionē p̄mi intendit: tūc p̄/
sumptuos⁹ dicit. Quintū peccatū alie
nū est recursus. Et sūt illi in h̄ rei q̄ tuen
tur malefactores z ad q̄s habēt recursus
p̄bi gratia. aliq̄s furat z h̄z ap̄d quē fur/
tū abscondat. v̄l raptor v̄l rapinā. v̄l cū q̄s
tuet malefactore nō p̄mittēdo fieri de ip
so iustū iudiciū. z m̄ta huiusmodi. Er/
go si potēs es. z i castro tueris raptorez
cū rapinis: reus eris oīm p̄ctorū illorū.
Lerte nō eēt tot raptorez si nō haberēt
tutores. Et de eisdē cōquerit dñs p̄sa.
iij. Et rapina pauperū i domo v̄stra. Itē
si tu es receptor hospitiū: z recipis in do
mū tuā hōies nō timētes deū z ammini
stras eis cibaria illicita. v̄l. cl. lacticipi
a cū alias sūt sani z fortes. z p̄nt v̄t cibo
q̄dragesimali. Et cū bñ haberes eis am
ministrare cibū q̄dragesimalē: s̄z p̄p̄ lu/
crū amministras eis cibū illicitū: tunc p̄ti
ceps eris illorū peccatorū. S̄z diceret
videāt ipsi: q̄d ad me. Rūdeo q̄ ex chari
tate dei z proximi obligamur p̄movere
p̄mū in his q̄ sūt salutē z nō amministra
re eis occasione peccadi. Itē si pincerna
es: z hospicio recipis lufores. blasphemā
tores lemōes q̄ cū meretricibz peccant. q̄
nō sūt legitime vxores eoz. z h̄ facis p̄
ter lucrū tpale: reus eris oīm malozum.
Item pater familias q̄ tenet famulū z a
cillā siml⁹ peccātes in domo sua: reus e
rit illius peccati. Breuiter quicq̄d com
mittit in domo tua q̄d est p̄ deū ab his
q̄s hospicio recipis scienter: reus eris oīs
maloz illorū. z tales receptores sūt sicut
scuta p̄tegētes eos malefactores: de q̄bz
dicit p̄s. Et scuta p̄burent igni. Sextū
peccatū alienū est participatio in pecca
tis alienis. videlicet cū quis partē habz
in lucro peccati. z per cōsequēs p̄re habe
bit in pena. v̄t q̄ sciēter emūt rapinā vel
furtū. vel inde comedūt vel bibūt. tales
tenētur ad restitutionē inquantū de his
iniustis vsi sūt. etiā si sex vel octo come
dissent vnā aucā furatā: q̄libet restituere
teneret partē suā q̄ntū ad eū puenit. Si
militer intelligēdū est de his q̄ a iudeis
dona z munuscula recipiūt q̄ ab alijs per
vsurā receperūt. z tales tenētur restituere

re: nō ipsis iudeis: s̄z ipsis a quibz ipsi p̄
vsurā receperūt si habeāt noticiā illorū.
Sin autem tūc fm cōsiliū p̄fessoris de/
bent dare paup̄ibz. Idē dicēdū est de lu
foribz z de his qui bona p̄ ludū acquisi
tā recipiūt. q̄z oēs tales tenētur satisface
re fm cōsiliū prudētis p̄fessoris. ergo nō
lus debet cū lusoribus bibere v̄l come
dere. nec denarios illos q̄s ad lūmē po
nūt recipere. sicut q̄n cōburūtur lūia pro
vno denario: tūc recipiūt q̄ntoz. z tales
tenētur ad restitutionē fm p̄siliū cōfesso
ris. Itē iudices z reipub. p̄uidētēs q̄ p̄
mittūt panē vel vinū mīozari p̄ pecūia.
z alijs p̄plurimū q̄ p̄cipiāt quocūq̄ mo
do sciēter in lucro peccati. v̄t vxores z pu
eri iniusta scienter hereditates. vnde tā
vxores q̄ filij sacerdotū z belis sūt a regē
p̄bustis sūt. v̄t legit i dān. ca. xiiij. Sep
timū est cū quis mutus est i peccato q̄d
corripe z reprehēdere tenet. Unde qui/
bus deus cōmisit subditos: v̄t p̄latis et
patribz familias tenent v̄t subditos et
filios corripīā: put expedire vidēt p̄ lo
co z tempore: ne vna cū ipsis pereāt. Vñ
legit de sacerdote. Veli. i. Regū. iij. Qui
nō corripit filios suos inique agentes:
vel qui tacuit. vel qui tepide corripit: pu
nit⁹ est h̄ p̄ morē tpale. q̄ fractio ceruici
bus cadēs de sella retrorsū expirauit. z si
est in inferno: nō inuenim⁹ aliā cām: ni
si q̄ filios suos nō corripit v̄t debuit. p̄
ter q̄d dñs eū subitanea morte interfecit.
Vñ cū filij a parentibz: z laycia p̄latis su
is rep̄hēdūtur: nequaq̄ ipsi vel subditi
indignari debēt. nā ad h̄ tenēt: alias dā
narent cū ipsis. Vñ ezech. iij. Si dicēte
me ad impiū morte morieris. sc̄z p̄ tua
supbia. auaricia. luxuria. zc. z tu nō an
nūciaueris eis: neq̄ locut⁹ fueris v̄t a
uertat a via sua impia z viuat. ipse impi
us in iniquitate sua moriet⁹: sāguinez ei⁹
de manu tua requirā. Dia p̄cā q̄ p̄rela
ti p̄nt corripe z nō corrigūt ipsi impu
bunt. z p̄ eis dē dānabūt. Ergo sap. iij.
Iudiciū durissimū fieri his qui p̄sūt. Itē
si p̄fessor durē p̄fiterē redarguit. p̄pterea
nō debz indignari. q̄z tenet. Et confes
sor poti⁹ debet duos bñ expedire q̄z de cē
negligēter. Qz nō ē redditur⁹ rōnem de
nūero p̄fiteriū. v̄trū paucos vel m̄ltos
Jz

De peccatis alienis

audierit: s; q; eos expedit. Si autem cōfessor ppter lucrū ipse negligenter expe-
dit sibi cōfiteres: grauititer peccat. q; s; m
doctores q; aliquē sciēter ab oluit quē co-
rā dō pbabilitē scit si eē absolutū: ipso
scō peccat mortālī. Videat ergo pfecto-
res quō absolutū pōposos hoies q; nō
intēdūt suā supbiā dimittere: imo ipso
scō oñdūt suā supbiā in vestimētis pom-
posis: et in scissuris. et sic de alijs peccatori-
bus: q; oñdūt pbabilia signa q; non hñt
firmū ppositū abstinēdi a peccatis vt for-
nicarij. et publici adulteri: q; meretrices et
pccubinas secū i domo tenē: nec eas a se
amouere intēdūt. Similr vsuarij et luso-
res q; nō sūt parati ad restitūdiū s; m con-
siliū cōfessoris. S; m et supbi chorizantes
et torniamēta exercētes: q; suāt illa orna-
mēta i q; b; peccauerūt. Et hē eundē sig-
nū: q; tales nō intēdūt firmiter dimittere.
De si iā intēderēt: resignaēt talia orna-
mēta q; bus nō vtiūt: nisi ad peccādū.
Tūc in futurū opteret eos sibi alia orna-
mēta supbie ppare vbi fortassis supi et
pcciositas taliz cōparādoz eos a pccō
retraheret. Sicut illi supbi q; hñt mag-
na capacia. vñā de q; n; vel sex vñis. et
lōgas scissuras in capuchis et tunicis. et
dñe et puelle q; hñt magna crinālia i q; b;
chorizauerūt. et sic de alijs. Octauum
peccatū alienū nō obitare peccatis. Et h
spectat ad plātos et pñdētes. Vñ vos p-
lati et dñi q; subditos vestros nō coher-
cent: s; dimittis eos inferre dānū pau-
perib; pullos. āseres. anetas. pecora au-
ferre fruges eoz et q; vestris i pabulz
graminare. si cūs hoztoz et vineaz fura-
ri et vi accipere. paupes vitupare. pcutere
ledere. irridere. et male tractare. et hñoi.
et nō phibēris vos dānabimī. Unde E-
ze. h. viii. dicit dñs platis. Nō ascēdistis
ex aduerso. nec posuistis vos in pzo
domo israel vt staretis i domo dñi. oēs
eircōres ad h statuti sūt. q; vnusq; ser-
uā sibi subiectā in pace teneat. Et si for-
te ipse rector et plā? nō spoliat subditos:
tū nō resistit spoliantibus (et si eēt i terra
ita ampla sicut vltimā mare) oīm pccōrā
q; fūit ea p raptōres q; b; resistere posset
pnceps ē. et de oib; his redditur ē dō rō-
nē. Itē vos patres familias si fili; vestri

vel familia mala ppetrāt dāna inferēdo
primis. et si eos p posse nō emēdatīs. et si
mīta opa bona faceretis ieiunādo. orā-
do. vigilādo. elemosynas dādo. et hñoi.
et oīm nō dānaremini. Cur putatis
q; dñs ptulerit hoīem bñ: nūqd ad hōez
istoz: et delectōnē illoz. Nō: s; vnusq; q;
ptatē ad hā dō accepit: vt malum s; m vi-
res phibeat. et suos subditos ab incur-
sus maloz defendat. Vñ si pñdētes pos-
sūt phibere mala et nō faciūt dānabimī.
Ideo vos dñi et dñe q; permittitis filios
vestros turpia pba loq; et mala ppetrare
opa. et ridetis. et nō phibēris. et vos viri
familiā vram. Et vos iudices et poten-
tes subditos vestros: si impedire poterit
tis talia mala: et si aliud peccatū nō habe-
retis q; illud solū dānabimī. Hoc meri-
to facere deberēt et aduertere isti plati et
pñdētes q; de sua potētia et dignitate nes-
ciūt nisi glari: tota die occupādo se i tor-
neamētis. venationibus. potationib;. ludis
alee. et sic de alijs mūdi vanitatib;
nūq; pō vl raro se occupātes circa pau-
peres. viduarū. clericoz. orphāoz. religi-
osoz et hñoi iudicia. cū tñ nulla alia de
causa vt pmissū ē dñs eis ptatē cōtulerit:
nū p tūcōe eccie et paupm. Vñ dñs. Nu-
meri. xxv. q; pnceps ex iussu dñi sūt suspē-
si p pccō ppi. Vñ dicit dñs ad moysen
Tolle cūctos ppl. pñces: et suspende
eos i solē in pamblo. Et hō s; m glo. q;
fuerūt auctores pccā illi? ppli. et q; n; p-
hibuerūt. Nonū pccatū alienū ē non
māifestare pccā hoīm ad corrigēdū et ad
emēdādū. vt q; scit pccā alteri? et cū
nō auisat et pmunire siue i corpe siue in a-
nima aut in reb;: cū tñ bñ posset illū pre-
munire: et ērit si hō fecerit. Sic si sci-
res aliquē peccare et posses h māifestare
q; impediret et emēdare: si non faceres
reus esses. Itē si scis rē furatā circa ali-
quē iniuste detētā: et nō vis dñō rei pub-
licare: vt sic suam rē rehabere possit. cū
tñ hō mode et licite posses. et ēris corā
deo in illo pccō. Enā si vn? inferret dam-
nū pccōi pccō siue i agro: siue i hozto: et si
pclamares eū dñi: tal sic pclamare? ces-
sarz a dāno inferendo. et nolles h facere
ppter charitatē pccōi i subsidū dñō rei.
iūc re? cō corā dō. Itē si q; vells aliquē

iniuste cape. et tu bono modo posses illum
p'munire: et non faceres: re? ees. Itē cū vi
deres aliquē occulte peccare: posses hoc
manifestare illi q̄ posset p'desse et emēdare:
ne iste itez peccaret: et nolles ea facere: et
sic dissimulares: tūc ees p'ticeps illi? cri
mis. S; aliq̄ dicit cū aliq̄ iniusta fieri
videt qd hoc p'tinet ad me? Rñdeo illis
Et p'cepto fraternitatis charitatis q̄libet te/
net p'uēre picl'm sui p'imi corp'is et aie.
cū h' cōmode p't. Exēplū: si videres cecū
trāsire erga foueā: et nō p'munires eū: ho
micida illi? esses corā dō: si i foueā cade
ret: et si sic moreret. Itē cū i synodo p'cipi
tur oib; i eadē p'ochia existētib; ut mani
festaret crimina publica ad corrigēdū ea
Qd qdā nō curāt. et iō seip's misabiliter
dānat. ergo q̄cūq; cā plāguinitatis v'l fa
miliaritatis. vel cā lucri nō p'deret p'ctm
qd p'dēdū eēt: s'm iura symoniā cōmitte
ret. et grauit' peccaret. Et q̄cūq; sciret
hereticū v'l p'bitonissā: nō p'deret: morta
liter peccaret. qz meli' eēt illes corrupto
res fidei p'dere platis eccl'ie: q̄ diu valde i
pane et aq̄ ieiunare

Explicit tractat' de nouē p'ctis aliēis

Incipit tractat' de. vij. p'ctis mortis
libo. Et p'mo d' p'ctō mortali in cōmuni.

Peccatum cū

p'sumatū fuerit gñat mor
tē. Jac. i. Doc intelligit de
q̄libet p'ctō mortali. Pro q̄

sciēdū q' peccatū mortale cōmittit q̄tu
or mōis. P'io qn nescit se facere p'cep
tū dei. vel p'ceptū plati vel eccl'ie. v'l ali
qd viciū de septē vicijs capitalib;. Et in
h' ignorātia nō excusat hoīem v'l rōnis
habētē. Vñ aug' de gratia et libero arbi.
Ideo diuina p'cepta data sūt: ut excusa
tio de ignorātia nō haberet. Silt de p'ce
ptis eccl'ie et platorū intelligit. Qz p'ceptū
plati d' p'ceptū dī. In signū h': christus
dicit i euāgelio. Qui vos audire me au
dit. et. Ergo platis obediēdū ē itaq; dño
iesu christo: maxime in his in q̄b; tene
mur eis obedire. sicut qn sub p'cepto p'
cipiūt ieiunare. vel festa scōz celebrare.
et sic de alijs. Ergo q̄cūq; sine cā et neces
sitate scienter et ex p'ceptu p' h'moi p'cep
tū plati veleccie: ecerit: peccat mortali.

Querit' āt' si aliq̄ ignorātia possit ho
minē excusare de peccato? Respōdet q' ē
tripler ignorātia. P'ia inuicibil: et ista ē
duplex. s. innata. ut in pueris et i amētib;
adultis: q̄ nūq; v'l rōis habuerūt. Alia
ex casu: ut in adultis q̄ habēt rōem. et p'
modū q̄cūq; incidūt in amētiā p'pter de
bilitatē capitis. vel p'pter nimia abstinēti
am vel de alijs causis. et talis ignorātia i
uincibilis excusat a p'ctō mortali. Unde
arist. iij. ethi. Ignorātia excusat peccatū
Qz qd qd faciūt tales excusatur. Qz nul
lus pōt facere p'ctm mortale q̄ nō habet
v'l rōis. S; sciēdū ē q' p'pter aliq̄ illici
tū qd p' se ē peccatū mortale inciderit in
amētiā. puta p'pter amorē inordinatū. vel
p'pter nimia inordinatā tristitiā de spali
bus vel h'moi. Vel etiā alias exis in q̄
cūq; p'ctō mortali si ex p'missione diuina i
ciderit in amētiā mētis: et sic morit in ta
li statu dānabit. qz nullū peccatū morta
le dimittit sine contritione: q̄ ille carens
v'l rōis nō h'z. nec habere p't. Queritur
de illis q̄ in extrema necessitate perdunt
rōem. Rñdet q' si talis est i gratia p'sti
tū? et sic p'dit rōem. et si sic morit: saluat.
Ergo q̄cūq; p'mittit hoc de? euenire illis
bonis hoib; q̄ sūt pusillanimes ne in ex
tremis a demōib; decipiant. qz tūc max
ime tēptatōes occurrūt hoī Si āt' est in
peccato mortali cōstitutus? et sic p'dit rōem
et si sic morit dānat. Ergo etiā q̄cūq; p'
mittit h' de? euenire mal' hoib;. q̄ deū in
vita sua nō q'sierūt: s; eū peccādo sepius
p'tēpserūt. Qui etiā i morte nō poterūt eū
q'rere et inuenire. Aug' in qdā sermone
Percutit hac anā aduersiōe peccatorū ut
mōrēs obliuiscat sui: q̄ dū vixit: oblit' ē
dei. Secūda ignorātia cū q̄ dānat
q̄s dicit ignorātia neglecta. et eūz scire
p'nt q' p'cepit vel phibuit de? et q̄ ad salu
tem p'tinēt: s; occupatōib; exteriorib; se i
mā implicāt. q' de illis nō curāt. dicit eis
q' sufficiat eis q' sciūt se bonū debere fa
cere: et malū dimittere. Et i tūc ē dictū ac
si q̄s q'reret. qūo ditabor. Et ali? rñderz
ei. Eme p'tinue in q̄ lucrari possis. et nū
q' p'dere. Ad sufficit: s; oportet scire q̄ sūt
p'cepta vel phibita a dō. Et q̄ sunt de ne
cessitate salutis. ergo talis ignorātia nō
excusat. Querit' qūo q̄libet adultis ha
33

De peccato mortali XII

homo rationis tenet scire decem precepta: Respondeo quod scire precepta dei potest capi dupliciter. Primo scire explicate. hoc est scire precepta dei secundum ordinem enumerare quod eorum sit primum et quod sit secundum et quod tertium. et sic de alijs. Secundo modo scire implicite. hoc est scire quod est prohibitum in preceptis dei non concupiscere rem proximi. Non falsum testimonium proferre. Non assumere nomen dei in uanum. et sic de alijs sed quod sit preceptum octavum vel quod sit septimum etc. hoc non scit. nec tenet ex necessitate scire. sed tenet scire implicite: quod hoc est unum de preceptis decalogi. Non falsum testimonium dices. sed vix sit quartum vel octavum. huiusmodi laycus de necessitate non tenet scire. et sic de alijs. Scire tamen precepta dei ad minus implicite est scientia dei. quam quilibet christianus habere debet. Unde ambrosius super epistolam ad Corin. Qui scientiam dei non habet: reus est ignorantie maxime eorum que pertinent ad salutem. Item sunt aliqui qui licet non sint negligentes ad discendum: tamen student audire et non discere curiosa: que non sunt multum necessaria et hoc magna deceptio dyaboli est. Unde Bernardus de duodecim gradibus humilitatis Curiositas est studium perscrutandi ea que scire est nulla utilitas. Unde salomon. Altiora tene quæstionis: sed que precepit tibi deus: illa cogita semper. Unde apostolus ad Romanos. xij. Non plus sapere quod oportet sapere. sed sapere ad sobrietatem. Unde studium nostrum ad discendum debet versari circa nos ipsos. et circa nostram salutem. Ambrosius. Multo melior et laudabilior es: si te cognoscis: quam si te neglecto cursus superderis. vires herbarum. complexionibus hominum. naturas animalium cognoscere et scientiam omnium celestium et terrestrium habere. Qualiter autem debeamus nosmetipsos et vitam nostram cognoscere ostendit idem ambrosius dicens. Vitam tuam que diuina discussione examina. Attende diligenter quantum proficias: quantum deficias. quales sis in moribus. qualis in affectionibus. quales sis deo. quales dissimilis. quales prope. quales longe. Unde Chrysostomus super Baruch. Non minima pars philosophie est cognitio sui. Tercia ignorantia dicitur ignorantia affectata cum qua non solum damnatur homo: sed

etiam gravissime pro ea puniatur. Est autem quando homo contemnit scire: ut eo liberi potest sit peccare. hanc habuerunt pharisei de christo. et adhuc multi christiani habent. qui fugiunt predicationes. Et est malum signum quod homo non potest nec vult audire veritatem. et hoc ideo contingit. quod excecavit eos dyabolus et etiam propria malicia eorum. Unde psalmus. Noluit intelligere vi bene ageret. Et tales decipiunt seipsos. Unde Iheronimus de summo bono. Sunt qui propter ignorantiam excusantes scire non volunt. ut minus culpabiles videantur. quam tamen seipsos non muniunt sed decipiunt. Insuper et in talibus est magna pernitentia. Unde isidorus. ibidem. Nescire simpliciter ad ignorantiam pertinet. noluisse vero scire ad presumaciam superbiæ. Secundo modo committitur peccatum mortale propter conscientiam erroneam. ut cum quis facit aliquid quod in se non est preceptum dei. sed conscientia diffinitive iudicat esse peccatum mortale. et sic superbi facit. et talis conscientia est multum periculosa. quia tales faciunt sibi peccata: et illaqueant se periculose. et hoc fit instigante dyabolo. qui cum non potest eos in manifesta peccata inducere sicut in luxuriam. in gula. et sic de alijs. tunc inducit eos in perplexitatem peccandi. quia quicquid sit conscientiam edificat ad gehennam. Et hoc sic patet. quia augustinus dicit quod omne peccatum est contra legem dei. modo licet aliqui in se non sint contra legem dei. ut lenare festucam de terra. vel calcare super calami. et sic de alijs. Si tamen quod comprehendit a conscientia. vi legem dei existens. et sic voluntas in ipsum fertur. manifestum est quod voluntas ferretur per se loquendo et formaliter in id quod est contra legem dei. et hoc facit quod putat esse contra legem dei. Et sicut periculosum est habere nimis amplam conscientiam. sic inquietum est habere nimis strictam. sic inquietum est habere lubrum. Unde esaias. Ponit deus in medio spiritum suum. Unde aristoteles. huiusmodi. Deum in omnibus est laudabile. Ergo si vis quieto corde deo servire: tunc debes tibi eligere discretum confessorem et probatum in vita et scientia. et tei ex toto committe re. et tibi nunquam diffinitive debes aliquod peccatum mortale formare ubi non es certus: sed simpliciter confiteri debes factum in se iudicio confessoris relinquendo.

De peccato mortali XII

Sciendū tamē qd aliud est timere. z aliō
est conscientiam diffinitūqz habere. qz
timor conscientie sp est peccatū. nec vitu
perādus: nisi sit nimis excessivus. **Uñ**
Breg. Bonarū mētū est: ibi culpā ag/
noscere vbi culpa non est. Item. in mo/
ralibz. Iusti om ne quod agunt metuūt
dū caute considerēt an quē indicē sta/
būt. Sciendū qd licet timere debeamus
diuinā iusticiā: tamen etiam sperare de
bemus in suā misericordiā z bonitatez.
Uñ beat. aug. Simus diligētes dei
misericordiā. metuētes eius iusticiam.
nec de remissione peccatoz desperem.

E Tercio peccatū mortale committit:
qñ vnus plus diligit vel timet creaturā
q creatorē. sicut si plus vel eqz diligit
vxořē ppriā vel filios vel bonorē tuum.
vel alia tpalia sicut deū vel vltra deum z
sic facis creaturam deū tuū. Quia qd
quid diligit vltra deū: hoc est deus tu.
Uñ aug. Hoc ab hoīe colitur: qd p ce/
teris diligitur. Et talis qui sic preponit
creaturā creatori: peccat mortaliter. Et
ratio est. qz tūc facit cōtra preceptū cha/
ritatis. in quo precipit deū diligere sup
omnia. Et notandū qd quilibet de nu/
mero saluādoz sic debet diligere deum
sup omnia: qd potius deberet omnia trās/
itoria z tpalia pdere. In sup et omnia ma/
la huius mūdi tolerare: qd deū cū vno so/
lo peccato mortali offendere. **Uñ apls.**
Quis nos sepabit a charitate dei. an tri/
bulatio. an angustia. an fames. an nudi/
tas. an gladius. an mors. an vita. **Qd**
miseri hoīes sūt isti: qd propter modicas
substantiā tpalem quā iniuste lucrātuz:
separāt se a deo. Vel etiā ppter modicas
delectationē carnis quā pnt habere in
vno actu luxurie deum de serūt. Vel etiā
q ppter modicā gloriā trāsitoria z supbi/
am quā hic qrūt in supbia z ornatu ve/
stium deū z societate scōz z āgelozum p/
dūt. z cōsequēter stola glē z anime se pnat
Uñ chrisof. in smōe qdā. Excludi a bo/
nis eternis z alienū effici ab his q ppa/
rata sūt scīs: m cruciatū z mīdolorē in/
fert. vt si nulla extrinseca pena torqueret
hec sola sufficeret. Quarto mō committit
peccatū mortale qñ acit peccati venialis
ordinatur in finem peccati mortali. Ver

bi gratia. vnū verbū iocosum in se ē pec/
catum veniale. Sed si loquor pbnz ioc/
osum cū muliere vel virgine ea intēde
vt possem eā allicere ad peccādū meuz
tunc illud verbū erit mihi peccatū mor/
tale: non qd verbum iocosū in se sit pec/
catum mortale. sz qz refero in hūc finem
qui finis in se est peccatum mortale. Et
sic ppter talem intentionem erit peccatū
mortale quod vni qui simile verbum in
ioco esset locutus: eēt veniale. Item alt/
ud exemplum. Duo tangunt vnam mu/
liere vel virginē. vnus ex ioco et lenitate
tunc vir peccat venialit. alius cū intentō/
ne alliciēdi eā. Et sic ille propter inten/
tionē talem tāgens sic muliere vel virgē
nem peccat mortalit. z sic de alijs. Sicut
de visu. duo vidēt muliere pulchram v/
nus videt eā tamqz rem pulchrā vel ima/
ginem pulchram. Et hoc nō est peccatū
vel forte vir veniale. Alius videt eā con/
cupiscēdo eā. z sic ille peccat mortaliter.
Uñ chrisof. dicit in enāg. Qui viderit
muliere ad cōcupiscēdū eā zc. **Qd de.** qd
cōtingūt talia peccata in mūdo isto etiā
sine actu luxurie: sz solūmō tangēdo. am/
plexādo. loquēdo. vidēdo. cōcupiscēdo.
z sic de alijs modis de qbus plures mo/
dicā vel nullam conscientia habēt. **Qd**
mūde mūde quot dānātur a te. qui nesci/
enter cadūt in infernū. **Chryso.** sup ma/
theū. **Qd** miserrimus est mūdos. z mi/
seri qui eum sequūtur. sp ei homies mū/
di opa exclusēt a vita. Et sic habemus
illas quatuor regulas de peccato mor/
tali zc.

Damna peccati mortalis

Eccatum mortale confert plura
damna. Primo nocet ipsi faciē
p ti. Secūdo illis qui sunt i puro
gatorio. Tercio damnatis in inferno.
Quarto saluatis in celo. Quinto via/
toribus in hoc mundo. Postremo ipsi
christo. Primo nocet ipsi facienti. z hoc
in vita z in morte. z etiam post mortem
Uñ psalmis. Delictum meum contra
me est semper. zc. Primo facit homi/
nem miserum in presentia vita. qz spoliat
eū omnibus bonis suis z meritis que
quis fecit: z omnibus fructibus z gra/
tijs. Si tot bona opera qd habet z etiā
4

De peccato mortali XII

virtutes q̄t paradysus habet nobiles ar-
bores flores. herbas. ⁊ radices. Itē q̄t
celus stellas. q̄t guttas mare. hec oīa per
vñū mortale peccatū perierūt. q̄ nūq̄ ha-
bebit aliq̄d bonū in celo p̄ his omnib⁹.
nisi p̄ penitentiā recuperabit. Ezech. xviij.
Si auertit se iustus a iusticia sua: ⁊ fece-
rit iniquitatē: nūquid uiuet? oēs iusticie q̄s
fecit. nō erūt in memoria. Insup̄ nihil
boni pōt opari q̄d sibi meritorij vite
eterne q̄diu sciēt stat i vñō peccō mor-
tali. Vñ Luit. xxiij. Si maculā habue-
rit: nō erit acceptum a dño. Esa. i. Non
accipiā de vobis sacrificiū. q̄ man⁹ ve-
stre sanguine plene sunt. Ergo dicitur
mortale. q̄ sicut mors corpis priuat ho-
minē vsu oīm mēbroz. Sic quodā mō
peccatū mortale facit spūaliter. q̄ pecca-
tor nihil potest mereri nec loq̄ndo nec o-
rando nec ieiunādo. ⁊ sic de alijs. Etiaz
sitor bona opera faceret sicut omnes ho-
mines faciūt: nihil meret in celo. Ergo
peccator cōparat bestis terre. que pla-
borib⁹ suis nihil recipiūt de gaudijs ce-
li. cū tñ laborēt fame. siti. ⁊ graui onere.
ps. Dō cū in honore eēt nō intellexit: cō-
paratus est iumentis. Sed talia bona q̄
sūt i mortali peccō remunerātur hic tpa-
liter q̄ nullū bonū irremuneratum. Et
hec ē vna causa q̄re peccatores p̄sperant
in hac vita. quia hic remunerātur p̄ suis
opib⁹. ⁊ ideo carebūt futura remunerā-
tione. Vñ Greg⁹. Magn⁹ affluctus tē-
poralium: est eterne damnationis iudiciū
Ergo multū timendum est cuilibet: q̄ sci-
enter stat in peccato mortali cū prospe-
rat in hac vita. sic q̄ cōtinue est iā⁹ let⁹
diues. ⁊ oīa q̄ desiderat ei p̄sperē adue-
niūt. q̄ fm grego. Mali flores in p̄nti
bonis spalib⁹ tāq̄ p̄ amena prata ducū-
tur ad interiū. Itē p̄uat peccō p̄icipati-
one oīm bonoz q̄ sūt in ecclia ab oib⁹ fi-
delib⁹. De q̄ p̄icipatōe dicit ps. Parti-
ceps ego sū oīm timētū te. ⁊ custodiens
tū inādata tua. Bon⁹ exiēs in gratia
habet participationē oīm bonozum scz
missarū. orōnū. ieiunioz: ⁊ sic de alijs q̄
sūt in ecclia. Et hoc ex charitate euenit.
q̄ sum⁹ inuicē mēbra vñi⁹ corpis. ⁊ oīa
bona fluūt de vñō in alijs. sicut patet in
stomacho hoīs. q̄ in p̄stetur alijs mēbris

que habet. Sed peccator est mēbz ab-
scisum. ergo nō viuificat. nec p̄icipatio-
nem recipit de alijs mēbris. Itē p̄uat
bonis spalib⁹. q̄ indignus erit vti bo-
nis spalib⁹ q̄ an peccatū dignus erat ce-
lo. ⁊ celestibus bonis post peccatū nō ē
dignus pane quo vescit. Ergo modera-
tius vti eo deberet q̄rūq̄ posset. Vñ
Ezechi. iij. Panē tuū in pōdere come-
des. ⁊ aquā tuā in mēsurā bibas. imo i⁹
dignior est oib⁹ creaturis irrationabi-
lib⁹. q̄ tales nūq̄ deū sūū offenderūt.
sz tu multoties deū offendisti ⁊ ad iracū-
diam eū p̄trate cōcitasti. Vñ arif. vij. es
thi. Prauus homo deterior est bestia.
Idē p̄mo politic⁹ Sicut optimū anima-
lium est homo fruens lege ⁊ iusticia. sic
pessimū est homo a lege ⁊ iusticia separa-
tus. ergo si indignior est oib⁹ creaturis
irrationabilib⁹: tūc cōsequēter sequit⁹: q̄ nō
est dign⁹ vti creaturis. Ergo peccatū fecit
hoīem tā miserū q̄ nullius boni nec spi-
ritualis nec temporalis est dignus. nec
est dignus terrāz calcare. nec lumen celī
videre. ⁊ sic de alijs. q̄ indignior est oib⁹
creaturis corpali⁹. igit sequit⁹: nō est di-
gnus vsu creaturarū dei. Ergo miseria
peccatoris tā magna est ⁊ p̄iculosa: q̄ si
oēs creature deslerēt miserā peccatoris
scz oīa ligna. oēs lapides. ⁊ oīa aialia
terre. ⁊ oēs aues celi. ⁊ oēs hoīes viuen-
tes: nō in cōdigne dānt peccatoris i q̄d
p̄ vñū peccatū mortale incidit deslerent
sz ben⁹ q̄dā peccōres cētū mortalia pec-
cata. vel etiā plā cōmiserūt: nec vñā gut-
tā flent. Rō huius est. q̄ nō cognoscunt
q̄nta bona p̄derūt: ⁊ in quot mala inci-
derunt. Si hec veraciter cognoscerēt
⁊ perpenderent: nō solum plorandum
esset eis: sed etiam vlulandum. Quia ni-
hil tam malum homini q̄ peccatū mor-
tale. melius esset homini: q̄ decem mili-
a demonia in se haberet. vel cum gladijs
omnibus qui fabricati sunt transfige-
retur. vel in omni igne combureret: q̄
q̄ cum vñō peccato mortali deum scie-
ter vel volūtarie offenderet. Quia pec-
catum cū consummatū fuerit: generat
mortē scz ipsius anie. que mors magis
timēda est q̄ mors corporis Vnde gre-
gorius in moralibus. Morie corporis

De peccato mortali XII

*De peccato mortali
bona amicitia homo
in sub*

ois hō pot⁹ deberet mori q̄ cū vno pec/
cato mortali deū offendere. Vñ ar⁹. iij.
eibicor. Del⁹ ē mori q̄ facere s̄ p̄uē
s̄z bonū p̄uē. Seq̄t videre: q̄uo
p̄cā nō let hōi in morte. z h̄ ē nocumē/
tū q̄ aīa videt tūc oīa p̄cā sua. q̄n cū ipa
egredi d̄z d̄ corpe tūc augmētā d̄ dolor: q̄
aīa i cor hōis illi⁹ nō aīcedet. vñ tūc p̄dit
sens⁹ suos. z nō cogitat aīa amō de corpe
nutriēdo: s̄z p̄uites suas naturales p̄mē
bra diffusas ad se trahet. z tūc videt oīa
p̄cā sua sup caput suū. Vñ i s̄. Torrens
tes iniquitatis cōtu rbaueūt me. z tūc cū
videt se separia deo p̄p̄ p̄cā sua p̄t dice
re illō ps. Circūdederūt me laq̄i mortis
i. p̄cā. Tūc aīa miseri peccatoris videt
demonēs circūstātes. z eā p̄occupātes. et
eā ad infernū trahētes. Vñ Job. xx. Va
dent z veniūt sup eū horribiles. glo. i. de/
mones. Q̄uo tūc cōmibat p̄cā cū
viderit p̄cū d̄emonū ad aīam. Thre
no. i. Q̄es inimici⁹ app̄hēderūt eā in
ter angustias. Itē i morte aīa p̄uat cor
pore p̄p̄o. q̄d nūq̄ in tali forma reassu
met: imo veller habere sicut q̄n p̄dimidi
a p̄te corrosū ēa p̄mibz. Q̄z stupebit aīa
p̄cōris q̄n corp⁹ reassumēdū videbit
Itē nō solū corpe: s̄z etiā p̄uat oī solatio
visibiliū q̄ dilexit. s̄z. cibo. potu. filiis.
v̄rore cognatis hō: h̄z z diuitijs. Q̄z a
maz erit separia ab his q̄ in ordiate dilexe
rūt. z p̄pter q̄ salutē suā sepi⁹ neglexerūt.
ps. Nō curz interierit nō sumetoīa: neq̄
descēdet cū eo gl̄a. Lu. xxij. Stulte hac
nocte reperet aīam tuā a te. z q̄ passi cur
ius erūt. Seq̄t videre q̄uo peccatum
noceat hōi p̄ mōrē. et ē h̄ nocumētū q̄
hō p̄uat oī spe diuīe miē z suffragijs to/
r⁹ ecclē. Vñ greg⁹ i moral. Nequaq̄ vl
tra mīa parcētis liberat. q̄s semel in loc⁹
p̄cā i iusticia iudicātis dānat. Ergo si
oēs hōies i mūdo p̄ vna aīa dānata inf
cederēt: nequaq̄ eos dñs exaudiret. Rō
est. q̄z in inferno nulla ē redēptio Vñ b.
aug⁹ d̄r. Si p̄cā meū scirē in inferno:
nō p̄l⁹ orare p̄ eo q̄ p̄diabolo. Q̄z nullo
mō orādū est p̄ dānatis. q̄z sūt p̄iecti i re
uebras exteriores. i. extra oēm spē diuīe
miē. Itē p̄ mōmētanea delectatōe et nāz
penā sustinebūt. z eterna dei vīsiōne ca/
rebūt z societate oīm elector⁹. ps. Cōuer

tantur peccatores in infernum. Qui s̄
factus ē dei iusticia ordināre. vñ q̄ deū no
luit seq̄ ad gl̄am: in inferno sustineat et
ternā miserā. Vñ aug⁹ in fmōe q̄dā d̄r
q̄re in inferno mors q̄rit z nō inueniet.
quonīa quibz in hoc seclō vita offertur: z
nolunt accipe: in inferno q̄rēt mortem.
z non poterūt inuenire Pene inferni
timende sūt propter earū eternalitatem
Vñ aug⁹ d̄icit. Ignis noster ē quasi
depict⁹ ignis respectu ignis infernalis.
Ignis noster im̄ extrisecus vrens: ledit
p̄lū s̄z penetrat nervos z ossa. hō mort⁹
et nō sentit vltra lesionē. Sed ignis in
ferni sentit in oībz viribz ipsius anime.
cute carne. nervis. z ossibus. z medullis
z pilis. q̄ oīa plus candēt q̄ candens fer
rū. Exemplum de acerbitate ignis infer
ni. Legitur in libro petri cluniacē. vbi
narrat q̄ fuit quidā sacerdos in picia:
uīa. qui subiect⁹ multis vicijs inductus
a priore q̄dā p̄misit se ordiem cisterciē.
intraturū. s̄z differebat de die in diē. Cū
āt subito infirmaret: et p̄or aduocatus
esset: inducebat eum ad reddēdū p̄missū
sed illo adhuc differēte. Ecce subito cla
manit. pater ora p̄ me. ecce dracones ve
niunt ad deuorandum me. Illo vero cū
alijs astantibus orante liberatus est. sed
nec sic impleuit p̄missum. z ecce iterū
incepit clamare petens orōes dicens. ec
ce ignis occupat me ad deuorādū me. s̄z
tunc iterum liberatus ad orōnes: non
implebat p̄missum. Et ecce subito fa
ctus in extasi. z raptus ad iudiciū an
diuit sentētiā cōtra se ferri dānatiōis.
et rediēs ad se ait. Ecce duo demones fe
rūt sartaginē magnā vt frigar in ea in e/
ternū. z tangēs cucullā prioris dicebat.
Nō insano: s̄z sicut verū est q̄ hoc ē cus
culla: ita vez est q̄d dico. S̄z cū hec dī/
ceret: cecidit de sartagine vna gutta sup
manum eius. que penetravit z deuora
uit carnem vsq̄ ad ossa. Et ait. Vodo
saltem credite mibi. Ecce nunc demo
nes p̄iiciunt me in sartaginē. z hec
dicens expirauit infelicit⁹ er. Insuper es
terna dei vīsiōne carebūt. z societate om
nium electorum. Vñ Ebr⁹ s̄ostomus
in sermone. Excludi a bonis eternis: et
alienum sine indignuz effici ab his que

De igni

De peccato mortali XII

I preparata sunt scis tunc cruciatu et tunc dolo rem infert. ut si nulla esset insecus pena torqueretur: hoc sola sufficeret. Secundo peccatum nocet his qui sunt in purgatorio per suffragia et diminutionem. quia hoc sunt in purgatorio: non possunt peccatores iuvare tam efficaciter sicut si essent in gratia. Quod est verum suffragia facta per ministros malos possunt defunctis. Rursus de finibus. s. iij. dist. cly. Suffragia per malos ministrum fiunt triplex. Primum sicut ex proprio motu ipsius minister. s. sic non possunt eis. Quod quicquid orauerit vel fecerit pro aliis per se loquendo non prode eis dummodo est in peccato mortali nisi ex parte et per accedens. scilicet in quantum per elemosinam mali hominis pauper excitati orant pro defunctis et hoc oratio prodest eis. Secundo modo possunt fieri ut per ministrum publicum dei vel totius ecclesie sicut quando sacerdos celebrat missam vel exequias mortuorum in ecclesia. et quod iste intelligitur facere sub cuius nomine. sine sub eo vice sit: in de est quod suffragia talis sacerdotis quantum sit peccator: possunt defunctis. Tercio modo possunt fieri per malum ministrum. ut per ministrum putatum. scilicet alicuius putate persone existens in charitate: sine talis persona sit defuncta sine viua. et talia profunt. Sic fuit existens in peccato mortali quod cumque opus misericordie facit ex precepto domini sui charitatem habetis. magis tamen prodest si etiam minister in charitate essent. quia tunc illa opera essent meritoria ex duabus partibus. Tercio nocet damnatus. et hoc per modum coniunctionis: quantum tunc plures in inferno sunt: tanto maior horum erit in pena. Unde est quod infernus tanto fortius ardebit quanto plures habebit. Querit virum damnati velint omnes homines damnari quantum scias ex hoc pena eorum augmentari. Respondeo quod sic. etiam parentes suos et uxorem et filios. et hoc propter perfectissimam inuidiam que est in eis. Sic in beatis est perfectissima inuidia que facit appetere malum aliorum. Hoc etiam patet in illis inuidiosis viuuntibus in hoc seculo. in quibus tamen adhuc non est perfecta inuidia. sed tamen damnati minus inuidetur per aliquos alienis. unde earum pena maior esset si omnes per aliquos damnarentur et alii saluarentur: quam si aliqui de suis saluarentur. Et hoc fuit. quod dices epulo petiit fratres suos a damnato de eripi. Cogitabat ei quod aliqui erant

perentes. et illos voluit esse suos fratres potius quam alios. Unde si possibile esset mallet ponere omnes filii damnari. Et hoc concordat ibi. super. iij. Quarto nocet saluatis. quia peccator perseverans in peccatis privatur sanctis accituali gaudio quod haberet de eius conversione. Unde lu. xv. Gaudium est angelis super. v. p. p. age. Et non solum angelis: sed etiam omnibus sanctis erit gaudium de conversione peccatoris. Item nocet eis per modum subtractionis: Nam ex consorcio societate beatorum habet gaudium accituale. quia quantumcumque una anima evolat ad celum: tunc gaudium accituale erit omnibus beatis in celo. et unusquisque cum alio dividit suam meritam et charitatem. Et quod unus in seipso non habet: sed in alio inveniet. Unde greg. in moral. Tanta vis nos in illa pace sociat. ut quod unus quisque se non acceperit: sed se accepisse in alio epularetur. Ambel. Unusquisque in tunc gaudet de alterius gaudio in quantum de suo proprio. Hoc bono et gaudio privatur electi quantum ad illud peccatum pertinet: qui damnatur: sed hoc in uno alio habent. qui loco illius substituentur. quia numerus electorum ineffabilis adimplet. Unde apoc. iij. Tene quod habes. ne alii accipiant coronam tuam. Quanto nocet viatoribus. id est illi qui adhuc in mundo vivunt. quia sepe bona in vita presentium puniuntur temporaliter propter peccata malorum hominum. quia sicut quantumcumque una civitas melius habet propter unum bonum hominem: sic et quantumcumque plures puniuntur propter peccata unius. Quod ut frequenter permittit deus fieri temporaliter aeris. sterilitates terrarum. et butismum plagas propter peccata et demerita malorum. et sic boni quantumcumque puniuntur temporaliter propter malos. Item pro eo quod mali bonos suo malo exemplo quantumcumque corrumpunt et pervertunt. quare ei tot essent perversti homines: nisi quod mali se invicem inficiunt. Sicut unus infirmus ab alio inficit corporaliter: sic et spiritualiter. Et sicut iumentum pestilens et omnis morbida inficit alias oves sic simile est de hominibus malis. Unde ps. Eum pueris perverteris. Sed non nocet ipsi christo. quia peccatum sanguis eius non per soluit. Contra quod dicit Levit. xix. Opus mercenarii tui non manebit apud te usque mane. Istud enim peccatum clamat in celum. Quanto magis qui christum de fraudant precio suo. propter. Precium meum cogitaverunt repellere. Non tamen hoc sic est intelligendum nec credendum. quod

De peccato veniali XII

propterea christus aliquem defectum habeat
 Un p̄s. Bonorum meorum non indiges. Sed
 loquendo respectu illius hominis qui peccat et dā
 nat. quia tunc peccatum sanguis christi in eo per
 ditur. et sic non sit christo recop̄satio pas
 sionis eius quia eum redemit.

De peccato veniali

P Ecce veniale quod sit. Rūdeo fm
 Aug. Peccatum veniale est quod hominem
 usque ad reatum peccati mortis non gravat.
 sed penam meretur. et facile indulgetur. Nota
 fm magistrum in cōp̄dio theologicē veri
 tatis. In parvulis post baptismum prius
 surgunt venialia. post hoc mortalia. Un
 greg. in moralibus. In unoquoque lapsu
 a minimis se incipit. et subcrepantibus de
 fecibus ad graviora pervenit. Iste de sū
 mo bono. Quoad modum ad primum culmen re
 dētes: non a summis inchoant: sed a modicis
 ut sensim ad altiora perveniant. Ita et qui di
 labuntur ad vicia non statim a magnis cri
 minibus incipiunt: sed a modicis assuescunt
 ut sic cum maximis corruant. Quare utrum
 possit aliquis vivere sine peccato venia
 li dū est in hac vita. Rūdet quod si loquimur
 de tota vita hominis qui ita pervenit ad eta
 tem adultam: de excellenti ac speciali gratia ē
 quod talis sine peccato veniali sit. Sic vide
 tur beatus aug. dicere de beatissima regie. Un si
 oēs sancti interrogarent si peccassent: Res
 vna vocem responderet. Si dixerim. quia pec
 catum non habemus: nosmetipsos seducim.
 et veritas in nobis non est. Sciendum fm magis
 strum in cōp̄dio theologicē veritatis. S
 pfecta caritas non facit quod peccatum venia
 le non adveniat: tamen facit quod non durat. Ex
 plū sicut caminus ignis non facit ut gut
 ta aqua non apponatur sibi: sed facit ut cito extin
 guatur. Perfecta ei caritas statim inflam
 mat hominem ut doleat de peccato veniali.
 propterea perfecti quicquid dolent. et sententiam per peccatis
 peccatis plus quam magni peccatores. quoniam
 per maximis peccatis. Un imperfecti mul
 ta venialia congregant. Sed tamen sciendum quod
 liber homo potest vivere sine peccato mor
 tali cum adiutorio dei. Et quicquid oppositum
 diceret: hoc erroneum et hereticum est. Et be
 atus p̄bat tribus rationibus. Prima ratio est. quia in bap
 tismo infunditur homini gratia per quam conservari
 potest usque ad mortem absque omni mortali crimine
 si vult uti gratia illa. Et hoc designat sa

lis initio quam facit sacerdos ipsi pu
 ero ante baptismum. Quia sicut carnes preser
 vant a putrefactione mediante sale. sic homo
 baptizatus mediante gratia quam in bap
 tismo accepit: preservari potest a peccatis morta
 libus. Ite secunda ratio est quia per hoc sequeretur
 quod deus imposuisset nobis onus impossi
 bile. quia mandata dei sunt data nobis ne pec
 cem. Sed si dicis quod deus precepit tibi: quod
 non potes implere: falsum dicis. et cum hoc
 incurris maledictionem dei. Un Bern.
 Benedictus qui dicit deum precepisse impossi
 bile. Ite hoc est loqui de evangelio et verba
 christi. qui dicit ut habet Mat. xi. In
 gū ei meum suave est. et onus meum leve. Ter
 cia ratio est. quia per hoc tolleretur liberum arbitri
 um. quod tamen necessarium est in nobis. cum qui
 nos deus privilegiauit. Unde ecci. xv. dicit.
 Apposuit ignem et aquam ad quod volueris
 porrigere manum tuam. Idem ibidem. Bona homines
 vita et mors bonum et malum quod placuerit
 ei dabit. Sciendum tamen quod licet hoc sit ve
 rum quod unus homo quandoque naturali influen
 tia et inclinatione magis est inclinat ad unum
 quam ad aliud: tamen adhuc stat in suoli
 bero arbitrio et voluntate utrum velit consen
 tire huic naturali inclinationi vel resistere
 Unde gen. iii. Dixit deus ad Laym iram
 volente occidere fratrem suum. Subius tee
 rit appetitus tuus. Et tu domiaberis ei
 us. Unde aug. de vera religione. Hic videtur
 quod adeo voluntarium malum est: ut nullo modo
 sit peccatum nisi sit voluntarium. Ex ista dicitur
 sequi quod homo potest vivere sine peccato mortali
 mediante gratia usque ad mortem si vult. Hoc
 etiam patet per philosophum secundum sanctum quod usque ad etatem perfectam
 vixerunt. et tamen nunquam mortaliter peccaverunt
 ut beatus Thomas. bap. et beatus thomas. de aquino.
 et plures alii sancti. de quibus legitur: quod nunquam
 mortaliter peccaverunt. Secundo non
 tamen quod veniale peccatum committit quatuor
 modis. Prius quando committit aliquod per
 uisum quod in se veniale. nec est contra precep
 ta dei. nec unum de septem peccatis mortali
 bus. ut loquendo unum verbum ociosum si
 ne causa. Quot talium verborum locu
 cutus es sine causa et necessitate tue vite
 quia de omnibus his rationem reddi
 turus es in die iudicii. Unde Mat. v.
 xij. De omni verbo ocioso. Quid autem
 sit verbum ociosum declarat nobis bea

De peccato veniali XII

tus greg. in moral. Ocioſū verbū eſt aut qđ rōe iuſte neceſſitatis aut intenti one pie vtilitatis carz Jtē pmedō vlt. a puram neceſſitatem qđ tñ vix etiā a bo nis z pfectis tenet. ſic qđ i nullo excedat li mites pure neceſſitatis Jtē dormire vltra neceſſitatē. Jtē bibere ſine cauſa Jtē ri dere iocoſe. Jtē cogitationes vanas ha bere. z ſic de alijs. Scđo ppter impfectō nē facti: ſicut pmi mor. qđ alias qñ pſci eēnt: eēt mortale. Sic videre mlierē cuz libidie z delectatōe tñ pter rōem. Jtē ira ſciad ppetradū vindictā: tñ ſine delibe racōe. Jtē gaudere de aduerſitate aliorū z dolere de pſpitate: z tñ nō deliberato a nimo. ſz qñ rō aduenerit: tūc reſiſtit talibus z expellit. Ergo qñcūq; aliqd in ſe eſt peccatū mortale ſit ita ſubito ſine deliberatione rōis ſic qđ actus ille eſt ita impfectus qđ ſic ſit p ſubitū motuz. ſicut oēs ſubiti mor. qđ ſic pueniūt rōem qñ cūq; z de qbuscūq; ſiāt ſūt ſolūmō veni alia. Tercio ppter penitentiā z ſic pacci dēs ex mortali ſit veniale. nō qđ illd pec catū in ſe mutet. ſic: qđ h qđ eſt mortale: ſiat veniale. Sed illd pccm mortale iaz talr eſt veniā pſcutū qđ obligat ad penā nō eternā: ſz tpalem qđ debet veniali. J deo dī ambro. Dē pccm p penitentiā ſit veniale. Et hoc ſic dicit veniale ex euen tu z pccōis. ſz qđ pena eterna que debetur peccato mortali mutat in penā trāſi toriā qđ debet peccato veniali. Quarto committit pccm veniale ppter erroneaz pſciam ſic ātea eſt dcm de mortali. Qđ aliqd reputaret peccatū veniale qđ nul lū eēt pccm. z ſup hoc faceret veniale cō mitteret

De damnis venialium peccatorum

p Ecce venialia cauēda ſūt a de uotis hominibz quā ſi poſſibile eſt. z hoc ppter. vij. dāna Primū dānū eſt qđ ad penā obligāt nō āt deter minate z pſciſe obligāt ad penā eternā: vel purgatoriam vel pñtis ſatiffactōis: ſed ad aliquā illarū penarū. Qm fm fo rū eccie pñtis ſatiffactō hō leniter. Sed fm forum purgatorij punietur grauius quia grauiorem penā in purgatorio ſu ſtinebit p vno peccato veniali qđ beatus laurētius ſuſtinuit in craticula Hoc mlti hoies parū curāt qđ tot venialia com/

mittūt z augmētant ſup ſe. Sz fm fōz inferni grauiffime qđ eternali. Querit: vtrū in inferno etiā puniātur venialia? Reſpōdeo qđ prius locus eſt h in mun do vel in purgatorio vbi venialia puni unt. Sed infernus pprie ē loc. vbi mor talia puniūtur. ſz qñ in mortalibz pecca tis morit qđ: tūc venialia eternali puni unt in inferno cū mortalibz. Sz mior ē pena p veniali i inferno qđ p mortali

Secūdū eſt qđ pecca tū veniale aīam maculat. Et ponat tale exemplū. qđ deni greſ aliq imago depicta in tm qđ videri nō poſſit. Alia ſo ſic obſcureſ. vbi videri qđ poſſit: ſz nō plene diſcerni. Et ideo ppter talē differētiā dī greg. qđ veniale ob ſcurat: mortale obtenebrat. Aug. in li. de vita chriſtiana dī Alia i pccis plene o rās: nigrior ē coruo: h intelligit de mor tali peccato. ſz veniale tm maculat. Ter ciū ē qđ minuit feruorez charitatis: ſicāq ignē licz nō exiguat feruorē: tñ illū tēpet Et qđto plā venialia qđ pmittit: tanto plū minorat feruorē charitatis. Aliq notabi liter qñq; p dūt feruorē z tepelcūt. Et rō eſt. qđ venialia nō curāt dimittere. Vñ aug. ſup iohes. Minute ſūt gutte que tamē ſil mltā fluiā implēt. Mortale pec catū extinguit totā charitatē. ſz veniale z charitas ſe mutuo compatiuntur. z ve niale ſolū opponit feruori charitatis.

Quartū ē qđ potētiās aīe in bonis o pibz laſſat. ſic qñ cuiq; ponit on. ſup o nus: min. erit pmpus ad ambulandū ſic equus onult. Vñ aug. ſup iohem. Minuta ſūt grana arene: ſz ſi mltā are na ponat pmit atq; oppmit. Potētie ei rōalis opatio ē diſcernere. ſz ppter aggra uationē venialium nō ita clare diſtribuit bonoz z maloz dīnam. In ſignū hui. boni z pfecti hoies minia etiā qñq; pec cata diſcernūt. qđ impfecti nō cognoscūt Vñ greg. i moral. li. xxiij. Quanto ma ioris lumē gratie qđ pcipit: tāto ampli. repbēſibilem ſe eē cognoscit. Hoc etiā pz ad ſenſū. qđ in albo z mūdo pāno etiā p na macula cognoscitur. ſz in nigro z im mūdo etiā vix qñq; notabil: z macula ma gna cognoscit. Sic ſile ē de pſcia hois Lōcupiſcibilis ei potētie opatō ē appete bonū qđ cognoscit rōalis. ſz venialia ag. grauēt potētiā pcupiſcibilem qđ nō ita ar

denter appetit bonū eternū: ac si nullis
venialibus esset aggravata Irascibilis
operatio est detestari malum. In signū
huius pfecti viri qui habēt mūdas con
scientias valde detestantur etiaz parua
mala. qđ impfecti nō faciūt. Vñ Hiero
nim⁹ in epla. Vñ christo dedicata sic
cauere debet miora qđ etiā maiora: sci
ens pro verbo ocioso reddendā esse rōez
Quintū qz retardat a gloria: qz homo qđ
decedit. z posset statim post mortem vo
lare ad celū: cogitur propter venialia ad
tempus in purgatorio expectare. Num
qđeni ab aliquo dei facies videbitur: do
nec soluat p penas minimū quadrantiē
venialium peccatorū. Vñ dicit christ⁹ Ba
rthi. v. Non eribis inde: donec reddas
nonissimū quadrantiē. Oportet enī quem
libet esse ita mādū an introitū paradisi:
sicut fuit in innocētia baptismali. Scie
dū etiā qđ pro pnis peccatis optet hoīes
in purgatorio qñqz diu purgari qđ in p
fenti facilliter deleuisset z breuiter. Exem
plum legitur de sorore sancti damiani q
propter auditū vnius cātilene de q nō fuit
pccata. nec cōfessa. nec egit penitentiam i
psenti. de hoc fuit i purgatorio. xviij. die
bus: sicut p⁹ mortē reuelauit cuidā boī
Et ignis purgatorij est miro modo gra
uis pen. Vñ aug⁹ dicit. Ignis purga
torius licet eternus non sit: miro modo
est tamē grauis. Excellit ei omnē penaz
qz vñqz aliquis passus est i hac vita. Nū
qđ in carne est tanta pena inuēta licz mi
rabilia martyres passi sūt tormenta. Et
propter nimīā acerbitem pene purgato
rij. videtur eis tempus tam longū ibi eē
Vñ exēplū legis de duobus fratribz reli
giosis q se mutuo dilexerūt z fideliter et
multo tempore deo mutuo seruierunt. tā
dē cōtingit vnū ex illis infirmari vsqz ad
mortem. z sic cū esset itali graui infirmi
tate laborās: venit angelus dñi ad euz
dicēs ei se eē morturū in breui. Et tam
diu debere i purgatorio esse: donec sibi
vna missa legeretur. z qđ cito sibi illa mis
sa legeret z fineret: tūc deberet liberari a
purgatorio z euolare ad celū. tūc illaz vi
sionē ille frater infirmus insinuauit sor
cioso: rogans eum: vt qđ cito moreret
sibi immediate vnam missam legeret. a/

stringens eum ppter charitatē z fidelita
tem quā ad inuicē longo tpe habuerūt.
Et ille frater pmissit se hoc facturū. et se
quenti die de mane infirmus obiit. Et
ille frater immediate se pparauit ad mis
sam. z lecta missa defunctus frater appa
ruit illi dicēs. O infidelis frater maledi
ctionem dei erga me bene meruisses. Et
ille. Quare hoc. Et defunctus respon
dit. O rogauite: cū adhuc viuerē q im
mediate post obitū meū vna missam le
geres. sed tu infidelis frater iā me quasi
p. xx. ānos in magna pena torqueri per
misi. nec tu nec aliqz fratrz meorum v
na missa in tā longo tpe legit. Tunc vi
uens respondit In veritate dico tibi q
cadauer tuū adhuc nō est tumulatum.
immediate postqz expirasti: me ad missā
disposuit: z iam a pzo finiui. Et defunc
tus. O si ita est: tūc ppter acerbitem pe
ne videtur mihi hoc breue spaciū quasi
xx. annorū spaciū fuisse. z tūc re gratieba
tur fratri: z migravit ad celum. Sep
tū est q bona celestis glorie diminuunt
nō quidē illa que debētur iam: z q habe
mus ibi per meritū reposita. sed que de
berent si venialia non fierent. qz medio
tpe possent aliqua bona fieri quando il
la fiunt. per que bona opera celestis gla
augmentaret. Item post ppetrationem
venialium oportet nos opa quidem cō
uertere ad solutionē hūoi debitorū. per
que etiam deberet nobis crescere cumu
lus eterni premij. Septimū est q ve
nialia sepe sunt occasio peccatorū mor
taliū. z hoc contingit qtuor modis. D
Primo ex cōplacētia. Vñ aug⁹. Nul
lū peccatū adeo veniale qđ nō fiat mor
tale dū placet. non idem actus numero
sed idem specie. Notandum q quanto
est maior delectatio in peccado: tāto ma
ior pena debetur illi peccato in futuro.
Vñ apoc. xviij. Quasi in delicijs fuit
tātū date ei de tormētis z luctu Ergo p
ter securitatē pfitendū esset qm in aliquo
peccato qđ fm se estimat veniale: habuo
ses nimis magnā z excessiuam cōplacēti
am z delectationē. Et ergo reprehensibile
est nimīā cōplacētiā habere in risibz z le
uitatibus. z in verbis iocosis: z sic dea
lijs. nisi talia fierent causa recreationis R

De peccato veniali XII

et moderate. Quod secundum aristotelem vij. ethi. Homo spiritus indiget quadam delectatione quasi quadam recreatione propter multos labores qui sibi occurrunt. sed excessus in risibus leuitatibus precauari debet. Unde basilianus in herameron. Jocus siue risus remissam efficit animam et negligenter erga precepta dei. nec delicta sua potest ad memoriam reuocare. sed obliuiscens ea nec se instigat ad penitentiam et contritionem. et ita paulatim omnibus bonis priuatur. Unde etiam bernardus de contemptu mundi. Compatitur dei filius et plorat. homo compatitur et ridet. Secundo ex dispositione quod per frequenter lapsum in venialia disponitur homo ad mortale. Et secundum hoc intelligitur illud gregorii. Vitasti gradia vide ne obruaris arena hoc dicit. quia sepe de peccatis minimis venis ad magna. Sicut de modica scintilla surgit quibus magnus ignis. Ecce. etc. Qui minima negligit paulatim defluit. Unde gregorius in pastorali. Qui minima peccata deflere et deuotare neglexerit a statu iusticie non quidem repete sed paulatim et particulatim cadit. Tercio ex progressu quando insurgit veniale si non prohibetur potest progredi versus ad mortale. Non quod ipsum veniale substantia fieret mortale. sed quod ex ipso veniali occasionaliter progrediendo fieret mortale. Istud patet in primis motibus qui inter venialia computantur. sed quando delectatio conualescit in tantum quod consensus accedit tunc peccatum est mortale et veniale sic quod duo sunt peccata. Augustinus in li. de penitentia. Nullum est peccatum adeo paruum quod non crescat neglectus. Quarto propter conscientiam erroneam et nimis strictam scilicet quando aliquis teneret aliquod peccatum quod est veniale se quod esset mortale et sic faceret. De hoc habet super eodem. D

Questiones de peccatis venialibus.

Verum utrum tenemur penitere de venialibus? Rursum secundum Thome in iij. di. lxxij. Cum dicitur aliquis ad aliquid teneri quidam necessitas importatur. Necessitas autem est duplex. una absoluta et secundum hanc homo tenetur facere ea sine quibus non est salus. et hoc modo non tenetur ad peccata venialia penitentiam. quia morte ex hoc non incurritur. Item si forte ex precepto dimittatur. Alia necessitas est ex suppositione alie finis. sicut dicitur aliquod esse necessarium si

ne quo non possumus finem intentum consequi. et hoc modo necessarium est quod de venialibus penitentiam agat. si ei remitti debeatur in hac vita. Sed secundum hoc non proprie dicitur teneri aliquis ad aliquid. Et ideo dicendum est quod homo non tenetur ad penitentiam venialium nisi large sumendo. scilicet si eius penitentia vita remitti debeatur. Unde veniale potest dimitti voluntate manente. Ad illud respondetur secundum thome. vbi supra. Non potest tolli culpa nisi reordinetur voluntas. que reordinari non potest quod diu in ipsa deordinatione manet. alias essent duo opposita simul. et ideo nullo modo veniale dimitti potest quod diu voluntas ad illud manet. Unde ad remissionem venialis requiratur contritio. Respondetur secundum thome. vbi supra. Peccatum veniale non remittitur quod diu voluntas manet in illo: ut iam dictum est. Ipsum autem recedere voluntate ab eo quod prius volebat est displicere ei quod voluit. Et talis displicentia quando est gratia informata dicitur dolor contritionis. Et ideo veniale sine contritione tali non dimittitur. ergo petri debemus de venialibus quorum memoriam habemus. et de obliuiscis in generali: de quibus non recordamur. Unde homo tenetur a confiteri venialia peccata. Respondetur secundum thome. vbi supra. Confessio ad hoc est necessaria: ut penitens satisfactionem accipiat secundum modum delicti. peccato autem veniali non debet pena taxata. quia pena illa esset proportionata pene peccati mortalis. a quo peccatum veniale in infinitum distat. Unde per solam correctionem interiore peccatum veniale remitti potest. sed an semel in anno teneatur confiteri non habet nisi venialia. Dicitur quidam quod in hoc casu propter preceptum ecclesie tenetur venialia confiteri. Alii autem dicunt quod sufficit quod se repenitet sacerdoti. et se immunit a peccato mortali ostendat. ut ad communionem admitti possit. Preceptum ei est ad obligandum illos qui habent aliquam que confiteri debent. Unde si alicui per gratiam collatum esset ut peccatum veniale immunit esset: sicut beatus gregorius est collatum non teneretur ad illud preceptum. Unde peccatum veniale possit remitti sine mortali. Rursum secundum thome. vbi supra. Remoto priore remouetur et posterius. nec posterius restituitur nisi prius restituito. seruatur autem caritati cuius

le opponitur est posterior ipsa charitate
vñ qđ in ipsa charitas non restituitur.
scz per dimissionē peccati mortalis. nec
ferior charitatis reparari p̄t. in qua re/
paratione consistit peccati venialis dī/
missio. et sic nō dī mittit ei veniale cui mor/
tale nō dimittit. Et notādū qđ differētia
est inter dimissionem peccati mortalis et
venialis. qz vnū mortale nō dimittit si/
ne alio. Ergo si dens remittit tibi vnū
peccatū mortale: tūc remittit tibi oīa pec/
cata tua mortalia. etia; si mille haberes
peccata mortalia. Nō ei p̄t deus dimidi/
are grām suā: vt dimittat partem. et p̄t
non dimittat. Vñ dicit Deutroñ. xxxij.
Dei p̄fecta sūt opa. Et hoc qđ legit̄ i eu/
angelio. qđ totū hoīem saluū fecit i sabba/
to. p̄. Larga dei pietas veniā nō dimidi/
abit. Aut totū aut nihil telachrymante
dabit. Sed vnū veniale bene dimittit
sine alio. et ratio est qz nō habet connexi/
onē ad inuicē ex pte auersionis sic mor/
talia. qz in eis nulla est auersio a deo. sz
charitas manet. et gratia dei stat cū veni/
ali peccato: sz nō cū mortali

Peccata venialia octo modis dimit/
tuntur.

Q Venialia p̄ctā p que dimittuntur.
et quot mōis. Respondeo octo
mōis. Pr̄io p confessionē gene/
ralem que fit publice cū multis. vt fit cō/
muniter post p̄dicationē. et etiā alias. et
ista cōfessio habet efficacīā ad remissio/
nem venialium ex tribus. scz ex cō. ritōe cō/
fiteantis. et ex humilitate confessionis. er/
go cū hūilitate genua flectere debes et ca/
put humiliter inclinare qñ dicis talem
cōfessionē generālē. Te cio ēc orōe sacer/
dotis. qđ dicit sup populū. Discreat̄ ve/
stri op̄s de. Ergo interim qđ sacerdos
dicit hāc. rōnē qđ libet recol̄ ecto corde et
deuote petere debz et desiderare hoc a dō
impleri: qđ sacerdos dicit et petit. Sic
similiter intelligēdū est de illis qđ dicunt
cōfiteor cū sacerdote añ missam. Secū/
do per deuotā pectoris tonsionē: exem/
plo publicani qđ pcutiēs pectus suā dix/
it. Deus p̄picius esto mihi peccatori. de
pe. di. i. Tres sūt actōnes. Tercio p aq̄
benedicte aspersionē. de cō. di. iij. Aquaz
sale Aliq̄ habet aquā bñdictā i domo

sua: vt quemadmodū sepius peccat: ita
etiā ecōuerso in delectationē venialium
aquam benedictā recipiunt: et laudabil
et bona est talīū deuotio. Sciendū tñ qđ
aqua benedicta deuote recipiēda est nō
irrisorie siue recipiat a sacerdote: siue a
seipso. Et vbicūq; et in qualicūq; parte
corporis tetigit hominē siue in manib;
siue in facie hoīs bonū est. Attamē i fa/
cie hominis cōter recipitur. et hoc p̄pter
dignitatē. qz est nobilior pars corporis
tamen etiā p̄pter quinq; sēsus qđ sepius
peccauimus qđ magis vīgēt i capite
Itē bonū est habere aquā benedictā cir/
ca lectum: et aspergere se de sero cū ea. Et
maxime circa infirmos. qz sepe aspergē/
di sūt ad defugienda fantasmatā demo/
num. p̄s. Contribulasti capita dracōis
in aquis. Vñ in p̄secrationē aq̄ legunt̄
valde notabilia verba. discēdāt oēs san/
in lo. in quo asper. fu. aq̄. Exemplū hui⁹
legit̄ qđ in monasterio quidā laycus de
notio cōuersus cū ēet in articulo mortis
vidit totā domū repleri deformib; p̄s/
nis rostratis. Qui cū significaret custo/
di suo. ille intelligens qđ immūdi spūs ei
sens fecit porrigi vas aque. et ex ea aspero
fit totū locū. Et cū hoc facerz: taliter cla/
mare. Eya eya fac qđ facis. qz dyaboli
fugit sūma celeritate contēdūt exire. al/
ter in alterz impingētes. Ille fortius ce/
pit aspergere. et sic liberatus est eger a de/
monū infestatione. Querit vñ aq̄ bñ/
dicta sit sacramētū. Rñdeo fm̄ thō. Nō.
Sed est sacramētale: quasi qđā disposi/
tio ad sacramētū. Vñ dat contra demo/
nū neq̄tias: et venialia: et oē qđ effectū sa/
crāmētōz impedire possit. Quid cūz aq̄
bñdicta apponit aque nō benedicte Re/
spondeo fm̄ thō. in. iij. di. xij. Totū ē
benedictū. virtus ei que acq̄sita ē aque
ex bñdctōe puenit ad aquā additā. Sile
de oleo nō cōsecrato rē. Quarto p d̄risō
nē cordis. ergo bonū est immediate cōie/
ri. qñ aduersus te aliqđ veniale p̄misisse
Vñ cassi. sup p̄s. Ad dñz cū tribularer
dicit. Dñs nescit differre quez p̄puncto
corde senserit sibi supplicare. Quinto p
orōnē p̄cipue dñicā. de. pe. di. iij. Quo/
tidianis Vñ aug⁹ De quotidianis le/
tib; peccatis sine quib; bec vita nō du/
K:

✓ de aq̄ bñ

De superbia XIII

clatur quotidiana oratio fidelium satiffa
cit. Sexto p episcopalem bñdictionem
z fm quosdā etiā p sacerdotalem. Ergo
manēdū est in ecclā vsqz ad finē misse. et
bñdīcōnem quā sacerdos dat in fine mis
se deuote suscipe: debet vnusquisqz xpīs
anus. Septio p elemosynaz largiti
onē. Vñ dñi. iij. Peccata tua elemosy
nis redime. Vnde canit in quadragesi
ma. Abscōde elemosynā in sinū paupe
rū. Qz sicut aqua extinguit ignē: ita ele
mosyna extinguit peccatuz. Vñ ecci. iij.
Sicut i sereno glacies: soluent peccata
tua. Et addūt qdā p iniuriarū dimēsi
onē q est elemosyna spūalis Vñ habetur
Lu. vi. Dimittite z dimittēti Octa
uo p dignā eucharistie cōmunionē. de
cō. di. ij. Cū oē crimē Et qdā addūt etiā
per extremā vnctionē. extra de sacra vnc.
ca. Unico. De his sūt p⁹ Cōfiteor tū
do cōspergor cōteror oro. Signor edo.
dono. p hec venialia pono. Et nō soluz
p ista spēalr nūerata. sed etiā p qdlibet
bonū opus delent venialia. Et sicut dis
cit beatus thomas de aqno doctor scūf
Plura vel pauciora venialia p pdicta re
mittūtur fm p hoc q maior vlt minor fer
uor cōcitaf: q de pluribz vel paucioribz
salte implicite pccationē cōtineat. Vñ n
oportet vt p hoc p venialia dimittantur

De primo vicio. scz superbia

✓ **A** Superbia detestanda ē z fugien
da a qlibet hoīe. z hoc ppter tria.
Prīo qz deo multū displicet. Et
ratio hui⁹ est. qz supbia primā cōtumeliā
deo intulit in prīo angelo q ei illata fuit.
Vñ Tob. iij. Supbiā nūqz in tuo sen
su aut in tuo verbo dñari pmittas. ab ip
sa enī inīciū sūpsit oīs pccatio. Item qz
supbia deū impugnari oī loco. oī tēpore
z oī psona. Fornicatio aut nūqz aut ra
ro in sacro loco cōmittit. sed supbia por
tus cōmittit in sacro qz in alio. tūc ei ma
gis supbe idute icēdūt mlieres qñ ad ec
clesiā vadūt. Multa etiā sūt peccata a q
bus in pcpuis festiuitatibz hoīes absti
nēt. scz supbia tūc maxime exercet. Mul
te etiā sūt psonē q fornicari dedignaren

tur que in peccatū supbie recipiūt. Su
pbia ei latit at sub cinere z cilicio: iuxta
verbū beati gr egorij. Cū ei seruus chris
sti oīa vicia supan it: adhuc habz pugnā
z supbiā. Itē supbus peccat directe cō
tra deū. Ergo qz ad hoc supbia magis
displicet deo qz cōtumeliā quaz infert ei
cupiditas vel aliud viciū. Alia enī vicia
deū fugiūt cōuertēdo se ad aliā creaturā
vt cupiditas ad auxz z argentum. lugu
ria pcpue ad delectatōes q sūt in tali ac
tu. z sic de alijs vicijs. Sz supbia vult
sibi vsurpare q sūt dei scz hōrez glāz quā
sibi soli fuit. Vñ Blam meā ait dñs al
teri nō dabo. Et supbo. Ego mihi eam.
z si nō dederis vsurpabo. Cōtra qd dīc
apls. Hebre. v. Nemo assumat sibi hōrē
Idē Soli deo honor z glā. ps. Nō no
bis dñe nō nobis: sz noi tuo da glāz Si
cut hūilitas dī: deū spēalr honorare Vñ
dicit ecci. iij. Magna potētia dei solius
z ab humilibz honorat Sic supbia spe
ciali modo deū inhonorat. z se ei oppo
nit. Vñ Job: xv. dicit. Eucurrit aduer
sus eū erecto collo. Vñ greg⁹. Cū oīa vi
tia fugiāt a deo sola supbia se deo oppo
nit. Itē cetera vicia auferūt deo paupē
res z ignobles: Sz supbia auferet ei no
biles diuites z potētes. Et ideo supbi su
mūt occasionē deū impugnandi Vnde
occasionē debuerūt sumere ei seruiendi.
Ideo ei supbi cōtēnūt denm. qz deus d
bonis suis plus pcculit illis qz qbusdā
alijs. Et qz de⁹ fecit eos glōsiores: ipsi
volunt eū inglōsū facere. hoc patet ex eo.
qz supbi nō solū equals volūt eē deo: sz
etiā supiores. Vñ Bern loquēs de illo
.ij. Thessal. ij. vbi dicit. z sit mētio de an
ticristo. Qui extollit z aduersat sup oē
qd est deus: aut qd colit. dicit sic Bern.
Dico ei vobis q nō iste m: sed z oīs su
pbus extollit supra deū. vult ei deus fie
ri volūtate suā: z supbus vult: iā videtur
equalitas. Sed vide malā pporcionem
deus ei in his q rō appbat: suā vult fieri
volūtate. Supbo pō sine rōe z p rōnem
ergo deus supbū hoīem vilipēdit. dete
stat. odit z abhoīat. Ad pmtū pñet il
lud grego. Quāto corā hoībz fueris glō
sior: tāto corā deo z āgelis ei⁹ eris vili
or Qz at de⁹ supbū detestat beāmos. vi

De superbia XIII

ubi legit. Jurauit dñs deus in aīam suam dicit dñs exercitū. detestore ego supbia iacob. Et prover. viij. Arrogātiā supbia z viā prauā z os bilingue detestor. De odio pō qđ habet dñs ad supbiā z ad supbū. habet Eccl. x. Odibil corā deo z hoībus supbia. Quia deo et hoībus est iniuriosa. Deo. qz vsurpat sibi qđ eius est. s. domiari. Hoī vero. quia vult eū sibi subūcere quē naturae equauit. Itē qz supb oīb inuidet. Vñ aug⁹ Supbia oībus inuidet scz superioribz qz illis nō equat. inferioribz ne ei equat paribz. qz ei equatur Ergo merito odibilis est corā deo z hoībus supbia. Signus huius scz qz deus vilipendit supbos et detestat: ē hoc. qz deus supbos deponit z paupes z mites loco eoz exaltat. Vñ beata virgo maria dicit Deposuit potētes de sede. z exal. zc. Vñ Eccl. x. Sedes ducū supboz euerit: z sedere fecit mites peis. Hoc patet pīo in lucifero de cuius eiectōe sicut dicit. Quomō cecidi. s. lucifer qz mane oriebaris. vt habetur Esa. xliij. Et Lu. x. Videbā sathanam quasi fulgur de celo cadētem. A deo āt delectus est lucifer ppter suā supbiā vt cū ēēt angelus factus: factus sit dyabol⁹ Et cū ēēt nobilissima z pulcherrima creatura: iā est vilior z deformior cūctis demonibz. Secūdu exemplū est in homie qz voluit eē sciens vt deus: z insci⁹ fact⁹ est vt pecus. Vñ Bern. Puto iūmēta dicētes si loqui fas esset. Ecce adā factus ē qđ vnus ex nobis. Et ps. Nō cū in bonore ēēt nō intellexit. oparat⁹ est iumentis insipientibz Terciu in saule: qz cū humilis esset: in regem sublimat⁹ est. Vñ de. i. regū. xv. Nonne cū paruus esses in oculis tuis: caput in tribubus israel factus es. Supbū āt factus: a regno eiect⁹ est. Vñ subdit ibidē. Proiecisti sermones dñi: piecit te deus ne sis rex israel. z sic de alijs. Secūdo detestāda est supbia. qz dyabolo valde placet. Rō est. qz supbia est origo oīm criminū. Vñ Jsi. de sūmo bono. Principaliū septē viciorū regina z mater ē supbia. vñ maximū peccatū vocat. Vñ ps. Emūdabor a delicto maximo. i. supbia. dicit glo. Sciēdū qz hoc viciū supbie habet se sicut rex

z regina viciorū. z ergo coronā debet habere: s. maledictā. Vñ esa. xxvij. De corone supbie. Et ad modū regis. quādo hoc viciū venit ad aliquem nō venit solum: sed adducit magnā societate viciorū Vñ Eccl. x. Iniciū oīs pccī supbia. qz te nuerit: adimplebit maledictis. i. viciis. vt dicit glo. interlinearis. Qz in oīni peccato inuenit superbia. Itē de summo bo. Dñs peccās supbū ē. qz faciendo verita cōceptū habet diuina pcepta. qz si cut sine charitate alie virtutes nihil sūt: ita sine supbia alia vicia nihil sunt Abstrabe supbiā z habebis grāz. Quia supbis de⁹ resistit: humilibz āt dat gratiam. Qz cōuexū nō ē receptiū liquoris alicui⁹: s. z cauu⁹: Itē supbia signū est qz dyabolus suos distinguit ab alijs. Vñ legit in iob. xli. de ipso. qz ipse est rex sup oīs filios supbie. Et grego. Euidētissimū signū reprobz supbia est: electoz humilitas. Cum ergo quez quisqz habeat dñz cognoscat sub quo rege militet. vñ in magno timore z dolore deberet esse qz se cognoscit eē supbū. qz est filius dyaboli. Vñ aug⁹. in eplā qdā. Quē supbum videris: filiū eē dyaboli ne dubites. Itē supbia ē velut qdā imago dyaboli Vñ homo supb⁹ exp̄sse similis est dyabolo. Iuxta illud grego. Apostate angelo similis efficitur. dñz homo hoībus similis esse dedignat. Ex quo supbus non pōt esse similis deo neqz sanctis. z refutat eē similis alijs hoībus: tūc oportet: qz habeat etiam aliquem sibi similem. z talē dyabolus. Tercio detestanda est superbia. qz valde nocet homini. qz puat hominē oībz pccatibz z gratijs. Ex quo patet qz argumētū superbie est subtractio gratie. Vñ gregorius. Sicut humilitas omnia vitia enacuat: omēs qz virtutes colligit z roborat. sic supbia omnes virtutes enervat z destruit. s. Si tibi copia. laus. sapientia. formaqz decor. Inqz nat oīa supbia sola si comitet. Item bona opera hominis falsificat. Vñ aug⁹. Supbia etiā bonis operibz insidiatur vt pereat. Chrilos. sup Johannem Superbia in nobis existēte omnis vita nostra immūda fit. Etiam si sobrietatem. si virginitatem. si ieiunium. z orationes

De superbia XIII

zelemosynam et quecumque alia perfeceri-
mus. Itē superbia hominē excecatur. decipit.
et infarnat. Unde Proverbi. xi. Ubi
humilitas ibi sapientia. et contrario. v
bi superbia. ibi stulticia. Un̄ Bern. Om-
nis superbia stulticia hoc patet. Quia oīs
superbus sibi ipsi placet. unde cōsequens
est quod ipse stultus sit. Nece est parua stulti-
cia ista quod sibi placet cum ipse deo angel
et hominibus displiceat. Aug⁹. Qui si
sibi placet. stulto placet. Itē patet stul-
ticia supbi in hoc quod ipse exaltationē ap-
petit que fit ad eius maiorem precipita-
tionem. Unde Isid. Qui enī extollitur
humiliatur. et qui exaltatur. deiecitur. et
elevator prosternitur. qui inflatur alli-
ditur. De excessu grauior casus est. de al-
to maior ruina. Un̄ cessante vita presen-
ti superbus descendit in infernum. et hu-
milis aduolabit in celum. Unde Luc.
xviii. Omnis qui se exaltat. humiliabit
Sic fit de supbo sicut de vase quod cō-
fringi debet quod eleuat ut perfecti frā-
gatur. Unde Prover. xvi. Ante ruinas
exaltabit cor. Etiam quicquid non expectat
dñs ut solum in futurū humilietur. sed
eos etiam quādoque in pñti humiliat: dñs
se semper extollere nituntur Unde psal.
Deiecisti eos dñi allenarētur Et hoc pa-
tet in antiocho rege. ut habet. ij. macha-
beoz. ix. qui se extollebat adeo fuit deie-
ctus etiam in pñti. ut in vermibus qui in
suo corpore proprio scaturierunt. et in se-
tore suo miserabiliter defunctus est. Si-
mile legitur in libro qui dicitur scala ce-
li. quod quidam diues multos excessit in su-
perbia et in ornatu sui corporis cōtra de-
um. qui etiam ppter suam sublimitatem et
superbiā loqui i pauperibz hominibz et sim-
plicibus dedignabatur. Qui ibi reuēdi-
cino iudicio ad tantam cecidit miserā:
quod infirmatus se visitantibz responsū
daret se esse cattrum. et etiā sub lecto et bā-
chis abscondebatur sicut cattrus Et quā-
doque amonitiones sibi fecerunt de sa-
cramēto. de cōfessione. de cōtritione. vel
etiā de quacūq; alia re interrogarent eū.
nihil respondit nisi solum verbum. E-
go sum cattrus. Et sic in tali statu defun-
ctus est sine viatico et sine omni peniten-
tia. Unde in isto verificatū est illud di-

cū ps. Nō cum in honore esset nō intel-
lexit: comparatus est iumentis insipien-
tibus: et similis factus est illis. Ergo se/
qui debemus beatū hieronimū qui dixit
in quadam eplā Nihil ita a puericia
vitare conatus sum. quemadmodū tu/
mentem animū et erectā cervicem. dei cō-
tra se odium pronocātem. noui enī ma-
gistz et dñm meū in carnis humilitate
vixisse et dixisse. Discite a me. quia mitis sū
et humilis corde

De speciebus supbie. et pño de infiori
Superbia diuidit in supbiā in-
teriorē et exteriorē Interior at-
quatuor habet spēs. Prima spe-
cies est quā aliquis credit se habere bona
sua a se scz sanitate corporis. honores. di-
uitias. aux. argētū. domū. et cetera spūa-
lia scz grām et virtutes et sapiām. et sic de
alijs. Illa est valde mala spēs: quod homo
vult eē quasi de⁹ suus. quia dicit apls. quod
habes quod nō accepisti. Et christ⁹. ut ha-
betur Johannis. xv. Sine me nihil po-
testis facere. Et cū nec haberis nec scis
nec potestis. quia sū aplm. nō sumus suf-
ficientes aliqd cogitare ex nobis. Ecce
quod mendax est illa spēs. Sed si diceret.
Ego laboravi. pilla re Tūc ergo quero
a te. a quibus illā fortitudinem et sapien-
tiā mediāte qua laborasti: nōne ab ipso
deo. Sed diceret. quis ita fatuus est: quod
crederet illa a se habere et non a deo. Di-
co quod isti licet hoc nō dicāt. tñ ostēdūt
p opera. quasi haberēt illa a deo. Simi-
li modo loquēdo dicit de aliquo quod nō cre-
dit eē christū filiū dei. cuius nec terref eius
cōminationibz. nec attrahit pmissioni-
bus. nec preceptis obtemperat. nec con-
silijs acquiescit Quatuor mōis dici-
tur supbus facere quasi bona sua crede-
ret habere a se et nō a deo. Pño quātūz
ad hoc quod gloriā de bonis suis. et iactat
se de illis. Un̄ apls. i. Corint. iiii. Quid
habes quod nō accepisti. quid gloriā quod nō
accepisti. ergo noli gloriari ne te iactare
bonis a deo tibi collatis. quia habet pñtē
priuādi te illis bonis quicūq; vult. Et quod
hec veraciter p cogitare: nequaquā de bo-
nis sibi collatis se iactaret. Secūdo. quod
de bonis suis grās deo nō agit. Un̄ bō
ingratus dicit quasi nō agnoscere bene

De superbia XIII

ficiū acceptum. quia si veraciter cogno-
ret se a deo accepisse: iūctatio dicitur et si
bi q̄ datori suo gratias ageret. Et illud
viciū est homini multum nocuum. q̄
obstruit ei fontem diuine misericordie.
Uñ Bernardus. Ingratitudo est ven-
tus vrens siccans sibi fontem pietatis
rorem misericordie et fluēta gratie. **Uñ**
de Breg. Non est dignus dādis: q̄ nō
agit gratias de datis. **Tercio** quia sibi
ipsi viuit et non deo. **Unde** cū sup̄ deo
se subijcere et ei seruire rēnuit: ipse bona
ab eo accepta nō recognoscit: nisi recog-
nitione verborū que ridiculosa est et con-
tumeliosa. **Ridiculus** enī est q̄ dñs deus
solum inueniat in homine callifolia ver-
borū. **Contumeliosus** et irrisorū etiam est
dñs. q̄ cū aliquis dñm suū fateatur: quī
tamē ei seruire dedignat. **Aug.** de vita
christiana. Ille christi nō famulus: sed
subsannator et irrisor est: q̄ eius se seruus
dicit: et sibi seruire dissimulat. **Modo** si
quis veraciter recognosceret se habere
corpus cū omnibus membris et vitam
suam totā a deo: utiq̄ ratio humana si-
bi diceret q̄ ei cū toto corpore et cū omni
vita sua seruire deberet. q̄ sū pphetam
Ipse fecit nos: et non ipsi nos. **Ergo** q̄li
ber christianus studere debet ut cū om-
ni vita sua dñō placeat. et nō huic mūdo.
Uñ apls. Si adhuc hominibus placere
christi seruus non essem. **Quarto** quid
bonis suis non tribuit deo cū ipse ea re-
quirat in paupib. **Aug.** de verbis dñi.
fmone. xliij. De meo utiq̄ quero ait xps
da mihi et reddam tibi. habuisti me lar-
gitorem. fac me debitorem. pauca mihi.
das pla utiq̄ tibi reddam. terrena mihi
das. celestia utiq̄ tibi reddam. **Tempa-**
lia das: eterna restitua. **Supbia** autem
ista est valde nocua homini: cū bona a
deo recepit. et non se recepisse a deo reco-
gnoscat. **Aliter** ei diuites se ad pauperes
haberent: si omnia veraciter cognosceret
se habere a deo que possident. et insup si
ad remunerationē futurā anbelarent.
Unde Petrus rauennē. O homo si
hic permāsurus es: q̄ tua sunt: hic repo-
nas. Si autē illuc intras es: cur ea hic
relinquis. **Manus** pauperis est christi
gagophiliū. Quia q̄cquid accipit pau-

per christus habet acceptum. **Idem.** O
homo q̄cquid per pauperem transmits-
tis in celum: deus vnū accipit ad centum.
Exemplum de hoc q̄ elemosyna centu-
plum redditur a deo. **Quodam** tempo-
re episcopo quodam predicante q̄ ero-
gantes paupib. centuplū recipient. di-
ues quidā hoc audiens: omnia que habe-
bat in manus episcopi posuit. et episco-
pus ea pauperib. erogauit. **Illo** mor-
tuo filiū sui episcopum in causa illa traxe-
runt ad iudiciū bona paterua repetē-
tes. **Qui** cū reddere nō posset: inspiratū
est illi sancto episcopo. ut irent simul ad
patrem. quo extracto de tumulo inuene-
rūt in manu eius charitā in qua erat scrip-
tum. q̄ non solū illa que in manu epi-
scopi posuerat receperat. s̄ amplius cē-
tuplū. quod videntes filij: episcopū dis-
miserūt. **Secūda** species interioris sup-
bie q̄n aliq̄s credit se sua dona habere
a deo: sed p meritis suis. **Et** hec mala et
mendax supbia est. q̄ si haberem⁹ et me-
ritis: tūc nō ex gratia. et sicut talis supbia e-
uacuat grām dei. ex qua dant⁹ dona ho-
minib. **Itē** talis liberalissimū largito-
rem reputat venditor: dū ea q̄ dñs ei
dat credit habere p meritis suis. in quo
deo magnā irreuerentiam exhibet. **Itē**
magna est fatuitas illoz qui credūt ha-
bere dona p meritis cū hō nō sufficiat sa-
tisfacere deo de eo q̄d ei alius tenet rōe
creationis. ratōe passionis et redemptionis.
Uñ Luce. xviij. Eū feceritis oīa q̄ pcep-
ta sūt vobis: dicite serui inutiles sum⁹.
q̄d debuimus facere hoc fecim⁹. **In** q̄-
bus verbis innuit nobis q̄ bene operā-
do q̄d debemus soluimus: et q̄ deo inu-
tiles sum⁹: vel ad minus nos reputare
debemus. **Deus** bonoz nostroz nō in-
diget. **Uñ ps.** Bonoz meoz non indi-
ges. **Ergo** cū oīa fecerimus fm oē posse
nostz: scz carnē et sanguinem nostrum et
vires corpis et aīe in seruitio suo consu-
mēdo. et insup ei⁹ et totis virib. diligēdo
adhuc inutiles serui sum⁹. q̄ totū tene-
mur. et q̄d debuim⁹ facere solū fecim⁹. **er-**
go q̄d habet nobis dare vlt et iā regratia-
ri p seruitio nostro cū ei aīa oē posse tene-
mur. mō nūq̄ fecim⁹ posse nostz: immo
nec medium. quid ergo merim⁹ nisi in

Exemplum de

De superbia XIII

ferri cum peccatis nostris. Non meruimus adhuc quod nos fecit et creauit. Quomodo tunc persoluemus ei quod nos redemit cum amara sua passione. Ergo quilibet nostrorum dicere posset illud psalmi. Quid retribuam domino pro omnibus que retribuit mihi. Insuperque in oculis nostris videtur merita: in oculis dei sepius sunt demerita. **Uñ** esa. lxiij. Quasi panis menstruante omnes iusticie nostre. **Breg.** Sepe iusticia nostra ad examinem iusticie dei deducitur: iniusticia est et in conspectu iudicis sondet quod fulget in estimatione operantis. Nullus ergo confidat de meritis suis. quia omne meritum nostrorum consistit in passione christi et merito christi et in misericordia ipsius. **Unde Bern.** Deus est meritum. misericordia domini. Idem. Sola misericordia est que homines puenit et producit et subdit. Si multam de hac misericordia contraxerat dauid cum diceret. Misericordia eius preueniet me. et misericordia tua subsequetur me. quia misericordia tua magna est super me. Et misericordia tua ante oculos meos est. Et qui corripuit me in misericordia et miserationibus: deus meus anima mea. **Hec ille.** Tercia species est quando aliquis credit se habere bonum. quod non habet vel ascribit sibi virtutes quas non habet. et iactat se de illis que non habet. et non vult habere mala que habet. In tali superbo est magna perversitas. Hoc patet ex eo quia secundum doctores non est merendum pro conseruanda vita alterius. Quia non sunt suscipienda mala ut veniat in bona. sed omne mercedum est peccatum. igitur. sed multo peius est mentiri contra honorem dei et salutem propriam. **Uñ** psalmi. Perdes omnes qui loquuntur mendacium. Illud ei videtur vel illa superbia specialiter prestat impedimentum gratie. **Primo.** quia ipse non petit eam cum credit se eam iam habere. **Secundo** quia talibus deus non dat libenter gratiam. quia scit quod non sunt grati. quia credunt se ante habere. et sic quasi dominus perderet gratiam suam: si eis daret. **Bernardus.** Aliquid non perditur quod datur ingrato. Quarta species est quando aliquis in estimatione sua preponit se alijs. et spernit alios. et vult solus videri laudabilis. Et dolet quod etiam alij laudantur. et sic preponit se alijs. et hec magna in

iquitas et perversitas est. **Primo** propter incertitudinem quam habet talis de bonitate sua vel malicia aliena. **Ecclesiastici. ix.** Nescit homo. vix amore dignus sit vel odio. Et licet homo partialiter certus esset de bonitate vel malicia aliena: finaliter tamen incertus est. licet ei primus tunc in presenti sit homicida. vel iudeus. vel saracenus. vel adulter. et sic de alijs. Foris in dei prouidentia est de ordine cherubim et seraphim. Licet et tu moris bonus. tamen in dei prouidentia forte es iam inferni patibulo adiudicatus. Et propter illam incertitudinem non debemus nos preferre alijs in estimatione nostra. **Uñ Bern.** Noli te comparare maioribus: noli esse ferri minoribus. Nulli enim te preponas: sed nec sperare presumas. Deberet ei se qui libet correptibilis reputare: etiam si aliquid boni esset in eo. **Item** per hoc quod quanto magis se aliquis appreciat: tanto minus coram deo valet. **Exemplum** habemus de hoc **Saul** de quo legimus. **1. regum. xv.** Cum esset puerulus in oculis tuis caput in tribubus facies. Et contrario. cum magnus esset in oculis suis electus est de regno suo. Sic filius modo dum homo in se est magnus: deus in eo quodammodo est paruus. cum contrario modo oporteat esse. oportet enim hominem minui ut deus in eo crescat. **Iuxta** exemplum precursoris domini. ut habetur **Ioh. iij.** Illum oportet crescere: me autem minui. Quia illum qui se despiciit propter deum: illum deus appreciat. psalmi. **Eos** contritum et humiliatum deus non despicit. Item iniquus est qui proximum suum vult iudicare: in quo non habet iudicium. et hoc est contra prohibitionem domini. **Mathei. vii.** Nolite iudicare: et non iudicabimini. Maxime cum nesciat qua intentione fecit. Et vix ex surreptione vel ex deliberatione. vix ex ignorancia vel ex certa scientia. vix a casu vel a proposito. vix ex vehementia temptationis. Si enim talis sapiens esset: et peccata sua maiora peccatis aliorum estimaret. cum melius agnoscat circumstantias peccata sua aggravantes quam circumstantias que aggravant peccata aliena vel aliorum. **Uñ Bernar.** Qui perfecte seipsum examinando intelligit: nullius peccatum par eximat quod non sicut suum intelligit. Homini qui se prefert alijs. et qui de se solo habet bo

De superbia XIII

nā opinionones. qñq̄ ita accidit. vt aman
qui de se solo credebatur q̄ a rege esset ho/
norāndus. cum tamē cōtrario ex iussu re
gis erat suspēdēd⁹. *Uñ Hester. iij.* Lo
gitātī tñ corde suo Amā q̄ nullū alium
rer nisi seipsū velle honorare. zc. Et sub
dit in fine capli. vii. Suspēsus ē aman
in partibulo qd̄ parauerat mardocheo.
Mardocheus p̄o quē amā suspendere
voluit rex honorare p̄cepit. vt ibidē legi
tur. Sic ille qui aliū iudicat qñq̄ cō
dēnāndus. z qui ab eo iudicat ad regnū
sublimandus est. z sic patet iste q̄ tuor
spēs supbie. Qñō at̄ he q̄ tuor spēs su
pbie sint peccata mortalia. hoc fm̄ her/
mānū de schilditz tali mō patere poterit
Qui se eleuat: z excellētiā appetit de non
bonis quasi de bonis: estimās se bonū
eē qd̄ nullatenus est. liquet q̄ peccat cō
tra rectā rōnem z contra veritatē. z p̄ cō/
sequēs facit id quod fm̄ gen⁹ suū ē mor
tale. Et sicut elenās se de bonis dei quasi
de suis. venit contra charitatem dei: nec
deo vult subesse. quod est de suo genere
mortale. Idē patet de eo q̄ bona dabit:
nō de gratia mera dei: s̄ suis meritis ac
cepta credit. *Uñ* ex genere suo istas spēs
oēs istius mortis sūt peccata mortalia.
licet p̄pter p̄uentōz rōis z carētiā cōsens⁹
volūtatis p̄nt eē venialia. In oī tñ hoīe
istis morib⁹: ex plēna deliberatōne inhe
rēte. nō credo q̄ alicui dubium sit quin
sint valde graua peccata mortalia z mlt̄
to maiora in his q̄ iā eā in habitū cōuer
terūt. q̄ sic delectablr in his affectionib⁹
glari frequētius cōsueuerūt: q̄ q̄ si iaz ex
ptempu z irreuerētiā dei in seip̄is solū
glari didicerūt. Per qd̄ etiā patet facill
q̄stio. Quarta spēs ē peccatū mortale ex
suo genere ex eo q̄ aliq̄s in se z nō ī dño
de bonis taz nō habitis q̄ habitis vult
glari singulariter inuidens alijs de ta
libus bonis. De supbia exte fori

E *U*pbia exterior in multis exer
cetur. z hoc mltiplr. Primo ī su
pbo habitu. q̄ pōt eē culpabilis
ex q̄ tuor causis. P̄ia cā est preciositas:
sic qñ hō excedit statū suū ī p̄ciositate ve
stīū. vt qñ rusticus vel cinis vult habē
re tā preciosas vestes q̄ qñdā sufficisset
militi vni. z miles sicut comes. comes si

cut rex. z sic de alijs. Et sicut de vxoribus
intelligit: hoc erit p̄cū. *Uñ greg⁹ ī oīa.*
Homo qdā erat diues. dicit. Sūt non
nulli q̄ culpā subtiliū p̄ciosarū vestīūz
nō putāt eē peccatū. qd̄ si culpa nō esset:
nequaq̄ sermo diuinus tam vigilanter
ex̄meret q̄ diues q̄ torquebat apd̄ inse
ros purpura z bysso indutus fuisset. ta
lia ei p̄ciosa vestimēta nō q̄rūt nisi ad
inanē glam. sc̄z vt quis honorabilior ce
teris videat. *Uñ greg⁹. D̄ p̄ sola ina/
ni glā vestimētū p̄ciosū q̄rit: ipa res testa
tur q̄ nemo vult ibi p̄ciosis vestib⁹ in
duti: vbi ab alijs nō possit videri. Et no
tādū q̄ circa materiā vestīū multū dese
cit curiositas humana. P̄io enī fuit ma
teria vestis de pellibus. *Uñ gen⁹. iij.* Fe
cit deus ader vxori sue tunicas pelliceas
Deinde p̄cessus est ad lanā q̄ lenior est q̄
pellis: Tercio est p̄cessū ad cortices her
barum sicut ad linū. Quarto ad sterco
ra vermīū sc̄z ad sericiū. deinde ad aurū
z argentū z ad lapides p̄ciosos. que p̄
ciositas vestīū multū d̄plicet deo. In
signū hui⁹ legir q̄ q̄ p̄mit⁹ inter roma
nos viebat veste purpurea: a fulmīe est
p̄cussus. z sic subitanea morte interiit in
terrore z in exēplū sequētib⁹. ne vñq̄ ali
q̄s audeat se cōtra deū supbe in p̄cio
sis vestibus erigere. Et etiam talis p̄
ciositas vestīū est reprehensibilis res p̄
ctu corpis humani quod est de cinere. z
terra factum. z in terram z in cinerem re
uertet. *Uñ greg⁹. in omēla.* Indignum
est enī vili cineri fieri purpureū saccum.
Et bernard⁹ de hoc in quodā tractatu
de passione. Quid supbis terra z cinis.
quid veste nitida gloriaris: subter te ster
nitur tineas: z operimētū tuum erūt ver
mes. hec tua vestis erit. Item illi qui se
exterioris ornāt p̄ciosis vestibus: siles
sunt sepulchris dealbatis que exteri⁹ ap
parent homib⁹ p̄ciosa intus sūt ple
na ossibus mortuorum. *Uñ Innocē.*
de vilitate cōditōis humane. Quid est
homo p̄ciose ornatus nisi sepulchru
foris dealbatū. intus autē plenus spuro
cicia. hoc euidenter apparet in meatibus
nostri corporis. Unde aug⁹. in quodā
sermone Q̄ homo sit consideras qd̄ per os
quid per aures. quid per nares: ceteros*

De superbia XIII

De meatu egrediatur. numquid vilius sterquilinum inuenisti. Cum sic nos ipsos attente consideramus quod secundum corpus sumus. tunc merito de preciositate vestium erubescimus. Secunda causa est mollicies vestimentorum. Contra hoc iohannes baptista. qui in utero fuit sanctificatus. et nunquam aliquod peccatum commisit mortale. habuit duras vestes et multum asperam. Unde Mat. iij. Ipse iohannes habebat vestem de pilis camelorum. ubi dicit glossa. Seruus dei non debet habere vestem ad decorem vel ad delectationem. sed tantum ad regendam nuditatem. Unde christus dicit in euangelio. ut habet Mat. xi. Qui mollibus induuntur in domibus regum sunt. Unde et iam dictis apparet differentia inter seruos christi et seruos huius seculi. Quia serui huius seculi querunt in vestitu corporis delectationem et nitorem et molliciem. Unde Bernardus. Mollium indumenta mollicie anime demonstrant. Non enim curaret culum corporis: nisi prius neglecta fuisset mens inculca virtutibus. Sed serui christi tantum ad regendam nuditatem vestium querunt. Unde apostolus. i. ad timotheum. vi. Habentes alimentum et quibus regamur his contenti sumus. imo seruis christi appetit asperitas vestium ad domandam ipsam carnem. Unde psalmista. Ego autem cum mihi molesti essent induenda me cilicio scilicet demones per infestationem carnis. Unde Bernardus super cantica. Christus qui non fallit elegit quod carni molestius est. Ergo utilius illud et etiam magis eligendum. Et quis alius docet vel suadet ab eo tamquam a seductore est cauendum. Tercia causa est extraneitas. quam scilicet aliquis vult habere vestes extraneas vestibus aliorum dissimiles. Et talibus minatur dominus. ut habet Soph. i. Visitabo super principes et super filios regis et super omnes qui induti sunt veste peregrina Vestis peregrina sunt isti varii modi et noue ad inuentiones vestium que ab antiquo non fuerunt Hoc patet illis qui ante viginti vel quadraginta annos vixerunt. vel. lx. quod tales nouitates et vanitates et incisiones non videntur: quales iam vident. Et videntur illis quod tales nouitates inuenerunt vel adhuc nituntur inuenire. quod sicut illa laudabilis esset quod nouam virtutem et nouum modum laudabilem viuendi diueneret. quod per hoc a deo omnibus

sanctis eius honoraretur in celo. Et cum princeps esset omnium meritorum illorum qui eum imitarentur. et gaudium suum accidentale in celo augmentaretur propter hoc a quolibet homine qui eum imitaretur. Sic per oppositum vituperabilis est ille qui nouum vicium inuenit vel adhuc inueniet. quod ex hoc iras dei grauiter contra se committat. et reus erit omnium peccatorum illorum qui eum imitantur. Et si damnabitur tunc pena sua accidentalis augmentabitur ei a quolibet homine qui eum imitatus fuerit in hoc vicio usque ad nouissimum diem. Similiter illi qui volunt habere vestes diuersorum colorum reprehensibiles sunt. Qui ratio potest esse. quod tales diuersi colores in lana ouium non inueniuntur naturaliter. Si talium colorum dominus sic voluisset esse lana ouium: ipse potuisset depingere oues: sicut depinxit aues. et forte a principio non finit facta huiusmodi pictura absque curiositate et culpa. Legimus de una virgine quam remordebat conscientia sua de hoc quod habebat vestes alterius coloris contra naturalem. Allegans se quod omnis qui nunquam peccauerat contenta fuisset naturali colore: ipsa propter quod multum peccauerat preciosiore vestiret colore. Et si pietate cum homo vestem medicis ab oue. Iuxta illud prophetum augustinus. Quis mandatum euangelicum implet de duabus tunicis dat unam non habenti. sufficere deberet homini medicati color iste: qui sufficit ouem elemosinam largienti. Superbus medicus est. cui non sufficit id quod sufficit illi a quo medicatur. Quarta causa est superfluitas. Prodest autem illa superfluitas esse triplex. Prima est superfluitas in illis qui volunt habere diuersa paria vestium. Et potest volunt vestimenta a tinea comedere in christum in pauperibus indui. Unde Iacobus. vi. Agite nunc diuites plorantes. ululate in miseriis que eueniunt vobis. diuitie vestre putrefacte sunt. et vestimenta vestra a tinea comesta sunt. Alii habent tot vestimentorum paria quod sunt dies in septimana. et plura quingenta. et plures pauperes sunt qui sustinent magnam miseria victum et vestium. Bernardus. Clamant nudi. clamant famelici et queruntur nobis. fame et frigore miserabiliter laborantibus. quid conferunt tot mutatoria vel extensa in precibus et plicata in manicis. Quomodo tales diuites implent doctrinam christi qui dicit

De superbia XIII

in euāgelio Qui habet duas tunicas det
vnā nō haberi Cū tales habeāt. v. vl. vi
vel octo tunicas. et nemini quicq̃ dant.
Signū est q̃ tales nō habeāt verā cha
ritatem dei et primi. Un. i. Joh. iij. Qui
habuerit substantiā mūdi et viderit frēz
suū necessitatē habere: et clauerit viscera
sua ab eo: quō charitas dei manet in eo
Secūdo mō cōsideratur supfluitas i il
lis q̃ volūt habere longas vestes. vt ma
iores videātur. qd̃ vitiū iā multiū abun
dat in quibusdam viris q̃ pilcos lōgos
deferūt in capitibus. calopedia in pedi
bus. et vestes longas per terrā trahunt.
sic volētes adijcere ad statūrā suā cubi
tum vnū. Cū xps dicit in euā. vt habet
Matth. vi. Quis vestis cogitās potest
adijcere ad statūrā suā cubiti vnū. Itēz
eodē vitio laborāt dñe que lōgas caudas
trahūt p̃ciosas vestibz terrā induētes p̃
se. et de nuditate in pauperibz christi nō
curātes. Lauda pulices colligūt: et pul
uerē hoibus mouēt. christū vero quem
in tot pauperibz conspiciūt nudū non
operiūt. Vultum est etiā reprehensibi
le q̃ caude assumūt cū natura hoibus
caudā negauit. Sed miseri hoies eam
sibi assumūt. et in hoc cōtra ordiatōnem
creatoris faciūt. qui eas sine cauda crea
uit. Qm̃ si placuisset et vtile hoī fuisse: e
undē hoīem cū magna cauda creare po
tuisset. sicut vulpem. leonē. et cetera aia
lia: Timēdū est talibz ne diabolus i cau
dis quiescat. Un. legi de qdā scō q̃ ipse
quēdā diaboli ridētem vidit. et q̃siuit ab
eo q̃re rideret. Qui dixit ei. Vidi sociūz
meū eq̃ratem sup veste cuiusdā mlieris.
q̃ dū traheret caudā: socius me? cecidit i
lutū. et inde risi. Tercio mō supfluitas ē
in illis qui volūt habere capucia magna
et lata de quoz vel sex vlnis. et manicas
longas in tunicis vsq̃ ad terrā depen
dētes. et incisiones mltas et lōgas tam i
capucijs q̃ i tunicis i q̃bz oibz ē magna
et inutilis supfluitas. Quā talis supflui
tas nō est ad honorē dei. nec etiāz pdest
ipsi homini nec corpi. qd̃ exinde aggra
uat. nec aie q̃ exinde maculat et deturpa
tur. De quibus tñ oibus supflue expen
sis siue in seipsis. siue in filiis siue i suis
vforibz districtam rōem reddituri sunt.

die nouissimo. Sed diceret quare tunc
tales sic inutiliter expendūt talia bona
in tali inutili supfluitate. Respōdeo: vt
honorabiliores et nobiliores estimētur
et ab alijs honorētur. Un. Innocētiū
de vilitate cōditōis humane. Supbia ē
vt magnificus videatur: satagit vestiri
duplicibus. indui mollioribz. p̃ciosis or
nari. Tñ sciēdū q̃ nobilitas talitū hoīz
assimulat nobilitati canū. Verbi gra
tia. Iste canis nobilis nōiat q̃ habet lō
gos crines et lōgas aures. Sic filii mo
do tales volūt habere lōgas vel mltas
incisiones i caputis. et lōgas manicas in
tunicis vt nobiles videātur. Cōtra quos
dicit metrista p̃. Nobilis ē ille quē nobi
litas sua p̃ius. Et vt p̃pterea plus hono
rent. Cōtra q̃s d̃t arif. iij. et bicoz. Dōr ē
p̃miū virtutis. Et fm̃ eūdē arif. Virtu
tus solus est honorāndus. Un. d̃t i. iij
et bico. Scdm̃ p̃itātē sol⁹ bon⁹ est hōzan
dus. hec q̃tuor iā dēā faciūt habitū rep
bēlībīlē Supbia capitis et etiā crini
um et maxie i mlieribz et etiā in viris mul
tū displicet deo. Primo p̃pter magnā in
gratitudinem. scz qñ volūt habere in loz
co illo crines ad cōtumeliā dei. vbi deus
pro amore eoz portauit spineā coronā.
Itē nō solū est ibi ingratitudo magna:
sz etiā cōtēptus dei. valde ei deū p̃tēnūt
q̃ capillos deo p̃ponunt. cū capilli vi
deātur eē supfluitates homis sicut et vir
gues. Sed heu p̃les mulieres faciūt cri
nes suos deū suū. qz hoc ab hoīe colitur
qd̃ p̃ ceteris diligit. qz p̃les mlieres ma
iore sollicitudinez habēt de crinibz suis:
qz de deo. et de his q̃ p̃tinēt ad salutē p̃ri
am. sicut in illis apparet q̃ habēt crines
nigros volunt habere gilfos. dum ha
bent crines planos: volunt habere cri
spos. Et sic non fecit illa beata peccātrix
post cōuersionē ad deū. sicut habetur lu
ce. vii. Que capillis capitis sui tergebat
pedes dñi. In quo apparet q̃ nō in tān
tum amabat eos quātum amat dñe no
stre iam in mūdo viuētes. Itē p̃pter mul
tipler malum. qd̃ inde puenit cū tam e
is q̃ eoz. primis de facili malum prone
niet ex pulchritudine crinū. Crines enī
mulieris sunt sicut quidam laquei qui
bus fatui capiuntur. Unde legitur Ju.

De superbia XIII

dith. xvi. q. ipsa colligauit cincinnos suos ad capiendū Holofernez. Lincinni dicuntur capilli depēdētes a capite mulieris. sicut pueri laqueos faciunt de pilis caude eq̄ne ad capiēdas anes: sic diabolus facit de pilis mulieris ad capiēdos viros. Hoc perpēdere debēt mulieres ille que discoopertis capitibz incedūt vel etiā sic chorizant. Vel etiā ille mulieres q̄ breuia pepla habēt: vt retro capilli appareāt cū quibz heu diabolus multas animas illaqueat. Iplis etiā mulieribz nocet pulchritudo criniū. Accidit ei eis q̄nq̄ sicut legif̄ absolon accidisse de mulitidine et pulchritudine crinium eius. Quidā ē ei acciderit legif̄ secūdo regū. xviij. scz q̄ caput eius quercui adhesit. sic illo suspēso inter celū et terrā mulus cui insidebat pertransiit. et veniēs ioab inficit tres lanceas in cor ipsū. Sic pulchritudine criniū adheret fatua mulier. q̄n alicui viro luxurioso adheret: q̄ per quercū designat Quercus ei fructus deferit: quibz porci pascunt. et luxuriosi opera faciunt. quibus infernales porci delectantur. Et veniens diabolus infigit tres lanceas in cor mulieris. Prima lācea viciū supbie est. Secūda viciū male concupie quo ad primū. Tercia ē offensio diuina. et pena que debetur eis in futuro. Item aliq̄ mulieres alienos crines imponūt capiti suo. et hoc magna est puerilitas. qz volūt illō facere ad ptumeliā dei: et dānū alarū suarū. qd nullo mō facerēt ppter honore dei: et salutē priam. Si iniungeret alicui mulieri p penitentia q̄ haberet p noctē nā manū alicui mulieris mortue: nullo modo vellet hoc facere. diceret ei se pze terrore amentē fieri. crines autē mulieris mortue vult habere ad caput suū in contumeliā dei. nec terret inde. Et quandoq̄ etiā crines talium mulierū sic apppositi nudant. in p̄senti in cōfusione ipsarū. Unde accidit parisius in quadā generali processione q̄ qdam symea cui dā dñe peplum cū aliēis crinibz quos deferēbat corā toto populo abstulit. et turpis opilata ad modū cornicule depositis aliēis plumis: nuda remāsit. Et iusto dei iudicio hoc accidit. Unde dicit̄ Esaie. iij. Decaluaabit

dñs verticem filiarū syon. Et esa. xxxij. Ne qui predaris: nonne et tu predaberis depdata fuerat dñia. illa mulierē mortuā crinibus. ideo merito symea eas depdauit. qz eadē mēsurā remētiebat ei. **Su** **p**bia q̄ exerceat a mulieribz in peplis muliū displicet deo. qz peplum mulieribus debet esse materia humilitatis. Vñ sciēdum q̄ ppter tres causas mulier debet habere velamē sup caput. Prima vt in hoc ostendat q̄ priuatio in ea et ab ea incepit scz ab eua. que est mater oīm viuētū. Et ideo mulieres potius deferunt velamen q̄ viri. et precipue postq̄ a viris cognite sunt. Vñ ecce. xxy. A muliere factum est initium peccati. et p illā omnes morimur. Secūdo mulier defert velamen sup caput suū: vt ostendat q̄ superiorē habet. s. virū suū. Quia fm apol. i. ad Cor. xi. Non est vir creatus ppter mulierē: s. mulier ppter virum suum. Vñ a ris. i. poli. dicit. Vasculus naturalr dignior est feia. Ergo ad hoc mulier debet velamē: vt se ream cognoscat et subditas. Unde ambro. Ideo mulier velamē debet habere vtsz ostēdat subiecta viro. et qz p eā p̄uaticatio incepit. Tercio ppter angelos mulier debet habere velamen sup caput. Bern. In quibz diuersorio. i. quis angulo reuerētiā exhibe āgelo tuo nec audeas illo p̄ntē qd mē p̄ntē nō audeas. Vñ in q̄busdam terris talis honestas et pudicitia est mulierū q̄ vir audent corā p̄p̄is maritis discoopertis capitibz apparere. sed etiā in quibsdā terris heu oppositum inueniūt. vbi mulieres maritate nō solū corā p̄p̄is discooperte apparent: s. etiā corā oī populo discoopertis capitibz chorizant. qd indecens est maxime in mulieribus que sūt cognite a viris. s. virginibz licet. qz hoc ē vnū de tribus signis virginitatis. p q̄ virginēs cognoscunt. scz discoopertis capitibus incedere. vt patet in pluribz terris et regionibus. vbi talis modus seruatur inter virgines: Querit de illis q̄ facies suas colorāt vtz peccēt mortāl. Rūdeo q̄ sic. Et hoc tripl̄ cōtingit. Primo mō si hoc faciūt propter deceptionē primorū scz q̄ alliciāt eos ad concupiscētiā illūciā. Vñ aug. Non solū appetere: sed

etiam appeti velle criminiosum est Unde
ben ples tales reperiuntur. que quis no
lūt concupiscere alios: volūt tñ concupisci
ab alijs. 2 ppter ea facies suas ornant. et
colorāt. qđ tamē criminiosum ē. Secun
do mō hoc faciūt in pemptū sui creatō
ris Quātū autē tales sic facies suas colo
rātes offēdāt deū potest apparere ex hoc
qđ valde videmus offēdi peritos artifi
ces qñ aliqđ psumit aliqđ meliorare in
operibz eoz. Sicutiā est dicēdū de dco
creatore omniū creaturarū Un̄ ambro.
in hexameron. Deles naturā dei. si vul
tū naturali colore obnubilas: 2 exquisi
to rubore pfundas. Item tales similes
erūt lucifero. qz volūt pulchriores esse qđ
deus ops eos creauit. qđ tamē oipotētia
sua potuisset eos ita pulchros creasse: si
cut solem in splendore suo: si sibi placuis
set: 2 eis vtile fuisset. Et dñ tales volūt ha
bere exterius facies pulchras: interius
sumūt facies diabolicas. cōtra illud Ec
clesias. iij. Non accipias faciem aduer
sus faciem tuā. Tercio ppter nimia cō
placētiā quā aliqđ habet in pingendo 2
colorādo facies suas. qđ fm aug. Hoc
ab hoīe colit qđ preceteris diligit In si
gnū huius tales frequētius facies suas
in speculis cōsiderāt an aliqua macula
sit in eis. 2 si parua maculā deprehende
rint in se statim lauat 2 abstergunt eam
s; aīaz coinquinatā multis vicjs nō cō
siderāt. nec eā mūdare 2 lauare student.
Et hoc ideo fit qđ plus diligit pulchritu
dinē faciei qđ anime. Sed dñs mina
tur talibz se sic colorātibz qđ in futuro de
nigrabūtur. Iuxta illō Jobelis. ij. Om
nes vultus redigent in ollam. numqđ a
liqua olla nec caldare aliqđ sic denigra
bitur sicut facies talinū denigrabunt si
sic morient. Un̄ etiā Bern. In quo autē
mēbro creator magis offēditur: i eo pec
cator grauius torquebit. Supbia qđ
exercet in cingulis 2 corrigijs sericis de
auratis vel de argentatis: est multū rep
rehēbilis. Primo: qđ supbia talinū corri
giarū in loco humiliatōis est. Un̄ Bis
chee. vi. Humiliatio tua in medio tui.
Unde sicut supbia in paupere amplius
displicet dō qđ in diuīte. qđ pauper habz
materiā humilitatis 2 quoddā reprehēsi

um supbie. sic plus displicet deo super
bia circa ventrē: vbi tāta materia humi
litis qđ displiceat in alia parte hominis.
Un̄ Bern. supmissus est. Naz magnū
est eē humilem in abiectiōne. magna pz
sus 2 rara virtus humilitas bonozata.
Idē. Humilitas beate marie virgis oēs
humiliatiōē parue creature superauit
qđ maiorē materiā supbiendi habuit cū
fuit mater dei. Sic supbia ventris sup
bia alioz mēbroz supat cū maiorē ma
teriā humilitatis habeat. Item cū sacc
bono frumēto plenus cōperenter ligat
est cū fune vni oboli: nō modica fatui
tas est ad ligandū saccū plenū immūdi
cia querere corrigiā sericā deauratā vel
de argentatā. Et cū ad ligandū vasa vina p
ciosā cōtinētia circuli lignei sufficiāt. pa
ter qđ multū periculosū est circulos de
auratos qđere ad ligandū vasa ventris. qđ
ab omīatōe 2 immūdicia plenū est. Itē
potest ostēdi magna fatuitas hoīm oz
nātū se p̄ciosos corrigijs. qđ corrigie ille
charē cōstat eis. 2 nō p̄sūt. nec aīe nec cor
porū deus in eis offēdit. prim^o scā
dalizat. ipsi etiā hoīes ex ponderositatē
grauantur. ergo illa tria sequentiā cogi
tare deberem^{us}. maxime tñs supbi qui se
cingūt talibz cingulis de argentatis vl de
auratis. Primū quō christus p eis cūz
fimbz stricte a iudeis ligatus fuit quā
do in monte oliueti captus fuit. Et quā
do ad colūnā ligat^{us} 2 flagellatus fuit. et
hoc ideo sustinuit vt hoīes a peccatorū
vinculis solueret. Secūdū qđ seipos e
cōuerso vincul peccatorū ligācū se sic su
perbe cingūt. 2 se diabolo tradūt sic liga
tos. Un̄ dicere p̄t illud ps. Funes pec
catorū circūplexi sunt me Unde aug^{us} de
verbis dñi Peccatū peccato addit. funē
necit cū quo liget. Tercio quō eoz ma
nus 2 pedes in futuro ligent cū in tene
bras exteriores a iusticia dei p̄cientur

Supbia que exercet in forularibz
etiā valde reprehēbilis est. Primo qđ fa
tuitas magna videt eē querere pulchritu
dinē i calcjs cū ad hoc calcj seu so
lulares inuenti sūt: vt ipi inqñent 2 per
eos pedes ab inqñatiōe seruentur. Si
cut nec in radicibus arborū neq in fū
damentis domoz pulchritudo solet re

De superbia XIII

quiri. Sicneq; in sotularib; deberet req; ri pulchritudo. Secūdo. qz magna in/ gratitudo est velle deferre supbiā in pedi bus ipsius hoīs dñi christus p amore e/ ius pforari voluit pedib; suis. Tercio qz supbia maxime in sotularib; rostra/ tis dyabolica videt eē adinuētio. cūz nō inueniat aliqd simile in rez natura. nū/ lū aīa est qd in pede rostrū habeat. z si a/ liqua habeāt in capite. Hoīes vero qui nūq; rostr; deberēt habere volūt habe/ re in pedib; Similr z stricūra in sotu/ larib; est magne fatuitatis tum qz deus offendit in hoc. tum qz ipsi pedes ad h/ compmūtur z torquētur Multi sūt qui nō reciperēt p penitētiā talē stricūrā pē dū in calcīs z cruriū in caligis si pffoz eoz eis hoc vellet iniungere vt hoc su/ stinerēt p peccat; suis. z ppter deū. qd tū ipsi libenter z letātē sustinēt p diabolo Et ergo pedes z manus talium in futu ro ligabūtur. cū in tenebras exteriores p iiciūtur. vbi suffragiis oīm bonoz ho/ minū in terris z scōz i celis priuabūtur Quia in inferno nulla est redēptio Vñ exēplum legitur in tractatu de septēplici amore magistri Humberti. qz quidam sacerdos pro matre sua mortua multuz se affligebat frequenter pea celebrando z etiā orādo. Lū quadā die celebraret p ea. z desideraret aliqd scire de statu eius/ vidit eam in porta iuxta altare ibidem a duob; demonib; detentam z ligatam. Videbātur āt de capite eius pminere f/ pētes ignei tāq; capilli. z bufo sup pect/ eius circūcingēs anteriorib; pedib; col/ lū eius. z igneas flammās in faciem ei/ spumās. z i manib; z in pedib; catene ig/ nee quib; ligata erat. Et tūc dictū est ei. qz inutiliter oraret. qz dānata esset. ideo qz mortua erat impenitens. becaūt pa/ tiebatur pro ornatu capitis z crinium z coloratione faciei. z ppter denudationē pectoris z māmillariū. z ppter ornatū pe dū in sotularib; z manū i anulis z bu/ iusmodi vanitatib; z choreis. quib; vitā suā duxerat. Vñ dicit de talib; pompo/ sis Mathei. xxi. Ligatis manib; z pe/ dib; pñcite eos in tenebras exteriores

De damnis que con

fert superbus orna/ tis.

Superbus ornatus mulierū nocz multis. Primo qz quelibet mu/ lier supba pompose ornata pec/ cat cōtra seipam. qz decorē aīe sue detur/ pat. z seipam i aīa mortificat. Dō ma/ lus homo est ille q se corporali occidit. qd tūc q se totalr in aīa z in corpe occidit Aug⁹ Dors corpis necessaria ē: mors aīe volūtaria. Vñ corpus mulieris pec/ catricis est sepulchz aīe mortue. Et ille q se exterius ornāt: illes sunt sepulchris dealbatis. que exteri apparēt hoīb; spe/ ciosa: int⁹ vero plena sūt ossib; mortuo/ rū. Vñ dicit christ⁹ in euāgelio Mat. xxiiij. Vt vobis scribe z pharisei hypo/ crite q siles estis sepulchris dealbatis. q a foris apparēt hoīb; speciosa: intus ve/ ro plena sūt ossib; mortuorum z oi spur/ cicia. Insup aufert ei remissionē pecca/ toz z orōnem quā facit in ecclia. non enī deus exaudit orōem quam facit mulier ita supbe incedēs z ornata. Vñ sup illd. i. ad Timo. ij. Non in toris trinitibus dicit glo. Supbus habitus nō impe/ trat. Hiero. in eplā. Qua fiducia erigis ad celum vultū quem cognitor nō cog/ noscit. potius eēt eis humiliter esse i do/ mo: q; superbe eē in ecclā. Si aliqua mu/ lier eēt que in nullam eccliam tret in solē nitatib; ipa reputaret habere vitā be/ reticā. Quid ergo deca que facit qd deie/ rius est. Quomō talis mulier remissio/ nem peccatoz suoz consequet que in ec/ clesia deū offendit vbi placere debuit. Secūdo talis mulier peccat cōtra deū: Pño. qz filios dei occidit. p qbus mor/ tuus est. Et hoc fit totiens quotiens a/ liquem bonū hominē ad peccādū indu/ cit. vt eā illicite concupiscat. Dō cū qd alicui patri carnali occidit filium suum graniter offendit. qd tūc deus q plus di/ ligit filios suos q; pater carnalis. Se/ cūdo. qz sanguinem ipsius denuo effun/ dit. qz sicut de corpore humano sano nō pōt abscindi mēbrū sanū sine effusioe sā/ guinis: sic bonus homo i gratia existēs nō pōt abscindi p peccatū mortale a cor

De superbia XIII

pore mystico ipsius christi sine mystica
 effusione sanguinis xpi. *Un Berñ.* in
 sermōe. Nōne tibi videt grauiorē ab eo
 christus sustinere psecutionē qui sugge
 stione maligna exemplo pñcioso. scan
 dali occasiōe ab eo puerit aīas q̄s rede/
 mit q̄s a indeo q̄ sanguinē illū fudit Ter
 cio templū eius spūale incēdit. quilibz ei
 fidelis tēplū est ope spūsancti in baptis
 mo dedicati. sicut dicit gl. sup illō. i. co/
 rin. iij. Tēplū dei sanctū est. qd̄ estis vos
 Qui materiale templū incēdit malis ē:
 et reputat. incendiarins noīat. et ad pa/
 pam post denūciatiōnē p absolutiōe mit
 titur. qd̄ tūc q̄ spūale tēplū eius incendit
 qd̄ plus oīb tēplis materialibz diligit.
 qz illud mer suo sanguine cōsecrauit. Ex
 quo pater q̄m deū offendit q̄ h̄mōi tem
 plū incēdit. *Un ps̄* Incēderūt ignis an
 ctuariū tuū. rē. Tercio talis mulier
 nocet angelis. Prio qz p̄uat eos et etiam
 beatā virginē et oēs sc̄ios gaudiō qd̄ ha/
 buerūt in cōuersione illius peccatoris.
Un Lu. xv. dicit. Gaudiū est angel̄ dei
 sup vno pec. pe. a. Berñ sup cārica: Bau
 det āgel̄i in cōuersione peccatorz salutes
 hoīm s̄m̄tes. lachryme penitētiū sūt vi
 nū angeloz. Ex quo manifeste elicitur.
 qz sicut letari sūt in p̄uersione illi⁹ peccato
 ris: sic ecōuersio tristat cū ad peccatū re
 uertit. *Un ambro.* An non angelos in
 gemiscere credim⁹: cū hō penitēs ad pec
 catū reuertit. ideo dicit. i. Corin. xi. Qz
 mlier debet habere velamē super caput
 suum propter angelos scilicet ne offēdat
 angelos occidēdo bonos hoīes q̄s ipsi
 custodiūt. Itē qz seruiciū illi hoī exhibi/
 tū ab ip̄is angel̄ enacuat. de quo seruicō
 dicit ps̄. Angelis suis de⁹ mādauit de re
 Itē qz ruina ip̄oz reparari debuit p talē
 hoīem cōuersū a peccatis. quā reparatiō
 nē illa mulier impedit q̄ illū ad peccan
 dum inducit. Ex quibz patz q̄ talis mu
 lier grauit̄ offendit angelos. Quarto
 talis mulier peccat cōtra p̄imos: qz est
 infectrix frat̄ suoz cū hoīes quēcūqz p
 ornatū suum ad peccatū inducit. quia
 omnes sumus fr̄es. qz oēs habem⁹ vnū
 patrē et vnā matrē. s. deū et mariā. Adam
 et Eua. vnā fidē. vnū baptisima. vnā pa
 triam et hereditatem scz celum. et deus re

quiret illas aīas a tali muliere in iudicō
 et aīa eius erit pro aiabus illis. qz fm le
 ges. Qui occasiōē dāni dat: dānū de/
 disse videtur. *Un dicit Exo. xxi.* Si q̄s
 aperuerit cisternā et foderit: et nō operue
 rit eā si ceciderit bos vel asinus in eam
 reddet dñs cisterne p̄ciū iumēti. Ubi di
 cit gl. Cisterna aperit qñ mlier ornatur.
 in eā nō op̄at bos vel asinus cadit qñ oc
 casione pulchritudis quā mlier incaute
 ondit aliq̄s perit: Et in hoc casu aīa pe/
 reūtis de manu mulieris req̄ref. Quin/
 to diabolo placet talis mlier. qz dyabo
 lus vitur tali muliere tāqz gladio ad oc
 cidendū filios dei. *Un Hiero.* Gladius
 igneus ē sp̄s mlieris et pulchritudo mu
 lieris. mliū ei potēs est ad exurēdum cor
 humanū. *Un Prover. v.* dicit. Acuta
 qñ gladius biceps. Biceps at gladius
 pōt dici pulchritudo ista. qz mulierem i
 q̄ est ledit p supbiā: et ip̄os aspicientes
 per luxuriā. Itē p̄t dici gladius biceps.
 qz qñqz corpi et aīe occasio mortis. Itē
 vit talī mulieri tamqz rethi. *Un Eccli.*
 vii. Inueni mlierē morte amariorem. qz
 mors naturalis separat aīam a corpore.
 s; mulier ornata separat aīam a deo que
 est mors eterna. Sed post subdit ibidē
 Quellaqueus venatorū est. i. demonū
 cū quo laqueo capiunt hoīes. ergo mu/
 lier ornata plena est laqueis a planta pe
 dis vsqz ad verticem. *Un exēplū* narrat
 cesarius. qz sacerdos quidā vidit quan
 dam mulierē varijs vestibz tectam. In
 cuius vestimētoz cauda quā post se tra
 hebat longissimā vidit multitudinē de/
 monū qui crāt nigri vt ethiopes. pui: vt
 glires. ore cachinātes. manibz plauden
 tes. Et sicut pisces in sagena inclusi sal
 tantes. Conspect. eāqz stare iussit. pplm
 aduocauit. et demones ne fugerēt adiu
 rauit. Et vt populus hoc videre posset:
 p̄cibus obtinuit. Vidensqz mulier p̄f
 vestimentoz supbiā se sica demonibz
 delusam et derisui habitam: domum re/
 diens vestimēta mutauit. et tam ip̄s q̄s a
 lijs hec visio facta est occasio humilita
 tis.

Superbus ornatus qñ est peccatū
 mortale

De superbia XIII

Ao

Rnatus mulierū similiter et virorum potest esse mortale peccatum triplē. Primo propter intentiones quedā enī ornāt se ut ab alijs concupiscant quā a viris suis quod constat esse mortale peccatū licet nō habeant voluntatem cōsentiendi illis quod eas concupiscunt. Quia secundum augustinum. Nō solū appetere: sed etiā appeti velle criminiosum est. Unde chrysostomus. in li de compūctōne. Similiter se decoraue rit: et ad se viris hominū puocauerit: extremā vīdiciā sustinebit. Alię vero dicunt sicut ille mulieres que sūt in matronio p̄stitute: quia se ornāt: ut viris suis placeant. et sic custodiant se ab alijs mulieribus. scilicet mentita est iniquitas sibi. hoc patet quia mulieres ornāt se potius quā prodeūt in publicū quā sūt cū viris suis in domibus suis. Item quicquid viri sūt in re mortis p̄tibus. et viros talis dicitur quod ornāt se propter maritos priores ad cōplacendum eis. sed deus qui cognoscit corda hominum scit: an sic sit qui nullo modo decipitur. Sed sciendum est secundum beatus thomam. se. se. q. clix. quod mulier licet in matrimonio constituta licite p̄t operam dare quod viro suo placeat: ne peius cōceptū in adulterio um labat. Unde dicit. i. ad cor. vii. Mulier quā nupta est: cogitat quod mūdi sūt: quā placeat viro suo. Et ideo si mulier cōiuncta ad hoc se ornāt: ut viro suo placeat: potest fieri absque peccato. sic tamen quod nō p̄t cōsuetudinē aliarū mulierū cū quibus cōuersatur. nec etiam ex affectu inordinato p̄cedat talis ornatus. scilicet cū moderatōe fieri debet. Sed mulieres quod viros nō hñt: nec habere intendūt non possunt absque peccato appetere placere viros aspectibus ad concupiscendū. quia hoc est eis dare incēsiuū peccādi. Et si quidem hac intentione se ornēt ut alios puocent: mortali peccāt. Si autē ex quadā leuitate seu enīā vanitate propter quadā iactātiā nec semper est peccatū mortale scilicet quicquid veniale. Et eadē rō est quicquid ad hoc de viris. hec ille. Secūdo cū se ornāt ex supbia. scilicet tollendo se super alios hoīes et cōtēdendo alios quod nō habēt talē ornatū vestīū Unde Innocētiū de vilitate conditionis humāe Supbius autē ut magnificus videatur sagittat vestiri duplicibus indui mollibus.

preciosis ornari. Hoc patet quia bene multum hoīes ex supbia se ornāt ut excedāt alios in pulchritudine. vel saltem nō excedant ab alijs. vel ex amore vane laudis et vane glorie: ut dicat: quod ipsi sint pulchri et honorabiles. Non ē verisimile quod tales homines charitatē dei et proximi et proprię salutis habeāt. quia verba vane glorie chariora habēt quā frēs suos. quā deū. quā propriam salutem. quā etiam eternā gloriā. Tales enī multū cōtēnnūt eternā gloriā quod ei p̄ponūt laudem et gloriā hominū. Charitas enī hñt: ut pulchri dicantur quā ut cōsequantur regnū eternū. Quod luc. xiiij. dicit. Oīs qui se exaltat humiliabit: et oīs qui se humiliat exaltabit. Tercio propter nimiam cōplacētiam et amorem et sollicitudinē quā habent ad ornatum et pulchritudinē corporis. Tantus ei potest esse amor ille et tanta cōplacētia quod erit peccatū mortale et quasi ydolatria ut quā amor ille amorē dei superat. hoc enī ab hoīe colit quod p̄ ceteris diligit. Hoc bene patet in illis qui oēm sollicitudinem apponūt quō corpus ornare possint. et sic tempus suū consumūt. Unde chrysostomus. i. libro de cōpūctōe cordis. Nōs tempus vite nostre consumimus expoliātes dominiā id est animā diuersis p̄tibus. et ad ornātes ancillam scilicet corp⁹ varijs ornamentis. Unde etiā dicit aug⁹ d̄ p̄bis ap̄li sermone. xliij. Corporis huius. i. exterioris hoīs ornāmēta quāto amplius appetitur: tanto erit maiora hoīs interioris detrimenta. quāto autē minus appetunt exteriora hoīs ornāmēta: tanto magis pulchris moribus homo interior ad ornatur. Ergo postponēda ē nimia cōplacētia vestium. quia propter hanc solam possit hō damnari. Unde exemplū scribit Humbertus de septemplici timore. quod fuit quidam nobilis dñs in francia que reputata fuit sancta in diebus suis cū ap̄bnci ueret. Que cum semel esset raptiua dñi dam magnā comitissam que fuit ei familiaris. Et cū animā eius demones traherent ad infernum: ipsa eiulando clamabat heu me miseram. quia satis casta fui. et abstinentis et elemosynaria. nec pro alia re damnor nisi pro ornatu vario quem nimium dilexi. et in quo ipsi mihi nimis cōplacui. et sic cū tali ornatu corporis mei pro

imis meis occasio malay concupiscētiay
fui. 7 sepius monita tam in sermonibz:
q̄ in confessionibz meis nō cessant. Qz
ppter nobilitatem reputabam mibi ta/
lia licere. 7 sic disparuit Quinqz debēt
cōhibere superbum ornatum

D Rnatuz corporis debēt cōhibe
re illa quinqz. Primū dei ordia
tio que vult vt in p̄nti tempore
intendat reformatio aīarū qz ad h̄ sp̄a/
liter fuit prim⁹ adinuētus filiū dei in mū
dū. In futuro p̄o vult vt fiat reformatō
corporū. 7 ad hoc erit secūdus aduentus
Tūc ei resurgēt corpa scōz. 7 glām suay
habebūt que hic sine glā fuerunt. Sed
illa corpora que hic supbe fuerūt orna/
ta: christo non ornabūtur. Bern. Luz
dñs ad iudiciū venerit: nō reformabit: ni
si qd̄ humilitatis 7 abiectionis inuene/
rit. Un̄ apls ad Philip. iij. Saluatore
expectamus q̄ reformabit corpus humi
litaris nostre Secūdū est q̄ ornatus
iste tūc deficiet qm̄ magis ē necessarius h̄
est in morte hoīs cū deo debeat homo p̄
sentari 7 angelis eius cū iur⁹ sit ad glo
riam celestis regni. Un̄ esa. iij. In diei/
sta auferet dñs ornāmēta calciamētoz. 7 a
nulos aureos 7 lunulas 7 torques 7 mo
nilia 7 armillas. 7 mitras. Armillas ro
cat glosa ornāmēta brachioz. nec so
lum deficiet ornatus glorie: sed etiam cō
mutabitur in ignominia. Et que p̄ ha
buit de gloria: plus habebit tūc de igno
minia. Un̄ Dze. iij. Gloriam eoz i ig
nominiam commutabo. Etesa. iij. Erit
p̄ sua vi odore fetoz: 7 p̄ zona funiculus.
p̄ crispanti crine caluicium. p̄ fascia pec
torali cilicium. Tercū est vanitas ipsi⁹
pulchritudinis. De q̄ pulchritudine legit
Proner. vi. Fallax glā 7 vana ē pulchri
tudo: mulier timens deū: ip̄a laudabit.
Vana dicit pulchritudo qz cito vadit
nibi n̄ ppter qd̄ flori pparat. In esaia ei
legitur Omnis caro senū: 7 oīs glā ei⁹:
tamq̄ flos agri. Licet flores sint magne
pulchritudinis: tamē satis parum ama
tur pulchritudo illa. Ratio. qz cito per
transit. Sic parum amāda ē pulchri
tudo corporis. qz cito amittit ad min⁹ i
morte. Quartum est q̄ ipsa pulchritu
do talis frequēter maledicta est. Unde

Job. v. Vidi stultuz firma radice: 7 ma/
ledixi pulchritudini eius statim. Vale
dicta est pulchritudo hoīs illius qui p
ter pulchritudinē suā dānabit. Expedi/
uisset ei homini illi q̄ fuisset leprosus vl
naso vl̄ auribz mutilat⁹: q̄ q̄ ē pulcher
hic. Quintum est: q̄ pulchritudo illius
valde nociua est. qz nocet sibi ipsi. nocet
primis. deo 7 angelis. hoc patet añ. s. e.
ca. v. Et hec dicta sūt de supbia interi
ori 7 exteriori in generali.

De filiabus supbie. 7 primo de iactā
tia

I Actantia detestanda est. Primo
qz iactās se de bonis: grām dei
effunder. 7 opera bona pder. Un̄
de. i. dñ. Ecce. xx. Bzatie aut̄ futuroz effu
dent. De secūdo dicit Barimus in ser
mone quodā. Non possum⁹ siml p̄ vno
eodēqz ope fauorē mūdi appetere 7 p̄mi
um celestis glorie inde acq̄rere. Itē gre/
gori⁹ in moral. Q̄ mīseri sūt q̄ affectāt
laudes hoīs. 7 semetipsis dissipāt fruct⁹
laboz suoz. dñqz se oñdere alienis ocu
appetit. dānat qd̄ agūt. Secūdo. qz ta
lis fert testimoniū de seipso. ergo ad ta
lem potest dici vere qd̄ iudei dixerūt ad
christum mendaciter. vt habetur Jobā.
viij. Tu de teipso testimoniū perhibes.
testimoniū tuū nō est verū. In t̄po cui
hoc dicebat nō habebat locū hoc dictuz
qz veraciter potuit de seipso testimoniū
perhibere. Quia seipm̄ nouit plene qd̄ a/
lii homines nō pnt̄ facere q̄ seipsos ple
ne 7 veraciter cognoscāt. Un̄ hylarius
dicit. Soli deo de se credēdū est. quia se
solus nouit. Sed in alijs hominibus
verū est qd̄ dicit apls. ij. ad Cor. x. Nō
q̄ seipsum cōmēdat p̄batus est. sed quez
deus cōmēdat. Tercio q̄ se iactat idolū
se ipsū facit. seipm̄ colens. 7 glām sibi p
si attribuens. que deo p̄ncipalr attribu
enda ē. Un̄ apis. Soli deo honor 7 glā
ps. Non nobis dñe non nobis: sed noi
tuo da glām Querit vix iactantia sit
peccatū mortale. Pro quo sciendum. q̄
seipm̄ iactare siue laudare potest contin
gere octo modis. Primo mō ppter bonā
famam p̄prie: vt scs homo possit seruare
suam bonā famā: sic se samuel laudauit.
postq̄ senuit coram filijs israhel. vt bas

*Pro Barina
lo p̄cor p̄nter*

Quid sit

De superbia XIII

betur. i. regū. xij. dicens ad eos. Itaq; cō
uersatus sum corā vobis ab adoleſcen/
tia mea vsq; in hanc diē. Ecce p̄sto suz:
loquimī de me corā dñō z coram cbristo
eius. vtrū bonū cuiusq; tulerim aut aſi/
nū. ſi quēpiā calūniatus ſū. aut oppreſſi
aliquem. Si de manu cuiusq; mun⁹ ac
cepi z cōtemnā illud hodie. reſtituamq;
vobis. Et poſt ſubdit. Teſtis mibi eſt
dñs q; nō inuenietis i manu mea quicq;
mali. Sic ſimili modo cū quis inculpa
tus eēt iniuſte vel etiā timeret inculpari
iniuſte: in tali caſu poſſet ſeiſum lauda/
re ad cōſeruandā famā ſuam. q; crudelē
qui negligit famā ſuam: immo hō cum
inculpat iniuſte: tenet defendere ſuā bo
nā famā. z ſe excuſare z oſendere innoce
tiam ſuam. q; dicit Prover. xij. Delit⁹
eſt nomē bonū q; diuitie mltie. Vñ bu.
de ſcō victo. Non ſufficit nobis vita ſā
cta: niſi ſit z fama bona. Vñ aug⁹ Duo
ſunt tibi neceſſaria. ſc; cōſcientia z fama
Conſcientia ppter te. z fama ppter primū
Secūdo poteſt quis ſe laudare d bo
nis ſuis propter ſubleuationē ſpei: ſic ſe
laudauit ezechias: vt habet. Eſa. xxxvij
vbi dicitur. Egrotauit ezechias vsq; ad
mortem. z introiit ad eum eſaias ppheta.
z dixit ei. Hec dixit dñs deus. Diſpone
domui tue q; morieris tu z non viues. z
conuertit ezechias faciem ſuam ad pari
etes z adorabat dñm z dixit. Obſecro do
mine memento queſo: quomodo ambu
laui corā te in veritate z in corde pſcō.
z quod bonū eſt in oculis tuis feci im. z
fletit ezechias fletu magno. z factum eſt
p̄bū dñi ad eſaiam pphetam dicens. Va/
de z dic ezechie. hec dicit dominus. Au
diui orōnem tuā z vidi lachrymas tuas
z ecce ego adiiciam ſup dies tuos. xv. an
nos. z de manu regis aſſyriorū eruas te.
z ciuitatem iſtam. Sic ſimili mō cū q; eſt
eſſet in maximis anxietatib; cōſtitutus
ſine etiā in agone mortis: z de deſperati
one tēptaret: tūc poſſet q; in tali caſu bo
na opa ſua ad memoriā reducere. ne de/
ſparet. Et cū cōuerſo homo de elatōne
cōplacētia ſuūpſius tēptaret: tūc peccata
ſua eēt reducēda ſic ad memoriā. vt ſic
humiliaret. Huic ſimile legit de ſancto
anthonio. cui diabolus dixit. Cū te ex/
altare in elatione mentis deſidero: tunc
tu te depris. Luz te deprimere volo: tūc
tu te exaltas. Sciendū tamē q; in angu
ſtiis mortis homo maxime debet habe/
re recurſum ad diuinā miſerationē Vñ
Ambro. in hexamerō De diuina miſera
tōe: tūc ſperādū amplius eſt: cum pſidia
humana defecerint. Vñ legit de beato
Bern. Qui in merito paſſionis in tā tūz
confidebat. q; cum in infirmitate eſſet/
quādoq; ſibi videret ante tribunal dñi
ſe p̄ſitari. Et quō ſathan multa cōtra ip
ſum diceret. Reſpondit regnū celoz du
plici iure dñs meus obtinet. ſ. heredita/
te patris. z merito paſſionis. Altero ipe
contentus. alter p̄mibi donat Ad hoc in
imicus cōſuſus diſceſſit. Tercio pōt
q; ſe laudare ad gloriā dei z edificatio
nem primoz. Sicut fecit ſanctus pau
lus apls. Vñ dī. i. Cor. xi. Eſtimo me
nihil min⁹ feciſſe a magnis apoſtolis.
Item dicit in alio loco. Abundanti⁹
omnib; illis laboraui. Iſe iactat ſe d hīs
que paſſus eſt. Vñ dicit. ij. Cor. xi. In
labore z erumna z vigilijs mltis. In fri
gore z nuditate in mortib; frequenter. a
iudeis quinquies quadragēas vna mi
nus accepi. Ter virgis ceſus ſum. ſeml
lapidatus. ter naufragiū feci. z ſic de ali/
is periculis q; ibi narrat in q; b; fuit. Hec
beatus paulus d ſe narrat: vt eos ad to
lerantiam z opatōnē animarū. Vñ dicit
Cor. eo. ca. Suſtinetis inquit ſi quis i
ſernitatem vos redigit. ſi quis deuorat
ſi q; in faciem vos cedit. Item dicit ro/
manis ad roma. xij. Bñdicite pſequen/
tibus vos. benedicite z nolite maledice
re. Ergo tali intentōne q; quis opa ſua
manifeſte coram homib; faceret. z q;
q; de eiſdem opib; bonis ſe laudaret. vt
deus ex hoc honorificaret: z primis edi
ficaret non peccaret. Vñ cbristus dixit
in euāgē. Mat. v. Sic luceat lux veſtra
corā homib; vt vi o. v. b. z glori. p. x.
Vñ Greg⁹ in moral. Actio ſit in publi
co. intentio tñ maneat in occulto. Quar
to modo cū q; ſe iactat ppter aliquem a/
ctum venialis peccati. Sicut quando
q; laudari vult eo q; venialiter in laude
delectetur. Verbi gratia: vt cū quis ſcīa
ciat de aliquo puo quod nō eſt cōtra ca

altare in elatione mentis deſidero: tunc
tu te depris. Luz te deprimere volo: tūc
tu te exaltas. Sciendū tamē q; in angu
ſtiis mortis homo maxime debet habe/
re recurſum ad diuinā miſerationē Vñ
Ambro. in hexamerō De diuina miſera
tōe: tūc ſperādū amplius eſt: cum pſidia
humana defecerint. Vñ legit de beato
Bern. Qui in merito paſſionis in tā tūz
confidebat. q; cum in infirmitate eſſet/
quādoq; ſibi videret ante tribunal dñi
ſe p̄ſitari. Et quō ſathan multa cōtra ip
ſum diceret. Reſpondit regnū celoz du
plici iure dñs meus obtinet. ſ. heredita/
te patris. z merito paſſionis. Altero ipe
contentus. alter p̄mibi donat Ad hoc in
imicus cōſuſus diſceſſit. Tercio pōt
q; ſe laudare ad gloriā dei z edificatio
nem primoz. Sicut fecit ſanctus pau
lus apls. Vñ dī. i. Cor. xi. Eſtimo me
nihil min⁹ feciſſe a magnis apoſtolis.
Item dicit in alio loco. Abundanti⁹
omnib; illis laboraui. Iſe iactat ſe d hīs
que paſſus eſt. Vñ dicit. ij. Cor. xi. In
labore z erumna z vigilijs mltis. In fri
gore z nuditate in mortib; frequenter. a
iudeis quinquies quadragēas vna mi
nus accepi. Ter virgis ceſus ſum. ſeml
lapidatus. ter naufragiū feci. z ſic de ali/
is periculis q; ibi narrat in q; b; fuit. Hec
beatus paulus d ſe narrat: vt eos ad to
lerantiam z opatōnē animarū. Vñ dicit
Cor. eo. ca. Suſtinetis inquit ſi quis i
ſernitatem vos redigit. ſi quis deuorat
ſi q; in faciem vos cedit. Item dicit ro/
manis ad roma. xij. Bñdicite pſequen/
tibus vos. benedicite z nolite maledice
re. Ergo tali intentōne q; quis opa ſua
manifeſte coram homib; faceret. z q;
q; de eiſdem opib; bonis ſe laudaret. vt
deus ex hoc honorificaret: z primis edi
ficaret non peccaret. Vñ cbristus dixit
in euāgē. Mat. v. Sic luceat lux veſtra
corā homib; vt vi o. v. b. z glori. p. x.
Vñ Greg⁹ in moral. Actio ſit in publi
co. intentio tñ maneat in occulto. Quar
to modo cū q; ſe iactat ppter aliquem a/
ctum venialis peccati. Sicut quando
q; laudari vult eo q; venialiter in laude
delectetur. Verbi gratia: vt cū quis ſcīa
ciat de aliquo puo quod nō eſt cōtra ca

vide

De superbia XIII

ritatem dei neq̃ primi tali intentione:
 vt sic bonus socius estimet̃ et noiet̃. et sic
 est veniale peccatū. Quinto mō ppter
 lucrum tpale et ex auaricia solent aliqui
 se laudare vt mercatores aliq̃ qui se ip̃os
 cōmēdāt. et sic primos suos in emendo
 et vendēdo decipe intendūt. vel etiā vt a/
 liqui hypocrite q̃ se cōmēdāt ppter lu/
 crum. Sciendū q̃ qñ malus homo qui
 ostēdit se bonū et non est: et sic recipit ali/
 quam elemosynā cū tamē nō indiget: re/
 netur restituere in foro cōscētie paupi/
 bus. vel vt mechanici faciunt: qui vltra
 modū suos labores et sua opa extollunt
 et cōmēdāt. et labores et opa aliorum rep̃/
 bendunt vt vituperāt: q̃ si nihil valeant. q̃/
 uis etiā quādoq̃ meliora sint. quod cō/
 stat esse contra charitatem. primi Quia
 alijs facit: qd nō vellet sibi fieri. scz artes
 et opa alioz vilipendendo. et tales graui/
 ter peccāt. qz hoc nō procedit ex charita/
 te: sed ex inuidia. Unde aris. ij. topicorū
 Inuidus ē qui cōm istat de p̃p̃iā rebo/
 noz. Idē dicit. ij. Rbero. Silis fili in/
 uideri: in hoc quo filis sū: vñ excedit
 aliū. vñ figulus odit figulū. Sexto cū
 quis se iactat in maleficijs suis. et tūc ta/
 le est peccatū quale est illud peccatū de q̃
 se iactat. scz. mortale vel veniale. Verbi
 gratia cū q̃s se iactat de p̃catione mulie/
 rī vel de tactu illicito. vel etiam de actu
 luxurie. vel etiā de supbia. vel cōplacē/
 tia quā habuit in choris adol. et sic de a/
 lijs. Quia multū rep̃bensibile est et noci/
 uum sic de peccatis iactare. Unde gre/
 gorius in moral. Sunt nonnulli q̃ nūq̃ de/
 fient qd faciunt: sed etiā laudare et defen/
 dere nō desistūt. Et nimis cū defēditur
 culpa gematur. Unde etiā dicit aucto/
 ritas. Dupl̃r peccat q̃ se de crimie iactat
 Sciendū tam cū ille q̃ laudat alium in
 peccato mortali ip̃m in peccato p̃fortan/
 do q̃ ille qui laudē q̃rit in tali peccato: a/
 bo grauius peccāt. Vñ aug. super ps.
 Duos sūt genera p̃secutor. s. vituperatū
 et adulatū. Sed plus persequit lingua
 adulantis q̃ manus p̃sequētis. Idez
 Adulantiū lingueligat hoīes i peccatis
 Delectant ei ea facere in q̃bus nō solum
 meruit reprehensor: sed etiā laudat opa/
 tor. Sed beu iam impletur illud dictū
 ps. Laudat peccator in desiderijs suis

et. Quia supbia nominatur hōctas aua/
 ricia. puidencia. astutia. prudentia. et sic
 de alijs. Sed q̃ sic laudant decipiunt.
 Unde esa. iij. Popule meus qui te bea/
 rum dicunt: ip̃s te decipiunt. Ergo nō
 debemus nos iactanter laudare in mali/
 cijs nostris. nec gaudere de iniquitati/
 bus nostris. de quibus dolendum est.
 nec velle honorari in his: i quibz merito
 deberemus verecūdari corā deo et om̃i/
 bus hominibz. Unde Bern. Quid est
 magis puerum q̃ letari cū maleficeris
 et in rebus pessimis exultare. Sep/
 timo cū quis se falsē mendaciter iactat
 sicut beu sepius contingit q̃ multi se ta/
 ctant de his que nō sunt vera. et sic men/
 tiendo querūt vanaz gloriā. Tūc fm
 Hermānū de schilditz. Qñ verba talis
 iactantis sunt in materia falsa: tunc pōt
 esse mortale peccatū vñ veniale: sicut ea
 falsitas est de qua se iactat. vel mendaci/
 um de q̃ gloriā q̃rit i bonis opibz suis.
 Octavo cū q̃s se iactat et laudē q̃rit in su/
 is opibz bonis. Tūc fm be. d. schiditz.
 Qñ p̃tem iactatiā q̃rit glām quā p̃fert
 hōi diuino vñ sue saluti vñ dilectōni p̃ci/
 iūc sic ē p̃ciū mortale. Si ñ si q̃s se iac/
 tat de aliq̃bz in eis glām q̃rit: nō tñ illā
 p̃fert hōi diuino vel sue saluti vel dilectōni
 p̃m̃eritiam si inanē gloriā q̃rat. pōt ēē
 veniale. Et de hac materia loq̃tur etiā
 m̃gr in p̃p̃edio theologicē p̃r̃at̃s dicens
 Silaus q̃rit p̃ opa p̃r̃utuz. hoc ē dupl̃r
 D̃r vñ appetit laudis p̃iūg̃it op̃i p̃r̃utū
 tāq̃ incidēs. sicut p̃tingit i cātu et p̃dicas/
 tōne q̃nq̃. et tūc veniale. Vñ laus ē finis
 p̃r̃cipalr p̃stitut⁹ op̃i virtutis et opanti:
 ita q̃ ibi p̃stituat̃ finē vltimū. et sic ē mor/
 tale. qz tūc inheret ei vt finis vltio: ergo a/
 liq̃ possēt dānari cū bōis opibz suis. s. q̃
 p̃rio et p̃r̃cipalr et finalr intēderēt lau dē
 humanā quā p̃poneret deoz p̃p̃rie salu/
 ti. Exēplū i enāge. de phariseo. Lu. xviij
 q̃ decias dedit. et duos dies i hebdomada
 ieiunauit. et tñ cū his p̃meruit infernū.
 qz d̃ his bonis opibz se iactauit. et i eis dē
 vanā glāz q̃siuit. Sciendū etiā q̃ hō pos/
 set amittere mercedē suā si se iactaret de
 bonis opibz suis. etiā si mortl̃r ñ peccat
 Nec ille. Ergo piculofum est: et malum
 valde aliquem se iactare et laudari velle
 in bonis operibus suis.

De superbia XIII

Unde Ildor⁹. de summo bono. Qui
h de bono laudari appetit spē pdir z glo
riā mercedis in futuro nō recipiet. Itē
Chrisol. sup Bath. **Q**u insipiens quid
tibi prodest ista laudatō post mortem: si
vbi eris nō lauderis. Itē nō solū cauere
debemus ne bona nostra iactanter pfe
ramus sed etiam prudēter cauere debe
mus: ne in elatōe mentis nos de bonis
nostris iactamus. Unde legitur exēplū
Quidā frater religiosus in quodā mo
nasterio erat. qui sepius excessit in mul
tiloquio. q̄ semel in pñtia abbatis sui lo
quebat de nō sibi cōmissis. Qui abbas
seriose dixit. Frater tacez vade serua si
lentium tuū. In q̄b p̄bis ille frater cō
pūctus est: z iuit ad cellā suam z amodo
tacuit: q̄ nō loquebat nisi interrogaret
In quo silentio p̄fecit ab intra in mēte:
q̄ deus sibi reuelationes sanctas mani
festauit. Fuit autē beremita in silua non
longe a monasterio. Ad quē iuit abbas
ad pcurādū sibi cuz sacramēto eucharis
tie. q̄ infirmus erat beremita ille. z sup
sit abbas secū illū frēm qui sic silentium
seruabat. Et cū irent in via: quidam la
tro audiens nolam cū sacramēto: asse
ciauit secis z iuit cū eis ad domum bere
mite. z māsit in ianua stans foris. q̄ re
p̄rauit se indignū esse q̄ intraret ad taz
sac̄tū vtz. z qñ beremita iam debebat su
mere sacramētum: tūc dixit latro. **Q** de
si talis essem q̄lis tu es. Et beremita bec
audiens in elatōe mētis dixit: hoc liben
ter deberes velle. Tūc ille frater cepit a
mare flere. z tondebat pecc⁹ suū. Sz p̄
q̄ abbas z frater ille redierūt ad domuz
tūc latro secus⁹ est eos alonge: z dixit. **Q**
deus p̄picius esto mihi peccatori. z sic in
tali feruenti contritione cucurrit p̄ ab
batē. z in tali veloci cursu cecidit tā gra
uiter q̄ immediate mortuus est. tūc fra
ter illerisit in inbilatione cordis sui. tūc
abbas ammirabat de illo fratre Et post
q̄ ad claustrū venerūt quesitū ab eo. cur
flemisset quando illum sanctū boiem vi
disset cōicare. z iam risisset cū illū latronē
in peccatis suis mori cōspexisset. Tunc
frater ille dixit abbati. Audiuisti ne pa
ter verba latronis: q̄ dixit. vtinā essem
talis qualis tu es. z beremita in elatōe

mentis respondit. hoc libenter deberes
vellē. z p̄pter tales elatōz dānabitur si sic
morit: ergo fleui Sed ille latro qui secu
tus est nos voluit cōfiteri peccata sua. et
ex tali feruenti p̄ritōe mortuus est. z de
us indulsit sibi omnia peccata sua. z est
filius heres regni celestis. q̄ contritio
sua tanta fuit: q̄ deleuit penā z culpam.
ergo risi iam z gauisus sū de magna mi
sericordia dī **Uñ** Cassiod. sup illud ps.
Ad dñm cū tribularer Dñs nescit differ
re quem p̄puncto corde sibi senserit sup
plicare. Itē greg⁹ i registro. Illam quē
cōspicis delicta fletu delere: in cōspectu
deitatis nō dubites misericordiā conse
qui. Quia nullū peccatozem reuersū sp
nit qui peccatozes redimere venit. Ergo
summe canēdū est ab elatione mētis i bo
nis opibz. **Uñ** Bern in tractatu de sep
tez donis **V**ulto melius ē esse peccata
tozem humilem: q̄ instum arrogantem
Quod a dño ap̄te ostendit vbi publica
nus z p̄barisus in exēplū ducitur

De inobedientia.

Inobedientia est secūda filia su
perbie. z nascit z venit de supbia
quod patet. q̄ supbus nō vult
se inclinare ad obediendū z ad exequen
dum supioris p̄ceptuz ne in eo inferior
videat. q̄ autē inobediētia est malū viciū
z detestandū. hoc patet fm guil. lugō. in
summa viciōzū. Primo q̄ illud viciū
m̄ltipli z grauiter legit punitū esse in sa
cra scriptura. **Q** patet i p̄mis parent: bo
qui p̄pter illud peccatū eieci sūt de para
diso. Si illi qui iam erāt in paradiso: e
iecti sūt d̄ paradiso terrestri p̄pter iobedi
entiā: qñ credūt se ingressuros paradi
sum celestem q̄ inobedientes sūt. Itē pu
nitū ē illud peccatū in vrozē Loth. q̄ p̄
pter inobediētiā versa est in statuam sal.
Ben. xix. Itē punit eū illud peccatum
in saul. in hoc q̄ p̄pter illud peccatum es
iect⁹ est de regno **Uñ. i. regū. rv.** Dicit sa
muel p̄pheta ad saul p̄ eo q̄ abieciisti ser
monē dñi. abieci te dñs: ne sis rex. Itē
p̄pter inobiam in tāta miseriā positi sum⁹
z p̄pter eā oēs mortū adiudicati sum⁹. **Uñ**
greg⁹ Ad b̄ bō in padiso positus erat vt
sic se ad conditoris sui obediētiā z vind
charitatis astringeret. z ad celestem pa/

*Exemplum
Dionysii
notat*

De superbia XIII

triā angelorū qñq̄ sine morte carnis trā
siret. Sic nāq̄ immortalis condit⁹ fu/
it: vt si nō peccasset: etiam mori nō potu
isset. Item ppter inobedientiam huma
nū genus multiplices miseras sustinet
scz famem. sitim. frigus. et estus. et dolo/
res et infirmitates et tribulatiōes. et sic de
alijs. q̄ oīa humanū genus nō sustinu/
isset si deo obediens fuisset. Vñ grego/
rius Vbi nulla aduersitas: vbi nulla do/
minat iniquitas. Ergo oēs miserie pñtis
vite quasi quedā flagella sūt: q̄bus dñs
inobediētiā hoīs punit. et ad obediētiā
am excitat. Unde inobedientes hoīes
duriores asinis sunt. qz illi flagellis et a/
culeis obedīūt. Secūdo potest vale/
read detestatiōē huius peccati magni/
tudo remediū quo indiguit illud pecca/
tum ad sui curationē. Oportuit ei vt fili/
us dei fieret obediens vsq̄ ad mortem:
vt peccatum inobedientie sanaret. Ber/
nar. Ex cōsideratiōe remediū: periculi no/
stri estimo q̄ritatem. In veritate poti⁹
deberem⁹ timere inobedientia q̄ mor/
tem exēplo filiū dei. de quo Bern. dicit.
Demēto te frēs christus ne pderet obe/
dientia pdidit vitā Tercio scz ad de/
testandaz inobediētiā potest valere h q̄
inobedientia reddit hoīem maledictum
Vñ Dēntro. xxvii. Maledictū q̄ nō p/
manet in sermōibz legis huius. neceos
ope pficit. Et ecce. xli. Vē vobis viri im/
pii qui dereliquistis legem altissimi. Et
si nati fueritis in maledictione nascemī
et si mortui fueritis in maledicōe eritis
vestra. ps. Maledicti q̄ declināt a man/
datis tuis Quarto pōt valere ad dete/
statiōē huius peccati hoc q̄ inobediē/
tes socij demonū sūt. Inter oēs creatu/
ras non inueniuntur nisi due que non
obediunt deo. scz demones et mali ho/
mines. Unde Joh. xvii. Habitenti ta/
bernaculo eius socij eius. immo viden/
tur diabolo attinere inobediētes: sicut
obediētes dñs reputat sibi attinere. vñ
Mathei. xii. Quicūq̄ fecerit volunta/
tem patris mei qui in celis est: ipse me⁹
frater et soror et mater est. Ergo studere
debemus obediētiā exēplo xpi qui di/
cit. Joh. vi. Descēdi de celo. nō vt faciaz
voluntatem meam: sed voluntatē eius q̄

misit me. Querit⁹ vñ inobediētiā sit
peccatum mortale? Respōdeo fm Tho/
mā se. se. q. cv. q̄ sic. nā inobedientia cō/
trariat charitati dei. q̄ exigit: vt eius p/
ceptis obediat. In preceptis autē diuis
p̄tineat q̄ superioribz obediat. Vñ
Roma. xii. Qui potestati resistit dei or/
dinationi resistit. Item contrariat dile/
ctioni. p̄mi in quantum superiori sub/
trahit obediētiā quam ei debz. Sci/
endū q̄ Hermann⁹ de schilditz sub ali/
is p̄bis respōdit ad p̄dictam questionē
dicens. Inobediētiā est qdā repugnā/
tia ad voluntatem supioris vel trāsgres/
sio statuti dei vel plati. Si ergo illa re/
pugnantia quaz habet subiectus ad vo/
luntatem superioris: pñtā dei vel prela/
ti sit in his in quibz subditus necessario
tenetur superiori obtemperare. tunc vo/
catur preuaticatio vel rebellio. et quādo
scienter et cum deliberatione fit est mor/
tale peccatum valde grāue quasi quedā
ydolatria. Unde dr. i. Regum. xv. Qua/
si peccatum ariolan dicit repugnare. et q̄
si scelus ydolatrie nolle acq̄scere. Si
in illa repugnātia nō ēēt in his in quibz sub/
iect⁹ necessario hz obtemperare. vñ etiā si ēēt
aīo in deliberato. vñ si pcederet ex p̄babi/
li ignorātia: posset ēē qñq̄ veniale. qñq̄
sine pctō. Verbi gratia. Subditus qñ
repugnaret p̄cepto plati male p̄cipiētis
vñ se opponeret male vite eo mō q̄ debeo
res corā suo supiori. Et sic etiā dicendū vi/
det de trāsgressionē statuti vel canonuz
vñ alicuius regule vñ statuti plati. tale sta/
tutū vñ mādātū teneat fm simplicē iussi/
onē: pōt ēē veniale pctm: nisi tal trāsgres/
sio ēēt q̄ se mala ēēt. vñ etiā indifferēter
fieret ex p̄ceptu De contentione

C Onfētiōē vitare debem⁹. P̄rio. **S**
qz ē peccatū diaboli. vñ aug⁹

Nihil filius ē actibz demonum
q̄ litigare. vñ fuus diaboli nō dei se ostē/
dit q̄ libēter litigat. ij. ad timo. ij. Seruū
at dñi nō optet litigare scz māfuctū ēē Di/
scordiā faciēs et cū primo litigās nō soluz
est fuus diaboli: scz etiā fili⁹ diaboli Vñ
greg⁹ in pastora. Si dī vocant filij q̄ pa/
cē faciūt. pculdubio sūt filij sabane q̄ cō/
fundunt. Sciendum tñ q̄ q̄uis cū om/
nibz hominibz debeamus habere pacē

De superbia XIII

tamē spēali⁹ euz quatuor generib⁹ hoīm
nō est litigādū. Prō cū potentibus. viij.
eccī. viij. Nō litiges cū homie potēte: ne
forte incidās in manib⁹ eius. z cū ho
mie locuplete: ne forte te cōstīnat lites
tibi. Alios ei perdidit aux⁹ z argentiū:
Secūdo cū hoīe linguato scz q̄ est mul
toz verboz. Vñ eccī. viij. Non litiges
cū hoīe linguato neq⁹ struas ī ignē ipsi⁹
ligna. Et cū hoīe iracūdo nō facies rixā
Tercio cū vxore ppria. Ex quo ei aliq⁹
litē inceptū habere cū ppria vxore: nō
habebit requiem neq⁹ in pñti. neq⁹ in fu
turo. Prover. xix. Tecta pstillāna z mu
lier litigiosa comparātur. Qui ī domo
pstillante est: qñ vult decliare stillicidiū
in vno loco inuenit illud in alio. ita q⁹ n̄
inuenit ibi quietē: sic vir z vxor quietē
nō inueniūt ex q̄ incipiūt esse litigiosi. et
valde male est eis. Primo quātū ad cor
pus. qñ eis magnas diuitias habeāt
tū sūt tristes. z cū gaudio nō possunt vtī:
qz sibi mutuo inuidēt. Vñ Prover. xvij
Melior est buccella panis sicca cū gau
dio: q̄ plena domus victimis cū iurgio.
Secūdo qñ ad aiām. qz tales in mari
monio discordātes mltā peccata mor
talia inter se committūt ī piclū aiarū su
arū. s. maledicēdo. blāspemādo. seinnū
cē pcuriēdo. z sibi pīs malū opīdō. Et
Btōm fit ex instinctu dyaboli q̄ cū talib⁹
morat. Nō sicut illi q̄ sūt pī pacifici z cō
cordes habēt deū secū morātē. Vñ mat.
xviij. Ubi duo vel tres fuerint cōgrega
ti in nōie meo: in medio eoz ego suz. sic
discordes hñt diaboliū secū morātē: q̄
ad rles discordias eos instigat. Quarto
nō est litigādū de re q̄ hoīes nō molestāt
Vñ eccī. xi. De illa re q̄ te nō molestāt ne
certaueris. Cōtra hoc faciūt q̄ oīa expe
dire volūt. z tales seipīs faciūt inque
tudinē mētis z impedimētum pfect⁹ sui
Contētio fm Hermā. de schilditz ē im
pugnatio veritatis cū cōfidētia glāmoz.
z vt sic spē mortale peccatū z mortale. qz
repugnat veritati z paci q̄ est effect⁹ cha
ritatis: imo sine qua charitas haberi n̄
pōt. Nō fm aug⁹ in libro pastoral. Su
perbia parit dissensionē. charitas vnitatē
Ex h̄ ē q̄ p̄tios⁹ p sacros canones pbi
bēt ordiari. vt. xvi. di. i. Qd nō fieret: ni

si p̄tētio ēēt peccatū mortale. Si tñ ali
q̄s impugnaret falsitatē. vel defēderet vi
tatē cū inordiatio clamore: posset ēē veni
ale peccatū: nisi foris: ēēt tāta inordiatio
qz ēēt magnū de hoc scādaliū. itē qñ qz
ciā posset in hoc cōmitti peccatū morta
le marie qñ impugnatio falsitatis v⁹ deo
fensio veritatis nō p̄tinet ad cōseruatōez
fidei vel veritatem vite: Si aut p̄tinerz
ad aliq̄ istoz non credo qz facili⁹ posset
ex hoc quis incidere peccatū mortale

De ypocrisis

h ypocrisis est peccatū valde dete
stādū. Prō. qz hypocrita est sy
mea diaboli volens imitari filios dei: et
q̄s filiū dei faciūt ad sui decorē: ipse facit
ad sui iugulatōnē. sicut de quadā symea
refert quā diues quidā enutriebat. Iux
ta quem in primo qdā paup sutor ppa
rauit calcios. Et qñ incidit corēū ad cal
cios: itē symea ex opposito in domo sui
dñi obseruabat eū. z q̄cito surrexit. z cul
tellū de manu posuit: tam cito accurrit:
z etiam corēū sibi p̄scidit. volens facere
sicut a sutoze vidit. Et sic destruxit pau
peri corēū. qd ille paup diuiti sepe pque
stus fuit. quē ipse nō curauit. Tūc vna
vice accepit sutor nouacū ad manū. et
rasit sibi barbas sub collo suo z gutture.
qd cernēs symea etiā post recessū suū ad
uenit. z cultellū recepit. z sic sile sibi face
re voluit. z sic seipam occidit Sic hypo
pocrite faciūt sibi ad p̄niciē qd boni sibi
faciūt ad salutem. Secūdo p̄valere ad
detestatiōnē huius peccati pena quā sc̄p
tura ipsis mināt. Et vna pena est qz nū
q̄ videbūt faciē dei nisi cōuertant. Vñ
Job. xij. Non venit in cōspectu ei⁹ oīs
hypocrita. nec miz qz deus nō sit añ cō
spectū hypocrite. Oīa ei opa sua faciūt
ab hoīb⁹ videat. hoc est vñ qd multuz
placet deo qz homo cor suū z intēdēz
suā sepe erigat ad deū. Vñ sup illud ps.
Firmabo super te oculos meos. dicit gl.
in persona domini. Non auferam oculos
meos a te: qz tu semper lenas oculos
tuos ad me Tercio modo possunt
valere ad detestationem huius peccati
maledictiones multiplices quas domi
nus iesus sup hypocritas ptulit. Unde
Mathei. xxij. Ve vobis scribe z pbari

De superbia XIII

sei & hypocrite & clauditis regnū celozū ante hoīes. nō ei intratis. nec introeūtes finis intrare. Itē. **Ue vobis** scribe et pharisei & hypocrite & cōeditis domos viduarū in orōe longa. Item **Ue vobis** scribe & pharisei & hypocrite & similes estis sepulchris dealbatis. & sic de alijs plibz maledcōnibz q̄ in euangelis inueniunt. Sed q̄reres. q̄re dñs ita p̄sequebat hy- pocritas. Rñdeo fm̄ guī. lugō. q̄ ideo. q̄ ipi sūt p̄diores simulātes se esse ex dī parte: & sūt ex pte diaboli. vidētur ei amīci & sūt inimici. & ideo multū p̄nt nocere ecclie dei. Unde heretici p̄ ypocrisis hoīes decipiunt. Et antichristus qui ca- put erit maloz p̄ hypocritis hoīes deci- piet. **De speciebus ypocrisis**

Equit de speciebus ypocrisis. & fm̄ guī. lugdu. pōt distinguī in tres spēs: ypocrisis. P̄ia ē q̄n aliq̄s corā hoībz simulat se obedire dō: & in occulto nō timeret deū offendere. Et in illa p̄ia spē bonitas tm̄ apparet in exte- rioribz operibz. Secūda spēs est q̄n in ap̄o & in occulto bona opa facit. vt san- ctus ab hoībuz videat. Et in illa specie bonitas ostendit in occultis & in ap̄is: s̄z nō in inentōe. Contra qd̄ dicit greḡ in moral. De bonū qd̄ agim⁹ p̄ inentōez sp̄ ad celestia leuem⁹. Tercia spēs ē cū aliq̄s minore hypocritism relinq̄: vt in maiori & subtiliori p̄maneat. vt cū aliq̄s req̄sit⁹ an ieiunet. dicit deus scit. vt dica- tur hypocrita nō esse. Et i ista spē non p̄ redit bonitas inentōis. In p̄ia mltū occultat dyabolus. In secūda magis. In tercia maxime

Hypocrisis q̄n est peccatū mortale.

Verit quot mōis hypocritism sit & q̄n sit mortale & quando non :

q **Respondeo** q̄ hypocritism sit mul-
U tis mōis. P̄io q̄n q̄s oñdit scitātē. quā nec bz: nec habere curat. s̄z tm̄ vt scūs re- putet. sic fm̄ iho. se. se. q̄. cxi. ē p̄cū mort- tale. q̄ null⁹ totl⁹ p̄uat scitātē nisi p̄ pec- catū mortale. **Uñ** d̄r augus. sup̄ ps̄. lxiij. Silata eq̄tas nō est eq̄tas: s̄z duplx inī- q̄tas. Et h̄ p̄z q̄ in hypocritism illi ē duplex p̄cū. s̄ inīq̄tas. q̄ occūrit inīq̄ & mali sūt. & falsitas. q̄ fingūt & mētiuntur se eē scōs & nō sūt. **Uñ** biero. i eplā Duplicis p̄cū re-

us es n̄ h̄re qd̄ credet⁹. & qd̄ nō habueris silare. **Uñ** etiā. xij. q̄. i. in caplo **Holo** d̄r q̄ licet hypocrita viuat corporalimoz- tuns tm̄ ē spūalr. Scōo si scitātē oñdit. vt salā doctrinā s̄z heresim seminare pōt sit: talis peccat mortl⁹ & facit d̄ deū & d̄ sa- lutē p̄ximī. & tal silatio scitātē est cōis he- reticis. q̄ heretici multū ieiunāt: & genu- flectōes lōgas faciūt. vt sic hoīes decipi- ant: vt suis fals̄ doctrinis credāt. Tercio si oñdit scitātē p̄terea vt possit sibi ecclā- sticā dignitatē acq̄rere ad quā tm̄ indig- nus ē tal. etiā grauiter deū offendit. **Uñ** Bern sup̄ miss⁹ est. O frēs q̄rēs hoībz p̄ esse desidero: toties deū meū offendo. p̄ ire p̄tēdo & p̄e nō sapio q̄ dei sūt. **Uñ** aug- gus. in li. de doc. xpi. Cū hō illis q̄ natu- ralr sūt sibi pares. h̄ ē hoīb⁹. dñari affe- ctat intolerabil qd̄ ē supbia ē. Quarto: si oñdit scitātē vt iniuste acq̄rat q̄cūq̄ bo- na tpalia. in q̄b⁹ finē cōstituit. h̄ fm̄ ber. d̄ schilditz est peccatū mortale. O d̄ etiā sic patz q̄n talis nō q̄rit sibi hōrē & ec- clesiasticā dignitatē vt abiciofi. nec q̄rit falsam doctrinā seminare vt heretici: s̄z tm̄ q̄rit tpalē substantiā cōgregare. ideo anas- rus ē: & auaro nihil ē scelest⁹. **Uñ** aug⁹. Auar⁹ aq̄s lucret⁹: seipm̄ p̄dit. & aq̄s ali- qd̄ capiat capiat. **Uñ** etiā **E**br̄ios. sup̄ **Mat.** Qui pecūte fuit & p̄ntib⁹ cōpedi- bus p̄strigīt & futur⁹. Quico si q̄s ostē- dit scitātē fictā & i ipa ficiōe delectat cūz alias nullū malū p̄dicit. de q̄ dicit arist. .iij. eib⁹. q̄ tal mag⁹ videt van⁹ q̄ malus **Tūc** s̄z ber. d̄ schilditz p̄t eē p̄cū v̄tale **Sexto** si q̄s silat scitātē quā libeter ha- beret: credo q̄n peccet mortl⁹ **Septio**: si q̄s silat scitātē occultādo suū p̄cū ne aliū scādalizet. & fm̄ iho. se. se. p̄t fieri landa- bl⁹: vt aliq̄s occultet p̄cū suū: ne aliq̄ ex h̄ scādalizet. q̄z v̄hoi p̄ quē sit scādalum **Octano** cū q̄s ad hōrē d̄r p̄ioz edifica- tōez silat scitātē. vt q̄n aliq̄s bon⁹ religi- os⁹ maiore p̄positōz oñdit corā extrāeis vt ipi mag⁹ edificet: iste n̄ peccat: s̄z mere- tur. **Uñ** **Mat. v.** Si luceat lux v̄ra co- rā hoīb⁹: vt videat opa ves. bo & glo. & c.

De pertinacia

p **Errinacia** etiā ē filia supbie de q̄
videundum est quomodo sit pec-
catum mortale. **Respondeo** fm̄ richar⁹

De superbia XIII

dū. De pertinacia nihil est nisi cū in no-
stra sententia cōsilia aliorū imprudēter p-
sistimus. Hoc autē fm Ber. de scildit3 po-
t: est cōtingi dupl'r. Prio in defensionem
peccati vel erroris. z si talis error sit pec-
catū mortale: nō est dubiū qn pertinacia h-
desedēs sit mortale peccatū. Secūdo q-
sit pertinacia in volēdo alios vincere. qz
sicut dicit Isidorus in li. iij. et bimo. p-
tinardicit eo q- in pposito suo vsqz ad vi-
ctoriā pseueret. Unde patet q- pertinacia
sp est peccatū mortale ex genere suo. sed
sententia tamē in qua vincere vellet pos-
set eē vel nō mala vel veresimil'. z tūc pos-
set eē sine peccato mortali Si ei bona es-
set sententia vel certa: tūc nō eēt pertinacia:
s3 pseuerātia. Si autē dubia z si nō falsav-
verisimilis: 3 sententias tñ aliorū impru-
denter psistere in ea viciosum est.

De discordia

Discordia oppōnit cōcordie q- a
charitate causat. Discordia au-
tē est peccatū in q- bñi cōcor-
die cōtrariat. Pōt autē ipa cōcordia tollip
discordia dupl'r. Uno mō p se scz qn sci-
enter z ex intentione aliq- dissentit a bo-
no diuino vel a bono primi in q- tenetur
psentire. hoc est peccatū mortale ex suo
genere ppter cōtrarietate ad charitatem.
Un dicit Bern. Sicut in pace factus ē
locus dñi: sic i discordia locū fieri diabo-
lo manifestum ē. Diabolo autē nō fit loc-
nisi p mortale peccatū. Alio mō p accūs
p tolli cōcordia. Un cū interio aliquo/
rū est ad aliq- bonū qd pūnet ad bono-
rem vel ad vilitatem primi. z in hoc fixi
sūt q- vterqz bñ intendit: z pnt cōcurrere
plura media ad hoc bonū psequēdū. vt
yn^o illoz estimat hoc mediū melius. vel
hanc viā. Alius autē aliud mediū z alias
viā. z tūc discordia est pter intentiōem
z ē p accūs. qz ambo ad bonū finē intē-
dūt. z nō est peccatū. qz nō repugnat ca-
ritati. qz diuersas opinionū nō dissol-
uit charitatē directe Sciendū tamen
q- discordia qñqz est de peccato vni^o ip-
soz q- discordāt cū aliis vult vter bonū
cui alter scienter resistit. Et cū hoc male
intendit. Unqz autē ex pctō vtriusqz: puta
cū vterqz dissentit a bono alterius. z vterqz

q- inordinate diligit bonū propriū.

De presumptione nouitatis

Resumptio nouitatis est etiam
filia inanis gl'e. z orit ex supbia
qz iste q- vult honore ab hoibus
inuenit modū nouū z singlatē z raz: in
quo hoies pnt mirari. Verbi grā. sicut i
cātando. in chorizando i vestitu. isup-
be incedēdo. z sic de alijs Querit vix
presumptio nouitatis sit peccatū mortale?
Respondeo fm Hermānū de schildit3: q-
psumptio nouitatis pnt eē i debita psup-
tione z vsurpatōe aliquoz que sūt in vestitu.
vel in ornatu. vln chorizādo vln fraudē
primo faciēdo. z sic de alijs. Et qñ talia
ascēdūt ad pñciem. z ad malū exemplū
in moribz bonis sūt magna pctā morta-
talia. Sicut q- inueniūt modos nouos
incidēdi in vestibus: tā viris qz feminis
vñ carnales cōcupiscētie ad peccata car-
nalia amplius puocent. sicut q- feie va-
dūt nimis discopite: sicut vsqz ad mam-
millas. z viri vsqz ad nates. z multa hu-
iusmodi p q- mlti grauior solēt peccare.
Sikritin religiōe q- cōtraregulam z statu-
tasui ordis inuenirent nouitates ad vi-
uēdū dissolute. i hūi vln incesso. vln nō s-
licate in victu possent nōnumqz peccare
mortaliter. Et tanto grauius qñto plibz
scādālū phiberēt tales nouitates p eos
inuenire. z aperirēt viā liberi delinquen-
di. z statuta vel cōsuetudines laudabiles
sui ordis trāsgrediendi. Si tñ aliq- p-
sumat solūz inuenire aliq- nouitates ex
curiositate q- fm se nō sūt illicite vel pñ-
ciose. licet presumptuose ad hoc tendat.
vt huiusmodi nouitates inueniat: nul-
las tamen vellet inuenire fm se illicitas
vel fm se pñciosas vel quouis mō ten-
dentes cōtra charitatē dei vel pñcific
huiusmodi psumptio potest eē peccatum
veniale. z qñqz sine peccato. Sciendūz
q- si vnus nouā virtutē posset inuenire/
vel nouū laudabile exercitiū. vln nouū
modū seruicndi deo vel benefaciēdi: il-
le particeps oīm bonoz illoz fieret. que
fiūt p posteros vsqz ad nouissimū diem
Et post mortem in glā in celo augmēta

retur sibi gaudium accidentale propter bonum exemplum et laudabilem doctrinam quam reliquit in posterum. Unde Lelarius. Quamvis exemplum vere humilitatis et perfecte caritatis ostenderis. cum tantis et per tantis et nam primis possidebis. Unde etiam aristoteles. v. ethicorum. Optimus est ille qui non vitatur bonitate ad se solus; sed etiam ad alios. Sice converso. si quis prebet proximis suis malum exemplum: et si quis inuenit novas et malas inuentiones: non vult alii recipiunt occasione peccandi. tunc talis erit particeps omnium malorum: quod sibi per posterum et sua pena accideret: si sic moris spiritus in inferno augmentabitur quotiens enim in hoc peccato quod inuenit et alios informauit secuti fuerunt: eorum omnium reus erit. Unde gregorius in moralibus. Tot moribus quis dignus est quot exempla prauitatis in posterum reliquit. Et hec de filiabus inanis glorie dicta sufficiant.

f Quomodo superbia occultat se sub specie penitus
bb Superbia secundum Henricum de firmaria quicquid se sub triplici specie virtutum occultat. Primo sub specie zelus. aliorum dicta et facta temere reprehendendo. tales in se confidentes tamquam iusti ceteros aspiciunt more pharisaeorum. qui facta publicani redarguit. et se ipsum false iudicauit. Quia tales sic clamorose aliorum facta repellentes sepius hoc credunt agere ex amore libere veritatis cum tamen hoc realiter faciant ex timore et superbie et presumptionis asserentes frequenter se ad hoc cogere ex amore veritatis. cum ad hoc tamen cogantur solo ratione odii. propter hoc culibet homini multum est necessarium quod istam occultationem diligenter aduertat. Remedium per quod reprehensionem temerariam poteris euitare est quod homo zelum iusticie habeat secum. et in omni facto quod reprehendum est in alio primo consideret. an ad hoc teneatur et amoveat ad hoc ex charitate vel non. si sic consideret an sequatur utilitas quas intendit. et cum hoc inuenierit seruet modum correctionis fraterne traditum a patre. Mat. xviii. Si peccauerit in te frater tuus. etc. Quia modus fraterne correctionis cadit sub precepto: ut magni doctores dicunt. Secundo superbia se occultat sub falsa specie spiritualis profectus proximi. et frequenter euenit in illis qui per salutem aliorum aliqua bona opera in publico faciunt ut

ipsum laudari contingit. Quod euidenter beato bernardo euenit qui scripsit de se quod quicquid in sua publica predicatione doctrina per honorem diuino sinceriter inchoata. quedam elatio proprie complacentie se immiscuit quam statim ut precepit viriliter repulit dicens. propter te non incepti. nec propter te dimittam. Remedium per quod elationem proprie complacentie euitare poteris secundum Augustinum est. ut cum homo laudatur de suis bonis a ceteris: de illa laude non gaudeat propter se. putat ratione proprie complacentie: sed solum gaudeat de proprii utilitatem et eius bonis primo perueniente. Et quod homo de seipso ingemiscat et doleat. et sibi ipsi de hoc displiceat quod aliis placet et ab aliis laudatur: et studeat quod ab illa laude expressimaneat. et quod tam laudem opus quod laudatur totaliter in deum referat. Bern. Quid mihi de victoria laudem ascribo: cum mea virtute non triumpho. Item diligenter debet inquirere in se quoniam primus bona facta sua vituperat. an ipse de hoc doleat propter peccatum primi et non propter seipsum. Item an plus doleat si aliquis magis de factis suis is melioribus amplius vituperaret. Et si hoc inuenierit verisimiliter estimare poterit quod elationem proprie complacentie perfecte edomauerit. Tercio superbia se occultat sub specie humilitatis et singularis scitatis. Quod secundum Augustinum. maxime apparet in his qui de mundi contemptu et de sordidis vestibus in seipso gloriantur. Et ista exaltatio superbie tanto est periculosior quanto sub specie religionis et scitatis decipit. ut dicit Augustinus. Et tales in seipso quicquid de suis bonis a ceteris. in tantum complacenti sibi quod ex propria eorum complacentia totaliter absorbent. Unde sic sibi placentes deo multum displicent. ut dicit sanctus Augustinus. Cuius exemplo quondam modo sile videtur accidisse sancto anthonio. Dum sibi quadam vice incidit quod nullus monachorum tanto tempore in heremo sicut ipse do seruisset. Ex quo etiam se existimabat ceteris superiorem. propter quod lapsus diuinitus statim sibi dictum est: alius esse in heremo se meliorem. Insinuans sibi de paulo primo heremita. quem accedere iussus est. Cuius vitam cum contemplantus fuisset: pro nihilo amplius suam vitam estimabat. Remedium ad expellendum superbiam: quod se sub

De superbia XIII

specie humilitatis et sanctitatis ostendit in hoc consistit. quod homo cogitet quod nihil potest ex seipso sine gratia dei. et quod nihil estimet omne bonum pro eo factum respectu eius quod facere debuisse: dicens se iuxta doctrinam christi servum inutilem et indignum. Recogitet etiam quod ex se nihil habet nisi peccatum. et quod spiritus timeat sibi aliquid esse de his que pertinent ad necessitatem. et ad augmentum salutis sue. et quicumque diligenter ista recordari voluerit: procul dubio omnes superbiam a corde suo eliminabit.

Sexta remedia contra omnem superbiam

cc
r
Remedia generaliter contra omnem superbiam sunt sex. Primum est consideratio vite sanctorum preteritorum quorum comparatione omnis perfectio nostra imperfecta videtur. Cum ei consideramus humilitatem beate virginis. austeritatem beati Iohannis baptiste. puritatem Iohannis evangeliste. largitatem beati martini. et sic de aliis: tunc videmus manifeste quod vita nostra sit quasi nihil respectu sanctorum precedentium. vnde gregorius. Qui vitam precedentium conspicit: quod in se gemere debeat subtilius cognoscit.

Secundum remedium est videre defectuosos homines. scilicet homines pauperes. cecos. claudos. leprosos. et sic de aliis. Quia quilibet nostrorum quantumcumque sanus et fortis: ad huc potest fieri talis si deus permitteret. Et spiritus cogitandum est nobis. ut sic per talem considerationem humiliemur. Tercium remedium est consideratio vilis servitutis in qua homo est: si ipse est superbus. quia est servus diaboli. Unde Iob. xli. Ipse enim erexit super omnes filios superbie. Et sicut quilibet rex habet regnare super suos subditos: sic et diabolus super superbos. Item sicut humiles sunt filii dei: qui dabit eis regnum pro hereditate paternam. Sicut dicitur Lu. xii. Nolite timere pusillus grex quia complacuit patri vestro dare vobis regnum. Sic et superbi sunt filii diaboli qui dabit eis infernum et eternum supplicium. Unde Augustinus in epistola. Quem superbum videris. filium esse diaboli non dubites. Quartum est consideratio vilitatis proprii corporis. Primo quoniam puer de vili materia concipitur. et in utero matris nutritur. Secundo: quoniam in presenti vita est homo vas stercoreum. Unde Ieremias. vi. Humili-

atio in medio tui est. Quod patet. quia omnia que exeunt de corpore humano: tam abhominabilia sunt. quod generant nauseam ipsi homini. Quintum est exemplum humilitatis christi. quia remedium tumoris est humilitas christi. Erubescat homo esse superbus. quia humilis factus est deus. Intolerabilis enim est illa superbia quod miles sedeat super scamnum cum rex sedeat iuxta eum super terram. Bernardus. Solus est magister verus humilitatis christus: qui et humilitatem verbo docuit. Matthei. xi. Discite a me. quia mitis sum et humilis corde. Et in super opere monstravit se usque ad mortem exprobratissimam inclinando. et per hoc tantum se humiliavit quantum se humiliare potuit. quia cum domaretur angelus immortalis: dignatus est servire mortalibus. mori pro mortalibus. et etiam occidi pro mortalibus. Augustinus. Que superbia sanari potest: si humilitate dei non sanatur.

Sextum remedium est consideratio illius districti iudicii: quod specialiter erit ad humiliandum superbos. ubi dominus abundanter retribuet facientibus superbiam. Esa. ii. Dies domini super omnem superbum. et arrogantem. Unde Esa. xxiij. Pedibus conculcabitur corona superbie. Et non solum superbus humiliabitur in futuro: sed etiam quandoque humiliatur in presenti vita. Unde legitur exemplum quod quidam advocatus dives et potens propter nimiam superbiam noluit hominibus pauperibus loqui. qui iusto dei iudicio postmodum infirmatus dixit se esse cecum. et se sub scamno locavit. vel se sub lecto abscondit. Et quando requisitus fuit ab amicis vel cognatis suis: cur hoc faceret? Respondit. quia cecus sum. et ad modum catti operor. Et quando ammonitus fuit ob salutem anime sue de precepto sacramentorum: semper respondit cecus sum. et sic miserabiliter sine omni contritione et confessione et sine sacramentis obijt. quia secundum dictum christi. Qui se exaltat humiliabitur.

De invidia.

Etiam videndum est de invidia. que secundum grecum. ideo ex superbia nascitur.

scitur. quia superbus inuidet: quia si
bi coequat. Et de inuidia hic dicēdo p/
mo ponemus ea que possunt valere ad
detestationem huius peccati. secūdo quā
sit peccatum veniale vel mortale. tercio
tangemus aliquid de speciebus eius. quar
to quomō se occultat sub triplici specie
tutū. Quinto remedia cōtra illud viciū.
Quantū ad primū sciēdū quod inuidia sūm
augustinū est dolor aliene felicitatis. et
dicit ab inuidendo. qz scz nō potest vi/
dere bona alioſt. Johannes autē damas/
cenus. li. ij. ca. xij. dicit. Omnis inuidi
a est tristitia de alienis bonis. Ad detes/
tationem vero huius viciū sūm wilhel.
lugduū. primo facit hoc qz hoc viciū ē
peccatū in spūs sanctum sūm vñā accepti
onem. Quia est contra bonitatem dei q
spiritui sancto appropriatur. et sic omne pec
catum qd ex certa malicia peccatum est
in spiritum sanctum. vñ inuidia cum sit
ex certa malicia peccatū est in spiritū san
ctum. sic ergo manifestum est qz inuidia
est valde magnum peccatū. Secūdo fa/
cit ad detestationem huius viciū hoc qd
ipsum est oppositū charitati. Vñ sicut
charitas excellentissimā est virtutū. sic i
uidia pessimū vitiū erit. Peior est inui/
dia qz auaricia. Auarus ei et si non vult
cōmunicare bona sua: tamen vult qz aliū
ea cōmunicet. Inuidus vero non vult
cōmunicare bona sua. nec vult qz aliū ea
cōmunicet. immo inuidus est peior om
ni creatura. Unde gre. sup. gen. Iudiciū
maxime diuine bonitatis ē: qz quilibet
res cogitur dare seipsam. ab hac liberta
te degenerat inuidus diuidens se a deo
et a creaturis socians se diabolo qui bo
nis omnibus inuidet. Tercio facit ad
detestationē huius peccati qz hoc viciū pu
re et totū malū est. Alia ei peccata ba
bent bonū apparens qd incitat homi
nem. Vñ aris. iij. de aia. Appetibile sem
per mouet appetitum sub ratione boni
siue hoc bonum sit apparens vel existēs
Sed inuidia habet dolorem et amari/
tudinē quā inuidi pponūt gaudijs ce
li. et quanto aliquod peccatum habet mi
nus incitamentum: tanto est grauius.
verbi gratia. Si senex fornicat et iuuenis
ambo simplici fornicatione. tunc senex

grauius peccat. qz minus habet incita/
mentū. qz complexio iuuenis est calida et
humida. senum autē frigida et sicca. vt di/
cit cōmētator. vi. phisicorū. Quarto facit
ad detestationē huius viciū qz istud vi
cium assimilatur diabolo. Vñ Sap. ij.
Inuidia diaboli mors introiuit in or/
bem terrarum. Ad litterā. diabolus no
stros primos parentes ideo seducere vo
luit. qz inuidebat eis regnū celorum qd
et ipse perdidit. Unde adhuc ppter eandē
causam homines impugnat. Item hoc
peccatū est signum: per quod diabolus
suos discipulos cognoscit. Unde sicut
dicit dñs Johannes. xij. discipulis suis.
In hoc cognoscet hoies. qz mei estis. dis.
si dilectionē habueritis adinuicē. Sic
ecōtrario cognoscitur filiū diaboli p in
uidiam. Itē sūt socij diaboli in lucro et
in damno. Quā diabolus lucratur gau
dent. et quasi ipsius suum lucrū reputet
et dicit malū bonū: et bonū malum. qz
dolent de bono hominis. et gaudent de
malo hominis. idō sūt maledicti a deo. vt
habetur esa. v. Ne qui dicitis bonū ma
lum: et malum bonum. Quinto facit ad
detestationem huius viciū hoc qz inuidi
a est valde dānosa suo pprio subiecto. id
est ipi hoī. quia consumit vires hominis
sicut rubigo ferrū et vermis lignū in q
oritur. Vñ hiero. Inuidia pimum mor
dar tuū ipsius. Vñ etiā ysid. Linoz alie
ni boni suū punit actorem. Item aufert
oēm participationē totius ecclie: totius
boni. Charitatiuis ei omnia bona erūt
commūia. Vñ Greg. 9. Pensent inuidi
quātū bonū sit charitas: que aliena bo
na sine labore facit eē nostra. Itē priuat
hoīem celo. qz omibz bñ ibides succedit
de quo inuidus tristaret. Vñ Seneca.
Utinā inuidi oculos haberēt in oibz ci
uitatibz: vt de omibz felicitatibz torq/
rentur. nam qta feliciū sūt gaudia: tā
ti inuidorū sūt gemit. imo inuidi quā
doqz libenter carent aliquo bono. et su
stinent aliqd malū: vt alius maius ma
lū sustineat. Exemplū legitur qz duo ser
uierūt cuidā regi quorū vnus erat inui
dus et alter auarus. et rex deliberauit eos
remunerare. tali mō qz qd vnus illoz
peteret tūc alter in duplo tūc haberet: tūc

De inuidia XIII

Inuidus petebat: vt sibi dexter ocul⁹ erueret: vt ali⁹ h in duplo fieret

Inuidia quot modis fiat. ⁊ quando sit peccatum mortale

B

I Equitur de inuidia q̄t modis fiat. ⁊ qñ sit peccatū mortale Pro quo sciēdū q̄ inuidia multis modis sit. Prio mō qñ est motus p̄m⁹ vñiens ex natura: sicut qdā naturalr sunt inuidi. ⁊ hoc nullū ē p̄m̄: cuz nullo mō sit in nostra potestate. Vñ arif. iij. etbi. desiderijs naturalib⁹ pauci peccāt. ergo talib⁹ primis motib⁹ sic naturaliter inciderib⁹ immediate ⁊ sine mora resistēdū ē tūc nō nocēt. Vñ Breg⁹. Tēptatio cui nō cōsentiatur nō est peccatū: s; ē materia exercēde virtutis. Secūdo mō ē dolor alieni boni. Tūc fm hermannū de schil. homo p̄t trīstari de bono alteri⁹ nō ex eo q̄ alius habet illud bonū: s; ex eo q̄ illū bonū sibi deficit qd̄ ille habet. ⁊ h̄ p̄prie ē zelus: vt dicit p̄hs. ij. rethori. ⁊ non inuidia. Vñ dicit inuidia ⁊ inuidere prauū est ⁊ prauoz. zelus autē iustoz ē Et si iste zelus sit circa bona ⁊ honesta: laudabilē est. si at̄ circa bona tpalia pōt ēē sine peccō ⁊ etiā cū peccato: fm q̄ ille appetit ad finē bonū. vt inde elemosinā ⁊ opa mie faciat. vel ad finē malum: vt inde supbiret ⁊ luxuriose ⁊ crapulose viueret. ⁊ sic ap̄peterz tpalia tūc eēt peccatū Tercio mō qñ q̄s dolet de bono alteri⁹ inq̄tū ē sūū vñ alioz hoīm bonoz ⁊ cōitatis nocūm tū: ⁊ h̄ etiā nō est p̄prie inuidia. ⁊ pōt ēē sine peccato. Vñ dicit greg⁹. xij. li. moral. Si ei alicui bñ ⁊ p̄spe succederet in corpe ⁊ tpalib⁹: ⁊ esset eidē occasio peccādi. ⁊ in detrimētum anime sue: licite de hoc alius pōt trīstari. qz bona aīe p̄po / nēda sūt bonis corpis. qz sūt digniora ⁊ meliora. Vñ arif. i. etbi. Bona aīe sūt maxime bona. i. scie ⁊ virtutes Itē bonū cōe p̄ponēdū est singlarī. vt dicit arif. ij. etbi. Bonū cōe est diuin⁹ q̄ priuatum Quarto qñ quis trīstat de bonis alterius cū ille cui accidit hoc bonū est eo indignus: qd̄ nō pōt cōtingere virtuosus. qz eo ip̄o q̄ aliq̄s habet talia iustus efficitur ⁊ dignus eisdē. s; ēē dicit de bonis fortunis q̄ p̄nt puenire dignis ⁊ indignis. Sed qz fm doctrinaz fidei: bona q̄

proveniunt indignis i his fortuitis. i. tpalib⁹: dei puidētia iusta ⁊ dispositōne pueniūt vñ ad illoz correctōnē: vt p̄ hec alliciant ad deū. vel ad remunerationē p̄ bonis q̄ hic faciūt. vel ad maiorē damnationē Ideo sacra scriptura ⁊ sancti doctores talē tristitiā nō cōmēdāt: s; p̄p̄hibent. Quia debeo deo p̄mittere ⁊ exorare deū p̄ eo vt sibi grām det. vt sic vñratur talib⁹ bonis tpalib⁹ ad salutem: ⁊ nō ad dānationē. Quinto si dolet solus p̄pter eminentiā alteri⁹. ⁊ talis modus sit indeliberatus: est p̄m̄ veniale. h̄ patet ex eo. qz cū rōe fauet ⁊ optat sibi omne bonū. Ergo si dolet de bono alterius ex inuidētia deliberata de alterius excellētia p̄pter h̄ q̄ alius excedit ip̄s i talib⁹ bonis. s; in sapiētia. vel in reb⁹ tpalib⁹: siue i fauore hoīm siue qz habet ampliorē glām ⁊ excellētiā est peccatū mortale. ⁊ i hoc est p̄prie inuidia. ⁊ istud sp̄ est malū. qz dolet de quo gaudendū est. s; de bono. primi. qz est p̄tra charitatē primi. qz si diligo primū sicut debeo ⁊ teneo: tūc faueo sibi qd̄ deus ei fauet. ⁊ ad hoc q̄ libet tenet. Ista at̄ inuidia puenit prio ex supbia. Vñ aug⁹ de verbis dñi. fm oclij. Ubicūq; surrexit supbia statim erit ibi inuidia. nō potest superbus nō ēē inuidus. Item puenit ex inordinata cōcupiscētia q̄ ip̄e appetit illa bona tpalia sive honores in quib⁹ ille eū excedit. Vñ Breg⁹ in om̄lia. Quicq; in mūdo concupiscimus: hoc pculdubio proximis i uidemus. Videtur ei q̄ nobis desit qd̄ alius assequitur. Item puenit qñq; talē deliberata inuidia: de qua iam dictum ē ex certa malicia. puta. cū p̄pter dep̄auationē aliquis nec amat bonum gratie et virtutis in seip̄o: nec videre potest illo ⁊ hoc est in sp̄m̄ sc̄m peccare. ⁊ hoc peccatum dicitur inuidētia fraterne gratie

De filiabus inuidie

I Equitur de filiabus inuidie. et quomodo sint peccata mortalia vel non. Circa qd̄ sciendum: qd̄ prima filia inuidie est odiū. hoc ē. velle malum alicui ⁊ nolle bonum. hoc vñq; malum ⁊ perversum est. qz deo omnib⁹ bonū velle. deus enī ex malis que pmittit fieri elegit bona. sed inuidia ⁊ odiū

conuerso ex bono elegit malū: uno alī/
 q̄ndo cupit pro bono reddere malum. z
 ergo odium tale directe opponit chari/
 tati: ideo fm̄ genus suū est peccatū mor/
 tale. s; ppter impfectionē actus possit ēē
 veniale. scz qñ est sine deliberatione. D/
 dire tñ viciū z nō naturā hoīs nō est pec/
 catū. nec p̄prie dicitur odiū: s; potius amor z
 dilectō qz ille qui odit malū alicui p̄prie
 diligit bonū suū. Et sic p; qñ odiū fm̄
 gen? suū ē p̄prie mortale vēiale. z qñ nō
 Un de odio vicioz z peccatoz dicit ps
 Perfecto odio oderā illos. Cassiodor?
 Perfectū odiū est hoīes diligere z eoz vi/
 tia sp̄ abhorrere Un etiā hugo sup̄ eccl.
 Perfectū odiū est quo crimia odiunt. z
 nō hoīes. Secūda filia est susurratio:
 E vi susurrare z discordias seminare int̄ pa/
 cificos. vel ex inuidia amicū vel amicici
 am auferre siue tollere. Unde dicit glo.
 Job i. Differentiā inter susurrōnē z de/
 tractorē. Susurro inter amicos discor/
 diam semiat. detractor at̄ alioz bona ne/
 gat z minuit. vt patet fm̄ Hermannū de
 schilditz Susurratio ē grauius q̄ sit de/
 tractio. Aufert ei amicitia q̄ p̄fertur oī/
 bus bonis tp̄alib; qz sine amicis null?
 posset viuere: vt dicit ps. viij. ethi. Ec/
 clesiā. vi. dicit. Amico fideli nulla ē cō/
 paratio. q; hoc viciū deus multū odiat:
 et hoc patet q; deus multū diligit pacē
 Ideo venit de celo: vt pacē faceret inter
 deū patrē z humanā naturā. Et qñ exis/
 nit de mūdo ad patrē pacē suis discipul?
 relinquēs dixit Job. xliij. Pacē meā re/
 linquo vobis. Pacē meā do vobis. Et
 post resurrectionē apparuit discipul? di/
 cens. pax vobis. z ostendit eis manus z
 pedes q̄ si diceret. Attēdite q̄s charē pacē
 emi. ergo eā diligenter seruate: vt filiū dei
 esse possitis. Mathei. v. Un etiā greg?
 in pastoral. Si dei vocatur filiū q̄ pacē
 facit: pculdubio sathane filiū q̄ con/
 fundit. ergo quicq; ex pposito z ex inui/
 dia discordias semiat inter maritū z vx/
 orem. siue inter alios homines cuiuscū/
 q; conditionis: mortaliter tortiens pec/
 cat: z diabolo familiaris fit. Un Greg?
 in pasto. Sicut nihil ē p̄ciosius deo vir/
 tute dilectionis: ita nihil ē desiderabili?
 diabolo exinctione charitatis. Quisq;

enim seminando iurgia dilectionē prope/
 imorum perimit hosti dei familiari? ser/
 uat. Item sicut pax est via z dur ad vitas
 eternā: ita discordia ad infernū. Un am/
 bro. sup̄ lucā. Pax est dur ad vitam eter/
 nā Et sic christus morat̄ cū pacificis. ps
 In pace factus ē locus eius. sic diabol?
 cū litigiosis. Et sicut pacifici in futuro
 possidebūt regnū eternū vbi eterna pax
 est: sic litigiosi possidebūt infernū vbi ē
 eterna discordia inter demones z dam/
 natos. Un etiā aug? de ciui. di. li. xij.
 Non poterit ad hereditatem dñi pueni/
 re quisquis testamētū eius noluerit ob/
 seruare. Exemplum Legitur: q; quidā
 vir cū vxore sua triginta annis vixit in
 tanta pace q; diabolus in his eos simul
 facere discordes non potuit. tūc accessit
 diabolus ad quādā antiquā vetulam. z
 pmisit ei duos novos calcios q; facerz
 discordiā inter virū illuz z vxorem eius.
 Quod illa pmisit: z accessit ad virum di/
 cens q; vxor sua vnū aliū haberet quez
 diligeret: z eū occidere vellent nisi sibi val/
 de caute pvideret. qd idē vir primū cre/
 dere noluit. Tūc postmodū accessit ad
 vxorem dicēs ei: q; maritus vnā aliam
 amaret. z cū de sero siml? cōmederēt i mē/
 sa: vir vxorē tortio vultu respexit. z vxor
 ecōuerso ondit indignationē erga virū.
 Tūc vterq; cepit adhibere fidem vetulē
 Tūc altera die accessit ad vxorē dāns ei
 consiliū q; magnū cultellū viri sui ad
 aquam benedictam truderet in ecclia. et
 de nocte sub cussino viri poneret. z eum
 obdormire desup̄ permitteret. tūc eaz re/
 amaret. Et eadē die accessit ad virum di/
 cens ei: q; de nocte vigilet: alias eum
 vxor sua interficeret. z in signum huius
 cultellū suū sub cussino illa nocte in/
 ueniret. Quem cultellum ip̄e sub capite
 suo reperiens arripuit. z vxorē p̄prie cu;
 eo transfixit. Et dyabolus calcios q; ve/
 tule promissū basta suspēdit. z ei trās a/
 quam porrexit vbi stetit: z pannos lauit
 dicens. vereor tibi appropinquare: ne me
 similiter decipias sicut virū z vxorē. em de/
 cepisti. Un metrista. Femina demonio
 tribus assib; est mala peior Tercia filia
 inuidie est gaudiū in aduersis proximi
 q; gaudes de hoc q; proximo male succē

De inuidia XIII

dit. hoc vtiq; malū est et puersum. Illa ei exultatio inuidi est: quasi gaudium freneticorum. qui gaudent de hoc vñ flendum est. Immo est gaudium diabolicū: cū sit de malo alterius. De hoc gaudio loquitur. Salomō. puer. xvij. Qui in ruina letat alterius: nō erit impunitus. Vix est q inuidi gaudet de malo: cū tñ ipi qñ ad naturā sūt boni. qz oīs creatura dei bona ē ergo deberēt gaudere. de bono et nō de malo. s; h accidit. qz malicia est quodā mō eis in naturam cōuersa. et ideo de malicia gaudent inuidi. Inuidi vident peiores porcis. porcus ei porco qui occidit comparit. sed inuidi oppositū faciūt. Quarta filia est tristitia in p̄speris p̄lmi. et h vtiq; malū est. et talis ē infelicissim⁹ hoīz qd patet ex hoc q inuid⁹ excecatur vbi deberet illuminari. Job. v. Per diem incurrent tenebras. Greg⁹. Vens inuidi cū de alieno bono affligit de radio lucis excecatur. Inuidi adeo sunt infelices q p̄ si amittūt qd aliū lucrātur. Quia ipsi de sanitate aliorū infirmantur. et de vita moriuntur. Sic deū diligētib; oīa: coopantur in bonū: ita eōuerso inuidis coopantur in malū que audiunt vel vident. qz si bona etiā prospera tūc affliguntur p̄pterea. si aut mala et tristitia tūc letantur. et h sepcedit eis in periculū. Vñ Seneca. Vri nam inuidi in oībus ciuitatib; aures et oculos haberent. vt de singulis p̄speritatib; hoīm torqrent. Quinta filia inuidie est detractio. Qualiter aut detractio detestanda ē. et quot mōis fiat detractio. et de his q libēter audiunt detractōz hoc totū habet in quinto p̄cepto. **P** et **Q**

B

Equitur quarto videre quō inuidia occultat se sub triplici sp̄e p̄tutū. Primo sub falsa sp̄e zelus rectitudinis. et hoc maxie cōtingit in illis qui se dicit odire vitia hoīm. et cū se diligenter resumerent inuenirēt se nō odire vitia: s; naturā. Et inde est q istientiaz frequenter dicūt solū se rep̄bēdere vitia a loz et zelo rectitudinis: cū tñ hoc plerūq; faciant ex fomite odij: qz inuidet alijs ex hoc q sibi parificant. vel q ipos excelant in his qb; singl appetūt apparere. Et ista occultatio fm Grego. est nimis periculosa. qz vt ipse dicit ē difficilis ad

cognoscēdū: et etiā ad repellendū. Nā vt ibidem dicit Greg⁹. xxxij. li. mora. Error dū virtus credit difficile emēdat. qz sepe dū homo credit se exercere virtutis actū: exercet potius vitiosū. Et exinde vltteri⁹ cōtingit: q hō qñ suos p̄prios defectus defendit et occultat sub sp̄e virtutis aut amoris aut exercitiū p̄tutis. Remedium contra potest esse illud. Nam q scire desiderat: an ipm hoīem vel potius ipsius vitium odiat. hoc ex eo scire poterit: q homo seipm perscrutetur et diligēter attendat. vtz sincero corde et dulciter ad illum afficiat cui⁹ viciū psequit. Et si inuenit q illū hoīem dulci corde amplectitur: signū est q solū ipsius vitium detestatur. Vñ greg⁹ in moral. Affectus interne dilectionis excludit amaritudinem odiosi liuoris. Si erga illū aliquā amaritudinē sui cordis deprehēdit: mouerit se nō ipm vitium s; naturā sub sp̄e p̄tutis detestari. Et huius inuidie greg⁹ triplē signū oñdit. Prīmū est q facies hominis ex eo palefcit. qñ ipm cui inuidet intuet. Secūdū q oculos suos depmit. nec ipz delectabilē valet intueri. Tercium signū q sepe mēs hoīs p inuidiā tñ amaricatur q p̄ interna amaritudine dentes qdā cōpressionē strident. et membra exteriora frigescūt. Itē secūdū remediū h hoc est q homo discretionis oculo dulciter penset q p̄speritas primi sui bona sua i nullo diminuit. Et ideo sibi congaudeat re debeat de bonis sibi diuinitus p̄cessis nec de ipsis bonis liuoris aculeo sauciari. Greg⁹. Diminutō liuoris est affect⁹ interne dulcedis. Secūdo inuidia se occultat sub falsa affectione fraterne caritatis. et maxime apparet in illis q sunt ex sp̄ali affectu ad aliquas p̄sonas: vel ad ordinē aliquē inclinati. qz moleste fuerūt: si alijs ordinibus aliquid comodi puenit aut honoris. Et isti frequenter extenuāt bonū qd relucet i p̄sonis aliorū ordinū siue in cōuersatione siue in doctrina saluari. quod exinde cōtingit. qz timēt q vilitati et statui aliorū depereat. ad quos magis inclinātur ex affectōne singulari. Remediū cōtra hoc q hō cōem amorē habeat ad omnes bonos: et diligenter fugiat amorē singulārē et pua

De ira

tu. et etiam omnem acceptationem personarum
et per suum amorem ad nullum se inclinet nisi in
quodammodo ad eternam beatitudinem dirigere et in-
uare poterit. quod per hoc excludet omne odium:
quod se occultare consuevit sub simulata spe
ficti dilectionis fraterne Tercio inuidia oc-
cultat se sub specie falsi amoris praedictis sa-
lute primi. quod apparere maxime in illis qui
sub ficta specie amoris humane salutis al-
liis inuidet de bonis sibi diuinitus concessis
asserentes quod hoc ideo faciunt. quod talia bona sa-
luti eorum non expedit. et tamen non monentur ex
amore ad hoc: sed plus ex fomite odii vel ra-
coris. Et ista inuidia sic expellit: quod ho-
mo sinceriter desideret quod quilibet alius
possit uti bonis sibi diuinitus concessis ad
laudem dei: et per sue salutis augmentum. et sem-
per presumere meliora de primo quam de seipso

De ira.

tercio videndum est de tercio vicio ca-
pituli. quod est ira. quod secundum augustinum nihil
est: nisi vlciscendi libido. Ad
testationem vero ire primo vale-

re vult deus sacre scripture quod nobis dissua-
det illam. vnde gen. xlv. Dixit ioseph fratribus
suis redeuntibus ad patrem suum. Ne irascamini in
via. Sic et nos fratres sumus in via. ad patrem
nostrum celestem singulis diebus dicentem vnam faciem
mum cum sumus in gratia: ergo non debemus iras-
ci. Vnde ecci. vii. Ne sis velox ad irascendum
Vnde iaco. i. Sit autem omnis homo velox ad au-
diendum: tardus ad loquendum et tardus ad
iram. Secundo potest valere ad detestationem
huius vicii. scilicet. si ostendat quod ira displicet
deo. Primo quod hospicium eius multum tribuat
Vnde ad eph. iiii. Nolite irritare spiritum
sanctum. Gregorius. Dum ira animam pulsant spiritus
sancti suam hereditatem turbant. imo quicquid patris
et filii et spiritus sancti de hospicio expellit. et
dyabolus introducit. Sicut in pace fa-
ctus est locus dei: sic in ira dyaboli. Item
imaginem in templo eius dissipat: et dyabo-
lum loco eius ponit. Vnde super illud Job. v.
Vix instituit interfecit iracundiam. dicit glo.
Consuetudo imaginem dei in nobis ser-
uat quod semper tranquilla. Sed ira dissipat:
quod multis virtutibus priuat. quod autem multum dis-
pliceat deo: cum imago eius in homine eius dis-
sipat ostendit per hoc dicitur augustinus. super psalmum. In ci-
uitate tua imaginem ipsorum ad nihilum redi-

ges. Merito inquit imaginem ipsorum ad ni-
hilum rediget deus in celesti citate. quod ipsi in
sua terrestri citate imaginem eius ad nihilum
redigerunt. Et etiam per hoc quod in peccatum reputa-
retur: si aliquis imaginem crucifixi in ecclesia
dissiparet. et idolum aliquid demonis per ipsum po-
neret. Item quod nullum vitium magis continet
deum quam ira: hoc vitium agere se deum erigi
Vnde Job. xv. Lucurrit aduersus eum ere-
cto collo. Homo iratus ipsum deum contumeliosus
afficit: et nihil sperare in facie eius. insuper ira/
candens auferit deo dominum suum. et dyabolus
facit dominari ibi. et hoc fit dum vindictam sibi vi-
surpat: quam deus sibi soli retinuit. Deut.
xxxij. Dea est ultio: et ego retribuam. Tercio
valet ad detestationem hoc vicii quod per vi-
cium valde placet dyabolo. Primo quod valde
potens est ad impugnandum hominem destru-
ctionem hominis. quod per iram multum dominatur dyabolus
in homine. Non enim timet homo iram facere quod di-
abolus precipit ei. quantumcumque magnam pec-
catum sit. non parcit uxori. non parit filio: imo
mo homo iracundus deo et matri eius non
parcit. et sanctis in celo quando eos afficiat.
Item placet ira dyabolo. quod hoc peccatum lucra-
tur dyabolus plures homines. quoniam tota domum
vel vnam villam vel vnam patriam homo iracundus
proponat ad iracundiam. Vnde puer. xix. Ir-
acundus prouocat rixas. quod autem patiens est mihi
gaudet suscitatas. Vnde iracundus potest dici fili-
us dyaboli et eius voluntate nititur ad imple-
re. Vnde iohis. viij. Vos ex patre dyabo-
lo estis: et voluntate eius vultis perficere. vo-
luntas autem dyaboli est iracundia hoc videtur cum
suis discordia in mundo sicut ipse vivit
cum suis in inferno Quarto valet ad
detestationem hoc quod ira nocet ipsi homini multum.
Primo nocet in corpore quod debilitat. ut patet
quod homo iracundus erit pallidus in facie. et quoniam
transmutatur in toto corpore: quod quicquid per duos
vel tres dies non potest integrare vires su-
as recuperare. Item minuit dies et vitam ipsius
homo. Vnde ecci. xxx. Zelus et iracundia mi-
nuunt dies. hoc patet in cane quod est alius ira-
cundus. et ideo brevis vite. Item execat ho-
minem in ratione. Vnde catho. Ira impedit
animam: ne possit cernere verum. Ipse ei dyabo-
lus filius est coram quo venit ad cadaver pri-
mo currit ad oculum. Sic dyabolus vult
hominem primo per iram excecari: scilicet quod postea
precipitare possit eum in fontem peccati ad vo-

luntate sua. **U**n in vitaspatz dixit qdas
senior. Qn operiunt oculi aialis tunc cir/
cuit ad molendū: alioqn nō ambulat cir/
cū itū mole. Sic dyabolus si operuerit
oculos mētis p iracūdiā: i oē pēni hoies
postm odū leuiter projiciet. vñ iracūdia
est ianua oīm vicioz. Quinto valet ad
detestationē h⁹ vicij h⁹ q ira nocet anie
oīa bonalei auferēdo z oīa mala ei intro/
ducēdo. Qui irascitur primo cap⁹ tene/
tur a diabolo. z scire debet: q dyabolus
mortē eius sinit sp z affectat. **I**ra in sa/
nia iracūdoz patet ex h⁹ q nō habēt nisi
amaritudinē. z illā pponūt deo z ei⁹ reg/
no. qz p iracūdiā pdūt suas pprias aias
Sicut patietes seipos seruā: sic impa/
tietes seipos pdūt. **U**n in euāge. Inpa/
tietia vestra possidebitis aīas vestras
Un etiā Salomō puer. xix. Qui impa/
tietis ē sustinebit dānū. s. nō solū corpis
sed etiā aīe. **U**n exēplū. Legit q qdā vir
go fuit mltū casta. z insup habuit plura
bona exercitia in se: z erat valde iracun/
da z impatiēs. Tūc angl⁹ missus ad eā
dixit. Impatiētia tua impedit salutes
tuā. z mortificat oīa bona opa tua. z nō
si te emēdauēris in futuro: eternāl⁹ dā/
naberis. Que ex verbis angeli cōpūcta
se emēdauit. z postmodū vitā in bono fi

B niuit.

Ira octo mōis pmitit^r
Equit declaratio illius qñ ira
est bona z licita: z qñ peccatum
veniale. z qñ peccatum mortale.

Pro quo sciēdū q ira octo mōis sit. pri/
mo sup peccatū ppriū: z sup pēni primi
scz q homo irascit in h⁹ q de⁹ offēditur
z talis ira est bona. z licita z laudabilis
Un ps. Irascimī z nolite peccare. **U**n
Eccī. vñ **M**elior est ira risu: qz p tristiti/
am vulnus corrigit z anim⁹ delinquētis
qz qlibet debet corrigere z amonere frat/
na dilecōe delinqntes qz ad h⁹ tenet qlibz
sub pcepto. **C**ōtra qd faciūt adulatorē
qui ridēt z laudāt mala i pxiis: q sūt cō/
tra hōrē dei z salutē aīarū. Et tales faci/
unt se picipes oīm illoz maloz q in pr/
imis aduulgō laudāt Et tales adu lato/
res sūt preconēs diaboli. quia ligāt pec/
catores z malefactores in peccatis suis
cū adulationibz suis. sicut preconēs mū/
di ligāt malefactores tradēdo eos iudi

ci. **U**n bñs aug⁹. Adulantiū lingue
ligant homīes in peccatis. delectat enī
ea facere in quibus nō solū non meruit
reprehensō: sed etiā laudatur opator. er/
go quilibet christian⁹ vindicare debet i/
urias dei. z pprias patiēter sustinere. ex
emplo cristi qui emendētes z vendē/
tes eiecit de templo. qz hoc fuit in iniuri/
am sui patris celestis. s. z pprias inin/
rias sibi a iudeis factas patienter susti/
nuit. z tamq agnus māsuerus obmutu/
it. Item exēplū habemus de hoc i moy/
se q debem⁹ vindicare iniurias dei qui
ppter ydolatriāz quā filij israel fecerunt:
cū vitulū cōstatilem adorauerūt: z circa
eū chorizauerūt: occidit eū filijs leui de
poplo isrl⁹ viginti tria milia hoīm. z hoc ē
signū q sūt filij dei. q nō possunt sustine/
re iniuriam dei Sed illi nō curāt dei in/
iuriam: qui in domibus suis permittūt
deū omni potētem blasphemare: z luso/
res ludere. z potatores inebriari. z for/
nicatores luxuriari. z insup chorizātes
pmittūt chorizare z sic de alijs Et hoc i
deo pmittūt. qz lucz tpale in acqrit. z ta/
le lucrū deo z pprie salutē pponūt. ergo ta/
les in hoc ostendūt se eē filios diaboli.
z nō dei. Quis enī fidelis filius posset
sustinere equanimiter iniuriam sui dile/
cti patris quin hoc cōtradiceret z impe/
diret quāntū posset. sicut est de deo z fili/
is dei: ergo irasci sup ppria peccata talie/
na peccata. z vindicare iniuriā dei. et q
ipse hō nō proficit in bona vitā sicut cete/
ri hoies: talis ira est bona z laudabilis.
z nullū peccatū. Dicit ei Bonauentura
de ordine frat⁹ minoz. q affectus ire da/
tus est hōi: vt irascat vitijs z malis sug/
gestionibz: sic q nō patiatur se trahi cō/
sensu peccati. z vt vleiscat dei iniurias z
transgressiones iusticie. Sic legimus
christū iratūz fuisse pbariseis: z alijs nō
recte agentibz. Et silt⁹ B idē legit de alijs
plibz sāctis. z sic hec ira vocat zelus iu/
sticie. Secūdo est qdā ira subita: z sine
rōe deliberatōis: q venialis ē. qz i aliqb
hoibz ignis ire cito accēdit. z cito remit/
tūt. tardi⁹ accēdit. z tardius extinguitur
z illi peiores sūt peioribz. vñ aug⁹. **M**e/
lior est: q quis ira sepe tēporetur in festias
q sibi remittat ille: cui se fecisse cognos/

cie iniuriam: q̄ q̄ tardus irascit. z ad ve
 nia peccatā tardius inclinā. Un̄ etiam
 Hiero. sup eplam ad titū. Neq̄ p̄o q̄ a
 liq̄ irascit iracūdu ē: s̄ ille dicit iracū
 du qui crebro hac passiōe supatur. Er
 go cū quis ex surreptiōe cōmonebitur: z
 q̄cito rō h̄ aduertit: tunc h̄ expellat. z sic
 solū peccat venialr. Tercō cū q̄s irascit:
 z ī modico se vult vindicare q̄uis etiam
 bñ posset se in magno vindicare tñ nōl
 ler facere: tñ talis ira z cōmotio p̄pter p
 uitatē vindicte potest solū esse peccatum
 vñale: sic trahere puez p crines. z sic d a
 lijs Quarto cū quis irascit in seipso:
 z impatiens efficit. z tñ in nullo vult il
 lā iracūdiā vindicare: nec verbo nec scō.
 Et hoc idē quandoq̄ cōtingit ex natu
 rali cōmōtione q̄ hō in seipso cōmor⁹ ē:
 z tamē illā iram nō vult producere ad ef
 fectū. z fictalis ira etiā potest esse pecca
 tum veniale. Item Cassiodor⁹. Venia
 lis ira est que nō ducit ad effectū Qui
 to cū quis irascitur cū deliberatiōe z cū
 consensu rōnis: z in animo cogitat q̄llo
 se posset vindicare: licet hoc non offen
 dat. z talis ira deliberata ē peccatū mor
 tale. Et tal sic irascēs: reus erit iudicio.
 Un̄ Barth. v. Omnis q̄ irascit fratri
 suo reus erit iudicio. Talis enī ad iudi
 cū det citabitur: z qualr illud p̄ceptūz
 Diliges primum tuū sicut teipm: sua
 nerit: requiretur. Q̄ q̄o tūc responde
 bit iracūdu homo q̄ sepius z frequen
 ter mala cogitavit aduersus primum. z
 deliberato anīo effectauit vindictam su
 per primo. Et talis q̄ diu sic stat in tali
 ira et rancoze quam gerit in corde cōtra
 primum: tñc semp est in statu dānatōis
 Un̄ p̄pheta. In tpe vindicte disperdet te
 Itē alibi legitur p p̄phetam Eccl. xxviii
 Qui vindicari vult: a deo inueniet vin
 dictam. Sexto q̄n ira nō solum ī cor
 deretinet: sed etiā per signa exteriora o
 stenditur. Signa aut̄ huiusmodi sūt il
 la. scz nō loqui. facies auertere a primo
 veletū toruo vultu respicere. z q̄n ei obui
 are debet: tñc ad aliā plateam vadit vñ o
 culos inclināt: ne eū respiciat: z sic de ali
 is: talis reus erit consilio Ergo dicitur
 Barth. v. Qui autē dixerit fratri suo ra
 cha. Racha fm Remigium est interiec

tio indignantis. vt cū diceretur a dolē
 te ben. z a cadēte hei. Lōsilū at trinita
 tis ē q̄ eadē mēsurā remittet eis: id est: si
 curīpī proximis suis signa ire ostēderūt:
 sic christus z brā virgo maria et oēs s̄a
 cti et omēs angeli ostēderēt eis etiā signa
 ire et indignationis. Christus ostēdet
 eis iram suā: q̄ nūq̄ eū lete videbūt. z q̄
 numq̄ miserabitur eoz nec liberabit e
 os a penis: etiā si omēs sancti orarēt pro
 eis. Hieremie. vii. Noli orare pro popu
 lo hoc: nec assumes laudem p̄ eis. i. o dō
 nem. quia non exaudiam te. Signū ire
 beate marie z sanctorū est: q̄ nūq̄ aliq̄d
 suffragium eis faciūt. Exemplū de diui
 te: qui petiuit guttas aque: et nō obtinu
 it. Signū ire sanctorū angelorū est q̄ in
 iudicio exhibūt angeli. et sepabūt malos
 de medio iustorum. et metent eos in ca
 minū ignis. ibi erit fletus et stridor den
 tium Septimo q̄n ira non solū ostē
 ditur signis: s̄ etiā exprimit̄ verbis ma
 liciosus et vitup̄is. et talerit re⁹ gebēne
 ignis. Un̄ Barth. v. Qui ad dixerit fra
 tri suo fatue: reus erit gebēne ignis Cir
 ca q̄d q̄r̄ it vñ p̄tumeliā vñ p̄uiciū sit pec
 catū mortale Rūdeo f̄z: t̄bo. se. se. q. lxxij
 Proprie et p se vitup̄is ē peccm mortale n̄
 min⁹ q̄ furtū vel rapina. nō enī hō mī
 nus amat honore suū q̄ repossessaz. Et
 ergo sic est peccm mortale furtū vñ rapinā
 pmittere: sic et p̄rio p̄uiciū dicere. et eū ī
 fama sua debōestare. Differt at̄ p̄tumeli
 a a p̄uicio in h̄ q̄ p̄ p̄ba cōtumeliosa rep
 sentat p̄prie defect⁹ culpe. s̄z p̄ p̄uiciū rep
 sentat cōualr q̄cūq̄ defect⁹ siue culpe siue
 pene Un̄ si q̄s alicui dicat iniuriōse euz
 ē cecū: p̄uiciū q̄dē dicit s̄ n̄ p̄tumeliā
 Si at̄ dicat q̄ sit fur: n̄ solū p̄uiciū: s̄ eti
 az p̄tumeliā infert. sepe tñ vñ p̄ alitero
 ponit Itē q̄rit an liceat cā correctōis cō
 uiciū dicere Rūdeo fm. t̄bo. se. se. q. lxxij
 Sic licitū ē aliquē p̄berare vñ in rebo dā
 nificare cā discipline: sic etiā p̄t aliq̄s al
 teri quem corrigere debet aliquod ver
 bum conuiciōsum dicere Et hoc modo
 domin⁹ vocauit discipulos suos stultos
 vt habetur Lu. vltimo dicens. O stulti
 et tardi ad credēdum. Et ap̄ls ad Gala.
 iij. dicens. O insensati galatbe. tamen
 sicut dicit beatus Augustinus. Nisi ex

magna necessitate obiurgationes sunt adhibende in quibus non ut nobis, sed ut domino seruiat insistent. ergo valde necessaria est discretio ut homo moderate talibus perbis utatur, quod possit esse tam grane coniunctum quam perbui incaute platum auferree hominem eius contra quem perferret: et tunc possit homo peccare mortaliter: etiam si non intendere debitorum alterius. Sic si quis incaute alium qui ex ludu percuties graviter lederet et vulneraret non excusaretur a peccato mortali, sic et hic. Item quod vix homo contumelias sibi illatas debet sustinere. Rudeo secundum beati Thome, ubi sic in alijs iniurijs, sic et in verbis contumeliosis tenemur habere animam paratam ad toleranciam si expedire fuerit. Quod tamen oportet ut contumeliam repellam, propter duo. Primo quod propter bonum eius qui contumeliam infert ut vix eius audacia repellam: ut de cetero talia non accipiat. Secundo propter bonum multorum quod profectus per contumelias nobis illatas impedit. Sciendum autem quod si ille erit reus gehene ignis qui dicit fratri suo fac tunc cum perfidendo: quod tunc reus erit ille qui dicit primo suo fur, latro, nequam, adulter, et sic cum clamore: ut ab alijs audiat, et coram eis sic confudat. Et iusticia dei requirit hoc, quod ad mensuram remetiet eis, scilicet, quod deus obijciens peccata ipsorum perfidendo eos coram sanctis et angelis eius: sicut ipsi confuderunt primos suos obijciendo eis peccata et defecimus eorum alio perfidendo. Sic et maledicti qui maledicunt patribus, vix, vxoribus et filiis et alijs hominibus incurrunt maledictionem eternam de qua dicitur **Matth. xxv.** Item maledicti in ignem eternum. Octavo cum homo ex ira procedit ad facinorosa contra primum, sic percutere, vulnerare vel occidere, vel minas imponere deum et iusticiam, et hoc est valde magnus peccatus, quod occidere primum: et effundere sanguinem innocentem est unus peccatus de quatuor peccatis clamaribus ad celum. Unde dicit dominus **Beati iij.** Vox sanguinis fratris tui abel clamat ad me de terra, maledicta terra que aperuit os suum et suscepit sanguinem fratris tui, si terra est maledicta que sanguinem innocentem suscepit, quod tunc de illo erit qui sanguinem innocentem effudit deum et iusticiam, ergo quod cum ex vindicta et iracundia ledit vel percutit primum vel vulnerat: peccat mortaliter toties quoties, Circa quod quod vix vir per-

cuties vxorem propriam peccet mortaliter. Respondeo si causa correptionis et moderate: si fecerit non peccat mortaliter, quod superior habet corrigere inferiores. Sed vir est caput mulieris: et non econverso. Unde **Beati iij.** dicit dominus ad eum. Sub viri potestate eris: et ipse dominabit tui. Si autem ex vindicta et ira: et sine causa eam ledit et percutit, peccat graviter. Si autem aduerteretur de illis qui cum offensi fuerint ab alijs siue in taberna, siue alias: et non possunt se vindicare in eis: tunc vindicta talis inferunt suis vxoribus sine causa, et hoc graviter deus offendit.

Quot sint filie ire, et quoniam peccata mortalia

Equitur declarare: quoniam filie ire sint peccata mortalia. Circa quod sciendum quod prima filia est ira, et est audax voluntas vindicandi iniuriam suam, et procedens ad actum vindicandi, hoc est quando nocet alteri ex ira, et hoc per opera quod ratione et impediendo bonum alterius ubi cum potest siue iuste, siue iniuste. Item secundum beati manum deschildit, Rixa potest dici ex eo quod est iniusta vindicta in primum cum nocumeto corporali: quod videtur esse contra iusticias et peccatum mortale nisi nocumetu ita parui momenti est quod non est dignum nomine iniuriarum, ministri autem iudicis vel praeis publice aliquem debite capiendo vel inuadendo non dicuntur propter iram sed iusticiam exequi. Si ministri qui se desedunt cum moderamine inculpatum tutele solo alio repellunt et euadendi iniuriam non alio iniuriandi etiam si alium ledat: cum alias est inuasionem subterfugere non vix: non peccat: nisi vel iniuriam faciat, vel moderamine inculcate tutele excedat. Ibi gratia, iste videbat sibi iniuriari quod percuteret eum pugno vel pua pga, et alio ex extrahit gladium et ille interfecit inuadendo eum cum pga: vel alias graviter vulnerat. Nota secundum Bernardum de schil, Si quis haberet iustam vel legitimam causam irascendi per se, ita tamen quod moris ire esset nimis inordinatus et nimis vehemens interius et exterius, tunc credo si procedat ex habitu vicioso, scilicet ex supbia vel inuidia vel ira et habituata voluntate, ubi habitus principia ex quibus talis moris procedit sunt peccata mortalia. Credo etiam: quod illa inordinatio ire sit peccatum mortale, quod refertur in eundem fontem vicij unde procedit. Vel si non procedat ex habitu vicioso, et ex hoc graue scandalus

Scitetur. puta qd ille cōtra quē irascitur mo/
do inordinato. vel aliq audientes aut viden/
tes ad peccata mortalia impellant p hoc
qd motus huius irē inordinatus ē. qd a/
lias ad dicta peccata nō mouerent. pec/
catū mortale credo i deo mō committi Si
tamē talis mor⁹ inordinatus nō procederet
ex habitu vitioso. nec graue scādālū ge/
neraret. s; ex naturali cōplexiōe irascēti/
s pueniret. qd forte multū eēt coleric⁹ vlt/
bilis. vel infirmus. posset eē peccatū ve/
niale. nisi tūc debilitas vlt motus colere
inordinatā accēsiōē ire causans ex cul/
pa mortali pueniret. puta ex nimia ebr/
erate vel gula vel aliq hmoi. Vel ipse mo/
tus inordinatus ire in mī irascētem inflā/
maret qd a charitate dei vel proximi exci/
deret. Secūda filia est timor mētis. hoc
est volūtas vindicādi fugiēs aduersita/
tes ppter estimatas inimicitias: sic qd co/
gitat z imaginatur quō possit aliq nocē/
re: z eū vincere Tercia filia est indig/
natio z est volūtas se vindicās p signūz
molestie. qd exterius oñdit. sic qd ex ira
aliū pūpēdo in corde z pro nullo re/
puto. z qd me tā dignū reputo: qd merito
nō deberet mibi talia facere. Et hoc ex i/
ra puenit: z est vltq puerū. Sciendūz
tū qd fm hermānū de schil. qū timor mē/
tis z indignatio tū fiunt ex impetu na/
turali colerice vel melācolice cōplexiōis
z nō pcedūt vltērius ad extra pnt eē pec/
cata vēialia. S; si pcedūt ex vitioso ha/
bitu supbie vel alterius peccati mortali.
vlt alias graue scādālū generaret pnt eē
peccā mortalia. Quarta ē cōtumelia q
est volūtas vindicās se p expbrationēz
maloz qd. s. hō imponit alteri scādālūz z
malū vt possit se vindicare: z imponit al/
teri aliqū falsum qd vltq graue ē. Quia
peccatū nō dimittit: nisi sic fama ablata
restituatur. Sciendū etia fm hermānū de
schilditz. si ille q cōtumelia afficit vlt con/
uiciat pferat talia pūtia. z facit illuzoria
facta. qd fm se sūt iniuriōsa aīm pmi cō/
citātia ex eo qd famā vel honozē auferūt:
peccatū mortale cōtumelia talis. z mul/
to grauius qd furtū vel rapina. Si autē
facta vel verba talia fm se nō sūt vitiosa
nec iniuriōsa: z fiant ex leuitate aī. vel ex
ioco: tūc pnt esse peccata venialia nisi iūc

ex leuitate aī vel ioco ita grauis dūmeli/
a fieret qd hoīs honozē totali auferret. si/
cut ei qui ex leuitate animi hoīem gra/
uiter verberaret vel lederet in corpe mor/
taliter peccaret: ita nō est dubiū qd graui/
ter aīm hoīs pūrbās hōrē eius vlt famā
ex leuitate animi auferēdo mortali pec/
caret. Ad cōtumeliā ergo reducunt ma/
ledictio primi. derisio. z oīs cōminatio
z vilipēsiō pboz vlt factorz. Quinta fi/
lia est clamor. que est volūtas se vindi/
cans exaltādo vocem per vituperiūz ad
alioz aures pueniens. Clamāt enī isti
iracundi z furibūdi ex nimia ira: volen/
tes p hoc confundere pmiū: quod gra/
ue est z scādaloſū qd homo honestus de/
bet se sic de honestate. z honozē dimi/
nuere. Sciendū tamē fm Hermānū de
schilditz qd quidam ex natura sūt cla/
morosi: z hōi clamor posset qūq eē ves/
nialis. Si tamē ex vitioso habitu pec/
cati mortalis pcederet vel grauem occa/
siōē peccati tribueret vel pberet tal cla/
mor vel graue scādālū vel a rocem iniu/
riam terroris vel vituperatiōis: nulli du/
bium quā eēt peccatū mortale: multo
magis qd si diceret fratri suo sine causa ra/
cha. Sexta filia est blasphemia q est vo/
luntas se vindicans per obprobriū deo
vel sanctis illatū. Blasphemare est deo
attribuere qd sibi nō est ppiū: vel eūz
ab eo remouetur quod est ei ppiū. Sci/
endū fm Hermānū de schilditz Blas/
phemia est grauiſimū peccatum morta/
le. qd maxime charitati diuine contrariat
imo videt ponere quasi quoddam odiū
di. nec excusat aliq qd blasphemiam pmit/
tit absq deliberatiōe z subita ira: sic nec a/
liq excusaret a peccō mortali si ex subito
motu ire aī plenā deliberatiōē hoīem
interficeret. nisi iūc hō ira. subito i pba p/
rūperet: qd nō pcederet aliq mō qd eēt p/
ba blasphemie aīq ea pūlisset. iūc pteē
peccatū veniale. Vbi etiā aduertēdū est
qd blasphemia pnt pmiti nō solū pboz s; ec/
scō Null⁹ ei dubitet qd ille qui plenum
p̄sensum habet intrinsec⁹ de verbis vel
factis blasphemie contra dei reuerentiā
am in temptandis iaz blasphemet i cor/
de. Nec dubium eē potest. qd sicut ille q
blasphemat verbis diuine reuerentie de

rogat: verba mala in deū iaculando vel turpia iuramenta in derogationem diuini honoris assumēdo: sic et multo magis blasphemaret quod niteretur prauis et seuis factis diuinā reuerentiam impugnare. Sicut de quodā ribaldo dicitur. quod cum turbaretur esset eo quod ad taxillos aliquam pecuniā perdidisset: extracto gladio suo percussit eum sursum in aerē quasi volēs se de deo vindicare. Et ecce gladius reuersus ē cruentatus. et itē magis blasphemaret: quod in despectum diuini honoris dei imaginē vel crucifixum lapidaret: vel luto macularet vel execrabiliter irreuerenter aliquid inordinatum in crucifixo vel diuina imagine depingeret: quod qui malis verbis iacula retur

B

Equis declaratio illius: quōse ira occultat sub specie virtutum. Circa quod sciendum: quod illud viciū sub triplici specie virtutū se occultat. Primo modo sub specie zeli iusticie. Vnde gregorius. xxij. li. moralib. Ple- rūq; in vlciscendis viciis crudelitas agitur et iusticia putatur: atq; immoderata ira zelus iusticie et meriti creditur. Remedium contra hanc occultationem ire docet. Greg. v. li. moral. Et ē hoc quod nūq; seni atq; diu cōmotio ire mētē occupat. et mētē impetū anteq; ad vindictā pperet viceret studeat vteō fiat iustior vltor alieno quo liberior existat victor suus. Quo modo autē cognosci debet: an ira ex zelo iusticie. vel ex impatientia procedat. h inde potest cognosci. quod quādo ex zelo rō pcedit mētē cognitionē: s; qsi trāquilla manet. qd patet p cassiodorū q dicit. Se pius minabamur innoxij. irascebamur placati. et ne factis possemus ledere: terrorem verbis videbamur ingerere. Hoc etiam patet ex eo quod in correctiōe et post illum quē quis corrigit: plus diligit. q rō oppositū cōtingit in ira q pcedit ex i patientia. Secūdo se occultat sub specie charitatis primum et vilitatis eius. q maxime in illis apparet qui dicūt se non irasci primo: nisi p tāto quod res pīpī gestā ē cōtra salutē faciēns. Sed in hoc plerūq; homines decipiunt. quod talis indignatio multoties procedit ex odij fomite q ex charitate vel vilitate primum creditur et

manare. Nec mirū si in hoc homines decipiant. quod sicut imago in aqua turbida non apparet: sic et in mētē dum ira turbata fuerit veritas nō relucet. Hanc autē per turbationē mētē callide percurat inimicus. Quia facit sicut piscator astutus q ideo turbat aquā: vt pisces facilius capiat: sic et ipse turbat oculū rōnis vt hominem possit cape laqueis peccatorū. Remedium contra hanc occultationē est quod homo discretionis oculo dulciter pferet si ipse hoc ageret qd in alio reprehendit: an sibi videat quod hoc possit sine sue salutis dispendio. et si adhuc de tali facto turbetur in alio: certus sit quod talis turbatio nascitur ex fomite odij: et nō ex appetitu salutis proximi. Quod viciū potissimum ex eo curari potest. quod homo sit sollicitus de consciētia propria. et nō temere iudicet facta aliorū. Quia sicut dicit Tullius in libro de tusculanis qstionib. Proprium est stulticie vitia cernere aliena: et sic obliuisci propria. Sed hec stulticia ex curiositate nascit. Vnde sicut aug. dicit. xi. cōfessionū. Curiosū est genus humanū ad cognoscendā vitā alienā et desideriosum ad cognoscendā propriā. Tales reprehendit dñs lu. viij. Quid vides festinā in oculo fratris tui et irabē in oculo tuo nō pnderas. Et ab illo defectu multū retrahere debet qd legitur de sancto iohāne elemosynario. qui hanc pditionē habuit: q nūq; aliq; p suis defectib; iudicauit: s; potius alios iudicantes reprehendit dicens: peccatis. Primum q mādātū christi dicētis. nolite indicare. vt nō iu. Secūdo: quod nescitis qualis mō sit quē antea peccare sciuitis. Tercio ira se occultat sub calore: mā suerudinis et patientie. qd in illis maxime cōtingit q se grauius vlciscuntur tacēdo: et nihil loquendo quia delectantur forte ex hoc. vel intendunt magis animum proximo cōmouere. vel intendunt sibi vtilem veritatem subtrahere. vel vindicte tempus et locus expectare. vt ex hoc proximo grauius possint inferre nocumentum. Primum est malum. Secundum deterius. Tercium pessimum est. Remedium contra hanc occultationē est quod homo diligenter caueat ne taceat ratione indignationis: vel etiam prouocationis: sed taceat so-

lum rōe māfuetudinis Item intēdat ne
ex tali taciturnitate prim⁹ magis cōmo
ueat ⁊ consideret: virū possit aīn prim⁹
magis lenire tacēdo: tūc expectet quousq;
tā ipse q; ille ad māfuetudinē redeāt Si
vero potest cū lenire loquēdo: tūc cū cha
ritate ⁊ modo dulciori quo potest men
tē suā sibi insinuet. dicēdo sibi. Hoc mi
hi videtur ad salutē tuā. ⁊ ad bonū tuū
p̄tinere. parcas mihi. qz p̄ melioratōe tu
a feci: eo qz salutē tuā delidero sinceriter
tamq; propriam.

25 Equit de remedijs contra iras
ppriam. quoz primū est cōsidera
tio dñice passionis christi. Un/
de greg⁹. Si passio dñi ad memoriā res
uocet: nihil adeo dūz: qd nō equo anīo
tolleret. qd remediū in libro Numeri. c.
xvi. nobis insinuatū est. vbi legit qz filiū
israhel respiciētes sp̄itē enēū a mortu f/
pētū ignitorū sanabātur. vnus de serpē
tibus ignitis ē ira. a qua qd sanat: si dilige
ter attendit qd christus in cruce p̄ eo su
stinuit. Tūc ei patiēter sustinebit: qd qd
optebit eū p̄ amore christi pati. Quia cū
christus malediceret: nō maledicebat: ⁊
cū male tractaret non aperuit os suum
Unā illud exemplū nostris cordibus
imprimēdū horat sp̄osus i cāticis. Po
ne me sicut signaculum sup̄ cor tuū. qz
reuera qd cū illō signaculo ⁊ exēplar pati
entis cordi suo p̄fecte imp̄sserit. oēm ire
imperū sacri edomabit. Secūdū reme
diū cōtra irā ppriā est silētiū. Unā sup̄ illud
puer. xij. Farus statim vindicat irā su
ā. Dicit gl. Natura ire est: vt plata ma
gis ferueat. occultata lāguet. Et pro
uerbi. xvi. Qui impondit silētiū iras
mitigat. Stultus est homo superbus.
p̄cipue sūracundus sit hō ille. Ad istō
secūdū remediū videt p̄tinere illud psal.
Posui custodiā ori meo cū cōsister p̄
cator aduersū me. Terciū remediū est
cōsiderare vtilitatem quā habet tribula
tio q̄ tolerat patienter tā in p̄nti q; i fu
turo. Hanc vtilitatem insinuat nobis
dauid cū dicit de p̄secutoribz Circūdede
rūt me sicut apes. Apes aculeo pungūt
sed ex alia pte mel tribuūt. sic p̄secutores
vtiq; pungunt: cū tribulatōe inferūt: tū
amādi sūt. qz mel celestis dulcedis quo

dammodo cōferūt. materiā ei corone ef
ne hōi mīstrāt. Unā ps. Sup̄ dorsū me
um fabricauerūt peccatores. s. coronaz
vite eterne Quartū remediū ē ppriorū
defectū cōsideratio. Facilius ei suppo
rat aliq; defect⁹ alioz: qm̄ ipse defect⁹ su
os: cognoscit. qd oportz ab alijs suppo
tari. Unā Salomō puer. xix. Non indi
gens misericors est. Quintum remedi
um ire est qz iracūndus cōsideret qz nō p̄t
nocere alijs: nisi ipse sibi antea maximum
nocumētū inferat. scz aīam ppriā occidē
do. Quia qm̄ iracūndus vult ledere pri
mū in rebo vel in fama vel in corpe: hoc
nō p̄t p̄ficere nisi oporteat eū antea aīas
suā ppriam mortificare

3 Equitur de tribz remedijs con
tra iram alienā. Primū ē mollis
responsio. Unā Salomō puer.
xv. Mollis responsio frāgit iram. sermo
durus suscitāt furoz. hō iras ē olla bul
lēs. Prover. xv. Os fatuoz ebullit stul
ticiā. Ideo aqua frigida mollis respō
sionis fundēda est. Eccl. xvij. Nōne ar
dorē refrigerabit ros: Dulce sūū ē velut
ros refrigerās ardorem ire. Secūdum
remediū contra alienā irā est silētiū
Unā Salomō puer. xxvi. Cū defecerint
ligna extinguetur ignis. velut ligna se ha
ben verba q̄ respōdent homini iracūdo
vñ ignis ire nutrit. Unā eccl. viij. Reli
tiges cū hōi elingrato. ⁊ ne strues ligna
in ignē ipsius. Securius ei cēretia oīo
recedere ab irato: sicut aliq; recedit ab
igne qz nō vult cōburi: ne calefieri ab eo
Unā ad Ro. xij. Nō vosmetipsos defēde
tes charissimi: s; date locū ire Terciū
remediū est cōtra irā alienā bñfacere ho
mini irato. Unā puer. xxv. Si esurierit
inimic⁹ tu⁹: ciba illū. si sitierit: potū ei da
⁊ congregabis carbones ignitos super
caput eius. Bñficia que inimico exhibē
tur sunt vrlut p̄vne accedētes inimicos
eoz ad amorem. Unde exemplum legit
de hoc in vitas patrum. qz quidam senex
habuit insidiantem sibi: ⁊ ille p̄parauit
cibaria. ⁊ portauit ad eū. ⁊ sic p̄pter bene
ficia sibi ab eo exhibita reconciliat⁹ ē ei.

De accidia.

Accidia fm hugonē li. ij. de sacra
 a mentis sic diffinitur. Accidia ē
 tediu z amaritudo animi inoz /
 dinata. q̄ iocūditas spūalis extinguit. z
 quodā desperationis p̄ciuiō mēs in se
 meripam subuertit. Sed Bern̄ dicit: q̄
 accidia ē quidā animi torpor q̄ q̄s negli
 git aliqua bona inchoare. aut fastidit p̄
 ficere. Sciendū q̄ accidia ē peccatū gra
 ue. Primo q̄ mltum displicet deo: q̄ hō
 est piger z tardus ad bonū. sic p̄ ex mul
 tis locis sacre scripture. Et p̄io ex illo p̄
 bo apoc. iij. Vinā frigidus es aut ca
 lidus. s; q̄ tepid⁹ es z n̄ calidus neq; fri
 gidus: incipia te enomere ex ore meo.
 Calidus est q̄ seruēs ē ad bonū. frigid⁹ ē
 qui simplr desistit a bono. Tepidus hō
 q̄ medio mō se habet. Et dicit gl. interl.
 q̄ maior spes ē de frigidis q̄ de tepidis.
 Cuius rei hec causa est. q̄ tepidi quādā
 securitatē accipiūt de hoc q̄ aliqd boni a
 gūt: z ideo se nō corrigūt. S; frigid⁹ id
 est pctōres se eē malos cognoscūt: ideo ci
 tius cōuertūtur. Tepid⁹ de ore dī eno
 mit q̄n in deteriora p̄cipitat. Vt q̄n im
 penitēs morit. z a cōsorcio scōz remoue
 bit q̄ etiā accidia deo multus displiceat
 p̄ter oīdī p̄ hoc q̄ dicit Luc. xv. vbi
 sic habet. Dico vobis q̄ ita gaudiū ē ā.
 d. su. v. p. p. a. q̄ sup non agitantōē iust⁹
 q̄ nō in pe. Ibi dñs seruētē pctōres post
 cōuersionē non agitantōez p̄ponit. sic
 dux ilp̄plo pl⁹ diligit vñ militez qui p⁹
 fugā reuert⁹ hostē fortiter p̄mit q̄ euz q̄
 nūq; fugit. nec vñq; fortiter egit. Plus
 amat ager q̄ post spinas z tribulos fru
 ctus vberes reddit q̄ q̄ spinas z tribu
 los nūq; habuit z sp̄ sterilis extitit. Itē
 potest adduci q̄d legit. Lu. xij. de ficul
 nea fructū nō faciente. vbi dicit Succi
 dite illā: vt q̄d terrā occupat Et q̄d dici
 tur Math. xxv. Seruū inutilem eijci
 te in tenebras exteriores. Et q̄b patz q̄
 tum displiceat deo accidia. Secūdo ac
 cidia mltū displicet deo. q̄ accidios⁹ ma
 gis est deo inobediens q̄ creature irra
 tionales: cum tamē plus teneat deo p̄
 ter plura beneficia que accepit a deo p̄ a
 lijs creaturis. Exemplū de sole. Posuit
 enim deus p̄ceptū soli: vt singulis di
 ebus veniat ab oriente in occidentem. et

singulis noctib⁹ reuertat in orientem: n̄
 pigritatur nec d̄ die nec de nocte nec esta
 te nec hyeme implere illud p̄ceptum. z
 quantumcūq; laborat in vna die: tamē
 summo mane oritur sequenti die. z tamē
 non expectat talē remuneratōē laboris
 sui vltalē penā negligentie sue qualē hō
 Ad hoc videt habuisse respectū aug⁹: cū
 dicit Indecens ē christiano si radi⁹ sol
 eū in lecto inueniat. Posset ei dicere sol:
 si potestatem haberet loquendi. Ampli
 us laboraui heri q̄ tu: z tamē ego surre
 xi. z tu adhuc dormis. Possum⁹ etia; ac
 cipe exemplū ad detestationem hui⁹ pec
 cati ab eis qui ex terra nascuntur. vide
 mus ei herbas z arbores: q̄ cū minimuz
 habeant iniciū in crescendo ad magnaz
 quātitatē peruenire. Et tali exemplo vi
 ritur Salomō. p̄uer. vi. di. vade ad for
 micā o piger: z considera vias eius. z di
 sce sapiētiam. q̄ cuz non habeat ducem:
 nec p̄ceptores nec principem parat i esta
 te cibum vt in hyeme comedat. Potest
 erubescere piger homo q̄ animal tā par
 uū in futurū sibi prouidet: z ipse vñ
 rationis habens nō vult sibi prouidere d̄
 futuro. Item videm⁹ aquā semper deoz
 sum currere nisi impediatur z sic de om
 nib⁹ creaturis z aīalib⁹. Vñ arif. li. xi. a
 nimaliū. Nullū ens naturaliter est ocio
 sū. Vñ in omnib⁹ aīalib⁹ est res mobilis
 Et istis elicit q̄ accidiosus est villior oī
 bus alijs aīalib⁹. Tercio displicet acci
 dia dō. q̄ mūdi amatores plus laborāt
 p̄perituris z momentaneis reb⁹ q̄ illi q̄
 dicūt se esse seruos christi pro eternis. si
 enī considerarem⁹ que z quanta susti
 nent hoīes pro temporalib⁹. z quātū la
 borant homines supbi ad ornādum se
 huic mūdo. possem⁹ merito confundi
 in nobilissimis: q̄ adeo pigri sumus labo
 rare pro regno eterno ad cōplacendū dō
 Unde aug⁹. O si possem⁹ excitare ho
 mines z cum ipsis pariter excitari: vt ta
 les essem⁹ amatores vite permanentis:
 quales sunt homines amatores vite fu
 gientis. Unde merito displicet deo. q̄
 mundi amatores plus sustinent: z plu
 ra faciunt z grauiora exercitia exhibent
 mūdo z diabolo q̄ serui christi ipsi deo.
 z maiorem sollicitudinē habēt orna

De accidia XVI

re corpora sua cū ornatio vestibus q̄ serui
christi ornare atas suas cū p̄tibus z me
ritis. Vñ abbas p̄bo vidēs mulierem
ornatā in alexandria: fletu. z interrogā
t̄b causam sui fletus ait. Due res me/
mouent. vnū de illius perditione. Alio
q̄ nō habeo tale studiū piacēdi deo: q̄/
le habet ista: q̄no placeat hominibz. Se
cundo vitanda est accidia q̄ multū pla
cet diabolo. Primo q̄ diabolus accidio
sos possidet quiete z pacifice. Nam acci
diosi non cognoscūt diabolu in se quies
cere: ideo nō curant eū expellere. q̄ antez
diabolus habitat z quiescit in accidio?
sis ad hoc p̄valere illud Dat. xij. De
limido spū qui veniēs domū inuenit
eā vacante: radit z assumit septe spūs ne
quiores se. z ingressi habitant ibi. Secū
do placet illō viciū diabolo: q̄ p̄stat dia
bolo fiduciā temptandi hoīem de alijs
peccatis: z eū fortiter aggrediēdi. De mil
tis enī vicijs reptat diabolus hoīem te/
pidū z accidiosū. de q̄b nō auderet ho/
minē temptare feruentem Vñ dicit aucto
ritas. Oīle feruenti mulce nō insident.
Accidiosus enī se facit: quasi receptaculū
oīm viciōrū. Bern. de cōsideratiōe Diz
cogitationū malaz z reptationū incen
sionū oīcū. P̄q̄ ergo sit ociosus suus
dei. Augustinus. Ociositas sine dei ri
more ingratia ē. Sic ergo patz q̄
accidia z ociositas ē origo oīm viciōz. Acci
dia ei p̄cipue solet ē occasio luxurie. Ex
eplū de dauid z salomōe z de sodomitis
Etia solz ē occasio supbie. ps. In labo
re hoīm n̄ sūt. z postea. iō tenuit eos sup
bia. etiā solet esse occasio auaricie. q̄ nō
vult labore: iō desiderat mltā habere si
ne labore. Nolite ergo locū dare diabo
lo. hiero. Sp̄ aliqd boni facito: ne te di
abolus ociosū inueniat. Vñ exēplū i li.
vitalis patz dixit qdā senex q̄ hō existeret i
occupatiōe bona bz vnū diabolu eū tēp
tātē. s̄ hō ociosus infinitos demōes bz
eū ad malū ineitātes. vñ p̄p̄ loc⁹ ociosi
est infern⁹: sic z diaboli. qd sic p̄t ostēdi.
Eōstat ei q̄ ocios⁹ i celū nō recipit q̄ ce
lū est merces oparioz. Vñ Dat. xx. d̄
Voca oparios z redde ill mercedez. vbi
notāter specificat oparios. z n̄ ociosos.
Nec i paradiso recipiunt. Bern. ij. Luz

lit de hoīem z posuit eū i paradisi vt o
paret. neq̄ in purgatorio Vñ ps. In la
boribz hoīm nō sūt zē. Et ideo cū hoīb⁹
nō flagellabūtur. neq̄ in mūdo. Vñ lu.
xiij. dicit de ficulnea: succide eā vt qd ter
rā occupat. igit loc⁹ eius nō erit alibi ni
si in inferno. Tercio placet accidia dya
bolo. q̄ hoc vicio tunc maxie hoīes infe
rat z impugnat q̄ sūt in fūcio dei. vñ
p̄tē dei nūit eis auferre. nec paz deterio
rat seruiciū dei. q̄ facit vt psalteriū euz
fastidio lectū min⁹ deo sit gratū: q̄ psal
mus vn⁹ cū deuotiōe z hilaritate. vñ hie
ron. Vallē psalmū vnū cū deuotiōe z hi
laritate mētis decātare q̄ totū psalteriū
cū fastidio z accidia. Diz ergo ē q̄ su
mus ita pigrit z accidiosus cū merces sit tā
magna. vñ Bern. d̄ cōsideratiōe Sila
bor terret merces inuitat. vnusquisq̄ ei
fm suū laborē mercedē accipiet. Quau
aus. Quāta ei semiauerim⁹ i opibz bōis
m̄ metimus i fructibz. Igit deberem⁹
nos cogere ad fūciū dī. z excutere illam
pigritiā z accidiā. z seruēter dō seruire
Tercio accidia ē vitāda z cauēda. q̄ est
hoī valde nociua. aufert ei hoī bona na
ture. bona gratie. z bona gl̄e. P̄rio ei au
fert hoī bona nase. nā accidia naturale ē
geniū z ceta bona natalia deteriorat. z si
nullū dānū aliō faceret hoī nisi de ip̄is
omissiōe: nō paz dānificaret hoīes. S̄
m̄ti sūt qd dānū illō nō reputāt. cū tñ ni
hil nobili⁹ habeam⁹ nā i vna hora ip̄is
p̄t hō pmereri remissionē oīm peccōz dī
grām z etnā gl̄az. Secdo aufert accidia
bona gratie. ad qd v̄z illō Dat. xxv. de
fuo pigro Tollite ab eo talētum: z date
ei q̄ habet decē talēta. Di ei habēti dabit
z q̄ non habet: id qd videt habere aufert
ab eo. z ab eo q̄ nō habet studiū z volūta
tē opandi sepe aufert facultas. Iusto ei
dei iudicio fit vt q̄ nō vult opari dū p̄t
postea nō possit cū vult. nec solū grāz au
fert accidia s̄ etiā fructū q̄ ex gratia debe
ret pcedere. z sic aufert totā vtilitatez h⁹
Bern. Quid min⁹ me puares: o amara
mors vite vsu q̄ fructu P̄ā vita sine fru
ctu grauiorē q̄ mors Deniqz duplex ma
lū parat ligno infructuoso secur⁹ z ignis
Tercio accidia aufert bona glorie. q̄
bona glorie promittuntur solum stren⁹

*Vñ de
De fūcin*

D

De accidia

anis et vigilantibus. **Uñ** Lu. xij. Bñ ser-
ui illi quos cū venerit dñs: inuenerit vi-
gilantes. Amen dico vobis: q̄ precin-
get se. **Dat. xi.** Regnū celoz vim patif.
et violenti rapiūt illud. **E**cōtrario pigri et
accidiosi amittūt illud. **Uñ** Leo papa i
quodā sermone Non dormientibz pue-
nit regnū celoz. nec ocio nec desidia tor-
pentibz beatitudo eternitatis ingeritur

De filiabus inuidie

E

Equitur de filiabus inuidie q̄ sūt

et qñ sunt peccata mortalia. Cir-

ca qd sciendū q̄ pia filia est pu-

fillanimitas. i. kley nmutic keyt. Est enī
pusillanimitas q̄ magnis existens donis
dignus his nō dignificat seipm sic bene
disposit⁹ ad virtutes vel ad sciam et ad a-
lioz directionē nō vult fm suā possibi-
litate opari vt his sed dignificet. **Cō-**
traria enī legi nature. **Oia** ei fm suā na-
turalem inclinationē exequunt⁹ suas ac-
tiones fm cōm cōmēsuracionē sue porē-
tie. vt patet in rebus tā cognitōne carē-
tibz q̄ cognitōne habētibz. Quia qñq̄ tñ
pusillanimitas pcedit ex supbia: in qua
pusillanimitas nimis innitit⁹ sue p̄tinacie
et proprie sentētie qua reputat se insuffi-
ciētem adeā que pōt. **Uñ** puerbio. xxi.
Sapientior sibi stultus videt⁹ septē vi-
ris loqñtibz sentētiās. multotiens ē pec-
catū mortale. s. qñ ex hac p̄tinacia pusil-
lanimus abutit⁹ suis bonis naturalibz.
vel gratijs diuinis sibi datis nō tenē-
do ad bona: s; diuertendo ad vilia et ad
mala. **Uñ** dñs suum pigru et dānauit et
puniuit. q̄ acceptā pecuniam dñi sui suf-
fodit in terrā. et nō ē opatus in ea prop̄
quēdā pusillanimitatis timorē. Ad istā
filiā accidie pñt reduci tepiditas. molli-
cies. et somnolētia. q̄ ab alijs spēs acci-
die ponūtur. **Uñ** mollicies qñq̄ est pec-
catū magnū fm eūdē **Hermānū** de schil-
dirz. scz. qñ homo n̄ renitit⁹ carnalibz: s;
volūtariē eas inualescere pmitit. **Sō-**
nolentia atq̄ vigilantie et cautele oppo-
nit⁹ potest eē causa mortalit⁹ p̄corū. et qñ
q̄ peccat⁹ mortale. vt qñ homo nō est
cautus et vigilās in his q̄ necessaria sūt
ad salutem. **Tepidus** est modicus et re-
missus amor ad bonum. **S**ecūda fi-

Filia accidie est malicia. q̄ signat inimici)

ciam quaz habet aliquis ad virtutes. q̄
sit inimicus p̄nti. et ex pigritiaz nausea
dolet de hoc qd aliqd boni debet facere.
scz. ieiunare. orare. missam audire. et sic
de alijs. **Sed** libētē iret ad choreā: hoc
esset sibi dulce et delectabile. et sic de alijs
Ergo p̄fitendū est hic si malum cū gau-
dio p̄petrauit. et bonū opus cū tristitia
fecisti. et cū tedio magno. Ita q̄ vna ho-
ra in ecclesia longior tibi videt⁹: q̄ tres i
foro vel in chorea. **Et** hoc est signum q̄
sunt vacui a gratia. et coreoz plenum ē
cū mūdānis delectationibz et gaudijs.

Uñ apls. i. ad Cor. ij. Animal homo n̄
pcipit ea q̄ dei sunt. **Uñ** beat⁹ aug⁹. li. v.
p̄fessionū. **Gaudij** diuine dulcedis nō
degustas: si carnali delectatione cor ma-
culas. **Uñ** **Bern.** in quadā epla. Quō i
gnis et aqua similesse nō possunt: sic spū-
ales et carnales delicie in eodem se nō cō-

patiūtur. **Tercia** filia est rancor. et se-
quitur ex secūda. scz. q̄ nō solū odio vir-
tutes: sed etiā illū q̄ suadet mibi virtutes
et vult me trahere ad bonū. **U**erbi grati-
a. **S**i aliquis diceret mibi q̄ deberē ire
ad sermonē vel ad missam. vel orare de-
berem. vel si aliq̄s me fraternē amoneret
et corripere p̄ excessibz meis. **U**el predi-
caret mibi qd fugiendum sit. scz. peccata
quid seruandū scz p̄cepta et virtutes. qd
timendū sit. et memorandū. s. mors et ex-
tremū iudiciū. qd desiderādū et peten-
dū. scz gratie et virtutes in p̄nti et glia.
in futuro: illū adiret toruo vultu respi-
cerē. hoc puenit ex nimia tristitia et pigri-
cia quā quis haberet nō vult resistere. et
ita mens et cor amaricatur q̄ nihil boni
sapit. et talis mentis amaritudo rancor
dicit⁹. **Uñ** **Hermānus** de schildirz. **L**o-
quēs de his duabus filiabus dicit q̄ ma-
licia est quoddā firmatū odiū ad repul-
sationē oīm mediōz ad deū reducentiū
et cōstat q̄ est grauissimū peccatū. **Uñ**
de **Richar.** sup illud. nō in fermēto mali-
cie dicit⁹. q̄ malicia est ex proposito delibe-
ratōe malo cognito: malo aīo consenti-
re. **U**nde etiā **Chri. sol.** sup **Dat.** Si
cut ignis quāto amplius ligna suscepe-
rit in maiorem flāmaz se erigit: sic anīa
mala quāto magis veritatē audierit: eo
amplius in malicia excitatur. **Sed** rā-

De accidia XVI

cor: fm Hermun de schilditz cū sit que-
dā amaritudo ⁊ abominatio vel detesta-
tio virtutū vel hoīm ad spūalia inducē/
tium vel etiā ipsoꝝ bonoꝝ: sp est pecca-
tū mortale: licet pmi mor⁹ possint eē pec-
cata venialia: Quia fm eūdē abhomiā/
tio spūaliū fm gen⁹ suū est graue pecca-
tū mortale: multo magis q̄ tediū boni:
nisi cōsistat in pmiis motib⁹ sensualitatis
Quando enī ad deliberationē rōnis et
consensū volūtatis ptingit: ē valde gra-
ue peccatū. Quia ē quedā periculosa re-
nitentia cōtra spūalia ⁊ diuina. Ps. Tu
pō odisti disciplinā. Quarta filia est tor-
por: ⁊ est quedā insensualitas ppter quā
homo nō potest induci ad executiones
mandatoꝝ dei. hoc est q̄ homo tā stoli-
dus ⁊ durus et peruersus erit q̄ nō pōt i-
duci ad seruandū precepta dī. Et torpor
circa pcepta ē peccatū mortale fm gen⁹
suū. quo incidit in rōem inobedientie.
Ad hanc filiam accidie reduci possūt di-
latio. tarditas. negligentia. Pro quo sci-
endū q̄ fm Hermannū de schilditz dila-
tio est multiplex. s. cōuersionis que ē val-
de periculosa. q̄ contra sapientē. Eccl. v.
Ne tardes cōuerti ad dñm ⁊ ne differas
de die in diem. subito ei veniet ira illius
⁊ in tpe vindicte disperdet te. Item ē di-
latio confessionis que sine peccato mor-
tal vltra annū differrū nō potest. vt patz
extra de pe. ⁊ re. ois vtriusq̄. Et existen-
ti in peccato mortali dilatio cōfessionis
est valde periculosa ⁊ damnosa. q̄ q̄ cul-
pam mortalis peccati mor expiare n̄ cu-
rat: cito ad aliud mortale cadit. Qz fm
Brego. Anū peccatū mor suo pondere
ad aliud trahit. Item est dilatio incho-
ationis boni operis vt patet p eos q̄ di-
cūt cras cras more coruorū q̄ usq̄ mors
veniat. Vñ aug⁹. viij. cōfess. Quamdiu
⁊ cras: q̄re nō modo. quare nō ex hac ho-
ra finis est torpedinis mee De tardis-
tate q̄o sit peccatū. Sciendū q̄ tardi-
tas ⁊ negligentia fm reatu peccati satis
incidūt cū premissis. q̄ circa pcepta sta-
tim implenda. tarditas pōt eē quādoq̄
peccatū mortale: ⁊ multo magis negligē-
tia. sicut si q̄s esset in peccato mortali: si
tardaret de hoc cōfiteri donec missā dix-
isset peccaret mortaliter. etiam si statim

post missam cōfiteret. ⁊ multo magis
totaliter negligeret cōfiteri. Quin-
ia filia accidie est desperatio. q̄ diffiden-
tia meritoꝝ mater est diffidēcie premio-
rum. Dicit enī aliqui ex nimia accidia
ego nō possiz ista facere. veniam vbi pos-
sum. ⁊ sic q̄si desperāt de vita eterna Ss
si sine labore ⁊ bono ope vitam eternā
habere possent: tūc bene reciperēt. Et ē
grauissimum peccatoꝝ desperatio. Vñ
ysid de sūmo bo. Desperatio peior ē om-
ni peccato. Unde etiā aug⁹ sup Johem
De nemie desperādū est cū est in hac vi-
ta. Solū ei desperationis crimen ē: qd
mederi nō potest. Sciendū fm Her-
mannū de schilditz. Desperatio est pec-
catū mortale: immo grauissimum pecca-
toꝝ. ⁊ peccatum in spū sanctum a /
pud sanctos doctores Tamē sicut alia
peccata habet quosdam primos motus
licet valde periculosos: tamē nō semper
forte habētes rōnem peccatoꝝ mortali-
um Sexta filia accidie ē euagatio cir-
ca illicita. Qui enī absorptus est tristiti-
am: nō habēs in se vbi delectet euagatur
ad exteriora querens delectationē. Qñ
ei homo nō habet delectationes in deo:
tūc querit cōsolationē ab extra. q̄ ania
hoīs sine delectatione eē nō pōt. ⁊ ista e-
uagatio sepius est peccatū mortale. scz.
qñ talis euagatio circa talia obiecta ver-
satur. que fm se sūt peccata mortalia. in
quib⁹ aliquis morosa delectatione mo-
ratur nō solū anio talia operādi: sed cau-
sa oblectādi aīm in talib⁹. vt sup de pec-
cato morose delectationis dictum ē: tal
euagatio est peccatū mortale. Ista enī
euagatio facit homines instabiles ⁊ imp-
seuerātes. Nota q̄ in deuotio ⁊ euagatio
ex pposito ⁊ scienter vel ex mala consuetu-
dine circa horas canonicas dicendas.
circa missas legends. ⁊ circa quodlibet
officiū diuinū: ⁊ in locis sacris qñq̄
pnt eē peccata mortalia. s. qñ homo ita
remittit circa talia q̄ ita in deuotus ⁊ va-
gabundus in mente sit q̄ vel verbū ad
se ptinens vocali non dicit vel trunca-
te vel in deuote ⁊ absq̄ omni intentione
dictū ab alijs non attendit. vel dissoluti-
onem nimiam ⁊ irreuerentiā in choro.
vel circa altare vel in ecclia facit. quia ex

De accidia XVI

precepto ecclesie tenentur qui in sacris ordinibus sunt constituti: studiose et deuote celebrare officium nocturnum et diurnum. ut habet extra de cele. misse. c. psalter. et ca. dolentes. Et qui dimitteret unam horam scienter et sine causa rationabili peccaret mortaliter. Ideo habet beneficia. et circa curam temporalium non occupatur: sicut seculares. et ideo deuotius et attentius attendat deo. Sequitur considerare quomodo tedium boni sit peccatum mortale. Pro quo sciendum quod secundum Bernardum de schol. tedium boni potest considerari tripliciter. Uno modo. put est quidam mortis naturalis ex lassitudine corporis post exercitium spirituale pueniens et sic non est peccatum. Secundo modo secundum quod est motus appetitus sensui tristari de opere spirituali laborioso. et potest peccatum veniale quantum ad quantitatem. iste appetitus sit deliberatus. quod consensus in veniale non est nisi veniale. Verbi gratia. Sicut caro vel oratio cum tedio. et tamen propter ea nolo dimittere et sic est solum veniale. Tercio modo: cum hoc tedium reducat in omissionem eorum que sunt necessaria salutis et ad que homo necessario tenetur. et sic est mortale. Verbi gratia. Sicut non audire missam in die dominico. vel penitentiam iniunctam non complere. Cum autem tedium reducat in consensum rationis vel voluntatis bonum diuinum non amatis. vel cum fastidio recogitantis: est peccatum mortale. Tunc ex eo quod ratio et voluntas cum tristitia feruntur bonum de quo gaudendum esset quod directe contrariatur charitati. Tunc etiam quod tale tedium reducat in omissionem eorum que necessaria sunt salutis. scilicet diligere verum bonum et declinare a malo. Si autem tedium illud ex omissione boni et difficultate aggrediendi bonum ducit in desperationem: tunc iam accedit ad peccatum in spiritu sancto. Et si tedium ita crescit: quod iniungat sibi mortis tunc iam filius erit iude: qui laqueum se suspendit. ergo magna mala oriri possunt ex tedio et ex accidia: nisi ei resistatur.

Accidia palliat se sub triplici specie primum. Et primo sub ficta specie discretionis. quod maxime apparet in illis qui dicunt quod libenter exercerent se in operibus strenuis: nisi in hoc metam discretionis et naturalis virtutis excusare se timerent. Remedium contra illud

est quod multi debiliores eo magis ardua per cooperationem diuine gratie operantur quam sint illa ad que per diuinum instinctum aliquotiens ipsi inclinantur. Et qui firmiter speret in adiutorio diuino qui ipsum per suam gratiam in bonis actibus poterit vigore. ut etiam confidenter dicat cum apostolo. Omnia possum in eo qui me confortat. Certa igitur causa est: quare pauci sunt feruentes in exercitiis virtuosorum: rari sunt qui plene deo confidunt: quod possit eos confortare. Secundo occultat se sub specie humilitatis. Sicut qui dicunt: quod libenter feruentius oraret: et crebrius elemosinis et operibus pietatis insisterent. si ex hoc fauore humane laudis et proprias complacentiam incidere non timerent: ne meliores apud homines reputarentur: quam sunt coram deo. Remedium contra hoc: quod quando homo timeat quod de virtutis exercitio aliquid incidat complacentie proprie vel humane: tunc propter timorem complacentie debet diligenter precesare. ut per ad talia opera exercenda in publico astringatur ex necessitate. vel ex charitate. et si ex necessitate astringatur. puta quod pertinet ad veritatem vite. sicut doctori incumbit veritatis doctrina in publico. vel etiam audire missam. dare elemosynam. audire sermonem. ordinet primam intentionem in deum: et si occurrat resistat. Et tunc propter timorem complacentie incidende non dimittat in publico frequentare. quia si illabitur de hoc complacentia ille resistat et dicat cum bernardus. Propter te non inceptum: nec propter te dimittam. Si autem astringatur ad illa ex equitate vel voluntatis arbitrio: tunc debet eam tam diu frequentare in privato: donec ex frequentia actuum effectus erit in firmes in bono virtutis: et amor diuino quod possit illos actus etiam in publico sine periculo complacentie exercere. Tercio occultat se sub specie deuotionis et spiritualis feruoris. Quod apparz in his qui dicunt se ideo permittere quatuordecim fructum exercitii. ad que requiritur exterior occupationis. ut intime contemplationis feruori deuotionis amplius ad deum inardescant. Et tales in illis erroribus incidunt quod dicunt quod existentes in statu perfectionis et contemplationis in eleuatione corporis

christi nō debent assurgere nec ei reuerē-
tiam exhibere: dicētes hoc eē impetratōis
si a puritate et altitudie cōtēplatiōis tan-
tū descēderēt q̄ circa sacramētū christi
aut humanitatem et passiōē christi ali-
quid cogitaret. S; illud est nimis erro-
neū. Qz nulla pōt esse tanta deuotio dñi
tamē homo nō rapiat supra seip̄: et a se/
sibi extrahat: q̄ homiez possit absolvere
ab obligatiōe q̄ tenetur p̄ceptis dei et sta-
tutis ecclie quibz homiastringit ad dō-
grās referēdū de bñficio incarnationis
et passiōis christi et eius sacramētis. Et
ideo nulla pōt eē tam seruēs deuotio q̄n
homo teneat in eleuatiōe corporis xpi
q̄ passiōē dñicā repñtat flectere genua.
et reuerētiā deo exhibere. Exemplū. E-
rat quedāz q̄ se valde reputabat eē deuo-
tam quē vna vice infra missam psterne-
bat se: et noluit eleuare caput: tunc miles
stans circa eā dixit ei. Erigas te. tā ei ele-
uat corpus christi. Et illa. Ego sum sup
hoc. et sic se nō erexit Tūc miles itez et i/
terū amonuit eā. Et illa vt antea respō-
dit sibi. Tūc miles cū p̄prio pede reiecit
eā de sede dicēs. in nōie diaboli es tu su-
per hoc q̄ debes exhibere reuerētiā crea-
tori et redemptori tuo.

2 Remedia contra accidiam

Equit de remedijs cōtra accidi-
am. Quorū p̄mū est s̄m wilhel.
lugdun. diuersitas occupationuz. Hoc
remediū habet in vitā parz. vbi legitur
q̄ beatus anthoniū s̄ptatus spū acci-
die: et resistēs in heremo dicebat. Domi-
ne saluari desidero: s; vane cogitatōes
nō p̄mittūt me. quid nā facias. et quomō
saluari debeo oñde mibi. et respiciēs: vi-
dit quendā astatē torquētē funiculuz
qui sibi similis erat. deinde ex opere sur-
gentē torantē. et iterū surgentē et plectas
facientē de palmis. et inde rursus ad orō-
nē surgentem. Erat at ille angelus dñi:
et dixit ei. et tu ita facies anthoni saluabe-
ris. Secūdu remediū ē consideratio la-
boris christi. qui p̄ te prius laborauit in
terris. Vñ gregor⁹. Si passio christi ad
memo. reducit. et. Math. xi. Non ē ser-
uus maior dñō. Magna supbia est si
velit quiescere seruus ex quo laborauit
domin⁹. Laborauit aut dñs iesus chris-

tus primo in natiuitate cū ad durū p̄/
sepitū positus fuit: et vilibz panniculis i-
nolutus. Vñ dicit p̄phetam. In labo-
ribz a iuuentute mea Secūdo laborauit
corde p̄ anxietatē et tristitiā et passiōez
quā habuit super pccōres. Marc. viij.
Misereor sup turbā Tercio laborauit
ore p̄ predicationez. Ps. Laborauit cla-
mās. rauce facte sunt funces mee. Sed
beu pauci audiunt christum: cū tñ terra
audiuit clamorem suū cū tremuit tem-
porē passiōis et petre q̄ scisse sunt. Sed
beu miseri peccatores eū in suis p̄dicari-
onibz audire nolūt vt cōuertant et saluē-
tur Quarto laborauit suis pedibus. qz
circūibat p̄ castella annūciāns regnū dī
nō ei iuit in equo vel in currū: sed nudis
pedibz Johis. iij. Fatigatus ē iesus ex i-
tinere sedit sup purē. Quinto labora-
uit oculis. scz. lacrimas effūdendo. vñ
Job. xvi. Facies mea intumuit a fletu.
Sexto laborauit toto corpe et oibz mem-
bris sudorē sanguinē sudādo. flagellis
eū cedēdo. crucē portādo. et in ea expan-
sus toto corpore moriēdo. Ergo meri-
to exemplo ipsi⁹ laborare debem⁹: et nō
ociari. Johis. xij. Exēplū ei dedi vobis

Terciu remediū est cōsideratio labo-
rationis. qz p̄ laborē quē hic patimur li-
beramur a laboribz et a penis eternis. de
quibz dicit ps. Laborabūti eternū et vi-
uent adhuc in finē. Vñ greg⁹. Dū labo-
re trāsitorio atterimur a p̄petuo labore
liberamur. Sed peccator: nō pōt euade-
re quin aut eternālī opteat eum pūiri:
aut hic ad tempus laborare: et pro pecca-
tis satisfacere p̄ tribulationes. et alia bō-
na exercitia. Vñ si q̄s cōsideret diligen-
ter fortes et eterne penas inferni: leues
reputabit labores et pressuras hui⁹ mū-
di. Vñ Greg⁹. sup illud. Math. viij. E-
ijcient in tenebras exteriores. dicit in i-
ferno erit frigus intolerabile: ignis in-
extinguibilis. p̄mis immortalis. fetori
tolerabilis. tenebre palpabiles. flagella
cedentiū. horrida visio demonū. p̄fusio
peccatorū. desperatio oim hoim Er̄it ei
miseris mors sine morte. defectus sine
defectu. qz ibi mors sp̄ incipit et deficere
nescit. Ex quo sequit q̄ merito debem⁹
h̄ vniuersaliter operari vt ab illis eternis

De auaricia

A malis liberemur. Quartū remediū est cōsideratio tēpōis in q̄ sum⁹ consti-
tuti qđ est tēpōs gratie. q̄ nos sumus i
die. z antiqui fuerūt in nocte. Vñ apls.
Nō precessit dies at̄ appropinquabit. er-
go magis reprehēdibiles sūt q̄ tēpōe gratie:
q̄ qui ante in veteri testamēto ociosi fue-
rūt. Et hoc ppter p̄ciositatē tēpōis. in q̄ su-
mus. Vñ Bern. Nihil p̄ciosius tēpōe. et
ergo v̄t possim⁹ dignerōz reddere p̄ eos
bemus illud vtiliter expendere. Vnde
greg⁹. Sicut capillus capitis nō peri-
bit: sic nec momētū tēpōis. q̄n de eo oportz
nos reddere. rōem q̄nō illō expēderim⁹.
hoc sp̄cēt memorādū oī die z omni hora
sicut legit̄ de quodā bono hoīe: q̄ q̄cūq̄
q̄ audiuit horalogiū signaret: sic sp̄cēp-
it. O deus iterū vñā horā tēpōis gratie ex-
pendi. de quo tibi redditurus sum ratio-
nem q̄nō in illa viri. Vñ etiā Anselm⁹.
In meditationib⁹. O lignū aridū z inu-
tile eternis ignib⁹ dignū. qđ r̄ndebis in
illa die cū eriget̄ a te vsq̄ ad icū oculi oē
temp⁹ v̄i uendi tibi impēsuz. Tūc quip-
pe dānabitur q̄cqd fuerit inuētum ope-
ris in te velocius sermōis vsq̄ ad mīn-
imā cogitationē: z tēpōs quo vixisti si n̄
fuerit ad voluntatem dei directum.

D Quintū est cōsideratio iuture merces-
dis. Vñ aug⁹. Si labor te terret vide
mercedē. Vñ gen. xv. Et faci⁹ est sermo
dñi qđ abrahā p̄visionē dicens. Noli ti-
mere abrahā: ego p̄tor tuus z merces
tua magnā nimis. Sic iā potest christ⁹
dicere cuilibet hoī bonū operātū. Ergo
si terret p̄grū hominē labor: atirabat e-
um merces. nā grauis dicta videt̄ breuif
mercenario si in fine diei expectat mag-
nū p̄ciū tpale qđ tamē pax est respectu
eterni p̄miū. Vñ aeg⁹. Spes in eterni-
tate aīm erigit. Et idcirco nulla mala q̄
exterius tolerat sentit. Chrysos. Si tem-
p̄stas nautis: v̄lnera militib⁹: si frigora
agri cultorib⁹: ppter p̄miū tpale leuia sūt.
Quanto magis debent eē leuia ppter p̄-
miū sempiternū. Si quis diceret. surge
vigila. z hora hac die z cras dabo tibi cē-
tū florenos. Et secūda nocte p̄ us p̄mī-
teret. Et tertia nocte multo plus. Et q̄r-
ta maiorē honorē z dignitatē z diuitias
q̄ habet imperator: faceres libet̄ z spō-

te z prompte. Sed hec nihil sūt respec-
tu mercedis quā deus p̄mittit operanti-
bus bona opa. Vñ Bern sup cātica. Re-
uera vez est gaudiū z solū qđ nō de cre-
atura: sed de creatore cōcipit. qđ cū pos-
sides: nemo tollet a te: cui cōparata oīs a-
liunde iocūditas meror est. oīs suauitas
dolor est. oē dulce amarū. oīe decoz se-
dum. oīe aliud qđ delectare possit mo-
lestū. Vñ aug⁹. de li. ar. Tanta ē pulch-
tudo iusticie. tanta est iocūditas lucis e-
terne: vt etiā si nō liceret in ea amplius
manere q̄ vñius diei hora. ppter hoc so-
lum innumerabiles āni huius vite ple-
ni delicijs z etiā cū affluentia tpaliuz bo-
noz recte meritoq̄ cōtemnerētur. Vñ
de etiā Hiero. in quadā epla. Nullus
labor durus. nullū tempus longū vide-
ri debet: qđ glā eternitatis acquiritur. vñ
exemplū legit̄ in vita spatiz. Quidā fra-
ter interrogauit abbatē achillē dicens
Eur sedens in cella mea patior accidiaz
Lui senex ait. Quia nōdū vidisti requi-
em quam speramus neq̄ tormenta q̄ ti-
memus. Si enī ea inspiceres diligen-
ter. z si vermibus eēt plena cella tua vs-
q̄ ad collū etiā in ipsis pmaneres sine
accidia

De peccato auaricie

Auaricia detestanda est. Pri-
mo ppter multiplices maledi-
ctiones que in scripturis a-
uaris infligunt̄. Vñ Lu. vi

Ue vobis diuitib⁹ qui hic habetis con-
solationē vestram. Jac. v. Agite nūc di-
uites. plorate vlulantes in miserijs ve-
stris que aduenient vobis. Diuitie v̄re
putrefacte sūt. z vestimēta vestra a tineā
sunt comesta. Aur⁹ z argētū vestz erugi-
nauit. z erugo eoz i tel. erit vobis. z mā-
car. ve. sicut ignis ibe. v. iram in no. die-
bus. Jē Aug⁹. Ue illis q̄ inbian vt au-
geant res pituras: vñ eternas amittant
Et sic cū q̄s diligenter sacra repturā ad-
uertit: tūc. xii. maledictiones reperit.
sup auaros diuites. Quare q̄s merito
q̄s cauere debet auariciam Secūdo ad
detestationē auaricie facit hoc q̄ auaro
nihil ē iniquius. Eccl. x. Auaro nihil ē
scelestius. qz scelus inde ppetrat auari: z

vltra. qz iudas dedit christum p. xxx. de/
narijs. auarus ar dat euz qñqz p vno de/
nario cū nō timet piuriū cōmittere z ve/
ritatē negare p vno solo denario. Et in/
veritate peccatū iude fuit auaricia. z in/
sup auarus est peior iuda. vt patet ex eo
qz iudas. xxx. denarios male acq̄sitos re/
stituit. s. auari nūq̄ vel raro male acq̄si/
ta restitūt. Cū tñ fin angul. peccatū nō
dimittit. nisi restituat ablatū. Itē auar/
iniquus est in deū: qz vilissimā ei creatu/
rā preponit. Vñ auaricia noīat ab aplo
ydoloz fuit. hoc sic patet. qz auar⁹ dat
illa creature q̄pprie dāda sūt ipi creatori
.s. fidē. spem. z charitatē. Priō fidem. qz
melius sentit de diuitijs q̄ de deo. Cre/
dit eim: qz necessaria debet habere: si di/
uitijs fuerit. z credit se fame perire si dō
fuerit. q̄si de⁹ minus velit z minus pos/
sit suos remunerare q̄ diuitie. Du/
abus ei de causis accidit qz aliq̄s nō p/
uidet quē se sit sibi eē fidelē seruum. vel
qz nō pōt. vel qz nō vult. neutz pōt eē in/
dō cū sit op̄s: ergo p̄t. Et cū sit sūme bo/
nus: ergo vult libēter suis subditis pui/
dere. Itē p̄t ponit etiā auar⁹ in diuitijs
qd est quodāmo de deo desperare. Vñ
de angul. De deo desperare ē spem i crea/
turis posuisse. Item charitatem etiā po/
nit in eis quā in deū ponere deberet faci/
ens diuitias deū suū. vñ aug⁹. Hoc ab/
homie colit. qd p̄ ceteris diligitur. Nō
patet: qz auarus vidit potius florenum
q̄ deū in sacramēto. z potius audit loq̄
de nūdinis z lucris tpalibz q̄ de sp̄iali/
bus. z sepius cogitat de thesauro. q̄ de
deo. Vñ Innocētius de vilitate cōditō/
nis humane. Auaricia est ydoloꝝ serui/
tus. qz sicut ydolatra fuit simulacro: sic
auarus seruit thesauro. Nā ille cultum
idolatrie diligenter ampliat: z iste cumu/
lum pecunie diligēter augmētat. Ille cū
diligētia colit simulacrū. z ille cū om̄i cu/
ra custodit thesaurū. Ille spem ponit in
idolatria. iste spem ponit in pecunia. Il/
le timet mutilare simulacrum z ille timz
minuere thesaurū. Itē qz nīhil iniquius
sit auaro: patet ex eo qz seipm vendit z i/
terficat. Eccl. x. Sic aīam venalem facit
Vñ aug⁹ in qdā sermōe. Auar⁹ aīq̄ lu/
cret seipm p̄dit. z aīq̄ aliqd capiat capis

Valde iniq⁹ reputaret q̄ primū suū in/
mic capitalibz videret. S. iniq⁹ reputa/
retur q̄ cognatū suū vl frēm suū videret
vel occideret. Iniquissimus q̄ prēm suū
videret vl occideret. qñ plus amare tes/
netur. S. mltio iniq⁹ videt eē reputā/
dus ille q̄ seipm vendit. vl occidit. quez
plus tenet amare q̄ patrem. Insup aua/
rus nō solū vedit se: sed etiā vendit denz
marīā. z oēs scōs. z regnū celoz. z meri/
tū passionis xpī. z p̄cipitōne oīm bo/
noz totius ecc̄. Ergo nībil iniquius q̄
pecuniā amare. Itē auaricia detestāda
est. qz est vitū valde infectiū. qz nō par/
cit nec boī senī. nec iuueni. imo fm ver/
bū pphete. A minore vsqz ad maiore oēs
studēt auaricie. Vir ei puer qñqz septē/
nis est cupid⁹ z affectat denarios. Sed
de peccato luxurie expectat pueri vsqz ad
decimū vl duodecimū annū. Itē p̄tū lu/
xurie solo senio senescit. Vñ aug⁹ i qdā
sermōe. Cū cūcta vitia in sene senescant.
sola auaricia iuueniscit. Vñ Seneca i
li. de mor⁹. Vñ o filis ē auaricia senil.
qd stult⁹ ē: vt dici solet: qz via deficiente
augere viaticū. Item auaricia detestāda
est. qz fatuū qd est pgregare diuitias. qd
patet ex hoc. qz auarus afflat fatuo qui
libentius iaceret inter spinas vbi se lede/
ret q̄ in lecto molli. Et sp̄ne sū i diuitie
z res tpales. vt dñs in euā. dic. Mat. xx.
Hoc p̄t ex eo. qz cū labore acq̄rit. cum ti/
more possidetur. z cū dolore amittitur.
Vñ ysid. iij. li. de sū. bo. Qui bona mū/
di diligit velut nolit timorē z doloris pe/
ne succūbit. Vñ hieron. in ep̄la. Auaro
tam deest qd habet q̄ qz nō habet. Qui
a aut n̄ bñs p̄cupiscit vt habeat aut ha/
bita metuit ne amittat. Vñ etiā Chri/
sup Mat. Qui pecūie seruit z p̄ntibus
p̄pedit cōstringit z futuris. Itē aua/
ricia detestāda ē qz res tpales nō p̄nt sa/
tiare affectū hoīs. z huius causa ē triplē
P̄ia ē capacitas aīe. qz fm doctores A/
nimā dei capācē nīhil min⁹ dō implere
p̄t. Vñ Sap. xi. Cū orbis terrarū sit q̄i
guttaroris antelucani. ergo nō sufficit
totus orbis z oīa q̄i eo sūt implere cor
vnius hoīs. Vñ Bern⁹ Ad imaginem
q̄ppe dei scā ē aīa rōalis: ceteris oibz oc/
cupare pōt implere oīno nō pōt. capax ei

De auaricia

dei est. et quicquid deo minus est non est implebit. Secunda causa est. quia cupiditas hominis est infinita. pecunia vero quantumcumque sit magna est infinita. Sed secundum aristoteliem. finiti ad infinitum nulla est portio ergo omnis pecunia non potest satiare cupiditatem hominis. Tercia causa est quia pecunia est res corporalis: et anima est res spiritualis. res vero spiritualis corporali non potest impleri. Verbi gratia. Sicut arca vel cista non potest impleri sapientia: ita nec anima pecunia. Ergo auarus in scripturis assimilatur inferno. Unde augustinus in epistola. Auarus est filius inferni. Infernus est quod scilicet denotatur: nusquam dicitur satis est. Sic et si omnes thesauri confunderentur in auarum: non dicitur satis est.

E

De filiabus auaricie.

Equit de filiabus auaricie quod sunt. et quod sunt peccata mortalia. Circa quod sciendum quod prima filia est obduratio contra misericordiam quam valde displicet deo. Ergo dicitur Iacobus. iij. Iudicium ei sit sine misericordia qui hic non facit misericordiam. Ut autem iudicium extremum nobis exhibeat misericorditer: debemus tenere doctrinam christi qui dicit. Luc. vi. Estote misericordes sicut pater vester misericors est. Et Mathei. v. Beati misericordes: quoniam ipsi misericordiam consequuntur. Sciendum autem est per Hermannum de schilditz. Obduratio contra misericordiam secundum genus suum est peccatum mortale. quia directe est contra charitatem cuius effectus proprie est copari malo propter imi quam directe excludit obduratio misericordiam. Licet ei homo non sepe teneatur omnem misericordiam proxiimi subleuare. sepe tamen tenetur eius misericordiam copari. quod auari non faciunt. quia non solum cor ita contra misericordiam obdurant: ut de suo aliquid dare renuunt pauperibus et indigentibus: sed etiam quotidie propter auariciam eorum et obduracionem et crudelitatem multi pauperes moriuntur. Alius in mari qui cogitur eis capere pisces. Alius cadendo de altis edificijs qui cogitur eis edificare. alius moritur frigore qui cogitur eis venari. et sic de multis alijs. ut ambrosius ostendit in libello de Nabuchodonosor. et magis infra patebit. cum ager de violentijs. Secunda filia est inquietudo mentis quam prouenit ex

inordinato affectu lucrandi temporalia. Quia inquietudo tollit pacem in trinitate mentis per nimiam anxietatem et queratam seruendi deo et propria salutem querendi: graue peccatum est. et multum mortale quoniam ex ipsa omittuntur ea que necessaria sunt salutem vel contraria sunt. sicut quoniam per eam tollitur omnis deuotior omnis cultus dei. et violantur sacri dies vel sunt alia que sunt contra precepta dei et ecclesie. Si tamen inquietudo magna sit et aliquantulum immoderata. sicut in mercationibus contingit. nec tamen omittantur ea que necessaria sunt salutem. nec sunt aliquod contra precepta dei et ecclesie et superiorum: potest esse peccatum veniale: nisi si ex ista inquietudine homo tamen amore dei vitium immergeretur vel in temporalibus finem poneret. vel de deo et dei prudentia nimis differtur: tunc ipsa inquietudo posset esse peccatum mortale. Sicut de illo diuitem patet cuius ager fructus vberes attulit. Luc. xij. Qui per inquietudinem nesciebat quid ageret dicens. quid faciam. Super quo dicit ambrosius. Sed nec ipse se querat qui desuper abundantia sollicitatur. vberitate fructuum vocem egentis emittit. Quid faciam inquit. nonne hec vox pauperis non habetis subsidia viuendi. Tercia filia sunt violentie. id est. robur. oder. Gewalt. quia rapunt violenter bona proximi. quia autem raptores peiores sunt dyabolo. et quia de rapina non est comedendum. habet in septimo precepto circa illam litteram A. Item qui violenter exactiones in suos subditos faciunt. et quia dominus non potest a suis subditis aliquid extorquere sine peccato. Sed tamen ex causis rationabilibus potest petere moderatum subsidium. hoc etiam patet in septimo precepto L. Sciendum quod secundum Hermannum de schilditz. Omnes debite exactiones et extorsiones que ad superiores sunt in subditos sunt peccata mortalia. Et maxime quoniam subditi talia solunt ex metu penarum. et dominus tales tenent ad retributionem. Rapina etiam et furtum et violentie peccata sunt mortalia secundum genus suum nisi tunc essent in rebus minimis in quibus se nullus iniuriatum reputaret. Sicut in ablatioe vnius nucis vel talium alicuius. si tamen etiam minima auferens faceret hoc animo iniuriandi: posset esse peccatum mortale: immo auferens rem suam ab alio propter penam vel furtum. quam posset aliquis per viam

E

De auaricia

furis repetere rem habere posset peccare mortaliter. Furtū tñ cibarioz in extre ma necessitate faciens: z in die nō ēēt pec catū mortale. Simlr furtū vestis in nu ditate. Et pbatur exemplo discipulorūz christi. q̄ in necessitate famis eūtes p̄ sa ta spicas euellēbāt. Itē pbat extra d̄ fur tis. c. si quis. Et in glo. ibidē. Et dis. xl/ vii. Sicut in fine. Quarta filia ē pdi tio. sepe ei generat pditio ex auaricia. si/ cut pater in iuda q̄ propter auariciā tra/ didit christū. sic ad huc hodie vnus tra/ dit alium p̄ pecuniā. Historia de tra ditione iude pater in euāgelio iohannis

Sciendū fm Hermannū de schilditz Proditio in suo genere ē peccatū mor/ tale. q̄ est contra fidelitatē q̄ est maxima p̄tutū. Itē est cōtra iusticiā z charitatē. Et est tā magnū peccatū q̄ raro pditio/ res habēt bonū sinez vite sue. immo vt plurimū desperāt. Exemplū de p̄mo p/ ditore. s. cayn. Itē de achitophel. ij. Re. xvij. Itē de iuda. q̄ oēs despauerūt. z ali qui seip̄os occiderūt. vt achitophel z iu das q̄ se ambo suspenderūt. Quinta

filia auaricie est fallacia in verbis. Hoc est q̄ conat aliquis decipere verbis siue mendacijs. siue subtilitatibus siue ver/ bis adulatorijs. s. laudando rem: z dicē/ do eā meliorem ēē z plus cōstare q̄ est in re. siue quibuscūq̄ verbis. Sciendum enī q̄ omnis fallacia verborū q̄ cū deli/ beratiōe dicūt in damnū p̄mi ē mor tale peccatū. Nō satis est dolendū: cum quotidie tot dītantur inter negociātes: scz ementes z vendētes semper cum dā no z perniciē alterius: nō timentes illā horribilem imprecationē. Ps. Perdes omnes qui loquunt̄ mendacium. Hoc illi aduertere deberent. qui non sciūt vē/ dere etiam quādoq̄ suas res z modici

valoris nisi cum mendacijs verborum: z iuramentis. Sexta filia auaricie est fraud. id est deceptio in factis. q̄. s. aliū factis z operibz decipio. sicut in falsi mo netis. in falsis mensuris. Verbi gratia Si pannicida habet nimis breuē vlnā vel institor habet dolosam stateram. v l pincerna nimis puam mensuram. z sic de alijs. que omnia sūt valde grauia pec cata apud deum. z deus valde abomina tur tales fraudes. Prover. xi. Statera

dolosa abhominatio est apud deū Sci endū fm Hermannū de schilditz. Fraud intelligitur vbicūq̄ per deceptionem p̄ imus circumuenitur. vt sit in expositio ne rerū falsificatarum. Et tales subtra bere debent de precio in q̄rum defectus rei pensari potest. z illa omnia iam dicta de suo genere sunt peccata mortalia. qz directe sunt contra charitatem proximī nec de his z similibz possūt absolui. nec digne pro huiusmodi peccatis penitere nisi ablata restituantur. vel ea in quibz per fraudem alicui damnum illatus est restituant in q̄tū possunt. qz nō dimittit̄ tur peccatū: nisi restitatur ablatum. vt extra de re. iuris. li. vi. cū si. Et qui occa sione damni dat: damnū dedisse videt̄. Septima filia auaricie est pluriūm hē grauiissimū peccatum. Quia nō solum verbis decipio p̄mū. s. cū iuramento mendaciū z dolositatem confirmo. z in uoco eternā veritatem in testimonium. O hec est magna contumelia dei: inuo care eum in testimonium tue falsitatis. qui est eterna veritas. Et fm Herman. de schilditz. Quia periurium directe re/ dundat in contemptum z irreuerentia z dei p̄dictum semper est peccatū mor tale. De periurio plura inuenies in secu do precepto

Auaricia quomodo se occultat sub triplici specie virtutum

Equitur declarare quomodo a uaricia se occultat sub triplici spē virtutis. Et p̄io occultat se sub ficto colore p̄videntie necessitatis. Nō oīdit greg. xxi. moral. dicēs Auaricia defectū ai q̄ si p̄ rōe solet exhortari. p̄ten dēs sibi q̄ sine culpa sit q̄ dā bñda cō/ cupiscateo p̄textu potissime. qz ea nō mlti plicare appetit̄z egere p̄mescit. s. illd vitiū sollicitē repellēdū. qz s. greg. Ne mo p̄t sincero corde z seruido amore ad bonū diuinū affici: nisi cupiditatē auari cie q̄ rad: p̄ oīm maloz: a corde suo stu/ deat sūd: t̄ extirpare. Notādū q̄ tria ge nera hoīm cadūt i istd vitiū P̄mi sunt q̄ solū p̄sistūt in interiori desiderio cupi dita. is. ne eam in exteriori ope exequūt̄ tur. qz forte res q̄s desiderāt adipisci nō p̄nt. q̄s si sperarēt se cōsequi: libenter cu piditati etiā exterioribz actibz inhiarēt.

De auaricia XVII

Et illa cupiditas ē peccatū mortale. licet etiam infimū gradū teneat. Secūdi sūt qui nō solū res cōcupiscūt feruenti desiderio: vix etiā pro earū cōsecutione diligēs studiū exteri⁹ impendūt quāuis res illas quādoq; in effectu minime cōsequuntur. Et illa cupiditas tenet maiore gradū peccati mortali. Terciū sūt q̄ nō solū feruēt desiderio cōcupiscūt. Vix etiā eis assequendis tāto studio insistant. q̄ nō aduertūt. vix eas iusto mō vliuisto titulo cōsequant. Et illa cupiditas supmū gradū tenet peccati mortalis. Vñ fm aug⁹. Talib; nūq; de qualicūq; cōtione peccati dimittit: nisi ablata iuxta facultatē suā restituat. q̄ vltimū vltimū rapinā vltimū qd cūq; iniustū lucrū fuerint cōsecuti. Remediū contra p̄mā occultationē ē q̄ ille q̄ sub spē fictē puidetie terrena cupide cōquirat: diligēt aduertat: an illi rebus exstricto necessitate indigeat. nā mltia indicantur necessaria q̄ m̄ magis p̄nt dici supflua. Secūdo occultat se sub spē pietatis. qd aparet in illis q̄ credūt q̄ ppter nihil aliud appetāt tpalia: nisi: vt habeāt vñ paupibus vel suis indigentibus cognat; vltimū clesis puidet. Et sub illo p̄teru multi cū magna auaritate supflua cōgregāt. et in h̄ viciū tria ḡna hoīs incidūt. Primi sūt q̄ nō solū res ex auaricia iniuste cōquirūt. verū etiā iuste p̄quisita male et p̄dīgālī cōsumūt. putat voluptatibus in vñ pauper et h̄mōi. Secūdi sūt p̄sone ecclīastice et religiose q̄b; p̄ tāto crines radūt et tōdunt in capite vt p̄ h̄ designet q̄ mēs eorū p̄ desiderū debet libere euolare i d̄z et nō de p̄mi ad tpalia appetēda: q̄ q̄tens cūq; cū sollicitudine tpalib; p̄qrendis iō tēdūt vltimū q̄ necessitas vltimū status eorū requirit: toties graui salutis dispendio se exponūt. Terciū sūt q̄ nō solū res tpales cupide cōquirūt. verū etiā ipas cupide et irōablr p̄seruāt. s. cōtra hōrē diuinū. et in sue salutis dispendiū vt postea patebit. Remediū h̄c occultationē ē q̄ ille q̄ sub ficta spē pietat; pla nūq; p̄q̄rere. vt tlia ad hōrē diuinū vltimū expendat. et sollicitē d̄z aduertere vix h̄ obfauuerit i bonis mīoribus p̄mi habitis. et si nō: cerē sit q̄ i rebus multiplicatis minus p̄t obfauere. Quia fm grego. Quāto pla terrena cupidus

p̄suerit: tāto magis anhelat ad alia cōgrēda. Diabol⁹ ei sub tli spē pietat; multos decipit. q̄ scit q̄ diuitie vix lucrātur sine peccato. vñ apls. i. thimo. vi. Qui volūt diuites fieri incidūt in laq̄os dyabolī. Eccī. xi. Fili si fueris diues: nō eris immunis a delicto. Tercio occultat se sub specie libertatis. vt maxime apparet in illis q̄ sub specie fictē libertatis intentione cupida largiunt alijs. vt ipis p̄stea maiora redonent. Et in illud viciū incidūt tria ḡna hoīm. Primi sūt qui p̄ua i seculo dimittūt: et ad mōasteria magnarū diuitiarū se trāferunt: vt in ipsis maiores diuitias cōsequant. Secūdi sūt q̄ p̄ ieiunia et p̄ alias abstinentias se affligūt: nō vt deo placeāt s; vt maiore rerū copiā coaceruet. q̄ q̄q; alieni p̄dīgālīter expendūt. Terciū sūt q̄ bona iuste p̄quirūt: tñ ita tenaciter tenēt vt nec tpe necessitatis cū tā de iure naturali q̄ iure diuino tenent subuenire. primo in necessitatis articulo primo indigenti subueniāt. Vñ dicit Greg⁹. Nō est minus peccatū aliena rape q̄ necessitatē parerit sua nō erogare. Vñ aug⁹. in fmone. Non solum auarus est qui cupide sua. Unde etiā Ambrosi⁹. Pasce fame morientē. si nō paupis: occidisti. Remediū cōtra h̄c terciā occultationem est q̄ homo liberaliter sua cōmunicet circūscripta omni spē redonationis: vt si donum sit elemosina: illā pure det. ppter d̄z. Si vero donatio sit beneficialis: illam liberaliter conferat solus propter donū virtutis. Quia si dederit aliquis ppter intentionem redonādi: tam nō est beneficium: sed potius quedā emptio diceret. Unde ysid⁹. Sūt aliq̄ qui pauperibus parū tribuūt: vt accipiāt amplius. et sub p̄teru elemosyne querūt diuitias. que vtiq; magis venatio appellanda est. q̄ elemosyna. Sic aues sic bestie capiunt. et pisces modica in hamo capiunt esca.

Remedia cōtra omnē auariciam.

Equitur de remedijs contra oēm auariciam. Quorū primū ē mortis p̄sideratō. Vñ Hieron⁹ facile contemnit omnia q̄ se semp cogitat moritur⁹. Sic iūstra se defendūt ab impetitūte muscarū cauda sua: et auer⁹ pisces

De auaricia

cauda sua regunt se. sic hō cōsideratōne finis timoris defendit se ab auaricia. et etiam a ceteris vitijs. et regit se i mundo. **Uñ** Job. xij. Interroga iumēta et doce bñte te. et volatilia celi: et iudicabunt tibi. **Mors** indicat ad oclm et tēpibilia eē q̄cūq̄ querūt in mūdo. s. delicias. diuitias. et sic de alijs. **Uñ** Hieron. Qui se quotidie recordat mortuū eē: cōtemnit pñtia. et ad futura festinat. Et nō im merito. q̄ tpalia in morte nihil valent. q̄ nec corpus a vermibz pseruant. nec hominē in vita cōseruare possūt. q̄ moritur paup: morit et diues. Nec aniam a demonibz liberat. **Prover. xi.** Nō proderunt diuitie in die vltionis: imo grauant q̄ talis diues mīta possit eē: cuz dolore morit. q̄ separat a diuitijs q̄s dilexit: et p q̄bz diu laborauit. ppter q̄s salutē ppiam sepius neglexit. **In sup** cū hic satis habeat: et nescit quid ibi habeat: vbi pma nocte remanebit. **Eccī. xli.** O mors āmara ē memoria tua hōi iniusto habenti pacē in substantijs suis. **Uñ** etiam greg. Nō armatorū turba. nō familie multitudo. nō auri et argēti habūdātia. non vindemiarū vbertas et segetum: nō iocūditas exēsa pratorū quēst aie exēunt de corpore vllum afferre p̄sidiū. **Sciendū** q̄ homo seipsū cōsolare debet in agone cū eū aiām relinquare optet: s. cōgitando sic in agone. resignes cūctis p̄p̄t deū. et committas te voluntati diuī exto: tunc dabit tibi deus eterna bona. **Itē** p̄pore quam i morte relinquit: dabit tibi deus suā bñdictā matre et gine mariā q̄ dulchior et dignior est. **Itē** pro amicis et filiis et cognatis a q̄bz te separari optz sperare debes q̄ dabit tibi p illis societatem oīm scōz et angeloz. **Itē** p honore pñti et pro potestate eterna: dabit tibi eternū honore et eternū regnū. **P̄s.** In troibo in potentias dñi. **Secūdu** remediū est p̄fidentia de deo q̄ non derelinquit sperātes i se iuxta pmissū ipius dicentis. Nolite solliciti eē dicentes. quid manducabim. aut quid bibem. aut q̄ operiemur. scit eī pater vester. q̄ his oīdus indigetis. Qui enī sic fecit hōiem: vltimēis indigeat: nō patietur eū perire p̄ necessarioz subractionem: si eius

se submittat confidente. **Dat. vi.** Que rite primū regnū dei: et hec oīa adijciuntur vobis. s. corporis necessaria. **Nā** qui libenter vult dare hominī celestia et magna: nō negat ei minima et terrena. Si ei mali et crudeles hoīes imo et bestie et brutalia filios suos nutriūt. multo magis optimus et verax dñs filios suos nō deserit. Qui etia benignus est sup ingratos et malos quātomagis sup bonos: q̄ oēm sollicitudinem in eū p̄ciūt. **p̄s.** Nō vidi iustū derelictū: nec semē eius q̄rens pacē. **Uñ** Bonauētura de ordie fratru minoz. **Unde** de tribz sperādū est auariciam abijcientibz p deo. q̄ aut pcura bit hōi in necessarijs aut cū parco victu et in penuria dabit hōi vires quas i abūdiātia posset habere. Et est hoc iocūdius de modico esse fortam tāq̄ aliū d mltis. aut qd subtrahit eoz p̄t: refūdāt mēti in cōsolatione spūali: vt libenter careat tpali abūdātia: q̄ spūalibz delicijs felicius recōpensat. **In sup** magnā glām in celo meret patienter sustinēdo p̄pore p̄nuriā corpalem. **Tercium** remediū ē: q̄ homo elōget se a cupidis et auariis et familiaris sit his q̄ terrena cōtemnūt. **p̄s.** Lū sā. sā. er. zc. Accidit illi q̄ cū auariis et cupidis cōuersat. sic puulo accidit q̄ a lupa fuit nutrit: q̄ aliū modū gradiendi ab ea discere nō potuit: nisi quēz ipa habebat. vñ duabz manibz p pedibz vtebatur. sic zc. **Sed** q̄ cū illis cōuersant q̄ cōtemnūt temporalia: recte incedūt. **Quartum** remediū est paup̄tas christi. **Unde** Bern. Magna siqdē abūsiō et vis magna q̄ diues velit fieri vermīcula: p̄ q̄ de maiestatis paup fieri voluit. **Thien. iij.** Recordare paup̄tatis mee et t̄s gres mee absint tibi. et felix. **Ergo** exemplo christi sp̄nere debem⁹ terrena q̄ cū eēt dñs oīm p̄p̄t nos faci⁹ eēgen⁹: vt oñderet dignitatem paup̄tatis: et doceret sp̄nere auariciā. **Uñ** aug⁹ d̄ h̄a religioe. Tota vita christi terribilis p hōiem q̄ gessit disciplina morū fuit. ideo oīa bōa mūdi cōēpsit q̄ cōtēdēda docuit et oīa mala sustinuit q̄ sustinēda p̄cepit: vt nō in illis quereret felicitas neq̄ in illis timeret infelicitas. Qui iū remediū ē cōsiderare q̄ bona tpalia h̄ multiplicata nocet hōi p̄ mortē. et h̄ pro

De auaricia XVII

pter districtam rationem quā redditur⁹ est de ipalibz. Prio quō lucratus sit oīa ipalia q̄ habuit vsq̄ ad vnū denariū. vtz iuste vl̄ iniuste. O sicut iā cursus mundi ē ad lucrādū ipalia tūc vit̄ sine peccāto lucrātur. Vñ dicit apl̄s. i. Thi. vi. Qui volūt diuites fieri incidunt in laqueos diaboli. Secūdo redditur⁹ ēratōem de temporalibz quō expendit vsq̄ mini/mū hā lēsem. Hoc aduertere debēt bibuli z gulosi z supbi. q̄ tantā pecuniā cōsumūt in voluptariis. z in supbia vestium expēdūt. qz talis male expēdēs bona suā ppter ea pōt dānari. etia; si nulla iniuste acquiserit. Exemplū de epulone. vtr̄a beaur Lu. xvi. vbi dicit. q̄ erat quidam diues q̄ induebat purpurā z bisso. z epulabatur quōtidie splēdide. vbi nō sit mēto q̄ fuerit vlturarius vel raptor. sed bonā suā male expēdūt z paupibz non subuenit. ideo dānatus est Christo. sup. Ma. Non ppter hoc diuitias accepisti vt las/ciue cōsumas: s; vt in elemosynis expēdas. q̄nī habes pauperū sunt. sed tibi credita sunt etia; si ex laboribz iustis. z ex hereditate paterna possessor factus sis. Tercio redditur usēs rōem quō hereditus tua bona dimiūisti. quia quilibz puenire debet lites q̄ pnt oriri post mortem suā inter heredes ppter bona suā. qz melius ēēt nullū denariū post se relinq̄re q̄ causam litis heredibz amistrare. Quia ille qui nō facit posse suū ordinādo bona suā. z disponēdo q̄cūq; mala siue quecūq; peccata siue lites siue pūria siue inimicitie ex talibz bonis inter heredes sūt sibi in aīa suā nocebūt. qz priuabitur suffragiis. z etia; vbi punietur q̄ ex pccitate z auaricia suā posuit antea ea disponere. Ergo q̄libz hō ipalia bona possidēs debet aduertere dictū christi p̄ esaiam p̄betā q̄ dixit ad regē ezechiam. Disponde domui tue qz morieris tu z non viues. Esaie. xxxviii. Vñ Seneca etiam i quadā eplā. Omnis dies velut vltima ordināda est. qz de fidelitate hōis vltima dies iudicat. Sextum remediū cōtra auariciā est cōsideratio eternarū diuitiarū. Greg⁹. Vilescūt ipalia cū considerant̄ eterna. Vix est. q̄ homo pōt cū tanta auaricia z sollicitudine intendere

ipalibus q̄ trāsitoria sūt: z negligere celestia que eterna sūt. Et hoc ideo fit. qz nō habemus firmāz verā f. dem Vnde Hieron. Nec veram fidē de deo habet q̄ cupit in his miseris diues fieri. Ergo q̄libet christianus cū omī diligentia de beatitudine virtutibz z bonis operibz: vt per hoc posset sibi deum acquirere: et consequenter vitam eternam possidere. Vnde augus. Tūcerit deus omīa in oībus quicq̄d hic q̄rebas. q̄cquid hic pro magno habebas. q̄cquid hic amabas māducare z bibere: ip̄e erit tibi cibus z potus. q̄cquid hic volebas vt sanitate: ip̄e erit tibi immortalis. Quicq̄d hic querebas: vt diuitias. deus erit tibi diuitie. a uare q̄d tibi sufficit: si tibi deus nō sufficit Item augus. li. xxi. de ciuita. eei. Qd deus pparauit diligentibz se fide nō capitur spe nō attingit. charitate nō cōprehendit. desideria z vota transgreditur. acq̄ri pōt. estimari nō potest. Septimūz remediū contra auariciā est q̄ ista temporalis q̄q̄z erūt occasio hominū peccādi. qz q̄q̄z ille qui ē paup z bonus z saluatus si diues ēēt forte dānaret. B ideo cōmittēdū est q̄ oīa nouit q̄ hōi expēdiunt vel q̄ nō. z firmiter tenēdū est. si tibi vtile ē: habere diuitias deus tibi ordiaret quia oīa q̄ facit: facit in bono. q̄ at diuitie sūt occasio peccādi. patet. qz ex diuitiis generātur lites dissensiones. Vnde aris. ij. polis. Pecunia seditōnē facit z malignitatem. Itē generat supbiam. Vñ augus. Vermis diuitiarū est supbia. vnde difficile est q̄ nō sit supbus q̄ diues est. Item faciūt hōiem gulosum. z cōsequenter luxuriosū. Vñ Bern. in sermone. Periclitatur castitas in deliciis. humilitas i diuitiis. p̄fetas in negociis. veritas i m̄tiloquio. charitas in hoc neq; seculo Exemplum de hoc in vita patrū. Quidam heremita ap̄d quendā hospitiū inuenit in eo q̄ vnam partem lucri sui expēdebat in necessarias p̄rias: aliam in elemosynas pauperum. terciam in hospitalitatem peregrinorum. Cum autē regressus esset ad cellam. z rogaret vt deus ei bona suā multiplicaret q̄ ea ita bñ expēdebat. Responsum est ei q̄ forte ei nō expēdieret. Illo at nō acq̄lescere: sed pro

De gula XVIII

eo fideiubente concessum ē qd̄ petebat. nā in mane causa operādi murū antiquus frangens inuenit magnū auri thesaurū Quo accepto: faci⁹ est familiaris impa- tori. ⁊ magn⁹ opp̄ssor pauperū. Quo scō beremita raptus ad iudiciū vidit ange- los cōquerētes de illo opp̄ssore pauperū Quib⁹ rīdetur q̄ fideiussor p illo rīde- at. Stupefact⁹ beremita supplicabat brē virginī: vt eū iuuaret. Que impetra- uit: vt beremita ad eū corrigēdū mittere- tur. Qd̄ cū facere vellet nec ei loq̄ posset sed ingerens se verberatus fuisset: reuer- sus ad cellā iterū rapitur ad iudiciū. ⁊ si- cut prius accusat⁹. S3 brā virginē eū ad- iuuare: ⁊ mortuo impatore alius succe- dens in imperiū: illū diuitem ⁊ potentē capere voluit. s3 ille fugiens ⁊ oīa bona sua pdēs ad pcedētia officia rediēs. ⁊ ad pietatis opa. postmodū vitā in bono fi- niuit ⁊ conclusit.

De gula

Gula detestanda est. Primo qz mltū est cōtra deū q̄nis oīa peccata sint cōtra deū: tñ gul- la principaliter. qz vilissimaz creaturā deificat. s. vētrē suū. Juxta illd̄ ad phil. iij. Quoz deus vētrē ē. vbi dīc- aug⁹. Hocab hoīe colit qd̄ p ceteris dili- git. Vñ hugo ī suo claustr. Solent dñs templa cōstrui: altaria erigi. mīstri ad p- uiedū ordiari: imolari pēs. thura pcre- mari. Si qd̄ tēplū gule ē coq̄na. altare mensa. mīstri coci. imolate penēs. cocte carnes. fumus incensoz: odor saporum Et talis ydolatria est deterior q̄ ydola- tria paganoz. Quia illi auro ⁊ argento ⁊ marmoreis lapidib⁹ diuīos honores impendere solebāt. s3 gulosus ventrem p deo honorat. qui ē quasi laterna. Et ppter hoc videtur hoc viciū detestabili- us cūctis alijs vicijs ⁊ pctis. qz h viciū deū blasphemāt. Vñ aug⁹ de p̄bis dñi. Si immoderatione voracitatis debitū modū nāte excedis q̄sticūq; laudes lin- gua carnis resonet: tñ vita blasphemāt Secūdo detestāda est gula. qz multum placet diabolo: ex eo q̄ in hoīe guloso ē requies diaboli Vñ Datt. xij. Lū im- mīdus spūs exierit ab hoīe: ambulat p

loca arida q̄rēs requiē. ⁊ nō inueniet Et nota q̄ loca arida sūt hoīes tēperate vi- uentes in q̄b⁹ diabolus nō inueniet req̄- em. Vñ etiā in signū huius legio demo- nū dixit dño. vt habet Datt. viij. Si e- ūcis nos hinc: mitte nos in gregē por- corū qd̄ dñs pmisit Vñ dīc gl. Nisi quis more porci vixerit: diabolus in eo pote- statē nō accipiet. Ex quo patet q̄ diabo- lus habet potestātē sup gulosos Item placet diabolo: qz illo vicio tēptauit ho- minē in statu innocentie ⁊ in paradiso. Jtē patet ī chriso: q̄ cū ieiunasset q̄dra- ginta dieb⁹ ⁊ noctib⁹: tunc tēptator dixit ei. Si filius dī es: dic vt lapides isti pa- nes fīāt. Et rō q̄re libetē tēptat hominē etiā bonos cū isto vicio. qz pōt eos deſ- cef. ⁊ faciliter trahere ad alia peccā scz ad accidiā ⁊ in luxuriā. Vñ Greg⁹ in pasto- ral dicit. Dū vētrē n̄ alitrigit: sil cūctē vir- tutes obruit. Jtē placet diabolo. qz iste q̄ h vicio a diabolo tenet vald̄ firmē ter tenet. qz q̄ assueti sūt gulose viuere vix ⁊ difficulter pōt huic vicio renūciare. vñ ysid in li. siloq̄oz. Difficile ē pcti cōsue- tudinē vīcere. pū⁹ vsus vix abolet. Hoc p3 maxie in ill: q̄ a puericia crapulose et delicate nutriti sūt qui postmodū vix vlt- raro abstinentes fiunt: nisi superhabū- dans gratia dei oparet in illis. Et rō. qz s3 aris. vij. eth. Cōsuetudo ē altera natura Et idē. Difficile est resistere p̄suetudini q̄ assimilatur nature Tercio detestā- da est gula. quia nocet hominī in corpo- re ⁊ in anima. Primo in corpore. quia i- firmitates corporis generat. Ecclesiasti. xxxvij. In multis escis erit infirmitas. Seneca in eplā. Multos morbos mlt̄a fercula fecere. qz multi ppter crapulas efficiūtur p̄tracti. lepsi. hydropici. para- lytici. ⁊ sic de alijs. Et hec ē magna fatui- tas q̄ hō ppter delectationē vnius bore omni tempore vult esse infirmus. Item vitam hominis abbreviat. Ecclesiasti. xxx- vij. Propter crapulā multi obierunt. qz fm doctores gula plures interficit p̄en- sis. Sice conuerso abstinentia causat sanitatem. ⁊ prolongat hominis vitam Unde Ecclesiasti. xxxvij. Qui autem absti- nens est: adiiciet vitā. Unde beat⁹ hi- ronymus in quadam eplā. Datt. sa,

De gula XVIII

nitatis abſtinentia: mater egritudinis voluptas. **U**n̄ etiam ariſt. de regimine p̄cipi. Abſtinere a comēſtiōibz nimis & ſupfluitate eſt ſūma mēdicia. Item abſtinentia prolongat vitam. hoc pater in principio mūdi q̄n hoieſita diu vixerit ſicut adam. qui vixit. dcccxxx. annis. Item noe. qui vixit. dccccl. annis. Item mathufalem qui vixit. dcccclxix. annis. q̄ fuit antiquior inter omnes i veteri teſtamento. Item hoc pater in ſancis nō ut teſtamenti. ſicut iohāne euāgelista qui vixit a tēpore paſſionis chriſti. lxxviii. annis. & totum tempus vite ſue fuerūt. xcix. anni quos vixit. Item Hieronim⁹ vixit. xcviij. annis. Item beatus Paulus heremita vixit. xciiij. annis. Item beatus anthoni⁹ in heremo vixit. cv. annis. Itē hoc pater in carbuſienſibz & alijs religioſis q̄ diu viuūt. qz abſtinentes ſūt. ergo bñ dicit Eccl. xxxvij. Qui abſtinens eſt adiūcet vitam. Item gula nocet homini in t̄paliibz. hoc pater in illis gulofis & ebrioſis hominibus. qz quicquid p̄ totam hebdomadā lucrant vnde ſe & vxorem & pueros nutrire deberent. in taberna cōſumūt. **U**n̄ eccliaſ. xix. Operarius ebrioſus non locupletat. Item nocet hoī in anima. quia potenti⁹ aīe grauat. vt gulofus obliuſcat ſui creator. **U**nde D̄ſec. xij. Saturati ſūt & eleuauerūt cor ſuū: & obliu ſūt mei Itē intellectus obſuſcat per gulā. & per immoderantiā cibi & potus. qui intellectu⁹ datus ē homini ad deū intelligendum. **U**nde Hiero. Nihil adeo obruit intellectum vt comēſtatio. hoc pater: qz ieiunus melius intelligit: & melius diſpoſitus eſt ante comēſtionem q̄ poſt. Itē voluntas q̄ data eſt homini vt eā debeat cōformare voluntati diuine: & eā debeat i habitare ſpūſ ſanctus p̄ charitatez & dulcediem. q̄ p̄uinaſ homo gulofus **U**n̄ a p̄lā. i. Cor. ij. Aīa! hō nō p̄cipit ea q̄ dei ſunt. **U**n̄ auguſt. li. v. conſeſſionū. Baudium diuine dulcedis nō deguſtas: ſi carnali delectatione cor maculas. **U**n̄ bernar. Quō ignis & aqua ſimul eē n̄ p̄nt: ſic ſpūales & carnales deliciae in eodez ſe non compatiūtur Itē gula denigrat animam. **T**breij. iij. denigrata ē facies

eius ſup carbones. **H**iero. Aitens cutis ſordidam animam toſtendit

Equitur de his que ſunt reprehenſibilia circa cōeſtiones. **i**ſt. ſep̄. Primū eſt ante debiti tēpus comedere. naz ſicut ſerui dei ſin doctrinam chriſti. p̄io querūt regnum dī ſic gulofī quozum deus ē venter: primū querunt regnū dei ſui. **E**t regnum dei ſui eſt eſca & potus. **C**ōtra qd̄ dicit apoſtolus Ro. xiiij. Non eſca & potus ē regnum dī. **U**n̄ eſaie. v. dicit de gulof. **U**e q̄ conſurgitis mane ad ſectandum ebrietatē. **E**rgo merito reprehēdendus eſt qui libet chriſtianus qui de mane cōedit aī q̄ aliquod pater noſter dicat: vel deo alīquam reuerentiā exhibeat. **Q**uia quilibz homo debet p̄mo cibare aīam cū deuotis orōnibz & ſancis meditatōibz. qz nobilior eſt corpore. **U**nde Bern. **T**otus mūdus ille p̄cium vni⁹ aīe eſtimare n̄ potest. nō enī pro toto mūdo aīam ſuaz daret. q̄ pro humana aīaz ſuā dedit. **A**ugustin⁹ **M**aius eſt damnuū in amiſſiōe. vni⁹ aīe q̄ mille corpore. **S**ecūdum quod eſt reprehēſibile eſt q̄n quis nimis delicata cibaria vult habere. **U**n̄ Legit̄ Numeri. xi. de filijs iſrahel qui in deſerto carnes deſiderabāt. & p̄pter hoc iram dei incurrerūt p̄s **A**dhuc eſce eoz erant ore eoz & ira dei aſcendit ſup eos **Q**uāuis ſanſaceret deſiderijs & cōcupiſcentijs eoz. iñ nihilominus eos puniuit. **U**n̄ p̄s. **P**luit ſup eos ſicut pul. carnes. **S**ciendū q̄ n̄ debem⁹ petere delicata cibaria p̄p̄ tria. **P**rio qz v̄ter eſt vas imū mūdū qd̄ corūpit cibos p̄cioſos. **Q**ui enī p̄cioſū baſamū in funderet i vas imū mūdū. **U**n̄ auguſt. **P**recioſus cib⁹ ad te intrat. qd̄ fit: cū intrauerit: nō eſt ſi ſpectula haberemus in ventre de cibis p̄cioſis erubescerem⁹ **S**cdo. qz erūt duo contra vni⁹. ſ. corpus & cibus delicatus contra ſpūm. **S**ufficit enī cōcupie malicia ſua: vt nō plus per delicata cibaria accendat. igit̄ ſumēda eſt neceſſitas & nō ſupfluitas. **Q**uia ſm ap̄lm **L**aro concupiscit aduerſus ſpūm. **T**ercio: qz q̄ conſuevit vii cibarijs p̄cioſis poſtmodū ſemp vult ea habere. **E**rgo pueri nō delicate nutriēdi ſūt. tum qz ex hoc ſepius

Infirmitatē et debilitant. et quāq; moriuntur quia in senio etiam talia volunt habere consueta. Unde Salomon puer. xxi. Adolescens iuxta vitam suam graditur. et cū senuerit: nō recedit ab ea. Uñ etiam arif. di. vii. pol. Pueros eē sine vi no est bonū. Tercium qd est reprehensibile est quando aliquis sumit nimis. vt legitur de zodomitis. Ben. xviij. Si cutenī pluuia nimis magna nociua est sic etiam nimis pua non valet: sic quisquis prouidere sibi diligenter debz q n̄ nimis. multū sumat. ne cibus aggrauet corpus. et suffocet rationem. nec etiā nimis modicum: ne corpus nimium debilitet: sed i medio consistit virtus. Uñ arif. ij. et bñ. Medium in omnibus ē laudabile. Quia fm hugonē de sancto vic. **E** Caro sic nutrita est: vt seruiat. et sic dō manda est vt non supbiat. Quartū qd est reprehensibile est quādo quis nimis auide et ardentē sumit cibū. Signum autē huius auiditatis est quando sic a nimis homis ad cibū: tāto ardore cōcupiscencie trahit: vt nihil sinat hoīem de deo cogitare vel de alijs bonis. s; effūdit se sup cibū tamq; brutum animal. et hoc vtq; non est bonum. nec rationabile q homo fundat se sup cibum vt animal irrationale. Et etiam corporaliter nocet quia ad sanitatem corporis valet q cibus honeste et ordiate et moderate cigeritur. Ergo cōtra istam auiditatem bonum ē et laudabile. q quilibet homo ante sup̄tionem cibi ad minus dicat vnum. Pater noster. et ante signum crucis faciat q cibum sumat. Exemplum de moniali q in horto comedit lactucā sine signo crucis. et sic diabolū euz lactuca comedit. Unde dicit beat⁹ greg⁹. in dialogo suo. q quidam cōuersus bibit vinum. in ciuitate sine licentia et sine signo crucis. et sic diabolū cū vino bibit. Et in principio mēse homo debet cogitare de pauperibz: sic q vellet q quilibet pauper tantum haberet: et debet eis impartiri elemosynam suā de mēsa sua in quantum facultas admiserit. Uñ Latho. Duz sedes in mensa primo de paupere pensa. Tunc bene prandēs cum christus ad se se videtur. Et in infra prandium dū se

dent in mensa debent loqui de bonis et honestis et de iis. et debent cauere yba scurrilia mundana detractoria. Exemplum legis. q quidam diues inuitauit vicinos et cognatos suos locādo eos i vna mensa. et in alia mensa etiam pauperes collocauit: et vnus inter pauperes qui fuit sanctus homo vidit in principio mēse quando bñdicite dixerūt. et pmo duo ferula comederūt angelos circū dare discubētes. quia loquebant de deo. Et postmodū ceperūt loqui mundana et consequenter vitiosa et detractoria. tūc demones affuerūt et discubētes circū dederūt. et angeli fugerūt ab eis et dederūt locū demonibz. Tunc fleuit ille sanctus homo. Postmodū iter in fine mēse ceperūt loqui de deo et de bonis. et tūc angeli redierūt et demones fugerūt. tūc ille homo hoc videns cepit alacriter ridere. Tunc postmodū interrogauerūt illum bonū hominē quare fleuisset. et pmodū risit. et ipse manifestauit eis ea q vidit et exhortatus est eos vt vbicūq; essent cū hominibus congregati libetē deberent loq de deo et honestis. In signū huius dicit christus in euangelio. vbi duo vel tres congregati sūt in nōie meo ibi sum in medio eoz. Item post mensā tunc quilibet debet dicere gratias. et re gratiari deo de bonis pceptis. Uñ apls Ephe. v. In omnibz grās agētes. Unde augus. de verbis dñi. Si quid manducas et bibis ad refectionem et reparationem membrorū: et grās agens ei qui tibi tribuit mortali et fragili hec suffragia: cibus tuus et potus laudat deum. Ex his patet. q homo quāq; pōt vti preciosis cibis sine peccato. et alius i grossis cibarijs potest offendere deum et delinquere. Unde augus. de doctrina christiana. Potest eē vt sine aliquo vicio crapule vel voracitatis preciosissimo cibo sapiens viatur. In sapiens autē feridissima gule flamma in vilissimū olus inardescat. Item augustin⁹. Nō propter porcū sed propter pomum mortem prim⁹ homo inuenit. Et esau primatū suū non propter gallinā sed propter lenticulam perdidit. Et legimus regem nostrū nō de carne. sed de pane esse temptatum. Quin-

*Ihm qd em
canesā de
bent dicere
sta.*

tum quod est reprehensibile est nimia studiositas et sollicitudo preparandi cibaria. Aliqui quasi per totam diem occupantur circa preparationem cibariorum ventrisque vitæ vel nunc vna missam possunt audire. sed de cibariis anime modicus vel nihil curant. Aliqui etiam et si per se non faciunt: tamen oportet quod ancille et familiaria tamen occupent circa illa quod negligunt missam et sermonem. et raro possunt intrare ecclesiam principaliter in die dominica. cum tamen qui libet teneatur illa die audire integram missam sub precepto ecclesie. et talis neglectio redundat in dominos illos. quod sic eos occupat. **Ubi** Hugo in suo claustr. Quidam superstitiosum nimis in preparandis cibus studiū adhibent decoctionū fructuorum et condimentorum genera excogitant modo mollia. modo dura. modo frigida. modo calida: modo cocta. modo assa. modo pipere. modo alio. modo cimino. modo sale condita. secundum consuetudinē pergnantium mulierum desiderantes. et cum tanta sollicitudine preparatur: ut deuotatis quatuor vel quinque ferculis. Prima non impediunt nouissima. isti habent colere ventrem suum tamquam deum. Et tales gulosi raro vel nunquam contenti sunt de cibariis ipsis preparatis. Etiam quando vxor vel familia fecerunt omnem diligentiam suam in preparando cibaria: tunc adhuc conquerunt et murmurant. Aut sunt nimis salsa. aut nimis frigida. aut nimis mollia. aut nimis dura. et sic de alijs. Si aliqua negligentia notabilis commissa est preparando cibaria: tunc irascunt maledicendo vxori et familie. Insup quique blasphemant. et volunt scutellas ipsis. scilicet vxori et familie ad collum pericere. Tales cogitare deberet quod deus ideo permiserit illam negligentiam fieri. ut recognosceres te non esse dignum comedere cibaria bene preparata. quod forte es peccator mortalis. et antea ingressus fuisti ideo de bonis cibariis: que ex prouidentia diuina habuisti. vel etiam quia antea in bene preparatis cibariis excessisti. et deum offendisti. Et ergo deus iam punit te in illis quibus peccasti. imo quando recognoscis te esse in peccato mortali: tunc scire debes quod non es dignus comedere et bibere aquas ad saturitatem sed vitæ debes sumere puras

necessitatem ad sustentationem nature. Et ratio huius est quia peccator indignus est omnibus creaturis. ergo non est dignus habere usus alicuius creature quod ideo deus creauit ut homines usum illarum creaturarum haberent. et deo de hoc gratias agerent et eius uiuerent. Sed heu tales peccatores et gulosi homines plures consumunt de creaturis quam boni homines. de quo deo nunquam vel raro regratiantur. nec ei seruiunt. sed potius mundo et diabolo seruire volunt. de quibus omnibus sic visis districtal rationes reddituri sunt deo. Ex quo sequitur quod merito nullus debet de cibariis murmurare vel blasphemare: sed pro peccatis suis deberet hoc sustinere et cogitare: quod christus pro peccatis nostris in cruce pendens comedit et bibit amarum cibum et potum. vni per. Dederunt in escam meam fel: et in sitim meam potauerunt me aceto. **Secundum** reprehensibile est nimis frequenter sumere cibum. Sufficit enim homini sano bis in die sumere cibum. Frequens autem sumptio multum nociua est corpori secundum medicos. nam addere cibum super cibum nondum digestum impedit digestionem et corrumpit virtutem digestionis. Secus autem est de laborantibus qui in magnis laboribus desudant ut sibi victum et necessaria querant. Item sicut de pueris intelligendum est qui sunt in augmento. scilicet quod adhuc crescunt quibus licet plures comedere: si necessitas requirit. maxime si non est dies ieiunij sub precepto ecclesie. **Septimum** reprehensibile est varietas ferculorum que reprehensibilis est: imo et nociua homini non solum quantum ad animam: sed etiam quantum ad corpus. quod autem varietas et multiplicitas ferculorum nocet corpori: hoc probat Macrobius per quinque. Primum probat per hoc quod animalia ut frequenter sunt sana que utuntur simplici cibo et assueto: sue nature conuenienti: et nullo modo libenter utuntur illis que sunt contraria sue nature. Cuius oppositum homo rationalis sepe facit. scilicet comedendo et bibendo ea que non competunt sue nature. sed solum ut satis fiat delectationi et appetitui. **Secundo** modo probat hoc per arte medicine. quia medici suadent infirmis

De luxuria XIX

comedere et bibere simplicem cibum et potum. et non diuersa fercula assata vel fritta. Erratio huius est quia simplex cibus et potus magis est digestivus. Et etiam quia antea se nimis repleuerunt diuersis cibariis. Et secundum aristoteli. q. cibi. Medicine fiunt per contraria: ergo oportet eos per modum abstinere: et simplicem cibum sumere. Tercio probat hoc. verbi gratia. Si duo homines eiusdem complexionis biberent eandem mensuram: et unus haberet diuersa vina simul et semel: tunc citius infirmaretur: et minus copeteret sue nature ille multiplex potus: quam ille qui bibit simplicem potum. licet in eadem mensura quantum ad quantitatem. Sic similiter est de cibo intelligendum. Quarto probat per hoc. si quis postmodum infirmatur: tunc medici possunt eo facilius cognoscere: unde habeat infirmitatem illam: quam si diuersa pocula bibisset. Quinto probat per hoc: quia natura est uniformis in operatione sua. Cum autem homo comedit diuersa et multiplicia fercula: tunc natura digerit illum cibum qui magis est digestivus: remanente illo cibo qui minus est digestivus in stomacho. et cum homo gulosus super addit iterum cibum. scilicet comedendo et replendo se ante digestionem: tunc ille cibus qui manet in stomacho indigestus fit putridus. sic stomachus corrumpitur. et homo frequenter infirmatur et moritur. Unde Seneca. Multa fercula multos morbos fecerunt. Unde etiam sapiens dicit quod gula plures interficit quam ensis. Ex his omnibus patet quod vtilius et salubrius etiam quantum ad corpus est comedere simplicem cibum et bibere simplicem potum et assuetum.

Quinque modis potest quis peccare in gula

Equitur declarare quot modis homo in comedendo vel bibendo peccat mortaliter. Respondeo quod principaliter quinque modis. Primo quando diligo corpus tantum et contra preceptum ecclesie paratus sum comedere diebus ieiuniorum: cum tamen bene possem ieiunare: sed nolo corpus meum in tantum gravare. et sic soluo ieiunium sine causa ab ecclesia preceptum. Unde Bernardus.

de schilditz dicit. Non aliquis inordinacioni gula vel concupiscentie inheret tamquam ultimo fini. sicut de quibusdam dicitur ad philip. iij. Quorum deus venter est. qui rum finis interit. Ita quod talis quasi de iure contemnes paratus sit precepta dei transgredi ut delectationes gula assequatur. talis graviter peccat. Secundo cum quis sumit cibum illicitum siue prohibitum. sic adam in paradiso comedit cibum illicitum et sibi prohibitum. ideo expulsus est. Sic similiter si quis comederet carnes vel etiam lacticiam in quadagesima cibum illicitum et prohibitum comederet. Circa quod queritur: a quibus cibis ieiunantes debent abstinere. Respondeo secundum Thome secundum secundum. q. cclvii. In ieiunio quadagesimali interdiciuntur vniuersaliter omnia et omnia lacticia. In alijs autem ieiunijs sunt diuersae consuetudines. quas quisque observare debet secundum mores eorum inter quos converteratur. dist. iij. denique. Esus autem generaliter carnum in omni ieiunio prohibitus est. quod generaliter magis delectabilis est. et ad humorem luxurie magis cooperatur. Unde et in secunda feria necesse est abstinere a carnibus et in sabbato secundum generalem consuetudinem. extra de obser. ieiun. Consilium concordat Hostien. Sciendum quod quilibet homo tenetur totam quadagesimam ieiunare cum cibo quadagesimali. qui sani et fortes sunt. et vbi bene possunt tali cibo. secundum est de illis qui sunt infirmi et debiles. vel etiam mulieres pregnantibus et lactantes pueros. vel etiam in puerperio existentes. quod si necessitas debilitatis corporalis impedit eas non tenentur ieiunare imo si timeatur probabiliter de periculo earum vel abortu: non solum possunt sed tenentur solvere ieiunia. Tercio modo quando quis scienter cibum sibi nocivum in viribus et in corpore comedit propter solam delectationem qua non vult carere: talis graviter peccat. quia facit contra charitatem qua homo tenet se in deo diligere. et vires suas preservare: ut deo diuinius possit servire. per. Fortitudine mea ad te custodiam. Contra hoc talis gulosus et voluptuosus vires corporis debilitat scienter. et vitam sibi abbreviat. sumendo ra-

lem cibum vel potum qui non competit
sue nature. ergo tantus posset esse appeti-
tus illicitus ad talem nociuū cibū vel
potum q̄ homo grauiter in hoc deſi-
fenderet. Aliqui vero dicūt. Scio hoc
non competit mihi comedere vel bibere
cum tamen eq̄ bene ſumunt. quare tūc
ſumis ſi non conuenit tibi. **R**espondeo
vt ſatiſfaciam appetitui et delectationi.
Sciendū tamē: q̄ omnis cibus creat⁹
eſt ad ſuſtentionē nature: vt inde ho-
mo deo ſeruiat. Ergo ſi vnus cibus tue
nature nō conuenit: tūc bonitas dei cre-
auit diuerſa cibaria. vt ſic te cū cibo tue
nature competentē cibare poſſis. Item
qui ſeſſiones longas faciunt et comēſ-
ſationes et conuiuia p̄pter ſocietate et cō-
placenciam hominū: q̄ poſt modū q̄q̄
infirmant. vel etiam q̄q̄ citius moriū-
tur ex talibz longis ſeſſionibz et ſup̄flū
comēſſationibz. Et etiam poſt ſunt in-
diſpoſiti in ſeruicio dei. et negligunt ſalu-
tem anime ſue. et tales etiam grauiter de-
um offendūt. Similiter illi peccāt: qui
talīa conuiuia faciunt. Unde auguſtīn⁹
Quicūq̄ ad bibendū pronus fuerit: vel
in conuiuio ſuo alios adunauerit: p̄ ſe et
pro ipſis in die iudicij re⁹ erit. Quar-
to quando quis ſumit cibum licitum et
ſanū. ſed excedit in nimietate: ſic q̄ p̄dat
rationē. vel nauſeam habeat vel vomitū
p̄pter ſuperfluam crapulam. et talis etiam
grauiter peccat. Circa qd̄ ſciendū ſm
Henricū de firmaria Quicūq̄ inebri-
atur vel qui excedit meſurā in comeden-
do: ſi hoc facit cū p̄poſito et intentōe pec-
cat mortaliter. Secus eſt ſi ſit ignoran-
ter et ſine p̄poſito. et ſi caſu euenerit: vel ex
fortitudine cibi vel potus vel fragilitate
ſumētis tunc enī veniale eſt. Sciendū
ſm Herman. de ſchilditz. q̄ q̄n quis tā-
tū ſumit de cibo et potu q̄ vomitū ſequi
oportet. vel aliam inordinationem. vel
tantum ſuperflue ſumit cū ſuo grauami-
neciam ſine vomitu. vnde deberent et
poſſent plures aliq̄ ſuſtēari qui forte ſa-
me periclitant vel forte magna inedia p̄-
urgentur. credo q̄ in talibz caſibus con-
tingant peccata mortalia. q̄z manifeſte
patet q̄ talis comēſſatio ſit cōtra chari-
tatem dei et proximi. Item de nimia ſu-

ptione cibi ſm eundem doctorem quādo
tant⁹ eſt q̄ p̄pter eam ratio abſorbet
et corpus ſcienter nimis ad rebellionem
ſpūs et ad carnalia vicia incitat: ita q̄ ho-
mo certitudinaliter ſcit q̄ ſumptis tali-
bus cibarijs vel in tanta quātitate ipſe
nullo modo poſteſt perſeuerare niſi pec-
cata mortalia incidat. credo q̄ ſit pecca-
tum mortale. quia ille voluntarie p̄cipi-
tat ſe in periculum. De ebrietate autem
ſciendū q̄ quia directe vſum rationis
impedit et vehementius q̄: cōſolation⁹
cū bonū humanum fundet in vſu ratio-
nis doctores tenent cōmuniter q̄ ebrie-
tas ex genere ſuo peccatum mortale eſt.
quando homo qui inebriatur ſcit p̄pter
to potum eſſe inebriarium et tamē ſciē-
ter immoderate et voluntarie ſumis illum.
Secus tamē ſi neſciret potum eſſe ineb-
riarium vel tam ſubito inebriari: et
vel non credidit nec intendebat ex p̄poſi-
to eum ſumere immoderate: tunc ſic po-
teſt eſſe peccatū veniale. Et credo q̄ mi-
nus ſit peccatum ebrietas in his qui ha-
bent debilia capitula: qui citiſſime ex po-
tu modico inebriantur: nō tamē audeo
dicere quin in eis ſit peccatum mortale.
Et forte in aliquo tanto viliores reputā-
tur illi in moribus et ex natura male di-
ſpoſiti quanto citius et facilius vſū rati-
onis et bonū humanum amittūt. Et cū
debilitatem ſuam multotiens experian-
tur q̄ ſibi non cauent. Et pro tanto etiā
ebrietas poteſt eſſe in eis grau⁹ pecca-
tum pro quanto eſt magis cōtinua. q̄z
ſic in habitum deducitur: et ipſi peccare
videntur ex habitu et non ex paſſiōe aliq̄
vel ignorantia. Ebrietas valde detestan-
da eſt. quia non ſolū eſt peccatum mor-
tale ſm genus ſuum: ſed etiam maximū
peccatum. et multoz peccatorum cauſa.
Unde origenes. omel. xxvij. Ebrietas
eſt mater omnium vicioz. ſicut ecō-
uerſo ſobrietas eſt mater omnium vir-
tutum. Itē ebrietas facit de homine be-
ſtiam. de robuſto infirmum. de prudentē
inſanum. Unde ambro. in li. de peni-
tentia. Ebriofus cum abſorbet vinum
abſorbetur a vino. abominatur a deo. et
ſpicitur ab angelis. derideſt ab hominibz
bus. deſtituitur a virtutibus. confun-

De gula XVIII

ditur a demonibus. Sciendum q̄ val/
de periculosum & stultum est inebriari.
quia ebriosus cōparatur animali irra-
tionali. Contra quod dicit psal. Nolite
fieri sicut equus & mulus quibus nō est
intellectus. Quia homo per rationem
differt ab alijs animalibus irrationabi-
libus. Unde aris. vii. politic. Inter om-
nia animalia homo solus habet ratio-
nem. Item q̄ damnosum & periculosum
sit hominem inebriari. patet ex hoc q̄ si
homo in tali ebrietate occiditur. vel ali-
as quacūq; morte moritur: eternali dā/
nabitur. Iet est periculosissima mors qd̄
probat̄ ex eo. quia cum homo ex deli-
beratione & proposito inebriatur: tunc
peccat mortaliter. & illud peccatum non
remittitur sine vera contritione: sed in-
terim q̄ est priuatus vsu rationis non po-
test conteri. ergo si sic moritur: numq̄
saluabitur. Secus est: quando homo
rationalis submergitur. vel alias occi-
ditur: tunc in momento potest conteri
de peccatis suis. & saluari. Unde aug.
Ebrietas aufert memoriā. dissipat se-
sum. confundit intellectum. concitat li-
bidinem. omnia membra debilitat. virā
diminuit. & om̄es salutes exterminat. q̄/
lis autem erit pena gulosorum. & potus
ebriosorum patet per tale exemplum. Le-
gitur q̄ quidam miles frequenter inebri-
ebatur. & cum quodam crusibulo ad de-
dicationes iuxta tabernas frequētauit.
sed de ecclesia & indulgentijs modicum
curauit. Qui postmodū informatus ro-
gatus est a deuota filia sua: vt ei p̄ mor-
tem appareret: & statum ei indicaret.
Post obitum eius. infra. xxx. dies appa-
ruit: crusibulum in manu habuit. & ignit̄
ex toro fuit. & filia eius perterrita ques-
iuit quis esset & quid cum crusibulo vel-
let. Qui respondit. pater tuus sum. & in
isto crusibulo habeo portū meū. De quo
psalmis. dicit. Ignis sulphur spūs pro-
cellarum pars calicis eorum. Tunc se-
cundo quesit̄. vtrū sibi suffragari pos-
set. Respondit non. imo nec om̄es san-
ti in celo quia sententia euangelij data ē
super me. vbi dicitur. Ligatis manib⁹
& pedib⁹ projicite eū in tenebras exteri-
ores vbi erit fletus & stridor dentium.

Tunc clamare incipit. ter. ve ve ve. Ve
in amaritudine. ve in multitudine: ve in
eternitate penarum. Unde etiam greg⁹.
in moral. Qui nunc male se in volup-
tibus dilatat: illum postea in supplicijs
pena angustat. Quinto cū quis in tā
tū diligit cibum / q̄ appetitus delectati-
onis est causa finalis & principalis sumē-
di cibum delectabilem. Et sic preponit
talem delectationem deo qui principal'
& finalis causa debet esse i omnib⁹ ope-
ribus. Et talem delectationem querunt
homines voluptuosi qui solū fin corp⁹
viuunt. & curā carnis in desiderijs per-
ficiunt. Unde apostol⁹. Si fin carnem
vixeritis: moriemini. De quibus etiam
dicit Hieronim⁹ in eplā. Difficile. imo
impossibile est: vt presentibus quis & fu-
turiis fruatur bonis: vt hic ventrem ibi
mentem impleat. & de delicijs trāseat ad
delicias. Sciendum tamen cum quis e-
surit. & sic euriendo comedit & delectat̄
in cibo: non est peccatum. quia hoc ē na-
turale cuiuslibet animali. Itē si quis pre-
parat cibum ea intentione: vt eum sumē-
re possit. quia aliter non posset. hoc itē
potest fieri sine peccato. Unde aug⁹. d.
verbis domini. Quantur diuites con-
suetudine infirmitatis sue. sed doleant
se aliter non posse. Melius enim posset
si aliter possent. Ergo quilibet christia-
nus cibum sibi preparatum debet cum
gratiarū actione accipere. nec nimis ani-
de comedere. nec nimis delicata cibaria
appetere. sed necessitatem cibariorū ac-
cipere. & temper in deum corde attende-
re. si non semper actu tamen habuit. vñ
de beatus Augustinus de verbis dñi.
Si quid manducas & bibis ad resectio-
nem & recuperationem membrorum. et
gratias agas ei qui tibi mortali bec sus-
fragia tribuit. cibus tuus & potus tuus
laudant deum

De multiloquio & alijs filijs gula L

Equitur de filiabus ipsius gu-
le. Quarum prima est multilo-
quium. scz. detractio. vituperas-
tio. vel alia verba inania & supflua. quā-
do enim repleti sunt: tūc detrahunt. tūc
rident. tūc dissoluntur & fluunt ad inu-

filia: sic q̄ vix os custodire possunt. & s̄.
Post vinū verba: post imbrem nascitur
berba. Nota q̄ a multiloquio debe-
rent hominem cohibere quinq̄. Primū
quia multiloquium hominem audien-
tibus odiosum reddit. Unde quidam
philosophus interrogatus quomodo
posset hominibz placere. Respōdit. Si
gesseris optima: & locutus fueris pauca
Secūdū quia est signum stulticie. Vñ
scriptū est ecclesiā. x. Stultus verba mlt̄
tiplicat. sic econuerso taciturnitas est si-
gnum sapientie. Unde Seneca. Taci-
turnitas homini stulto p̄ sapiētia repu-
tatur. Tercium quia multiloquiūz im-
pedit conuersionē hominis sic q̄ num-
q̄ ad verum p̄fectum perueniet. Unde
Job. Numq̄d verbosus iustificabitur
Unde etiam Jacobi p̄rio. Qui putat se
esse religiosum non refrenans linguam
suam: huiusmodi vana ē religio Quar-
tum quia in multiloquio nō deerit pec-
catum. Ecclesiā. xx. Qui multis vtiur
verbis: ledit animā suam Sic econuer-
so qui odit loquacitatem extinguit mali-
ciam. & qui custodit os suum. custodit a-
nimā suam. Quintūz quia redditori su-
mus rationē de verbis ociosis. Math.
p̄ij. De omni verbo ocioso quod locuti
fuerint homines: redditori sunt deo ra-
tionem Sciendū circa premissa q̄ quā-
do homines in ipso multiloquio cadūt
ex proposito in verba turpia puta detra-
ctiones. vel aliqua que sunt contra ho-
nozem dei. vñ in nocumentum proximi.
semper est peccatum mortale. quando
q̄ tamen potest esse veniale quando pro-
cedit ex naturali garrulatione alicuius
sine peccato tamen forte numq̄ est. q̄ i
multiloquio non deerit peccatum. nec
reputatur multiloquium si quis ad lau-
dem dei vel ad edificationem proximi p̄
dicando vel docendo verba quantūcūq̄
multa dicit. sicut patet per beatū augustinū.
nū. xij. de ciuitate dei. ca. vltimo.

Secunda filia est immundicia: que solz
prouenire ex gula. vt est vomitus & fetor
& eructationes & pollutiones nocturne
& luxurie. Quia venter estuans merito
spumat in libidinē. & tales de mane sūt
sicut sepulchrum fetidum. Unde psal.

Sepulchrum patens est guttur eorum
Sciendum q̄ talis immundicia scilicet
vomitus est quedam inhonestas altera-
tio corporis proprii quod homo ex ca-
ritate tenetur diligere & contrariā cha-
ritati & honestati virtutis. Et ideo fm
genus suum est peccatū mortale: quādo
ex voluntario & defectuoso motu gule pro-
cedit. vel ad ipsam ordinatur. Et dico
voluntario. quia si esset inuoluntarius
& mere naturalis: puta ex debilitate sto-
machi posset esse peccatū veniale vñ nul-
lum. Vel etiam si quis p̄pter medicinas
vomitus sibi faceret non peccaret.

Tercia filia est scurrilitas. id est spot-
wor. lichtfertikeit vel buebescheyt. qz
gula mouet hominē ad fatuos gestus.
& ad puerilia opera. quia homo ita fatue
& pueriliter habet se in verbis & factis: ac
si esset fatuus vel scurro Quarta fili-
a est ebritudo mentis. id est. in vulgari.
dum sinnickeit. das ist zersterung der p̄-
nunfft. oder der bescheidenheit. quia ex
gula ratio obtenebratur q̄ nescit qd fa-
cit. In signum huius homo melius fa-
cit quicquid debet facere cū est ieiunus
q̄ cum est repletus. Pro quo sciendūz
fm Hermannū de schilditz: q̄ si homo
ex gula & ebrietate voluntarie sensus
ebitari vult. & si quidem per talem ebitu-
dinem homo impediatur ad considerā-
dum super bis que n̄ necessaria sunt salu-
ti. per que potest vitare peccata & dam-
nationem: non est dubium talem ebitu-
dinem esse peccatum mortale. quia ē cō-
tra charitatem dei & contra rationem p̄-
prie salutis: quam homo ex necessitate
diligere tenetur Quinta filia est inep-
ta leticia. id est lasciuia carnis. siue gest⁹
corporis inordinatus lasciuia & leui-
tatem mentis demonstrans. Pro q̄ no-
tandum q̄ quando aliquis inepte leta-
tur de his que ex specie sua mala sunt. si-
cut dicitur Proverbior. ij. Letant̄ euz
male fecerint. & exultant in rebus pessi-
mis. Tunc certum est: q̄ inepta leticia
ex subiecto sortiur reatum peccati mor-
tis. quia tales letant̄ de quibus valde
dolendum esset Similiter patet illud si
ad scurrilitatez assumuntur aliqua que
fm se mala sunt. vel que vergunt in nox-

De gula XVIII

cumentum proximi vel contemptus dei. Item si quis ad talia ita vehementer afficiatur q̄ non potest ea dilectione dei vel proximi derelinquere: patet q̄ peccat mortaliter. Si quis tamen inepte letetur vel scurrilitatem exerceat. nec tamē contra charitatem dei vel proximi facere attemptet: veniale est.

Quomodo gula occultat se sub triplici specie virtutum

Quia occultat se sub triplici specie virtutum. Et primo sub specie liberalitatis et maxime in illis qui gulam celebrantes dicunt: deus omnia dedit ad vsus hominū. et omnes res fecit propter hominem. Et ideo malum esset q̄ res facte ppter hominem humano vsui perirent. Unde Gregorius in moral. Vntis ingluuias cor deuietum quasi ex ratione solet exhortari: cū dicit ad esum deus omnia condidit. et q̄ satiari cibo respuit non aliud q̄ concessio muneris contradicit. Remedium contra hanc occultationem est cogitare: q̄ deus oīa nō propter vnum hominē creauit sed etiam ppter alios. Unde contra ordinem rerum et providentiam diuine ordinationis est q̄ nō vult oīa deglutire. Et sicut sunt diuersę cōditiones hominum: sic etiam diuersa cibaria. sic q̄ vni quisq̄ potest inuenire cibū sibi competentem. de quo necessitatem sumere potest. et alias etiam suas necessitates sumere permittat. Secundo occultat se sub specie necessitatis. Greg. in moral. Cum sic voluptas sub necessitate se paliat: vitēam perfectus quisq̄ diiudicat. Remedium contra hanc occultationem est cogitare hoc q̄ fm Augustinū: et etiam philosophum Natura paucis contenta est. sed consuetudo multę necessaria facit. Ideo dicitur Eccl. xxix. Initium vite hominis est panis et aqua. Ergo atēdendū est ad sumendum alimēta: sicut ad medicamenta. Augustin. x. confess. Hoc me docuisti domine: vt quemadmodū ad medicamenta: sic ad alimenta sūpturus accedam. Et q̄ numq̄ accedat ppter satietatem: sed semper se trahat cir

ca appetita: et non sinat perire conuulsam et delectationem nature: sed potius consideret quantum necessitati sufficiat et ibi sistat. Sed quia difficile est seruare: ideo frena gutturis sunt tēperate retinenda. Augustinus. x. confess. Et quia est domine qui non rapiatur aliquando extra metas necessitatis. quis est ille magnus et glorificet nomen tuum.

Tercio occultat se sub appetitu ciborum abiectorum. cum immoderate appetuntur et sumuntur. Gregorius in moral. Neq̄ enī cibis: sed appetitus in vitio est. Unde et lautiores cibos plerūq̄ sine culpa sumimus: et abiectiores non sine reatu conscientie degustam⁹: hinc ē q̄ esau per lenticulam primatum perdidit. Et belias in heremo carnes comedendo mentis virtutem seruauit. Primus homo etiam temptatus fuit nō de vino: sed de pomo. Sic qui nimis appetitum habet ad grossa cibaria: ex hoc quandoq̄ non credunt se peccare. cū tamen homines etiam quandoq̄ in grossis cibariis delinquant. Unde Bernānus deschilditz dicit q̄ immoderata concupiscentia edēdi vel bibēdi potest esse tam in preciosis cibariis q̄ in vilibus. scz q̄ aliquis in cibo nimium delectet. vel nimis cibū cupiat. sicut esau lenticulam. de qua habetur Gen. xxv. Da mihi de hac coctione suffa. alioquin moriar. Nota q̄ ad obseruandum q̄ homo in auiditate sumendi cibum semper teneatur in freno rationis: tam in cibis delectabilibus: q̄ etiam in grossis duo requiruntur. Primo q̄ homo semper sequatur rationis ductū et nō edacitatis appetitum: vt dicat cū apostolo ad philip. iij. Scio saturari et furire: scio abundare et penuriam pati. Sic scz q̄ si sumat cibum fm appetitum: sed fm mēsurationem rationis. Secundum est q̄ homo semper de donis sibi diuinitus concessis nihil sibi ascribat. sed totum deo attribuat. et omnia que sumit a manu dei ita recognoscat et recipiat: sic pauper in hospitali cum gratiarum actione recipit cibum sibi misericorditer porrigenti quo nutritur. Et semper mentem

per gratiarum actionem ad deum eleuet
sic q. numq. ciborum delectationi appe-
titus immergat. hec faciens reatum vi-
tabit. et meritum cumulat.

P

Remedia gule sunt sex.

Equitur de remedijs commu-
nibus contra gulam et ebrietate

Quorū primus est meditatio mortis.

Unde Augustin⁹ in libro exhortationū

Nihil si reuocat a peccato q. frequens

mortis meditatio. cū scz quis precogi-

tatur q. corpus suum datur vermibus in

escas. Quid enī dicemus de gulosis ho-

minibus impinguātes corpora sua cū

cibarijs delicatis: nisi q. sunt coci ver-

minum preuidentes vermibus v. escam

de suis corporibz impinguatis habeāt.

Unde Bern⁹. Si diligenter consideres

corpus tuū. quid per os. per nares. ce-

terosq. meatus corporis exeat: vili⁹ ster-

quiliniū nūq. vidisti. Unde ergo super-

bis o homo cui⁹ conceptio culpa. nasci

pena. labor vite mori. post hominē ver-

mis. post vermē fetor et horror. Sic in-

non hominē vertis omnis homo. Hoc

aduertere deberent gulosi. et sic erubescere

corpus suum cū delicatis cibarijs im-

pinguare. Unde augustin⁹ de v. b. dñi

sermone. v. Preciosus cib⁹ ad te intrat.

quid sit cū intrauerit. Nonne si specu-

la haberemus in ventre de cibis precio-

D

sis erubesceremus. Secundum reme-

dium est considerare mala que hominē

ex crapula eueniūt. Nam triplex mors

sequitur ex crapula. Prima est mors a-

nime. quia gulosi et ebriosi occidūt ani-

mas suas. Unde bern⁹ augustin⁹. Si-

cut expirat corpus cū animā foras emit-

tur: sic expirat anima: cum deum amittit.

et hoc contingit quando homo fm

carnē crapulose viuūt. Unde apostolus

Si fm carnem vixeritis: moriemini.

Unde etiam Hieronim⁹. Aitens cu-

ris sordidā animam reddit. Secunda

mors est mors corporis. Unde Ecclesi-

ast. xxxvij. Propter crapulam multi obi-

erunt. qui autē abstinens est: adiūcet vi-

tam. Tercia est mors corporis et anime

simul post iudiciū. Exemplum de epu-

lone. vi. habetur. Luce. xvi. Qui quoti-

die epulabatur splendide. et post mortem

suam sepultus est in inferno vbi torque-

bitur fame et siti. hoc patet ex eo. quia iaz

vltra mille annos pro gulta a que rogaz

uit dicens. Pater abraham. mitte lazaz.

vt intingat extremū digiti sui i aq. vt re-

frigeret linguam meam quia crucior in

hac flamma. Tercium remediū est

considerare penuriam et miseriam chri-

sti. Quia qui ieiunia christi pensat: de

facili a gula abstinebit. Et nota q. chri-

stus tribus vicibz eiurijt. Primo enī cū

quadraginta diebus et noctibz ieiuna-

uit. et tūc non habuit aliū ad comedēdū

nisi lapides: quando tempator dixit ei

Sifilius dei es. Alia vice esuriijt. et nō

habuit nisi folia. sicut legitur. Mathei

.xpi. de ficulnea: que non habuit nisi fo-

lia. cui christus maledixit. Alia vice esu-

riijt et sitiuit. scz. in sua passione quando

dixit Sitio. Tunc enī non habuit nisi

acetum et sel ad comedēdū et bibēdū.

Unde psal. Dederūt in escam meam fel-

et in siti mea potauerunt me aceto.

Quartum remedium est considerare

ferula. et potum damnatorū. Pro quo

notandum q. gulosi habebunt triplicia

ferula. Primum ferculum est fames.

Unde ps. Famem patientur vt canes.

Unde esa. ix. Unusquisq. carnem bra-

chū sui vorabit. scz pre nimia fame et do-

lore. Secundum ferculum est eterna

mors. Unde ps. Mors depascet eas. et

hoc ē valde miserabile. quia semper mo-

riuntur. et tamen numq. finaliter mori

possunt. Unde apoc. ix. Mors fugiet

ab eis. quia si mors corporalis que ē ni-

si sepacio corporis et anime sic homines

torquet: nec stare. nec sedere. nec loqui

potest. Quid tūc mors eterna faciet i dā-

natis. Unde Job. xv. Cōsumat mors

fortitudinem eius. Exemplum patet

debilitate presenti que si sic debilitat for-

tissimos: quanto magis illa mors ama-

ra reddet illa corpora debilia ad resisten-

dum et ad se mouendū. Tercū fer-

culum sunt carnes decore et asse. Unde

de Job. xxiij. Transibunt ab aquis

niuium. Cum enim in frigore sūt: tunc

congelatur ex nimio frigore ligna eoz.

et sic comedent eam quasi carnes coctas

Cum autem in calore detinentur: tunc

R

S

De gula XVIII

et nimio calore affatur et concrematur li-
gua in ore ipsorum. et si tunc eas come-
dit quasi carnes assas. *Uñ apocal. xvi.*
Manducabāt linguas suas pro dolo-
re. Quis autem erit potius damnatorum.
ostendit psal. dicens Ignis sulphur spi-
ritus etc. Quia sicut vinum penetrat me-
bra: et letificat cor hominis. Sic potus
infernalis totum hominem penetrat. et
eum ab intra et ab extra contristat.

Quintum remedium est quod redditur
et sumus deo rationem de omnibus inu-
tiliter et superflue expensis usque ad minu-
tissimum quadrantem. Quia secundum veram
iusticiam dei homo bibens haustum a-
que sine causa et necessitate de hoc reddi-
turus est rationem. Quid tunc dictu-
ri sunt: qui tot denarios immo grossos
et florenos gulose et ebriose expenderunt
et quandoque a mane usque ad vespertinam
qui quandoque noctem superaddunt.
immo quandoque noctem superaddunt.
et sic in taberna sedent. et se cum vino su-
perflue replent. et sic se inebriant. de quibus
omnibus districtam reddituri sunt
rationem. Ergo quilibet christianus timens
deus nunquam sine causa et necessitate et villitate
deberet bibere unum haustum. sed sem-
per in comedendo et bibendo deberet quod
res sustentationem nature. Unde au-
gustinus de verbis domini. Si quid manducas
et bibis ad refecionem et recuperationem
membrorum: tunc tuus cibus et potus
laudat deum. Sextum remedium est
considerare eternam cenam nobis in ce-
lo preparatam: ubi habebimus fercula
magna. fercula multa. fercula dulcia. et
fercula preciosa. Primo fercula magna
quia corpus et anima ibi pascitur sicut
in presenti tantum guttur: immo et pars
gutturis cibatur cum presenti cibo. Quia
cum cibus ad ventrem venerit: amodo
non sapit. Item si unus tibi pro labore
totum mundum daret: satis esset quem
deus solo verbo creavit. quia dixit et fa-
cta sunt. Quid tunc cum tibi celum da-
bit cum gaudiis suis: ubi apponet dili-
gentiam suam ut magnum gaudium ti-
bi faciat. Unde dixit discipulus suis. Na-
do parare vobis locum. Secundo ha-
bebimus ibi multa fercula. quia tot sunt
sancti et angeli in celo: quorum nume-

rus est nobis ignotus. Quia sicut nec
stellas celi: nec guttas maris: sic nec nu-
merum sanctorum aliquis nostrum nu-
rare poterit. *Uñ apoc. vii.* Vidi turbas
magnam quam nemo dinumerare po-
terat. Et de quolibet sancto quilibet no-
strum magnum gaudium habebit. quia nos-
cimus et diligimus nos alterutrum. sic
quod nunquam mater in presenti sic dilexit fi-
lium suum unigenitum. Et sic et nimia cha-
ritate secundum anshelmum. Unusquisque in tan-
tum gaudet de alterius gaudio in quan-
tum de suo proprio. Et ergo quicquid unum
non habet in seipso: hoc habebit in alio.
Unde gregorius. Et illius sancte et perfecte
charitatis merito fiet unusquisque habi-
turus in alio: quod non habet in proprio
merito. ergo quicquid alii habet: hoc to-
tum erit ex sincera caritate. sicut quicquid
habet unus membrum condidit cum
alio. sic erit in celo inter sanctos. Item
tantum gaudium habebit quis de uno
sancto: quod si mille annos deo servisset: per
tantum spatium temporis deo non ple-
ne de hoc satisfecisset. ergo si totus mun-
dus esset illius hominis: tunc potius vel-
let illo carere quam gaudio illo privari. Quod
de uno solo sancto potest habere. Tercio
ibi habebimus fercula dulcia sicut talis
dulcedo est hic ignota. Unde psalmus. Quas
magna multitudo dulcedinis tue domine:
quam abscondisti timentibus te. Ideo
Parasti in dulcedine tua pauperi deus
Apostolus. xii. Beati qui ad cenam agni voca-
ti sunt. Etiam patet in sanctis qui tan-
ta sustinuerunt. Unde Paulus vidit
gaudia celi. et postea dixit. Non sunt co-
digne passionibus huius temporis ad fu-
turam gloriam. quere Si omnes tribu-
lationes et omnes paupertatem quis su-
stinere: in super omni die millesies mo-
reretur: adhuc condignum non fecisset
Unde beatus Hieronimus in epistola
Nullus labor durus: nullum tempus
longum uideri debet quo gloria eterni-
tatis acquiritur. Unde Chrysostomus
de recuperatione lapsi. Si quotidie o-
porteret nos tormenta perferre: si ipsas
gehennam paruo tempore tolerare: pro-
co ut ipse christum videre possemus in gloria et sa-
cro: um eius numero sociari: non erat di-

Be gula XVIII

gnum pati omne quod triste est: modo
ut tanti boni: tanteq; glorie participes
haberemur. Quarto habebimus ibi
fercula preciosa. quia deus mer dabit se
nobis in premium. Et si creatura a deo
creata potest lerificare homines. Verbi
gratia Sicut aurum auarū: et honor et
potestas et vestes preciose supbum. Li-
bus preciosus et vinum bonū gulosum.
et sic de alijs. Quid tunc creator potest.
Tanta sūt gaudia celi q; si celi aperiret
et minimū gaudium alicuius pui sanc-
ti videretur: quis remote a nobis sunt.
tamen totus mūdus sufferre hoc gaudi-
um n̄ p̄t. Si ar. possibile esset q; sufferre
posset: tūc nullū cor est adeo triste quin
ex hoc lerificaretur. imo si interim in ig-
ne arderet. vel in glacie staret. vel etiā ip-
sam mortem corporis sustineret: de his
omnibus nihil interim sentiret. Quid
tunc erit: cum nos illic venerimus: et cū
deo et cū omnib; sanctis gaudebim? Itē
deum videre est ita delectabile q; augu-
stinus dicit: q; potius vellet eē in infer-
no: et deū videre: q; in celo. et eius visione
carere. Unde angeli iam quasi p septem
milia annor deū viderūt: et si ad ictū o-
culi deberēt priuari visione dei: nimis
grauē esset eis. Quamuis ei angeli hic
mira operent. et nobis frequenter serui-
ant: n̄ semper deū contemplantur. Vñ
Barth. xviij. Angeli eor semper vi-
dent faciem patris mei. qui in celis est.
Item de hac visione et de dulcedine ei⁹
dicit ps. Quoniam mille anni ante o-
culos tuos tamq; dies besterna q̄ preterit.
Ubi dicit glo. q; numq; aliqua dies taz
gaudiose cōsumpta est in presenti: quin
mille anni breuiores estimēt in celo.
Item in hac visione implebitur deside-
rium hominis. Unde psal. Satiabor
cum apparuerit gloria tua. Quia in ce-
lo quilibet satiabitur siue sit magni me-
riti siue parui. sicq; quilibet contentat
in tantū: q; non potest plus desiderare.
Exemplum de vase magno quod potest
continere viginti vinas vini cū habet e/
asdem tūc plenū est. et non potest plus re-
cipere. Similiter de vase paruo: quod
potest continere vnā solam mēsuram
cum habet illam tunc plenum est: et con-

tentat ita bene in vna mēsurā sicut ma-
gnū vas in viginti vinis. Sic est de
sanctis magnis. sicut de sancto Petro
vel Paulo vel dominico vel sancto frā/
cisco qui habent magnā vasa. id est ma-
gnā merita Et de nobis qui sumus q̄si
parua vasa cum paruis meritis. Vñ au-
gustinus libro. xxiij. de ciuitate dei. Ipe
deus erit finis desideriorum nostrorū
qui sine fine videbit: sine fastidio ama-
bitur. sine fatione laudabitur. Itē
eodem libro. Quod deus preparauit di-
ligentib; se: fide non capitur. spe non ar-
tingitur. charitate non comprehendit.
desideria et vota transgreditur. acquiri
potest. estimari non potest. Exemplum
de gaudijs celi. Legitur q; in ecclesia be-
ati petri Colonie cum esset quedā obles-
sa: contingit ad illam aliam oblesam su-
peruenire. Vox vna contra aliam cepit
insurgere: et clamorib; et contumelijs se/
se afficere. demon demoni dicebat. miser
quid consentiendo lucifero: sic de celo
ruimus. Alter respondit. quare fecisti
Lumq; illa adhuc quasi penitūdinis v-
ba pferrent alter subiunxit. Tace. ista
penitentia nimis est sera. Et idem de/
mon interrogatus a circumstantibus.
Quid facere vellet: ut sic ad celum redi-
re posset. Respondit ei: si esset columna
ferrea et ratorijs et clavis acutissimis ar-
mata a terra vsq; ad celum erecta vsq; ad
diem iudicij: si carnes haberem in qua
sic pati possem: me per illam trahere vel-
lem: nunc ascendendo. nunc descendē-
do dummodo peruenire possem ad glo-
riam dei. de qua propter superbiam me-
am cecidi

De luxuria.

Luxuria detestanda est.
quia est peccatum nocis-
sum valde: taz in corpo-
re q; in anima. Unde a-
postolus. i. ad Corint.
vi. Qui fornicat: in cor-

pus suum peccat. quia luxuria primo
maculat ipsum corpus. omnia enī pec-
cata maculant animā. sed illud corpus et

De luxuria XIX

animam. Unde etiam Innocentius dicitur
vilitate conditionis humane. Luxuria
non solum maculat animam: sed sedat.
personam. Unde luxuriosus iam habet quod
dammodo gehennam in seipso. scilicet. fetorem
luxurie: et ignem concupiscentie. Ido
luxuriosus comparatur porco. quia plus
delectatur in luto luxurie quam in floribus ca
stitatis. Quod si libenter deberemus corpore
nostro in puritate seruare. quia quanto
purius nunc seruatione erit. Et quanto
in futura resurrectione erit. Et quanto
imporius: tanto plus tunc fetet si sic de
cedit. Est enim luxuria peccatum fetens:
non solum coram hominibus: sed etiam
coram angelis. Quia angelis sunt puri
nos custodiunt. igitur non modicum
displicet eis: si aliquis in conspectu ipso
rum audet tam nephanum opus luxu
rie perpetrare. Unde Bernardus. In quo
uis diversorio: in quouis angulo reue
rentiam exhibe angelo tuo. nec audeas il
lo presente quod me vidente non auderes.
Item luxuria homini minuit vitam et
debilitat corpus. Unde aristoteles. de regimi
ne principum. Coitus est destructio cor
poris et abbreviatio vite. Unde etiam gre
gorius in moralibus. Per luxuriam natura
corrumperitur. senectus inducitur. vita
minuit. morti appropinquatur. Unde etiam
philosophus dicit. quod in silua morantes
diutius viuunt propter paucitatem coi
tus. Item nocet homini. hoc patet ex eo
quia homo vix postponit hoc viciu cum
in eo assuetus fuerit. Unde Proverbia. cxxij.
Fovea profunda os mulieris: qui autem
in foveam cadit profundam: non de facili
erit: sic nec de facili euadit de manibus
diaboli quem illo peccato illaqueat. unde
gregorius in moralibus. Ex quo luxuria semel
mentem alicuius occupauerit: vix eum
bona desideria cogitare permittit. Sed
benefere omnes homines trahit diabolus
ad infernum per luxuriam. scilicet nobiles
et ignobiles. iuvenes et senes. Unde abba
ebuc. i. Totum trahit in sagena sua: unde
beatus Hieronymus. Qui immundaicia
luxurie perfecte continentie subiicit: san
ctior david existit et fortior sampsone.
Item luxuria valde placet diabolo. quia
poterit se iustificare coram deo compa

ratione fornicatorum cum in eo non in
uenietur hoc peccatum quod ipsi habent.
quidam demones memores nobilitatis
nature sue dedignantur hominem tem
ptare de luxuria. ut patet de lucifero qui
christum temptauit in superbia et auari
cia. sed non in luxuria. Unde hieroni
mus. Nihil vilius est quam a carne vinci.
et nihil gloriosius quam carnem vincere. et
propter hoc placet multum diabolo. quia
in hoc peccato binas animas lucratur.
et valde pro vili precio habet tam precio
sas animas a christo ita chare emptas.
scilicet pro vna sola delectatione. Unde fa
tua mulier pro illo precio dat animam suam
am diabolo et corpus leccatori: pro quo
non daret forulares suos. Item hoc vi
cium multum displicet deo. Quia luxuriosus
preponit delectationem turpium et vili
um membrorum suorum deo et beate ma
rie et societati omnium sanctorum et angelo
rum. et gaudiis que christus meruit cum
passione sua omnibus electis suis. Ergo
non immerito hoc viciu displicet deo
et omnibus sanctis

Luxuria committitur sine actu

B

Secundo videndum est quot mo
dis luxuria committatur sine actu. et
quando sit peccatum mortale. et
quando non. Pro quo sciendum quod lux
uria sine actu committitur decem modis.
Primo quando quis habet turpem co
gitationem sine delectatione. Et contra
voluntatem suam incidit sibi. et hoc nullum
est peccatum. Unde gregorius super Ezechiel.
Quantumcumque sit cogitatio immunda me
tem non polluit si ratio non consentit.
Ergo boni homines caste viuentes non
debent multum turbari ex eo quod eis ma
le et pessime cogitationes incidunt quia
diabolus plus temptat bonos homines
quam malos qui voluntatem diaboli in om
nibus exequuntur. Unde gregorius. Ta
to hostis callidus deceptionis molimur
na ardentius exquirat: quanto celestis
patrie feruentius inhiare nos cognoscit.
Unde etiam Bernardus. Non enim con
tristari debemus si in temptationes in
cidemus: sed si in temptationibus supari fueri

mus. Ergo si quis temptaret de peccatis
mis et inauditis cogitationibus viriliter
resistere debet: tunc erit ei meritorium.
Unde Bernar. Quoties resistis. toti
ens coronaberis. Idem in libro medi
tationum. Demonum est malas suggestio
nes ingerere: nostrum est illis non consen
tire. Nam quotiens resistimus: totiens
diabolus superamus. angelos letificamus
deum honoramus. Secundo quando ali
cui incidit mala cogitatio cum delectatione
tamen sine consensu plene rationis. tunc est pec
catum veniale. Unde sciendum quod in pri
mo peccato primorum parentum concur
rebant tres persone. scilicet diabolus in spe
serpentis qui suggestit mulieri et mulier
que dedit viro. et vir qui comedit de po
mo vetito: tunc peccatum consummatum
fuit in adam quantum ad genus humanum
Sic secundum augustinum. Suggestio serpentis in
nobis est primus motus ex fomite pue
riens. Comestio vero mulieris est delec
tatio sed comestio viri est consensus. His
enim tribus. scilicet suggestione. delectatione et
consensu homo in peccatum ex temptatione
ducitur. Quia temptatio per suggestionem
que in cogitatione consistit inchoatur.
Et si tunc ei non consentit: sed ei immedi
ate resistitur: tunc nullum est peccatum.
Sed si per delectationem cogitationis tem
ptatio progreditur: si erit veniale. Quan
doque autem cogitationi immunde de
lectatio advenit: si per consensum tempta
tio et peccatum consummatur: mortale erit.
Ergo summe cauere debemus: ne delec
temur in cogitationibus malis. quod cum de
lectatio advenit: tunc est veniale pecca
tum. Et hoc intellige quoniam consensus ratio
nis est ibi. Tercio committitur quan
do quis dat consensum in mortalem delectatio
nem. Sicut qui delectantur cum plena rati
one in malis cogitationibus: et in eisdem
se inuoluunt. tunc talis mortalis delecta
tio est peccatum mortale. Sicut beatus mul
ti faciunt. tam mulieres quam viri: et etiam vir
gines: que licet nolunt ad actum perducere
tam evolvunt in pravis delectationibus
et cogitationibus delectari. quod tamen nimis
est periculosum. quia facillime ex hoc pec
catum mortale incurrit. Hoc per bartholomaeum
in epistola sua. ubi dicit: Concupiscen

tia id est interior animi delectatio cum con
ceperit subaudiendo consensum rationis:
parit peccatum. scilicet mortale. Quarto comit
titur quoniam quis ex mala cogitatione et delec
tatione dat consensum et voluntatem ad
ipsum opus. et hoc semper est peccatum morta
le. Unde augustinus super genesein. Si ratio consen
tiat ei quod libido communis faciendum est
et non discrepat iam ei peccatum imputatur. et
tamen si non consequatur factum: quoniam rea
tenetur in consensu conscientia. Et hoc etiam in
telligitur de quolibet peccato mortali. Quod
quicunque regnum eternum intrare debet: opor
tet quod sic steter in proposito suo quod si eterna
liter viveret: nunquam mortaliter peccare
vellet. Ergo oportet de necessitate salu
tis. quod quilibet siue sit masculus: siue
femineus seculis. si steter in suo proposito quod
nunquam velit facere actum nisi in matrimo
nio Quinto committitur visu: ut cum quis
ex visu concupiscit aliam personam: et ea inte
tione eam inspicit: ut eam concupiscere
velit. Barthelemy. v. Qui viderit mulierem
ad concupiscendam eam: iam mechatus est
eam in corde suo. scilicet ut concupiscere eam tra
seat in affectum cordis: et in consensum ratio
is ut etiam si facultas esset facere disponit
iam mechatus est eam in corde suo. ver
bi gratia Si quis una die centum domos in
traret: et in qualibet domo talem concupis
centiam iam dictam sibi per visum acquire
ret: tot peccata mortalia committeret. er
go summe necessaria est custodia oculorum.
Primo quod oculi sunt valde veloces ad no
cendum alie. Ideo predonibus comparantur.
Iheronimus. iii. Oculus meus deperditus est
animam meam. Unde etiam genesein. iii. Vidit
mulier lignum pulchrum ad vescendum. Unde
Bregius. dicit: Non enim eua lignum conti
gisset: nisi incaute prius resperisset. Item
secundo custodiendi sunt. quasi due por
te in castro corporis nostri. Qui enim ha
bet portas alicuius castri habet et castrum
Sic etiam si diabolus habet oculos no
stros: tunc habet castrum corporis no
stri. et communiter tunc intrat mors in a
nimam per fenestras nostras. Et consequen
ter sequitur quod deus nihil habet in boie
si oculos non habet. recte sicut dominus castrum:
qui non habet ingressum ibi. Unde dicit
Christus in evangelio. Si oculus tuus

De luxuria XIX

neq̃ fuerit: totum corpus tuum tenebro-
sum erit. Item tercio custodiendi sunt
oculi z vñs ex pte mulieris. quia a plā-
ta pedis vsq̃ ad veericem nō est locus ī
muliere ornata in quo nō sit positus la-
queus diaboli ad capiendū anīas. Ec-
clesias. ix. Ne respicias mulierem comp-
tā: ne forte incidas in laqueos eius. qz
diabolus vñt mulieribz pompose orna-
tis tamq̃z retibz. vel tāq̃z gladijs ad capi-
endū z occidendū. **Uñ** Hyeron. Bla-
dius igneus est species mulieris. imo ē
gladius biceps mulier pōpōse z curiose
ornata. hoc patet ex eo qd occidit animā
p̃p̃iam p supbiā: z aīam primi p luxu-
riam z malā cōcupiscētiā. Queritur qd
faciendū sit hominī q̃ videt aliquā pso-
nam ornata z pulchrā: vt sibi nō noceat
in aīa sua. Respōdeo qd duo cogitāda sūt.
Primo qd nūq̃ tantā curā z diligentias
habuisti ad ornadū aīas tuā eternalr vi-
cturā. z ad cōplacendū deo: sicut illa pso-
na habuit ad ornadū corpus suū putri-
dū z mortale ad cōplacendū mundo. z sic
dolere debes de accidia z negligētia tua
z perditione anime illius. quā sic pōpō-
se vides incedere. Secūdo cogitandū
est: q̃ pulchre sint facies electoz in celo.
z quō ornabūtur cū stola gl̃ie. Si bō iste
mortalis q̃ hodie est: z forte cras morit̃
tā pulcher est ad videndū: qd tūc erit de
mortalibz post iudiciū eternaliter vinen-
tibus. Et sic homo p hoc sibi debet acq̃-
rere affectū pueniēdi ad celestē gloriā.
Sciendū etiam qd si homo videt mulie-
rem vel virginē tamq̃ rem vel imaginē
pulchram nō mala cogitando vel affec-
tando nō est peccatū quāvis sit incautum.
Unde Breg. Non licet videre q̃ nō li-
cet concupisci. **Uñ** etiā augus. in regla.
Neq̃ feminas videre p̃hibem: sed ap-
petere vel ab ipsis appeti velle criminosū
est. **Sexto** cōmittit locutione vel risu
vt cū quis loquit̃ vel arridet aliquam p-
sonam ea intentione vt eā alliciat: z sic
peccat mortaliter. Verbi gratia. Si q̃s
loquit̃ verbū iocosū in ioco est tantū ve-
niale. Sed si quis loquit̃ verbū iocosū
ea intentione: vt illā psonā ad actū illici-
tū alliciat: tūc tale verbū iocosū qd alio
modo est veniale: erit sibi mortale ppter

p̃uersā intentionē. Similiter intelligē-
dū est de risu. vt cū quis arridet aliquā
mulierē ea intentione vt illam psonā ad
malam cōcupiscētiā z ad actū illicitū
alliciat: tūc talis peccat mortaliter ppter
p̃uersā intentionē. **Unde Lu. vi. Ve-**
vobis q̃ nūc ridetis Sed si alias arride-
ret aliquam psonā ppter noticiā vñ ex
quādā leuitate vel cōsuetudinē. vel ex am-
miratione. vel ex ioco: tūc vix peccat ve-
nialiter. Sciendū qd aliq̃ antiqui z etiā
q̃nq̃ mulieres et virgines sepius loquū-
tur verba scurrilia z luxuriosa. qd ē val-
de rep̃hensibile. qz p hoc ostendūt qd ha-
bent corda impudica. **Q̃m** dicū chri-
sti. vt habet **Mat. xij.** Ex abundātia cor-
dis os loquit̃. Sup eadem verba dicit
Chrisos. sup **Mat.** Quale cor habet v-
nusquisq̃: talia verba loquitur z opa fa-
cit. **Uñ** etiā aris. iij. Libico. Qualisq̃
q̃ vnusquisq̃ est: taliter dicit: z talia fa-
cit opera: z taliter viuit. **Unde etiam I-**
sidorus. Qualis sermo ostenditur: talis
z animus cōprobat. In signū huius spi-
rituales p̃sone z hoīes denoti sepi⁹ no-
mināt deū z dominū nostrz ibesū ch̃istū
z beatā virginē mariā. z loquūt̃ de li-
citis. z salutaria verba pferūt. quia ha-
bent pudica z casta corda. Sed opposi-
tū faciūt mali z p̃uersi z impudici homi-
nes pferentes verba scurrilia z luxurio-
sa. **Unde ysidor⁹** de sūmo bono. **Valt**
sermones in ore ch̃ristiani esse nō debēt
Nā sic malos mores bona colloq̃a cor-
rigunt. ita praua colloq̃a bonos mores
corrūpūt. **Septimo** committit p tactū
impudicū z per amplexus z oscula z hu-
iusmodi. qui modus vocat̃ p aplm tur-
pitudine. z ille mod⁹ etiā est peccatū mor-
tale. Et fm magistz in cōpendio theol-
ogice veritatis est tanto grauius pecca-
tum quāto magis p talia libido accēdit
ppter nimīā app̃imationē ad mulierem
vel ad virginē. Tūc sciendū fm esidē ma-
gistz. Tangere mulierē p̃ter intentio-
nem nō est peccatū. Sicut tangere cū in-
tentione: sed ex necessitate. Sed tangere
ex libidine vel osculari ad se nō p̃tinen-
tem est peccatū mortale. **Deu** hoc illi nō
aduertūt: qui vt frequenter mulieres et
virgines impudice tangunt. s. amplexā
p

De luxuria XIX

do. osculando. in quo deū grauitē offē
S dunt. Octauo cōmittitur sine actu p
 ornatū corpīs vel alia signa ad luxuriā
 incitantia. verbi gratia. vt sunt isti q̄ nō
 concupiscunt. nec actum ppetrare volūt
 sed faciūt vt concupiscant. vt multe mu
 lieres similiter et virgines: que ad hoc se
 lauānt et ornāt vel caput discooperiunt
 vt amabiliōres fiant. que non solum in
 placis et corāis: s; etiam ecclesia corda
 viroz vulnerāt: dū eis nūc colore albo:
 nūc rubeo. nec familiari colloquio. nūc
 manu iniectione. nūc vultus cōpositiō
 ne. Sicut ille faciūt que cū cilicio fricāt
 facies suas. et depingunt sicut pictor y
 maginē. et per talia laqueū et occasiones
 ruine prestāt proximis. et tales qui sic
 non concupiscūt nec actū facere inten
 dūt. sed concupisci ab alijs volunt: sunt
 occisores animarū. de quib; deus distri
 ctam rationē requirēt ab eis. de omnib;
 illis animab; quas sic ad peccatū traxerūt
 Exodi dicit. xxi. Qui aperuerit cisternā
 aut foderit: et eā nō operuerit: et incidit i
 eam bos vel asinus dñs cisterne reddet
 precium eius. Ubi dicit gl. Cisterna a/
 perit quando mulier ornat. Tunc bos
 vel asinus incidet in eā qñ homo per or
 natum illū illaqueat. tūc mulier illi a red
 det rationē de an. in abus illis. Vñ gre/
 gorius in moral. Tot mortib; q̄s dig/
 nus est: quot exempla prauitatis i poste
 ros reliquit. Ergo mulieres et virgines
 non debent se pompose ornare. Vñ au/
 gust. in libro ad sacras virgines. Dñica p
 go nec ornatu capitis nec habitu. nec o/
 culis erectis. sed cū vultu ad terram de
 posito pcedat. ne in se viles educat amo
 res. Et si non pereat alijs p ditiōis cau/
 sa existat. Nono committit qñ aliq li
 benter vellent illū actū perficere et bene
 possent. quia habent oportunitatem loci:
 tēporis et persone. et solū propterea dimitt
 unt. quia timēt mūdū et scandalum ho
 minem et confusiōē ppriam. Sed si sci
 rent se posse latere in hoc actu: nec deus
 nec sanctos. nec salutem anime curarēt.
 quis hoc opere ppetraret. Et tales qui
 sic dimittūt non ppter deum. sed ppter ho
 mines grauitē deum offendunt. qz vo
 luntas eoz deliberata est ad actum illū.

Unde Leo papa. Sunt nonnulli qui
 dū corde cōcupiunt peccatū: faciendum
 deliberant illud tamen cū timore dimitt
 unt. aut quia pre difficultate implere ne/
 queūt. hi pfecto i dño moriunt. Et hoc
 idem intelligendū est de quolibet pecca
 to mortali quod quis non ppter deū di/
 mittit: s; solum ppter timorem hominū.
 Verbi gratia. Sicut quis non chori/
 zans vel vestes pomposas non portans
 ppter ea qz pater vel mater vel aliq; pin
 quis eius nouiter defunctus est. Sed
 si hoc non eēt: propter deum non dimitt
 teret: sed omnino faceret. Similiter qui
 concupisceret rem proximi sui: et hanc li
 benter sibi subtraheret: si suspēdiū nō
 timeret: tales semp stant in peccato mor
 tali. Si autē quis ad actū procedit: tūc
 semp est peccatū mortale. vt patet in sex/
 to precepto. A. Decimo cōmittitur p
 dona et munuscula. vt cū quis dat alicui
 aliquod donum vel ctenodium ea inten
 tione. vt eam ad malam cōcupiscētiā et
 ad malam actum alliciat: talis sic dās
 siue sit p nouo anno siue alio tempore:
 peccat mortaliter ppter malam intentio
 nem: immo mechanicus qz preparat vel
 vendit tale ctenodium illi quem certitu
 dinaliter scit se velle abuti: reus erit illi
 peccati. et peccat grauitē. Insup nunci
 qui est mediator illaz psonaz scienter et
 portat tali psonē tale donū scienter ad
 talem malum finem consequendū: reus
 erit illius peccati. et grauitē peccat.

De filiabus luxurie

Equitur de filiabus luxurie. q
 rum prima est cecitas mentis. i.
 blintheit des gemuetes. de qua
 sub ebitudine mentis dictum est Quā/
 do autem ē mortale vel veniale. Respō
 dit Hermannus deschilditz: qz si fm
 genus suū nō sit peccatū mortale: cū mē
 sit quasi tabula rasa et ceca nascatur tamē
 cum ad finem luxurie ordinat: qz volū/
 tarie subprimūt vsus rationis mortale ē
 Unde ps. Sup cecidit ignis. s. concu/
 piscētie et non viderūt solem. Idē. No
 luit intelligere cū bene ageret. Si tamē
 talis cecitas non ordinaretur ad finem
 rei illicitē. vel si incideret ex quadam na/
 turali corporis indispositione nō culpa

De luxuria XIX

bili non credo esse peccatum mortale

Secunda filia est precipitatio. i. vmbetrackit des todes vnd der hellen. vñ sic verwegelickit. das ist so einer verwegelich louffet zu den sunden. Quia luxuriosi quicquid agunt hoc faciunt precipitater z indeliberate. Contra qd proverbior. iij. dicis. Oculi tui videant recta: z palpebre tue pcedat gressus tuos. Quando e veniale vel mortale. Respō. de Hermānus de schilditz: q in m est peccatū in quātū volūtariē actū consiliū p̄mittit. q si in his q p necessitate salutis cōsiderāda occurrūt volūtariē se precipitat vñ periculo suā salutem nō preponat moraliter videt peccare signanter: quādo ordinatur in finē luxurie. vel in quemcūq; aliū finem p se illicitum. s. si contingit ex indispōsitione aliqua naturalis: sicut aliqui naturaliter sunt p̄c̄p̄tes: nō sic est mortale Tercia filia ē inconsideratio. vñ achtsamkeit. die vñ kuschen habent kain achtsamkeit vñ alle das da zu dun oder zu lassen ist. Vñ inconsideratio est quādo aliq; recte iudicando deficit. ex hoc q contemnit vel negligit attendere ea ex qb rectū iudiciū pcedat. vñ manifestum est q incōsideratio est peccatū. Nota quādo ē mortale vel veniale dicit Hermān de schilditz sicut dictū est ante de precipitatione z cecitate Si affectata est ex intentione vel ad finē luxurie ordinat est peccatum mortale. Iuxta illud Daniel. xij. Avertit sensus suū vñ non recordaret iudicioz iustoz. Veniale tamē peccatū pōt esse qñ nō ordiat ad finē malū. vel qñq; sine peccato quādo euenit ex naturali defectu. vel ex indispōsitione corporis inculpabili. Quarta filia est incōstantia id est. vnstetigkeit. das man feller vñ mer von einē in das ander. Et sicut dō placet stabilitas in bono: sic instabilitas multū displicet dō. Quinta filia ē amor sui. Pro quo nota q amor inordinatus ad seipm hominē excecatur. Unde Gregorius. Vehemētē claudit oculos amor priuatus. ex quo fit vt quod male agimus: graue non estimamus. Quo modo autē est peccatū mortale amor priuatus. Respondit Hermā. de schilditz:

q amor sui fm genus suū non habet rationem peccati mortalis. Si tñ amor sui crescat ad contemptū dei tñ indubitanter est peccatū mortale. Idipsum dicē dū est si amor inordinatus suūp̄s? ver / gat in iniuriā proximi: q tñ est peccatum mortale iuxta mēsuram iniuriē nī si iniuria esset minima. Sexta filia est odiū dei. Cū enī deus ipsis subtrahit voluptatem: z impedimentū pstat p infirmitatem vel alias: tñ odium deus

Queritur vñ deus odio possit aliq; habere. Respondeo fm beati thomam Dupliciter ab homine cōprehendi z de siderari potest. Uno modo fm seipsum scz per eēntiam. deus aut p eēntiā suā est ip̄a bonitas: quā nullus pōt odio habere. quia de ratione boni est: vt ametur. Et ideo impossibile est q aliquis videns deū p eēntiā suā eū odio habeat. Alio modo fm effectum ei: tñ sunt quidam effectus dei qui repugnat inordinate voluntati. Sicut inflictio pēne z etiā cohibitio peccatoz per legem diuinā q phibet ea que repugnant voluntati dēprauatē p peccatum. Quācū ad considerationē effectū talū ab aliq; bus deus odio haberi pōt. Sic illi in ferno odiant deū: z etiā peccatores in mōdo. Vñ apoc. Blasphemaueūt deus celipredolozibz. Sed alios effectū habet etiam sic q est dator oīm bonoz vite z intelligentie. z sic cōsiderādo non oditur. Nota q quicūq; odit penas: odit deū penarū actōrem. Nam multi odiūt penas: qui tamen eas patienter ferre deberent ex reuerentia diuinē iusticie. Aug. x. confes. dicit. q mala penalia q de / lerare iubet nō amare: est prūpere in odium dei punientis. hoc est: habere odio dei iusticiā qd est grauissimū peccatū. Greg. Requius est odisse iusticiā: q non fecisse. Septima filia est amor mūdi. Pro quo sciendū q amare mūdum est multū periculosum. Primo. q charitātē dei exstinguit. i. Johānis. ij. Si qd diligit mūdū: nō ē charitas patris in illo. Secūdo. quia sicut dilectio dei ē fōs omnīz bonoz z virtutum: ita dilectio mundi omnium vicioz. Vñ Gregorius. Disce homo nō diligere mūdū: vt dicit

gas deum. auerte vt puertaris: funde vt implearis. Tercio quia inimicus di co stituitur. Vñ Jacobi. iij. Amicitia hu ins mudi: inimica est deo. Quarto. qz seruū diaboli facit Aplos ad galathas. i. Si mudo placerem: seruus christi non essem. Vñ Barbei vi. Nemo pōd uo bus dñis seruire. Vñ etiā Ebrifol. sup Bar. O qmiserimus ē mūdus. z mi feri qui eū sequunt. semp ei hoīes mun di opera excluserūt a vita. Nota si amor mudi in tantū excreseat in homine q p ponat amori dei vel vite eterne. vel si re dundat in iniuriam: qtol itcharitatem primi est peccatum mortale. Si tamen citra hos limites sistat: potest ēē veniale

Ocreana filia est stulticia. Hoc est: si quis exprimere valet se; illud gaudium sempiter nū: z hereditatem celestē cōtēne re. z pro nullo reputare. z plus delecta ri in zeno luxurie: qm in dō: z omnibz bo nis: z gaudijs spiritalibz z celestibus.

Luxuria pallat se tripliciter.

Luxuria pallat se sub triplici spē virtutū. Primo occultat se sub specie affabilitatis z beniuolen tie. z hoc apparet in illis q alijs se nimis affabiles exhibēt: Sunt enī quidā qui ad hoc student: vt omnibus se affabiles z gratiosos exhibeant. z omnibz placere desiderant. z sic frequenter occultat se vis cus voluptatis. Et illa cogitatio est mltiū periculosa. qz sub ipa puritas virtutis z sinceritas diuini amoris frequenter i ficitur p occultatū amorē carnis. Remediū contra hanc voluntatem est qz ho mo diligenter considere. ment in uiam z discutiat. vtrū sub specie affabilitatis z amicitie quam exercet aliqua cōcupis centia vel inclinatio priuati amoris la tenter se abscondat. Et si q talium depre hendit: securius tūc erit q se potius ex hibeat singularem z matuz qz q per su am affabilitatem malā inclinationem i seipso suscitet. vel alijs ipsam pcuret. et etiam optimū remedium est ad idem qz homo tanta magnanimitate z tāta cor dis altitudine mentis pudiciā ample ctatur. vt etiā dedigne secutiūqz famili ariter exhibere. vt possit sue mentis pu ritas inquinari. Et hec magnanimitas

id est cordis sublimitas nequaquam ab elatione: sed potius ab virtutis amore p cedit. Secundo occultat se sub spē cha ritatis z amicitie. z hoc apparet in his q dicūt. qz ideo singulari affectione ad ali quas psonas inclinentur. vt ex inde pfectum sue salutis magis querāt. z eoz directione in deū magis seruentur z sol licite insistant. Et isti multotiens decipiuntur. Quia in hoc casu sub ficta spe cie charitatis z salutis primi viscus car nalis concupiscētie se occultat. Remedi um contra hoc est qz hō diligēter cōside ret qzra utilitas illi pōe puenire possit. p cuius pfectu singulare ad ipam affectōez gerit. Consideret si illa psona sua direc tione z studio indigeat. Nā si homo se ipsum aut aliam psonā adeo mollē cog noscat: qz notabiliter timeat qz ex eo stu dio sibi vel illi mentis occupatio vl no tia amoris inclinatio pueniat: tutius ē hōi qz se ab omnibz illis actibz restringat ex quibz posset sibi vel aliq aliqō noxium puenire. Nam etiā Gregori⁹. Quoties cumqz dō p gestus pccates z leues diuini amorē in corde primi dimittit: totiens in mēte sua seipm spūali occidit. Si autē quis scire voluerit an ex suo a more cor psonē alterius occupetur. ex hō cogno scat si illa psona asserat q amor tu us in corde suo supmū locū teneat. Vel si familiaritatē tuā cū alia psona mole ste ferat. hec enī sunt certa signa noxie p uerse dilectionis. Tercio occultat se sub specie sanctitatis z beneficētie. Et hoc apparet i illis qui dicunt qz ad hāc psonā vel ad illam magis inclinantur: ratione sanctitatis z castitatis z virtuo sitatis in ea relucētis: asserētes: qz ob hā familiaritatem eius frequentē vt bonis exemplis eius edificētur. Et isti plerūqz decipiunt. vt dicit aug⁹. Nec eo minus semētimēde sunt: qz religio se sūt. qz qz to religiosiores tanto citius alliciunt. z plerūqz sub spē sanctitatis later viscus libidinis. Sciendū qz quādo aliqua psona deuota cōsiderat habere puata col loquia z conuentus familiares: tūc ille amor familiaris sepe generat carnalem. Et hoc contingit in viris pfectis. put dicit aug⁹ in li. de singularitate clericōū.

De luxuria XIX

Crede mihi expertus loquor: ex feminarum familiaritate: multos cedros cecidisse cognoui. de quorum lapsu non minus suspirabat quam hyeronimi vel ambrosii. Et beatus ambrosius dicit. Perfectos quosque viros nisi per mulieres dyabolus impugnat re consuevit. Remedium contra hanc occupationem consistit in hoc: quod homo virili animo illos actus: quos alicui persone per suam sanctitatem impedit: non persone propter contentiam: sed dei amore exerceat sine magna mora et longo coniunctu feminarum. Ambrosius. Si pudicitiam queris feminam quam videris bene conuersantem: mentem diligenter corporali frequentia. Quia necesse dauid sanctior. nec salomoe sapientior. nec sapientior fortior. Memeto semper quod paradisi columnam de passione sua muliereiecit.

Contra illos qui dicunt se non posse continere

Non vivere Equit reprehensio illorum qui dicunt se non posse continere a fornicatione. quod hoc sit falsum: patet primo per hoc. quod diuersa testimonia sacre scripture hoc repbat. Et primo illud gen. iij. quod dixit dominus ad caynam loquens de peccato. Subitus te erit appetitus tuus: et turdo minaberis illi. Vnde quasi mendacium domino imponitur: qui dicunt se non posse continere: cum tamen homo dominum appetitui cuiuslibet peccati: sic quod possit inclinationi huic resistere. Item Job. vi. An poterit quis gustare quod gustatum affert mortem. In veritate qui haberet perfectam fidem: cognosceret quod delectatio fornicationis est venenata. ergo merito vitanda. Nonne si apponeret alicui cibi amarissimum vel venenatum ipse statim diceret non possum a liquo comedere. Voluptas pro fornicationis extra matrimonium est venenata. immo etiam morte amariore: quod hic morte spirituali id est culpe hominem interficit. in futuro autem interficiet hominem morte eterna tam corporis quam anime. Item perbat per illud Ecclesiastici. xv. Apposui tibi aquam et ignem ad quod volueris porrigere manum. Et post. An boiem mors et vita bonum et malum: quod placuerit: dabit illi. Item perbat per illud apostoli. Fidelis est deus qui non permittit nos temptari super illud quod possumus. Secundo ideo cauere debet quis

ne pertinaciter dicat se non posse continere quia per hoc reddit se inferiorem brutis animalibus. quia minus habet libertatem animi et voluntatis: quam bruta animalia: cum tamen dignitas illa data sit homini per ceteris animalibus per liberum arbitrium habet. Discipulus enim temperat se ab esca: si hamum videt. Et quis a grano frumenti si laqueum videt. Et miser homo timore mortis eterne non vult se temperare ab illicitis voluptatibus ipsius luxurie. Tercio ideo quia talis incurrit maledictionem omnipotentis qui dicit se non posse continere: cum tamen deus nullum impossibile precepit homini. Unde Hieronymus. Maledictus qui dicit dominum precepisse impossibile. Quarto ideo: quod tales sunt blasphemii eo quod imponunt deo: id quod ei non conuenit. et insuper quod est contra eius diuinam reuerentiam. Hoc patet. quod imponit deo ignorantiam: quasi non scivisset gravamen oneris et infirmitatem hominis qui tamen est eterna sapientia: et omnia novit. Item imponit ei iniusticiam eo quod homini precepit quod implere non possit. quasi iniuste in hoc cum hominem egerit. Contra quod dicit psalmus. Iustus dominus in omnibus viis suis: et sanctus in omnibus operibus suis. Item per hoc imponit ei impietatem et crudelitatem ex eo quod crudeliter egerit in hoc quod homini onus importabile imposuerit. Contra quod dicit psalmus. Vanus fuerit dominus. Et ipse per se dicit in euangelio Discite a me. quia mitis sum: et humilis corde.

Quinto ideo quod talis loquitur contra fidem et vitam etiam quod dicit se non posse continere vivere. Et secundum augustinum. potest quod dicitur de illo: qui dicit se non posse continere: vix intelligat quod non potest continere se suis viribus sine dei auxilio. aut si intelligat: quod etiam ad iuvamentum a deo non possit. Si primo modo: si plenum et vix est: quod sine adiutorio dei nihil possumus. Vnde christus dicit in euangelio. ut habetur Job. anis. xv. Sine me nihil potestis facere. Non dicit per se facere: sed nihil omnino. Vnde etiam apostolus. ij. Cor. iij. Non sumus sufficientes cogitare aliquid a nobis quasi ex nobis. Vnde etiam Augustinus. Domine sine te nihil sunt omnes conatus nostri. Vnde etiam Sapientia. viij. Scimus quod aliter non possumus continere nisi deus det. Si tamen deus per paratus est dare gratiam et adiuvamentum

De luxuria XIX

re hominē in his que sūt ad salutē si so-
lummodo homo ēē parat? recipe gra-
tiam z adiutamē dū inuiz. Si secundo
modo: tunc manifestissime falsū est. qz
etiā sapit heresim: qz quis audeat dicere:
qz etiā cū adiutorio dei nō possit cōtinē-
ter viuere. Qz talis loquitur contra p̄mū
articulū fidei vbi dicimus. Credo i deū
pa. om. Et potest queri a tali: an possit a-
liquantō tpe cōtinere: qz si dixerit se p̄ mē-
sem vel vltiā posse. Verbi gratia: vt in q̄
dragesima in qua etiā qnqz pessimi ho-
mines abstinent. tūc ostendēdū ē qz po-
tius sperare debet qz sequenti mēse con-
tineat qz in isto: cū deus paratior est ad
adiuandū cū postqz p̄ mensem amore
eius cōtinuit qz ante: si m̄ ex corde eius
auxilium instanter petierit. Itē queri-
mus a tali quis cogit eū: virū a dyabo-
lo cogatur. vel a muliere: vel a carne: nō
a dyabolo. Unde greg⁹. Debilis est ho-
stis qui neminē vincit. nisi volentem.
Ita est debilitatus z omni potestate su-
a priuatus p̄ passionē z mortem christi.
Uñ Aug⁹. sup ps. Dyabolus plerūqz
vult nocere: z nō pōt: qz potestas eius ē
sub potestate dei. Nā si tū posset nocere
dyabolus q̄tū veller: aliqz iustoz non
remaneret. Idem i sermōe. Non ei dya-
bolus cogēdo vel suadēdo nocet: nec e-
torquet a nobis cōsensū: s; perit. Datqz
dem ille cōsiliū: sed deo auxiliāte nostz ē
vel eligere vel repudiare qd suggerit. vñ
etiā Ebr̄yos. sup Bar. Dyabolus enī
suggere potest: cogere te non potest. I-
dem: nō cogit a muliere. qz masculis natu-
rali fortior est qz mlier. Item nō a carne
qz deus dedit dominū homini sup car-
nem suam. Uñ gen. iij. dicit ad mulierē
qz tenet figurā carnis. Sub viri p̄tate ē-
ris: z ipe dñabit tui. Qz āt habeat domi-
nū quis sup carnē suā qz bñ possit absti-
nere a fornicatōne si veller: hoc pater. qz
si tal' haberet tātā volūtātē cōtinēdi q̄tū
habet vinū suū in vase suo custodiendū:
de facili cōtineret. Et si cū tāta diligētia
obstruerz sensus corporis cū sentit se p̄
occasione tēptari carnaliter cū quāta di-
ligentia obstruit forāne vas repletiui
nō cū sentit vinū exire. vel stillare ex illo

Item patet ex hoc qz sic cū incōtinētia de-
beret pdere omnia bona sua tpaia. vt si
sciret se amissurū pedē vñ vel manum
vel ambos oculos. vel si sciret prepara-
tum ignē lectū. in quo deberet cremari
sicut beatus laurentius in craticla: om-
nino abstinere: z numqz vsqz ad mortē
aliquē actū luxurie scienter z voluntarie
perpetraret

Remedia luxurie communia

Equit de remedijs commūibz
contra omnem luxuriam. z sūt
tria qd sic pbat. Cū luxuria sit
ignis: necessario erit triplex remediū cō-
tra eā. Verbi gratia. Si olla q̄ circa ig-
nem adeo bulit: z ne effūdā qd in ea cō-
tinet aliqd hoz triū fieri cōsuevit. vñ aq̄
frigida olle infūdīt: vñ de lignis subtra-
hit. vel olla ab igne elongat. Prīmū enī
remediū est qz si qd videt se tēptari: tūc
aqua infūdēda est. s. tribulatio q̄ cū qz. vñ
vt recipiat a se vel ab alio bonā discipli-
nam. vñ puniat se alias. s. trahendo per
crines. Vel si nō vult sibi adhibere tri-
bulatōnes in p̄nti: saltē adhibeat sibi ip-
sius tribulatiōnis memoriā: vt cogitet
de penis qz debētur peccato luxurie Uñ
exemplū de his iam dictis. Legit qz qd
dam tēptatus a luxuria dixit si Bege o-
ro: eternū ignē merebor. ergo p̄bare vo-
lo: virū possim sustinere. z sic cōbussit si-
bi digitos. z sic cōpescuit in se luxuriam
Exemplū etiā de brō berū. qui ppter ar-
dorē luxurie in ter spinas picit se z vul-
nerauit corpus suū. z sic p. vulnera car-
nis extrinxit ardorē libidis. Item legis
de beato bñdicto qz semel immersit se in
gelidā aq̄ ppter vehementem tēptatōnez
carnis. Secūdū remediū est: vt cū quis
subtrahat de cibo z potu. Scdm ei lin-
gua silue exardescit ignis. z p̄cipue d ill
generibz ciboz z potuū qz incitāt ad lux-
uriam. vt sunt fortia vina. z cibi acuti sa-
poris. Ista ei sūt quasi facule ardentes
ad incēdēdū luxuriā. Uñ berū. Piper z
zinciber ciminū z saluia z mltie spēs hu-
iusmodi salsamētoz palatū qdē delcānt
s; accēdūt luxuriā. Uñ Hyeron. Inter
epulas difficile seruaf pudiciā. z nūqz
cutis sordidā oñdit aiām. Ex quo patz

De operibus misericordie XX

q̄ sicut iste eēt deridēdus qui facul' arde
tibo domū suā incēdēs dicerz q̄ cōbustō
eius sibi displiceret. sic deridendi sunt:
qui dicunt se velle continere quando cū
talibus cibis z potibus domos suas.
id est corpora sua incendunt igne libidi
nis z concupiscentie. Unde Ambrosi⁹
Deniq̄ a nobis edendi mensura serue
tur: ne totius corporis labes generetur
Unde etiam Chrysostomus dicit: Per
ieiunium cessatur pugna aduersus ani
mam. Unde etiam Hugo de sancto vi
ctore. Parca enim vita occidit vitia. libi
dinem exstinguit. virtutem nutrit. anio
mum roborat. ad celestia mentem ele
uat. Q̄ autem subtrahit cibi z potus
extinguat luxuriam: per tale potest ostē
di exemplum. Erat quidam adolescens
qui ex intuitu illicito in concupiscenti
am carnis vehementer contra honestā
z pulchram mulierem accensus est. Et
ipsa repulit eum sepius z arguit. Et ipse
dixit. Si non adimpleret voluntatem
suam: oporteret eum mori. Tunc ipsa
assignauit ei diem z locum: z horas qua
deberet venire ad eam. Cum autem iste
adolescens venit: tunc ipsa dixit. Volū
tas tua non implebitur: nisi consense
ris mihi in vnica petitione. z ipse liben
ter consensit. Tunc ipsa inclusit eum in
vna camera per triduum sine cibo z po
tu. z quarta die preparauit locum vnū
cum mensa que fuit plena cū bonis fer
culis z cibarijs. similiter z potum bonū
Et ex opposito preparauit lectum pul
chrum: z dixit iuueni. En optionem ti
bi do. an vis comedere z bibere. vel vo
luntatem tuam mecum adimplere. z vo
luntate tua peracta: econuerso te inclu
dam. z iam non gustabis quicq̄ in com
edendo z bibendo. Tunc iuuenis res
pondit. Ego iam ita fatigatus z attenu
atus sum cum fame z siti q̄ ignis con
cupiscentie totus refriguit. z iam nullaz
concupiscentiam erga te habeo. sed me
delectat comedere z bibere magis q̄ q̄c
q̄ aliud facere. Et ipsa ei. D ne q̄cur di
xisti q̄ oporteret te mori: nisi ego tibi cō
sentirem. Vade z amplius quando sic
accensus es: tunc subtrahet tibi de ciboz

potu. z sic facillime concupiscentiam car
nis tue superabis. Tercium reme
dium est q̄ homo elonget se ab igne lux
urie. id est a presentia mulieris. Et hoc
docet apostol⁹. i. Corint. vi. Fugite for
nicationem. Super quo verbo dicit am
brosius. Cum alijs nempe vicijs potest
spectari confictus: hanc autē fugite: ne
appropimetis. quia non potest alter vin
ci melius. Ad idem monemur exemplo
Joseph. Gen. xix. Qui cum domū suā
diceret dormi mecum: ipse relicto in ma
nu eius pallio fugit: z egressus ē foras
Quare autem fugiendum sit: Respon
deo primo. quia homo est sicut fenum a
ridum. Unde propheta. Omnis caro
fenum. Item homo ē sicut stipula. Vñ
Job. xii. Et stipulam siccam persequere
ris. nulla autem securitas est stipule vel
feno arido circa ignem: igitur merito fu
giendum est. Quia luxuria est peccatū
valde immundum. ergo non est securus
luctari cum peccato isto. vix enī potest
esse q̄ homo non inquinetur. Ecclesiā.
xii. Qui tetigerit picem: inquinabitur
ab ea. Sed diceret quis stipulam se nō
esse: immo quasi ferrum. z ideo non op
teret ei timere mulierum familiaritates
Respondeo q̄ etiam ipsum ferrum ig
nis immutat. vt quasi igneam formam
inducit. Sic ignis luxurie etiam homi
nes ferreos immutat in malum. Hiero
nimus. Ferreas mentes libido domat.
Et etiam patet q̄ ex duobus lapidibus
si inuicem collidantur: exit ignis. Sic
ex familiaritate duarum personarum q̄
quasi lapidee videntur: exit quandoq̄ ig
nis luxurie. Item si murus lapideus a
candela iuxta se posita nō comburatur:
tamen denigratur: sic licet q̄ homo quā
doq̄ non cadat ex familiaritate mulie
rum in peccatum actuale: tamen frequē
tius aliquantulum inquinatur ad mi
nus per cogitationes z delectatōes ma
las. Unde beatus Hieronimus. Cre
de mihi non potest cū domino toto cor
de habitare: quia si seminarum acerbis co
pularur. Q̄ autem cohabitatio z fami
liaris conuersatio mulierum multum
est occasio ruine pōt manifestari p̄ tale

exemplum. Legitur in vita patrum. q̄ senex quidā erat qui cū incurreret egritudinem magnam seruebant ei fratres: et videns senex q̄ fratres occuparent eum eo dixit. Vadā in egyptū: vt nō impediam fratres istos. Et dixit ei abbas moyses: nō vades: q̄ fornicationē incursum es. Ille autē cōtristatus dicebat. Mortuū est corpus meū: et tu mihi ista dicis. Surgēs ergo: abiit in egyptū. Qd̄ cum audissent homines circūquaq̄ habitātes offerebāt ei mīlia. Venit etiā ad eū virgo quedā fidelis volēs obsequium suū senī firmari depēdere. Et post aliquātū ip̄s cū paululū de egritudine q̄ detenebat melius habuisset incurreret in eā. Et illa cōcepit. Interrogata āt a vicinis loci illius vnde cōcepit. Illa respondit: de senē hoc. illi autē nō credebāt. Senex vero dicebat. ego hoc feci: s̄ custodite infātes quē peperit. Que cū genuisset puerū et ablactatus fuisset tulit senex infātem in humeris suis. Et die qua erat festiuitas in schyri occurrit ibi: et intrauit ecclesiam corā multitudine fratrum. Illi autē vidētes eū: fleuerūt. Qui dixit fratribus. Videte infātem hūc: filius est inobedientie. Lauete ergo vos o fratres a consortijs mulierū eo q̄ i se necite hoc feci. et orate p̄ me. Et p̄gens ad cellam suam ad iniciū prime cōuersionis reuersus est. Vñ Bern. Cū femina sp̄s et feminā nō cognoscere: nōne plus est: q̄ mortuū suscitare: qd̄ minus est nō potes: nec quod maius ē. Vñ Hieron. Si pudicitia in seruare queris: feminā quam bñ videris cōuersantem mente dilige: nō corporali pñtia. Unde gregorius scribit in registro. q̄ beatus augustinus nec cū sorore habitare consensit.

Incipit tractatulus

A de sex operibus misericordie. Et primo de corporalibus.

pera misericordie corporalia s̄ sex. Prīmū est cibare esurientem. Vñ esaiē. lviij. Frange esurienti panē tuū. Secūdum est potū dare sitienti. Dat. x. Qui potū dedit vni ex minimis meis calicem aque frigide: nō p̄det mercedē suā.

Sed sūt quidā adeo duri et imisericores qui potius dāt porcis et canib⁹ q̄ pauperib⁹. q̄ plēs diuites melius pascūt suos canes q̄ pauperes. s̄ preparādo canib⁹ offam. vel dādo eis carnes: de q̄b⁹ paupes possent refici. s̄ quib⁹ omnibus tales diuites districtam reddituri sūt rationē. Insup aliqui tam auari et tenaces sūt: q̄ potius id qd̄ remanet: p̄mittunt putrefieri seruātes hoc ex nimia parcitate q̄ paupib⁹ erogārēt. Unde dñs de maximo cōiunio quod faciet sanctis suis repellere eos cū confusione magna: nobile eis dādo q̄ hic de mensa sua nihil ei dederūt. vt patet in diuitie epulōe et paupere lazaro. Lu. xvi. Vñ etiam Grego. Dei misericordiam nō potest promereri qui hic misericors non fuerit. Vñ Beata sup eplam iacobi. Sine misericordia indicabit illi: q̄ cū posset nō fecit misericordiam. Ex his patet q̄ periculose stant tales tenaces diuites q̄ deū grauitatē offendūt: contra charitatē p̄imi faciunt. et contra animas p̄rias grauitatē peccāt. quia tales quodam mō comparantur furibus et raptoribus. Ambro. i sermone. Non minoris est criminis haberi tollere: q̄ cum possis indigēbus denegare. Unde etiam Basilus. Nonne inquit spoliator es: qui dispensanda suscepisti propria reputando. Est etiam panis fame: ieiunium quem tu tenes. nudum tunicam: quam in conclauis seruas. discalcianti calcei: qui penes te marcescūt. indigētis argentū quod possides humanum. Unde christus dixit in euangelio. Lu. xviij. Quā difficile qui pecuniam habent regnum dei intrabunt. Item est malum si gnum cum quis durus homo non potest audire clamorem pauperum. et si audit: tamen non comparit: nec miseretur. quia est signum peruersitatis: et q̄ non est in charitate dei. Et ex hoc sequit q̄ est in statu damnandorum. Unde. i. Jobā. v. Qui habuerit substantiā huius mundi: et viderit fratrem suum necessitatem habere: et clausit viscera sua ab eo: quomodo charitas dei in eo manet. quasi diceret: nullo modo. Augustinus dicit. dei. Vñ ē aliene miserie in nro corde compassio. q̄ vix si possemus sub

De operibus misericordie XX

venire cōpellimur. Un̄ de dur̄ cordibz
dicitur. *Prone. xxi.* Qui obrurat aurē
suam ad clamorē pauperū: et ipse clama
bit: et non exaudietur. Et ergo vt diuites
misericordiam dei consequantur: itē ipsi
debent esse misericordes paupibz. Un̄
de *Matth. v.* Beati misericordes qm̄ ip
si misericordiam cōsequantur. Ambro. in e
pistola ad *Reporianū.* Nō memini me
legisse mala morte moriū: q̄ libenter o
pera pietatis exercuit. habet ei multos
intercessores. et impossibile ē preces mlt̄
toz non exaudiri. Terciuū est recipe
peregrinos ad hospitium. hoc tā vtile est
et deo tam acceptum. vt q̄q; etiā ad lit
terā angeli sūt ad hospitium recepti: imo e
tiam q̄q; ipse christus visibiliter. vt in
euan. Sed sūt quidā ad o auari q̄ nō
lum p deo hospitare volūt nisi habeat ex
pendere. Et sic expellūt paupes a domo
sua: cū tamē christus dicat in euangelio
Qui vos recipit: me recipit. et eadē men
sura qua mēsi fueritis. et. Ergo si clau
dis ianuam pauperi: sic christus faciet
tibi cū venis eticens illud *Matth. xxv*
Dñe dñe aperī nobis. Respondebit: a
men dico vobis: nescio vos. S; bonis
et electis dicit illud *Matth. xxv.* Hos
pes fui: et collegistis me. Venite bēdi
cti patris mei. et. Ex his sequit̄ q̄ mlti
reprehensibiles sūt illi diuites: qui habēt
latas domos. et potius pmittūt eas va
care: q̄ paupes in eisdem ppter deum
vellet hospitare: cū tñ laudabile ēet q̄ q̄li
ber diues ad minus haberet vnū pau pe
rem in domo sua. vt illud qd̄ sibi ipsi in
mensa subtraheret: siue in comedēdo. si
ue in bibēdo: hoc illi pauperi daret: vt
sic posset mereri vitam eternam.

Quartū est nudos tegere. Quantuz
aut̄ hoc placeat deo: hoc patet in beato
Martino quem christus coram omibz
sanctis et angelis in celo existentibus cō
mendauit dicens Martinus adhuc ca
tē cūminis hac me veste cōtegit. Unde
ammonet vnuquēq; hoīem p esayā pphē
tam dicens: cū videris nudū: operi eum
Luce. iij. Qui habet duas tunicas det
vnā nō habēti. Item quia hoc opus
misericordie nō ita facili ter exercetur. qz
vnus facilius dat pauperi frustū panis

vel recipit p noctem vnum ad hospitium:
q̄ qdaret sibi tunicā. et etiā diuiti durat
ergo diuites mulieres debēt filare: et nō
ociose incedere. qz quis ipse nō indigeat
p se: tñ mlti paupes sūt qui bñ indigēt.
Exemplo bñ elizabet̄: q̄ filabat cū an
cill̄ suis: et inde paupibz vestes faciebat.
Unde aug. in libro de vita xp̄iana. Il
lam elemosynā deus approbat que de inst̄
laboribz ministrat. Sicut scriptū ē. hos
nora dñm de tuis laboribz inst̄is. Unde
de xp̄is dicit talibz in iudicio illō *Ma
th. xxv.* Audis fui: et coopuistis me.
Et ita acceptū est ei q̄si eū in cruce nu
dum pendēte coopuisset. Un̄ *Matth.*
xxv. Quod vni ex minimis meis feceri
tis: mihi fecistis. Quin tñ est visitare
infirmos. hoc multū acceptū est christo
quasi ipse per se iaceret infirmus hic: et euz
visitares. Et omēs passus talitū nume
rant ab angelis: et remunerantur a chris
to in vita eterna. Contra hoc faciūt: qui
paupes et infirmos abhominant. vel e
tiam q̄q; p̄rios famulos cū infirmantē
a domo expellūt. vel si retinēt: vt canem
sub gradu locāt. nec melius ei q̄ canē fa
ciunt. Non sic est faciēdum immo ē eis
benefaciēdum quasi angelo. vel etiam
quasi ipsi christo: qui dicturus est in iu
dicio. Infirmitas fui: et visitastis me

Sextum opus misericordie ē vine /
tos visitare et redimere: siue bonis siue ma
li sint aliqua eis ministrando. Si bo
ni: pro posse liberari debent: Juxta il
lud ps̄. Egenum de manu peccatoris li
berate. Qui hoc facit. scz q̄ redemit cap
tos innocenter a raptoribz et ab alijs ma
lis hominibz opus misericordie exercet
et similis erit deo. vñ ps̄. Deus qd̄ sillis
tibi: eripiens in opem de manu forti orū
eius. Si vero mali: tunc saltē liberandi
sunt ab eterna morte. scz. monendo eos
ad penitentiam et contritionem de pec
catis suis. et q̄ offerant deo illā ignomi
niosa et amaram mortem quam sustine
re eos oportet pro peccatis suis. qz hoc
est multum vtile homini: et deo acceptū. *F*
Unde questio est: vitrum pena mortis
dirimat aliquid de pena debita pro pec
catis. Respōdeo fm̄ beatum Thomaz
in. iij. distinctio. xx. Doro naturalis

De operibus misericordie XX

est pena consequens originale peccatus
 et quasi in natura pueris. et ideo pro morte
 naturalis non purgat aliquid de peccato actua-
 li: sed pro morte illata bene potest purgari
 aliquid. Unde si aliquis mortem illatam
 patienter sustineat pro alijs criminibus. si c-
 illata valet ad diminutionem peccati et ad li-
 berationem etiam a tota pena secundum quantitatem
 culpe et patientie et contritionis. Item scien-
 dum quod Scotus super iiii. sententiarum dicit.
 quod si quis infirmus cum iam videret se virum
 mortuum: mori vult. et plene consentit in
 mortem: ac si pro seipsum mortem elegisset. pe-
 nam mortis sic patienter sustinendo satis-
 faciet pro omnibus peccatis venialibus. im-
 mo auferat aliquid ad satisfaciendum pro mor-
 talibus. Quare pro omnia laudabile est in isto
 voluntate sua diuine conformare. Item que-
 ritur de suspendendis et decapitandis an
 debeat eis dari corpus christi. Respon-
 deo. si sunt confessi et penitent: non debet eis
 denegari. cum. q. ii. c. si. Item queritur de
 suspendis an sint sepeliendi in cimiteriis
 vel non. Rursus secundum Hostien. quod sepe-
 liendi sunt dum non penituerunt. Sed tamen quod
 ad hoc ut de patibulo deponantur: requi-
 ritur licentia iudicis secularis: ne iusticia
 contemni videatur. et sic loquuntur leges. sed
 ipsam licentiam ipse iudex denegare non
 debet. Ex his iam dictis patet quod est salu-
 bre tales homines monere ad penitentiam
 quia possibile est quod quis in uno homine
 tali potest mereri vitam eternam. Et ratio est.
 quod secundum Gregorium Maximum sacrificium est
 zelus animarum. imo plus est deo acceptu-
 rum et homini meritorium unam animam lu-
 crari: quam aureum montem deo offerre. Quia
 una anima precellit omnes thesauros toti-
 us mundi. Unde augustinus. Sicut deus omnem
 creaturam: sic anima omnem corpoream substantiam
 naturam et dignitatem precellit. Vnde etiam Ber-
 nardus. Totus mundus ille precium unius a-
 nime estimare non potest. non enim pro toto
 mundo animam suam daret christus: quam pro
 humana anima dedit. Sciendum est
 etiam quod multum salutaris est talibus ama-
 ram mortem et passionem christi reduce-
 re ad memoriam. Unde Gregorius. Si
 passio christi ad memoriam reducitur:
 nihil tam durum quod non equo animo
 toleretur. Bernardus. Quid est quod tibi non

suave videtur: si colligeris et memoraueris
 omnes amaritudines saluatoris. Et si
 gnanter cogitandum est de talibus. quo-
 modo christus non esset ductus pro sa-
 lute peccatorum. Et primo moriturus
 prout fuit: tunc ductus fuit ad annam.
 Secundo ab anna ad capharnam. Tercio
 a capharna ad pylatum. Quarto a pylato
 ad herodem. Quinto e converso ab herode
 ad pylatum. Sexto milites duxerunt
 eum intus in atrium. et illuserunt ei pec-
 cientes caput eius arundine. Septimo du-
 xit eum pilatus foras de pretorio portan-
 tem coronam et vestem purpuream. Octavo
 ad locum: ubi pro tribunali indicatus est
 ad mortem. Nono extra civitatem ad lo-
 cum calvarie: ubi crucifixus est. Et re-
 memorando tales transitus christi: offer-
 re debent transitum illum et mortem et penam
 ipsi christo pro peccatis suis. Et debent
 habere bonum propositum quod amplius non
 quam vellet peccare: si diutius vivere debe-
 rent. et sic deo committere animas suas.
 Unde exemplum legitur. Fuit miles qui
 dam nobilis: sed criminiosus: qui tem-
 pore quodam ab inimicis suis captus
 est. et quia valde mortales inter eos erat
 inimicie: visum est eis expedire: ut in
 stanti occideretur. Cernens autem vir no-
 bilis sibi mortem imminere. et nullum
 esse remedium vite: supplici voce dixit ad
 illos. Rogo vos intuitu dei ad modicum
 tempus mortem dignemini differre. ut
 alicui sacerdotum possim peccata mea
 confiteri. Et responderunt illi. Non esset
 nobis hec dilatio tanta. Contingere pos-
 set ut cognati tui et amici venientes eri-
 perent te de manibus nostris. et esset er-
 ror novissimus peior priore. Qui cum pre-
 cepissent: ut se prosterneret ad decollan-
 dum. dixit hoc verbum. Deus tu scis vo-
 luntatem meam. Et subiungit. Animam
 meam virginis filio committo. Sicque
 decollatus est. Et erat tunc quidam ob-
 sessus in civitate. cui cum dicerent quida-
 mque audita morte tanti tyranni modo mag-
 nus gaudium habetis propter animam il-
 lius facinorosi militis. Respondit demum
 Flequaque. unum enim verbum mortis preulit
 propter quod saluatus est. Vnde Bernardus
 Maior est dei pietas quam quicquam iniustas

*pendens et
 amicus an deat
 in 10/19/27*

Exemplum

B

De operibus misericordie XX

Sicut enī scintilla in medio maris: ita omnis malicia hominis ad dei misericordiam.

De sex operibus misericordie spiritualibus.

Pera misericordie spiritualia meliora sūt et nobiliora et utiliora q̃ corporalia. Quia tanto illi corporaliū p̃ferunt: quanto spūs cor̃ porū auferit. Et etiā quia quilibet homo potest ea omni tēpore exercere. sed secus est de corporaliū. q̃ paup̃ h̃ hospita re. et sic de alijs. Prīmū est instruere simplices ignorātes et errātes: hortādo eos ut a via erroris respiscāt. tum p̃pter dei offensā cauendā. tum p̃pter penā declinandā. tum p̃pter celestem gl̃am cōsequendam reuocando eis ad memoriā quō momentaneū est qd̃ delectat. et eternū qd̃ cruciat. et his similia. Et notandū q̃ talis informatio debet fieri cū lenitate. Gal. vi. Si preoccupatus fueris quis in alio quo delicto vos qui spūales estis h̃mōi instruere in spū lenitatis. Et sciendū q̃ instructio fraterna i duobus cōsistit. vide licet in verbi exhortatione. et scilicet in istructioe exhortando. et boni exempli ostensione ut boni et simplices virā suā ostendendo: ut errantes vndiq̃ habeant istructores: ne se valeāt ex ignorātia excusare. Sciendū q̃ bonū exemplum et bona doctrina est multū vtile in ecclesia dei. hoc pater. quia ad exemplum bonorū hominū mlti mali homines qui sunt inimi ci dei ieiunāt in quadragesima: qui alio tempore ieiunarent: q̃ deū nō multū diligunt. si exemplum ieiunādi in alijs bonis hominibz non viderēt. Item ad opera misericordie p̃uocantur. l. q̃n vident alios elemosinam dare. Item ad audiendum verbū dei missas. et sic de alijs bonis operibz. Item p̃pter exemplū bonorum multi peccatores p̃uertunt a peccatis. et penitēt. et sic saluantur q̃ alias damnarent. si exempla bona in alijs nō vidissent. Unde Gregori⁹. Numq̃ peccatores ad lamentum penitētie redirent: si nulla eēt exempla bonorum q̃ eorū mentem traherent. Item sciendū q̃ est homini valde meritorium dare bonū exemplum et bonā doctrinā alijs.

Quia ex hoc gaudium et meritum corū augmentatur quotidie in celo. Unde Esai⁹. Quantis exempla vere humilitatis et perfecte charitatis ostēderis: cū tantis et pro tantis eterna p̃mia possidebis. Secundum est corripere delinquentem in fraterna charitate dicendo Tu quis es: qui audes deum ad iracundiam p̃uocare. p̃uocum scandalizare. et te ipsum in corpore et anima damnare. Time deū: et noli banc rem pessimā perpetrare. Unde apostol⁹. Non vocauit nos deus in immundiciā. sed in sanctitatem. Et talis correptio debet fieri cū lenitate non clamorose: alio esset plus confusio q̃ correctio. Mat. xvi. Si peccauerit in te frater tuus: corripe eum inter te et ipsum. Item debet fieri ex charitate non ex indignatione vel ex contemptu. et cum utilitate illius quē corripis. sic q̃ non queras ostentationē: seu potestatem: sed illius utilitatem. Ut autē correctio fraterna fiat cū lenitate et ex caritate. tūc ille qui nult corrigere alius debet quinque considerationes seruare. quarum tres ponit aug⁹. sup. Mat. vii. Hypocrita eijce trabē de oculo tuo. Reliquas duas ponit gregorius in moral. Primum est q̃ debet considerare si est ei similis. id est. si est in eodem peccato vel equali vel maiori. tunc maxime si est peccatum notorium: non debet omnino corrigere: sed seipm̃ prius debet emendare. et tūc ad penitentiam commouere. alius posset sibi dici illud ad Roman. ii. Quid alium doces: te ipsum non doces Augustinus. Iudeus in nullo eorū sibi dicandus q̃ in alio iudicare est paratus. Qui enim ex officio tenetur corrigere delinquentes non debet hoc facere i peccato mortali: sed ad min⁹ debet p̃ cōteri de peccatis suis. Si autem non est similis: tunc debet secundo considerare si aliquando fuit ei similis. et tūc sicut nolebar despici: sed compassionē ei impendi. sic nec debet fratrem suum peccantē et penitentem despiciere. sed compassionē et misericordiam ei exhibere. Eccl. vii. Ne despicias hominē qui auerrentem se a peccato: et nō improperes ei. Memeto qm̃ sum⁹ oēs in corruptiōe. Si autē nō es

De operibus misericordie XX

ei similia. neq. aliquando fuisti: tunc de-
bes tercio cogitare q. potes ei fieri filius
in futuro. Et ideo ratione talis dubiū nō
debes sup. bire. sed delinquētibz cōdescē-
dere. i. Cor. x. Qui se existimat stare: vi-
deat ne cadat. Augustin⁹. Nemo ē q. se/
curus ē possit in hac vita q. tota tēptatō
noīat. Si at nō es filius ei nec ei vinq. fu-
isti similis: z de dei bonitate confidis q.
nūq. peris ei similis tūc debes quarto vi-
dere si ille qui sic est rep. hēibilis sit ne ī
aliq. cōmendabil. Si ille q. habet torde-
fectus aliquos etiā habeat pfectus. Et
tunc ratione bonoz illorum q. habet de-
beris supportare eū in his q. minus habz.
Uñ apoca. ij. volēs apls rep. hēdere epī
scopū in ephesio. Primo ponit quoddā
viciū quod habuit dicens. Habeo con-
tra te pauca q. charitatē tuā primā dere-
liquisti. Sed statim ponebat quoddāz
bonū qd. habebat dicens. Sed hoc ha-
bes bonū q. odisti facta nicolaitar: q. et
ego odi. Similiter volens rep. hēdere
epm sardis. Primo ponit quendā suūz
defectū dicens. Nō inveni opera tua ple-
na corā deo meo. Deinde statim ponit
quendā suū pfectū dicens. Sed habes
pauca noīa in sardis: q. non coinq. naue-
rūt vestimēta sua. Ecce postq. apls posu-
it illa in quibz illi epī erāt rep. hēdibiles
statim subiunxit illa in quibz erāt cōmē-
dabiles ad innuēdū q. si aliquis ppter a-
liquod viciū est rep. hēdendus: si tñ ha-
bet aliquod bonū est nihilominus sup-
portandus. Dato autē: q. aliquis videat
oīno esse malus. nec habere aliq. bonū
ppter quod sit tolerandus. tunc debz co-
gitare quinto q. iste q. sic videtur cēma-
lus forte in cōspectu dei est sibi in meri-
to preferendus. Et ponit exemplū scūs
gregorius de scō stephano z sancto pau-
lo. Flā cū bñs stephanus consentiente
z adiuvāte paulo lapidaret: tunc stepha-
nus oīno erat bonus. z paulus omni-
no videbat eē malus. z tamē in conspec-
tu dei paulus q. sic erat malus: stepha-
no in merito z premio fuit pponēdus.

R Querit: vtz correctio fraterna sit in p-
cepto. Respondeo fm iho. se. se. q. xxiij.
q. sic. sed q. pceptum affirmatiū nō
obligat ad semper: s. p. loco z tpe. Uñ

z omīssio eius sit triplr. Uno mō sit me-
ritorie. vt qñ quis opportunum tempus
inquirat. vel de ipsis metuit: ne deterio-
res fiant. vel ad bonā vitā alios impedi-
ant z huiusmodi. Secundo mō omit-
titur cū peccato mortali. s. cū formidat
iudiciū vulgi vel carnis crucitatio siue
pemptō dūmodo tñ hec ita dominant i
anime q. fraterne caritati pponat. Ter-
cio est peccatum veniale quando scz tñ
mor z cupiditas tardiorē facit ad corz
rigendū delictū fratris nō tñ ita q. si cō-
staret ei q. fratrē posset a peccato retrabe-
re dimitteret ppter timorē vel cupiditas
tem quinnimo in aīo pponit charitates
Ut dicit beatus aug⁹. Vtz subditi tene-
ant platos corrigere Respondeo fm b.
tho: vbi. Subditi non tenent: nec de-
bent corrigere prelatos correptione illa
q. est iusticie. i. p. correptionē pene. Te-
nentur autē correptione illa que est chari-
tatis si in eis est aliqd. corrigibile: ita tñ:
q. nō cū pteruia: sed cū mansuetudine z
reuerentia. Vtrū correctio fraterna
sit ppter scādalum dimittēda. Respondeo
fm iho. se. se. q. xxiij. Correctio fraterna
ordiat ad emēdatōnez fratris. z ideo in-
tantū est cōputāda inter spūalia bona:
qñ hoc hō cōseq. p. qd. nō contingit si
ex correptione fratris scādalizetur. z ideo
ppter scādalū correctio dimittat: nō di-
m. itritur spūale bonū. Notādū q. quīs
correctio fraterna sit sub pcepto: z ad hāc
oēs teneamur p. loco z tempore. s. qñ li-
cet z valet. Sunt tamen quinq. casus i
quibus euadamus hoc pceptū. Prim⁹
est: cū nō est spes correctionis. Unde p-
uer. ix. Noli arguere derisorem: ne forte
odiatte. Secundus cū timef. defectus p-
bationis. vt cū quis de crimie corripit:
qd. nō potest pbari. tunc enī corripiens
obligaret ad talionē si deficeret in pba-
tione. Tercio cū prelato tamq. iudici no-
tum est factum. Quarto cū meliori ope-
ri vel eq. bono vacare aliquis intendit
Quinto cuz multitudo z potestas est in
culpa: tūc correctio plus noceret q. p. o-
desse. quia multitudo difficulter corri-
gitur z potestas. Tercium opus miseri-
cordie tūc est consolare fideliter oīs
in tribulatōne positos. Hoc supra mo-

De operibus misericordie XX

dum est meritorium apud deum ac si ip-
sum consolatus fuisset cum pependit in cru-
ce: cum dicere posset illud psal. Quis mihi
consolaretur: et non inueni. Unde natura
docet copari primis. hoc patet in porcis
qui sibi in mutuo ex naturali inclinatione
copatiunt. hoc cognoscat in hoc: quod cum
vnus porcus ledit: cum omnes accurrunt. sic
et nos copari debemus fratribus nostris.
Vnde Gregorius. Omnes fratres sumus dei.
potestate conditi. et eius sanguine redemp-
ti. et idcirco fratres nostros quantum li-
bet pauperes et abiectos in nullo despi-
cere debemus. Et talis compassio est signu-
m bonitatis in homine. Unde Gregorius
in li. xxi. moral. Tanto quisque perfectior
est: quanto perfectius alienos dolores sentit.
Immo naturale est quod vnum membrum com-
patur alijs membris. Aplos. i. Corint. xii.
Si quid patitur vnum membrum. ergo quod
non patitur primo est quasi membrum ab-
scissum a mystico corpore christi. quod Christus
est caput: et omnes christiani in gratia ex-
istentes sunt membra eius de capitis. vnde
Gregorius. Non aliter redemptoris no-
stri membra efficiuntur: nisi adherendo et
compatiendo primo. quod autem magnus et ac-
ceptum sit coram deo compari primo o-
stendit Gregorius in li. ii. moral. di. Exteriora nam
quod largiens aliquid extra semetipsum tribuit
Qui vero sternit accompanionem primo
prebuit aliquid ei ex semetipso dedit. Item co-
mpassio est crux spiritualis: quam debemus
portare post Iesum. Vnde Gregorius in omelia.
Si quis vult venire post me etc. Duobus
modis crux christi tollitur. scilicet cum per absti-
nenciam corpus affligit: aut per compassionem
christi animus contrahitur.

A Quartum est indulgere offensores
nostris toto corde et eos diligere. Ma-
thei. v. Diligite inimicos vestros: benefa-
ciebis qui vos oderunt. Augustinus in sermo-
ne de beato stephano. Per amoris hominis
inimici efficiuntur amici dei. Vnde qui li-
bet libenter debet ignoscere offensores
suis: ut deus ignoscat sibi offensam suam.
Vnde Luca. vi. Dimittite et dimittimini.
Augustinus de verbis apostoli. Unusquisque tales
indulgentiam accepturus est: quales ip-
se dedit primo. Et tanta potest esse offen-
sa: et cum tali feruore posses indulgere pri-

mo quod deus per hoc indulgeret tibi omnia
peccata tua. Vnde Gregorius in omelia. Qui
in se peccanti clementer indulgit: nullum
peccati vestigium in eius anima remanebit.

Unde queritur circa ista dicta primo vtrum
trium diligere inimicos sit de necessitate sa-
lutis. Respondeo secundum theodorem. se. se. q. xxvii. **D**
Dilectio inimicorum triplici potest considera-
ri: Uno modo ut diligantur inimici in quantum
inimici. Et hoc est diligere malum alterius.
Alio modo quantum ad naturam: sed in vniu-
sali: et sic dilectio inimicorum est de neces-
sitate salutis. ut scilicet aliquis diligens deum
et primum: ab illa generalitate inimicos non
excludat. Tercio modo potest considerari
in speciali. ut scilicet aliquis in speciali moue-
atur motu dilectionis ad inimicos. Et
istud non est de necessitate salutis absolu-
te. quod nec moueri motu dilectionis in spe-
ciali ad quoslibet homines singulariter est
de necessitate charitatis absolute: sed secundum
preparationem animi. ut scilicet homo habeat
animum preparatum ad hoc quod singulari amo-
re inimicum diligeret si necessitas occurre-
ret. Sed quod absque necessitatis articulo di-
ligat pertinet ad charitatis perfectionem.

Item queritur: vtrum sit de necessitate
charitatis. quod aliquis signa vel effectus di-
lectionis inimico exhibeat. Respondeo
secundum beatus theodorus. se. se. q. xxvii. **P**
Sicut homo
in comuni tenetur diligere inimicum et non in
speciali: nisi secundum preparationem animi: ut nunc
dictum est. ita signa et effectus dilectionis
que in comuni consueuerunt primo ex-
hiberi: tenentur etiam inimicis exhibere. pu-
ta: cum aliquis orat pro omnibus fidelibus: vel pro
toto mundo. vel cum aliquis aliquod beneficium
impendit toti communitati: tunc etiam hoc
inimicis exhibere est de necessitate precep-
ti. et contrarietate preterit ad liuorem vi-
dicte. Specialia vero beneficia vel di-
lectionis signa que quis exhibet particu-
lariter aliquibus personis: quod inimicis exhi-
beat non est de necessitate nisi secundum prepara-
tionem animi. ut si inueniret in articulo
mortis. secundum illud Prover. xxv. Si esuri-
erit inimicus tuus: ciba illum. etc. Sed
hoc facere preter necessitatis articulum per-
tinet ad perfectionem charitatis. per quam
aliquis non solum cauet vinci a malo. sed e-
tiam vult vincere in bono malum. q. s.

De oratione dominica XXI

non solum cauet ne ppter iniuriam sibi illatam pertrahat ad odium: sed etiam intendit inimicū ad suū amorē protrahere. Item querit. vtrū inimicis veniam per tentibus teneamur remittere. Respon- deo ex iniuria vel damno dato alicui so- lent in eo cui sit iniuria tria oriri. scilicet ran- cor i affectu. signum rancoris in effectu. et accusatio iuris contra iniuriantem. Primum et secundū tenet homo statim re- mittere: sed terciū nō nisi satisfaciāt sibi su- um posse. Quintū est ferre persecutiōes et tribulationes patiēter. Vñ apls Per- secutiones patimur et sustinemus. Ba- rthei. v. Beati qui persecutionē patiuntur. Ilydorus de summo bono. Impossibi- le est ut homo sis: et non gustes angusti- as. dolor et tristitia omnibz communia sūt. Qui ergo in flagellis murmurat: deum plus irritat. qui aduersa patiēter tolerat deum citius placat. Sciendū autē qd li- benter debemus sufferre tribulationes ut per has liberemur a futuris malis. Greg. Misericorditer adhibet deus te- poralem seueritatem: ne eternam inferat ultionem. Ideo hic quibusdam parcit: ut eos in eternū seriat. Ideo hic ferit nō peccando: ut in eternū parcat. Secundo quia de singulis sufferētijs singulariter glificamur. Aplā. Nō sunt cōdigne pas- siones huius tpis. Ilydo. de summo bo- no. Qui vite future premia dilige. et ex- cogitat: mala omnia vite pñis equani- miter portat quando ex illius dulcedie huius amaritudinem temperat. Ser- tum est orare pro inimicis. hoc christus docuit verbo et exemplo. Primo verbo et doctrina cū dixit Barthei. v. Orate p- psequentibz et calumniantibz vos. ut si- tis filij patris vestri qd in celis est. qui so- lem suū sup bonos et malos oriri facit. et pluit sup iustos et iniustos. Secūdo do- cuit hoc exemplo cū pro crucifixoribus suis orauit in cruce dicens. Pater igno- sce illis: quia nesciunt quid faciūt. Hāc doctrinā bene didicit beatus stephanus qui stando p se orauit. sed flexis genibz orauit pro inimicis. Ut habet actū. vi. Sic et nos debemus sequi doctrinā et exemplum christi: et fideliter orare p in- micis nostris. Unde beatus Gregorius.

Ille preces suas multum valere facit: qd eas pro inimicis effudit. Sed heu aliq- petunt vindictā a deo sup inimicos su- os. Unde grego. Iubens ut diligat inimicus: et tñ rogat deus ut occidat in- imicū. Quisquis sic orat: ipse suis pre- cibus contra conditorem pugnat. Et ta- lis vindictina oratō est multū pericu- losa homini inuidio. quia sibi dei iustici- am homo iste reus est. ut sibi hoc malū contingat qd alijs hominibz sic orando optat. Insuper omnia bona opa qd talis inuidus operat: nō sūt sibi meritoria nec deo accepta. Unde aug. in tercō sūmōe de beato stephano. Nemo se circumue- niat nemo se seducat. Qui vltimū hoīes in hoc mūdo odio habet: quicquid deo in bonis operibz obrulit: totum perdet.

Explicit tractatus de sex operibz mi-
sericordie.

Incipit expositio a super orationem dominicam

Unus vnanimis i o-
ratione est ore. pma. pe-
tri. iij. Sicut dicit glo-
sa sup illud ps. Apud me
oratio mea vite mee. Il-
lud qd iustificat hoīes
in hac vita est ieiunium elemosina et o-
ratio. Et ista tria commendant maxime
a deo: et tamē oratio maxime precellit alia
duo in quinqz. Primo in faciente. qz
officium est multū facile. qz debilis nō
potest ieiunare. nec pauper elemosinā da-
re. quilibet tamē potest orare. Vñ psal.
Apud me oratio mea semper. Vñ Ilyd. o-
sum. bo. Oratio est cordis: nō laboris
nō ei verba deprecantis deus attendit: sed
orantis cor inspicit. Melius est cū silen-
tio orare corde sine sono vocis: qd solis
verbis sine intuitu mentis. Ergo quili-
bet potest orare etiam mutus: salte men-
taliter: vel etiam in agone constitutus.
Secūdo precellit qz in iocūditate et ho-
norabilitate. Fibi ei delectabilius nec
honorabilius est boī qd loqui cū deo om-
nipotenti. Vñ aug. sup ps. lxxv. Orō
tua locutio est ad deum. quando legi de-

De oratione dominica XXI

us tibi loquitur: quando oras cū deo loqueris. Ergo in signū huius multa sūt officia que aliquibz cederēt ad dedecus de quibz verecūdarent sicut arare et fodere. Sed orare cōtūctū nobilicedit ad decus et honorem: hoc patet: qz q̄ deuotē orat: cū rege celesti loquitur. Ergo debemus cū reuerentia orare ppter dignitatem regis cū quo loquimur in oratōe. Tercio pcellit oratio in dignitate: qz si oratio eo modo fiat quo debet: scz deuote et attente. Tunc fm wilhel. lugdunē. Oratio est encensū deo valde gratum. et ministerio angleoz dignū. Vñ Tobie rj dixit angelus ad tobias. Vñ orabas cū lacrimis: et sepeliebas mortuos: ego obui orōne tuaz dño. Vñ bernar. sup illud psal. Intret in cōspectu tuo oratio mea. Sane virtus magna pure orōnis hic notat. que quasi psona quedā ad deum intrat: et mandatū pagit: quo caro puenire nequit. Unde etiā aug. loquēs de dignitate orationis dicit. Oratio est anime sancte p̄sidium. angelo bono solamen. diabolo supplicium. deo grātus obsequium. Et non immerito fm wilhel. lugdunē. Item christus qui in q̄tum homo est. offert orōnem nostrā deo patri qd̄ signatur in hoc: qz dyaconus i missa thuribulum tradit sacerdoti. et sacerdos thurificat. Sic christus orationes ecclesie deo patri p̄stat. q̄ p̄statō mlti facit eas valere. Quomodo autē a dōpatre contemnet illud encensū: qd̄ a tanto mediatore ei p̄stat. Quarto oratio pcellit in apprimatōe ad deū. quoniam q̄ orat facie ad faciem añ deū se constituit. Ps. Respice in me: et miserere mei. Vñ de bern. in quodā sermōe. Licet oī hora et omnino loco oculi dñi sup nos specūlentur: maxime tñ in oratione. licet enī videamur semper. sed tñc etiā p̄ntam⁹ nos et ostendimus. quasi facie ad facie loquentes. Elemosina enim p manum pauperis ad deū mittit. Ieiuniū p afflictionē corporis dō ostendit. sed oratio i mediate deū p̄ntem alloquit. Quinto pcellit. qz est valde lucrosa. et vtilis. qd̄ potest ostendi ex hoc: qz nihil est: ad quod oratio valere nō pōt. Vñ. ij. paralipp. xx. Eū ignoramus qd̄ agere debeamus: s

solū residuum habemus: vt oculos nō stros ad te dirigamus. Hoc est officiu: ex quo homo pōt lucrari omni tpe. et in hyeme. et in estate. in sereno et in pluuiali tempore. de nocte. et de die. festiuis diebz et ferialibz in infirmitate et sanitate. in iuuentute et senectute. stando. eūdo. in domo: et extra domū. Et qñqz vna hora lucrat homo plus orando q̄ valeat ciuitas vna. quia lucrat homo modica oratōe: cū deuota est regnū eternū. Quis autē anteq̄ inchoet: est homo in statu dānaroz: et anteq̄ finiatur: est in statu salutis eterne

Quo mō orō dñica pcellit oēs alias orationes.

Oratio dñicalis oēs alias orōnes excellit in quatuor. Primo i auctoritate. quia christus ver⁹ de⁹ eam fecit. et ordinauit. Si autē qñqz eā sps fecit. Respondet primo: vt p eā de⁹ honoret. Cū ei ipse deus noster sit pater et domin⁹: merito est honorandus. Vñ Malachie. i. Si ego dñs: vbi ē honor meus. Et ideo dicitur Eccias. xxxviij. Altissimus dedit scientiam hominibz. honorare eū in mirabilibz suis. Unde etiam ad hoc monemur. ij. Macha. xv. Honora deū: Secūdo: vt quid eēt petēdum doceret. Unde Mat. xx. Nescitis quid petatis. ne hoc dicat vobis: tunc ipse christus formauit nobis orationem dominicā in qua includuntur nobis omnia necessaria q̄ sunt nobis petenda. Tercō vt quis eēt orandus ostenderet. quia deus est pater omniū ad quem cura omniū prinet. Sapientie. vi. Equāliter est ei cura de omnibz. Secūdo pcellit alias orationes in breuitate. Sed queritur quare eā ita breuē fecit. Respō deo qz spēaliter ppter tria. Primo vt facilius possit capi et intelligi et melius retineri. et tardius obliuisci. Secūdo vt frequentius possit dici et iterari et ne dicentibz fastidium generaret. Tercio: vt nllus se possz excusare ab oratione. quia q̄libz homo rationalis pōt eā discere et oī die dicere. Contra hoc multi faciunt. q̄ quandoqz p vnuz vel p duos vel p plures dies ppter occupationes exteriorē obliuiscitur dicere pater noster. sed que pti

De oratione dominica XXI

nent ad corporis necessitatem ita obliuiscuntur. quia nūq̃ fuit talis occupatio quin tempus illud sibi assumū: vt cibū corporalem non negligant. Et hoc ē signū modice dilectionis dei et etiam salutis p̃prie. Tercō excedit oratio dominicalis in erandibilitate. Est enī dominica oratio magis erandibilis q̃ aliqua alia oratio. Ratio ē: quia petitionē quā quis ordinauit et fecit non potest repellere. Christus autem hanc orationē ordinauit et fecit. ergo etc. Vñ Chrysos. sup̃ Math. Pater hanc orationem non libenter exaudit: quam filius non dicauit. Quarto in fecunditate. Nam omnia necessaria corporis et anime tam in p̃senti q̃ in futuro in ista orōe concluduntur. Et sciendum q̃ hec oratio est valdē sententiosa. ideo debz attente et intelligibiliter dici. Dicit enī Raban⁹ sup̃ Math. q̃ i his petitionibz omnia bona vite p̃santis et future continent. Secūditas autē istius orationis patet ex hoc. quia omnia q̃ stant aut sunt fugienda aut desideranda Desideranda in quātu bona. fugienda in quātu mala. Primo et principaliter inter omnia que desideranda sūt: honores dei debemus desiderare. et hoc tangitur in prima petitione ibi. Sanctificet nomē tuum. Secūdū est q̃ ad regnū dei perueniamus. ideo dicimus. Adueniat regnū tuum. et hoc est bonū glorie. Tercū est. vt voluntatem dei faciamus. Et hoc ibi. Fiat voluntas tua. Et hoc est bonus gratie. Quartū est q̃ ad istam vitam necessaria habeamus. Et hoc ibi. Panem nostrū. Illa autem que fugienda et vitanda sūt. aut sūt mala preterita. Et hoc ibi dimittite nobis debita nostra Aut futura. et hoc ibi. et ne nos inducas in temptationem. Aut p̃sētia. et hoc ibi. Sed libera nos a malo.

E Quare dicimus pater
 Qd ad excitandū deuotiones in nobis: tūc cōsiderandum est quare sic inchoat dñicam orōem dicēdo pater et non dñs. vel deus vñ creator Respondet q̃ talia nō sūt timoris: s̃ pater est nomē amoris. Sed ex quo diligit nos paterne. et vult a nobis etiā filialiter diligi. Ideo dicit. pater. Unde. i.

Joh. iij. Videte qualem charitatem dedit nobis pater: vt filij dei nominemur et simus. q̃ si filij. et heredes. heredes quidem dei: coheredes autem christi. Qd si hanc nostram dignitatem fideliter persaremus: merito deberemus omnīu vitiorū contemnere vilitatem. Quam dignitatem aug⁹. considerās ait Ad maiora natus sum q̃ vt sim mancipium corporis mei. Contemnāmus ergo serui eē peccatorum. quia ad hoc instituti sum⁹ vt nominemur filij dei. Ad excitandum ergo charitatem et deuotionem dī in nobis dicimus Pater noster. vt memorare debeamus q̃ sumus eius filij: si orōnem nostram salubriter deo offerre volumus. Sed noster dicit vt oñdat q̃ oratio debet esse communis. Unde Epianus de oratione dñica sic dicit. Nō dicimus pater meus. sed Pater noster. qz pacis et veritatis magister noluit sigillatim preces fieri. ne quis cū precet tantum pro se precetur Secūdo vt nos doceat humiliari vt nullus se de nobilitate generis iactet et sic alios spernat. Unde augustinus. Monent diuites et nobiles non supbire minoribus. vñ contra minores. non enim possunt dicere vere pater noster nisi fratres. Ergo ad ostendendū q̃ omnes homines tam nobiles q̃ ignobiles sunt similes q̃tu ad principium. quia omnes a deo creati. et nudi in hunc mundum nati. quantum ad medium. quia omnes breuis vite q̃tum ad finem. quia oēs in cinerem redigendi. et post terminum vite: quia oēs ante tribunal christi stabūt. et ibi s̃m iusticiam iudicabūt ad ostendendum talē equalitatem: tunc dicimus noster. Tercio dicit noster: vt nos instruat inuicē amare et auxiliari. ex quo fratres sumus: sic vt vnus pro alio oret. et damnum alterius suum reputer. sic faciunt germani fratres. Jacobi vl. Orate p̃ inuicē: vt saluemini Unde ambrosius in herameron. Si pro te roges tantum pro solus rogabit. si autē pro omnibz rogas: omnes pro te rogabūt. Unde Chrysos. sup̃ Math. Pro se orare necessitas cogit: p̃ alijs autē charitas fraternitatis hortatur. Dulcis or est autem aū deū orō nō quam neces-

De oratione dominica XXI

fitas trāsmittit. sed quam charitas com-
mendat

E

Vies in celis. Querit quare B
dicit Dat. cū tamē ubiq; est dō
fm deitatem. In terra p miseris
cordiam. In inferno p iusticiam. In ce-
lo per gloriā. Respondeo pmo: ideo/
vt nos doceret spū mundo z corde puro
ozare: vt omnia que sūt in celo sūt pura et
munda. Iohannis. iij. Spūs est deus
z oēs qui adorāt eū in spū z veritate ado-
rare oportet. Vñ aug? Nisi sit conscien-
tia pura a peccatis: a deo non exaudiet
mūda tamē cubiculū cordis. z intererit
qui exaudiet. Secūdo: vt celestia z non
terrena doceret nos appetere. iuxta con-
siliū apli Colocē. iij. Que sursum sūt:
querite. nō que sup terras. Tercio vt o/
stendat nobis locū ad quem creati z re/
dempti sumus. z ad quez omni die vnā
dictā facere debemus. Vñ Iohis. xij.
In domo patris mei mansiones multe
sūt. Vñ apls. Non habemus hic manē-
tem ciuitatem: s; futurā inquirimus.
Vñ aug? xxi. li. de ciui. dei Quod de-
us preparauit diligētib; se: fide nō capis-
spe nō attingit. charitate nō cōprehendi-
tur. desideria z vota transgreditur. acq-
ri potest. estimari nō potest. Et ideo me-
rito ad istam celestem patriā anhelare o-
bemus. Augusti. de ci. dei. li. ij. O chare
illam vitam amplecti debuisti: vbi est vi-
ta sine morte. lux sine tenebris. iuuent?
sine senectute. pax sine discordia. volun-
tas sine iniuria. regnū sine cōmutatōe
quia non amittitur

Prima petitio

F

Sanctificet nomē tuum Hec est
prima petitio in qua petim?: vt
nomen eius sanctificet. Sed di-
ceret quis: videt q; hec petitio sit incōue-
niens: semp ei eius nomē est sanctum. er-
go eius sanctificatio hic non debet peti.
Respondeo q; nō petim? ipm in se scifi-
cari. quia sic nullo mō ē magis possibile
Sed petimus in nobis sanctificari. i.
q; in nobis sanctū habeat z scū reputet
z tamq; scū honoret corde credēdo z a/
mando. Iuxta illud esaie. viij. Dñm ex-
ercitū ipm sanctificate in cordib; ve-
stris. In ore ipm laudādo z p̄dicando.

Daniel. iij. Benedictū nomē gle tue sū-
ctum z laudabile. In opere bene viuen-
do. Sed heu tam a plurib; christianis
nomē dei blasphemaf potius q; sancti-
ficet. Vñ de hoc cōquerit p esayā pphē.
dicēs. Esa. liij. Iugiter nomē meuz blas-
phemaf. Vñ Roman. ij. Nomē dei per
vos blasphemaf. Hoc iā pōt dici mul-
tis peccatorib; deū blasphemantibus.
z qui contra preceptū diuinū nomē as-
sumūt: nuanū. Sed quilibet christian?
bonus debet petere in oratione pmo et
principaliter honore dei dicendo sancti-
ficet nomē tuum. i. in nobis: in corde p
p̄fidam dīcōnē. z in ope p virtuosam ex-
ecutionem.

Secunda petitio

Adueniat regnū tuū: hec est secū-
da petitio qua iugiter nobis ad-
uenire regnū patris celestis ser-
uentissime exoptamus dicentes. Adue-
niat regnū tuū. Et ista secunda petitio
fm Henricū de firmaria. Conueniēter
seq̄ ad primā. vt post adoptionē fili-
orum dei petamus regnū ipsius: quod
prie filius dei debetur. Et ē sensus. ad-
ueniat. i. ad nos veniat regnū tuū. quia
nos mortalitatis pondere p̄gruari ad
illud venire non possumus: nisi p manū
sue gratie z misericordie affectus noster
ad eius desiderium z cōsecutionem mi-
sericordie subleuetur. Dicamus ergo
fiducialiter tamq; filij p eius sanguine
regnati. Adueniat regnū tuū. Q; scū iū
qō nobis post honorem dei est desiderā-
dū: est regnū celeste: vt illuc pueniamus
Et hoc petimus hic in secūda petitione
dicendo. Adueniat regnū tuū. i. ad nos
z i nos. scz: vt regnes in nobis in p̄nti.
Iuxta illud Luce. xvj. Regnū dei inter
vos est. Et vt in futuro tecū regnemus
Lū diciturus est electis suis illud Da-
rry. Venite benedicti zc.

Tercia petitio

B

Fat voluntas tua sicut in celo z
in terra. Hec est tertia petitio in
qua petimus nobis bonū spūale qd pri-
net ad meritū nostrz. Et fm Hen. de fir-
ma. Hec petitio recto ordine sequit ad secūda
Lōgruū ei est: vt cū regnū postulam?
eius volūtati in oib; paream? Sciēduz
D. j

De oratione dominica XXI

autē q̄ de⁹ specialiter vult a nobis tria
Prīmū vt cōuertamur a peccatis. Eze-
chiel. xviij. Nūquid voluntatis mee est
mors impij. Idē. Nolo mortē peccōris.
Et ideo expectat: vt misereat nostri. Un-
de aug⁹ in libro de vita xpiana. Si de⁹
paties nō eēt: iā genus humanū defecis-
set. Nec iustus de peccatorib⁹ haberem⁹
si deus p̄festim vellet punire peccatores
sed vt sero peccator cōuertat⁹ ⁊ viuat pa-
tienter expectat. Exemplū de maria mag-
dalena. petro ⁊ paulo. ⁊ sic de alijs. qui
omnes tam in inferno arderent: si mise-
ricordia dei eis nō subuenisset. ⁊ eis vitā
ad emēdandū prolōgasset. Secūduz q̄
deus a nobis vult: est vt in melius p̄fi-
ciamus. Un̄ apls. Hic est volūtas dī s̄a
ctificatio vestra. Qz semp̄ proficere i me-
lius debemus. qz nullus p̄t stare in via
dei: qn̄ antecedit vel retrocedat. Hoc pa-
ter fm̄ Bern. In via dei stare regrediē.
Tercium est qd̄ vult q̄ omēs saluamur
Apl̄s. Vult oēs saluos fieri. Et hāc tri-
plicē voluntatē dei petimus hic a nobis
impleri. qz sine suo mūere fieri n̄ potest.
Unde Ansel. Nā sicut deus non ope-
ratur bonū in hoīe: nisi homo voluerit
Sic nec homo p̄t facere: nisi habuerit
dei adiutorij. Sicut nec semē sine terra
nec terra sine semē fructificat. sic nec hō
sine deo. nec deus sine homīe bonū ope-
ratur in homīe. Sequit⁹ sicut in celo ⁊ i
terra. Vbi sciendū fm̄ Bernicū de firma-
ria. Per celū intelligūt viri iusti. Per
terrā intelligunt peccatores. Vt sit sen-
sus. q̄ sicut volūtas tua fit in bonis et
iustis hominib⁹ tibi fideliter obsequien-
tib⁹. Ita etia⁹ fiat in terra. id est in ipsis
peccatorib⁹. vt scz ad te cōuertant⁹: ⁊ sibi
seruiant. Ergo orans in hac clausula d̄
bet dirigere intentionē in deū optando
omnib⁹ peccatorib⁹ veniam ⁊ grām ⁊ iu-
stificationē a peccatis. vt ⁊ ipsi volūtatē
dei sicut ⁊ iusti salubriter perficere vale-
ant. Secūdo mō fm̄ tho. Per celum in-
telligunt sancti ⁊ angeli in celo existētes
sed p̄ terram in terra viuentes. Vt sit se-
sus. Sicut in ciuib⁹ celi sic in ciuib⁹ ter-
re. hoc est: sicut sancti ⁊ angeli cōformāt
volūtatē suā voluntati diuine in celis.

sic faciant homines in terris. Sed con-
tra hoc faciunt qui murmurant contra
deum in tribulationibus. Et hoc est sig-
num carentie diuine gratie. Sicut vas
vacuum magnam resonantiam facit: et
currus non vinctus cum clamore ince-
dit: sic ⁊ tales. S; boni christiani vo-
luntatem suam deo conformant. et em-
plo christi qui dixit: non mea: sed tua vo-
luntas fiat. Unde Cassiodorus super
illud psal. Voluntarie sacrificabo tibi.
Voluntarie dō sacrificant qui inter an-
gustias passionū iugiter gratias agūt.

Quarta petitio

h

Anem nostrum quotidianum
da nobis hodie. Deest quarta
petitio qua petimus post bonū
spūale bonū corporale. id est. necessaria
in vita presenti quibus valeamus per-
uenire ad patriam. Nam per panem om-
nia necessaria intelliguntur. Ecclesiast.
xix. Initium vite hominis panis ⁊ aq̄.
Sciendum autem q̄ necessaria corpo-
ris a deo petenda sunt: quia ipse dat es-
cam omni carni. Psalmis. Oculi omni-
um in te sperant domine. Modus autē
quomodo petere debeamus ista tempo-
ralia nobis pulchre in ista petitione de-
monstratur. Nam hic insinuat⁹: q̄ a
nobis debet tolli omnis cibi superflui-
tas. Ideo dicit Panem nostrum. I-
tem omnis cupiditas ⁊ omnis superflua
solicitudo. Ideo dicit quotidianum
da nobis hodie. Contra illos qui ad a-
nnum: immo ad annos plurimos ista pe-
tunt. ⁊ cum nimia sollicitudine ista tem-
poralia colligunt. vt iste diues de quo
in euangelio dicitur: qui dixit. Anima
mea habes multa bona in annos pluri-
mos. Et responsum est ei. Stulte hac
nocte repetent diaboli animam tuam
a te. ⁊ ea que congregasti cui manebunt.
Item dicit da. per hoc nobis insinuans
q̄ non debes per te recipere: sed a dato-
re omnium. id est. a deo humiliter pete-
re. Ille enim per se recipit qui iniuste lu-
cratur. quia hoc deus sibi non dat. sed
per se recipit. Quomodo ergo orant v?

De oratione dominica XXI

furarij: fures. et ceteri qui omnia iniuste
lucratur. qui dicunt da: cum ipsi per se
contra deum et salutem propriam talia re/
cipiunt. Item dicit nobis. per hoc in si/
nuans: ut nullus sibi temporalia appro/
priet. Chrysostomus. Omnia que dat nobis
deus: siue orantibus. siue militantibus
non solum nobis dat: sed etiam alijs dat
per nos. ut cum de eo accipimus a deo
petentibus partem faciamus. Unde et
tam beatus augustinus de verbis do/
mini sermone. cxiij. De meo utique quero
ait christus. da mihi et reddam tibi. Ha/
buiisti me largitorem: fac me debitorem
Pauca mihi das: plura utique tibi red/
dam. Terrena mihi das: celestia utique
reddam. Temporalia das: et eterna resti/
tuam: immo memetipsum etiam tibi re/
stituam Secundo in hac petitione
nomine panis spirituales panem peti/
mus. id est. sacramentum eucharistie.
quod est robur anime et medicina ipsam
muniens. cibans. et confortans in via p/
sentis vite contra omnes spirituales de/
fectus. Unde Iohannis. vi. christus
ait. Ego sum panis viuus qui de celo de/
scendi. si quis manducauerit ex hoc pan/
e: uiuet in eternum. Unde sanctus Tho/
mas de aquino. Panis qui periturus de/
est: qui est cibus angelorum. refectio be/
atorum. qui in celo datur. et in terra co/
editur. Quo sacre quis usus fuerit: mor/
tem in eternum non gustabit. Unde et
iam Chrysostomus. Panis vite christus
est. hunc autem dari nobis quotidie po/
stulamus: ne qui in christo sumus: et eu/
charistiam quotidie accipimus impe/
diente aliquo. graui delicto dum a cele/
sti pane prohibemur a christi corpore se/
paremur

Quinta petitio

3 **I** mittle nobis debita nostra: si/
cut et nos dimittimus debitori/
bus nostris. Nec est quinta pe/
ticio: in qua petimus remissionem om/
nium peccatorum nostrorum in deum:
in proximos: et in nosmetipsos. Que/
ritur quare christus dixit: dimitte nobis
debita nostra. et non peccata nostra. Re

spondeo secundum Henricum de firmaria.
quod christus melius dixit. dimitte nobis
debita nostra: quam si dixisset. dimitte no/
bis peccata nostra. Nam plus petimus
dicendo dimitte nobis debita nostra:
quam si diceremus. dimitte nobis peccata
nostra. Nam in primo petimus dimitti
nobis tam culpam quam penam quam tene/
mur exoluere pro peccatis nostris. Quod
non fieret in secundo. scilicet: dicendo
peccata. quia peccatum quandoque dimit/
titur quantum ad culpam: et tamen re/
manet reatus quantum ad penam

Equitur. Sicut et nos dimittimus/
mus debitoribus nostris. Hoc signa/
ter additur. quia alias non fieret remis/
sio peccatorum. sicut clare in euangelio
patet ubi christus dicit. Cum stabitis
ad orandum: dimittite si quid habetis
aduersus aliquem. ut pater vester cele/
stis dimittat vobis peccata vestra. Un/
de beatus Bernhardus. Si vis: ut tibi
peccata dimittantur: omnis rancor
et indignatio a corde tuo euellatur
Sciendum quod secundum Henricum de fir/
maria. In lesione qua quis leditur ab
aliquo est duo considerare. videlicet ip/
sam culpam que ex lesione incurritur: et
illam solus deus remittit. Et etiam ran/
corem quem quis concipit contra illum
qui ipsum lesit. et illum tenemur dimitti/
tere si velimus nobis a deo dimitti. Quia
alias quis peteret contra seipsum. scili/
cet quod deus sibi non ignosceret: sicut ip/
se alijs non vult ignoscere. Unde Lyt/
prianus dicit. Nulla est tibi excusatio i/
diei tui dicens cum secundum tuam propriam se/
sentiam iudicaris: et hoc quod alijs fece/
ris: tibi ipsi patiaris. Queritur utrum
peccatores possunt vel debent hoc dice/
re: sicut et nos dimittimus debitoribus
nostris: cum tamen ad huc stant in ran/
core contra proximum. nec sibi indulse/
runt. nec indulgere intendunt. Videretur
quod non. quia mentiuntur. et mentiendo
peccant. ergo non debent dicere illa ver/
ba. sicut et nos dimittimus debitoribus. in do/
minica oratione. Dicendum quod peccato/
res dicere debent. nec mentiuntur. quia bec

De oratione dominica XXI

oratio est communis. Et licet non habeat veritatem ex parte eorum: tamen habet veritatem ex parte eorum in persona cuius dicitur. Unde dicit beatus thomas. se. q. lxxviii. Dicere non cesset immo plus valet dicere quam obmittere

Sexta petitio.

Ne nos inducas in temptationes. Hec est sexta petitio in qua petimus preservari a futuris malis et a peccatis: sicut antea in quinta petitione petimus indulgeri nobis preterita mala et peccata: sic hic in sexta petimus preservari a futuris malis et peccatis. Sciendum autem: quod in hac petitione non petimus ut simpliciter non temptemur: sed ne inducamur in temptationem. Ille enim inducitur in temptationem qui superat et capit: sicut piscis in reti. Christus enim fuit temptatus: sed non in temptationem ductus. Unde beatus thomas de aquino. Ad eam petitionem: ut non temptemur quia temptari non est malum: sed magis est ad virtutis exercitium quam viriliter resistere. Unde etiam augustinus. Temptatio cui resistitur non est peccatum. sed magis causa exercitiae virtutis.

Sciendum etiam quod necessarium est quod temptamur. quia magna pars meritum nostrum consistit in sustinendo tribulationes et in vincendo temptationes. quia alias opera et exercitia bona modica sunt. Unde augustinus. Nullus hominum est tanta iusticia praeditus: cui non sit necessaria tribulationis temptatio ad perficiendum. Unde Bernardus. Quotiens resistis: totiens coronaberis. Permittunt enim super nos temptationes a deo: ut temptati resistamus. resistendo vicemus vincendo mereamur vitam eternam. Unde Hieronymus in epistola. Quis sanctorum sine certamine coronatus est Unde augustinus. Si nullus esset hostis: nulla esset pugna. Si nulla pugna: nulla victoria. Si nulla victoria nulla corona. quia secundum apostolum Nullus coronabitur nisi qui legitime certaverit.

Septima petitio.

Ed libera nos a malo. Hec est septima petitio et ultima illius nominis orationis. in qua petimus ab omni presenti malo liberari. Utergo Eyprianus dicit. hoc petimus ut ab omni malo imminenti liberemur. et merito. quia totus mundus est plenus periculis. Et nos undique sumus circumdati mul-

tiplicibus laqueis. quia supra habemus timorem inordinatum: ab infra amorem inordinatum ab antea: voluntatem perversam. a retro peccatorum praeteritorum delectationem. a dextris excellenciam in prosperis. a sinistris impatienciam in adversis. Sic ergo quocumque nos premus diabolum insidiante nobis habemus. Ergo merito dicere et clamare debemus libera nos a malo: Item in hac petitione petimus liberari a malo pene inferni. et merito. quia hec pena est gravis nimis. Hoc pater: quia minor pena inferni excedit omnem penam mundi. Unde cum quereretur a quodam heremita: cur se ita dure affligeret. Respondit. Totus labor vite meae non est pro spualibus ad unam diem tormentorum quam peccatores in futuro seculo reservant. Unde etiam augustinus de verbis apostoli. sermone. lxxxviii. Quocumque sumus in igne eterno: multo magis tormenta peiora videntur. quam quod formidas in hoc seculo. Item dolor in synonibus. Intende autem quod quicunque tormentorum dolores: quod quicunque dolorum acerbitates: pro para hoc totum gehennae: et leve est omnem quod pater. Item illa pena non solum est acerbissima: sed etiam eterna. Unde Math. xxv. Ibi bunt in supplicium eternum. Unde etiam Hugo de sancto. vic. li. de anima. Quis putas tunc meror erit: qui tristitia: cum sepabuntur impij a consortio sanctorum et a visione dei. Et traditi in potestate demonum ibunt cum ipsis in ignem. ibique sperent sine fine in lacu et gemitu

Conclusio orationis dominice

Men. Pro quo nota secundum henricum de firmaria. Ipse christus significanter concludit istam orationem per hoc vocabulum. Amen In quo verbo operatur adimplentio omnium petitionum praedictarum. Que quidem deo secundum augustinum. nec est greca. nec latina: sed hebraica Et idem significat quod fiat. Fiat autem et hec deo habet triplicem efficaciam et virtutem. nam concludit orationem Iohannis secundum Hieronymum. dicitur signaculum orationis eo quod ipsa claudat et concludat. Secundo recolligit orationis intentionem. quia cum dicimus amen: intentio nostra summatim: fertur super omnia praecedentia. et si aliquid ex humana fragilitate per destructionem mentis absque actuali intentione in tota oratione esset pertransitum: ad illud impliciter redit intentio dicendo Amen. Tercio impe-

De salutatione angelica XXI

trat expansionem. est enim amen im-
pationis nota. Unde Rabanus dicit.
Per hoc qd dicit dñs amē: signat indu-
bitanter nobis a dño conferri omnia q
rite postulamus. Et in hoc terminatur
expositio huius sanctissime orōnis xpi
ore prolare. cui est honor z gloria in se-
culoz secula.

Expositio sup angelicam salutatio-
nem incipit.

Ave Maria gratia ple-
na. Sciendum q ista sa-
lutatio angelica est ma-
rie virgini valde gratio-
sa. Luz ei saluatur hoc
valde gratiose letanter

recipit. qz tale gaudium habet ex saluta-
tione ista deuote dicta. quale habuit qñ
fuit ab angelo salutata. Nec miruz. qz
ibi recitant ser maria pñlegia virginis
marie. Prīmū est: q ipa fuit speculuz
totius mūdiciē. qd notat p hoc qd ibi
dicit aue. i. sine vealicius culpe: siue
macule. Fuit ei sine macula in corpe. et
sine culpa in mente. Ipa ei habuit pul-
chritudinem mentis z corpis. Lantīc.
.iiij. Tota pulchra es amica mea. Ipa
enī fuit pulchra. qz omnes virtutes i se
habuit. id eo merito dicit tota pulchra.
Aug⁹. Si oēs sanctos interrogares. rē.
Item aug⁹. i. xij. li. de ci. dei. Virgo pul-
cherrima inquit pgo decora corpe ania
fulgida. fide perspicua. mēte clara. Vie-
roni. Dei genitrix speciosa pdicatur ve-
lut colūba. pulchra: vt luna. electa vt sol
Et in hac dictione appetenduz est ab ea.
vite iunet: vt hic peniteas. vt in agone
sine macula mortalis criminis inueni-
aris. Qz fm ps. Vozs peccatoz pessis-
ma. Secūdu pñlegium quia ipsa ē
lucerna ciuitatis supne qd notat in hac
dōne maria. quod interpretat illumina-
trix. Bernhardus. Marie pñtia totus
illuat orbis a deo vt ipsa supna ciui-
tas clarius rutilat virginee lampadis il-
lustrata fulgoribz. Sciendū q hoc no-
men maria in ipa salutatione angelica
est valde attente z deuote nominanduz
Primo qz hoc nomen maria deuote
nominatū mēte illuat. Lantī. i. Qleū est

fulsum nomē tuū. Secūdo affectum in-
flamat Bern. O multum amabilis. o
magna. o pia. o dulcis maria. Tu nec
noiari quidē potes qñ accēdas. nec co-
gitari qñ recrees affectus dulcedinem.
Tercio quia demōes fugat. Bern. Flu-
unt z pereūt: sicēra a facie ignis demo-
nes: vbicūqz inueniunt crebram huius
nomis inuocationē. deuotā recordatō-
nem sollicitam finitacionē. Quarto i pi-
culis adiuvat. Bern. In angustiis z i
rebus dubijs mariā inuoca. mariā cogi-
ta. non recedat ab ore. nec recedat a cor-
de. Et in hac dictione petendum est. vt
ipsa illuminet mentis tue tenebras ad
cognoscendū teipm. Bern sup cantica.
Scio neminem absqz sui cognitōne sal-
uari. de qua nimiz mater salutis humi-
litas orit z timor dñi qz ipse sicut est ini-
tium sapientie ita z salutis. Vñ Lbryf
Multo melior z laudabilior es si te co-
gnoscis: qz si te neglecto cursū syderū. vi-
res herbarz. cōplexionem hominum. na-
turas animalium cognosceres. z scien-
tiam omnium celestium z terrestriū ha-
beres. Tercium est: q ipsa est aquedū-
tus siue dispensatrix celestis gratie. qd
notatur: cum dicitur gratia plena. Rā
ipsa est fons effluens omnium gratiarz
Et ipsa comparatur collo Qz sicut xps
est caput: z nos membra. sic ipa est collū
quia per ipsam gratia in nos infundit.
Bern. Totiens boni plenitudinem po-
sui deus in Mariam. vt quicquid ha-
bes gratie: ab ipa redundare scias. Nec
mirū quia ipsa habuit fontem omnium
gratiarū in se. z illa fuit maior gratia qz
recipere potuit. Non enī posset maior
gratia intelligi: nisi q ipsa esset mater
dei. Qualiter autem gratiosa sit omni-
bus hoc patet in hoc. quia ipsa est grati-
osa: z iuuat nos in vita. in morte. z post
mortem. In vita si sumus iusti gratiam
nobis augmentando Unde dicitur: ma-
ter gratie. Si peccatores veniam impe-
trādo. vñ dicitur mater misericordie. In
morte a demōibz defendēdo. Unde ca-
nitur de ea. Tu nos ab hoste protege. z
post mortem animas in celum deducen-
do. Unde canitur d ea. Et in hora mor-
tis suscipe. Quartum q ipsa est

thalamus regis glorie. Quia scilicet non
 mensibus in eius utero habuit. Quod no-
 tatur cum dicitur Dominus tecum. Ecclesiast. xxiij
 Qui creauit me: requieuit in tabernacu-
 lo meo. Fuit ei secundum deum pater qui fecit eam
 potentem. deus filius qui fecit eam valde
 sapientem ut cognoscat defectus nostros
 Deus spiritus sanctus qui fecit eam valde cle-
 mentem. Ergo confidere debemus in eam
 quia ipsa est potens. et cum hoc cognoscit
 etiam defectus nostros. et est misericors:
 quia libenter vult nos iuuare. Et quam-
 uis dicitur hanc clausulam dominus tecum
 tunc perere debemus. O piissima medi-
 atrix dominus sit pro te mecum. qui longe est a peccati-
 bus. Quintum quod ipsa est dignissima
 omnium creaturarum quare merito deu-
 te est salutanda. quod notatur cum dicitur.
 Benedicta tu in mulieribus. Ubi dicit
 Nicolaus de lyra Pro omnibus mulieribus
 id est mulieres benedicuntur in te: sicut pa-
 ter in filio. Sed Nicolaus gozra super
 lucam dicit super predicta verba. Sunt aliquae
 mulieres benedictae quia virgines: sed non
 secundae. alique quod secundae: sed non virgines.
 Sed hec simul virgo fuit et secunda. ideo
 super omnes mulieres benedicta. Item beata
 maria est benedicta super omnes virgines
 viduas. et coniugatas. Primo super om-
 nes virgines. et hoc primo in puritate. quia
 pro virginitatem vovit et seruauit. Se-
 cundo in puritate quam post dei maiores
 habuit inter omnes homines. quod castita-
 tem transfudit in alios homines eam intue-
 tes. Tercio in fecunditate. quia virgo et
 mater exstitit. Que nec simile habere vi-
 sa est. nec habere sequentem. Ergo canit-
 ur de ea in hymno Virgo singularis.
 Item super viduas. Primo quod fuit in ora-
 tionibus et deuotione feruentissima. Se-
 cundo in operibus pietatis quoad filium ma-
 gis assidua. Tercio in castitate magis
 pura. Item super coniugatas. quod in ea fuit po-
 les dignior: immo ipsa est super angelos
 omnes et sanctos. Unde canitur de ea.
 exaltata est sancta dei genitrix super cho-
 ros angelorum ad celestia regna. Item
 sciendum quod beata virgo est merito benedi-
 cta super omnes mulieres. quod quousque fuerit
 pulcherrima mulierum: tamen a nullo po-
 tuit concupisci. et assignantur tres rationes

Prima est. quia taliter se habuit in om-
 nibus factis et verbis: quod nulli dabit oc-
 casionem peccandi: sed monebat cor cu-
 iuslibet ipsam intuentis ad deuotiones
 propter eius laudabilem vitam et bonum ex-
 emplum quod dabat. et laudabiles mores
 quos habuit in omni conuersatione sua
 Sic adhuc virgines et mulieres debe-
 rent serere exemplo marie. Secunda
 ratio propter luminis claritatem que de ei-
 us facie exibat. que homines in ammi-
 rationem inducebat. et ad laudandum deum
 de tam nobili et pulchra creatura. Ter-
 tia ratio. quod deus occultabat in ea omnia
 que poterant esse incitamenta ad libidinem.
 Et dedit illam gratiam omnibus eam intuenti-
 bus. ut non inordinate mouerentur. sed ad
 bonum. quod eius puritas aliorum corda me-
 dullitus penetrabat. et in eis omnes motus
 illicitos extinguabat. Istam puritatem
 non habuit beata agnes. nec beata katherine.
 nec sancta margareta. quod quousque non
 concupiuerunt alios: tamen ab alijs fuerunt
 concupite. ut pater in legendis earundem
 Quia earum puritas non erat tanta quod in-
 tinentium corda penetraret. et illicitos mo-
 tus in eis exstingeret: sicut puritas beate
 Marie faciebat. Ergo dicitur Bene-
 dicta inter mulieres. Sextum privilegium
 est quod ipsa prout nobis benedictum fructum
 vite. quod notatur ibi. Benedictus fructus ven-
 tris tui. Iste fructus est iesus christus
 filius dei: qui nobis attulit benedictionem et red-
 emptionem totius humani generis. Iste fru-
 ctus benedici debet a nobis. quod nos pri-
 uilegiauit per angelis. Primo humanam na-
 turam assumendo ad Hebreos. ij. Quia et
 angelos apprehendit sed semen abrahe
 Secundo passionem et mortem pro nobis
 tolerando. Prima Petri. ij. Christus pro nobis
 passus est. Unius esai. liij. Ipse ei vulneratus
 est propter iniquitates nostras. Angeli pec-
 cauerunt similiter et primi parentes. ipse autem
 non redemit angelos: sed homines sua
 amara passione et preciosos sanguine. Apo-
 post. i. Corinth. vi. Empti estis pretio
 magno: glorificate et portate deum in cor-
 de vestro Tercio quod omni hora para-
 tus est nos recipere ad gratiam et nobis
 indulgere omnia peccata. Ezech. viij.
 In quousque hora peccator ingemuerit. et

quod angelis nō fecit. nec faciet. qz num
q̄ miseretur eoz. Quarto ministran
do nobis carnē suā in cibū z sanguinē
suū in potū. Joh. vi. Caro mea vere est
cibus. z sanguis meus vere ē potus qui
manducat me zc. Angelis enī sufficit cū
p̄templari quem nos sumimus in sacra
mento. Quinto qz in celo habebim⁹ du
plicem visionē z glām. Qz cum angel⁹ vi
debimus oculis aīe deitatez. z vltra hoc
oculis corporis videbim⁹ humanitatez
christi. z cū hoc habebimus duplicē glo
riam glē. qz glorificabimur in corpore z aīa
Sciendū q̄ in vltima clācula deside
rare debemus illā bñdictionē quam ies
us marie filius daturus ē suis dilectis
z electis in nouiss. morie cū dicet suis e
lectis i. lud. Bar. xrv. Venite bñdici
patris mei: p̄cipite regnū. Exemplū de
beata virgine. Fuit in britan. a iuuenis
quidā nobilis qui q̄uis seculo tot⁹ de
ditus ē: tamē beate virgini fuit deuot⁹
tus in hoc q̄ ei singulis dieb⁹ quinq̄ge
nas salutationes p̄soluit. Qui infirma
tus ad extrema p̄duct⁹ est. Lūqz diu sa
cristi mortuus reuixit. z mulieri asside
ti sibi dixit. Eito voca sacerdotem. Sa
cerdos adest z coram oīb⁹ p̄fitef dicens
Ego fui rapt⁹ ad tribunal christi. z cū
in trib⁹ maxime accusarer a demonib⁹. z
ferri deberet sententia cōtra me. p̄ssima
mater rogauit filium suū vt ad corpus
rediret locū penitētie suscepturus qd z
factum est. Vnū de peccatis erat q̄ de
cimas ex agris meis z bonis nō p̄plete
dedi. Secūdū q̄ pisces cuz socijs meis
de religiosoz piscina cepi z comedi Ter
cium qd segetes pauperū cū canibus ve
natic⁹ p̄culam. Ad hoc rustici ab eo dā
num passi dixerūt. Cur debuistis dñep
bis dānari: cū vobis hoc puro corde dī
miserimus At ille vestra remissio nō suf
ficat mibi ad salutē. qz dñior erā ad sol
uendū q̄ vos ad relaxandū. hec dicens:
iussit damna restitui. z sic decessit.

Exemplū aliud de beata virgine Fu
it quidā vir nobilis: s; tyrannus tot⁹
erga suos z alienos vt oēs vindictā pe
teret a deo de eo. z hūc cōtigat infirmari
ad mortem. Qui aduocās ep̄m loci illi
us pure cōfessus est. a quo petiuit: vt si

bi sanitatē apud deum impetraret. Qui
ep̄s: qz bonus erat: obtinuit sibi sanis
tatem: p̄stata tamē prius fide: q̄ de cetero
neminē ledere. Quo cōualefcēte ampli
us indifferenter oēs lesit. ita vt nō solū
ei: s; etiā ep̄o oēs malediceret. Post hoc
iterū infirmatus est z oppressus igne sa
cro sicut prius a dō vt oīa eius membra
arderēt. z de vita desperaret. Vocauit i/
gitur ep̄m p̄mittens satisfactiōē de fi
de nō seruata: vt itez sanus fieret. q̄ ren
nuit recedens cū indignatione. App̄in
quante autem morte clamauit: z beatā
vrginem iuuocauit. Et respiciens i cellū
vidit in aere pendentem filiū dei omīpo
tentis in cruce z matrem suam sibi astā
tem z orantem p̄ se. At iesus ait. Mater
non possum facere. Ecce enī rursus cru
cifixit me. z ostēdit ei cicatrices sangui
neas Quod vidēs peccator ingemuit ex
clamās voce magna. O bone iesu si te
crucifigi peccatis meis: matrem tamē tu
am semper honorantē ieiunauerat enim
omni sabato ad honorem beate virgis.
Cumqz sic clamaret audiuit vocem iesu
dicentis matri oranti. Ecce mater dedi
eum tibi. Et sanatus est. Qui postmo
dum ablata restituit: z vitāz emendauit
z laudabili fine quieuit.

Incipit expositio super symbolum apostolorum

Adnis q̄ vixit z credit i
menon morietur i eter
num. Joh. xi. Sciēdus
q̄ fides frēq̄nter ē p̄dicā
da fidelib⁹. z ab eis dilis
genter custodienda. qz ē
fundamētum oīs boni. Vñ apls. Fun
damētū aliud nemo pōt ponere p̄ter il
lud qd positū est. qd est iesus xp̄s. i. fidel
xp̄i. Aug⁹. Fides ē bonoz fūdamētum
fides est humane salutis iniciū. sine
hac nemo ad filiorum dei numerū po
test puenire. Hebreozum. xi. Impossi
bile est sine fide deo placere. Ergo vt dō
placere possimus: debemus habere fi
dem rectam. integram. z firmam. Quia
scōm apostolum ad Hebreos decimo.

De symbolo apostolorum XXII

Justus ex fide uiuit. Vñ etiam chrisof. in tractatu de symbolo. Fides religionis catholice lumen est animę. hostium uite fundamētum salutis eterne. Nos igit de fide ecclie sumus locuturi. Tunc sciē dū q̄ i symbolo aploz a quibus cōpo/ sitū est. Nam duodecim apli cōgregati descriperūt duodecim articulos fidei i pmo p̄cilio. de quo habet actū. xv. Lu ius prima diffinitio fuit data p̄ beatum Petrum. Sed beatus paulus nō habetur ibi qui tūc adhuc non fuit electus in aplm. Et primus articulus p̄tinet ad pa/ trem. et alij sex ad filiū. et quinq; ultimi ad spūm sanctū. Pro quo notandum q̄ nullus hominū dubitare debet; quili bet christianus tenetur credere trini a/ tem psonaz: et unitatem essentie diuine Nec tamē curiosē p̄scrutanda est beata trinitas. sed simpliciter credenda. Ber nar. Scrutari hanc temeritas est: crede re pietas. nosse uita eterna. De autē beata trinitas multipl̄ pbat. P̄mo per sacraz scripturā. Unde dicit Beñ. i. Fa ciamus hominē ad imaginē et simili/ tudinē nostrā hoc est uerbū patris ad fi lium et spūm sc̄m. Faciamus enī signat pluralitatem psonaz: imaginē in sin/ gulari signat unitatem essētie. Item pro bat p̄ auctoritatem angelicam. Vñ dici tur elsaie. vi. Sanctus sanctus sanctus dñs deus sabaoth. id est deus exercitūū plena est omnis terra gl̄a eius: Sic enī canūt angeli in celo. dicūt ei ter. sanctus sanctus sanctus. ad designandū unita tem psonaz. postmodū dñs deus ad de signandū unitatem essētie. Item pbat p̄ aplm: i. Joh. v. Tres sūt q̄ testimoni um dāt in celo. pater. uerbū. et spūssanc⁹ et hi tres vnū sūt. Christus in euāgē. di/ cit. ut habet Mathei. vi. Baptizantes uos in nomīe patris et filij. et spūssancti Item cognoscit in creaturis: non in ple ne cognosci pōt in aliqua creatura. Pri mo cognoscit in sole. Unde aug⁹. dicit Tria iunt in sole. scz quod est. i. substan tia quod lucz. id est splendor. qđ caler. i. calor. Et calor p̄cedit a sole et a splendor illic est de trinitate. Quia spiritus sanc⁹ tus procedit a patre et filio. Item in aq̄. Verbi gratia. Fons est p̄seruius. fuit

a fonte. stagnum generatur ab utroq;. Item si speculum ponitur in aquā cla ram contra solem: tūc tres soles apparēt vnus in celo. et duo in radio. Sic inspi ciendo sacram scripturā inuenimus tri nitatem psonarū: et unitatem essētie. Itē magnitudo creaturaz et pulchritudo et uilitas creaturaz ad trinitatē p̄tinet. i. magnitudie denotat dei patris poten tia. in pulchritudine dei filiū sapia. in u/ tilitate spūssancti bonitas. Querit circa predicta. quare omnipotētia plus app̄ atur patri q̄ filio uel spūsscō: cū tñ sit vn⁹ omnipotēs. Vñ anastasi⁹. Omnipotēs pater. omnipotens filius. om̄ipotēs spi ritus sanctus. Et tamē nō tres oīpotētea sz vn⁹ oīa. Rñdeo fm aug⁹. detri. Vñ i creaturis solet notari defectus potentie in patre p̄pter antiq̄tatem. In filio solet notari ignorantia p̄pter iuuentutem et i experientiam. Et nomen spūssancti so/ nare uehementiam. Vñ elsa. ij. Quiesci te ab homīe cuius spūs in narib⁹ eius. Et ne putet similiter esse in diuinis: sic i creaturis. Patri nō solum attribuit po tentia: sed omnipotentia: ne videat sen ior. Et ob hoc dicit in symbolo. credo in deum patrem omnipotētiē. Et filio attri buit oō solū sapia: sed etiam oīs sapien/ tia et scientia. ne videat minor et min⁹ sci ens. aut minus exptus. Spūsscō attri/ buit bonitas: ne putet crudelis aut ue/ hemēs. Vñ ps. Spūs tuus bonus de ducet me in terram rectam. Eccl. xxiij. Spiritus meus sup mel dulcis

De primo articulo fidei

Redo in deum patrem omni po tentem creatorem celi et terre. I/ stum p̄mū articulum ponit bea tus Petrus aplo: in quo cōtinētur disti cte tres credite ueritates. Quarū prima est de diuina unitate. cū dicit. Credo in deum in singulari et non in plurali. Se cunda de diuina omnipotentia. cū dicit patrem omnipotentem. Tercia de mū/ di creatione. cum dicit creatorem celi et terre. Credo in deum. Circa quod notā dum q̄ est differentia inter credere i dō et credere deum. et credere ideum. Secū/ dum magistz sententiaz. li. ij. dif. xxiij. qui dicit Credere deo est. credere uera et

De simbolo apostolorum XXII

que loquitur deus. quod etiam mali faciunt. et nos credimus homini: sed non in homine. Credere deum est credere per ipse sit deus. quod etiam multi faciunt. Quia secundum Iacobum. Demones credunt et contremiscunt. Credere in deum est credendo deum a mare per affectum. et credendo in eius ire. scilicet per bonum opus. et credendo ei adherere contra ad tolerantiam mali. et credendo christi misericordiam in incorporari quantum ad dilectionem primi. Patre omnipotentem. hoc est valde dulce verbum homini fidei. Magna enim spes datur homini in verbo illo. Patri enim numquam potest deesse bona voluntas ad filios: precipue cum ipse secundum apostolum est pater misericordiarum. Et secundum dictum esaye. *clix.* Vinus obliuiscatur filiorum suorum quod mater carnalis. Sic enim ait. Numquid potest mater obliuisci infantem suum: ut non misereatur filio utero sui. Et si ipsa oblita fuerit: ego tamen non obliuiscar cui in manibus meis descripte. Cum autem omnipotens sit: non potest deesse potestas non implendo bonam voluntatem quam habet ad filios. Contra hoc verbum videntur peccatores qui derelinquunt deum per iniustarum rerum acquisitionem. et adherent diabolo non resistendo res iniustas: credentes se fame mori: si deo confiderent seruire. Videntur enim credere quod diabolus melioris voluntatis vel potestatis sit ad prouidendum eis: quam sibi seruiunt: quod deus. Quomodo ergo et cum quali fiducia dicunt tales in symphono. Credo in deum patrem omnipotentem creatorem celum et terre. id est secundum Augustinum creator omnium rerum visibilium et invisibilium. Sciendum circa hoc quod deus creauit triplicem naturam. scilicet pure spiritalem ut angelos: pure corporalem ut elementa. celum terram lapides ligna. et sic de aliis. Et creaturam partim spiritalem et partim corporalem. ut hominem cuius anima est creatura spiritualis. corpus vero est creatura corporalis. Nota dominicam inter creare et facere. Creare est ex nihilo aliquid facere. Et hoc est impossibile secundum aristoteli. qui dicit. id est de generatione et corruptione. Ex nihilo nihil fit. Et propterea aristoteles. viij. philosophorum dicit mundum ab eterno fuisse: sed a deo creatum. Unde gen. i. In principio creauit deus celum et terram. Sed facere est

ex aliquo aliquid facere. Et creare solum pertinet ad deum. Contra hunc articulum sunt manichei qui dicunt visibilia esse creata a principe tenebrarum. Inuisibilia vero a deo. Que heresis est odibilis deo et hominibus. Deo. quia talis heresis deo suum dominum diminuit. dum visibilia eius dominum subtrahit. hominibus. quia contumelia eis facit dum eos ex parte ex qua visibiles sunt diabolo attribuit: immo talis heresis debone stat omnes visibiles creaturas dum eas dicit a diabolo esse creatas. Ex premissa ratione illius articuli: homo dirigitur ad tria. Primum ad gratiarum actiones. quia ex quo deus est creator omnium creaturarum: certum est quicquid sumus vel habemus a deo habemus. id est. Corint. iij. Quid habes quod non accepisti. ps. Domini est terra. plenitudo eius. Sed ex quo omnia a deo habemus: tunc merito tenemur ei gratiarum actiones reddere et referre. ps. Quid retribuam domino pro omnibus que retribuit mihi. Chrysostomus. in sermone quodam. Liberalissimus est deus. Quanta tibi largitus est ad sustentationem: quanta ad eruditionem. quanta ad correctionem. quanta etiam ad delectationem. Et hec omnia gratis dedit. Secundo inducimur ad bene utendum rebus creatis. Nam creaturis debemus uti ad hoc quod create sunt. Sunt autem create ad duo. Primum ad gloriam dei. Proverbio. xi. Vniuersa propter seipsum: id est ad gloriam suam operatus est deus. Secundo create sunt ad utilitatem hominis. Debemus ergo uti creaturis ad honorem dei et utilitatem propriam. Sed bene plures sunt qui non regramur deo creaturis suis: immo sepius abutuntur donis dei. Unde augustinus. de ciuitate dei. Quisquis beneficia dei non videt: cecus est. nec laudat. ingratus est. Quisquis in laudando reluctat: insanus est. Sciendum etiam quod illi multi se timere dicunt qui male utuntur creaturis et donis dei. quod de his districtam reddituri sunt rationem. Vnde Chrysostomus. super Mattheum. In die illo nihil est quod respondeamus: ubi celum et terra sol et aqua et luna dies et noctes et mundus totus stabit aduersus nos in testimonium peccatorum nostrorum. Et si omnia tacerent: tamen ipse cogitationes nostre et ipsa opera specialiter stabunt aduersus animas nostras ac

cusantes nos ante deū. Dicite aplo Lo-
gitationibz inuicē accusantium. Tercio
inducimur ex isto articulo ad cognitiōē
humane dignitatis. qz deus oēs creatu-
ras creauit ppter hoīez z subiecit eas ho-
mini. Bēn. i. Dominamī piscibz maris.
ps. Oīa subiecit sub pedibz eius. Est
ergo hō tante dignitatis qz pssesse omī-
nibz creaturis z subesse deo.

De secundo articulo

In ihesum christum filiū ei⁹
vnicū dñm nostz. Istū secūduz
articulum descripsit iohānes aplos etiaz
euāgelista. Qui post dictū beati Petri
apli ad iunxit. z in ihesum christū. zc. Et
quidē cōuenienter illius articuli descriptio
fuit sibi data: cui maiestas verbi in cena
fuit reuelata: vt psonam filij explicaret i
sclo articulo fidei xpīae. Qui postea dixit
in euange. qd scripsit In principio erat
verbū. z verbū zc. Et notandū qz beatus
Johannes in illo articulo primo dicit
iesū qui interpretat saluator. p h designa-
tur qz ipse ē qui vult oēs hoīes saluari.
Secūdo dicit christum. p hoc designat
qz nō solū ē saluator. sz etiā magister. qz
christus interpretat vncius. z vncio do-
cet de omnibus. Pro q sciendū qz ma-
gister noster christus docet nos primo
humilitatē contra supbiā dicens Barth.
xi. Discite a me. qz mitis sum z humilis
corde. Aug⁹. de verbis dñi. sermone. xi.
Discite a me inquit dñs nō mūdū creas
renō visibilia z inuisibilia cūcta creare:
nō in isto mūdo mirabilia facere vlt mor-
tuos suscitare. sed qz mitis sū z humilis
corde. Secūdo docet nos dilectionem
inimicōz contra inuidiam. Barth. v.
Diligite inimicos vestros. bñfacite his
qz vos oderūt. z orate p psequētibz z calū-
niantibz vos: vt sitis filij patris vestri qz
in celis ē. Tercio docet nos orare z in-
tenta orōe orare. z hoc ē cōtra somnolen-
tiam. Barth. xxi. Vigilate z orate. ne i-
tretis in tēpta. Aug⁹. Orō tua locutio ē
ad deū. Nō legis: deus tibi loquit. qñ
oras cū deo loqueris. Augul. in sermōe
Oratio orantis est subsidij. deo sacrifi-
cium. demonibz aut flagellū. Quarto
docet spalia relinquere cōtra auariciam
Lu. xiiij. Nisi quis renūciauerit omībz

que possidet: nō pōt meus esse discipuls.
Beda sup verba predicta Discat inqz re-
nūciare omnibz z relinqre oīa. qz renūci-
are puenit oībz qz ita licite vtūtur mū-
danis que possident: z cū mente tendūt
ad eterna. Relinquere ē tātmō pfectoz
qui z oīa spalia postponunt. z solis eter-
nis inhiant. Quidō docet opari opabo
na z meritoria cōtra accidiām. Johis. x.
Operami dum dies est. qz venit nō qñ
nemo operari pōt Bēn de cōsideratiōe
Si labor te terret merces inuitet. Un⁹
quisqz ei fm suū ppiū laborem mer-
cedem accipiet. Leo papa in quodā ser-
mone. Nō dormientibz regnū celozum
puenit. nec ocio nec desidīa torpentibus
beatitudo eternitatis repmittitur Ser-
to docet tribulatiōes z aduersitates pa-
tienter sufferre. Barth. v. Si quis te
pcusserit in vnā zc. Item Lu. xxi. In pa-
tencia vestra possidebitis anias vestras
Breg⁹ sup euāge. Eū audieritis prelia.
Patiētia est aliena mala equanimiter p/-
peti. cōtra eum quozqz mala arrogat nō
lo dolore moueri. Septimo docet oēs
peccatores penitentiā agere. Dicit Ba.
Nisi penitentiam egeritis. Augustin⁹
de verbis dñi sermōe. xli. Tempus quo
nō penitemus vertit nobis in iudiciū
tota enī vita est temp⁹ penitendi Sel-
quitur filiū eius vnicū. Ubi debem⁹ cre-
dere qz christus ē vñigenitus z verus fi-
lius dei. z qz fuit cum patre eternaliter. z
qz est alia psona a patre. z qz est vñ⁹ na-
ture z substantie cū patre Sequit⁹ do-
minū nostz. Abiscindū qz libenter o-
bemus eū habere p dño. Primo: qz ē nō
bills. Lu. i. Altissimi filius. ps. Dag-
nus dñs z laudabilis nimis. z magni-
tudinis eius nō est finis Secūdo. quia
māfuctus: ergo agnus nōiat. Johānis
i. vbi dicit Johānes baptista. Ecce ag-
nus dei. Esaie. liij. Tāqz ouis coram
tondente se obmutescit Tercio qz fort⁹
ad plegendū z liberādū nos a malo. ps
Deus pector vitē mee a qz trepidabo.
Quarto: qz nos creauit. ps. Ipe fecit
nos: z non ipi nos. Insup nos redemit
ppio sāguie suo. Aplos Empietis pōcio
magno. Quinto. qz largus est ad remu-
nerandum seruos suos. Augustin⁹ li.

De simbolo apostolorū XXII

ccij. de ciuitate dei. Ipse deus erit finis desiderioꝝ nostꝛoꝝ q̄ sine fine videbit. sine fastidio amabitur. sine fatigatione laudabit. Item aug⁹. in eodē li. Qd̄ de⁹ p̄parauit diligentibꝫ se: fide nō capitur. spe nō attingit. c̄baritate nō cōphendit desideria et vota tꝛāsgreditur. acquiri p̄ estimari nō pōt.

De tercio articulo

Uicōceptus est de spū sancto natus ex maria virgine. Hunc articulum ponit Jacobus maior frater iohānis qui fuerunt filiꝫ zebedei. In q̄ articulo ponit duas distinctas veritates. Primam de christi cōceptione: cū dicit. q̄ cōceptus est de spū sancto. Secundā de eius bñdicta natiuitate: cū subdit. nat⁹ ex Maria virgine. Ubi sciendū ē q̄ nō solum necessariū est christiano credere filium dei: s; etiam necessarium est credere eius incarnationē per quam nobis visibilis apparuit. Baruch. iij. Post hec i terris visus ē: et cū hoibꝫ cōuersatus est.

Queritur quō incarnationis christi facta sit. Respondet q̄ postq̄ angelus Gabriel fuit missus ad virginem mariā. vt habetur Luc. i. Et maria credidit et consentit: tūc spū sanctus supuenit in eā. et eaz sanctificauit et fecūdauit et formauit i instanti de purissimo sanguine virginis marie. vel vt alij dicūt de purissimis humoribꝫ eius corpus christi: et i eodē instanti in q̄ formatū est corpus. creata ē. et animata ex nihilo. et in eodem instanti cōiuncta ē corpori organizato. Et illa duo corpus et anima simul mor fuerūt deitati vni in dei filiꝫ p̄sona. Itē sciendū fm̄ Henricū de firmaria q̄ tota trinitas illā incarnationē opata est. qz opa trinitatis ad extra sunt indiuisa. Nam ibi fuit potentia patris. q̄ statim corpus formauit et animā creauit. et illa duo diuinitati vniti in illo momēto cū dixit. Ecce ancilla dñi. hoc non potuit facere potentia alicuius creature. qz oīs creatura in sua operatione requirit tempus sicut firma mensū requirit diem vt moueatur ab oriente in occidentem. luna ad cōplemētum sui cursus requirit mensem. sol integꝛū annū. homo in determinato tempore formatur in utero matris. In con-

ceptione autē christi opata est potētia patris. qz in instanti cōceptionis cōpleta fuit. Item opata est ibi sapientia filiꝫ. qz ibi corpus suū optime disposuit: omnia membra decenter ornauit. p̄s. Speciosus forma p̄ filiꝫ hominū. Itē opata ē gratia spū sancti qui cōceptionē illam mūdā ab omni peccato reddidit. Qd̄ nō est factū in aliquo puro hoīe. Licet enī aliqui nati sūt sine peccato et sanctificati in utero matris. Sicut beata virgo maria. Iohānes baptista. hieremias. tñ in peccato originali sunt cōcepti. et fm̄ rōnem semialem descenderūt ab Adam. Christus autem nō solū natus sed etiaz cōceptus fuit sine peccato. Aug⁹. Solus redemptoris est eē sine peccato. Hec Hen. de fir. sup̄ symbolū. Querit q̄re cōceptio christi potius attribuit spū sancto. Respondeo fm̄ Henricū de firma. q̄ intētio denotat operationem. Christus autē hac intentione carnē assumpsit vt miseris et afflictis subueniret. Et qz bonitas et misericordia attribuit spū sancto: ideo de spū scō cōceptus est. hec ille. Item dicitur de spū sancto cōceptus. vt p̄ hoc excludant corporales admixtiones. Vñ capitū. Non ex virili semine: s; mystico spiramē. Item sciendū q̄ quia tota trinitas operata sit incarnationem: solus tamē filius est incarnatus. vt dicit beatus aug⁹. i. li. de fide ad Petꝛ. Et beatus aug⁹. ponit tale exemplū. Si tres puelle tenerēt vnā tunicam: et illam vna ex illis indueretur: tūc illa inductio fieret a tribꝫ puellis. et vna illarū eam sola indueretur. et alius doctor ponit tale exemplū. Si tres scz petꝛ⁹. iohānes. andreas simul agerēt rubricādo andrea. rubricatio andree fieret ab his tribꝫ simul: attamen solus andreas rubricaretur. Sequitur Nat⁹ ex Maria virgine. Virgo maria virgo concepit. virgo peperit. et post partū virgo pmanst. Querit quare xps natus sit ex virgine. Respōdeo fm̄ Hen. de firma. Triplex est status humane nature. conugalit. vidualit. virgin alit. p̄mus bonus. secundus melior. tercius optim⁹. Quicqd̄ at est optimū deo attribuitur. ideo cōueniens fuit vt de virgine nasceretur. Et in hoc etiam ostendit christus

excellenciam status virginitalis. Aug⁹
 Unius sancte virginis partus omnium
 sanctarum virginum est decus. Secundo
 secundum alium doctorem. Sicut per eam virgi-
 nem facta est perditio: sic converso per ma-
 riam virginem debuit fieri reparatio.
 Unde canitur Paradisi porta per eam
 clausa est. et per Mariam virginem
 iter patefacta est. igitur etc. Tercio ut veri-
 tas prophetie adimpleret. Esaie. viij. Ecce
 virgo concipiet et pariet filium. Sciendum
 etiam quod circa hunc articulum origenes erra-
 vit qui dicit: quod christus ad hoc natus est
 et ad hoc venit: ut non solum saluaret ho-
 mines: sed etiam demones in fine mundi. h-
 abet est contra dictum christi. Math. xxv.
 Ite maledicti in ignem eternum qui para-
 tus est diabolo et angelis eius. Ad remo-
 uendum hunc errorem patres sancti ad-
 diderunt in symbolo quod canitur in missa
 Qui propter nos homines et propter nostram
 salutem. et non propter demones

De quarto articulo

Assus sub pontio pilato: cruci-
 fixus mortuus et sepultus Item
 articulum secundum Henricum de firmaria
 posuit beatus andreas. Qui quidem arti-
 culus necessarius est ad salutem. Nam sicut
 debemus credere incarnationem filii: ita
 necessarium est credere passionem et mor-
 tem eius. Quod secundum Gregorium nihil nobis
 nasci profuit: nisi redempti fuimus. In quo
 quidem articulo beatus andreas describit
 quatuor creditas veritates. Prima est de christi
 passione put christus antequam fuit cruci-
 fixus passus est. scilicet flagellatus. illusus.
 conspuus. a lapis cecus. velatus facie. co-
 lapidatus. et spinis coronatus. Et hoc
 notatur cum dicitur. passus sub pontio pi-
 lato. Secunda est de christi crucifixione.
 Tercia de christi morte. Quarta de se-
 pultura. Et quidem ille veritates sunt
 distincte probatur. quod hora matutinali fu-
 it passus usque ad terciam. et hora sexta cru-
 cifixus. et hora nona mortuus. et hora ve-
 speratina sepultus. Item aduertendum cir-
 ca passionem christi. Primo quis patitur
 Respondeo dei filius summe boni. Se-
 cundo quid et qualia patitur. Respondeo
 patitur in rebus exterioribus spoliacione.
 quia nudus pendebat: nec bausus aque

habuit. In corpore amarissimam affli-
 ctionem. Quia a planta pedis usque ad
 tunc non fuit in eo sanitas. In anima ma-
 ximam tristitiam. Unde dicit. Tristis
 est anima mea usque ad mortem. Tercio:
 a quibus patitur. Respondeo a principibus
 sacerdotum et ministris et popularibus
 et a iudeis et gentilibus. ps. Quare fre-
 muerunt gentes: et populi meditati sunt
 inania. Astiterunt. etc. Quarto quare patitur
 Respondeo propter peccata nostra et salu-
 tem nostram. Esa. liij. Propter zelum populi
 mei percussus est. Quinto. quid coegit eum
 Respondeo maxima charitas. Apoc. i.
 Dilecti nos et lauit nos a peccatis nostris in
 sanguine suo Roman. v. Commendat
 deus suam charitatem in nobis. quoniam cum
 inimici essemus christus pro nobis passus
 est: et mortuus iustus pro iniustis. Passus
 sub pontio pilato. Notandum quod christus
 passus est sub vno pilato: nunc autem in
 membris suis patitur a multis pilatis.
 Math. xxv. Quod vni ex minimis meis se-
 cistis: mihi fecistis. Et ideo charissime:
 si iniuriose pateris a iudice iniquo: noli
 murmurare. Sed memento dominum iesum
 christum passum sub pontio pilato. Item
 si subditus es: et habes prelatum corru-
 ptum prementem te contra iusticiam: sis
 patiens. quia ipse est tuus pilatus. Si
 mulier es: et habes virum furiosum te per-
 cutientem: sis patiens. quia ipse est tuus py-
 latus. Si seruus es. et habes dominum
 impium et crudelem te molestantem: non
 mireris. quia ipse est tuus pylatus. et sic de
 alijs. Et omnes isti precepta debent esse pa-
 tientes. quia pro his tribulationibus ha-
 bituri sunt magnam premium in celo. Mat.
 v. Beati estis cum maledixerint vobis ho-
 mines et persecuti vos fuerint: et dixerint
 omne malum aduersum vos: mentientes
 propter me. Gaude et exultate quoniam mer-
 ces vestra copiosa est in celis. Item sciendum
 quod pontius est cognomen ab insula
 la ponti nominatum: scilicet pilatus est proprium.
 et erat gentilis et indignus pater. quod
 secundum agum. Peccator non est dignus pater:
 quo vescitur. A quo malo homine christus
 ad mortem sentenciatus et iudicatus
 est. Item Sciendum quod Vincentius in
 speculo historiali dicit. quod pilatus accu-

*De pontio pilato et de
 eius morte et sepultura*

De symbolo apostolorum XXII

satus est in multis a vitellio preside sy-
rie. Et primo de morte omnium innocen-
tium quos occiderat. et quod imagines genti-
lium ponebat in templo. Item quod pecuni-
am positam in corbonam redigebat in su-
os usus: inde faciens aqueductum in do-
mum suam. Pro his missus est in exili-
um et ibi in multas incidens calamita-
tes se propria manu interemit.

De quinto articulo

A Escendit ad inferna. Istum quo-
tum articulum scribit beatus phi-
lippus apostolus. Circa quem articu-
lum primo quiritur: quo tempore vel qua ho-
ra christus ad inferna descendit. Respon-
deo secundum theodorum. quod statim quando anima christi su-
ita corpore separata: tunc anima christi
deitate unita descendit ad limbum pa-
trum. et mansit ibi ab hora mortis christi
que fuit hora sexte ferie nona usque ad ho-
ram reuerentie. et hoc fuit tempus quod
draginta horarum. Quia diluclio diei do-
minice surrexit in eadem resurrectionis e-
duxit eos de limbo. Item sciendum quod
anima christi separata fuit a corpore. sed
deitas mansit cum anima ad infernum
descendente. et etiam cum corpore in sepul-
chro iacente. Item sciendum quod anima christi
passionem fuisse quatuor receptacu-
la animarum. Primus locus fuit infer-
nus damnatorum in quo est pena sensus et
pena damni. id est carentia visionis dei. Ac
etiam ibi sunt tenebre exteriores et interi-
ores. id est carentia gratie et carentia glorie.
Ad hunc locum christus non descendit.
nec ab illo aliquem liberauit. Ratio. quod christi
passio nulli prodest: nisi sit eius membrum
vel fiat per conversionem. Sed illi in in-
ferno non fuerunt membra christi. nec
poterant fieri. quod fuerunt extra statum mere-
di. quod nec in illo loco est redemptio. nec
pro eis est orandum. Unde beatus augustinus.
Si scirem patrem meum in inferno: non possem
orare pro eo quam per dyabolum. Secundus locus
est limbus puerorum. id est. illorum infan-
tium in peccato originali decedentium. qui
limbus est super infernum et ibi est pena dam-
ni. id est carentia visionis diuine. et non pena
sensus. id est sensibilis pena non est ibi. Et isti
ibi tenebre exteriores et interiores. id est ca-
rentia gratie et glorie. Ad illum locum pro eis

tiam non descendit nec ab eo aliquem e-
tiam liberauit. Ratio huius. quod illi par-
uuli non fuerunt capaces gratie christi.
nec satisfactio christi poterat illis suf-
fragari neque ad eos extendi. Quia ad il-
los solum extenditur quod eius membra ef-
ficiuntur per fidem: vel aliquod fidei sacra-
mentum. Sed neutrum illi poterant
habere. Tercius locus est purgatorium
et est super limbum puerorum. et ibi est pena
damni et sensus ad tempus determina-
tum et finitum. Et sunt ibi tantum tene-
bre exteriores. quod gratiam habent. Ibi est
ignis corporalis in quo anime ulorum
qui in hac vita penitentiam suam non
impleuerunt affliguntur usque ad satisfac-
tionem condignam. Queritur. utrum
illi qui fuerunt in purgatorio liberati sint.
quando christus descendit ad limbum
patrum. Respondeo quod non: sed solum il-
li qui tunc purgati fuerunt sufficienter. vel
meruerunt hoc quillo tempore scilicet in descen-
su christi liberari debuissent. Ratio est quod
passio christi non habuit temporalem vir-
tutem et transitoriam: sed sempiternam.
Sed pena purgatorii est transitoria et
temporalis. et ideo qui fuerunt tales qui
ales nunc sunt: qui in purgatorio de-
tinentur: non fuerunt in purgatorio liberati:
per descensum christi ad inferos. Sed so-
lum illi qui tunc purgati fuerunt vel alio-
quin hoc meruerunt quod tempore descensus christi
liberari deberent. Quartus locus et su-
per primus est limbus sanctorum patrum ubi
fuit pena damni. id est carentia visionis
diuine et non pena sensus. Et erant ibi
pene exteriores sed non interiores. quia
omnes isti in gratia fuerunt. Et ad istum
christus descendit et fregit. et sanctos pa-
tres inde eduxit. Ex isto articulo ha-
bemus duo documenta. Primum quod de-
bemus habere spem de deo. quia si illos
qui fuerunt in limbo visitauit: quilibet
nostre potest confidere quod nos in tribu-
lationibus nostris non derelinquat. per.
Cum ipso sum in tribulatione: eripiam
eum: et glorificabo eum. Secundum do-
cumentum est quod debemus animas pro
imorum nostrorum subuenire. Si enim
christus descendit ad inferos: ut suos li-
beraret. Et nos exemplo christi debemus

De simbolo apostolorum XXII

subuenire animabus p suffragia. Unde ipsi clamant ad nos. Job. xix. *Disce reminisci mei miseremini mei: saltem vos amici mei*

De sexto articulo.

H

Tercia die resurrexit a mortuis. Hunc sextum articulum descripsit sanctus thomas apostolus et conuenienter scripsit istum articulum quia i eo prius dubitauerat: et de deo plene sanctificatus fuit. sicut habetur Joannis. xv. ubi christus dicit thome Infer digitum tuum huc et vide manus meas. et affer manum tuam et mitte in latus meum. et noli esse incredulus: sed fidelis. Unde sanctus thomas in tertia parte. q. liij. ar. iij. dicit q sanctus thomas apostolus non solum vidit vulnera christi: sed etiam tetigit. Item notandum secundum Henricum de firmaria Sicut necessarium est nobis credere q christus mortuus fuit: ita necessarium est nobis credere q resurrexerit: q hoc valet ad subleuationem spei nostre. quia membris datur spes a consideratione capitis. Quia si christus resurrexit: et nos resurgemus Surrexerat autem resurrectione perfecta que est ad vitam immortalem. R. thomasi. vi. Christus resurgens ex mortuis iam non moritur

De septimo articulo

D

Scendit ad celos. sedet ad dexteram dei patris omnipotentis. Hunc articulum posuit beatus bartholomeus. Et necessarium est credere q christus quadragesima die celos ascendit. Quia sicut credimus passionem et resurrectionem sic et ascensionem. quia passio accendit nos ad charitatem. resurrectio erigit ad fidem. ascensio eleuat ad spem. Ubi considerandum est in isto articulo magnitudo virtutis dei. q ascendit i foris humana cum corpore et anima. et cum utraque natura diuina et humana. scilicet de monte oliueti quia distat a hierusalem per mille passus. et punito apostolis. et cum beatissima virgine maria. et alijs mulieribus q secute eum fuerunt a galilea. Et cum septuaginta duobus discipulis. Et verisimile est q non solum iam dicti p

res fuerunt in monte oliueti: sed etiam multi alii discipuli christi occulti. propter metum iudeorum. vt Nicodemus. Samael. Ioseph ab aramatibus. et consimiles venerunt cum processione cum apostolis aut alio modo ad montem oliueti vt viderent christum dominum suum ascendere in celum. Dicit enim magister beatus thomas q facto prandio in die ascensionis congregauerunt se in monte syon christi discipuli. et exierunt cum processione in montem oliueti vt viderent christum ascendere cum potentia magna. Item sciendum q christus ascendit gaudentes secundum illud. ps. Ascendit deus in inbilatione: nec ipse solus gaudebat: sed et ipsi omnes q fuerunt presentes. Similiter angeli et omnes anime que ab eo de limbo liberate fuerunt. videlicet sanctorum patrum prophetarum patriarcharum. sanctorum innocentium. sancti Iohannis baptiste. et illorum iustorum qui fuerunt mortui: vel purgati a resurrectione christi usque ad ascensionem eius be anime singule cum christo ascenderunt et fuerunt in maxima inbilatione. Et hoc voluit signare ps. dicens. Ascendens in altum captiuam duxit captiuitatem. id est illos qui fuerunt captiui in limbo inferni. Sedit ad dexteram dei. Ubi sciendum q christus dicitur sedere ad dexteram dei omnipotentis. quia simul habent cum patre gloriam diuinitatis. beatitudinem et iudiciariam potestatem. Quia secundum Iohannem damascenum. Per dexteram intelligitur gloria diuinitatis. Sed secundum Augustinum. Per dexteram beatitudo patris et iudiciaria potestas intelligitur. Nam secundum naturam diuinam christus cum patre habet omnia predicta e qualiter in eadem maiestate. q nullus gradus est in diuinis personis. videlicet q vna persona esset dignior alia quia sunt per omnia equales et omnino eque perfecte atq digne. Christus vero secundum humanam naturam et secundum q homo dicitur sedere ad dexteram patris. id est. in portionibus bonis pre omnibus alijs sanctis. Transcendit enim corpus christi sua dignitate potestatem unitum deitati: non solum omnem creaturam corporalem sed etiam spiritalem preter animam suam. I

De symbolo apostolorum XXII

deo merito debetur ei locus altissimus
et nobilissimus Ideo dicit gregorius in
omelia ascensionis. qui fecit omnia sup
omnia virtute sua ferebatur

De octavo articulo

Pade vrsurus est iudicare vivos
et mortuos. Istū articulum scri
bit beatus Barthol. et merito. qz
quilibet christianus tenet credere futu
rum iudiciū. quia est articulus fidei.
Circa quē articulum querit primo de lo
co iudicij. Respondet qz locus extremi
iudicij est vallis iosaphat. Unde Jobel
in. Adducam oēs gētes i vallē iosaphat
vbi discepiabo cū eis. nō tamē putandū
est qz christus ad vallem descendat. et qz
oēs indicādos vallis illa recipiat. Sed
christus erit i aere in loco eminēti vt ab
omnibz possit videri. Et circa eū erūt sē
cti circūquaqz. et maligni erunt in terra:
vndiqz circa locū iudicij Secūdo queri
tur: cū quibz christus veniet ad locū iu
dicij. vel ad iudiciū. Respondet qz cū
angelz et sanctis suis qui tunc erunt i ce
lo. Vñ Barthol. xvj. Cum veneris fili
hoīs i maiestate tua: et oēs āgētiē cū eo.
Tercio qritur. an fiet citatio. Respon
det qz sic. et fiet p vocem tube que i ad
uentu iudicis ab omnibz audiet. Job.
.v. Venit hora in q oēs de monumētis
sūt audient vocem filiū dei. Et dicit ma
gister quarto sententiaz dis. c. lviij qz vox
illa erit xpi vel alicuius angli. vñ p l man
geloz que ab omnibz audiet. et virtute e
ius mortui de monumētis excitabunt
Erit ei signū valde evidens et manifestū
Et ideo vox illa dicitur tuba ppter hoc
qrit valde apta. Et dicit nouissima. qz p
illam non erit alia. Vñ apls. i. Corinth
xv. Canet ei tuba: et mortui resurgent in
corrupti. qz horribili er aūt hec tuba so
net: hyperoñ. innuit cū dicit. Cū dormiero
sine vigilo sine aliqd fecero: sp illa vox no
uissime tube sonat in auribz meis. Sur
gite mortui et venite ad iudiciū. Hec vox
vt dicit chrysos. audiet in celo. Et tūc vi
debunt filii hoīs: vt ait lucas: venien
tem in nubibz celi. Illuc veniet iohānes

baptista cū oibz pphetis et patriarchis.
Janitor celi petr⁹ cū oibz aplis et euāge
listis. Stephan⁹ cū oibz q sūt innocēte
sanguine fuderūt p dñō. Nicola⁹ et mar
tinus cū oibz pfectioribz. Katherine cū
oibz virgibz. Elizabeth cū oibz viduis.
Anna cū oibz cōiugatis. Regina celi cū
oibz sacerdotibz et religiof. q vsqz ad mor
tem ei⁹ obsequio pmaserūt. Item vox b⁹
tube audiet in inferno: vt ait chrysos. Et
tūc lucifer. satbanas. asmodeus. beelze
bub veniet cū oī exercitu infernoz. Itē
audiet vox tube p totū mūdū. ab oriente
vsqz ad occidentē. et resurgēt oēs pariter
quoze opā i terra dēuerūt Veniet illuc
Layn. q ppiū frēm suū occidit cū oibz
homicidis. Judas cū oibz traditoribz
Pylat⁹ cū oibz iniqs iudicibz. Lamech
cū oibz adulteris. Ananias et capbira
cū oibz monachis ppiarijs. Atbalia
cū pueroz necatricibz. Et pcedent q
bona fecerūt in vitā eternam. Qui vero
mala egerunt: in supplicium eternum.
Item sciēdū qz iste articulus debet no
bis incutere timorem magnum. quia d
omnibus reddituri sumus districtā ra
tionem. Ecclesiast. xij. Luncta que fiunt
adducet dominus ad iudiciū. Nam
reddituri sumus rationem de omnibz
cogitationibus nostris. Unde beatus
Gregorius. Sic deus cogitationes v
niuscuiusqz considerat. et cunctos gres
sus dinumerat. vt nec minutissime co
gitationes que apd nos vsu viluerunt
eius iudicio indiscussa remaneāt. Sa
pientie. i. In cogitationibus impij in
rogatio erit. Item de omnibus verbis
Barthol. xij. De omni verbo ocioso qd
locuti fuerint homines et Item de omni
bus operibus nostris que gessimus in
corpore. scz de omni gressu. visu. tactu.
auditu. et sic de alijs. Apostolus. Om
nes nos manifestari oportet ante tribu
nal christi: vt referat vnusquisqz prout
gesserat in corpore suo. siue bonum: siue
malum. Item de rebus temporalibus:
quomodo lucratus es. quomodo posse
disti: quomodo expendisti. Item quili
bet de officio et artificio suo. scilicet saber
sator. sartor. pistoz. et sic de alijs.

De simbolo apostolorum XXII

Similiter officiales sicut magister ciuium. & sic de alijs. Item quilibet de suo statu. siue in statu matrimoniali: siue uiduali. siue in statu uirginitatis. & sic de alijs

R De articulo nono
c Redo in spūm sanctum. Expe/
 ditis articulis specialiter respo/
 cientibus psonas patris & filij.
 nunc accedendum est ad eos qui tertiū in trinitate respiciunt persona n. uidelicet spiritus sanctus. Et istum articulum describit Jacobus minor frater symonis & iude. Et merito. qz quilibet christianus tenetur credere hunc articulum. Quia sicut necessarium est ad salutem credere i patrem & in filium: ita & in spūm sanctū. quia ipse ē. per omnia patri & filio equalis quia est eiusdem essentie cū patre & filio. Ergo de necessitate salutis tenet quilibet christianus credere qz spūm sanctus procedit a patre & filio. In hoc greci errant qz dicunt qz solum a patre procedit. & nō a filio quod est falsum & contra fidem. Unde canitur in simbolo Qui a patre filioqz procedit. Unde etiam ab apostolo spūs filij nuncupatur. Gal. iij. *Disce deus spūm filij sui in corda uestra. si ergo est spiritus filij: utiqz est & filio. Et ita planum est qz pcedit ab eo. Item sciendum qz spūm sanctus ab omnibz est considerandus. Quia p ipsum uiuificamur Joh. iij. vi. Spūs ē qui uiuificat. nā qui caret spūm sancto: mortuus est. nā sic spūs rationalis necessarius est corpori ut illud uiuificet. Si enim auferat spiritus in puluerem reuertitur. Eodē mō spūm sanctus se habet ad animam. Unde p. s. Auferes spūm eoz & deficient. Item necessarius ē nobis spūm sanctus. qz nisi p eū a malo liberamur: & bonū operamur. Unde augus. in libro de gratia. Desiderate auxilium gratie qz sola omnes liberamur a malo. siue qz nullum p. s. siue cogitando siue uolendo & amando liue agendo facimus bonū*

S De decimo articulo.
 Anteam ecclesiam catholicam.
 Hunc articulum descripsit beatus symon qui dictus est cba/
 naneus frater Jacobi minoris & cōsan/
 guineus saluatoris. Sciendū qz ille articulus sic intelligitur. id est credo i spūm sanctum ecclesiam catholicam sanctificantem. Item sciendum qz ecclesia id est congregatio fidelium & quilibz bō in gratia existens est membrum ecclesie & christus est caput. Unde Ephesi. v. *Vir est caput mulieris sicut christus est caput ecclesie. Et illius corporis anima est spūm sanctus. quia spūs est qui uiuificat. Item sciendum qz fides catholica ē vna. quod patet ex hoc. quia omnes christiani precedentes & sequentes vnā habuerūt & habebunt fidem. Unde dicitur li. ij. sententiarū. dist. xxxv. Nam pcedentes christiani illa credebāt futura: que nos credim? preterita. ut puta ipsi credebant explicite vel implicite filiū dei nasciturū passurū mortuū resurrecturū. celū ascēsurū. hec omnia credimus iam facta scz filium dei incarnatum. passum &c. Bernardus. Multa sū saluatoris aduentū omni potentem timentes & diligētes sue salutis gratissimum promissores: credētes in pmissione fidelem: sperantes certo tiffimum redemptorem. in hac fide & expectatione saluati sunt. licet quando & qz li & quo ordine salus repromissa fuerit: ignorarent. Igitur ecclesia dicit vna extra quam nullus saluatur. & intra quam nullus damnatur. Hoc figuratū est i archa noe in qua omnes qui fuerunt saluabantur. & omnes qui extra eam fuerāt submergebantur. Igitur periculosum est valde extra ecclesiam esse*

Prescinditur autem quis ab ecclesia tripliciter. Primo propter quodcumqz peccatum mortale. quia licet peccatores sint de ecclesia quantum ad numerum propter christianitatis signaculum & characterem: quem in baptismo consecuti sunt: tamen non sunt uiui qz ad meritum. Secundo propter heresim. Tercio propter excommunicationem. Quis in aliquo predictorū scienter mortuus esset non esset cum fidelibus sepeliendus. nec esset pro eo orandum. nec aliquod sacrificium offerendum. Secundo ecclesia dicitur sancta. Hoc dicitur

De simbolo apostolorum XXII

ad differentiam ecclesie malignantium
 q̄ nō est facta: s; pueris. p̄s. O dñi eccia
 malignantiū. S; eccia catholica ē san/
 cta z pura. que quidem sanctitas attēdi
 tur ad similitudinē ecclesie materialis q̄
 cū cōsecratur lauas z inungitur. Sic fi
 deles lori sunt in virtute illius aq̄ que ex
 iuit de latere ip̄ius xp̄i cuius p̄rite. scz.
 passionis christi baptismus. z alia sacra
 menta virtutem habēt Item fideles xp̄i
 vngunt vncōe sp̄iali. hec autē vncio ē
 sp̄is sancti gratia. Sile ē de hōe: sicut d
 aere. in die enī sp̄ est claritas nisi supue/
 niat nebula: sic in anima hominis semp
 est gratia sp̄is sancti: nisi ipsam expellat
 p̄ immūdiāz peccati. Dēsignat ei sp̄i
 ritus sanctus cū immūdiāz habitare ius
 ta illud. Que communicatio lucis ad te
 nebras. Et dicitur sancta. qz dē eam in
 habitat. p̄s. Dñe domū tuam decet san/
 ctitudo. Ap̄ls. i. Col. iij. Nescitis quia
 templum dei estis. Luc. Templū dei in
 ter vos est. Tercō dicit catholica. i. vni
 uersalis. Primo q̄tū ad locū. qz p̄ totū
 mundū p̄dicat. Roman. i. Fides vera ā
 nūciat in vniuersa terra. p̄s. In omnem
 terrā exiuit sonus eoz. Secūdo q̄tum
 ad sexum. qz nullus ab hōe sine sit ique/
 nis siue senex. siue masculus. siue femia.
 Tercio quātū ad tēpus. qz oēs fideles
 qui fuerūt a p̄ncipio abel iusti z qui vlt
 ad finem mūdi erūt: hos cōtinet ecclesia
 z durabit ip̄a etiam vsqz ad finem mūdi
 Quia regnū ecclesie est firmissimum. ex
 quo nō est subuersum p̄ tyrannos. s. ne
 ronem. dyoclecianū. arrianū. iulianū
 qui fortissime impugnaverūt ecclesiam.
 z conati sūt eam exterminare. Sed q̄to
 illos fideles martyrizauerunt: tanto pl̄
 multiplicati sūt. sicut filij israel a phara/
 one opp̄ressi plus fuerunt multiplicati.
 Ezo. i. Imo nec antichristus p̄ualebit
 p̄ ea scz ea ex toto exterminādo. Vñ ma/
 thei. xxvij. Ecce ego vobiscū sum vsqz
 ad consummationem seculi. sed p̄ con
 summationem tunc remanebit in celo.
 Sed iam ecclesia sancta diuisa est i tres
 Una est in mūdo. alia i purgatorio. ter/
 tia in celo. z hoc designatur in diuisio/
 ne hostie que i tres p̄tes diuiditur i mis
 sis sacerdotum

De vndecimo articulo.

Z

Ancorū communionem remis/
 sionem peccatorū. Hunc articu
 lum s̄m Henricū de firma. posu

it Judas tadens frater symonis z iaco
 bi. Pro quo sciendum qz sanctorū com/
 munitio est bonorū sp̄ialiū p̄ sanctos acq̄
 sitorū cōgregatio. Unde inter alia q̄ sūt
 nobis credenda etiam sp̄alr est creden
 da communicatio scōz in eccia: Nā oēs
 peccatores existentes sine peccato mor
 tali participes sūt omnīū bonorū q̄ sūt
 in ecclesia per quolibet mēbrum eccle
 sie Sicut si candela accendat p̄ aliquo spe
 cialiter omnes qui cū illo sunt benefici
 um candele p̄cipiunt: nisi in visu impe/
 dianur. scz obstaculo peccati mortalis
 quod obtenebrat intellectū z inficit af
 fectum Iuxta illud p̄s. Participem me
 fac deus omnium timentium te. Ratio
 aut quare communia sunt bona ecclesie
 est charitas z vnitās fidelium. Qz cha
 ritas non querit que sua sunt: sed quod
 vtile est z bonum multis. Ideo ip̄a est
 distributrix bonorū que fiunt in eccia
 qz bonū eccie in singula membra corpo
 ris christi mystici distribuitur: potest d
 clarari per tria exempla. Primum est in
 homine cū cibus fuerit: bene digestus
 dirigitur ad singula membra sana. Se
 cūdū exemplū est in arbore in q̄ humoz
 p̄ radicem attractus diuidit p̄ singulos
 eius ramos saltem non aridos Tercū
 exemplū est in fonte emanante q̄ diuidi
 tur i mltos riuulos nō obstructos. qñ
 at ab homine aliquod mēbrū vel ab ar
 bore aliquis ramus āputat: ad illū nō
 mittitur nutrimentū. sic qñ ab ecclesia a
 liquis p̄scinditur p̄ heresim aut inobe
 dientiam aut excommunicationem seu
 charitatis amissionē: tūc priuatur scōz
 cōmunionē z bonorū eccie p̄icipationē
 Et hoc q̄libet christianorū debet abhor
 rere z fugere. qz sic absclusus est i statu dā
 nationis z oīm bonorū eccie p̄uat. Sūt
 autem tria p̄sidia inter alia que a sanc/
 torum cōmunionē p̄oueniunt. scilicet
 cet indulgentia p̄latorum. preces sanc
 torum z suffragia fidelīz mortuorum.
 Unde ē sciendum qz indulgentie veni/
 unt de thesauro eccie z sanctorum cōmū

munione. Hunc thesaurū habent dispē
sare plati ecclesie plus et minus iuxta isti
dando sū causam rōnabilem. Quattu
or tamē requiruntur ad h: q̄ indulgentia va
leat sū thō. sup. iiii. di. xx. Duo ex pte dā
tis et duo ex parte suscipientis. Ex parte
dantis requiritur auctoritas et causa rati
onabilis. scz utilitas ecclesiastica. Et pte
suscipientis etiā duo. s. vi sit contritus:
et cōfessus et faciat illud p q̄ indulgentia
est data. Quo ad secūdā partē articu
li. scz remissionem peccatorū est tenendū
q̄ omne pccm̄ siue sit actuale siue origia
le in ecclesia pōt remediari et mederi. Nam
p baptismū tollitur oē peccatū in bap
tizato nō fictē accedēte. siue hic q̄ rite bap
tizatur sit adultus siue p̄ulus. P̄ bap
tismū autē quotienscūq̄ quis lapsus
fuerit in peccatū siue sit mortale siue ve
niale poterit p verā penitētiā repara
ri. Ergo firmiter quilibet credere debet
q̄ in ecclesia catholica est remissio om
nium peccatorū et in nulla alia secta. quia
extra ecciam nō ē salus. Et cōtra istū ar
ticulū faciūt hoīes despari: q̄ ppter ma
gnitudinem vel multitudinē peccatorū
desperāt. qd̄ est maximū peccatū. Vñ
fidor de summo bono. Desperatio ē pe
ior omni peccato. Vñ etiā aug⁹ sup io
hannē. De nemine desperandū est: duz
est in hac vita. solū ei desperationis cri
men est qd̄ mederi nō pōt. Ergo credere
debemus remissionē peccatorū.

De duodecimo articulo.

Artis resurrectionē et vitā eter
nam. amē. Hunc articulum po
nit beatus Barthias ap̄l: vbi
duo tāgit. Primo generalē resurrectionē
vbi dicit. carnis resurrectionem. Secū
do eternā glāz dicēs: vitā eternā. Circa
p̄mū notandū q̄ oēs hoīes simul resur
gent in nouissimo die. Unde Johis. v
Venit hora in q̄ oēs q̄ in monumentis
sūt audiet vocē filij dei. et qui audierint
viuent. Itē ap̄l. i. ad Cor. xv. Omnes q̄
dem resurgemus. Vñ credēdū est omni
christiano q̄ quilibet homo idem in nū
mero resurget cū eodē corpe in quo iam
viuit. Vñ Job. xix. Rursū circūdabor
pelle mea: et in carne mea videbo deum
saluatorem meū quem visurus sum ego

ipse et nō alius. Ad denotandū ydēptita
tem p̄prij corporis. Quis ei corpus in cine
rem et in puluerem redactum sit: tamen
oīa ista que spectāt ad cōplēmentū corpo
ris redibūt. et idem corpus resurget. Et
eadē aīa illius boīs hoc idē corpus sibi
assumeret. et ei cōiūget. Hoc patz. qz si hō
qui meruit debeat p̄mari vt iustū est: ne
cesse est: vt idem corp⁹ et eadē aīa i resurre
ctione itez cōiūgātur que prius fuerunt
sūt iūcta dū viuerēt aīa moriē. Nā si aīa
aliō corp⁹ assumeret: nō eēt resurrectio: sed
nouī corp⁹is assumptio. Et hoc patet q̄ i
dē corpus in nūero cuiuslibet electi qd̄
nūc ē grossū. mortale. corruptibile dese
ctuosū obscurū. passibile. et graue: h̄ erit
in resurrectione imortē subtile. incorrup
tibile sine defectu. et claz. ipassibile et agile
Et dico notāter cuiuslibet electi. qz cor
pora repboz erūt valde passibilia grossa
pōderosa. et obscura. Sz q̄reret qd̄ o era
te resurgētū et q̄ritate. Rñdet oēs i eadē
etate resurgēt sic xp̄i q̄ fuit. xxxiiij. annoz
et q̄si dimidiū. Sici eadē etate oēs resur
gem⁹ tā senes q̄ iuuenes. Et in illa q̄rit
tate stature resurget vnusquisq̄ quā tūc
habuit v̄l habuisset: si ad talem etatē pue
rit v̄l puenisset sine impedimēto sui star⁹
Vñ ap̄l ad eph. iiii. Donec occurrām⁹
in vizi p̄fectū in mēsurā etatis plenitudi
nis xp̄i. Quātū ad secūdā pte istius ar
ticuli vbi dicit. Vitā eternā Sciendū
q̄ quilibet homo debet credere vitā eter
nā. q̄ vita ip̄e de⁹ est. Johis. xiii. Ego sū
via veritas et vita. Et ideo anima que sē
per erit coniuncta deo semp habebit vi
tam eternam. Et nota q̄ vita eterna om
nibus bonis abundat. Et ideo est finis
omnium desideriorū nostrorum. Nam
in vita eterna sensus delectabitur. intel
lectus illuminabitur. affectus quietabi
tur. appetitus satiabitur Unde augustin⁹
libro. ij. de ciuitate dei. O chare illā vitā
amplecti debuisti vbi est vita sine morte.
lux sine tenebris. iuuentus sine senectū
te. pax sine discordia. voluntas sine in
iuria. regnum sine commutatione. quia
non amittitur. Unde Iohannis. xvi.
Baudiu vestz nemo tollet a vobis. Et
tam excellens est illud gaudium. et tam
m̄lta sunt ibi bona q̄ de singul⁹ dicere q̄

De sacramentis XXIII

bi erūt defecit humanus intellectus. nō
solū humanus: sed etiā angelicus. aplo
attestāte q̄ ait. i. Lōi. Qd nec ocul⁹ vi/
dit. nec auris audiuit. nec in cor homi/
nis ascēdit q̄ pparauit dō his q̄ diligūt
illū. Un̄ etiā p̄. Qm̄ mille anni aū ocu/
los tuos sicut dies besterna q̄ preterit.
Ad quā vitā nos pducatur iesus christus
marie filius qui sine fine uiuit ⁊ regnat
Amen.

Incipit tractatus de septem sacramētis

A sacramēta sunt septē q̄ dō
instituit. ⁊ in q̄libet sacro/
dat gratia dignē recipienti
ipm sacramētū. Querit q̄
sunt sacramēta necessitatē

R̄spondeo fm̄ Raymūdū q̄ quinqz. Bap/
tismus. cōfirmatio. eucharistia. peniten/
tia. ⁊ extrema vñctio. ⁊ dicūt necessitatē
q̄ sūt in p̄cepto. ⁊ tenet quilibz ad ea su/
scipiēda p̄ loco ⁊ tpe. Reliqua duo sūt sa/
cramēta volūtatē. scz ordo ⁊ matrimo/
niū. Querit vtz sacramēta debeāt pec/
catoribz dari. R̄spondeo fm̄ Raymūdū
p̄pter occulta pctā nō pnt sacramēta de/
negari alicui nisi p̄ amonitiōē secretaz
in speciali vel publicā factā in gñali. vt
p̄ de cōse. di. ij. nō p̄hibeat. Existēs at
in peccato mortali siue occulto. siue ma/
nifesto mortaliter peccat recipiendo. vt
pater di. xl. multi. ⁊. xcv. illud. xi. q. ij. au/
di. Si l̄z ministrās sacramēta in pecca/
to mortali: peccat mortāl̄. Queritur v/
trū possint iterari sacramēta. R̄spondeo
tria sacramēta nō pnt iterari. scz baptis/
mus ⁊ cōfirmatio ⁊ ordo. qz in collatiōe
cuiuslibet triū predictorū imp̄nitur ca/
racter aīe: q̄ etiā p̄ mortē nō p̄tab anīa se/
parari. Un̄ si q̄s resuscitaret: nō eēt bap/
tizandus nec cōfirmāndus. nec reordinā/
dus. Secus de quatuor alijs sacramē/
tis. Un̄ Hugo de scō vic. dicit. Si laza/
rus post resuscitationē voluisset resūp/
sisse vxorē suā: oportuisset q̄ de nouo cō/
traxisset Un̄ p̄ mortē soluit matrimoni/
um. Similiter eucharistia ⁊ penitentia
⁊ extrema vñctio reiterantur

De primo sacramēto scz baptismo.

Aprīmū est p̄mū sacramētū ⁊
ianua oīm sacramētorū. ⁊ etiā ē

fundamētū omniū sacramētorū. quia
nulli confert aū ipm ī ecclia aliqd sacra/
mentoꝝ. Querit q̄ sit effectus cathecis/
mi. R̄spondeo fm̄ iho. in. iij. di. vi. q̄ ex/
orcismus habet effectū in corpore ⁊ in aīa
qz minuit p̄tātē demōis ne possit īm̄ in/
boīe sicut prius: ne baptismum ⁊ alia bo/
na impediāt. S̄z p̄dicta potestas demo/
nia totalr in baptismo tollit. Sic phar/
rao p̄us flagellatus ē p̄plo nō egresso d̄
egip̄io. Et postea populo egresso totalr
in mari rubro. qd est figura baptismi. est
submersus. Querit vtz oēs teneant ad
baptismū R̄spondeo fm̄ iho. in. iij. di.
vi. Quilibet tenet etiā sanctificatus ī v/
tero p̄pter tres rōes. P̄mo qd p̄pter acq̄/
rendū caracterē quo adunet p̄plo dei. ⁊
quā deputet ad p̄cipiēda diuina sacra/
mēta. Secūdo: vtz p̄ baptismi susceptōz
passiōi christi corporaliter cōformet̄.
Tercio p̄pter bonū obediētiē. qz p̄ceptū
tū de baptismo omnibz datū est. Johis.
iij. Nisi quis renatus fuerit ex aqua. ⁊c
Querit vtz baptismus aque possit ī a/
liquo suppleri. R̄spondeo fm̄ petrum
de tharenthasia fm̄ coēs legē nō potest
in pualis suppleri cū nō possint habere
vsum liberi arbitrii Sed si p̄ christo oc/
ciderētur: pie credit q̄ saluarent sine ba/
ptismo aq̄. In adultis at pōt suppleri
per baptismum flaminis siue contritiō/
nis ⁊ baptismum sanguinis. id est mar/
tyrii. Et hoc intellige quādo est articl⁹
necessitatis. Queritur vtrum puer in v/
tero existens possit baptizari. R̄spon/
deo fm̄ iho. vbi supra. nō potest. quia ta/
lis deo notus est: non ecclie. nec subijci
potest operatōi mīstroꝝ ecclie. Unde
augustinus dicit. q̄ sicut q̄ nō vixit non
potest mori: ita q̄ natus nō fuerit nō po/
test renasci. Non debet autem mater scī
di: vt puer possit nasci ⁊ baptizari. Qui
a fm̄ ipsum nō sūt faciēda mala vt eueni/
ant bona. debet īm̄ scīndi si iā defuncta es/
set. ⁊ puer adhuc in ea viueret.

Queritur quid faciendum esset quā/
do apparet aliquod membrum pueri. ⁊
timetur imminere mortis periculum.
R̄spondeo q̄ in tali periculo egressa p/
te princ̄iali. sc̄. capite baptizari debet. S̄z
secus est est de alijs partibus. vt de ma/
l

De sacramento baptismi XXIII

Nū vel de pede: quibus non noccat si ille p-
 tes aspgant baptismali aq. qz diuina mi-
 sericordia nō ē artāda. Et si postea ple-
 narie nascat tūc sub cautela baptizet ur
 sub hac forma. Non te rebaptizabo si es
 baptizatus. Sz si nō es baptizat? tūc
 ego baptizo te in nōie patris z filij z spūs
 sancti. Sciendū q materia baptis-
 mi est aqua pura naturalis. Vñ baptis-
 mus nō potest fieri in vīno nec in cereni-
 sia. neq in vrina. neq in aliquo alio liq-
 re. Sed forma verbor baptismi est hec
 Ego te baptizo in nomie patris z filij z
 spūs sancti. vt patet extra de baptismo.
 caplo. i. et sine his verbis nō pōt fieri ba-
 ptismus Sciendum q ille vetule q pue-
 ros baptizant in articulo mortis sic di-
 centes Solt du leben: so sig dir das ein-
 bat. solt du aber dan sterbē so sig es ey-
 douff In nomine patris z filij z spūs sancti
 Tales mulieres cū talibz verbis nō ba-
 ptizant. Queritur qui possint baptiza-
 re. Respondeo debitus mīnister baptis-
 mi fm omēs theologos ē sacerdos. Sz
 in necessitate quilibet pōt baptizare siue
 vir: siue mulier fidelis siue infidelis dū
 modo habeat intentionē baptizandi: z
 seruet formā ecclesie. Sed tamē cleric?
 nō debet baptizare pñte pbytero: neq
 laycus pñte clerico. neq mulier pñte vi-
 ro. vt patet di. iij. mulier. Querit. vtruz
 baptismus debeat p aliquod temp? dis-
 ferri Respōdeo fm beatū tho. Magis ē
 laudabile q puer q̄citur pōt fieri bap-
 tizatur. Primo. qz interim mori posset.
 z damnaret Secūdo qz demones non
 habēt tantā potestātē in baptizatis sicut
 in nō baptizatis: neq quātū ad nocumē-
 ta spūalia neq ad corpalia. Quis ē ef-
 fectus baptismi. Respondeo q baptis-
 mus habet multiplices effectus. de qbz
 aliquos hic dicam Prim? ē q baptism?
 fm Bonauenturā sup. iij. dis. iij. dig-
 ne suscipientibus delet omnem culpam
 originalem mortalem z venialem. z resti-
 tuit primariam innocentiam quo ad a-
 nimā Hoc probat quia si sic moreret sta-
 tim ad celum euolaret Sed hoc nō fit:
 nisi omni culpa deleta igit rē Secun-
 dus effectus q ignē infernalem z etiam
 purgatorij extinguit q̄tū ad ipsū bap-

zatū: vt d cetero ignis infernalis vl' pur-
 gatorius nō possit in eū: nisi ipse postmo-
 dum peccādo reaccenderet cum contra-
 se Vñ ammirāda ē fatuitas illoruz qui
 post baptismū peccant cū voluntarie ig-
 nem in ppiū subiectum reaccendunt

Tercius effectus q baptismus delz
 oēm satisfactionē pro peccatis quā ho-
 mo in presenti debet p peccatis suis ex-
 plere. vt patet: quia si a. iqs infidelis ino-
 deus vel paganus mille annos vixisset:
 z omni die mille peccata mortalia cōmi-
 sisset: si cōterit z fidē suscepit. z sic cū de-
 uotione baptizatus fuerit: tūc nulla pe-
 nitentia satisfactoria sibi imponenda ē
 p omnibz peccatis suis: quia baptism?
 tollit omnē satisfactionē Et si talis sic p?
 baptismū moreret: statim ad celū euola-
 ret. Quartus effectus est q fomitem mī-
 gat: qz i baptismō datur homini gratia
 ad suppressiōem fomitem peccati Sed di-
 cerz quis: quare baptismus nō delz oēs
 fomitem peccati: sicut delet oē peccatum
 originale: de quo fomes pcedit. Respō-
 deo q ppter fragilitatis pprie cognitiōē
 z ppter nostrā humilitatē. Job. vi. Que-
 eni fortitudo mea vt sustineam Et vt in-
 uocemus diuinū auxiliū dei misericor-
 diam vt pseruet nos a malis. ps. Dise-
 rere mei dñe qm infirmus sum Item p-
 ter exercitacionē scz vt resistamus vicijs
 z cōcupiscentijs carnalibus z sic habea-
 mus materiā exercēdi virtutes z meren-
 di gloriā. Vñ Greg? Temptatio cui
 non consenti nō est peccatū: sz est mate-
 ria exercēde virtutis. Ambro. sup lucā
 Nemo poterit coronari: nisi vicerit. ne-
 mo at pōt vincere nisi aū certauerit. Vñ
 debemus viriliter pugnare contra caro-
 nem nostram: z cōtra ea vitia ad q natu-
 raliter inclinati sumus: siue sit ira siue i-
 uidia: siue luxuria. Unde Bernardus
 Quotiens resisteris: totiens coronabe-
 ris. Et vt multas coronas mereamur/
 tūc fomes peccati in nobis manet: z nō
 delet ex toto in baptismō Quis mīriget

Quintus effectus est a potestate dia-
 boli liberatio. qz baptizat? ex toto apo-
 testate diaboli eripitur. vt de cetero non
 possit diabolus in eū nisi p cōsensu: pec-
 cati se ei subijciat. Vñ Bern. in quodā

De sacramento baptismi XXIII

sermone. Potest inimicus excitare temptationis motum. sed in te est si volueris dare seu negare consensum. ergo diabolus est sicut canis ligatus qui potest erigere hominem latrare sed non potest eum ledere nisi si velit ad eum accedere. Unde aug⁹. sup. ps. Diabolus plerumque vult nocere: sed non potest: quia potestas eius est sub potestate dei. Nam si tamen posset nocere diabolus quantum vellet: alique iustorum non remaneret. Ambr⁹. brosi⁹ sup. lucā. Diabolus nocere non potest se cognoscas. Sextus effectus est: quod deum efficit templum dei. Quod signatum est in hoc quod spiritus sanctus descendit in specie columbe super christum baptizatum. unde de tota trinitas mansionem habet in baptizato. Johis. c. ij. Ad eum veniemus et mansionem apud eum faciemus. Ergo male faciunt qui post baptismum scienter mortaliter peccant. Expellunt ei patrem et filium et spiritum sanctum. et diabolum introducunt qui expulsus antea fuit per baptismum. qui nihil habet eis dare: nisi eternum supplicium: et eterna mala. Septimus effectus est quod caracterem imprimit qui est indelibilis. quo caractere christiani baptizati a non christianis in die iudicii discernentur. et bonis cedat ad magnam honorem: et malis aut ad malam confusionem. Quia caracter ostendit: quod ipsi servituti christi se subdiderunt. et in baptismo diabolo et ei opera ei eorum pompa renunciarunt. Opera ei eorum mala associata characteri ostendunt quod infidelibus deteriores et abominabiles facti sunt propter iniusticias suas. Unde aug⁹. Quanto gradus altior: tanto casus declinior. Sed quia christiani per signum caracteris sunt super omnes infideles exaltati: ergo eorum casus erit eorum maior confusio. Octavus effectus est quod filium dei efficit ad quod signatum super christum baptizatum audita est vox illa. hic est filius meus dilectus. Ex quo elicitur cum quanta diligentia nutriendi sunt tales filii summi regis. quia si cum omni diligentia nutriunt filii comitum vel regum terrenorum. Cum quanta diligentia nutriendus est puulus quem constat esse filium dei. De illis qui sunt in adulta etate: nescis: utrum sint filii dei vel filii diaboli. Ecclesiast. ix. Nescit homo: an amore vel odio dignus sit. Sed de puulo qui est baptizatus qui non

dum est in etate quod possit peccare constat quod est filius dei. Unde multum peccant mulieres et matres qui male tractant suos pueros suos: maledicendo ipsis quod nullo modo licet. Sed reverenter tractandi sunt propter reverentiam dei qui eos inhabitat. Bonus effectus est celi apertio. Et in hoc ostenditur magna virtus baptismi qui cum in terra exhibeatur in celo tamen operatur. Ad designandum hunc effectum baptismi voluit dominus celum apiri cum baptizaret a iohanne baptista in iordane ut in hoc ostenderet quod baptizatus in innocentia baptismali decedat: euolat inveniens sibi celum spiritus apertum. cum autem baptismum homini ad ultio infernus fuit apertus et puero parno lymbus. Ex quo patet quanta sit fatuitas mulierum que inconsolabiliter dolent de morte pueroz suorum qui post baptismum decedunt antequam baptismalem innocentiam perderent. Valde fatuum est eas dolere de hoc quod filii eorum transierunt a societate hominum ad societatem angelorum. a valle lachrymarum ad gloriam. de exilio ad patriam. Filii enim videntur invidere desiderantes eos potius esse in hoc exilio quam in celo. Gaudere debent potius quod filii sui de facili tantam gloriam acquirunt propter meritum passionis christi: ex qua baptismus habet suum effectum. sicut et alia sacramenta: et solum dolere de hoc possent si propter culpam parentum filii decedissent. Pueri quandoque moriuntur propter culpam parentum.

Arentes possunt demereri i. sex casibus quod pueri eorum moriuntur. Primo quando nimis corde intimo diligunt pueros. et maiorem complacencia et amorem ad eos habent quam ad deum: tunc deus quicquid ex sua bonitate subtrahit eis pueros. ut cor eorum ad deum erigant et eum diligant. Unde aug⁹. Vocab hominem colitur quod pro ceteris diligit. Ergo si pueros supra deum diligunt eos deum suum faciunt. Ergo est ratio quare illi pueri qui sunt in infans affabiles et prudentes citius moriuntur. Quia parentes cum nimio affectu eos diligunt: et cum nimia sollicitudine pro eis sum mundi nutriunt. Secundo cum quis in bonorat suos proprios parentes: tunc quicquid punitur in suis propriis filiis. Unde legitur i. cesario quod quidam in bonoravit suos pa-

De sacramento baptismi XXIII

rentes. et oēs filij eius in brevi defuncti sunt. Tercio si res iniustas habent: tūc deus ex sua bonitate tales pueros mori permittit: ne ipsi pueri cum iniustis rebus una cum parentibus dānaretur. hoc quere supra. v. A. Quarto propter malū exemplū parentū. quia puer talis fuisset forte imitatus vitam puerisam parentū suorum. et sic etiā puerus et malus effectus. si supuit/isset. Quinto contigit quia propter hoc quia propria mater nō vult per se lactare suū p prū filiū. sicut diuites mulieres que cōsueuerūt habere nutrices: tūc quia lac ipsius nutritis nō est conueniens ipsi puero sicut lac matris de quo nutritus est in utero et assuetus. sic quia pueri moriuntur qui quādoq; supuitissent: si propria mater eos lactasset. hoc probat per hoc. quia quā sumit aliquem cibum quem antea nō sumpsit: non ita competit sue nature sicut cibus assuetus: ita etiam de puero. Sciēdum tūc quā quā aliq; mater p se nō pōt lactare puerū suū: tūc querēda ē nutritrix virtuosa. quia puer inclinatur sū naturā nutritricis sue que eū lactauit Sexto contingit quandoq; ex negligentia parentum sicut parentes qui pueros non custodiunt. sed eos quia ad aquam. vel ad ignē ex negligentia sua cadere permittūt. Vel etiam qui pueros secū collocāt ad lectū et eos in somno dormiendo suffocāt. quod omnino cauendum est. Et si in aliquo istorū sex iam p̄dictorū parētes reuelent tūc dolere deberēt de morte pueroꝝ suorum

E De signis que fiūt ante et post baptismum

Ignis ante baptismū fiūt quatuor. et post baptismū tria fiunt.

Queritur quid ista significant Respondeo: quia pr̄a exufflatio et insufflatio signat spūs maligni expulsiōez. et boni introductionem. Ergo sacerdos dicit. Eri maligne spūs Secūdo salis immisio vel linitio signat grām et sapientiam et peccatorū putredine p̄seruationem. Unde gratia datur homini i baptismō Si vult vti illa gratia tunc potest cum adiutorio dei et mediante illa gratia viuere absq; omni peccato mortali vsq; ad mortem. Et de hoc quere supra. xij. B. Ter

cio saluē cōtactus ad aures et nares seu suū signat spūalium opationez ad audiendum et intelligendū ea que sūt salutis Quarto unctio olei in pectore et in scapulas signat amorē que debet gerere in corde suo. Et inter scapulas signat deuotā subiectionē preceptorū dei et eccl̄ie. scz ad obediendū deo et prelatis eccl̄ie. Unde Bernar. Quicquid vice dei p̄cipit homo quod nō sit certū displicere deo: hoc omnino est accipiendū quasi p̄cipiat deus. Un̄ Luc. ix. Qui vos audit: me audit: et qui vos spernit: me spernit. Tria vero alia fiunt post baptismum Primo crismatio in vertice quā signat christi gratiā in mēte impressam. Secūdo impositio cerei ad manū signat fidei et amoris claritates. Tercio vestis candida signat innocentie restitutionem. Notandū quia pueri qui sine baptismō decedūt ad limbū pueroꝝ descendunt. ubi est pena damni et nō sensus. Quia nec esuriunt neq; sitiunt. nec habēt frigus nec calorē. simplr: nullā penā sensibilem sustinēt. s; solummodo quia sūt priuari visione dei. et becess pena dāni. Querit vtr pueri iudeoꝝ si miles sunt pueris christianorū sine baptismō decedētes. Respondeo quia sic. Quia habent equalem culpā. sc. peccatū originis: et nullum actuale. nec christianorū nec iudeoꝝ pueri. ergo habēt equalem penā scz penā damni. Sed quā infidelis ad a nos discretionis puenerit: si tūc nō susceperit fidem: tūc ipso facto peccat mortaliter nō suscipiēdo fidē: et nullam excusationem potest habere infidel. quia fides christiana p̄dicata est p̄ vniuersum mūdum. Unde christus dixit discipul̄ suis Marc. xvi. Euntes in mūdū vniuersum p̄dicare euāgelii om̄i creature. p̄. Et quāquā moris tal̄ infidelis tūc immēdiate ad infernū descendit Un̄ Marci. xvi Qui crediderit: et baptizatus fuerit: saluus erit. quā quā nō crediderit: condemnabitur. Insup quāquā infidelis: siue paganus siue iudens vsū rōis habēs sciēter facit aliquid p̄ceptorū dei. toriens peccat mortaliter. Et ignorantia non excusat talem. Un̄ aug. de gratia et li. ar. Ideo diuina p̄cepta data sūt vti excusatio de ignorantia non habeatur.

De sacramento confirma. XXIII

A De sacramento confirmationis

Confirmatio vtz sit sacramentum necessitatis. Respondeo q sic ppter spūalem pugnam ad quā homo iunat. licz simpliciter nō sit sacramentū necessitatis. qz sine eo pōt hō saluari. s; nihilomin⁹ con-
tempus eius damnable est. Decimo. in iij. dis. vii. Vtz cōferat gratia ī sacramēto cōfirmatōis. Respondeo s; m thōm. qz gratia cōferat nō soluz cōiter sic in q̄libet sacramēto cōferat gratia emūdas a pctō. sed etiā spēal grā p quā q̄s deputat ad effectū scitatis. z ydoneus sit ad christum cōfiteudū. Vñ de grato facit magis gratum. Itē q̄rit. q̄b; debeat cōfiteri. Rñdeo s; m beatū iho. Oib; christianis: etiā pueris. viris. z mulierib; q̄b; cōis ē pugna spūalis. qz s; m Job. vii. Dilicia est vita hoīs sup terrā. Itē sciēdū qz ad confirmationē sex requiruntur. duo ex pte sacramēti in se. s. materia crismatis. Et forma verborū q̄ talis ē. signo te signo crucis. confirmo te crismate salutis: In nomine patris z filij. z spūs sancti. Duo ex pte ministrī. s. dignitas pōtificalis z intētio debita. Duo ex pte suscipientis. scilz frons ī qua debet fieri crismatio. z qz cōfirmadus sit baptizatus. Et sciendum qz vinctio crismatis triplē sit in tribus sacramētis que impmūt caracterē. In baptismo sit in vertice ad designandū fidē susceptōis. In confirmatione sit in frōte ad designandū audaciā p̄fessionis xpī noīs. In ordie sit ī manib; ad designandū p̄tatem cōsecrādī corpus christi.

Effectus cōfirmatōis ē mltiplex. Primo. qz grām datā ī baptismo cōseruat. p̄s Cōfirma hoc dō qd opatus es ī nobis. Secūdo ad miliciā spūalem p̄parat. z qz oēs christiani debent eē ī bello christi. et ergo omēs dñt recipere hoc sacramētū. vt facilius possint cōtra mundum: carnē z diabolu pugnare. Tercō ad cōfessionē cōstātem noīs christi aiat quem optet verū deū z verū hoīem cōfiteri. Primo optet vt cōfiteamur eum s; m diuinā naturā patri z spūs scō coeq; lem quod notat in forma verborum v/

bi sit expressio trinitatis. Secūdo vt cōfiteamur eū s; m humanā naturā crucis supplicium p̄tulisse qd notat in cruce cōsignatione q̄ sit in fronte. Et ne erubescamus vel timeamus christū cōfiteri. Tercio vt intus z extra nos spūali deco-
re ornet. intus qdēp cōscie puritatem: z extra p odorē bone fame. Et hec duo si-
gnant in crismate qd cōficit in oleo p̄f-
primū. z balsamo p̄pter secūdum. Quar-
to in bonis agendis vel malis sustinē-
dis roborat. datur ei hic spūs sanctus ad
roborandū. Quinto aīam z corpus ar-
mat. aīas quidēp̄pter imp̄ssib; caracterē
corpus vērō p clypeū crucis. Sexto p
istud sacramentū sūt fideles pleni xpī
aī. plenitudie dico copie: qz tū in baptis-
mo pleni facti sūt plenitudie sufficiētie
Septimo post pugnā coronat qd nota-
tur in vitra que circa caput ligatur. Cō-
fiteudū at de isto sacramēto si q̄s illud in
peccato mortali recepit. Qz q̄cūq; hoc
sacramētū in pctō mortali recipit: mor-
taliter peccat. Ergo iuvenes q̄ debēt cō-
firmari inducendi sūt vt antea confite-
ant. z insinuandi sūt eis effectus sacra-
menti cōfirmatōis. vt eo maiore deu-
otionē ad illud sacramētū digne p̄cipien-
dum acquirant.

De tertio sacramen- to. scz penitentia

Penitentia s; m angul. est mala p-
terita deplāgere. z plāgēda itēz
nō cōmittere. Penitentie vtili-
tas z dignitas ostēditur. Primo in hoc:
qz nihil est qd deo tū placeat inter omnia
in pctōre sicut penitere z amplius a pec-
catis cessare. Hoc pbat. qz si daret deo
oīa bona tpalia q̄ habes. z oēs paupes
pasceres. z infinita monasteria z ecclās
cōstrueres: deo non places: nisi peniteas
Item si habueris oēm sciam ita qz p̄ro-
tū mūdū pacē faceres: oīa bona in mun-
do cōsilio tuo disponderes. Item si lin-
guis hominū loquereris z angelorū. i.
qz tot cōuerteres peccatores: vt oēs p̄di-
catores ab initio mūdi cōuerterēt: faci-
es velut es sonās. Quia alijs p̄des: s; teo
ipm consumis: si a peccato nō cessas. I-
tem si tradideris corpus tuū ita vt arde-
at

De sacramento penitentie XXV

as: deum tñ nō placas. nisi peniteas: et a peccatis cesses. Qm̄ dñs cōtritos et pñias diligit. qz pñ de celis i terrā. de angelis ad peccatores. de delictis inenarrabilibz ad penas inestimabiles venit. imo tantū penitētiā affectat dñs. qz cū oīa bona in celis haberet cū angel' p nobis penitētiā assūpsit. vt ei' p̄ciositate p̄ccōribz p̄bo et erēplo cōmēdaret. Iuxta illud mathei. ig. Nō veni vocare iustos: s; p̄ccōres ad pñiam. Etia sci assūpserūt penitētiā. vt scūs iohānes baptis. brā ego maria q nō deliquit Ergo mltomagis nos p̄ccōres. Itē diabolo nihil molestius ē: respectu p̄ccōris q̄ p̄ccōres vere penitere. nō ei ipm̄ tñ molestares o p̄ccōr. vt p im possibile loqr si eū in camino ponerēs. si suspēderēs. si rozares: nō tñ cōtristaret quoad aliqd in tñ tristat de penitētia hoīs q impetū tāto tristior est. Baruch. v. Sicut gaudia est in tua ruina et letata est in casu tuo babilō: sic cōtristabit in tua cōsolatōe. Ideo aut tñ dolet: qz tā longuz laborē in te p̄didit et valde cōfūditer eo q bō dñz venire ad tantam glām: de q̄ ip̄e cecidit. Itē nihil homi p̄ccōri vilius q̄ a p̄ccō cessaret penitere et nō sibi eēt tā vtile q̄ q̄tidie p eo tot mis se decātarent q̄ stelle sūt i celo. et oēs sancti p eo infpellarēt. et si celū q̄tidie ei ap̄iret et plueret fm̄ velle suum. et sol et luna et stelle fm̄ voluntatē suā cursū suū pagerēt imo si q̄tidie āgli dñderēt de celo et loqrētur ei: et rapetur in aerē ab angelis sicut factū est aliqbz sanctis. immo si brā virgo loqueretur ei. Nec mir: cū ip̄e dñs sepe locutus est cū iuda. et tñ dānatus est. Si infrogares oēs scōs de vtilitate penitētie. Rñderēt q̄ q̄libet eoz vellet tecū p̄cipare suū donū qd a deo habet in celo. Ansel. Unusquisqz gaudet tñ d aliter' merito ip̄m de suo p̄prio. Si marīam interrogares. Respōderet qz vellz te cū p̄cipare omīa sua merita et gaudia. Si christū responderet qz dare tibi vellet ea gaudia q nec oclis vidit nec auris audiuit. nec i cor hoīs ascendit: imo nec ea numerare potes. Vñ dicit dñs ad abrahā. Suspice celū: si numerare potes stellas. sic nec gaudia celi. Penitētia quomodo sit omnipotēs.

Enitētia respectu dei et p̄ccōris est op̄s. Nulla creatura neqz in celo neqz in terra: nō oēs marīy res neqz apostoli neqz p̄phete. neqz cōfessores. neqz virgines: s; sola penitētia placat deū p̄ccōri. Vñ ip̄e dicit Mat. iij. Penitētiā agite: et appropinquabit ei regnū celoz. Eci. xij. Altissim' odio hz p̄ccōres: et misertus ē penitētibz. Ezechiel. x. vij. Si impius egerit pñiam ab oī p̄ccō suo vīa viuet. Act. iij. Penitemini et cōvertimini vt deleatur p̄ccā vestra dicit petrus apla crucifixoribz xp̄i. sic et dicit tibi peccatori. Penitētia potētissima ē in oī tpe qz ab initio mūdi vsqz in finē durat eius potentissima potētia. qz nūqz ver' penitēs dānabit. qz de oī gñe hoīm inueniūt in inferno nisi de penitētibz vere et innoctētibz. Itē in oī etate et in q̄libet etate saluat. et quāqz quasī extrema sufflatōe vt patet in latrone q cū xp̄o i cruce pēdit. In oī loco: qz p̄ccōri celū ap̄it. qd nullus angls nec aliqz scōz facere posset In terra: qz plus mereri facit penitēte vno die q̄ peccator in mille annis. In inferno et in purgatorio potētiā exercet. qz vtrūqz extinguit penitētibz vere et p̄fecte. In oī p̄sona: etiā si cētū milia mortes meruiss; Etiam si sit sicut iudas vel pylar' vel herodes. Ebryst. O penitētia omnia ligata soluis. oīa aduersa tu mitigas. oīa strita tu sanas. Sap. vij. Eū sit vna oī ap̄ot Penitētia oīa potest in celo. et in terra respectu dei et p̄ccōris p̄ter quatuor. Primū ē p̄ccōrē de inferno nō posse liberare. Quia in inferno nulla ē redēptō Vñ greg. xi. li. moral. Quis ad infernum in ala toleranda descenderit: nequaquā vltius ad lucez redibit Quia nequaquā vltius' mīa p̄ccōris liberat. q̄s semel i locis penalibz iusticia iudicātis dānat. Ergo p dānatis nō est orādū. qz numqz liberabuntur. Vñ dicit aug'. Si scires p̄m̄ in inferno: nō plus orārē pro eo q̄ p dyabolo. Licet at penitētia non possit hoīem de inferno liberare: p̄t tñ a portis inferi. id ē a peccatis mortalibz dñ homo vīuit ipm̄ p̄ccōrē eruere. Tante est potētie. Hoc nemo alijs nec in celo nec in terra p̄t Secūdu q nō p̄t est qz virginitatē p̄ditā nō p̄t restituere. Vñ

De sacramento penitentie XXV

de Jho de summo bo. De pectm p peni-
tentiam recipit vulnerū sanitatem. vir/
ginitas atsi labit nū la penitencia repa-
tur ad integritatē. Et licet penitētia vir/
ginitatem non possit reddere: potest in
peccatorē penitēte virgini equalem vl'
maiorē in celo efficere: quia aureolā nō
valet ipe penitens rehabere. Verbi gra-
tia. Beatus Petrus apls maior ēq mlt'
te virgines quia aureolam non habeat.
Silt' z maria magdalena: z multi aliū sū-
eti Sed aureolam virgo corrupta neq'
ē habere potest: etiam quantūcūq' pe-
niteat. Unde Hieronimus. Audēter
loquor euz omnia possit deus. suscitare
tamē non potest virginem post ruinam
valet quidē liberare de pena: sed nō valz
coronare corruptam. Terciū qd nō pōt
est q' tempus inutiliter pditum nō ptre
stinere. Et licet nō possit tempus perdi-
tum restituere: tamē potest deo pro eo satil-
facere. Qu' rtiū est: q' opa de gñe bonoz
mortua. i. opa scā in peccō mortali nō po-
test viuificare. Et licet non possit opera
mortua viuificare: pōt tñ opa mortifica-
ta resuscitare. i. illa bona opa q' sūt in gra-
tia atea facta. z postmodū p sequēs mor-
tale peccatū mortificata. illa opa ipa pe-
nitentia reuiuiscere facit. Sed illa opa
q' sunt facta in peccato mortali nūq' re-
uiuiscūt. versus. Viuere nō poterunt: q'
numq' viua fuerūt. Sciendū q' penitē-
tia in tribz consistit. scz in cōtritiōe vera.
z cōfessione pura. z satisfactiōe. de quibz
nunc per ordinem dicēdum est.

E De prima parte penitentie. scz de cō-
tritione.

Contritio fm beatū thomā sup
liij. di. xvj. Est dolor volūtariē
assumptus p peccatis cū ppositio-
to cōfitendi z satisfaciendi. Querit. vtz
cōtritio debeat ēē maxima. Respondeo
q' ad interiorē dolorē z displicentiā
am debet ēē maximus dolor. qd probat
p tria. Prīo. qz in nulla re debem' habe-
re tantam complacētiam: sicut i deo. mō
hoc totū pdimus cū peccato mortali. et
contraria cōtrarijs curant. Ergo de pec-
cato cōmissio maximū dolorē z displicen-
tiam habere debemus. Secundo pbat
q' quis offendit aliquem dilectum q' to

plus de hoc dolet tanto magis eū dilex-
it. Sed deū sup omnia diligere debem'
quem peccādo offendim'. igit' zc Tercō
pbat q' quis aliquam rem perdit tāto
plus dolet quāto melior ipa res est. Oz
bō plus dolet de amissione vnius flore/
ni q' denarij. Sed deus est summū z in-
finitū bonū quem peccando offendim'
z perdidimus. igit' zc. Ex quibz sequit':
q' dolor contritionis q' ad interiorēz
displicentiā debet ēē maior omni dolo-
re qui temporal' p' hominē accidere. et
am si omnia bona spalia pderet. vel pa-
ter z mater vel vxor z filij. z cōter oēs cō-
sanguinei morerent. Ergo in vera ama-
ritudine cordis z cōtritiōe deflere debe-
mus offensam dei z mortem nostrę p-
prie anime. Un' Innocenti' de vtilitate cō-
ditionis humane. Sentiat se culpabil'
durū z dure culpabilē qui amici sui mor-
tem deplozat. z spūalem aie sue mortem
non deflet

Quatuor sunt signa contritionis.

Contritionis signa sunt quatuor
per que cognosci potest an de-
us per contritionem indulserit
sibi peccata. qz sine vera cōtritione nul-
lo mō sit remissio peccatorum. Primus
signū si de preteritis peccatis dolet: z i fu-
turū se firmiter cauere pponit. sic q' por-
us veller subire oēm penam in generali
loquendo. vel etiā mori corporaliter vel
medicare q' apl' sciēter mortali peccare
Un' epl's. Quis nos separabit a chari-
tate christi. an psecutio aut fames. Se-
cūdu signū est si ipe penitens paratus ē
facere satisfactionem levis siue in rebus.
scz restituendo omnia iniusta siue fama
scz renocando q' false z mendaciter suū
primus infamauerit. siue in corpore vul-
nerando. siue virginitatem virginū cor-
rumpendo. z sic de alijs offensis. Et in
quibus non potest satisfacere doleat. et
habeat ppositum satisfaciendi cum aliq'
modo poterit. Unde Bernar. Qui ve-
raciter penitet quicquid sibi p culpa quā
odit iniungit: tacita conscientia pacien-
ter amplectitur. Tercium signum q' p-
cat offensozibus quomodocūq' z quanti-
tuncumq' z q' grauit' offensus sit ab a-
lio. siue in rebus siue in fama siue in v-
S;

De sacramento penitentie XXV

sona. Vel etiam si grauior offensio acci-
disset vel in futurū accideret paratus est
animo suo propter deum indulgere: vt
deus sibi peccata sua indulgeat. Sed q̃
non vult indulgere: non est vere contri-
tus. nec verus penitens. Unde chryso.
de compunctione cordis. Qualem vis
erga te esse deū cū delictorū veniam pos-
cis: talem te exhibere debes his qui de-
liquerūt in te. Unde augus. Unusquisq̃
q̃ talem indulgentiam accipiat? ē a dō
q̃lem et p̃cederit proximo. Ergo illi q̃
adhuc stant in rancore: et nolunt indul-
gere: nō sūt absoluedi. nec cū sacra com-
muniōe communicādi. Quartum signū
est si officium vel negociū qd sine pecca-
to mortali non potest exerceri paratus
est resignare. Ergo illi qui habent talia
officia: q̃ nullo mō sine peccato mortali
pficere p̃nt: sicut traditores lenōes. et sic
de alijs. Et p̃ quibz inhibetur eis cōmu-
nio sp̃ sūt i peccato mortali et in seruicio
diaboli die noctuq̃. et insup sunt p̃sua-
ti omnibz bono totius ecclesie. et nihil pos-
sunt in isto statu facere quod sit eis me-
ritorium vite eterne. licet quandoq̃ cō-
fiteant. tamē nihil valet eis talis confes-
sio ex quo desistere a tali officio nolunt.
Sed hoc non intelligitur de illis qui ha-
bent artificia bona et honesta et vilia: q̃
licite cū dō possūt fieri sicut sutores. sar-
tores. et sic de alijs. Et tales q̃n fidelē la-
borant: et sunt sine peccato mortali tunc
omnis laborerit eis meritorius. Sed si
infidelē laborāt et fraudulenter: tūc illes
habebūt duplex damnum. quia hic in p̃-
senti habent paupertatem in labore ma-
gno. et cum hoc eternam dānationē i fu-
turo. ergo omnes mechanici et laborato-
res debent suos labores fideliter per-
ficere. et omni die oēs labores deo om̃i-
potenti offerre: tunc retribuet eis i vita
eterna. **Uñ Greg⁹.** De bonū qd agim⁹
p̃ intentionē sp̃ ad celestia leuemus. vñ
p̃s. Labores manuum tuarum. et

B Querit vtz requirat cōtritiō de quo
libet peccato mortali Respondeo fm pe-
trum damascenū in. iiii. di. xviij. Quia i
omni peccato mortali est actualis auer-
sio voluntatis a deo ad peccatū. et cōtra-
ria contrarijs curant: oportet q̃ in om̃i

remissione peccati mortalis sit actualis
auersio a peccato ad deum: q̃ quidez cō-
tritiō appellat De peccatis tñ oblitis suf-
ficat generalis contritiō cū conatu ad re-
cordādum et dolendum. Sed nec soluz
de peccato oblito debet q̃s in genere do-
lere: sed et de obliuioe eiusdem que ex ne-
gligentia contingit. Item sciendū q̃ de
peccō maiori debet esse maior dolor. quia
maiori offense maior pena debetur et ma-
ior satisfactio requiritur. Queritur vtz
contritiō possit tollere totum reatum pene
Respondeo fm pe. vbi ē. cōtritiōis ac-
censio p̃t attendi dupliciter. vel ex pte cha-
ritatis: q̃ causat displicentias peccati. vñ
ex parte doloris qui in sensitua excitat.
et in vtroq̃ mō potest tñ intendi contri-
tiō q̃ tota pena remittit. Exemplum pa-
ter de latrone q̃ cū xp̃o pependit in cruce
Exemplum in dyalogo Lesarij. Tēpo-
re Innocenti pape erat mulier quedā
igne libidinis accensa que p̃prium ada-
mauit filium. de quo concepit: et genuit
filium alter. Terrore igitur percussa mi-
ro modo dolet timēs se tradi sarbane vñ
morte subitanea interire. Deo miserāte
de satisfactōe anxietate cepit. p̃habito i/
gitur prius consilio sacerdotis sui: infā-
tulum secū tollens romā venit cū multa
importunitate et magna cōtritiōe dñi
Innocenti oculis se ingessit: cū tantis
lachrymis et clamoribz cunctis audien-
tibz faciens confessionez: vt omnes ver-
teret in stuporem. Bestauit in brachijs
infantem commissi sceleris testem. **Uñ**
dens dñs papa in muliere tantam cō-
tritiōem. et quia vere esset penitens: mi-
sericordia motus sup eā sicut prudens
medicus volens infirmam plene et cito
sanare. medicinam etiam vere cōtritiōis
p̃bare p̃cepit. vt in tali veste coraz eis ap-
pareret: in quali venerat ad filium cum
peccaret. Illa cōfusionem eternā tempo-
rali anteponebat: mox exiuit: et vestes de-
posuit. in camisia rediit. Et q̃s paratissi-
ma foret ad omnē satisfactionem in tali
obedientia satis ostendit. Considerans
vir beatissimus tali obedientie tali vere-
cundie. tali penitētie nullius peccati pe-
nam posse resistere: coram omnibz dixit
ad mulierem. Dimissum est peccatū tuū

De sacramento penitentie XXV

vade in pace: et nihil amplius iniūxit ei. Audiuī hoc quidā de cardinalibus: murmurādo reprehendit papam dicēs ad tantam culpam tā breuem penitentiā nō sufficere. Cui ille respondit. Si ego iniuste egi cū muliere ista et si insuficiens est penitentia eius corā deo potestāte habear diabolus ingredi corp⁹ meū corā omnibus me vexet. si vero iniuste me reprehendis: simile tibi fiat. Et statim diabolus cardinalem eūdem vexare cepit. per cuius vexationem perfectā mulieris penitentiam deus palā ostendit. Tandem communi oratione purgatus cardinalis didicit in sua vexatione diuine misericordie de cetero non oblatrare.

De confessione

Confessio sū Raymundū est legitima coram sacerdote peccati declaratio. Querit: vtz cōfessio sit de necessitate salutis. Respondeo q sic: oīs fidelis saltē semel in āno tenet ex precepto quando ad annos discretōnis puenit confiteri omnia peccata sua. et communicare saltem in pasce. vt patet extra de pe. et re. Omnis. Circa qd queritur. vtrū pueris sit dandum sacramentum eucharistie. Respōdeo sū iho maz in. iij. dis. ix. Pueris carentib⁹ vsu rationis qui non possunt distinguere inter cibum corporalem et spūalem nō debet corpus christi dari. quia ad ipm exigitur actualis deuotio quam tales pueri habere non possunt. Sed pueris habere incipientibus discretionem etiam ante perfectam etatem. puta cum sint. x. vel. xi. annorum potest dari si in eis discretionis signa et deuotionis appareāt. Hec ille. Et ratio huius est. quia ad percipiendum sacramentum requiritur deuotio actualis. et tales pueri qñq; maiorem discretionem et deuotionem et affectum habent ad sacramentum q̄ ali⁹ forte qui est viginti annorū. Ergo parētes debent pueros informare qūo ibi ē christus q̄ est de virgine natus p nobis passus. et que bona eueniūt hominib⁹ digna communione. et deberent eos informare quomodo cōfiteri deberent et penitere de decem pceptis. et de septem peccatis mortalibus. et quomodo debet habere firmum ppositum amplius abstinerendi a peccatis. Item informādi sunt qūo reuerenter sacramentū sumere debent. nec immediate expuere. nec immediate post sumptionem sacramenti cōdere. sed p gratiarū actione debent se in memorando passionem christi exercere. an accessum et post. et signanter cauere ne christū ecōuerso expellāt p peccatū mortale. Sciendum q q̄m mēq; peccator conterit: tamē confiteri tenetur. quia nō sufficit contritio: nisi sequatur confessio. Unde ambro. in libro de paradiso. Nō enim quisq; a peccato iustificari poterit nisi peccatum ante confessus fuerit.

Conditiones que requiruntur ad confessionem.

ed queritur: confessio qualis ē debet. Respondeo q primo debet ēē premeditata. S; dices

quantam diligentiam debet homo adhibere ad rememorandum sua peccata. Respondeo q maiore q̄ vñq; in aliq re transitoria habuisti. hoc pbatur. quia si quis rationem regi terreno deberet dare de multis et arduis causis sub pena priuationis oculorum vel manū vñ pedū si in ipsa ratione deficeret: tūc talis magnam diligentiam adhibere vt debite rationem redderet. Sed adhuc maiorem rationem reddituri sumus in cōfessione. quia de tota nostra vita: et hoc sub pena priuationis vite eterne. Ergo quilibet d; ad memoriā reducere in quib⁹ loc⁹ fuit. et quid in quolibet loco deliquerit. et quotiens quodlib⁹ peccatū commiserit quia nō sufficit q quis dicat in confessione hoc peccatum sepius cōmisi. quia nescit confessor intelligere vtrum decies vel vigesies vel centies. Sin autem tūc dicat sub determinato numero. put sibi i estimatione sua videbitur. vt dicēdo: h peccatum cōmisi decies vel vigesies vñ centies. vel plus vel minus. quia certus numerum i gnoro. tūc confessor potest eū sū hoc expēdire. et penitentiam iniūgere. Quia maior penitentia iniūgenda est illi qui aliquod peccatum decies cōmisit. q̄ illi qui solum quater aut septies hoc idem cōmisit. Vñ ysa de sū. bono Ille penitentiam digne agit. q̄ reatū su

De sacramento penitentie XXV

um satisfactione legitima plangit. **U**n
etiā aug⁹. de penitētia. Vere penitēs cō
sideret qualitatē criminis. in loco. in
tempore. in pſuerātia. in varietate pſo/
ne. Et qua hoc fecerit temptatione. et i ip
ſius vicij multiplici executione. S; ben
aliqui currūt ad cōfessionē sine debita p
meditatione. qđ multū ē rephēſibile: ſig
nante in his qui raro cōfitentur. qz ta
les plā peccā obliuiscunt. Ergo cōſulen
dum est cuilibet: vt ad minus quater in
anno. ſcz. in angarijs ſua peccā confiteā
tur. Quia p hoc homo a multis pecca
tis retraheretur qñ ſentiret appinqua
re angariā in qua cōfiteri vellet. et tūcēt
magis ſollicitus cauere ſibi a peccatis.

Secūdo cōfessio debet eſſe nuda et in
tegra. quia deus dimidiā cōfessiones
non acceptat. nec vnū peccm̄ mortale ſine
alio remittit. **U**n Dentrono. xxxij. Dei
perfecta ſunt opera. **U**n notandū qz pec
cator debet duo facere. Priū debet ad me
morias reducere peccā ſua. ſ. audiēdo ſer
mōnes. et ſm̄ ſuū poſſe exanimando cō/
ſcientiam ſuam. Secūdo d; dñm rogare
vt ſibi reuelet et ſibi cor ſuū illuminet: et ad
cognoscēdum peccā ſua. Et ſic accedere
ad cōfessionē. et omnia peccā ſua nude et
tegre cōfiteri: nullū ex verecūdia obri
cēdo: et ſic habere firmā ſpē de indulgētia
omniū peccōrum q̄ ſcit: et q̄ oblitus ē. Cō
tra hoc faciūt illi qui ex verecūdia hu
mana palliant vlt occultant ſua peccā. qđ
eſt contra humanā rōnem et cōtra deū.
Si enī non erubuisti peccare: nō debes
erubescere cōfiteri. **U**n Chryſoſ. Cur
conſideris dicere: quod nō pſul⁹ es fa
cere. Cur vereris dñō indicare quod nō
es veritus dñō vidēte committere. **U**n
pſ. Delictum meum cognitum tibi feci.
Un auguſ. ſup hoc. Quādo detegit hō
dñs regit. qñ hō regit: deus nudat: qñ ho
mo agnoſcit: deus ignoſcit. Tercio
cōfessio debet eē pſia et accusans. ſcz. qz
ſua pſia peccā confiteatur et non aliorū
nec aliquē debet noiare in cōfessionē ni
ſi in tali caſu in quo ſine denominatiōe
pſone non poſſet ipſum peccm̄ exprimere
vt ſi peccauit cū ſorore vlt cū matre. Itē
cōfiteſ non debet ſe excuſare ſicut aliq
qui dicunt in cōfessionē: Deus ordina

uit mihi hoc qz hoc malum commiſi qđ
omnino eſt falſum. et cū hoc magnū pec
catum eſt credere vlt dicere qz deus malū
velit: ſed eſt ipſius hominis pſia mali
cia. **U**n apłs. Hec eſt voluntas dei ſan
ctificatio veſtra. Itē aliqui dicūt diabo
lus decepit me. Itē aliqui dicūt coactus
ſum ab hominibz. **U**n Seneca Dimite
te excuſationē quia nullus peccat inui
tus. et tales ſic ſe excuſantes nō ſunt ab
ſoluēdi. qz cōfessio debet eē pſia et accu
ſans. Quarto cōfessio debet eē lachry
moſa. qz cū dolore et amaritudine cordis
peccā ſūt cōfiteſda: vt miſericordiā cōſeq
mur. **U**n greg⁹. Illū quē cōſpicias deli
ctū ſletu delere in cōſpectu deitatis non
dubites miſericordiam cōſequi. Cōtra
hoc faciunt qui peccā ſua quali fabulam
vnā ſacerdoti proponunt: nullam vere
cundiam de peccatis ſuis habētes. Ber
nardus Sūt quidā q̄ cōfiteſdo ſicut fa
bulam peccatorū narrāt byſtoriam. et ex
gritudines anime ſue ſine confuſione di
numerant. Sed vere cōfiteſ cū vere
cūdia debet peccā ſua cōfiteri. **U**n Bern.
Ideo iubemur pſiteri peccā: vt erubeſcē
tiā habeamus p pena. **U**n auguſ. in li.
de penitētia. Erubeſcētia nāqz magna ē
pena. ideo qui erubeſcit p peccō: dignus
eſt miſericordia. Quinto cōfessio de
bet fieri cū bona ſpe et cū vera humilita
te. Bern. Humiliter cōfiteſtibz remittit
deus peccatum. et diabolus eum quē in
corde hois inuaſerat amittit pſcipatuz
Itē penitēs debet habere bonā fidē et fi
ducia firmiter ſpando ſe cōſequi indul
gētiā. **U**n aug⁹. Penitētia que ex fidu
cia nō pcedit: inutilis eſt. ſterilis manet
et ſine miſericordia. **U**n ambro. Nō po
teſt bñ agere penitētiā qui nō ſperat in
dulgētiā. Queritur virum in aliq ca
ſu cōfessio ſit reiterāda. Reſpondet qz
quatuor caſibz reiterāda eſt cōfessio. ſ.
quere ſupra. iij. p.

De ſatisfactione
Satisfactione eſt tertia pſ penitētie
Un aug⁹ dicit. Satisfactione eſt
cauſas peccōz excidere. et eoz ſug
geſtiōibz adiutum nō indulgere. **U**n no
tandū qz ſatisfactione debet ſp fieri p ſria
Un ſupbo ſp in iūgēda ē proſternatio
humiliatio et veſtiū priuatus depoſitio

De sacramento penitentie XXV

Itē auaro iniungēda ē iniustarū rez. re/
stitutio. ⁊ de iustis rebus elemosynarū
distributio. Itē gulosis ⁊ ebriosīs iniū
gēde sūt abstinentie ⁊ ieiunia. Qd fīm salo
monē: p q homo peccat: p beq ⁊ punit. Itē
luxuriosis ⁊ adulteris iniungēde sūt
afflictiones corpīs. scz. vt dure iaceant.
vestes duras induant. ⁊ disciplinas cū
virgis recipiāt. ⁊ sic de alijs. Unde gre/
gori⁹. Nequaquā satisfacimus: si ab iniq
tate cessamus: nisi voluptates quasq; qd
dilexerimus ecōtrario oppositis tamē/
tis insequamur. Itē accidiosīs ⁊ pigris
iniungēde sunt vigilie. scz. vt mane sur/
gant: ⁊ eccias frequētēt. Et etiam vt qñz
pgrinationes faciant. Itē iracūdis ⁊
rācorosis iniungēdum ē: vt suis inimi/
cis sere conciliēt: ⁊ omnē iracundiam ⁊
vindictam ex corde dimittant. ⁊ cum ei/
usdē amīcabilr loquantur. ⁊ erga eos se
charitativē exhibeant. ⁊ sic de alijs

Querit vtz satisfactiōē iniunctam
scz in peccato mortali expletam: necesse
sit iterare. Respondeo fīm Tho. in. iij.
di. xv. Aliq satisfactiōes sunt ex quibz
manet aliquis effectus in satisfaciētibz
etiam postq; actus satisfactiōis trāsijt
sicut ex ieiunio manet corpīs debilitatō
Ex elemosynis largitis substātie dimis/
nutio. ⁊ sic de alijs. Et tales satisfactio/
nes in peccatis facite: non oportz q rei/
terētur. Quia quantum ad istud quod
de eis manet p penitētiā sequētem ac/
cepte sunt. Satisfactiōes autē q non
relinquūt aliquē effectum in satisfaciē/
te postq; actus trāsijt oportet q iterē/
tur. Sicut est de oratione ⁊ similibus.
Actus enim interior qui totaliter tran/
sit nullo modo vivificatur: s; oportet q
iteretur. Itē Albertus magnus. etiam
addidit wilhelmus: q talis tenetur ad
suscipiēdam ppter ea penitētiā siue sa/
tisfactiōem. non tamen est ei imponē/
da penitētiā tanta quanta si nulla fuisset
imposita. quia psumēdum ē: q propter
illam prius iniunctaz quam fecerit (licet
extra charitatem) dominus maiore cō/
tritionem ei dederit. Et nota: q non est
in peccato mortali qui est cōtritus. bec
ille. Ergo bonum ē quando homo vult
perficere penitētiā sibi iniunctam. vt

prius conteratur de peccatis suis. ⁊ sic
in contritione penitētiā perficiat

Queritur: vtrum penitēs completa
penitētiā sit totalr absolutus. Respon/
deo q penitētiā q iniungitur pro pec/
catis aut ē maior q peccata fuerunt: tūc
deus supfluum remunerabit in vita et/
na. Sic qualis: tūc ex toto absolutus ē:
completa penitētiā equali fīm quantita/
tem peccatorū. Si minor: tūc qd adhuc
restat. ⁊ quod hic minus fecit: hoc i pur/
gatorio supplebit. Ex quo sequitur: q
quilibz non deberet abhorre hic age/
re duram penitētiā. quia leuius ē hic
satisfacere: q in purgatorio. quia pena
purgatoriē valde acerba. Unde beatus
Augustinus Ignis purgatorius ⁊ si e/
ternus non sit: miro modo ē tamen gra/
uis. Excellit enim omnē penam quam a/
liquis passus ē in hac vita. numq; i car/
ne ē tanta pena inuenta. licet mirabilia
martyres passi sunt tormēta. Ergo poti/
us quis deberet hic ieiunare p integruz
annum. vlt amplius in pane ⁊ aqua q i
bi ardere per vnam solam horaz. Et ho/
mo potest hic in presenti breuius satisfa/
cere dum est in tēpore gracie q in futu/
ro quando erit tempus iusticie. Unde
propheta. Diem pro anno tibi dedi. diē.
scz in pñti: pro anno: scilicet pro futuro.
Unde exēplum scribit Iacobus de vi/
trico. Fuit quedam mulier q dum diu
mortua iacuit: añq; corpus eius in ter/
ram sepeliretur: anima in corpus reuer/
tente reuixit. ⁊ a domino obtinuit: vt se/
culo vinēs in corpore purgatoriū sustie/
ret. ⁊ pro peccatis suis hic satisfaceret.
Unde longo tpe ado mirablē se afflicxit
vt qñq; se volūtariē i ignē piccit: ⁊ qñq;
tpe hyemali in aq glaciali diu moueret
⁊ repēsa p tāta austeritate: Rūdit nubl'
ēē q hic pateret respectu penepurgatoriū
in q aīe p hāc vitā purgāt. q hic nō ple/
ne p satisfactiōē purgate fuerit

Decē genera hoīm agunt penitētiāz
quoz vnū genus tm verā agit.
ciēdū āt q decē gñā hoīm agūt
pñtiāz. qz solū vnū gen⁹ verā pe/
nitētiā agit. Primisūt q pñtēt: tm nō in/
tegre oīa pñtiā sua: s; aliq pñtiā sciēt oc/
cultāt Illam confessionē dō nō acceptat

De sacramento penitentie XXV

quia oportet hominē penitētes oīa peccā
cōfiteri q̄ cognoscit se cōmisisse si vult i
dulgētiā consequi peccatorū. q̄ deus
vni peccatū mortale sine alio nō dimittit.
Un̄ Deut. xxxij. Dei p̄fecta sunt ope
ra. Non ei potest deus dimidiare grām
suam: q̄ dimittat partem. et partem nō.
vers⁹. Larga dī pietas veniā nō dimidi
abit. Aut nihil. aut totū te lachryman
te dabit. Ergo peccōr dī duo facere. Pri
mo debz memorari oīa peccā sua. et oīe
posse suūz facere audiēdo s̄mōnes. et ad
memoriā reuocādo q̄b̄ t̄pibz et in quibz
locis. et quotiens cōtra deū p̄ totum an
num fecerit. Secūdo debet deū rogare
vt sibi reuelet. et sibi cor suum illuminet
ad cognoscēdū peccata sua. et sic accede
re ad cōfessorē. et omnia peccā sua nude
et apte cōfiteri: sic q̄ cōfessor intelligat nū
lum et humanā verecūdia celādo vlt̄ pal
liando vlt̄ obtricēdo. et sic habere firmam
spem de indulgentia oīm peccatorū.
Quia si homo centū peccā mortalia com
misisset. et diligētiā suam fecisset audie
do s̄mōnes et p̄scrutādo suam consciētā
am ad recognoscēdū sua peccā. et non pos
set p̄la peccā q̄ decē cognoscere. et illa inte
graliter cōfiteri. et libēter vellz omnia confi
teri sicut agnosceret: tūc deus sibi omnia
cōfessa et etiā oblita indulget. Un̄ ysid. i
quodā s̄mone Confessio sanat. cōfessio
iustificat. confessio peccati veniā do
nat. Omnis enī spes in confessiōe consi
stit. In cōfessione locus misericordie ē.
Sicut iā ecōuerso Si q̄s decē peccā mor
talia commisisset. et solūmodo nouē con
fiteretur. et vni de his scienter obtriceret
et verecūdia: nullam veniā cōsequere
tur. Un̄ ambro. in li. de paradī. Nō enī
quisq̄ a peccō iustificari poterit nisi pec
catū ante confessus fuerit. Un̄ exēplum
Erat quidam rex qui habuit filiā deno
tā et castā que fuit mater viduarū et pupil
lor: q̄ p̄posuit intrare religiōē et cōsulu
it papā. Qui audiēs tot bona ab ea fieri
pauperibz dissuasit ingressum. q̄ iniecit
postmodū oculos suos in quēdā scripto
rē q̄ ei ministrabat ad mēsam. et ex tali vi
su et concupiscētia cecidit i lapsū carnis
et cōcepit puerū. Que territa p̄pter h̄ sc̄m
timēs de honestate p̄ hoc totum regnūz

et totam parētelam. Cōsuluīt quādam
antiquam vetulam: q̄ fecit ei abozsum.
Ex hoc filia regis cōturbata: sic q̄ am
plius numq̄ vlt̄ raro visa ē ridere vlt̄ gau
dere. Ad quā pater ait. Tu spes turba
ta. nec delectar̄ in his q̄ s̄t mūdi. ideo mi
hi placz: vt intres in aliquā religiōem.
Que ingressa religiōē ita seriose vixit:
q̄ raro visa est cum ceteris puellis con
uersari vel letari. s̄ c̄ q̄ ipsa fuit exēplum
omnibus virginibus totius ordinis.
Que tandem infirmata grauiter defun
cta est. et infra triginta dies apparuit ab
batisse: dicens se esse damnatam. Et ab
batissa ait. Quomodo hoc factum est.
cum tu tam religiose vixisti. q̄ tu fuisti
speculum omnium nostrum. Respon
dit. quoddam peccatum commisi in se
culo. quod p̄ verecūdia humana nū
q̄ confessa sum: q̄uis de hoc semper do
lui. et semper tristis fui. Et est illud q̄ vir
ginitatem meam p̄didi. et insuper puerū
quem sic concep̄ occidi. Et si hoc pecca
tum confessa fuisset: deus millesies hoc
mibi indulgisset si millesies hoc commi
sissem. Sed quia ego semper illud scie
ter obtrici: ideo eternaliter damnata sū.

Secundi sunt qui omnia peccata su
a que in memoria habent: confitentur.
sed retinent vnum vel plura in voluntate
te iterum faciendi. Item non proficit i
stis talis confessio. Quia sicut nullum
peccatum reservandum ē in actu: sic nec
in voluntate. Quilibet penitēs debz ha
bere voluntatē amplē nūq̄ peccandi si
vult consequi remissionē peccōrum. Si
gnū aut q̄ quis amplius nō habz vo
luntatē peccandi ē quando non solum
postponit peccā: sed etiam occasiōes pec
catorum. hoc in illis apparet: qui vera
citer conuertuntur. et firmum p̄positum
habent se emendandi. quia tales abijci
unt sup̄bum habitum. et capucia mag
na. crinalia. pepla: cum quibus peccave
runt. quia vere penitēs debet abijcere. et
postponere illa omnia quibz nisi ad pec
candum vtebatur. Ergo si confessor q̄
reret: an plus vis talia committere. Re
spondit verus penitēs: non: q̄d iū: vlt̄
q̄ ad mortem. Habes adhuc illa orna
menta: cum quibus peccasti: et ad quid

*Im qd non debe
re peccā in Con
fessio ē celare*

De sacramento penitentie XXV

valēt. Si nō vis ampli⁹ vti ad peccādū talibus: non dare debes filiis tuis vlti liabus: ne des eis occasionem peccandi alias reueris omnīū peccōz q̄ ipi committent. Ergo verus penitens debet abſistere nō solum actum: sed etiam voluntatem et occasionem peccādī. Unde si q̄s illicitē fornicasset: vel actum luxurie extrastatū matrimonij commisisset: vel inebriatus fuisset: vel etiam suā uxorem sine causa ex rancore et vindicta percussisset. Vt etiam cuiusq̄ hominī male dixisset. et sic de alijs: quibus illa omnia confiteretur. tñ si nō habet firmū ppositū amplius talia dimittere: confessio sua sibi nihil prodesset. Ergo oportet te in tali pposito ad confessionem accedere q̄ amplius vsq̄ ad mortem numq̄ vis illicitē fornicare. nec ad tabernam ire: et te inebriare. nec uxorem propriam et alios homines nec verbo nec facto cōtra iusticiam offendere. et sic de alijs peccatis.

Tercij sunt qui dolent de peccatis. et confitent peccata sua. s; ablata nō restitunt. illis talis confessio nihil prodest. Quia s̄m augus. Peccatū nō dimittit: nisi restitatur ablatum. Et in hoc nō potest quis excusari: q̄ habet facultates restituendi. S; si pauper est: et non potest sufficit volūtas. Sciendū autē q̄ quilibet statim debet restituere. et primo suo satisfacere anteq̄ ad communionem accedat: si cōmode potest. Sed diceret: quō debet fieri restitutio. Respondeo si furum p te commissū est occultū: tūc debet fieri restitutio p sacerdotem vel cōfessores sine expressione tui nominis: ne teipm infames. vel si iam cōmode nō potes restituere: tūc p eū dē sacerdotē vlt cōfessore debes petere dilationē ab alio. Vlt si ē manifestum: tunc p teipm debes dilationē petere. Quod si ille tibi nolit dare dilationē: tūc tu teneris cedere omib; bonis tuis vsq̄ ad extremā necessitatē: et restituerē bona ipius. Sciendum autē q̄ q̄ debita tenentur soluere primis: si terminus solutionis aduenit: et possunt soluere: et nolunt soluere: tales non dñt absolui a peccatis. nec ad sacramētū communionē accedere nisi antea soluerint. Itē sciendū q̄ nō solum magna ablata sūt

restituenda: s; etiā parua. Verbi gratia. si ad pratum primi tui fuisses: et ei contra voluntatē suā vnum pannum plenū graminibus abstulisses. Vlt ei alias in fructibus et segetibus damnum sciēter cum pecorib; intulisses. vlt botros de vineis vlt poma vlt pira de arboribus abscerpis ses: tūc tu teneris s̄m consiliū cōfessoris p omnib; satisfacere. Vñ sciendū q̄ qui sic diuersis hominibus parua dāna intulit: quos tamē non noscit talis debet facere vnam summā s̄m suā estimationē. et cum consilio sui cōfessoris illā summam dare ad structuram alicuius ecclesie. et signanter ad illam: in cuius parrochia damnum fecit vlt etiam paupib;. Et notādū q̄ vsurarij q̄ acceperūt vsurā et lusores qui ex auaricia et ppter lucrū luserunt. et mercatores qui emendo vlt redēdo proximos de. eperunt. et mechani/ci et laboratores qui in laborib; suis scienter fraudem commiserunt. et serui et ancille qui bona dominorum suorum abstulerunt. omnes isti non possunt absolui a peccatis nisi restituant. Vñ ad vere penitētes loquitur dominus. iij. Regū viij. Restitue ei omnia que sua sunt. Et Leuit. vi. Reddet omnia que per fraudē voluerit habere integra. Hinc etiam christus dicit in euāgelio. Redde quod debes. Unde augus. Tu petis q̄ det tibi deus quod ex debito non debet. et tu nō vis proximo tuo reddere quod ex debito debes. Item sciendū q̄ hec restitutio non solum intelligēda est de rebus istis: sed etiam de fama hominis et bonore. Grauius enim peccamus auferendo proximo famā et bonam q̄ si ei auferamus quascumq̄ res temporales. q̄ fama melior ē q̄ aliqua res temporalis esse possit. Unde salomon. Proverbio. xxiij. Melius ē nomē bonū q̄ vnguentū et diuitie. Ex quo patet q̄ detractores bonę fame deteriores sūt q̄ fures vlt raptores rerū temporalium. Ambro. Tolerabiliores sūt fures qui nobis bona temporalia deripiunt: q̄ detractores q̄ nobis bonam famam nostram dilacerant. ergo q̄ false proximum infamauit tenetur erga illos apud quos dixit renocare: si vult consequi ventam peccatorū. ergo illi de

De sacramento penitentie XXV

tractores difficulter satisfaciunt. Unde Hieronim^{us} Non facilis venia praua dixisse de rectoris. Silrilli grauer peccat: qui detractores libenter audiunt. Un^{de} Bern^{ardus}. Detrahente au detrahente audire quid horum damabilius sit. nō facile dixerim. vnde inter oia peccā difficili^{us} dimittunt illa duo peccata. scilicet detractio et iustitiam reprobatio. Et ratio est: quia ibi sufficit cōfessio nec cōfessio nisi fiat bene fame. et rei ablati restitutio. Quarta sunt qui cōfitent peccata sua: nec tñ suis offensoribz indulgere volunt. et talis cōfessio non est utilis. Quia nequaquā dens dimittit suam offensā nisi et nos nostris offensoribz dimittam^{us}. Un^{de} aug^{ustinus}. dicit. Unusquisqz talem indulgentiam accepturus est a deo: qualem et ipse dederit primo. Sed diceret qualiter optet me indulgere inimicis meis. Respondeo qd sic oportet te indulgere inimicis tuis qd non vis te ex vindicta vel rancore vindicare nec verbo neqz facto. Item vt nec vindictam petas a deo super eum venire i futurum. et vt ei omnia signa communia charitatis exhibeas: que alijs hominibus exhibere consueuisti. scilicet loquēdo. salutando. et sic de alijs. Sed cōtra h^{oc} faciunt qui nolūt aliquibz loqui. nec ad domos eoz ire. nec eos in via salutare. nec respondere que omnia sūt signa rancoris in corde qbus ore dicāt se eis indulsisse. Unde Haymo sup^{er} Mat^{theum}. Nihil pdest ore dimittere: si seruat iracūdiam i mente. Ergo verus penitēs nō solū ore: sed ex corde debet indulgere. Et posset eē tāta iniuria et offensa. et quis posset ex tanto furore indulgere qd ex hoc cōsequeret remissionem omnium peccatorum suorum. Unde greg^{orius}. Qui i se peccatū clemēter indulserit: nullū peccati vestigium in ei^{us} aīa remanebit. Exēplū Erat miles quidā qui occidit patrē alterius militis. et filius eius qsiuit oportunitatē quā posset vindicare patrem suū. et cōtingit qd in die parasecues ille miles incessit sine armis. quēz ille alius insecutus est volens eū occidere. Tunc ille pstravit se ante pedes eius dicens. Propter mortem dñi nostri ihesu christi quā hodie pro nobis sustinuit: ignosce mihi qd patrem tuum occidi.

Tunc ille compunctus dicit. Propter mortem dñi nostri ihesu christi tibi ignosco. et eleuauit eū de terra. et in signū reconciliationis osculatus est eum. Eū autē idem miles ecclesiam intraret. et cū ceteris crucifixum domini nostri ihesu christi oscularetur. Tunc crucifixus amplexat^{ur} eum dicens. Quia hodie indulsisti illi propter me: qd patrem tuum occidit: ideo hodie indulgeo tibi omnia peccata tua. et in signum reconciliatōis osculor te in macillam tuam. Quod vidētes circūstantes glorificauerūt dei bonitatē et misericordiam. Sciēdum tamen quando qd aliter iniuriam fecit: tūc ille tenet offensā dimittere: sed iusticiā pōt ab eo erigere. vt ei satisfaciatur. et dānum recompensetur qd iusticiā dictauerit. Quinti sūt. qui et si vere peniteāt et cōfitent oia peccā sua. tamen immediate recidiant. tal^{is} penitentia etiā erit inutilis. Unde augustinus. Inanis est penitētia quam sequens culpa inquinat. nil valet a malis veniā poscere. et mala denuo reiterare. Sciēdūz qd recidiantes postqz consecuti sunt remissionem peccatorum: et denuo peccant peiores efficiuntur qd antea fuerūt. Luc^{as} xi. Erūt nouissima hominis illius peiora prioribz. Itē illes grauer deū offendunt propter ingratitudinem. Unde ysa^{ias}. de sum. bo. Derisor et non penitens est qd adhuc agit propter qd pensit. Verbi gratia. ebriosus confitetur. et eōuerso statim post pascha inebriatur. Similiter blasphemus. iracundus. supbus. luxuriosus. et sic de alijs. Ergo penitentia vera debet esse pseruans. hoc est qd semp doleat se peccasse. et in tantū peccatū ei displiceat: vt nūqz libeat illud iterare. Hugo de sac^{ramento} vici. Quā dōm p^{er}itione absoluti hominem a peccis: ligat eū vinculo p^{er}petue d^{iv}testationis. vt peccatum de cetero semper detestatur. Unde Barthe^{lemy}. Qui p^{er}seuerauerit vsqz in finem: hic saluus erit. supple in penitētia. Secūdi sūt. qui confitentur: tum propter multitudinem peccatorum. vel propter malam cōsuetudinem peccandi diffidunt se posse satisfacere. nec per consequens veniam consequētur. Aug^{ustinus}. Penitētia que ex fiducia nō pcedit inutilis est. sterilis ma-

*Exemplum de m
diligentia
in peccatis
et in vitiis*

2

De sacramento penitentie XXV

net. et sine misericordia. Unde Ambro.
Non potest bene agere penitentiam qui non
spat indulgentiam. Sic cayn penitentiam
egit dicēs. maior ē mea iniquitas quā ut ve-
niam merear. Sic et iudas penitentiam
egit dicēs. Veni quia tradidi sanguinem in-
stī. et sic desperavit. et seipm suspēdit. vii.
leo papa in qdā sermōe. Sceleratiozoi-
bus o iuda et infelicioz extitisti: quē non
penitentia duxit ad dñm: sed desperatio tra-
xit ad laqum. An verus penitēs dicitur cuius
bona fiducia cōfiteri et penitentia agere e-
rit si mille milia peccā mortalia pmississet
An Bern. Maiorē dei pietas quā que-
uis iniquitas. Sicut ei scintilla in me-
dio maris: ita oī iniquitas hoīs ad mi-
sericordiam dei. imo nulla est cōpatio quo
ad peccā hoīm quā sūt finita. et quā ad miseri-
cordiam dei quā est infinita. An aristo. viii.
pbis. Finiri ad infinitū nulla est proportio
An dñs dicit p ezechī. xviii. In quacūq;
die peccator ingemuerit. et. Idē. xviii.
Nolo mortē peccatoris. Septimi sū
quā cōfitemur peccā sua: et nō resignāt officia
pbibita: quā sine peccō mortali pficere non
possunt. de hoc quere añ. xxv. f. De-
tautur quā cōfitemur ex sola cōsuetudine: vel
timore humano: nō ex gratia. nec chari-
tate. Et tal cōfessio nō est deo accepta. nec
hoī salutifera quā nō ex charitate pcedit: sed
solū ex timore humano: et etiā ex verecun-
dia. quā verecūdanr quā se aliis xpianis nō
conformāt. ideo cōfitemur: ne ab alijs hoī-
bus despiciantur. Et illoz quā ex timore et
ex verecūdia humana cōfitemur sūt duo
signa per que cognoscuntur. Primum ē:
quā tales differūt suam confessionem vsq;
ad ultimam hebdomadam. tunc quādo
ultra differre non possunt: tunc cōfite-
tur ex quadā verecūdia ne videantur eē
heretici vel pagani: ne post mortem pri-
uentur ecclesiastica sepultura. Quā fm ius
canonum: qui non cōfitemur in quadra-
gesima. et cōmunicāt in pascha: non dñt
sepeliri in cimiterio. vel alio loco sacra-
to: sed in campo. Sed si liceret: et nō eēt
verecūdia: tūc tales qui sic distulerūt suā
am confessionem vsq; ad ultimam heb-
domadam: cum tamen bene habuissent
tempus et oportunitatem: cōfitemi vl-
terius differrent. et raro vel nūq; cōfi-

terent: si hoīes nō timerēt. et hoc est signu-
num quā nō habēt grām et charitatem. quā
fm grego. Charitas nō est ociosa. Opa-
tur enī magna si est. An Bern. O bo-
ne iesu nō est amor tuus ociosus qui te
diligūt non tepescunt. Non est amor tu-
us transitorius: sed eternus. Ex his seqt
quā si tales haberent gratiam et charitatē
tempestiue fuissent morti ad confessio-
nem: et ad penitentiam agendam: ut dig-
ne possent cōmunicare sacramentum
Et ut opa eozum essent deo accepta Quia
vnum pater noster: vel vna dies ieiunij
post contritionem et confessionem plus
valet quā mille pater noster vel totam qua-
dragessimā ieiunasse in vno peccato mor-
tali. Secundum signum quā tales tam ci-
to post pascha recidant: et in nullo vitā
suam emendant: sed immediate post pas-
cha viuūt: sicut antea vixerunt. et eadē pec-
cata iterato committunt que antea con-
fessi fuerunt. Et hoc est signum quā nō ve-
re sed fictē. non ex charitate: sed ex cōsue-
tudine penitentia m egerūt. nec firmum
propositum emendandi habuerunt.

Non sūt qui cōfitemur et peniten-
tiam suscipiunt: sed eam non perficiunt.
talis confessio non proficit ad salutem.
Hoc patet ex eo. quia est vnus casus de
quatuor casibus. in quibus iteranda ē
confessio. hoc quere. viii. p.

Decimi sunt qui vere penitent. et qñ
penitentia est salubris et proficua. et sunt
illi qui dolent de omnibus peccatis suis
et cōfitemur omnia peccata suapure et
integre in quibus recognoscunt se deli-
quisse. et habent firmum propositum a-
plius numq; velle peccare: et parati sunt
satisfacere fm consilium sui confessoris
scdm suam possibilitatem. Et qui ista
habent illi remissionem peccatorum su-
orum consequuntur. et si tot peccata cō-
misisent quot sunt gutte in mari. quia
misericordia dei super omnia opera ei.
Exemplum. Nobilis quidam peccauit
cum filia ppria. et compunctus in quodā
sermone accessit ad archiepiscopū quem
dam in francia. et confessus est cum ma-
gna contritione. et quesituit ab episcopo
vtrum possibile esset adhuc gratiā et mi-
sericordiam posse consequi a deo. Re-

Æ

*Exemplum
vire con-
fessionis*

De sacramento eucharistie XXVI

spōdite piscop⁹ q̄ sic. si saltem satisfacere
vellet: qz dei mīericordia est infinita Et
ille dixit se paratū eē ad satisfactiōē fm
suā possibilitatē Et ipse iniūxit sibi septē
nēp̄ntas Qui nobis gemēs: ex tūma cor
pūctiōe perit sibi iniungere maiores
penitentiā dicēs. q̄ si vsqz ad nouissimū
diem peniteret: nō eēt huiusmodi pro tā
tis peccatis. Tūc ep̄s videns suā inti
mam cordis contritiōē dimittit sibi
illos septē an nos: et iniūxit sibi solum
tres dies in pane et i aqua. Et ille iterum
plus gemēs dixit. dñe: qd facitis. Ego
petui penitentiam maiore. et vos impo
nitis mihi minore. et etiam quasi nullas
p̄tā magnis peccatis q̄. p̄ deū commisi.
Tūc ep̄s cernēs suā. maximā cōtritiōē
cordis iniūxit ei: nisi vnū pater noster
Tūc ille marime gemēs: et sic gemendo
expirauit. Et credendū est: q̄ ista intima
cordis cōtritiō deleuit sibi penā et culpā
et q̄ statim sine purgatorio ad celū euo
lauit.

De sacramento eu

A charistie
Aro mea vere est cibus. et san
guis meus vere est potus. In q̄
bus verbis fit mentio de sacra
mēto eucharistie. qd ē quartū sacra
mentum in ordie. Vñb q̄rit: qualr ep̄s sit in
h sacramēto. Rñdeo fm iho. in. iij. di. x
Christus idē q̄ de virgine natus et p nos
bis passus est cōtinet in h sacramēto I
tem q̄rit: q̄t mōis h sacramētū sumitur.
Respondeo q̄ tripl̄r sumit. P̄mo sp̄a
liter tñ vi q̄ accipiūt rem sacramēti. id ē
grām et nō sacramētū Vñ aug⁹. Crede et
māducasti. Sed q̄rit q̄ isti sūt q̄ istō sa
cramētū sic sp̄ualr accipiūt. Rñdeo q̄ st̄
q̄tuor ḡna hoim. P̄mū q̄ infirmitate
cōstituti sūt sic q̄ nō retinēt cibū. et tñ ex
toto corde desiderāt h sacramētū. et tam
pp̄ter infirmitatē et vomitū nō p̄sumunt
sumere. Et isti māducāt sp̄ualr. i. grām
sacramēti p̄cipiūt pp̄ desiderū qd hñt
ad sacramētū. et tñ nullo mō dñt sume
re h sacramētū q̄ sic infirmi sūt. q̄ cibū
nullo mō retinere p̄nt. qz sufficit eis illa
sp̄ualis māducatio. Vñ creplū. Quidā
hñs deuotōz magnā i sacro altaris omī

die si aliq̄ mō potuit integrā missā audire
uit. Eū mori deberet. et pp̄ter vomitū cō
care n̄ posset. et d̄ h mltū dolēs perijt sibi
latus suū lauare. et in pāno mundissimo
corpus xpi supponi. Quo scō: pannus
paulatim corpi xpi cessit. et mor vi corpus
xpi nudā carnē illi⁹ hoīs terigit vsqz ad
corcūctis vidētibz penetrant. Scōi
sūt q̄ p̄pauerūt se ad h sacramētū fm suū
posse: et sacerdos denegat eis. et etiā ipsi
hūilr petūt et desiderāt h sacramētū. et sic
ex obia sac̄doris abstinēt a sacramentali
p̄ceptōe ist⁹ sacramēti. Isti etiā vt puto
sp̄ualr sumūt. Ergo patiēter ferre debēt
tales si hoc sacramētū eis nō ad libitū
pōrigit. Tercij sūt q̄ in agone p̄stiu
ti libēter vellēt cōfiteri et cōicare: et sacer
dosē habere nō p̄nt. si tales in tñ p̄posito
et cōtritiōe decedūt: sp̄ualr cōicauerūt pp̄
ter cōtritiōē quā habēt de peccatis: et d̄
sideriū qd hñt ad sacramētū. Sciēdum
q̄ de⁹ q̄nqz p̄mittit sup aliq̄s vt subita
nea morte moriant sine cōtritiōe et sacra
mētis. vt cōiter illis cōtingit: q̄ p̄ntes i
honorāt. vel etiā qui alias enormit cō
tra deū delinquūt. nō ex ignorātia vel i
firmitate. sz ex certa malicia. vt vsurarij
adulteri. lusoꝝes. blasphematores. et sic
de alijs. Quarti sūt: q̄ ex puro corde dō
seruiūt. et cū magno desiderio h sacra
mētū appetūt: atq̄ ex hūilitate et reueren
tia sacramēti nō audēt ad hoc sacramē
tū accedere. Et sic omni die quilibz hō
q̄ hz magnā affectionē et deuotiōē ad sa
cramētū pōt sic sp̄ualiter communicare
Vnde augustin⁹. Crede et manducaſti
Et tales quandoqz qui sic cum tam ma
gno de i. l. et affectione audiunt missā
tam maiorem gratiam interdum possūt
consequi: q̄ ipse sacerdos celebrans ipsā
missam. quia sacerdotes non sunt sem
per bene dispositi. sed quandoqz distra
cti et in deuoti

B
Qui indigne communicant
Secundo sumitur hoc sacramē
tum tantum sacramentaliter vt
communicans in peccato mor
talit: sic iudas communicauit. Et q̄uis
tales peccatores verū sacramentum sul
munt: non tamen fructum sacramenti
percipiunt: imo septem magna pericula

De sacramento eucharistie XXVI

in auct. Primo quia illes homicide xpi sunt. **Un. i. Cor. xi.** Quicquid manduca-
nerit panem vel biberit calicem domini indig-
ne: reus erit corporis et sanguinis domini
Unde ambro. Qui indigne christum su-
mit: idem est: ac si ipsum interficiat. **An-**
dedicit wilhel. lugdun. Si quis sciret
qui fide haberet: se semel christum crucifixe-
isse: ipse vellent nudis pedibus toto tpe vite
sue penitentiam agere. Quid ergo deberet
illi facere qui totiens indigne communica-
uerit: et peccatum simile illi peccato totiens
commiserit. **Unde Greg.** Magis peccat
qui spiritum regnatum in celo: quam qui cruci-
fixus degenet in terra. **Secundo** tales quibus
puniuntur in corpore. quia interdum infirma-
tur post indignam communionem. **Un. aplos.**
i. Cor. xi. Ideo inter vos multi infir-
mi et imbecilles. et in signum huiusmodi pas-
cha tales indigne communicantes ita diuer-
sis infirmitatibus a deo plagantur. imo
quod maius est post indignam communionem
quibus morte subitanea moriuntur. **Un. legi-**
tur quod quidam sacerdos prohibuit quendam
peccatorem a communionem. quod confusione huma-
na ductus accessit ad communionem cum
ceteris hominibus. Et quanto corpus ad inquit
naturam os suum accepit: tam cito infelicem ani-
mam suam reddidit. et expiravit morte subi-
tanea coram omni populo. **Tercio** tales peio-
res sunt iudeis. Primo in hoc quod iudei
ignorant christum crucifixum. **Un. aplos.**
i. Cor. xi. Si cognovissent non quidem domi-
ni glorie crucifixissent. Sed isti christiani
indigne communicantes peccant scienter. quia cre-
dunt ibi esse creatorem suum Iesum christum ma-
rie filium. Et quanto gravius est peccare
scienter quam ignoranter: tanto peiores sunt
indigne communicantes ipsis iudeis. Et in si-
gnum huius christus non potest pro talibus
orare preter suum sic oravit pro iudeis dicens
Pater ignosce illis quia nesciunt quid faci-
iunt. **Secundo** quia contumelia cruci-
fixionis christo tantum semel a iudeis
illata. Ab indigne communicantibus toti-
ens quotiens indigne scienter ad sacra-
mentum accesserunt. **Un. aplos. Hebr. vi.**
Rursus crucifigentes filium dei. Quar-
to quia tales iudicium sibi manducant et bi-
bunt. Et sic consequenter incidunt in illam
sententiam quam dominus dicturus est iex-

tremo iudicio ad illos quia sinistris est
erit. Ite maledicti in ignem eternum.
Quinto tales indigne communicantes
similes sunt iudeis: et eis continget ut iudei.
de quo legitur quod satanas in eum introi-
vit et christum tradidit et desperavit. et post
modum seipsum suspendit. Sic indigne
communicantes incidunt in maiores pote-
statem diaboli quam antea fuerunt. **Secun-**
do iudas christum tradidit et iudeis ve-
didit: sed indigne communicans prius fa-
cit. **Un. Remigius** super illud **Mathei.**
Ue illi pro quem filius hominis tradet.
ve tradentibus christum ad crucifigendum
sed vecum maligna conscientia sub sacra-
mento sumentibus illum. Et si non tradit iu-
deis ad crucifigendum tradit tamen ipsum me-
bris inimici consumendum. **Un. etiam aug-**
ustinus. Magis peccant tradentes christum:
peccatorum membris quam qui tradiderunt eum
crucifixoribus iudeis. Ergo ipse potest dice-
re sicut **Greg.** de quolibet sumere corpus
suum indigne sicut dicit de iuda. **Uerbo**
tamen manus traditis me: meum est in me-
sa. Sicut iudas tradidit christum pseu-
docrucifixoribus. Sic sumens corpus christi indi-
gne tradit illum quibus in se demonibus. dum po-
nit illum in locum qui est demonum. **Sexto.** quia
est magna ingratitudo que ibi committit
nam in sacramento illo mors domini figurat
quam pro hominibus sustinuit. **Un. aplos.**
i. Cor. xi. Quotienscumque manducabitis
panem hunc et calicem biberitis: mortem
domini annuntiabitis. etc. **Unde etiam chris-**
tus quando hoc sacramentum instituit
dixit: hoc facite in meam commemor-
ationem. **Magna** vero ingratitudo est
ei contumeliam inferre. et eius vulnerare
nouare quem recordatur mortuum pro sua
morte et salute. **Un. dominus** potest dicere indig-
ne communicantibus dicitur passus. Super do-
lorum vulnerum meorum addiderunt. Ite mag-
na ingratitudo est quod ibi venit diuina ma-
iestas visitare homines in sacro altari. et huius
plenitudinem carismatum et gratiarum. **Unde illud**
sacramentum vocatur eucharistia. id est bo-
na gratia. Et miser homo non timet con-
tumeliam ei inferre que pro posse debuit ho-
norare. Satis ammirare possumus in hac
parte diuinam bonitatem et humanarum
uersitatem. **Unde ps.** Quid est homo

De sacramento eucharistie XXVI

quia magnificas eū. Et etiam bñ potest dici de domino iesu christo illud Eccli. p̄p̄t. Pascet sc̄z cū corpe pp̄rio: et potabit cū sanguine suo p̄cioso in gratos. et ad huc amara audiet. **Septimo. q̄:** tales i/ digne communicātes infeliciores vidē tur esse ceteris peccatoribz. Ip̄sum enī s̄mū bonū est eis noxiū. et ex ip̄a medi/ cina infirmant: et ex ip̄a vita moriuntur. Quia sicut ex illo sacram̄to digne com/ municātes acquirūt sibi vitā eternā. vñ Johannis. vi. Qui manducat hunc pa/ nem vivet in eternū. Sic ex eodē sacra/ mento indigne cōmunicātes incurrūt e/ ternā damnationem. Vñ Ebr̄yos. sup Johanne. Sicut corporalis cibus eūz ventrē inuenerit a diuersis humoribus occupatū. amplius ledit. magis nocet naturā et nullū prestat auxilium. ita spū/ alis cibis si aliquem reperit malignitate pollutū. magis eū p̄dit nō sua natura. s̄ accipientis vicio. Vñ sciēdū q̄ quili/ bet cū deuotione et reuerentia et timore ad hoc sacramentū debet accedere. et ad hoc incitat nos diuersa exēpla sacre sep/ ture. Nā beat⁹ Jobānes baptis. in vte/ ro matris seiscatus a puericia in herē/ mo cōuersatus inuitatus a dño vt eum baptizaret. timuit tangere verticem dñi. Unde cātat eccia. Baptista p̄remuit et nō audeo tangere sanctū dei verticem. s̄ clamat cū tremore. sanctifica me salua/ tor. Quantomagis nos timere debem⁹ cū corpus christi verū sumus. ex q̄ Jo/ hānes in tm̄ timuit verticē dñi tangere qui tante sanctitatis fuit q̄ christus de/ co in euangelio testimoniū p̄buit di/ cēs. Inter natos mulierū non surrexit maior iohāne baptista. Itē beat⁹ Mar/ cus sibi abscidit pollicem vt ineptus es/ set sacerdotio. tm̄ enī reueretur corpori dñi confectionem. Item quidam se/ nior inter heremitas cū ab illis eligeret in sacerdotem: et ab ep̄o eēt ordiatus. ait. Licet ergo sacerdos sim ordinatus: tm̄ in vita mea numq̄ conficiam: reputās se indignū conficere corpus christi. Et legit⁹ Mathi. vii. q̄ ceterio dixit chri/ sto dicēti ei. Ego veniā: et curabo pue/ rū tuū. Dñe nō sum dign⁹ vt intres sub/ lectū meū. Sic quilibet cū vera humili/

tate reuerētia ad hoc sacramētū accede/ re debet cogitādo sic. O deus ad illū ve/ nerabile sacramētū nō sufficerent mil/ le anni ad preparationē cōdignam. Pro magis ego miser indignus sū q̄ peccō q̄/ tidie. et ben imp̄parat⁹ accedo: quis enī nō sim dign⁹: tamē sū bñ necessari⁹ hac salubri medicina. Unde ambrosi. Qui vulnus habet: medicinā req̄rat. vulnus est quia sub peccato sumus. medicina ē celeste et venerabile sacramentum
Fructus digne communicārium

Ercio sumit sacramētālē et spūa aliter. vt qui in gratia accedunt et digne communicant. Quantū aut bonū sit digne se preparare ad p̄cipi endū sacramētū eucharistie possum⁹ el/ cere ex his p̄tulis que ibi sumūt in h̄ sacramento. Pro q̄ sciendū q̄ qñ corp⁹ christi corpus accipis homo tūc sumit quinqz p̄tes. Prima est ip̄m corpus qd̄ sūpsit de virgine qd̄ spūscūs de purissi/ mo sanguine marie formauit. Secūda ē sanguis ip̄ius quem fudit i cruce. Ter/ cia est ip̄a anīa quā pater misit de corde suo in vterū virgis. Quarta est vita cū corpe. Quinta est ineffabilis deitas. In primis quando accipis corp⁹ chri/ sti: efficiēis particeps oīm bonoz que christus operatus est in vita sua ieiunā do. predicādo. discurrendo. orādo. largiē do. vigilādo. et sic de alijs. Insup totius meriti passiōis christi. Nā scīs ioh̄mas de aquino dicit. q̄ in qualibet missa in/ uenitur oīs fructus et vtilitas quā chri/ stus in die pasceue opatus ē in cruce: et cū morte sua. Et eandē gratiam et fru/ ctum quilibet deuotus qui digne com/ municat percipit. Item accipit ibi in h̄ sacramento participationes omnium meritorū totius ecclesie et sanctorum in celo. Vñ hoc verificatur in nobis qd̄ christus in euangelio dicit. Alij labora/ nerunt. et vos in labores eorū introistis. Hinc est q̄ i simbolo catholice fidei di/ cimus. Credo sanctorum communio/ nem. Unde Albertus magnus. Perve/ rum corpus christi oēs nos oīmibz chri/ sti gratijs et oīmū fidelitū cōmunica/ mus. p̄pter quod et iam communio dicit⁹

De sacramento eucharistie

Ideo autem omnium bonorum christi
 et omnium sanctorum facit nos communi-
 care. ut si quid deficit in singulis ex omni
 sanctorum abundantia suppleatur. Ibi in hoc
 sacramento habemus virtutes patrum et
 charum. revelationes et illuminationes pro-
 phetarum dignitates apostolorum. victorias
 martyrum. sanctitatem confessorum. mun-
 dicias virginum. charitatem angelorum.
 et consequenter bona et merita omnium electo-
 rum que omnia a christo in corpus eius
 mysticum fluxerunt. Et de quolibet in quem
 liber per charitatem spiritus sancti gratia redi-
 dat. Unde iesus christus potest dicere ad
 quemlibet digne communicantem illud gen-
 eris. quod Jacob ad laban dixit. Hodie
 cum habuisti antequam venire ad te: et nunc
 diues effectus es. benedixitque tibi dominus
 ad introitum meum. Secundo cum accipis sa-
 guinem mundaberis a peccatis. Unde
 Hebr. x. Sanguis christi emundabit
 conscientiam nostram ab operibus mortuis ad
 seruendum deo viuenti. Quia si sanguis vir-
 corum et vitulorum in veteri lege iudeos mun-
 dabat: quanto magis sanguis christi qui ef-
 fusus est pro peccatis nostris emundabit a
 nimas nostras quanto est maior: tanto
 preciosior et charior. Queritur utrum per
 hoc sacramentum deleantur venialia. Re-
 spondeo secundum theodorum. in. iij. di. xij. sic. Non in
 operibus quia omnia venialia deleantur: sed secundum me-
 suram deuotionis. posset tamen tantis
 esse feruor quod omnia venialia deleat.
 Item queritur: utrum per hoc sacramentum
 deleantur mortalia. Respondeo secundum theodorum.
 ubi supra. Non delet mortalia: nisi ob-
 lita. Unde quod dicitur ablutio scelerum dupli-
 citer potest intelligi. vel quod dicitur sic cri-
 mina abluere in quantum ea impedit. vel
 de his que non sunt in hominis consci-
 entia vel memoria. quod per hoc sacramentum
 scilicet sumendo sanguinem christi peccata de-
 leantur ostendit christus. dicens. Dono-
 bilis sanguis christi si cum bona volunta-
 te sumitur egritudinem extinguere po-
 terit. Ambrosius. Debeo illud semper accipe-
 re: ut mihi semper peccata dimittantur. Unde
 etiam Bernardus. Eucharistie sacramentum po-
 tens est peccata consumere: debellare ob-
 uias potestates: et inferre celis animas
 reuerentes de terra. Nota quod vinum quod

datur communicantibus non est vinum co-
 secratum: sed est vinum purum. quia sancti
 solummodo sub specie panis recipiunt verum
 et totum christum secundum corpus et animam et de-
 itatem. Sed sacerdotes in missis reci-
 piunt sub specie panis et specie vini. Quo-
 modo autem christus sit integraliter sub
 specie vini in calice. et qualiter calix ad-
 orandus sit. de hoc quere. i. S. Tercio
 quando accipis animam christi: tunc accipis pig-
 nus eterne vite: si sic in tali statu decedis.
 Unde canit de hoc sacramento. Et futu-
 re glorie nobis pignus datur. quia hoc sa-
 cramentum dat vitam gratie in presenti. Jo-
 hannis. vi. Qui manducat me: ipse viuet
 propter me. Et in futuro dat vitam glorie.
 Unde Iohannis. vi. Qui manducat me
 am carnem: et bibit meum sanguinem habet
 vitam eternam. Quarto ibi accipis spiritum
 christi id est vitam christi. Et accipiens
 do sic vitam cum corpore mutaberis in
 deum sicut cibum potus mutat in te. Unde
 vox diuina ad augustinum. dixit. Non tu me mu-
 tabis in te: sed tu mutaberis in me. Sic
 christus dicit cuiuslibet digne communi-
 canti. Non tu me mutabis in te: sed de-
 quicquid deus est: natura: hoc homo
 fit per gratiam qui digne communicat. Cum
 autem deus habeat potentiam infinitam
 et sapientiam eternam et immensam bonita-
 tem ex eius potentia homini in hoc sa-
 cramento communicata erit homo poten-
 tior tam ad operandum quam ad impetrandum.
 Ex eius sapientia efficitur homo sapie-
 ntior ad dilectionem boni et refutationem
 mali. Ex eius bonitate homo fit magis
 pius et charitativus et pacificus. Quin-
 to recipiendo eius bonitatem anima ho-
 minis implebitur gratia et dulcedine. quia
 nihil potest animam hominis satiare nisi so-
 lus deus. Unde Bernardus. Ad ymaginem
 quippe dei facta est anima rationalis. ce-
 teris omnibus occupari potest. imple-
 ri non potest. Lapis enim dei est. et quic-
 quid deo minus est non eam implebit.
 Unde psalmus. Satiabor cum apparuerit glo-
 ria tua. Unde exemplum legitur in libro
 de donis. quod quidam sanctus episcopus
 in festo pasche dominum rogauit ut si-
 bi reuelaret merita tunc communican-
 tium. et dominus ostendit ei quod vidit ali-

Ex p^m de dig
 ad Sacram^{tu}

De sacramento extreme unctionis

quos quasi picem nigros. alios vero ut ferrum ignitos. alios vero sanguinolentos. ceteros vero ad instar solis fulgidos. Respondit ei angelus dñi. Pigri st. luxuriosi et supbi. Igniti avari. Sanguinolenti iracundi et blasphemii. qui omnes indigni accesserunt quibus sint prout et cōfessi: tamen non habēt firmā ppositum i futurū abstinendi. Ceteri vero qui sunt lucidi sunt isti qui accesserūt digne cum pposito firmo abstinendi et emendandi i vitam suam

Sequitur de sacramento extreme unctionis

Antum sacramētū est extrema unctio. Materia aut huius sacramēti est oleū oliue ab episcopo psecratum. et tale oleum et huius consecratio sunt de necessitate huius sacramēti. Forma aut huius sacramēti sūm thomam ē orō de pccatis: dicēdo. p istā unctionē et suam pssimāz misericordiā indulgeat tibi dominus quicquid deliquisti per visum. Querit: quibus conferenda est extrema unctio. Respondet sūm petz de tharenthasia. non nisi adultis infirmis in periculo mortis cōstitutis ex ipsa infirmitate. Unde nec datur euntibus ad bellum. nec nauigantibus. aut his q mor occidēdi sunt. qz talis mors non imminet ex defectu nature: sed ex euentu fortune. Pueris autem non datur. qz non habent infirmitatem spūalem cōtractā ex peccato mortali actuali nec dīspōsitiōē deuotionis habere possunt ad hoc sacramētū. nec etiāz datur naturaliter stultis. Querit vix extrema unctio debet dari freneticis et amentibus. Respondet sūm petz. Si i sana mente cōstituti nō petierint nō debz dari. si vero petierint dari debet. Tñ ad hoc aduertēdum est sūm thō. q illis furiosis et amentibus precipue dari non debet: q possent illi sacramēto facere irreuerētiaz p aliquā immundiciā: nisi i ipsi haberēt lucida interualla in qbus sacramenta recognoscerent. Item queritur virū extrema unctionis

possit iterari. Respondet sūm thom. i. liq. dis. xxiij. Iterari potest sine aliq inuria sacramēti. qz nō habz effectū ppetuū: eo q sanitas corpis et mētis q sunt effectus eius amitti pnt. In eadē quoqz egritudine iterari potest si pmo quides sit in periculo mortis et euadat. et p^o reciditū patiat. qz erit quasi alia infirmitas. Et similiter si sit egritudo diuina. ut bi dīpōsis. quia tñc debet fieri quādo videtur pducere ad piculū mortis. et si illud periculū mortis euadat: eadē infirmitas te durate. et postea ad simile statū reducat iterū pōt inungi. qz iā ē ali^o infirmitatis stat^o. Quis sit eadē infirmitas. Et notādū q magister i cōpēdio theologicē veritatis dicit. qñ sepe qz ad mortem infirmatur: sepe pōt inungi. sed in vna infirmitate non debet aliqz bis inungi: nili eadē infirmitas vltra annū ptabat: ita q in vno anno ppter vnā infirmitatem nequaqz bis inungatur. Sed bonauētura sup quarto redarguit hoc dicens. Absurdū ē q sacramēta regulentur sūm motū astroz.

Effectus extreme unctionis

Aueritur quis sit effectus extreme unctionis. Respondet qz est quadruplex quorū duos ponit beatus thō. sup. liq. dis. xxiij. et alios duos magister in cōpēdio theologicē veritatis. Primus effectus et pncipal^{is} sūm beatū thō. est sanatio quedā spūalis que datur contra quandā debilitatē vel ineptitudinē q in nobis relinquit ex pctō actuali vel originali. cōtra quā debilitates hō roborat p hoc sacramētū. qz hō robur grām facit q nō patit sicū peccatū. Ideo ex cōseqnti si inuenit peccatū aliqō veniale vel mortale q ad culpā tollit ipm dū mō nō apponat ober ex pte recipientis.

Secundarius aut effectus est sanitas corporalis. hāc tamē non inducit nisi sūm q expedit ad finē pncipalem scz spūalē sanationē. et tñc sp eā inducit: dū modo non sit impedimētū ex pte recipientis. et licet in ipō multe fiant inunctiones: vltima tamē est formalis respectu oīmprecedentiū. et ait in virtute eaz. Et ideo in vltima unctione gratia infunditur: que effectū sacramēti pbet. Nec beatus thō.

De sacramento ordinis XXVIII

Tercius effectus fm magist' in cōpē/
dio theologicē veritatis ē q' valet hoc sa-
cramētū ad deuotionē exercitādā. Quar-
tus effectus ē q' valet ad velociorē trā-
situm ad celum.

De sacramento ordi-

nis. de dignitate sacerdotum.

Os estis genus electum. regale
sacerdotium. gens sancta. popu-
lus acq'sitionis. i. Pe. ii. In istis

A verbis ostendit nobis beatus petrus pre-
rogatiuam et dignitatem ordinis sacer-
dotalis. Et licet oēs hoīes sūt genus di-
foli tñ sacerdotes sūt gen' electum a deo
Unde sciendū q' sicut sūt nouē chori ā
geloz in celo: sic sūt. i. dignitates sacer-
dotū. Scia ē: q' sacerdotes sūt sup om-
nes reges et principes terre. Hier. i. E-
go cōstitua te sup oēs gētes et regna: vt ē
uellas. s. malos mores et vitia. et dissipēs
hereses et edificēs bona opā. et plantēs
tutes i aīabus. Itē pater. q' dignitas sa-
cerdotalis habet reges facere et cōsecrare
S; oēs reges nō pnt sacerdotem facere
In signū q' maiores sūt: tūc nō est ias
pnceps adeo potēs qn tenet ceruicē suā
in cōfessione humiliare coraz sacerdote.
loco dī. quia ē vica' ius eius. Unde bre-
uiter d's exaltant sacerdotes sup omēs
hoīes. Vñ quidā doctor Sacerdos est
altior regibz. felicior angelis. i. creator cre-
atoris. Secūdo honorauit eos in tpali-
bus. q' illa q' deus sibi reseruauit. deci-
mas. oblatōes. testamēta. et primitias. et
alia patrimonialia crucifigi. grat' illis pū-
lit p sustentatōe corpis. vt illi sine labore
cū alios hoīes laborare optet p sustenta-
tione corporis: quietius deo seruiant i
spūalibus. Tercō honorauit eos i emu-
nitatē. cōferēdo. q' nullus terrenus prin-
ceps sup eos iurisdictionēz habeat. nec
rex nec pnceps. nec aliq's hoī in seculari/
um audeat manus suas violenter i eos
mittere. enā in minimū. i. acolitūz. Op-
positū faciēs et factō est excoīcatus ma-
iori excoīcationē tam in celo q' in terra.
Sic etiā ptegit eos: q' nullus audeat e-
os perturbare verbis vel factis. Q' dñs
obpbrū illis illatū q' sibi reputat scūm
Vñ dñs dicit p pphetaz. Zacha. ii. Qui

tetigerit vos tāgit pupillā oculi mei. ps.
Nolite tangere xpos meos. et in pphetis
meis nolite malignari. Quare etiā nec
verbis sūt molestandi: s; honorādi: vt
dicit dñs ad moysen et aaron. Bñdicam
bñdicētibz vos. Vñ Hen. de firma.
sup q'rtō pcepto dicit. Ne illis q' sacerdo-
tibz et religiosis detrahāt et diffamāt. rur-
sus crucifigētes filiū dei i semetipīs. vt
ait apl's. Detrahētes ei' sacerdotibz xps
coronāt. inferētes eis iniurias: xpm cru-
cifigūt. Cōuiciātes eos: xpm cōspuunt.
Exprobrantes eos: et habentes exosos:
christū lancea trāsfigūt. Vñ etiā ab ec-
clesia sacerdotes sūt privilegiati in tān-
v' quicūq; s; libertatē cleri statuta faciūt
v' l'ia seruāt statuta: excoīcationes
incurrūt. Itē nullus principū secularium
audet excoīcationes facere in clerum. Itē
nec aliq's debet pedagū recipere a clericis
als incurrūt sententiā excoīcationis
neca p'dicta excoīcatione absol-
ui pnt: nisi plene restituerint. Quar-
to honorauit eos in hoc q' commisit eis
aias fidelitū. i. ecclesiam sanctam. Unde
Chrysos. Celo et angel' et ei creatura ho-
norabilior est ecclia. Christus amplius
eccliam diligit q' seipm. Vñ venit de ce-
lo in terras. et p'itū ānis p ea seruauit. et
tādē amarā mortē p ea sustinuit. Et ias
dat ei corpus suū in cibū. et sanguinem
suū in potum. Et post hāc vitā dat ei se-
ipm in celo in p'mium. In sup hāc dile-
ctam eccliam cōmisit sacerdotibz cū om-
nibz donis. i. sacramētis. Solus enī or-
do sacerdotalis ex officio habet baptiza-
re: quibz in necessitate cuiuslibet liceat. I-
tem solus habet cōferre sacramētum cō-
firmationis. Itē solus habet cōfessiones
audire: et a p'cis absoluerē. et penitētiās i-
iūgere. vñ Joh. xx. Accipite spūm scūm et
quoz remiseritis p'cā: remittuntur eis.
Itē solus habet porrigere sacramētum
extreme vnctionis. et sic de aliis. In hac
dignitate incōprehēsi bilis eos honorauit
singl' p oibz hoībz. Vñ Barth. v. Vos
estis lux mūdi. Sicut mūdus nihil est
sine lucē: sic ecclia nihil sine sacerdotibz.
Quinto honorauit eos i hoc q' vult vt
districte obediat eis loco sui ab oibz ho-
minibus cuiusq; status et cōditōis su-
T:

De sacramento ordinis XXVIII

erint. Luc. x. Qui vos audit: me audit. et
 q̄ vos sp̄nit: me sp̄nit. Aug⁹. Quicquid n̄
 licet: pastoris est phibere ne fiat. gregis
 audire ne faciat. Ergo obediēdū ē eis tā
 q̄ christo qm̄ p̄cipiūt hoībo ieiunare. fe/
 stiuare. et sic de alijs. Ideo p̄minat dñs
 inobediētibz et rebellis. Deut. xvij. Qui
 sup̄bierit: nolēs obedire sacerdotis im/
 perio morte moriat. Exemplū de dathā
 ab yzon. et chore. qui rebelles fuerūt moy/
 si et aaron. Et terra se aperuit: et viuos e/
 os absorbuit. Secro honorauit eos
 dādo eis potestātē ligādi et soluedi. Ma/
 thei. xviij. Quodcūqz ligaueritis sup̄ ter/
 ra: erit ligatū et in celis. et quodcūqz sol/
 ueritis sup̄ t. f. rē. Hec p̄as ligādi atqz sol/
 uedi vno mō intelligit de excoīcatōe q̄ ē
 gladius sp̄ual. et mltū timēda p̄pter qn̄
 qz hoc q̄re. iij. R. Alio mō hec p̄as iel/
 ligat de absolutōe p̄ccōz. Vñ ep̄s qm̄ or/
 dinat: sacerdotes exuffiat in eos dicēs illō
 Johis. xx. Accipite sp̄m̄ sc̄m: qz remi.
 pec. rē. Septio honorauit eos i hoc:
B q̄ noīant in scripturis sc̄is āgli. Vñ gre/
 go. Dēs q̄ sacerdotij noīe cēlent: angeli
 noīant. Quare āt angeli noīant? Respō/
 deo. qz habēt siliūdinē cū āgelis. P̄rio
 qz officiū angelī ē mīstrare dō et homibz
 Dñi fm̄ aplm̄. Dēs sūt admīstratoz sp̄i/
 ritus. Sic et sacerdotes habēt mīstrare
 deo die. noctuqz et hoībz cū sacramentis
 Secūdo qz āgelus est vita purus sic et
 quilibet sacerdos tenetur ec̄astus: q̄ est
 vita āgelica. Ambro. Qui nō nubūt ne
 qz vroz ducūt sicut angli in terris sūt.
 Damascen⁹. li. iij. A nuptijs abstīnētia
 est angeloz imitatio. Tercō angeli ha/
 bēt informare et amonere oēs p̄ bonam
 inspirationē. sic et sacerdotes p̄ verbū dī
 Quarto angeli habēt deū laudare. ps̄.
 Laudate deū oēs angli. Sic et sacerdo/
 tes q̄t die sub p̄ccō mortali tenētur p̄sol/
 uere septe horas canonicas i laude dei.
E Octauo honorauit eos in hoc q̄ sa/
 cerdos aliq̄ mō est filius marie virgi. P̄ri/
 mo: qz sic b̄a maria p̄ quinqz verba cōce/
 pit telū xpm̄. Luc. i. Fiat mihi f̄m̄p̄bum
 tuū. sic sacerdos cōficit p̄ qn̄qz verba v̄x/
 corpus xpi Et sicut imediate p̄ cōsensū
 marie fuit tot⁹ christus i vtero eius. sic
 mediate post p̄lationē verborz cōsecrat

onis transsubstantiat panis in v̄x cor/
 pus xpi. Secūdo: sic b̄a virgo post p̄tuz
 christū portauit in manibz suis: et in p̄s/
 pe collocavit. Et eū ec̄uerso leuauit. sic
 sacerdos post cōsecrationē leuat xpm̄. et
 locat eū ec̄uerso. et portat. et tractat eum
 manibz suis. Tercio sicut b̄a virgo fu/
 it sc̄ificata in vtero. anq̄ cōcepit xpm̄. ps̄.
 Sc̄ificauit tabernaculū suū altissimus.
 sic sacerdos antea ordiat anq̄ cōsecrat.
 qz sine ordie nihil cōsecraret. Ergo laic⁹
 q̄tūcūqz sc̄us nihil ageret: etiā si p̄ba cō/
 secratiois p̄ferret. Nono honorauit e/
 os sup̄ angelos: et etiā aliq̄ mō sup̄ dig/
 nitatē beate marie virgis. P̄rio in dig/
 nitate custodie. Sacerdos enī habz cu/
 stodire p̄s aīas. siceps totū ep̄iscopaz
 tū. papa totū mūdū. plebanus totā par/
 rochiā. Bern. O q̄ digni custodes q̄ tā
 sollicitē p̄uigilāt: vt aīas sibi creditas a
 morte eterna custodiāt. S; angelus tā/
 tū habet custodire vñ aīam. Bernard⁹
 Magna dignitas anīarū: vt vnaqueqz
 ab ortu n̄tāt in custodiā sui babeat
 gelū deputatū. Secūdo i sumēdo et tan/
 gēdo corpus xpi. Angeloz ei est videre
 deū. Mat. xviij. Angeli eoz sp̄ vidēt fa/
 ciē patris mei q̄ in celis ē. S; in p̄ sacer/
 dos maior ē angelus. qz ille videt. iste autē
 tractat: et cū hoc sumit. qd̄ nūqz sic datuz
 est alieni anglo qz sic sumat: s; sufficit ei
 deū cōtemplari. Tercio in cōsecrādo cor/
 pus christi. In hoc sacerdos nō solū an/
 gelos: s; etiā virgiem mariā matrē christi
 s; aliq̄ mō p̄cellit. Dñi enī c̄c̄ alicui ange/
 lo data est talis potestas: p̄finedi cor p̄
 xpi. Vñ minimus sacerdos in terris p̄t
 hoc qd̄ nō p̄t maximus angelus in celo.
 Bern. O venerāda dignitas sacerdotū
 in qz manibz dei filius tāqz in vtero p̄/
 ginis incarnatur. Greg⁹. Ille q̄ creauit
 me: dedit mihi creare se mediāte me. O
 venerabiliū manū sc̄itudo. o felix exer/
 citiū. vbi sacerdos tractat dī filiū. Aug⁹
 dicit qz in cōsecratione sacre hostie tota
 curia celestis sibi seruit: et dñs celi ad eū
 descēdit. Ambro. sup̄ lucā. Nō dubites
 assistere anglos qm̄ assistit xps in altari.
 scz qm̄ immolat. Vñ xps p̄t dicere cuius
 bet sacerdoti illō Esa. v. Quid vltra de
 buifacere et nō feci. rē

De sacramento ordinis XXVIII

E De malis sacerdotibus fornicariis et concubinariis

Queritur vtrū ordinatus existens in peccō mortali possit sine peccō vtrū ordiāsuscepto. Rñdeo scōm tho. in. iij. di. xxiij. Nō pōt. nā facit cōtra illud pceptū Deuteri. Juste qđ iustū est exēqris. Indigne enī sacri ptraat. Neq; in hoc aliqđ pōt dispēsare. qz est de iure naturali: vt homo scā sancte ptraat. Vñ talis quotiēs actū alicui ordinis facit: peccat mortali. vt qđ tāgit res sacras qđ suo viens officio peccat mortaliter. Secus autē si aliqđ necessitate aliquod sacrum contingeret vel ereq; retur in illo casu quo etiā laicis liceret: puta si baptizaret in articulo necessitatis vel corpus christi de terra colligeret Cōcordat al. et Raymū Sciendū qđ exiā dictis certissime cōstat qđ sacerdos fornicarius etiā quantūcūq; occultus. vel etiam sacerdos existens scienter in quocūq; peccato mortali nondū vere cōtritus nec dignā agēs penitentia vt optet. in eo qđ baptizat aut absoluit cōfites vel pđicat. aut matrimōia solemnizat. vñ sacra mentū eucharistie vñ extreme vñctōnis pber. vel mortuos sepelit. aut mulieres post partum introducit. vel aquam. vel salē in dñica exorcizat. aut populus aspergit. vñ cādelas in festo purificationis aut ramos in die palmarum. vel ignem aut cereū vel baptisimū in vigilia pasce. vel pēbecostes benedicit. vel qđ maius omnibus his est missam celebrat. aut sacramētū eucharistie cōsecrat atq; sumit In omnibus istis nec nō actib; alijs qui sacris ordib; sunt annexi. aut in quolibet iporū singlariter quemlibet exercendo peccat mortali. Et totiens quotiēs alicuius actum vt minister eccleie erequit et exerceat. Sicut ex dictis sancti Tho. 3. a. quino. vbi supra manifestissime comprobatur. ac etiā nō solū in prescriptis actibus. sed etiā fm Dionisiū qñ et quotiēs ad aliquem huiusmodi actum exercēdū aliquam vestem induit siue sumit. vt vñ albā vel manipulū. vel stolam aut casulam. aut alias sacras vestes cōmuniter vel diuissim. Quod reuera satis ē horēdū et stupendū atq; etiam periclosū val-

de. In tali videlicet statu atq; dignitate totz tantis criminib; subiacere atq; impli-
plicari. Vñ non immerito dicit Quāto
altior gradus tanto sublimior casus.

Sacerdos incontinens. et fornicari⁹ est suspēsus ipso iure. et missa eius nō debet audiri. vt patet extra de cohabitatioe clericorū et mulierū. c. vestra. Audiēs autem missam eius peccat mortali. fm ipso mā in. r. quodlibeto. q. viij. Hoc at intelligit de publicis fornicariis. Querit si talis celebret: vñ fiat irregularis Rñdeo qđ sic. Nec wilhelmus. Queritur: vñ epūs possit cum talibus dispēsare Respondeo qđ sic. Ex quo dispensatio i hoc casu nō est prohibita. Et iura que iueniunt in contrariū illa p̄tendūt de suspenso ab hoie: nō a iure. qz iura benignius solent agere qđ boies. Nec wilhel. Querit vñ clerici qđ expēdūt patrimoniū crucifiri cū meretricibus teneātur ad restitutionē. Rñdeo qđ clerici qui res ecclesie dāt nō solum meretricibus: sed etiam histronib; vñ etiā suis cōsanguineis nō p̄ter naturā sustentēdā: sed vt faciant eos diuites de patrimonio crucifiri: raptores sūt: et tenentur ad restitutionē

B Querit vñ faciāt restitutionem. Rñdeo si habent patrimoniū scilicet. vel aliqd de artificio vel labore manuum: de istis possunt restituere. Sed de rebus ecclesie nō sufficit restituere. qz quicqd eis superest scz supra victū et vestitū. hoc debz dari pauperib; Nisi tūc subtraheret si bi de necessarijs. vel nisi res quas habuerit de patrimonio vel de artificio expēdissent in vsus eccleie. Nec wilhelmus.

Utrū concubine sacerdotū teneantur restituere que a sacerdotibus pro tali illicito ope recipiunt. Respondeo fm Raymū dum qđ sic. Nam fornicarie et huiusmodi turpes p̄sone tenentur restituere ipsi eccleie: nisi forte eis fuerit datum causa elemosyne in summo necessitate. qz tūc fuit debitū. Ideo Hostien. Queritur: si notor⁹ fornicator possit absolvere Rñdeo qđ non. qz suspēsus ē quo ad se et etiā quoad alios. vt habetur extra de cohabitatioe clericorū. c. quesitum. Et sciēdus qđ magister in cōpendio theologicē veritatis dicit. Quis oēs sacerdotes habet

De sacramento matrimonij XXVIII

claves: nō tñ omnes pñt ligare ⁊ solvere sicut excommunicati. suspensi ⁊ heretici damnati. hoc at nō est ppter defectū ordi-
nis. sed quia non habet materiam. scz subditos qui auferūt eis cñ excomū-
cant. possunt tamen baptizare. qz hoc ē sacramētū necessitatis. possunt quoqz ta-
les eucharistiā cōsecrare. qz hoc substan-
tialr adheret ordi. ligare at ⁊ solvere ab-
adheret ordini accidentaliter.

De sacramento ma-

A trimonij

Matrimonium honorauit de⁹ multipliciter. Primo in hoc: qz ipse se instituit. Secūdo: in loco digniori q̄ sub celo est hoc est in paradiso. Tercio in statu in-
nocētie. Quarto: qz nasci voluit de brā
virgine que fuit in statu matrimonij cō-
stituta. Quinto qz pñs voluit ēē in nup-
tijs cū matre ⁊ discipulis suis. Et ibi oñ
dit deitātē suā mutādo aquā in vinum
in conspectu discipulorum suozū. Sex-
to qz est vnū de septem sacramētis ecclie
Et qz deus matrimonij taz solemniter
honorauit: expedit omīno: vt hoies qui
in statu matrimonij ad regnū celoz ve-
nire desiderāt: deū in matrimonio rebo-
nozent. Quicūqz ergo iuste ⁊ legitime
vult stare in matrimōio: ⁊ vt saluet i ma-
trimonio tria ad hoc sunt necessaria. v-
num antenuptias. ⁊ hoc spectat ad iu-
uones ⁊ virgines qui adhuc nō sunt in
matrimonio: sed intēdūt adhuc cōtrabe-
re. Secūdū in nuptijs inchoādo. Ter-
cium post nuptias inchoatas quomo-
do in matrimonio sit viuendum.

B Pri-
mum ē vt ante inchoationē nuptiarum
diu se preparēt: vt digne hoc sacramētū
inchoent ⁊ suscipiant. Ad susceptionē
enī cuiuslibet sacramēti debet pcedere d-
bita pparatio. Qz quicūqz vnū de septē
sacramētis recipit i peccato mortali: pec-
cat mortaliter. Ut patet dis. xl. multi. di.
xxv. illud. xl. q. iij. andi Silr sacerdos q̄
porrigit aliqđ sacramentum i peccō mor-
tali peccat mortali. Vñ añ inchoationē
nuptiarū debet se preparare per verā cō-
fessionem ⁊ puram cōfessionem: tamqz
spe pasche ad pceptionem sacramenti eu-

charistie. quia matrimonium est tam bñ
sacramentum sicut eucharistia. Sec-
cundum: vt nuptias inchoent cū timo-
re domini. Vñ Tobie. vi. dixit angelus
raphael ad tobiam iuniorē. Accipias
virginē tuam cū timore domini amore
filiorū magis q̄ libidine ductus. Nup-
tie debent celebrari deuote non cum lu-
dis ⁊ personis inhonestis: sicut modus
est plurimorum: sed cū honestis hoibz.
Et ad hoc debet pauperes inuitari: vt i-
tercedant p sponso ⁊ sponsa. Tunc pps
mutat aquam in vinum. id est vitā hāc
insipidam in celestem leticiam. Vñ ioh̄
ij. Nuptie facte sūt in chanagalyee. ⁊ e-
rat mater iesu ibi. vocatus est at iesus et
discipuli eius ad nuptias. Et hoc fit in
pauperibz. Vnde christus dicit de pau-
peribz. Qui vos recipit: me recipit: ⁊ qui
vos spernit: me spernit. Et iterum in eu-
angelio. Quod vni ex minimis. ⁊c. Et
cum matrimonium inchoatur tunc deo
bent se continere ab actu matrimoniali
Et hoc docuit raphael tobiam iuniorē
quando debuit cōtrahere cū sara virgi-
ne dicēs. Lū ingressus fueris ad virgi-
nem tuam: per tres dies continens esto
ab ea Sic parentes deberent informa-
re suos filios sicut angelus raphael do-
cuit tobiam ⁊ saram. ⁊ hoc erit homini
valde meritorium: ⁊ deo valde acceptus
qz deum in hoc honorat subtrahēdo si-
bi illam delectationem ob reuerentiā dī
per triduum. Sciendum tamen qz hoc
non est preceptum sed bonum consiliū
Item debent contrahere causa prolis: ⁊
hic cōstitutum est a deo in paradiso: cum
dixit ad adam ⁊ euam. Gen. i. Crescite ⁊
multiplicamini. Hic reprehendunt illi
qui non honorem querūt dei: nec multi-
plicationem hominum: sed suam pesti-
mam voluptatem ⁊ libidinem exequen-
dam. Et inter illos est diabolus Vnde
angelus raphael dicit: vt habetur To-
bie. vi. Qui ita coniugia suscipiunt: vt
deū a sua mente excludant: ⁊ sue libidi-
ni vacent. sicut equus ⁊ mulus Super
hos demon habet potestatem. Hic etiā
reprehendunt antiquę vetule ⁊ steriles
que iuuenes maritos in matrimonium
constitutos assumunt ad exequendam

De sacramento matrimonii XXVIII

suam libidinem. Et etiam iuvenes ma-
riti illas antiquas vetulas sibi assumunt
propter sua spalia. Et si illa vetula illam de-
lectationem et iste iuuenis ista spalia pro-
ponit dilectioni dei et salutari sue: am-
bo peccant mortaliter. Ergo in contra-
hendo matrimonium principalis inten-
tio debet esse honor dei et augmentatio felici-
tatis. Et est una causa de illis causis que non
bene succedit aliquibus in matrimonio quoniam
principaliter non querunt deum. Et sci-
endum quod sunt septem cause quare aliquibus
non bene succedit in matrimonio. Prima causa
est quia contraxerunt causa libidinis. et
non causa proles. nec propter deum. Se-
cunda quia contraxerunt tempore interdi-
cti. ut habetur extra de matrimonio con-
tracto contra interdictum sancte ecclesie.
xxviii. q. iiii. non oportet. Tempus in quo
prohibetur est nuptias celebrare est triplex.
Primum est a prima dominica adventus us-
que ad epiphaniam. Secundum a septuage-
sima usque ad octa pasche. Tercium tri-
bus diebus ante ascensionem usque ad octi-
dentibus. Et qui contrarium facit
peccat mortaliter si facit ex contemptu.
et sine dispensatione. Et nec decanus po-
test in hoc dispensare secundum ius canonicum
ergo multo minus plebanus. Tercia
causa est quando non parem sibi assumit
in matrimonium. sicut quando nobilis
ignobilem. iuuenis antiquam. et dives
pauperem. et sic de alijs. Et illi raro bene
concordant. et interdum non bene succedit
propter inequalitatem. Ergo equalis equali
sibi assumat. Unde aristoteles. i. de generatione
et corruptione. Similia se bene compati-
untur. Quarta causa est quia in peccato
mortaliter contraxerunt et se ante non prepa-
rauerunt ad contrahendum digne matri-
monium. scilicet per contritionem et con-
fessionem puram. Quinta causa est: quoniam
contrahit cum illa que vouit deo virgi-
nitatem. quia tunc sponsa christi effecta est
quem sibi elegit pre omnibus viris. unde
ipsa male facit quia spernit christum spon-
sum suum quem elegit. et alium pro eo
ducit qui est minus bonus. minus pul-
cher. minus nobilis. minus dives. Ipse
se etiam masculus male facit contrahendo
cum tali virgine que vouit. quoniam assumit

sibi sponsum summi regis. Ergo christus
qui est summus rex vindicat se in eis.

Ergo quando est suspicius de una quod vo-
uit virginatatem: tunc diligenter interro-
gandum est an sic sit antequam contrahat.
et si sic est nullo modo contrahat cum ta-
li quantumcumque dives sit. Sed por-
ius debet recipere unam pauperem. que
est libera. et non restricta voto virginita-
tis. Et insuper omnes qui dant consili-
um ad tale matrimonium grauiter pec-
cant quoniam sciunt eam vouisse virginatatem.

Sexta causa est quando contrahit
cum una per verba de presenti: et postmodum
aliam ducit. hoc est magnum peccatum
et valde periculosum. Primo quia talis
semper adulterium committit quotiens
actum matrimonij committit vel exercet
cum secunda. Secundo quia omnes pue-
ri talium sunt illegitimi et spurii. Tercio
quoniam nunquam potest ab solui a peccatis: nisi
separet se a secunda: et redeat ad primam.

Septima causa quando contrahit cum
una que est de prole vitiosa. et hoc prin-
cipaliter propter temporalia. ut cum quis
contrahit cum filia usurarii. et sic de alijs.
Quondam consuetudo erat quando quis
filiam suam cum uno desponsari voluit.
tunc interrogant. Primo utrum talis
sponsus de bona et iustis parentibus
natus sit: qui habent bonam famam: si
dem rectam et timentes deum. Secundo
utrum ipse sponsus sit virtuosus: vir
humilis aut superbus. iratus an mitis
utrum iustus. potator. blasphemus. vel ri-
mens deum. Tercio quomodo bona do-
talicia lucrata sunt. iuste vel iniuste. vel cum
usura. vel cum ludo. vel cum fraude. vel cum
mendacijs. et sic de alijs. Sic simili mo-
do quando quis filiam alicuius debebat
recipere in uxorem: illa tria predicta dili-
genter interrogabantur. sed bene modo
vendunt pueros suos. et faciunt foris: si-
cut ipsi equos solent vendere et emere: sic
et pueros vendunt. Non querunt quo
modo ista temporalia lucrata sunt. Sed
solummodo quantum habet dare. dicendo.
Ego tantum dabo filio meo. et tu tantum
dabis filie tue: Et sic ista temporalia sunt
principalis intentio quod est contra de-
um qui dicit. Ego sum alpha et omega. prin-

*Quid faciendum
si unus qd
vult dare
filiam in
matrimonio*

De sacramento matrimonii XXIX

capitulum et finis. quia deus debet esse principialis intentio in omnibus agendis. facienda vel omittenda. Vnde ubi radix mala est: quod fructus bonos proferet. Sic quod principium est victiosum quod finis bonum erit. Sciendum quod quicumque filiam suam vni usurario desponsat illam filiam dat in eternam damnationem. et omnes heredes qui de ea nascuntur sunt: si scienter illas res iniuste acquisitas possideant. Sic filii modo intelligendum est de filio qui contrahit cum filia usurarii. Sed si diceretur: quod hereditas salua conscientia illa bona que hereditario iure me contingunt. Respondetur quod teneris interrogare et perscrutari quod illa bona lucrata sunt. et voluntate habere: quod si aliquid ibi iniuste inueneris: quod illud restituere velis illis qui veri heredes sunt.

Quomodo in matrimonio sit viuendum

Ercio videndum est qualiter nuptias inchoatas viuere debeant usque ad mortem. Pro quo sciendum quod septem debent habere viuentes in matrimonio: ut saluentur in statu matrimonii. Primo debent habere dilectionem ad invicem. Ad ephe. v. Viri diligite uxores vestras sicut christus ecclesiam. Sed quod debet esse dilectio inter virum et uxorem eius? Respondetur quod dilectio viri ad mulierem et converso debet excedere omnem dilectionem huius mundi. Et hoc figuratur in anuli subarratione. Ille anulus signat coniunctionem viri et mulieris. et amorem eorundem. Debet autem anulus iste esse aureus et rotundus in quarto digito positus. Aureus ideo debet esse. quia sicut aurum excellit omne metallum: sic amor ille ceteros amores huius mundi debet excellere. Beati. ii. Hoc nunc os ex ossibus meis: et caro de carne mea. Quamobrem relinquet homo patrem et matrem: et adheret uxori. Queritur utrum vir teneat plus diligere uxorem quam parentes. Respondetur quod sic sed plus debet honorare parentes. Secundo anulus debet esse rotundus ad ostendendum quod amor ille debet habere perpetuitatem sic quod nunquam finitur nisi per mortem immo et post mortem debent se diligere quod unus subveniat alteri per suffragia. Tercio in quarto digito debet

esse positus: ut ostendatur quod amor iste debet habere perpetuitatem. Dicitur enim in prophetis quod quedam vena procedit a corde in quartum digitum. Ergo anulus iste ponitur in quarto digito: ut amor coniugum debet esse fidelis et precordialis. Sed diceretur in quo debet vir ostendere dilectionem uxori. Respondetur primo in hoc quod non debet eam iniuste turbare nec verbo nec facto. Vnde Ezechiel. iii. Viri diligite uxores vestras. et nolite amari esse ad illas. Contra hoc faciunt: quod raro vel nunquam aliquod verbum amabilem loquitur suis uxoribus. Item secundo in hoc quod ipsa uxor in omnibus debet ita bene habere quo ad necessaria vite: sicut ipse vir. Quia secundum dictum christi iam non sunt duo: sed una caro. Sed sic virum membrum condidit cum alio: sicut vir cum uxore et converso. Immo cum ipsa mulier est pregnans vel in puerperio iacens: tunc vir deberet sibi ipsum subtrahere: et uxori subuenire. et hoc propter puerum quem lactare debet. Sed diceretur. quomodo uxor debet ostendere charitatem viro suo. Respondetur primo in hoc quod ipsa debet honorare virum suum exemplo marie: ut habetur Luca. ii. ubi dixit maria ad puerum iesum quod inuenit eum in templo. Ecce pater tuus: et ego dolentes querebamus te. Ubi primo nominavit ioseph ipsum honorando: ut in hoc exemplum daret uxoribus suis viros honorandi. Contra hoc faciunt ille uxores: que contemnunt viros. vel propter antiquitatem vel propter paupertatem. et sic de aliis. Sed ipsa beata virgo quibus esset iuuenis. pulchra et nobilis: tamen ipsa honoravit ioseph qui fuit pauper et atiquus. Secundo in hoc quod debent obedire suis maritis in omnibus licitis. id est per. ii. Mulieres subdites sint viris. Item dixit deus ad eam Beati. ii. Sub potestate viri eris. Ergo mulier existens in obedientia viro suo pertinaciter ex contemptu peccat mortaliter. Secundo quod debet habere in matrimonio constitutum est quod debent pacifice simul vivere sicut angeli in celo. et hoc est valde acceptum deo et hominibus. et deus habitat cum eis. Psalmus. In pace sanctus est locus eius. Et prosperabis eis in omnibus operibus est pro salute anime. Si vero alter illorum est maliciosus. iracundus. impa-

De septem donis spiritus sancti XXIX

tians. venenosus: vt serpens. et discordans sicut diabolus in inferno: alter ipsū suū finire debet patienter. et iste impatiens purgabit te a peccatis. et erit hic tuus diabolus. vt in futuro alij diaboli nullas potestatem in te exerceant. Quia scriptum est. Non punit deus bis in idipsum. Unde etiam dñs dicit p prophetam. *Al/* *fluite supple in pñti. et nō affugam te v/* *tra. id est in futuro. Ergo mulieres bñr* *voces lenes: et ligant collum cum peplis* *mollibz. in signū vt dulciter respondere* *debent suis iracūdis viris: et temperare* *cum suis mollibz responsis maliciamz* *iracūdiam suoz maloz viroz. Si autē* *ambo sūt in culpa: ambo damnabūtur* *et diabolus habitat h cū eis. Et ipi i su* *turo habitabūt cum eo in inferno. Quia* *hic simul litigant et discordāt et viciunt i* *simul: sicut canis et cattus. gallus et gal/* *lina. qui tamē qñqz assuescūt et cōtinua* *cohabitatione vt pacifice simulant.* *Sed illi per longum tempus nō assue/* *scunt. Si autem vxor est in culpa. scz q* *est iracūda: tūc bonus vir facilius susti/* *neret decē vicinos sibi aduersarios q̄sta* *lem vxorem iracūdam solam. Scriptū* *est Eccl. xxi. Non est ira supra irā mu/* *lieris. Et hoc fit ppter fragilitatem sex/* *us. Paup enī est ille vir q̄ habet vxorē* *ozem. quia stillantia domus nō dat req̄* *em inhabitanti: sic talis mulier viro suo* *Et qñ illi in matrimonio cōstituti siml* *litigant: de hoc diaboli letantur. qz nubl* *similius actibz demonū: q̄ litigare. Et* *tales durā vitam ducūt. et infelices sunt* *hic et in futurz. sz qñ pacifice siml viuunt* *de hoc gaudet christus et omnes sancti.* *Quia Math. xxiij. dicit. Ubi duo vel* *tres fuerint pgregati in noīe meo: ibi rē* *Et tales bñr habēt quoad tēpus: et quo* *ad aīam. et quo ad tēpalem substantiam* *Uñ salomon Prover. xxiij. Melior est* *buccella panis sicca cum gaudio: q̄ do/* *mus plena victimis cum iurgia. Ter/* *cium est q̄ debent habere in matrimonio* *q̄ vnus nō deuierit ab alio. quia hoc est* *vnus de maximis peccatis. In signūz* *huius ioseph magis voluit incarcerationi* *q̄ in adulterium p̄sentire. et susanna po* *tius voluit occidi q̄ adulterium cōmitte*

re. vt habet Dani. xiiij. Quō autē adulteri puniant corpāl. spūāl. tēpāl. h q̄re añ in sexto p̄cepto D. Quāquā qd dñt bñi matrimonio ē qd dñt ēē patientes i laboribz. vt vn⁹ iuuēt aliū: vt iusta bona cū suis laboribz acquirāt et possideāt. Ido siml in iuuentute cōueniūt: vt fortiter laborēt p victualibz et necessarijs. Uñ p̄s. Labores manū tuarū q̄ māducabis beatus es: et bñ tibi erit. Itē in educatione filiorū debēt ēē patientes et semitudo inuare. **B** Querit vñ labor sit meritorius quē pntes habēt cū pueris. Rñdeo q̄ sic dñ modo talis intentio sit in p̄cipibz q̄ in tēdāt pueros enutrire ad honorē dei. vt boni serui xpī fiant: et ipi pntes sint i gratia. tūc oēs labores quos habēt cū pueris cedūt eis ad meritū. s. balneādo. lac/ tādo. lauādo. vigilādo. portādo. inuol/ uēdo. leniādo. cibādo. informādo. corri/ gēdo qñ delinquit: ne ampl⁹ deū offen/ dan. Ista omnia erūt eis meritoria. Si militet et pater q̄ sollicitudinem et labores sustinet p vxore et pueris nutriendis. om/ nia ista sūt sibi meritoria. Uñ ap̄ls dicit. Scimus qm diligētibz dñm oīa coopantur in bonum. Et quando actus mari/ monij est peccatū et quando nō. hoc q̄re añ. vi. **F** Quāquā qd debēt habere in matrimonio ē tēpantia et honestas i actu cōiugali abstinēdo tēporibz quibz absti/ nēdū ē. et sunt qñqz tēpā in q̄bz abstinēdū est ab actu cōiugali. hoc q̄re añ. vi. **S** Sextum est q̄ debēt sibi inuicem fide/ les ēē in tēpāl. ambo enī debent ēē dñi suarū rez. Exēplo apostolorum de q̄bz legitur. et erant illis omnia communia. Quia sicut dicit christus in euangelio Math. xix. Jam non sunt duo: sz vñ caro. s. vi rē vxor. Quō ergo tēpalia inter ipos dñt ēē diuisa. Cōtra h faciūt m̄lie/ res q̄ furāt viri suis: et illa sic furata ma/ le expēdūt. s. in supbia. i pepl. et in cingul. Et qñ ipse vir ē remote vltra mare mer/ cātis: ipa vxor ē in diuitijs. Vñ mox ille peccat vxor furādo viro suo. Rñdeo si male expēdit. s. ad peccādū. sic si daret vñ cā alliciedū eū ad turpē actū: sic pecca/ ret mortl. Et ille q̄ sic recipit talia mu/ nuscula ppter talē turpem actū a tali m̄lie/ re: tenetur in foro consciētiē restituere.

De septem donis spiritus sancti XXIX

marito ipsius mulieris: imo qui scienter faceret vel venderet talia munuscula tali mulieri quam scit scienter velle abuti: grauititer peccaret. Similiter et nuncius qui portaret talia munuscula scienter quod darent propter talem turpem actum grauititer deum in hoc offenderet. Item contra hoc faciunt illi mariti qui pludunt bona sua vel in tabernis se inebriant. et sic male expendunt bona illa de quibus vxor cum pueris viuere deberet. Sed non sic faciendum est. probo et honesto et discreto viro: qui debet ferre vinum ad domum et bibere cum vxore propria. et post hoc deum collaudare: et regratiari ipsi deo omnipotenti: qui te sic cibauit et potauit. Utrum mulier debeat furari viro suo: ut inde elemosinam faciat. hoc quere ante. vii. b. Et de illis viris que recludunt omnia bona sua ab vxoribus tamquam ab extraneis. quere ibidem.

Septimum quod debet habere illi qui sunt in matrimonio est debita et honesta educatio filiorum ut eos in bonis instruant. Vnde sciendum quod parentes principaliter tenentur tria suis pueris. Primo debet eos informare quod innocentiam suam et puritatem deo offerat. quia hoc est deo valde acceptum. Item precepta dei. pater noster. et symbolum. et debent eos ad ecclesiam ducere. ut verbum dei audiant. quia verbum dei est cibus anime. Item deum diligere et eum timere in omnibus verbis et factis. Sed heu sepius contingit: quod parentes per se ignorant precepta dei: et quandoque symbolum. et potius ducunt eos ad choreas quam ad ecclesiam. Et quandoque alii qui parentes informant suos pueros quod modo superbe incedere debeant. et quomodo mundo placere studeant. Insuper eis malum exemplum prebent. si iurando blasphemando. maledicendo. etc. Et tales parentes rei erunt omnium peccatorum istorum: que ex mala informatione vel malo exemplo filii sic discunt. Secundo parentes tenentur pueros corrigere. Quomodo autem pueri corrigendi sunt. hoc quere. iiii. b. Et Tercio parentes tenent hereditates iuste acquisite filijs suis. hoc quere super pra. iiii. b.

Tractatus de septem sacramentis explicit

Incipit tractatulus

de septem donis spiritus sancti

Septem sunt dona spiritus sancti que ideo sunt septem. quia per ea septem vitia capitalia expelluntur. Primum donum est timor id est gotlich forcht. De quo dicit Ecclesiasticus. i. Timor domini initium sapientie. Qui timor est custos et clausura omnium bonorum. quod donum cordi nostro adueniens multa bona confert. Primo docet mala preterita emendare. Ecclesiasticus. i. Timor domini expellit peccatum. Secundo docet bona operari. Ecclesiasticus. xv. Qui timerit deum faciet bona. i. qui timerit deum nihil negligit. Idem. Qui timeant deum: inquirunt que beneplacita sunt dei. Gregorius. Deum time re est nulla que facienda sunt preterire. I sydorus in synonymis. Timor expellit peccatum. timor reprimat viciu. timor cautum facit hominem atque sollicitum. Tercio timor disponit et habilitat corda nostra ad vitam religiosam. Ecclesiasticus. ij. Timor domini preparat corda. Et Bernardus in tractatu de septem donis dicit. Connexa sunt qui dem timor et religio. et manere non potest. vnum sine altero. Quarto timor domini conservat hominem in bono. Bernardus. In veritate nihil ita valet ad gratiam promerendam conservandam et recuperandam quam si videamus non alta sapere sed spiritum timere. Unde etiam Salomon. Si in timore domini non tenueris te: cito subvertetur domus tua. Quinto timor domini misericordiam meretur. Psalmus. Dominus miseretur patris filiorum suorum: misertus est dominus timentibus se. Sexto confert homini provisionem temporalium. Psalmus. Timeat dominum omnes scieius: quoniam non est inopia timentibus eum. Septimo confert homini prolongationem vite. Vnde Proverbia. x. Timor domini apponet dies. Octavo orationem facit exaudiri. Psalmus. Voluntatem timentium se faciet: et deprecationem eorum exaudiet. Nono eternam gloriam meretur. Proverbia. xviij. Beatus homo qui sepe est pauidus. Ecclesiasticus. xxv. Beatus vir cui est donatum habere timorem dei. Gregorius dicit. Ubi timor non est: salus ibi non erit. Hi sunt nouem fructus: quos confert

De septem donis spiritus sancti XXX

donum timoris qđ est primum donus spiritus sancti. et hoc donum timoris expellit primum peccatum mortale. scilicet superbiam. Timor dñi hominem humiliat. superbia vero eleuat. Eccl. i. Odibilis est coram deo et hominibus superbia. et quanto se homo magis exaltat: tanto magis in futuro humiliabitur. Lu. xviij. Omnis qđ se exaltat humiliabitur. Ergo ut in futuro exaltemur humiliemus nos hic coram deo in timore dñi. i. ps. v. Humiliamini sub potenti manu dei: ut nos exaltet in die visitationis Berni. Per humilitatem ascēdas ad sublimitatem. qđ hec est via et non alia preter ipsam qui alias vadit potius cadit qđ ascendit. Quia sola ē humilitas qđ exaltat. et sola qđ ducit ad vitam. Secūdu donū est donū pietatis. et ubi notandū qđ ē triplex pietas habenda. vna ad deū. et illa debet ēē in cōfidentia bona quā debem⁹ habere ad deum. Primo in temporalis pūitione. ps. Jacit cogitatu tuum in dño. et ipse te nutrit. Idem. Vultricudo omnium in te spat. dñe. et hoc tollit iniam et superfluam sollicitudinem temporalium quam habet illi auari qui numqđ satiantur. Sed sp̄s timens sibi deficere et procurans sibi cum omni sollicitudine tpalia quasi sēp deberent viuere. et forte in breui moriuntur. Lu. xij. Stulte hac nocte. et cōtra hoc dicit christus in euāgel. Nolite solliciti esse dicētes. Quid māducabim⁹? qđ habemus: nōne aīa plus est qđ esca. qđ si diceret. Si dat maiora. id est vitam. etiā dat minora. i. escam et vestimēta. Secūdo: ī spūalibus quantum ad animam. ps. Sperātem autem in dño misericordia circumdabit. Et sic tollitur desperatio: que est peior omni peccato. Vñ yfīd de summo bono. Desperatio auget peccm. Desperatio est peior omni peccato. Vñ Ebr̄y sol. in sermone. Nihil enim deus sic offendit qđ desperatio. Item Ihd. qđ. li. de summo bono Perpetrare aliquod flagitiū mors ē anime. Sed desperare ē ad infernū descendere. Tercio in eternis. id est in remuneratione omnium bonorum. Lu. xij. Nolite timere pusill⁹ greg. complacuit enim patri vestro dare vobis regnum. Secūda pietas est qđ ad

seipsum. Et illa ebet desse in miseratione proprie anime. Unde Eccl. xxi. Miserere anime tue placens deo. Unde sciendum qđ pro opera misericordie debem⁹ exhibere aīe nostre. Pr̄o debemus eas cibare pane vite. hoc fit: quando digne communicamus. Secundo potare cū calice tribulationis et patientie quē cbr̄i stus per se bibit. et nobis propinavit. Mathei. xx. Potestis bibere calicē quē ego bibiturus sum. Tercio vestire cum charitate dei et proximī. quia hec ē vestis nuptialis vite eterne. Mat. xxij. Amice quomodo huc intrasti non habens vestem nuptialem: per quam vestē cognoscitur fili⁹ dī. Johis. xij. In hoc cognoscunt homines qđ mei estis discipuli: si dilectionem habueritis ad inuicem. Quarto hospitare. hoc fit per penitentiam quam agimus pro peccatis nostris. qđ cum homo est in peccato mortali: tunc facit sibi mansionem in inferno ps. Appropinquant vsqđ ad portas mortis. Sed quando penitentiam agit: tūc preparat sibi mansionem in celo. Mat. iij. Penitentiam agite. Quinto visitare. et hoc fit quando fragilitatem nostrā pensamus. et peccata nostra cum amaritudine cordis recolimus. ut cum ppheta dicere possimus. Recogitabo tibi omnes annos meos ī amaritudine anime mee. Sexto debem⁹ eam de carcere huius mundi educere. et hoc fit per desiderium supernorum. Apostol⁹. Que sursum sunt querite: non que super terram. Idē. Nostra conuersatio in celis est. Tercia pietas est quo ad proximum. illa exhibetur primo in dando. Eccl. xij. Vñ mortem bene fac amico tuo. id est cbr̄isto. qđ elemosyna in vita multum melior est qđ post mortem. Quia vnus denarius in vita melior est qđ centum post mortem. Secundo exhibetur proximo commēdando. ps. Iustus miseretur et commodat: et semen illius in benedictione erit. Et de hoc gaudet christus et tota celi curia. qđ sumus sua membra. et erit homini valde meritorium. Luce. vi. Vntuū dātes nihil inde sperantes. Tercio in condonādo primo. Luce. vi. Dimitte et dimittemi. Augusti. Ea elemosy

De septem donis spiritus sancti XXX

na nihil est maius: qua ex corde dimittimus quod in nos quisque peccauit. Quarta facta primi non in malum iudicando, sed secundum ad meliorem partem interpretando. Unde augustinus super illud Baruch. Nolite iudicare: ut non iudicabimini. hoc loco nihil aliud percipi existimo: nisi ut ea facta dubia que sunt, que alio fiant: in meliorem partem interpretemur. Unde sciendum quod quilibet tenet omnia dicta et facta primi in meliorem partem interpretari nisi sint manifesta mala. Apostolus. Quo iudico alium iudicas: te ipsum, condemnas. Sed dices vnde oritur quod aliquod omnia que videt vel audit de primis: secundum in malum interpretantur. Respondet quod ex duobus peruenit. Primo: quod ipsi mali sunt. Unde Chrysostomus super Baruch. O homo scilicet se alium existimat. Ideo. Sicut difficile aliquem suspicatur malum quam bonus est, sic difficile suspicatur aliquem bonum quam malus est. Secundo: quod male afficitur ad illum quem iudicat Augustinus. Tertium quod de malo incerto neminem iudicare quem tamen me ipsum diligere, sed etiam defendere et excusare quod diu in publicum non periret. Sed quia charitatem perdidimus: facilius alterum iudicamus. Et ergo omnes qui facit alterum iudicat: ostendit se vacuū a gratia dei, et a charitate primi. Sed qui bona suspicatur de primis est signum profectus et bonitatis. Gregorius in moralibus. Quanto vos in bono proficiscitis: tanto etiam bona de alio sentitis. Tertium donum est donum scientie, id est gotliche kunst, quod donum primo docet se ipsum cognoscere, scilicet quis es, quid fuisti, et quid eris. Bernardus. Loquitur ergo vnde veneris et erubescere, vbi es ingemisce, quo prosperas et pertimesce. Item cognosce te per culpam actuale fieri expositum deo. Sapientia. xliij. Odis sunt deo impius et impietas eius. Ecclesiasticus. xij. Aliusimmo odio habet peccatores: Item per culpam eris maledictus, psalmus. Valedicti qui declinant a mandatis tuis. Et insuper debitor mortis est: ne non solum temporalis ut iumentum. Ezechiel. xvij. Anima que peccauerit ipsa morietur. Sed e converso cognosce quod gratia facit hominem filium dei et heredem. Apostolus ad romanos. viij. Si filij et heredes. Item facit hominem bonum, psalmus. Beatus populus cuius est dominus deus eius. Quarta facit hominem benedictum. Deus

xxvij. Si precepta mea audieris: benedictus tu in civitate benedictus in agro et hoc ergo nomine non abire deus bonos: qui ad dexteram eius erunt, dices. Matthei. v. Venite benedicti patris, etc. Secundo: docet donum scientie cognoscere deum. Primo in quantum est creator tuus et tu creatura eius. Unde psalmus. Ipse fecit nos: et non ipsi nos, et sic teneris ei obedire tamquam tuo creatori. Secundo in quantum dominus tuus, et tu servus eius, et sic teneris ei fideliter servire tamquam fidelis servus domino suo. Tercio in quantum ipse pater tuus, et tu filius eius, et sic teneris ei exhibere honorem et reuerentiam. Quarto in quantum redemptor tuus, et sic teneris cum diligere Iohannis. xv. Maiorem autem charitatem nemo habet ut aiam. Quinto in quantum tu futurus iudex tuus, et sic cum timere debes in omnibus verbis et factis siue comedendo, siue dormiendo. Tercio donum scientie docet cognoscere primos scilicet quod omnes homines tam diuites tam pauperes quam nobiles sunt filii in quatuor. Primo ei boies sunt filii ex parte patris, quia omnes ab vno deo et de eodem luto formati sunt, et omnes nudi et pauperes nati. Job. xxxij. Ecce me fecit deus sicut et te, et de eodem quoque luto formatus sum, Sapientia. vij. Nemo ex regibus aliud habet natalitatis iniciū. Secundo sumus filii miles ex parte matris, quod omnes mortales et brevis vite tam diuites quam pauperes. Ecclesiasticus. i. Omnis potentatus brevis vite. Job. xliij. Breues dies hominis sunt. Tercio ex parte finis, quia omnes in eadem morte et putredinem reducunt. Job. xvij. Putredini dixi pater meus es, etc. Hoc patet in ossibus mortuorum, quod ibi nulla est distinctio inter nobiles et ignobiles. Quarto ex parte iudicii, quod omnes sub vno iudice rationem reddere compelluntur, id est ad Corinthios. v. Deus nos manifestabit in proprio tribunal christi ut referat, etc. Et ac. x. Ipse est qui constituitur est a deo iudex viuentium et mortuorum, et cum hac equalitatem cognoscimus, tunc nos mutuo diligere debemus: et vnde alium non spernere. Unde gregorius. Omnes fratres sumus vnius imperatoris patre conditi, et sanguine ipsius redempti, et ideo frater nostros quosque pauperes et abiectos in nullo

De septem donis spiritus sancti XXX

despicere debemus. Augustin⁹ de doc/
trina xpiana. Ego si interrogo te sericatu
paupere et pannosum. non quales in vestibus
suis. sed quales nati fueritis: ambo certe nu
di. ambo infirmi. ambo vitam miseram habeo
antes. et ob hoc ambo plorantes quando nasce
bamus infantes. Et illud donum expellit inui
diam quod est contraria charitati. quod gaudet de
malis: et contristat de bonis quod est diabo
licum. ergo inuidi sunt a deo maledicti Esa.
v. Verobis qui dicitis bonum malum. et ta
les inuidi sunt filii diaboli. Quod sicut cha
ritas est signum filiorum dei. Unde Ioh. xij.
In hoc cognoscet homines quod mei estis di
scipuli si dilectionem habueritis. Sic in
uidia est signum filiorum diaboli. Quar
tum donum est donum fortitudinis. id est. gotliche
stercke. Ubi sciendum quod deus non querit fortitu
dinem corporis: sed spiritus. Unde Acemie. viij.
Baudium etenim domini fortitudo nostra Et
notandum quod spiritus sanctus per donum fortitudinis
tripliciter confortat hominem. Primo in tolerando
aduersitates patienter. id est. Thessal. v. Pati
entes estote ad omnes. Sed dices quomodo ac
ram mihi patientiam in aduersis. Respondeo quod
principales sunt tria quod inducunt ad patientiam.
Primum est. quod cum peccatis tuis plus merni
sti. Deinde peccata nequaquam peccatis. aut hic aut in
futuro punietur. Ergo modicum in presenti li
berer pati debes pro purgatorio et pecca
tis tuis. Secundum quod Christus maiora sustinu
it pro te. ergo tu etiam pro aliquo modicum pa
ti debes. Gregorius. Si passio Christi ad memo
riam reducat. nihil est quod non equo animo tolere
tur. Tercium est. quod tribulatio est via ad celum
Act. xij. Per multas tribulationes op
tet nos intrare regnum dei Insuper tribula
tiones et infirmitates augumentant premium
eternum. Psal. v. Gaude in illa die. super
plem tribulationis. quoniam merces multa est
in celis. Unde Hieronymus. in epistola. Liben
ter nunc tormenta patior: ut futura mihi
gloria seruetur. Dodo quotiens aliquem
dolore patienter sustines: etiam si. millesi
bus dolore sentires in oculo in dorso. in de
tribus. pro qualibet vice eternum premium possis
debere. Et illud premium excedit omnes passi
ones et tribulationes. Apostolus. Roma. viij.
Non sunt condigne passionibus huius temporis.
Secundo confortat nos spiritus sanctus per
donum fortitudinis aduincendo diabolum.

Iacobi. iij. Resistite diabolo et fugiet a vo
bis. Item ad contemnendum mundum. Iaco
bi. iij. Amicitia huius mundi inimicitia est
dei. Quia amicus huius seculi inimicus
dei constituitur. Ista verba sunt multum
terribilia amatoribus huius seculi. Quod
nemo potest duobus dominis servire. Sed di
ceres quomodo vincitur mundus. Hoc docet
Augustinus. dicens. Concupisce quod promissum
est omnipotens. et patiesce quod minatur omni po
tens. et sic vilescit omnis mundus siue per
mittens siue terrens. Tercio confortat ad
operandum bona opera. Unde Iohannis. ix.
Operari oportet donec dies est. quod venit
nocturnum dum nemo potest operari. Nota in sen
to di. xxiij. in quarto principali littera. r.
Augustinus. Inutiliter hoc tempus vivis nisi ad
acquirendum meritum labores. quo in eterni
tate remunereris. quod opera bona ornant ani
mam et concomitant animam cum omnes amici eas
deserunt. Apocal. xij. Opera enim illorum
sequuntur illos Et pro his tunc immu
ramur in vita beata. quod deus reddet uni
cuique secundum opera sua. Hieronymus. Unusquisque
pro operibus suis mercedem accipiet.
Unde Bernardus. Si labor terret: mer
ces inuitet. Unusquisque enim secundum suum
laborem mercedem accipiet. Et si hoc do
num expellit accidiam: que est mater ne
tie. Augustinus. Ociositas sine dei ti
more magistra nequitie est. Unde leo pa
pa in sermone Non dormientibus prone
nit regnum: nec ocio et desidia tepentibus
beatitudo eternitatis ingeritur.

Quintum est donum consilij id est
gotlich rat. Nota quod spiritus sanctus
vulgo a tribus debemus querere con
silium. Primum a deo. Unde Tobie.
iij. Benedic deum et pete ab eo ut viam
tuam dirigat. et omnia consilia tua in ip
so permaneant. Ecclesi. xxxix. In omni
bus deprecare consilium altissimi. Et
hoc consulit Salomon dicens. Consi
liarius vnus sit de mille nomen eius.
Unde Esayas dicit. Vocabitur consi
liarius deus fortis. Secundo querere
debemus a proximo conscientioso et di
sereto et timente deum. Quia si nos in
dignus sumus ut deus nobis immediate
consuleret sicut fecit communiter bonis
et perfectis hominibus: tunc queramus ab

hoibz quibz inspirat que nobis faciēda
 sūt. qz dō opatur p mediū. Exēplum de
 paulo: q dicit. Dñe. qd me vis facere. Et
 vox respōdit. Surge: z ingredere citatē
 abdicet tibi qd te opteat facere. Et christ⁹
 apparuit ananie z misit eū ad paulū. cūz
 tñ christ⁹ p se potuit sibi manifestasse
 quid eū oportere facere. Sciēdū tñ: q
 signāter cōsiliū q̄rere debem⁹ a lrat⁹ et
 psciētiōis q̄ hñt sciam z bonā vitam. et
 nō a dissolutis z male vite. Unāmbro.
 de officijs. li. ii. Quis vult iudicet aliene
 causē: quē videt inutile vite sue. Unāeccl.
 xiiij. Qui sibi neq̄: cui bon⁹ erit. Ter
 cio debem⁹ q̄rere cōsiliū a consciā p̄p̄ia.
 Eccl. xxxij. Dia fac cū cōsilio. z p⁹ faciū
 nō penitebis. qz sicut dō vellet alijs con
 sulere: sic z sibi q̄psī debet facere. Et illd
 donū spūs sancti expellit auariciā. Et
 hoc fit qñ spūs sanctus p donū cōsiliū cō
 sulit terrena despiciere: z celestia appetere
 qz terrena modicū valēt in pñti vita. qz
 solū ad sustentationē corpis: i mortē nubl
 p̄sunt. Prover. xi. Nō proderūt diuitie i
 die ultionis. Itēz qz nō pñt trāsserri ad
 aliud seculū. Job. ij. Dives cū dormie
 rit nihil secū auferit. Itē post mortē sepi
 us nocēt multis. qñ reddituri sūt rōnez
 de ipis qño lucrata sūt. qño possēda. z
 qño expēsa sūt vsqz ad nouissimū qdran
 tem. S; spūalia bona q̄ ad celestia pdu
 cūt sūt appetēda. qz nihil vilius in hac
 vita. Et h̄ fit: qñ faciūt opa nostra meri
 toria. Itē in morte. qz faciūt hoīem feli
 citer mori. Unā Bñ mortui q̄ in domo
 moriūtur: imo faciūt ipam mortē p̄cio
 sam. Unā ps. Preciosa in conspectu dñi
 mors scōz eius. Itē post mortē. qz e
 ternā glām tribuūt. Unā bernar. in epis.
 Bona mors iusti ppter requiem. melior
 ppter nouitatē. optima. ppter securitatem
 Damascen⁹ li. iij. Mors scōz somnus
 magis est q̄ mors. laborauerūt ei in pñti
 sclo: vñ viuūt in sc̄lm. Secūdonum
 est donū intellectus. i. gōtlich verstenre
 nis. Per illd donū spūs sc̄s docet nos
 intelligere deū in nobis z in creaturis.
 Nā per magnitudinem z latitudinē hui⁹
 mūdi potētiā dei agnoscimus q̄ ipse ē
 omnipotēs. qd patet in hoc cū poss; ad
 buc infinitos mūdōs ex sua potētia crez

are. Itē per decorē celi: mūdi z creatu
 rarū sapiētiā dei intelligimus. Itēz
 p bonitatem z vtilitatem creaturarū bo
 nitatem dei intelligimus. Ergo qñ vis
 des aliqua pulchra. z gustas dulcia: p̄
 intelligere z cogitare debes eternā. Ber
 nard⁹. Dulcedo oīm creaturarū si quis
 iuste aduertit: nihil est aliud nisi q̄ ad il
 lam eternā dulcedinem nos inuitat. Et
 illud donum expellit peccatūz gule. qz
 p donum spiritus sancti sumimus cibūz
 z potum. z vīmur creaturis dei ad bo
 nozem ipius z vtilitatem nostrā. Et sic
 refecatur supfluitas gule. Septimū
 donū est donū sapie. i. gōtlich wūßbeyt
 Et sciēdū q̄ sapiētia dicitur quasi sa
 pida sciētia. z per hoc donū spūs sanc
 tus dat nobis sapere celestia que dulce
 do pcellit oēm dulcedinem totius mū
 di. Unā Basilius. Dulcedo melliflua
 dulcedo mirāda. q̄ dulcis es i meditati
 one. s; dulcior in orōe. dulcissima in cō
 templatione. Sed supdulcissima in be
 atitudine. imo tāta dulcedo est in et̄na
 patria q̄ est inexplīcabilis z inextermia
 bilis. Unā tāta est dulcedo: q̄ si celum a
 periretur: z minimū gaudiū alicuius sa
 cri parui videretur: q̄uis a nobis remo
 te sunt. tñ tot⁹ mūdus sufferre nō poss;.
 Si possibile eēt: tūc nullam cor adeo tri
 ste quā lenificaretur. nec aliqua pena tā
 amara quam homo sentiret siue ignem
 siue aquaz bulliētem. imo nec ipaz mor
 tem corpalem. Quid tūcerit: cū nos il
 lic venerimus. z cū deo z omnibus san
 ctis gaudebimus. Deum videre est ita
 delectabile. q̄ augus. dic. q̄ potius velle
 eē in inferno: z deū videre: q̄ in celo: z e
 ius visione carere. Unā ps. Quā mille a
 ni añ oculos tuos tamq̄ dies besteria
 q̄ preterit. Et illud donū expellit pecca
 tum luxurie. qz fm Grego. Gustato spū
 desipit oīs caro. Augus. dic. Gaudiū
 diuine dulcedis nō degustas: i. carnali de
 lectione cor maculas

Tractatus de septēz donis spūs sancti
 explici. Et per psequēs totus liber dis
 cipuli de eruditione xp̄i fidelium. Imp̄
 lus Argē. per Jobānem p̄f. Anno
 salutis. D. LXXX. lxxx

